ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פּאַרקווייַ סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.
אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות לה׳׳ש שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אודֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

אגרות קודש

ב״ה, יו״ד מנ״א, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מד׳ מנ״א וכן הקודם לו ואף שאינו כותב פרטים במכתבו השני אבל כיון שתוכנו הוא שמכאן ולהבא השלום שורה בינו ובין כל אנ״ש שיחיו הרי נהניתי מזה במאד מאד ויה״ר שיהי׳ לאריכות ימים ושנים טובות הן בגשמיות והן ברוחניות. וכבר אמרתי שכאשר בחדש זה הרי הקלקול הי׳ ע״י שנאת חנם הרי התיקון צ״ל מדה כנגד מדה אהבת חנם אלא שמדה טובה מרובה ובמילא צריך שתהי׳ האהבה כמה פעמים ככה, ואם לעמא דבר כך הרי יעאכו״כ בתוככי אנ״ש שנתחנכו והולכים בדרכי נשיאי חב״ד ונשיאי חסידות הכללית ובראשם הבעש״ט, הרי ידוע פתגמם שאהבת ישראל ואהבת השם חד הוא.

בברכה לבריאות הנכונה ולהסתדרות כראוי בגשמיות וברוחניות.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג

ג) מאמר ד״ה ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה
שבת פרשת דברים, שבת חזון (תשעה-באב נדחה), ה׳תשח״י ..... ה

ד) מכתב כללי ה׳ מנחם אב ה׳תשמ״ח ..... יח

ה) יום א׳ פרשת דברים, ג׳ מנחם-אב, ה׳תשח״י ..... יט

ו) שיחות ליל ומוצאי ה׳ מנחם-אב ה׳תשמ״ח ..... כב

ז) משיחות שבת פרשת דברים,
ט׳ באב (נדחה) ה׳תשמ״ח ..... ל

ח) שיחת שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה)
ה׳תשמ״ח ..... לט

ט) לקוטי-שיחות פרשת דברים כרך יט ..... מז

י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נג

יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת דברים ..... נד

יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת דברים ..... נה

יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת דברים ..... עז

יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת דברים ..... עח

טו) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת דברים ..... צא

טז) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צד

שיעורי רמב״ם

יז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת דברים ..... צז

יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת דברים ..... קנג

יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת דברים ..... קפג

כ) נביאים וכתובים
ישעיה פרק סו, שיר השירים פרק ג ..... קפו

כא) משניות – מסכת נזיר
ביאור קהתי ..... קפח

כב) עין יעקב מסכת תענית ..... קצה

כג) מסכת זבחים עם ביאורים
מדף צג עד דף צט ..... קצו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רכד

כה) שולחן ערוך הלכות ריבית
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רכה

כו) לקוטי תורה ד״ה ברבות עקב: דבר אחר ״ושמר לך״
אדמו״ר הזקן ..... רכח

כז) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רל

כח) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלא

כט) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלא

ל) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רלב

לא) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלג

לב) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלו

לג) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלז

לד) רמב״ם – הלכות בית הבחירה ..... רמא

לה) חומש לקריאה בציבור ..... רמג

לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רנא

לז) ביאורים לפרקי אבות פרק ג ..... רנג

לח) לוח זמנים לשבוע פרשת דברים ..... רנד

לט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת דברים, שבת חזון (תשעה־באב נדחה), ה'תשח"י

— בבוקר לפני התפילה, בחדרו הקדוש —

(הנחה בלתי מוגה)

צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה[1]. הִנֵּה בְּתֵבַת "וְשָׁבֶיהָ" פֵּרְשׁוּ מְפָרְשֵׁי הַתַּנַ"ךְ שֶׁהִיא מִלְּשׁוֹן הֲשָׁבָה[2] אוֹ עֲשִׂיַּת תְּשׁוּבָה[3]. וְרַבֵּנוּ בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[4] פֵּרֵשׁ דְּקָאֵי עַל אֵלּוּ שֶׁהֵם שְׁבוּיִים מַמָּשׁ וְצָרִיךְ לְהוֹצִיאָם מִן הַשִּׁבְיָה ("שָׁבֶיהָ" מִלְּשׁוֹן 'שִׁבְיָה'). וּפֵרוּשׁ "תִּפָּדֶה" הַיְנוּ שֶׁנִּמְצֵאת בִּמְקוֹמָהּ וְצָרִיךְ רַק לִפְדּוֹתָהּ. וּמַשְׁמָעוּת הַפָּסוּק הִיא שֶׁמְּדֻבָּר אוֹדוֹת שְׁנֵי עִנְיָנִים[5]. יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁנִּמְצָא בַּשִּׁבְיָה וְצָרִיךְ לְהָשִׁיב אוֹתוֹ מִן הַשִּׁבְיָה. וְיֶשְׁנוֹ עִנְיָן "צִיּוֹן" שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן "תִּפָּדֶה", לְפִי שֶׁ"צִיּוֹן" נִמְצֵאת בִּמְקוֹמָהּ, וְצָרִיךְ רַק לִפְדּוֹתָהּ.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּחִינַת "צִיּוֹן" קָאֵי גַּם־כֵּן עַל יִשְׂרָאֵל, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[6] חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצָאנוּ שֶׁנִּקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל "צִיּוֹן" אֶלָּא זֶה, (שֶׁנֶּאֱמַר[7]) וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה. וְיָדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה[8], שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּשְׁלֹשֶׁת הַקָּוִין שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּפָסוּק זֶה, "וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ, וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ, לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ", "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ" - זוֹ תּוֹרָה, דְּבַר הֲוָיָ' זוֹ הֲלָכָה, דְּהַיְנוּ הַתּוֹרָה[9], וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[10] מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה. "בְּצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ" - זוֹ גְּמִילוּת־חֲסָדִים, כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת[11], שֶׁנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם לְבוּשִׁים (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[12]) הַחסידות שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שהאדם עובד את ה' בִּשְׁלֹשֶׁת הַקָּוִין שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּפָסוּק זֶה, ה' אומר "וָאָשִׂם דְּבָרַי דברי התורה בְּפִיךָ בפי האדם הלומד, וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ, רמז לצדקה וגמילות חסדים כמו הנותן בגד לעני לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ" רמז לעבודת הקרבנות, כדלהלן, "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ" - זוֹ תּוֹרָה, דְּבַר הֲוָיָ' הנרמז במילה "דברי" זוֹ הֲלָכָה, דְּהַיְנוּ הַתּוֹרָה[9], וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[10] בגמרא מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה. "בְּצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ" - זוֹ גְּמִילוּת־חֲסָדִים, ועניין הצדקה וגמילות חסדים רומז על כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת[11] המעשיות, שֶׁנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם לְבוּשִׁים (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[12] באגרת הקודש, שם מבואר "אך מודעת זאת מה שאמר האריז"ל שכל אדם מישראל צריך לבוא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצות התורה במחשבה דיבור ומעשה להשלים לבושי נפשו ולתקנם... כדי להלביש כל תרי"ג בחינות וכוחות שבנפשו... כי להיות שנפש רוח ונשמה שבאדם הן בחינת נבראים ואי אפשר לשום נברא להשיג שום השגה בבורא ויוצר הכל אין־סוף ברוך־הוא... לא יכלה הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב ומתוק האור וכו', כמו שכתוב לחזות בנועם ה' לשון נעימות ועריבות ומתיקות ותענוג עצום לאין קץ... ואין בכוחה לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מנרתקה

ביאור בדרך אפשר

נאמר בנבואת ישעיה, בפסוק החותם את ההפטרה של 'שבת חזון': **צִיּוֹן** ירושלים **בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה** מיד הגוים שכבשו אותה **וְשָׁבֶיהָ** לפי אחד הפירושים, היהודים השבים לציון ייפדו מהגלות **בִּצְדָקָה**[1]. **הִנֵּה בְּתֵבַת** במילה **"וְשָׁבֶיהָ" פֵּרְשׁוּ מְפָרְשֵׁי הַתַּנַ"ךְ שֶׁהִיא מִלְּשׁוֹן הֲשָׁבָה**[2] חזרה **אוֹ עֲשִׂיַּת תְּשׁוּבָה**[3]. **וְרַבֵּנוּ** האדמו"ר הזקן **בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[4] ספר מאמרי חסידות שלו על פרשיות התורה בחומשים ויקרא־במדבר־דברים (ושיר השירים) **פֵּרֵשׁ דְּקָאֵי** שהמילה "ושביה" מכוונת **עַל אֵלּוּ** האנשים **שֶׁהֵם שְׁבוּיִים מַמָּשׁ וְצָרִיךְ לְהוֹצִיאָם מִן הַשִּׁבְיָה ("שָׁבֶיהָ" מִלְּשׁוֹן 'שִׁבְיָה'). וּפֵרוּשׁ** ציון **"תִּפָּדֶה" הַיְנוּ שֶׁ**ירושלים **נִמְצֵאת בִּמְקוֹמָהּ וְצָרִיךְ רַק לִפְדּוֹתָהּ** מייד האויב. **וּמַשְׁמָעוּת הַפָּסוּק הִיא שֶׁמְּדֻבָּר אוֹדוֹת שְׁנֵי עִנְיָנִים**[5] שונים. **יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁנִּמְצָא בַּשִּׁבְיָה** בשבי כפשוטו **וְצָרִיךְ לְהָשִׁיב** להחזיר **אוֹתוֹ מִן הַשִּׁבְיָה** בחזרה למקומו ועל כך נאמר "ושביה בצדקה". **וְיֶשְׁנוֹ עִנְיָן "צִיּוֹן" שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן "תִּפָּדֶה"** ולא נזכר בו לשון השבה וחזרה, **לְפִי שֶׁ"צִיּוֹן" נִמְצֵאת בִּמְקוֹמָהּ, וְצָרִיךְ רַק לִפְדּוֹתָהּ** ועל זה נאמר "ציון במשפט תפדה". **וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** על־פי חסידות **דְּהִנֵּה בְּחִינַת "צִיּוֹן" קָאֵי** מכוונת לא רק על העיר ירושלים אלא **גַּם־כֵּן עַל יִשְׂרָאֵל, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[6] בתלמוד **חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצָאנוּ** בשום פסוק **שֶׁנִּקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל "צִיּוֹן" אֶלָּא זֶה,** רק בפסוק הבא **(שֶׁנֶּאֱמַר**[7] במקום אחר בישעיה) **וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה. וְיָדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה**[8], בתורת

---

1) ישעי' א, כז. 2) מצו"ד. 3) פירש"י עה"פ. 4) פרשתנו (דברים) - ד"ה ציון במשפט תפדה (א, ג־ד). 5) ראה גם אוה"ת: פרשתנו (דברים) ע' לו; נ"ך ע' צו. ועוד. 6) ירושלמי תענית פ"ד סוף ה"ב. מגילה פ"ג סוף ה"ו. וכ"ה בזח"ג לה, א. 7) ישעי' נא, טז. 8) אוה"ת שם (מקרבן העדה לירושלמי שם). סד"ה ציון תער"ב; עדר"ת (המשך תער"ב ח"א ע' עו ואילך; ע' תקעא). ועוד. 9) שבת קלח, ב ובפירש"י. 10) ברכות ח, א. 11) ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. תניא פל"ז (מח, ב). 12) אגה"ק סכ"ט.

ביאור בדרך אפשר

ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה, אם לא שמבחינת אור זה עצמו תשתלשל
ותימשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדריגה אחר מדרגה
בצמצומים רבים, עד שייברא ממנה לבוש אחד נברא מעין מהות אור זה
להלביש הנפש רוח ונשמה, ודרך לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות
מזיו אור זה ולהשיגו ולא תתבטל
ממציאותה וכמשל הרואה בשמש דרך
עששית זכה ומאירה...") **וּבְשֵׁם**
צֵל[13]. והמצוות נקראות גם בשם
'צל' ועל זה נאמר 'ובצל ידי כיסיתיך',
והמשך הכתוב, **"לִנְטֹעַ שָׁמַיִם**
וְלִיסֹד אֶרֶץ" - אֵלּוּ הַקְּרֻבָּנוֹת,
שֶׁבְּזִכּוּתָם מִתְקַיְּמִים שָׁמַיִם
וָאָרֶץ[14]**, הִנֵּה עַל־יְדֵי**
הָעֲבוֹדָה בִּשְׁלֹשָׁה קָווִין אֵלּוּ,
קו התורה, דבר ה' זו הלכה, קו גמילות
חסדים וכללות המצוות, וקו העבודה,
הקרבנות **נַעֲשִׂים יִשְׂרָאֵל**
בִּבְחִינַת "צִיּוֹן". אָמְנָם,
בִּישְׂרָאֵל גּוּפָא עצמם **יֵשׁ שְׁתֵּי**
מַדְרֵגוֹת דרגות שונות, **בְּחִינַת**
"צִיּוֹן" וּבְחִינַת "וְשָׁבֶיהָ" כפי
שממשיך ומבאר.

"צִיּוֹן" הוּא מִלְּשׁוֹן סִימָן,
כְּמַאֲמַר[15] הזוהר שרבי שמעון בר
יוחאי שהיה בביטול מוחלט לאלוקות
ללא כל תחושה של יישות עצמית,
אמר על עצמו **אֲנָא סִימָנָא**
בְּעָלְמָא אני סימן בלבד, **וְקָאֵי**
ודרגה זו בבני ישראל הנקראת 'ציון',
סימן, מכוונת **עַל הַנֶּפֶשׁ** הנשמה
הָאֱלֹקִית שֶׁהִיא בִּבְחִינַת סִימָן
לָאָדָם הָעֶלְיוֹן, הקדוש־ברוך־הוא
הנקרא 'אדם העליון' **כְּמוֹ**
שֶׁכָּתוּב[16] בתורה, לגבי בריאת אדם
הראשון **נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ,**
כִּדְמוּתֵנוּ, שֶׁהוּא האדם שלמטה
בעולם הזה **בְּצֶלֶם וּדְמוּת** בדוגמת
ובדמיון **הָאָדָם הָעֶלְיוֹן. וְעַל זֶה**

לגבי ה'פדיון' של הנשמה האלוקית **נֶאֱמַר "צִיּוֹן גּוֹ' תִּפָּדֶה", פְּדֵיהָ**
בְּלָבָד ולא נזכר לשון של יציאה מהשבי, **כִּי מִצַּד הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית**
לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַשְׁבָיָה כְּלָל, והיא מעולם לא 'נשבית' בידי הכוחות
שאינם מצד הקדושה **שֶׁהֲרֵי** כאמור בספר התניא **גַּם** אפילו **בְּשָׁעָה**

ביאור בדרך אפשר

הַחֵטְא הָיְתָה בְּאָמְנָה אִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ[17] והנשמה מצידה נשארת תמיד
בנאמנות ובדביקות לאלוקות, **וְצָרִיךְ רַק לְפָדוֹתָהּ, הֵינוּ לְגַלּוֹתָהּ מִן**
הָהֶעְלֵם כי אמנם איננה נפרדת מהדביקות באלוקות אבל במצב רוחני ירוד
הקשר שלה לאלוקות נעלם, והפדייה היא גילוי ההעלם המכסה ומסתיר על
הנשמה. **אֲבָל מִצַּד הַנֶּפֶשׁ**
הַבַּהֲמִית וְהַגּוּף, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר
חָטָא וּפָגַם וְעָבַר אֶת הַדֶּרֶךְ,
אֲזַי הוּא בַּשְּׁבִיָּה ונמצא תחת
ממשלת הצד שאינו צד הקדושה,
וְצָרִיךְ לַהֲשִׁיבוֹ להחזיר אותו לצד
הקדושה כפי שהיה לפני החטא. **וְעַל**
זֶה על היציאה של הגוף והנפש
הבהמית מהשבי **נֶאֱמַר "וְשָׁבֶיהָ**
בְּצֶדֶק", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "צִיּוֹן
(שֶׁ)בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה" תיפדה
בלבד, כאמור לעיל, והפדייה היא על־
ידי 'משפט', כפי שממשיך ומבאר.
דְּהִנְּהָ, "מִשְׁפָּט" קָאֵי מכוון
עַל הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[18]
בתורה לגבי חזרת שר המשקים של
פרעה מלך מצרים לתפקידו כבתחילה
כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן, וְתִרְגֵּם
אונקלוס **"כְּהִלְכְתָא**
קַדְמָיְתָא"[19]**,** כהלכה הראשונה,
ומכאן יש רמז ש'משפט' היינו הלכות
התורה, **ו"צְדָקָה" קָאֵי** מכוון **עַל**
הַמִּצְוֹת, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת המעשיות
נִקְרְאוּ בְּשֵׁם צְדָקָה[20]**, וּבְכָל**
תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי נִקְרֵאת
מִצְוַת צְדָקָה בְּשֵׁם מִצְוָה
סְתָם[11] וגם מזה מובן ש'צדקה'
רומזת לכל המצוות.

וְהִנֵּה, הַהֶפְרֵשׁ ההבדל **בֵּין**
תּוֹרָה לְמִצְוֹת הוּא, שֶׁהַתּוֹרָה
הִיא 'לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם',
לְהִיוֹתָהּ בְּרוּחָנִיּוּת, שהרי כל
מציאות התורה היא דבר רוחני
וְהַמִּצְוֹת הֵן 'לֶחֶם מִן הָאָרֶץ',
לִהְיוֹתָן בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים שהרי קיום המצוות המעשיות הוא בדברים
גשמיים כמו ציצית מצמר וכד', **וְכֵידוּעַ שֶׁגַּם** אפילו **מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבַת**
הַלְּבָבוֹת, דברים התלויים בשכל וברגש כמו מצוות לימוד התורה ומצוות
אהבת ה' ויראת ה' וכן מצוות אהבת ישראל **צְרִיכוֹת לִהְיוֹת נִרְגָּשׁוֹת**

1 וּבְשֵׁם צֵל[13]. "לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אֶרֶץ" - אֵלּוּ
2 הַקְּרֻבָּנוֹת, שֶׁבְּזִכּוּתָם מִתְקַיְּמִים שָׁמַיִם וָאָרֶץ[14],
3 הִנֵּה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּשְׁלֹשָׁה קַוִּין אֵלּוּ, נַעֲשִׂים
4 יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת "צִיּוֹן". אָמְנָם, בִּישְׂרָאֵל גּוּפָא
5 יֵשׁ שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, בְּחִינַת "צִיּוֹן" וּבְחִינַת
6 "וְשָׁבֶיהָ". "צִיּוֹן" הוּא מִלְּשׁוֹן סִימָן, כְּמַאֲמַר[15]
7 אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא, וְקָאֵי עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
8 שֶׁהִיא בִּבְחִינַת סִימָן לָאָדָם הָעֶלְיוֹן, כְּמוֹ
9 שֶׁכָּתוּב[16] נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ, שֶׁהוּא
10 בְּצֶלֶם וּדְמוּת הָאָדָם הָעֶלְיוֹן. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "צִיּוֹן
11 גּוֹ' תִּפָּדֶה", פְּדֵיהָ בִּלְבָד, כִּי מִצַּד הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
12 לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַשְׁבָיָה כְּלָל, שֶׁהֲרֵי גַּם בְּשָׁעַת
13 הַחֵטְא הָיְתָה בְּאָמְנָה אִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ[17], וְצָרִיךְ רַק
14 לִפְדּוֹתָהּ, הֵינוּ לְגַלּוֹתָהּ מִן הַהֶעְלֵם. אֲבָל מִצַּד
15 הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַגּוּף, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר חָטָא וּפָגַם
16 וְעָבַר אֶת הַדֶּרֶךְ, אֲזַי הוּא בַּשְּׁבִיָּה, וְצָרִיךְ
17 לְהַשִּׁיבוֹ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וְשָׁבֶיהָ בְּצֶדֶק", מַה־
18 שֶּׁאֵין־כֵּן (שֶׁ)בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה". דְּהִנְּהָ,
19 "מִשְׁפָּט" קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[18]
20 כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן, וְתִרְגֵּם "כְּהִלְכְתָא קַדְמַיְתָא"[19],
21 ו"צְדָקָה" קָאֵי עַל הַמִּצְוֹת, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת נִקְרְאוּ
22 בְּשֵׁם צְדָקָה[20], וּבְכָל תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי נִקְרֵאת
23 מִצְוַת צְדָקָה בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם[11]. וְהִנֵּה, הַהֶפְרֵשׁ
24 בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת הוּא, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא 'לֶחֶם מִן
25 הַשָּׁמַיִם', לִהְיוֹתָהּ בְּרוּחָנִיּוּת, וְהַמִּצְוֹת הֵן 'לֶחֶם
26 מִן הָאָרֶץ', לִהְיוֹתָן בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, וְכֵידוּעַ
27 שֶׁגַּם מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבַת הַלְּבָבוֹת, צְרִיכוֹת לִהְיוֹת

13) ראה אוה"ת בא ח"ז ע' ב'תרכג. ובכ"מ. 14) קה"ע לירושלמי שם. 15) זח"א רכה, א. 16) בראשית א, כו. 17) תניא ספכ"ד. 18) וישב מ, יג. 19) לקו"ת פרשתנו שם. 20) תו"א מקץ לח, ג. מב, ג. לקו"ת שה"ש מד, ג. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

וַחֲדוּרוֹת **בַּלֵּב** **וּמֹחַ** **הַנַּשְׁמִי**[21] ולקבל ביטוי בבשר המוח והלב ממש,
כמבואר בחסידות. **וְלָכֵן** **פְּרִידַת** **הַנֶּפֶשׁ** **הָאֱלֹקִית** מן ההעלם אל הגילוי,
כאמור **נַעֲשֵׂית** **עַל־יְדֵי** **הַתּוֹרָה - רוּחָנִיּוּת, וַהֲשָׁבַת** **הַנֶּפֶשׁ**
הַבַּהֲמִית **וְהַגּוּף** מהסטרא־אחרא בחזרה אל הקדושה **נַעֲשֵׂית** **עַל־יְדֵי**
הַמִּצְוֹת **הַמִּלְבָּשׁוֹת** **בְּדִבָּרִים**
גַּשְׁמִיִּים. וְסֵדֶר **הָעֲבוֹדָה** שעל
האדם לעשות כדי להגיע לפרייה של
הנפש האלוקית והשבה של הגוף
והנפש הבהמית **הוּא** **שֶׁבִּתְחִלָּה**
בשלב ראשון **צְרִיכָה** **לִהְיוֹת**
פְּרִידַת **הַנֶּפֶשׁ** **הָאֱלֹקִית, וְגַם**
אפילו **כַּאֲשֶׁר** **הַנֶּפֶשׁ** **הָאֱלֹקִית**
הִיא **בִּגְלוּי** **אֶצְלוֹ** וכבר נפדתה,
חֲרֵי **תַּכְלִית** **יְרִידַת** **הַנְּשָׁמָה**
ממקורה ושורשה למעלה באלוקות
להיות מלובשת בנפש הבהמית ובגוף
גשמי בעולם הזה **הוּא** **בִּשְׁבִיל**
בְּרוּר **הַגּוּף** **וְנֶפֶשׁ** **הַבַּהֲמִית** ולא
לצורך תיקון הנשמה עצמה, **וְלָכֵן**
כַּאֲשֶׁר **הוּא** **מְגַלֶּה** **אֶת** **נִשְׁמָתוֹ**,
אֲזַי לאחר מכן האדם **עוֹבֵד**
עֲבוֹדָתוֹ **לְבָרֵר** להפריד את הטוב
מהרע **אֶת** **נַפְשׁוֹ** **הַבַּהֲמִית. וְכֵן**
הוּא **גַּם** **בְּעִנְיַן** **הַתּוֹרָה** שעל ידה
היא פדיית הנפש האלוקית **וּמִצְוֹת**
שעל־ידן היא השבת הגוף והנפש
הבהמית, **שֶׁתַּכְלִית** המטרה והכוונה
של **לְמוּד** **הַתּוֹרָה** **הוּא** **בִּשְׁבִיל**
קִיּוּם **הַמִּצְוֹת,** **כְּמַאֲמַר**
רַבּוֹתֵינוּ **ז"ל** בגמרא **גָּדוֹל**
תַּלְמוּד וגדולתו של לימוד התורה
היא **שֶׁמְּבִיא** **לִידֵי** **מַעֲשֶׂה**[22],
קיום המצוות, **וְהַלּוֹמֵד** **וְאֵינוֹ**
עוֹשֶׂה **מוּטָב** **שֶׁלֹּא** **לָמַד**, **וְנוֹחַ**
לוֹ עדיף **שֶׁתְּהֶפֵּךְ** **שִׁלְיָתוֹ** **עַל**
פָּנָיו[23], ולא ייוולד, **כִּי** **תַּכְלִית**
לְמוּד **הַתּוֹרָה** **הוּא** **בִּשְׁבִיל**
קִיּוּם **הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ** **סֵדֶר**
הָעֲבוֹדָה, **שֶׁבִּתְחִלָּה** התחלת
העבודה היא **"צִיּוֹן** **בְּמִשְׁפָּט**
תִּפָּדֶה", **שֶׁהוּא** **עִנְיַן**

ביאור בדרך אפשר

הַהַמְשָׁכָה וההתגלות של הנפש האלוקית **מֵהַהֶעְלֵם** **אֶל** **הַגִּלּוּי,**
וְאַחַר־כַּךְ השלב השני בעבודת ה' הוא **"וְשָׁבֶיהָ** **בִּצְדָקָה",** **שֶׁהוּא**
עִנְיַן **הַהַמְשָׁכָה** **מִן** **הָרוּחָנִיּוּת** של התורה והנפש האלוקית **אֶל**
הַגַּשְׁמִיּוּת של הגוף והנפש הבהמית ומעשה המצוות.

נִרְגָּשׁוֹת וַחֲדוּרוֹת בַּלֵּב וּמֹחַ הַנַּשְׁמִי[21]. וְלָכֵן פְּרִידַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה - רוּחָנִיּוּת, וַהֲשָׁבַת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַגּוּף נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת הַמִּלְבָּשׁוֹת בְּדִבָּרִים גַּשְׁמִיִּים. וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה הוּא שֶׁבִּתְחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת פְּרִידַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְגַם כַּאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא בְּגִלּוּי אֶצְלוֹ, חֲרֵי תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמָה הוּא בִּשְׁבִיל בְּרוּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר הוּא מְגַלֶּה אֶת נִשְׁמָתוֹ, אֲזַי עוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ לְבָרֵר אֶת נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁתַּכְלִית לְמוּד הַתּוֹרָה הוּא בִּשְׁבִיל קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[22], וְהַלּוֹמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מוּטָב שֶׁלֹּא לָמַד, וְנוֹחַ לוֹ שֶׁתְּהֶפֵּךְ שִׁלְיָתוֹ עַל פָּנָיו[23], כִּי תַּכְלִית לְמוּד הַתּוֹרָה הוּא בִּשְׁבִיל קִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדָה, שֶׁבִּתְחִלָּה "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה", שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי, וְאַחַר־כַּךְ "וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה", שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִן הָרוּחָנִיּוּת אֶל הַגַּשְׁמִיּוּת.

ב) **וּלְהָבִין** בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר מַעֲלַת לְמוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא הַתְחָלַת כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה שֶׁל הַפְּדִיוֹן וְהַהַמְשָׁכָה, יוּבָן זֶה מֵעִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ דְּכֵיוָן שֶׁ"מִּשָּׁחֳרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּבָ"ה בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה", חֲרֵי מוּבָן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְתוֹרָה עִנְיָנָם אֶחָד. דְּהִנֵּה[24], בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹנִים אָמֵן אֶלָּא הָיוּ אוֹמְרִים "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"[25] כפי שלומדים מהפסוק "ויברכו שם כבודך". **וְצָרִיךְ** **לְהָבִין,** **חֲרֵי** **גְּדֻלָּה** **מַעֲלַת** **עֲנִיַּת** **אָמֵן,** **כְּמַאֲמַר** **רַבּוֹתֵינוּ** **ז"ל**[26] **גָּדוֹל** **הָעוֹנֶה** **אָמֵן** אפילו **יוֹתֵר** **מִן** **הַמְבָרֵךְ** את הברכה, **וּמַדּוּעַ** **בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ** **לֹא** **הָיוּ** **עוֹנִים** **אָמֵן** על הברכות אלא אומרים "ברוך שם"?

ב) וּלְהָבִין בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר מַעֲלַת לְמוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא הַתְחָלַת כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה שֶׁל הַפְּדִיוֹן וְהַהַמְשָׁכָה, יוּבָן זֶה מֵעִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ דְּכֵיוָן שֶׁ"מִּשָּׁחֳרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּבָ"ה בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה", חֲרֵי מוּבָן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְתוֹרָה עִנְיָנָם אֶחָד. דְּהִנֵּה[24], בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹנִים אָמֵן, אֶלָּא הָיוּ אוֹמְרִים "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"[25]. וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲרֵי גְּדֻלָּה מַעֲלַת עֲנִיַּת אָמֵן, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[26] גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ, וּמַדּוּעַ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹנִים אָמֵן.

---

21) ראה סה"מ תרצ"ז ע' 282. וש"נ. ד"ה באתי לגני תשי"ב פ"ד. ד"ה הנ"ל תשי"ט פ"ה (תו"מ סה"מ שבט ע' רפא, ע' רצט). וש"נ. 22) קידושין מ, ב. 23) ירושלמי ברכות פ"א ה"ב. 24) בכל הבא לקמן - ראה סה"מ תרל"ד ע' עדר ואילך. 25) ברכות סג, א. 26) שם נג, ב. סוף נזיר.

ביאור בדרך אפשר

1 **אַךְ הָעִנְיָן הוּא,** הטעם שבמקדש לא היו אומרים ׳אמן׳ אלא ׳ברוך שם׳
2 יובן על־פי תוספת ביאור במעלת בית המקדש בדברי חכמינו ז״ל **דְּהִנֵּה**
3 **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[27] בגמרא **גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה צַדִּיקִים** במוכן
4 מסויים **יוֹתֵר מִמַּעֲשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ** שברא הקדוש־ברוך־הוא. **דְּאִלּוּ**
5 **בְּמַעֲשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּתִיב**[28]
6 בישעיה **אַף יָדִי (יָד אַחַת)** ידו
7 של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, **יָסְדָה**
8 **אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם.**
9 **וְאִלּוּ בְּמַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם שֶׁל**
10 **צַדִּיקִים, כְּתִיב**[29] **מָכוֹן**
11 **לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה׳, מִקְדָּשׁ**
12 **(מַעֲשֵׂה יְדֵי צַדִּיקִים הוּא)**
13 **אַדְנ״י כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ (שְׁתֵּי יָדַיִם).**
14 **וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[30] עוד
15 במעלת בית המקדש **גָּדוֹל מִקְדָּשׁ**
16 **שֶׁנִּתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת** שתי
17 מילים של שמות הקדושים **(הֲוָיָ׳**
18 **וְאַדְנ״י), שֶׁנֶּאֱמַר פָּעַלְתָּ הֲוָיָ׳,**
19 **מִקְדָּשׁ (מַעֲשֵׂה יְדֵי צַדִּיקִים**
20 **הוּא) אַדְנ״י.**
21 **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הִתְהַוּוּת**
22 **הָעוֹלָם** הזה **הִיא מִשֵּׁם אֱלֹקִים,**
23 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[31] **בְּרֵאשִׁית בָּרָא**
24 **אֱלֹקִים,** השם של מידת הדין
25 והגבורה שממנה בא עניין צמצום
26 ומיעוט האור האלוקי **וְהַיְנוּ לְפִי**
27 **שֶׁהָעוֹלָם** הזה **הוּא מַגְבִּיל,** ויש
28 גבול לגודל שלו **מֵאֶרֶץ לָרָקִיעַ**
29 **מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה, בֵּין**
30 **רָקִיעַ לְרָקִיעַ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ־**
31 **מֵאוֹת שָׁנָה**[32] ולא יותר. **וְגַם**
32 אפילו **גַּן־עֵדֶן** שהוא עולם רוחני
33 ואין לו גבולות ומידות ומרחקים
34 גשמיים **שֶׁעְנָינוֹ** של גן־עדן **הוּא**
35 **הֲבָנַת וְהַשָּׂגַת אֱלֹקוּת** על־ידי
36 הנשמות הנמצאות בו, **הֲרֵי מִזֶּה**
37 **גּוֹפָא** מזה עצמו שעניינו הוא הבנה
38 והשגה **מוּכָח שֶׁהוּא** גן־עדן **עִנְיָן**
39 **שֶׁל הַגְבָּלָה, כִּי הַשָּׂגָה** הבנה
40 הנקלטת ונתפסת בכליו וביכולת
41 הקליטה של המבין ומשיג **הִיא**
42 **בְּחִינַת גְּבוּל, וּבְכֵדִי שֶׁתִּהְיֶה**

ביאור בדרך אפשר

43 **הִתְהַוּוּת** של עולמות, הן גשמיים והן רוחניים, **הַגְבּוֹל מְגַבְּלֵי־גְּבוּל,**
44 בריאת עולמות מוגבלים מהאור האלוקי האין סוף ובלי גבול **הֲרֵי זֶה**
45 **עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם וְהֶעְלֵם** של האין והבלי גבול, והצמצום הוא
46 **מִשֵּׁם אֱלֹקִים. וְזֶהוּ שֶׁכָּל** הפסוקים המתארים את הבריאה במשך
47 **שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִזְכָּר רַק**
48 **שֵׁם אֱלֹקִים, וְרַק בְּיוֹם הַשַּׁבָּת**
49 **נִזְכָּר גַּם שֵׁם הֲוָיָ׳,** השם של
50 מידת החסד והגילוי, **כְּמוֹ**
51 **שֶׁכָּתוּב**[33] **בְּיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ׳**
52 **אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם. וְיִתְרָה**
53 **מִזֶּה,** לא זו בלבד שפרט לשם
54 אלוקים נזכר גם שם הוי׳, אלא שלגבי
55 סיום מעשה הבריאה נאמר **כְּמוֹ**
56 **שֶׁכָּתוּב**[34] **וַיְכַל אֱלֹקִים,**
57 והמשמעות הפנימית של הפסוק היא
58 **שֶׁלּוּ** הסתיימו **הַצִּמְצוּמִים**
59 **וְהַהֶעְלֵמוֹת** על האור האלוקי האין
60 סוף שמקורם הוא **מִשֵּׁם אֱלֹקִים**[35].
61 **וְהַיְנוּ, שֶׁבִּשִּׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל**
62 **הִיא הַיְרִידָה** של האור האלוקי
63 **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְכִמְשֶׁל**
64 **אָדָם הַבּוֹנֶה בִּנְיָן, שֶׁגַּם**
65 **חָכְמָתוֹ** שמצד עצמה היא נעלית
66 ומרוממת ממלאכה גשמית פשוטה
67 **יוֹרֶדֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּעֲשִׂיָּה**
68 שהיא דבר נחות לעומת השכל
69 והחכמה. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּשַׁבָּת**
70 **הוּא עִנְיַן הָעֲלִיָּה** ההתעלות של
71 הבריאה **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,**
72 והתקרבות וחיבור של העולם עם
73 האלוקות **עַד לְבְחִינַת הַתַּעֲנוּג**
74 האלוקי העליון, שהיא בחינה נעלית
75 ביותר, כשם שבכוחות הנפש, העונג
76 הוא דבר עמוק ופנימי מאד, **וּמִשָּׁם**
77 מהעונג העליון **הִיא הַמְשָׁכַת**
78 והתגלות **שֵׁם הֲוָיָ׳, כְּמוֹ**
79 **שֶׁכָּתוּב**[36] בנבואת יחזקאל על מה
80 שיהיה בבית המקדש לעתיד לבוא
81 **שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית גּוֹ׳**
82 **יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה**
83 **וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ,** והמילים
84 ״ימי המעשה וביום השבת״ המתחילות

---

27) כתובות ה, א. 28) ישעי׳ מח, יג. 29) בשלח טו, יז. 30) ברכות לג, א. סנהדרין צב, א. נתבאר בלקו״ת נשא כא, ג. 31) בראשית א, א. 32) חגיגה יג, א. 33) בראשית ב, ד. 34) שם, ב. 35) ראה לקו״ת בלק עב, א. פינחס עט, ג. שה״ש לב, א. 36) יחזקאל מו, א.

ביאור בדרך אפשר

באותיות י' ה' ו' ה' הם **רָאשֵׁי־תֵּבוֹת** שם **הֲוָיָ'**[37], **לְפִי שֶׁבְּשַׁבָּת** כאשר 'ויכל אלוקים' ואין צמצומים **נִמְשָׁךְ שֵׁם הֲוָיָ'. מַה־שֶׁאֵין־כֵּן בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל שֶׁבָּהֶם הַהִתְהַוּוּת הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּמִים וְהַגְּבוּרוֹת מִשֵּׁם אֱלֹקִים דַּוְקָא.**

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בפסוק **"אַף יָדִי יָסְדָה אָרֶץ"**[38], **"אֶרֶץ" קָאֵי עַל הָעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה** העולם הזה הגשמי **שֶׁהוּא בְּהַגְבָּלָה** ויש לו מידות מוגבלות. **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר,** במובן נעלה ורוחני יותר, **הִנֵּה כְּלָלוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** כל ארבעת העולמות הרוחניים הכלליים **הֵם בִּכְלָל "אֶרֶץ", שֶׁהִתְהַוּוּתָם הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּמִים שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים** ועל שם הצמצום הם נקראים בשם 'ארץ' כמו שנקרא העולם הזה הגשמי המוגבל, **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של הכתוב **"אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ", "יָדִי" הִיא יַד שְׂמֹאל**[39], שהרי בהמשך נאמר 'וימיני (יד ימין) טיפחה שמים' **יָד כֵּהָה,** היד החלשה יחסית ליד ימין **שֶׁמּוֹרָה עַל הַצִּמְצוּם** והחלישות רומזת לצמצום ומיעוט. **אָמְנָם בַּשָּׁמַיִם** שבהם נזכרה יד ימין **כְּתִיב**[40] **הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַהֲוָיָ', שֶׁשָּׁם** בשמים **מֵאִיר שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁהוּא אוֹר** אין סוף **שֶׁאֵינוֹ מְצֻמְצָם, וְלָכֵן כְּתִיב "וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמַיִם", שֶׁיַּד יָמִין מוֹרָה עַל הַכֹּחַ בְּתָקְפּוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן** תוקף האור והגילוי כפי שהוא כאשר מאיר **שֵׁם הֲוָיָ'. אַךְ** מצד שני, יחד עם זה שגם לגבי הבריאה נזכר שם הוי, מכל מקום **כְּלָלוּת מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ** הבריאה בכלל **הוּא בְּהַגְבָּלָה, לֹא מִיבָּעֵי** אין צריך לומר **שֶׁבְּחִינַת "אֶרֶץ"** העולם הזה הגשמי והעולמות הרוחניים שגם הם בגדר עולמות מוגבלים, במובן מסויים, **הִיא בְּהַגְבָּלָה, לְפִי שֶׁהִתְהַוּוּתָהּ הִיא מִשֵּׁם אֱלֹקִים** השם של מידת הצמצום **וְיַד שְׂמֹאל** היד החלשה המסמלת את צמצום ומיעוט האור, **אֶלָּא גַּם בְּחִינַת "שָׁמַיִם"** הקשורה באין סוף כפי שהוא מאיר בשם הוי' **הִיא בְּהַגְבָּלָה, שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּתָהּ** של בחינת 'שמים' **הִיא מִיַּד יָמִין דַּוְקָא שֶׁשּׁוֹלֶלֶת יַד שְׂמֹאל, הַיְנוּ, שֶׁשַּׁיֶּכֶת לְשֵׁם הֲוָיָ' דַּוְקָא וְלֹא לְשֵׁם אֱלֹקִים,** וזה עצמו הוא גם הגבלה **וְהַיְנוּ, שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁבַּשָּׁמַיִם** שאמנם מצד עצמו הוא אין סוף **אֵינוֹ מֵאִיר בָּאָרֶץ** אלא רק בשמים ואם כן יש גבול להארתו, וטעם הדבר הוא **לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד** מהשניים, הארץ והשמים, **נִבְרָא בְּיָד אַחַת** אחרת מהשניה, הארץ בשמאל והשמים בימין. **וְעַל זֶה** על כך שבבריאת העולם השמים נבראו ביד אחת בלבד וגם הארץ נבראה ביד אחת בלבד **נֶאֱמַר "גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים** היינו בניין בית המקדש **יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ", שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב "יָדֶיךָ", שְׁתֵּי יָדַיִם** ביחד, **וְנִתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת,** היינו בין שם הוי' לשם אדנ־י, ככתוב 'מכון לשבתך פעלת הוי', מקדש אדנ־י כוננו ידיך', **כִּי הַחִדּוּשׁ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ** שנברא בשתי ידיים **הוּא שֶׁגַּם בְּהַגְבָּלוֹת הַטֶּבַע שֶׁמִּצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, הֵאִיר אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁמִּצַּד שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע,** כלומר, הארת הבלי גבול בתוך הגבול וחיבור הגבול עם הבלי גבול **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה וגילוי** האור האלוקי **שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הִיא מֵאוֹר נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׁם הֲוָיָ' וּמִשֵּׁם אֱלֹקִים, וְלָכֵן** כיוון שהוא אור הנעלה משניהם **בְּכֹחוֹ לְחַבֵּר שְׁנֵיהֶם יַחַד.**

ביאור בדרך אפשר

תֵּבוֹת הֲוָיָ'[37], לְפִי שֶׁבְּשַׁבָּת נִמְשָׁךְ שֵׁם הֲוָיָ'. מַה־שֶׁאֵין־כֵּן בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל שֶׁבָּהֶם הַהִתְהַוּוּת הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּמִים וְהַגְּבוּרוֹת מִשֵּׁם אֱלֹקִים דַּוְקָא. וְזֶהוּ "אַף יָדִי יָסְדָה אָרֶץ"[38], "אֶרֶץ" קָאֵי עַל הָעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה שֶׁהוּא בְּהַגְבָּלָה. וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, הִנֵּה כְּלָלוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הֵם בִּכְלָל "אֶרֶץ", שֶׁהִתְהַוּוּתָם הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּמִים שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים, וְזֶהוּ "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ", "יָדִי" הִיא יַד שְׂמֹאל[39], יָד כֵּהָה, שֶׁמּוֹרָה עַל הַצִּמְצוּם. אָמְנָם בַּשָּׁמַיִם כְּתִיב[40] הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַהֲוָיָ', שֶׁשָּׁם מֵאִיר שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁהוּא אוֹר שֶׁאֵינוֹ מְצֻמְצָם, וְלָכֵן כְּתִיב "וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמַיִם", שֶׁיַּד יָמִין מוֹרָה עַל הַכֹּחַ בְּתָקְפּוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ'. אַךְ כְּלָלוּת מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ הוּא בְּהַגְבָּלָה, לֹא מִיבָּעֵי שֶׁבְּחִינַת "אֶרֶץ" הִיא בְּהַגְבָּלָה, לְפִי שֶׁהִתְהַוּוּתָהּ הִיא מִשֵּׁם אֱלֹקִים וְיַד שְׂמֹאל, אֶלָּא גַּם בְּחִינַת "שָׁמַיִם" הִיא בְּהַגְבָּלָה, שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּתָהּ הִיא מִיַּד יָמִין דַּוְקָא שֶׁשּׁוֹלֶלֶת יַד שְׂמֹאל, הַיְנוּ, שֶׁשַּׁיֶּכֶת לְשֵׁם הֲוָיָ' דַּוְקָא וְלֹא לְשֵׁם אֱלֹקִים, וְהַיְנוּ, שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁבַּשָּׁמַיִם אֵינוֹ מֵאִיר בָּאָרֶץ, לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד נִבְרָא בְּיָד אַחַת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ", שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב "יָדֶיךָ", שְׁתֵּי יָדַיִם, וְנִתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כִּי הַחִדּוּשׁ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הוּא שֶׁגַּם בְּהַגְבָּלוֹת הַטֶּבַע שֶׁמִּצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, הֵאִיר אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁמִּצַּד שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הִיא מֵאוֹר נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׁם הֲוָיָ' וּמִשֵּׁם אֱלֹקִים, וְלָכֵן בְּכֹחוֹ לְחַבֵּר שְׁנֵיהֶם יַחַד.

37) שער הפסוקים פינחס כח, י. ועוד. 38) ראה גם ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"א (סה"מ ה'שי"ת ס"ע 111). 39) ראה פדר"א פי"ח. זח"ב כ, א. לז, א. פה, ב. 40) תהלים קטו, טז.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה המבואר לעיל אודות מעלת בית המקדש שהוא חיבור הגבול והבלי גבול יחד **יוּבַן הַטַּעַם** על־פי חסידות **שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹנִים "אָמֵן"** אלא אומרים ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳, כמאמר חכמינו ז״ל המובא לעיל. **דְּהִנֵּה, עִנְיַן עֲנִיַּת "אָמֵן" הוּא עַל אֲמִירַת הַבְּרָכָה,** ונוסח הברכות הוא **"בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָ׳ אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם"**, **שֶׁעִנְיָנָהּ** של הברכה **הוּא שֶׁיִּמְשָׁךְ** ויאיר ויתגלה **מִבְּחִינַת "אַתָּה" בְּנוֹכְחָ, דְּקָאֵי** והפניה אל הקדוש־ברוך־הוא במילה ׳אתה׳, בלשון נוכח (בגוף ראשון), מכוונת **עַל עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** מהות ועצמות הקדוש ברוך הוא בעצמו, היינו שתהיה המשכה וגילוי אלקות מעצמיות האלקות **לִבְחִינַת "יְהֹוָ׳"** האור הבלי גבול **וְלִבְחִינַת "אֱלֹקֵינוּ"** האור המצומצם **וְלִבְחִינַת "מֶלֶךְ הָעוֹלָם"** כפי שהאור יורד ומתלבש בעולמות, היינו שההמשכה והגילוי יבואו וירדו מדרגה לדרגה **עַד לְמַטָּה מַטָּה** בתוך העולם התחתון, **וְהַיְנוּ שֶׁעִנְיַן הַבְּרָכָה הוּא לִפְעֹל הַמְשָׁכַת אוֹר שָׁם יְהֹוָ׳** שלמעלה מהגבול והצמצום **שֶׁיִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת "אֱלֹקֵינוּ"** בתוך גדרי המציאות המוגבלת, **וְהוּא עִנְיַן יְחוּד** היינו המשכה מהפנימיות של **שָׁם יְהֹוָ׳ וְשָׁם אֱלֹקִים** היינו חיבור של שני העניינים באופן של המשכה מפנימיות שם הוי׳ לפנימיות שם אלוקים (בשונה מהמשכה על דרך הרגיל, לא ב״יחוד״ בה רק החיצוניות והסוף של דרגה אחת מאירה לחיצוניות ולהתחלה של הדרגה המקבלת ממנה).

אָמְנָם, מִצַּד ההמשכה וגילוי האלוקות מלמעלה למטה שנפעל על־ידי אמירת **הַבְּרָכָה עַצְמָהּ אֶפְשָׁר שֶׁהַיְחוּד** שם הוי׳ ושם אלוקים (ותוספת האור והגילוי שעל־ידי יחוד זה) **יִשָּׁאֵר רַק לְמַעְלָה** בעולמות רוחניים עליונים, **וְלֹא יֵמָשֵׁךְ** להתגלות ולהאיר **לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְכֵיוָן שֶׁתַּכְלִית הַבְּרָכָה** העליונה **הִיא שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים** הרוחניים העליונים **יֵמָשְׁכוּ לְמַטָּה** ולא יאירו רק למעלה, **לָכֵן אָמְרוּ** חכמינו ז״ל **"גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ"**, **כִּי עַל־יְדֵי עֲנִיַּת "אָמֵן" מַמְשִׁיכִים אֶת הַיְחוּד לְמַטָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה מַשְׁלִימִים אֶת תַּכְלִית הַבְּרָכָה. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן הַטַּעַם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹנִים "אָמֵן", לְפִי שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה יְחוּד שָׁם יְהֹוָ׳ וְשָׁם אֱלֹקִים מִצַּד עֶצֶם בְּנְיָנוֹ, וְהַיְחוּד הָיָה לֹא רַק לְמַעְלָה, אֶלָּא גַּם לְמַטָּה הֵאִיר הַיְחוּד בְּגִלּוּי, שֶׁגַּם בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁמִּצַּד הַטֶּבַע, וּבְכֵן גּוּפָא עִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וּכְמוֹ עֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁהָיוּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ[41], וּבְפֶרְט בְּעִנְיַן "מְקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה"[42], שֶׁהָיָה** המקום שבו עמד הארון בקודש הקדשים **מָדוּד בְּאֹרֶךְ רֹחַב וְגָבַהּ, וּבְמִדָּה זוֹ גּוּפָא** עצמה **הָיָה "אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה"** כמאמר חכמינו ז״ל בגמרא ״דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה״, ופירש רש״י: ״אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלום, דתניא ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח, כשניתן באמצע בית הכפורת והרי כל החלל לא היה אלא כ׳ על כ׳ שנאמר ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב, נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום״ ונמצא שבדבר זה יש הארה וגילוי של בלי גבול בתוך הגבול באופן בולט במיוחד. **וְלָכֵן לֹא הֻצְרְכוּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לַעֲנִיַּת "אָמֵן" כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַיְחוּד לְמַטָּה, כִּי הַדִּבּוּר כְּבָר הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, גַּם** ללא עניית ״אמן״.

ביאור בדרך אפשר

1 וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן הַטַּעַם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לֹא
2 הָיוּ עוֹנִים "אָמֵן". דְּהִנֵּה, עִנְיַן
3 עֲנִיַּת "אָמֵן" הוּא עַל אֲמִירַת הַבְּרָכָה, "בָּרוּךְ
4 אַתָּה יְהֹוָ׳ אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם", שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא
5 שֶׁיִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "אַתָּה" בְּנוֹכְחָ, דְּקָאֵי עַל
6 עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִבְחִינַת "יְהֹוָ׳" וְלִבְחִינַת
7 "אֱלֹקֵינוּ" וְלִבְחִינַת "מֶלֶךְ הָעוֹלָם" עַד לְמַטָּה
8 מַטָּה, וְהַיְנוּ שֶׁעִנְיַן הַבְּרָכָה הוּא לִפְעֹל הַמְשָׁכַת
9 אוֹר שָׁם יְהֹוָ׳ שֶׁיִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת "אֱלֹקֵינוּ", וְהוּא
10 עִנְיַן יְחוּד שֵׁם יְהֹוָ׳ וְשֵׁם אֱלֹקִים. אָמְנָם, מִצַּד
11 הַבְּרָכָה עַצְמָהּ אֶפְשָׁר שֶׁהַיְחוּד יִשָּׁאֵר רַק לְמַעְלָה,
12 וְלֹא יֵמָשֵׁךְ לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְכֵיוָן שֶׁתַּכְלִית
13 הַבְּרָכָה הִיא שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים יֵמָשְׁכוּ לְמַטָּה, לָכֵן
14 אָמְרוּ "גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ", כִּי
15 עַל־יְדֵי עֲנִיַּת "אָמֵן" מַמְשִׁיכִים אֶת הַיְחוּד
16 לְמַטָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה מַשְׁלִימִים אֶת תַּכְלִית הַבְּרָכָה.
17 וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן הַטַּעַם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ
18 עוֹנִים "אָמֵן", לְפִי שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה יְחוּד
19 שָׁם יְהֹוָ׳ וְשֵׁם אֱלֹקִים מִצַּד עֶצֶם בְּנְיָנוֹ, וְהַיְחוּד
20 הָיָה לֹא רַק לְמַעְלָה, אֶלָּא גַּם לְמַטָּה הֵאִיר הַיְחוּד
21 בְּגִלּוּי, שֶׁגַּם בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁמִּצַּד הַטֶּבַע,
22 בָּהֶם גּוּפָא הָיוּ עִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וּכְמוֹ
23 עֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁהָיוּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ[41], וּבִפְרָט
24 בְּעִנְיַן "מְקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה"[42], שֶׁהָיָה
25 מָדוּד בְּאֹרֶךְ רֹחַב וְגָבַהּ, וּבְמִדָּה זוֹ גּוּפָא הָיָה
26 "אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה". וְלָכֵן לֹא הֻצְרְכוּ בְּבֵית־
27 הַמִּקְדָּשׁ לַעֲנִיַּת "אָמֵן" כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַיְחוּד
28 לְמַטָּה.

41) אבות פ״ה מ״ה. 42) יומא כא, א.

ביאור בדרך אפשר

ג) אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ צְרִיכִים לַעֲנוֹת "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" ומה אמירה זו הוסיפה על עניין המקדש מצד עצמו ועל מה שנפעל על ידי הברכה.?

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה שֹׁרֶשׁ וההתחלה של עִנְיַן "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" הוּא מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[43] בגמרא שֶׁכַּאֲשֶׁר אָמְרוּ הַשְּׁבָטִים לְיַעֲקֹב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הוא יעקב אבינו הנקרא גם 'ישראל' הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד", פָּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ תֹּכֶן והענין של הַבַּקָּשָׁה שֶׁתֻּמְשַׁךְ "מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", הֲרֵי כֵּן הוּא שמלכותו של ה' נמשכת לעד, לנצח מִצַּד עֶצֶם הָעִנְיָן, גם ללא בקשה מיוחדת על כך כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב על מלכות ה' בכמה פסוקים הֲוָיָ' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד[44], וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה[45], וּמַהִי הַבַּקָּשָׁה "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" ולשם מה נחוץ לבקש על כך?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[46] בגמרא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "נֶצַח סֶלָה וָעֶד" אֵין לוֹ הֶפְסֵק, ובלשון הגמרא, "תנא דבי רבי אלעזר בן יעקב: כל מקום שנאמר 'נצח' 'סלה' 'ועד' - אין לו הפסק עולמית. נצח – דכתיב 'כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף', סלה – דכתיב 'כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלקינו אלוקים יכוננה עד עולם סלה', ועד – דכתיב ה' ימלוך לעולם ועד", וְכֵיוָן שֶׁכָּאן לגבי מלכות ה' נֶאֱמַר "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁ"אֵין לוֹ הֶפְסֵק". וְכֵן מָצִינוּ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל ביטוי דומה ל'אין לו הפסק', הוא הַלָּשׁוֹן "אֵינוֹ זָז", כִּדְאִיתָא כמובא בְּמִדְרַשׁ שְׁמוּאֵל[47] עַל הַפָּסוּק[48] שאמר ה' לשמואל הנביא לגבי משיחת דוד למלך מַלֵּא קַרְנְךָ שֶׁמֶן, וְלֵךְ אֶשְׁלָחֲךָ אֶל יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי, כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ, "כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לִי", אֵינוֹ זָז לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים" והם ביטויים שמדגישים עוד יותר את עניין הנצחיות. וּבְסִפְרִי[51] וּבְמִדְרַשׁ[52] פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, מוֹנֶה י"ג דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "לִי". יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[53] כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] כִּי לִי הָאָרֶץ (וְכֵן בִּירוּשָׁלַיִם כְּתִיב[55] הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לִי). בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וְכָל י"ג הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "לִי" הֵם בְּאֹפֶן שֶׁ"אֵינוֹ זָז" אלא נשאר לעולם, לנצח.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, וַהֲרֵי מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ[57], וּבָאוּ זָרִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וִירוּשָׁלַיִם נִתְּנָה לְעִיִּים לחרבות, וּבֵית־מִקְדָּשֵׁנוּ חָרֵב, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁ"אֵינוֹ זָז"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ"אֵינוֹ זָז" פֵּרוּשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ זָז מִכֹּל וָכֹל,

ג) אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ צְרִיכִים לַעֲנוֹת "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה שֹׁרֶשׁ עִנְיַן "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" הוּא מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[43] שֶׁכַּאֲשֶׁר אָמְרוּ הַשְּׁבָטִים לְיַעֲקֹב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד", פָּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ תֹּכֶן הַבַּקָּשָׁה שֶׁתֻּמְשַׁךְ "מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", הֲרֵי כֵּן הוּא מִצַּד עֶצֶם הָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב הֲוָיָ' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד[44], וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה[45], וּמַהִי הַבַּקָּשָׁה "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[46] כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "נֶצַח סֶלָה וָעֶד" אֵין לוֹ הֶפְסֵק, וְכֵיוָן שֶׁכָּאן נֶאֱמַר "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁ"אֵין לוֹ הֶפְסֵק". וְכֵן מָצִינוּ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל הַלָּשׁוֹן "אֵינוֹ זָז", כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ שְׁמוּאֵל[47] עַל הַפָּסוּק[48] מַלֵּא קַרְנְךָ שֶׁמֶן, וְלֵךְ אֶשְׁלָחֲךָ אֶל יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי, כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ, "כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לִי", אֵינוֹ זָז לֹא בָּעוֹלָם־הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם־הַבָּא". וּבְמָקוֹם אַחֵר[49] אִיתָא "אֵינוֹ זָז לְעוֹלָם". וּבְמָקוֹם אַחֵר[50] אִיתָא "אֵינוֹ זָז לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים". וּבְסִפְרִי[51] וּבְמִדְרַשׁ[52] פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, מוֹנֶה י"ג דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "לִי". יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[53] כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] כִּי לִי הָאָרֶץ (וְכֵן בִּירוּשָׁלַיִם כְּתִיב[55] הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לִי). בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וְכָל י"ג הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "לִי" הֵם בְּאֹפֶן שֶׁ"אֵינוֹ זָז". וְצָרִיךְ לְהָבִין, וַהֲרֵי מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ[57], וּבָאוּ זָרִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וִירוּשָׁלַיִם נִתְּנָה לְעִיִּים, וּבֵית־מִקְדָּשֵׁנוּ חָרֵב, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁ"אֵינוֹ זָז". אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ"אֵינוֹ זָז" פֵּרוּשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ זָז מִכֹּל

43) פסחים נו, א. 44) בשלח טו, יח. 45) תהלים קג, יט. 46) עירובין נד, א. 47) פי"ט. 48) שמואל־א טז, א. 49) ויק"ר פ"ב, ב. 50) ראה תנחומא באבער תצוה ט. ספרי שבהערה הבאה. 51) עה"פ בהעלותך יא, טז. 52) במדב"ר פט"ו, יז. 53) בהר כה, נה. 54) שם, כג. 55) מלכים־א יא, לו - הובא במדרש שמואל וויק"ר שם. 56) תרומה כה, ח. 57) תפילת מוסף דיו"ט.

ביאור בדרך אפשר

כלומר, אינו זז לגמרי שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַלָּשׁוֹן "אֵין לוֹ הֶפְסֵק" לַלָּשׁוֹן "אֵינוֹ זָז", שֶׁ"אֵינוֹ זָז" הַיְנוּ שֶׁאָפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְיתבטל לחלוטין, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת כַּאֲשֶׁר בֵּית־מִקְדָּשֵׁנוּ חָרֵב, מִכָּל־מָקוֹם "אֵינוֹ זָז" מִכָּל וָכָל, וענין בית המקדש לא בטל לגמרי אפילו כאשר הבית עצמו חרב שֶׁהֲרֵי תְּמוּרַת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ יֶשְׁנָן אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל הֲלָכָה (כַּנַּ"ל), וּכְמוֹ־כֵן כְּתִיב[58] וְהִתְפַּלְּלוּ דֶּרֶךְ אַרְצָם, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל לְצַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גּוּפָא עצמה – צריך להתפלל לְצַד יְרוּשָׁלַיִם, וּבִירוּשָׁלַיִם גּוּפָא עצמה - לְצַד בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ[59], ואם כן כל עניינים אלה, ארץ ישראל, ירושלים ובית המקדש, קיימים במובן מסויים גם עכשיו שֶׁקיימים וְנִמְצָא לנצח, "אֵינוֹ זָז" מִכָּל וָכָל.

וְעִנְיַן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[60] בתורת החסידות בְּעִנְיַן הֶפְסֵק הַפַּרְסָא צמצום ומחיצה שנמשלו לוילון ומסך המבדיל ומסתיר שֶׁבֵּין עוֹלָם לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁהָאוֹר האלוקי של עולם האצילות מֵאִיר גַּם עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַפַּרְסָא, כאור שבוקע את הוילון והמסך וחודר בעדו אֶלָּא שֶׁהָאוֹר שֶׁבָּא עַל־יְדֵי הַהֶפְסֵק הוּא בְּאֹפֶן אַחֵר מאור שלא עובר צמצום והסתר.

וְכֵן יוּבָן גַּם בְּפֵרוּשׁ "אֵינוֹ זָז", שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת יֶשְׁנָם בארץ ישראל, ירושלים ובית המקדש האמורים לעיל יֶשְׁנָם בעצם גַּם עַכְשָׁו, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּאֹפֶן אַחֵר מסויים אבל כיוון שבאופן מסויים ובמובן מסויים ממשיכים להתקיים, אכן "אינו זז" וזו מציאות נצחית.

וְזֶהוּ תֹּכֶן הַבַּקָּשָׁה "בָּרוּךְ שֵׁם

ביאור בדרך אפשר

כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", שֶׁפֵּרוּשׁ "לְעוֹלָם וָעֶד" הוּא שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק, וְהַיְנוּ, שֶׁהַבַּקָּשָׁה הִיא שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה "אֵינוֹ זָז" וימשיך להתקיים באופן כלשהו, כמו אור מועט שמאיר מבעד למסך מסתיר, אֶלָּא שֶׁגַּם לֹא יִהְיֶה לוֹ הֶפְסֵק וימשיך להיות בכל תקפו, ללא שינוי ויהיה "לעולם ועד".

וכעת חוזר לעניין הקודם וממשיך את הביאור במעלת התורה (השלב הראשון בעבודת ה' שגורם לפדיית הנפש האלוקית, כמבואר לעיל).

ד) וְהִנֵּה בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה, אָנוּ אוֹמְרִים[61] בתפילת ובא לציון/ בָּרוּךְ אֱלֹקֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ כו' וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁאוֹמְרִים עַל הַתּוֹרָה ונתן לנו, לְשׁוֹן "מַתָּנָה". דְּהִנֵּה, יֵשׁ הֶפְרֵשׁ הבדל בֵּין הַלָּשׁוֹן "נָתַן" לַלָּשׁוֹן "חָלַק", כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁ"הָרוֹאֶה מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר ברכה מיוחדת בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מִכְּבוֹדוֹ". וְהָרוֹאֶה מַלְכֵי עַכּו"ם, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ[62], וּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[60]. וְכֵן יוּבָן גַּם בְּפֵרוּשׁ "אֵינוֹ זָז", שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת יֶשְׁנָם גַּם עַכְשָׁו, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּאֹפֶן אַחֵר. וְזֶהוּ תֹּכֶן הַבַּקָּשָׁה "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", שֶׁפֵּרוּשׁ "לְעוֹלָם וָעֶד" הוּא שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק, וְהַיְנוּ, שֶׁהַבַּקָּשָׁה הִיא שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה "אֵינוֹ זָז", אֶלָּא שֶׁגַּם לֹא יִהְיֶה לוֹ הֶפְסֵק.

ד) וְהִנֵּה בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה, אָנוּ אוֹמְרִים[61] בָּרוּךְ אֱלֹקֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ כו' וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁאוֹמְרִים עַל הַתּוֹרָה לְשׁוֹן "מַתָּנָה". דְּהִנֵּה, יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַלָּשׁוֹן "נָתַן" לַלָּשׁוֹן "חָלַק", כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁ"הָרוֹאֶה מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר

ביאור בדרך אפשר

הוא חלק ממשהו, הרי הוא קשור באותו משהו שהוא חלק ממנו, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּאֻמּוֹת שֶׁאֵין לָהֶם יִחוּס אַחֲרֵי הַנּוֹתֵן כוּ' שֶׁאַחַר שֶׁנָּתַן לָהֶם מַתָּנָה זוֹ,** גוי שנתמנה למלך לא נהיה קשור ושייך לקדוש־ברוך־הוא על־ידי זה, כי אמנם המלוכה ניתנה לו מה' ולכן כשרואים אותו מברכים את ה', אבל אחרי הנתינה **שׁוּב אֵין דְּבֵקוּת בַּנּוֹתֵן** והמלך הנכרי איננו 'חלק' מהקדוש־ברוך־הוא. **וְעַל־פִּי־זֶה יֻקְשֶׁה, מַה שֶּׁבַּתּוֹרָה אוֹמְרִים לְשׁוֹן "מַתָּנָה"** והרי דווקא לשון "חלק" מדגיש את השייכות למי שחלק ולא הלשון "נתן"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרמ"ז[65] רבי משה זכות, מקובל ממפרשי הזוהר **בְּשֵׁם הַ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'**[66] מכתבי האריז"ל **בְּכַוָּנַת** מילים אלו **"בָּרוּךְ אֱלֹקֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ כוּ' וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת"** על־פי הסוד, **שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁלָּנוּ** התורה כפי שירדה למטה לעולם הזה וניתנה לנו **הִיא מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְכֵן אִיתָא**[67] מובא בחסידות **גַּם בְּפֵרוּשׁ נֻסַּח הַבְּרָכָה**[68] בברכה השנייה של ברכת המזון **"וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ", "שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ" בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְהָרמ"ז עַצְמוֹ פֵּרֵשׁ שֶׁהוּא** התורה כפי שניתנה לנו **מִן פְּנִימִיּוּת אֲצִילוּת** העולם שלמעלה מעולם הבריאה **הַמֻּשְׁפָּע לִבְרִיאָה** כלומר, ההשפעה והנתינה היא מעולם הבריאה, אבל יש לה שורש ומקור למעלה מהבריאה, בפנימיות האצילות.

וְכֵיוָן שֶׁעִקַּר הַתּוֹרָה הִיא הַתּוֹרָה שֶׁל עוֹלָם הַבְּרִיאָה, עולם שבו כבר יש נתינת מקום למציאות של נבראים וכמו שאמרו חכמינו ז"ל בגמרא לגבי מתן תורה **"לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם וְיֵצֶר־הָרַע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם"**[69], כסיפור הגמרא, "בשעה שעלה משה למרום [לקבל את התורה], אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש־ברוך־הוא: ריבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים? אמר להם הקדוש־ברוך־הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם?... מיד הודו לו להקדוש־ברוך־הוא...", **לָכֵן אוֹמְרִים עַל זֶה הַלָּשׁוֹן "מַתָּנָה", לְפִי שֶׁבְּגָלוּי הֲרֵי זֶה** נתינת התורה לבני ישראל **בְּאֹפֶן שֶׁל פֵּרוּד** לאחר שירדו למצרים ויש להם יצר הרע, היינו כפי שהם מציאות ולא כפי שהם "חלק" דבוק באלוקות לגמרי. **וְהִנֵּה, כָּל זֶה הוּא כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִצַּד־עַצְמָהּ** ועל כך אומרים שבאה מעולם הבריאה בו יש נתינת מקום למציאות, וירדה למטה, עולם של נבראים נפרדים. **אָמְנָם עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ"לִּמַּדְתָּנוּ", שֶׁיִּשְׂרָאֵל לוֹמְדִים תּוֹרָה, אֲזַי נִמְשָׁךְ** בתורה **פְּנִימִיּוּת הָאֲצִילוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בִּבְרִיאָה (כִּלְשׁוֹן הָרמ"ז), שֶׁהֲרֵי יִשְׂרָאֵל** בשורש נשמתם **הֵם מִבְּחִינַת הָאֲצִילוּת, כְּמַאֲמַר**[70] המובא בחסידות בשם הזוהר **כָּל נִשְׁמָתָא וְנִשְׁמָתָא קַיְמָא בִּדְיוּקְנָאָה קַמֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא,** כל נשמה ונשמה (מנשמות ישראל) עומדת בדיוקן שלה (בצורתה, במציאות שלה) לפני 'המלך הקדוש' **דְּ"מַלְכָּא קַדִּישָׁא" הוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** המידות שבספירות העליונות (הנקראות 'פנים קטנות' כי לגבי האור הרב המאיר במוחין, האור שבמידות הוא מועט) **דַּאֲצִילוּת**[71], **סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף** עולם האצילות הוא העולם האחרון מבין עולמות האין סוף בהם מאיר האור האלוקי האין סוף, הבלי גבול והתחלת עניין מציאות נבראים מוגבלים הוא בעולם הבריאה שלאחר עולם האצילות, ובכל אופן, כל נשמות ישראל יש להן שורש בעולם האצילות. **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם הַפָּחוּת שֶׁבַּפְּחוּתִים,** במובן הרוחני, **אוֹמֵר נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא**[72] "טהורה" היינו כפי

---

65) לזח"ג כח, א. 66) שער קריאת ס"ת פ"ה. 67) לקו"ת עקב יז, ב. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 68 בהערה. וש"נ. 68) בברכת המזון. 69) שבת פח, סע"ב ואילך. 70) כ"ה בכ"מ בדא"ח. וראה זח"ג קד, ב. זח"א צ, סע"ב. רכז, ב. רל"ג, ב. זח"ב צו, ב. זח"ג סא, ב. 71) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 81. וש"נ. 72) בברכות השחר.

ביאור בדרך אפשר

שהנשמה היא בעולם האצילות (לפני 'אתה בראתה', הנשמה כפי שהיא בעולם הבריאה), **וְיִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ** ב'שיר השירים' **בְּשֵׁם יוֹנָתִי**[73], ביטוי המראה על קשר ושייכות קרובה ביותר לאלוקות **וּכְתִיב בְּהוּ**[74] ועוד כתוב בהם, בבני ישראל, ב'שיר השירים' **קוּמִי לָךְ**, ו'לך' מתפרש בחסידות כמו לכי לעצמך, היינו **לְשָׁרְשֵׁךְ וּמְקוֹרֵךְ**[75] והרי שורש ומקור נשמות ישראל הוא, כאמור לעיל, בעולם האצילות, **וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל לוֹמְדִים תּוֹרָה, הֲרֵי הֵם מַמְשִׁיכִים בָּהּ** בתורה **מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הָאֲצִילוּת** ששם הוא שורשה ומקורה. **וְהַיְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה מִצַּד־עַצְמָהּ כְּפִי שֶׁהִיא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה הִיא בְּחִינַת "מַתָּנָה" הַמּוֹרָה עַל הַפֵּרוּד** מנותן המתנה, **וּמַתָּנָה יֵשׁ לָהּ הֶפְסֵק**[76], בשונה מירושה שבה יש כלל הלכתי שירושה אין לה הפסק (ואם לנפטר המוריש אין בנים, אביו יורשו ואם אין לו אב ולא אח ולא בן אח ולא אחות ולא בן אחות ולא בני בניהן עד עולם ולא אבי האב ולא אחי האב ולא בני אחי האב ולא אחות האב ולא בני אחות האב מחזירין למטה ולמעלה על קרובי אבותיו עד ראובן בן יעקב, כמבואר במסכת בבא בתרא, ויש לכך גם משמעויות נוספות, כמו בדברי הרמב"ם, בהלכות זכייה ומתנה, "שכיב מרע שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני והיה ראשון ראוי ליורשו ופירש ואמר לא משום ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק אלא במתנה והרי הפסקתיה, השני קונה מה שמשייר הראשון..."), **אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל לוֹמְדִים תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים בָּהּ** בתורה **מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הָאֲצִילוּת, הֲרֵי זֶה עַל־דֶּרֶךְ הַדִּין שֶׁ"הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְמִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ"**, כמו למשל בנו, **שֶׁאָז גַּם הַמַּתָּנָה** מקבלת גדרים של ירושה וגם המתנה **הִיא בְּאֹפֶן שֶׁאֵין לָהּ הֶפְסֵק**[76], כמבואר בגמרא ובהלכה בדיני ירושה.

ה) **וְיוּבָן זֶה** המבואר לעיל בעניין מעלת התורה ומה שנוסף בה על־ידי שישראל לומדים את התורה **בְּבֵאוּר קָצָר מֵהַלָּשׁוֹן** של מאמר חכמינו ז"ל המובא לעיל, משחרב בית המקדש, אין לו לקדוש־ברוך־הוא בעולמו אלא **"אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה"**, כפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁ"אַרְבַּע אַמּוֹת" הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'[77], י־ה־ו־ה, **וְהַיְנוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה הַמְשָׁכַת** והתגלות **שֵׁם הֲוָיָ' כַּנַּ"ל, כֵּן הוּא גַּם בְּ"אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה" שֶׁהֵן תְּמוּרַת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָ"אַרְבַּע אַמּוֹת" הֵן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'. וְאַרְבַּע הָאוֹתִיּוֹת** של שם הוי' **מְרֻמָּזוֹת בַּפָּסוּק**[78] **כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו. "כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי" הוּא בְּחִינַת עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְעִקַּר** ההארה וההתגלות של **שֵׁם הֲוָיָ' הוּא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁשָּׁם** עשר הספירות העליונות שבעולם האצילות הן בביטול מוחלט לקדוש־ברוך־הוא בעצמו, המאציל, ולכן בעולם האצילות **"אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד,** הקדוש־ברוך־הוא ואורות הספירות הם אחד **אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד"**[79] הקדוש־ברוך־הוא והכלים שבאמצעותם מאירות הספירות הם אחד, כי הכל בטל לפניו ואין מציאות נפרדת ממנו, **וְאַף שֶׁגַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** שלמטה מעולם האצילות **יֵשׁ הֶאָרַת** והתגלות **שֵׁם הֲוָיָ'**, בשלושת האותיות הבאות לאחר האות י' של הוי' המאירה בעולם האצילות, **הֵ"א רִאשׁוֹנָה** של שם הוי' **מְאִירָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וָא"ו בְּעוֹלָם הַיְּצִירָה, וְהֵ"א אַחֲרוֹנָה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה**[80], **מִכָּל־מָקוֹם** אין משמעות הדבר שהארת שם הוי' היא גם בהם ועדיין עיקר גילוי שם הוי' הוא דווקא בעולם האצילות, כי **הֲרֵי זֶה** הגילוי של שלוש האותיות הללו בעולמות בריאה, יצירה ועשיה **רַק מִשָּׁלֹשׁ הָאוֹתִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת בִּלְבַד, אֲבָל**

נִקְרְאוּ בְּשֵׁם יוֹנָתִי[73], וּכְתִיב בְּהוּ[74] קוּמִי לָךְ, לְשָׁרְשֵׁךְ וּמְקוֹרֵךְ[75], וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל לוֹמְדִים תּוֹרָה, הֲרֵי הֵם מַמְשִׁיכִים בָּהּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הָאֲצִילוּת. וְהַיְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה מִצַּד־עַצְמָהּ כְּפִי שֶׁהִיא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה הִיא בְּחִינַת "מַתָּנָה" הַמּוֹרָה עַל הַפֵּרוּד, וּמַתָּנָה יֵשׁ לָהּ הֶפְסֵק[76], אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל לוֹמְדִים תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים בָּהּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הָאֲצִילוּת, הֲרֵי זֶה עַל־דֶּרֶךְ הַדִּין שֶׁ"הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְמִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ", שֶׁאָז גַּם הַמַּתָּנָה הִיא בְּאֹפֶן שֶׁאֵין לָהּ הֶפְסֵק[76].

ה) **וְיוּבָן** זֶה בְּבֵאוּר קָצָר מֵהַלָּשׁוֹן "אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה". דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁ"אַרְבַּע אַמּוֹת" הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'[77], וְהַיְנוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה הַמְשָׁכַת שֵׁם הֲוָיָ' כַּנַּ"ל, כֵּן הוּא גַּם בְּ"אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה" שֶׁהֵן תְּמוּרַת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָ"אַרְבַּע אַמּוֹת" הֵן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'. וְאַרְבַּע הָאוֹתִיּוֹת מְרֻמָּזוֹת בַּפָּסוּק[78] כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו. "כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי" הוּא בְּחִינַת עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְעִקַּר שֵׁם הֲוָיָ' הוּא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁשָּׁם "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד, אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד"[79], וְאַף שֶׁגַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה יֵשׁ הֶאָרַת שֵׁם הֲוָיָ', הֵ"א רִאשׁוֹנָה מְאִירָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וָא"ו בְּעוֹלָם הַיְּצִירָה, וְהֵ"א אַחֲרוֹנָה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה[80], מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה רַק מִשָּׁלֹשׁ הָאוֹתִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת בִּלְבַד, אֲבָל הַיּוּ"ד שֶׁהוּא

---

73) שה"ש ב, יד. 74) שם, יג. 75) ראה לקו"ת צו ח, ג. 76) ב"ב קלג, א. שו"ע חו"מ סרמ"ח ס"א ואילך. 77) ראה אוה"ת בלק ע' תתקלה. ועוד. 78) ישעי' מג, ז. 79) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה"ק ס"כ. 80) ראה עץ חיים, שער מב פ"א.

ביאור בדרך אפשר

היו״ד שֶׁהוּא עִקַּר שֵׁם הָוָי׳ (שֶׁהָרֵי הָוָי׳ הוּא מִלְּשׁוֹן מְהֻיֶּה, וְהַיּו״ד מוֹרָה עַל תְּמִידִיּוּת הַהִתְהַוּוּת, על כך שההתהוות אינה דבר חד־פעמי אלא מתחדשת תמיד, בכל רגע ורגע) כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[81] כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב והיו״ד במילה ׳יעשה׳ מלמדת שפירוש הדבר הוא שכך נהג לעשות תמיד), מְאִירָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת דַּוְקָא. העולם של ׳כל הנקרא בשמי׳, וּבְכִדֵּי שֶׁיִּמְשֵׁךְ שֵׁם הָוָי׳ גַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הוּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת ״וּלְכִבּוֹדִי״, וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תּוֹרָה[82], כדרשת חכמינו ז״ל בפרקי אבות על הכתוב ״ככבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב״, ומשמעות העניין שעל־ידי התורה שם הוי׳ המאיר בעולם האצילות יאיר גם בעולמות בריאה־יצירה־עשיה היא שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַמְּמֻצָּע שֶׁעַל־יָדָהּ יִמְשֵׁךְ מִבְּחִינַת ״כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי״ עולם האצילות לִבְחִינַת ״בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו״ עולמות בריאה־יצירה־עשיה.

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, לבאר יותר את עניין המשכת האצילות לבריאה־יצירה־עשיה על־ידי התורה דְּהִנֵּה יָדוּעַ שְׁפִשְׁטֵ־רֶמֶזְ־דְּרוּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה הֵם ראשי תיבות אוֹתִיּוֹת ״פרד״[83], שֶׁעַל־יָדָם על ידי לימוד התורה בפשט, רמז ודרוש נַעֲשֶׂה תִּקּוּן בְּחִינַת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, ״וּמִשָּׁם יִפָּרֵד״[84], העולמות שבהם יש מציאות של עולמות נפרדים וְהַיְנוּ ותיקון זה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהַלִּמּוּד הוּא בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנַּעֲשָׂה על־ידי יראת שמים היא עַל־יְדֵי לִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, סוֹד שֶׁהַתּוֹרָה, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְכַאֲשֶׁר לִמּוּד פְּשַׁט־רֶמֶז־דְּרוּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה חָדוּר (דּוּרְכְּגָעְנוּמֶעְן) עִם הַסּוֹד שֶׁהַתּוֹרָה, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ גַּם־כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב[85] וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי הָוָי׳ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ, אַל־תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ[86], שֶׁעַל־יְדֵי עֹנֶג ״בָּנָיִךְ״, מִלְּשׁוֹן בִּינָה, בֵּן י״ה[87], ״בֵּן״ הוּא עֹנֶג יִרְאַת־שָׁמַיִם שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּסּוֹד שֶׁהַתּוֹרָה, שֶׁהוּא עֹנֶג י״ה, שֶׁהוּא עִקַּר שֵׁם הָוָי׳[88], אֲזַי נַעֲשֶׂה עֹנֶג ״בּוֹנָיִךְ״, שֶׁעוֹסְקִין בְּבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם[89], וְהוּא עֹנֶג הַמְּשָׁכָה של האור האלקי מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה ובדרך זו יש קיום וחיות ר׳בניין׳ לעולם. וְכָל זֶה הוּא עַל־יְדֵי לִמּוּד גַּלְיָא חלק הנגלה (הפשט והלכה) שֶׁבַּתּוֹרָה בְּאֹפֶן שֶׁחָדוּר בְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁאָז הִנֵּה גַּם בְּדַרְגַּת ״מַתָּנָה״ שֶׁבַּתּוֹרָה, כמבואר לעיל, גם בה נִמְשָׁךְ פְּנִימִיּוּת הָאֲצִילוּת. וּמִכָּל זֶה מוּבָן מַעֲלַת ״אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה״, דִּכְשֵׁם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה יִחוּד וחיבור שֵׁם הָוָי׳ אור אין סוף ובלי גבול וְשֵׁם אֱלֹקִים האור המוגבל שממנו מתהווה מציאות מוגבלת, שֶׁבְּהַגְּבָלָה גּוּפָא עצמה הֵאִיר

ביאור בדרך אפשר

חָדוּר (דּוּרְכְּגָעְנוּמֶעְן, חדור כולו) עִם הַסּוֹד הפנימיות שֶׁהַתּוֹרָה, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן הביאור הפנימי על מַה שֶּׁכָּתוּב[85] בישעיה וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי הָוָי׳ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ, ודרשו חכמינו על פסוק זה אַל־תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ[86], שֶׁעַל־יְדֵי עֹנֶג ״בָּנָיִךְ״, מִלְּשׁוֹן בִּינָה, בֵּן י״ה[87], ״בֵּן״ הוּא עֹנֶג יִרְאַת־שָׁמַיִם שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁהַתּוֹרָה, שֶׁהוּא שתי אותיות אלו, הראשונות של שם הוי׳ עִקַּר שֵׁם הָוָי׳[88], אֲזַי נַעֲשֶׂה עֹנֶג ״בּוֹנָיִךְ״, שֶׁעוֹסְקִין בְּבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם[89], וְהוּא עֹנֶג הַמְּשָׁכָה של האור האלקי מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה ובדרך זו יש קיום וחיות ר׳בניין׳ לעולם. וְכָל זֶה הוּא עַל־יְדֵי לִמּוּד גַּלְיָא חלק הנגלה (הפשט והלכה) שֶׁבַּתּוֹרָה בְּאֹפֶן שֶׁחָדוּר בְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁאָז הִנֵּה גַּם בְּדַרְגַּת ״מַתָּנָה״ שֶׁבַּתּוֹרָה, כמבואר לעיל, גם בה נִמְשָׁךְ פְּנִימִיּוּת הָאֲצִילוּת. וּמִכָּל זֶה מוּבָן מַעֲלַת ״אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה״, דִּכְשֵׁם שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה יִחוּד וחיבור שֵׁם הָוָי׳ אור אין סוף ובלי גבול וְשֵׁם אֱלֹקִים האור המוגבל שממנו מתהווה מציאות מוגבלת, שֶׁבְּהַגְּבָלָה גּוּפָא עצמה הֵאִיר שֵׁם

---

81) איוב א, ה. תניא שעהיוה״א פ״ד. 82) אבות פ״ו, ג. 83) ראה רמ״ז לזח״א ד, סע״ב. 84) בראשית ב, יו״ד. וראה תו״א בראשית ג, א. ובכ״מ. 85) ישעי׳ נד, יג. 86) סוף ברכות. 87) לקו״ת פ׳ ראה כט, רע״ג. 88) ראה לקו״ת פקודי ג, ב. תורת חיים (בהוצאה החדשה) שם תמב, ד. 89) שבת קיד, א.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁם הֶוְיָ׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע (כַּנַּ״ל), כַּךְ גַּם בְּ״אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה״, שֶׁבְּשֶׁטַח וּמָקוֹם הַגַּשְׁמִי בתוך גדרי המציאות הגשמית שֶׁל ״אַרְבַּע אַמּוֹת״ מְאִירוֹת אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֶוְיָ׳ שלמעלה מגדרים אלה. וכאמור לעיל שעל ידי לימוד התורה, אור הפנימיות של עולם האצילות, עולם של אין סוף, מאיר בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, עולמות של פירוד.

אָמְנָם, לְאַחֲרֵי כָּל זֶה, גם לאחר הביאור במעלת ״ארבע אמות של הלכה״ בזמן הזה, והכוח המיוחד שיש בלימוד התורה גם בזמן הזה, חֲרֵי מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה המצב בזמן הגלות, עם כל מעלתו, דּוֹמֶה לִכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ מַמָּשׁ. וְעַל זֶה הֵיא הַבַּקָּשָׁה ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״, על אף שלכאורה אין צורך בתפילה על זה, ומלכות ה׳ נמצאת בעולם בכל אופן, והבקשה היא שֶׁיִּהְיֶה לֹא רַק עִנְיָן ״אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה״ שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בתורה לעניין עשיית המשכן ״וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״ ואם המדובר היה רק על השראת השכינה במשכן עצמו היה צריך לומר ״ושכנתי בתוכו״ וכיוון שנאמר ״ושכנתי בתוכם״ לשון רבים, הכתוב מתפרש ״ושכנתי״ בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד[90], ודבר זה של השראת השכינה במשכן ומקדש הפרטי שבתוך כל אחד הוא כמובן גם בזמן הגלות, אך הבקשה היא שלא להסתפק בזה אֶלָּא יִהְיֶה גַּם הַמִּקְדָּשׁ כְּפִשׁוּטוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּהְנֵּה כְּתִיב[91] ב׳שיר השירים׳ אָכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים, ״רֵעִים״ הַיְנוּ ספירת החכמה וספירת הבינה בְּחִינַת ״תְּרֵין רַעְיָן דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין״[92], עליהם נאמר בזוהר שהם כמו שני חברים שלא נפרדים שֶׁיְּחִידָתָם החיבור וההשפעה הפנימית ביניהם הוּא יְחִיד תְּמִידִי בְּלִי הֶפְסֵק מַמָּשׁ (ובספר מאמרי אדמו״ר הזקן –

ביאור בדרך אפשר

פרשיות ע׳ תקכה: ״שבינה אי אפשר להיות לבד בלא חכמה, כנודע שבחינת חכמה הוא בחינת כח השכל לבד ומקורו וכו׳, ובחינת בינה הוא בחינת התפשטות השכל באורך ורוחב בביאור היטב איך ומה וכו׳, לזאת אי אפשר להיות בחינת בינה בלא חכמה כמו שאי אפשר להיות התפשטות השכל בלי כח ומקור וכו׳״).

1 חֶוְיָ׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע (כַּנַּ״ל), כַּךְ גַּם בְּ״אַרְבַּע
2 אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה״, שֶׁבְּשֶׁטַח וּמָקוֹם הַגַּשְׁמִי שֶׁל
3 ״אַרְבַּע אַמּוֹת״ מְאִירוֹת אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם חֶוְיָ׳.
4 אָמְנָם, לְאַחֲרֵי כָּל זֶה, חֲרֵי מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה
5 דּוֹמֶה לִכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ מַמָּשׁ. וְעַל זֶה
6 הֵיא הַבַּקָּשָׁה ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם
7 וָעֶד״, שֶׁיִּהְיֶה לֹא רַק עִנְיָן ״אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל
8 הֲלָכָה״ שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּכָל אֶחָד
9 וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״ בְּתוֹךְ כָּל
10 אֶחָד וְאֶחָד[90], אֶלָּא יִהְיֶה גַּם הַמִּקְדָּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ
11 בְּגַשְׁמִיּוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּהְנֵּה כְּתִיב[91] אָכְלוּ רֵעִים
12 שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים, ״רֵעִים״ הַיְנוּ בְּחִינַת ״תְּרֵין
13 רַעְיָן דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין״[92], שֶׁיְּחִידָתָם הוּא יְחִיד
14 תְּמִידִי בְּלִי הֶפְסֵק מַמָּשׁ. אָמְנָם ״דּוֹדִים״ הֵם
15 בְּחִינַת ׳זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא׳ שֶׁיְּחִידָתָם הוּא רַק
16 לְפָרָקִים, וְלָכֵן הָיָה בְּנִין בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְחָרְבַּן
17 בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁהַיְחוּד אֵינוֹ תְּמִידִי. וְעַל זֶה
18 מְבַקְּשִׁים ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״,
19 שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל יְחוּד תְּמִידִי. וְזֶה הָיָה גַּם־כֵּן
20 תֹּכֶן בַּקָּשַׁת יַעֲקֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם מִצַּד־עַצְמוֹ
21 ״הֶוְיָ׳ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד״, ״וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל
22 מָשָׁלָה״, מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן
23 דְּ״קָרוֹ לֵיהּ אֶלָקָא דֶּאֱלָקַיָּא״[93], וְתִהְיֶה גָּלוּת
24 הַשְׁכִינָה וְגָלוּת יִשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה מְבַקְּשִׁים ״בָּרוּךְ
25 שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שׁוּם
26 הֶפְסֵק גַּם כִּפְשׁוּטוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית־

37 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּהְנֵּה כְּתִיב[91] ב׳שיר השירים׳ אָכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ
38 וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים, ״רֵעִים״ הַיְנוּ ספירת החכמה וספירת הבינה בְּחִינַת
39 ״תְּרֵין רַעְיָן דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין״[92], עליהם נאמר בזוהר שהם כמו שני
40 חברים שלא נפרדים שֶׁיְּחִידָתָם החיבור וההשפעה הפנימית ביניהם הוּא
41 יְחִיד תְּמִידִי בְּלִי הֶפְסֵק מַמָּשׁ (ובספר מאמרי אדמו״ר הזקן –

1 חֶוְיָ׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע (כַּנַּ״ל), כַּךְ גַּם בְּ״אַרְבַּע
2 אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה״, שֶׁבְּשֶׁטַח וּמָקוֹם הַגַּשְׁמִי שֶׁל
3 ״אַרְבַּע אַמּוֹת״ מְאִירוֹת אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם חֶוְיָ׳.
4 אָמְנָם, לְאַחֲרֵי כָּל זֶה, חֲרֵי מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה
5 דּוֹמֶה לִכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ מַמָּשׁ. וְעַל זֶה
6 הֵיא הַבַּקָּשָׁה ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם
7 וָעֶד״, שֶׁיִּהְיֶה לֹא רַק עִנְיָן ״אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל
8 הֲלָכָה״ שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּכָל אֶחָד
9 וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״ בְּתוֹךְ כָּל
10 אֶחָד וְאֶחָד[90], אֶלָּא יִהְיֶה גַּם הַמִּקְדָּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ
11 בְּגַשְׁמִיּוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּהְנֵּה כְּתִיב[91] אָכְלוּ רֵעִים
12 שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים, ״רֵעִים״ הַיְנוּ בְּחִינַת ״תְּרֵין
13 רַעְיָן דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין״[92], שֶׁיְּחִידָתָם הוּא יְחִיד
14 תְּמִידִי בְּלִי הֶפְסֵק מַמָּשׁ. אָמְנָם ״דּוֹדִים״ הֵם
15 בְּחִינַת ׳זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא׳ שֶׁיְּחִידָתָם הוּא רַק
16 לְפָרָקִים, וְלָכֵן הָיָה בְּנִין בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְחָרְבַּן
17 בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁהַיְחוּד אֵינוֹ תְּמִידִי. וְעַל זֶה
18 מְבַקְּשִׁים ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״,
19 שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל יְחוּד תְּמִידִי. וְזֶה הָיָה גַּם־כֵּן
20 תֹּכֶן בַּקָּשַׁת יַעֲקֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם מִצַּד־עַצְמוֹ
21 ״הֶוְיָ׳ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד״, ״וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל
22 מָשָׁלָה״, מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן
23 דְּ״קָרוֹ לֵיהּ אֶלָקָא דֶּאֱלָקַיָּא״[93], וְתִהְיֶה גָּלוּת
24 הַשְׁכִינָה וְגָלוּת יִשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה מְבַקְּשִׁים ״בָּרוּךְ
25 שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שׁוּם
26 הֶפְסֵק גַּם כִּפְשׁוּטוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית־

נותנים חשיבות לעוד ׳אלוקים׳ (כוחות) מלבד הקדוש ברוך הוא אלא שמכירים שהוא מעל כולם, והוא זה שנתן להם את הכח והשליטה, וְתִהְיֶה גָּלוּת הַשְׁכִינָה וְגָלוּת יִשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה מְבַקְּשִׁים ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שׁוּם הֶפְסֵק ושום העלם והסתר על התגלות מלכות ה׳ בעולם גַּם כִּפְשׁוּטוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית־

אָמְנָם ״דּוֹדִים״, אהובים הֵם בְּחִינַת ׳זְעֵיר־אַנְפִּין המידות העליונות וְנוּקְבָא׳ ספירת המלכות שֶׁיְּחִידָתָם החיבור ביניהם וההשפעה שעל־ידי זה הוּא רַק לְפָרָקִים ולא תמיד, וְלָכֵן הָיָה בְּנִין בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְחָרְבַּן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁהַיְחוּד של זעיר־אנפין ומלכות אֵינוֹ תְּמִידִי אלא לפעמים הם ביחוד, ואז המקדש קיים, ולפעמים אינם ביחוד, ואז המקדש אינו קיים. וְעַל זֶה מְבַקְּשִׁים ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״, שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל יְחוּד תְּמִידִי ללא הפסק ואז בית המקדש יהיה קיים תמיד והשראת השכינה תהיה לא רק ב״ארבע אמות״, כמבואר לעיל.

וְזֶה הָיָה גַּם־כֵּן תֹּכֶן בַּקָּשַׁת יַעֲקֹב כשאמרו לו בניו ״שמע ישראל״ והוא ענה להם ״ברוך שם״, אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם מִצַּד־עַצְמוֹ ״הֶוְיָ׳ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד״, ״וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה״, ומלכות ה׳ בעולם היא ענין תמידי ללא הפסק כלל, מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי אֶפְשָׁר יתכן שֶׁיִּהְיֶה מלכות ה׳ בְּאֹפֶן דְּ״קָרוֹ לֵיהּ אֶלָקָא דֶּאֱלָקַיָּא״[93] שקוראים לו, לקדוש־ברוך־הוא, אלוקי האלקים, והיא הכרה במלכות ה׳ שקיימת באומות העולם שמצד אחד מאמינים בה׳ אך מצד שני

---

90) הובא בשם רז״ל בלקו״ת ר״פ נשא כ, סע״ב. ובכ״מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פרק ו קרוב לתחילתו (ד״ה ושני פסוקים). אלשיך תרומה כה, ח. של״ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו״ש חלק כו ע׳ 173 הערה 45.
91) שה״ש ה, א. 92) ראה זח״ג ד, א. 93) ראה סוף מנחות.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁיִּהְיֶה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ עַל מְכוֹנוֹ, וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "לִי", יִשְׂרָאֵל וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם וּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְכוּ', כמובא לעיל יְהִיוּ כְּפִשׁוּטָם בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

ו) **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בפסוק הפותח את המאמר "**צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה**", **שֶׁבִּכְדֵי לִפְעֹל אֶת הַגְּאֻלָּה בְּפֹעַל**, ולא להסתפק בהשראת השכינה ובגילוי מלכות ה' בעולם רק באופן חלקי ובמובן מסוים, **הִנֵּה תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה הִיא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "מִשְׁפָּט"**, כמובא לעיל בתחילת המאמר, **וְנוֹסָף לָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת "צְדָקָה", וְהוּא עִנְיַן בְּרוּר הַנִּצוֹצוֹת** האלוקיים שבדברים הגשמיים, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[94] צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת**. ומבואר בחסידות שהצדקה והטובה שבדבר היא שעל־ידי שבני ישראל מפוזרים במקומות רבים מתבררים הניצוצות שבכל מקום ומקום. **וְכַאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיַן "מִשְׁפָּט וּצְדָקָה"**, תורה ומצוות, **הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר[95] בתהילים עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי, וְאָמְרוּ ז"ל[96] במדרש שֶׁעַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת "מִשְׁפָּט וָצֶדֶק", נַעֲשֵׂית**

ביאור בדרך אפשר

הַמַּצָּה שֶׁלָּהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הנקראים כאן 'עושקי', שעושקים ומעיקים לישראל.

וְזֶהוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה" מַמְשִׁיךְ בַּפָּתוּב "וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו, וְעֹזְבֵי ה' יִכְלּוּ"[97], הַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי ה"מִּשְׁפָּט וּצְדָקָה" מְכַלִּים אֶת שׂוֹנְאֵיהֶם ועושקיהם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית גַּם פְּדִיַּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהִוא עִנְיַן הַגְּלוּי מִן הַהֶעְלֵם, כמובא לעיל שלגבי הנפש האלקית אין צורך בהוצאה מן השביה כי אפילו בעת חטא חס ושלום היא נשארת 'באמנה' עם הקדוש־ברוך־הוא, וְכֵן הַהֶשְׁבָּה בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁתָּשׁוּב מֵהַשְׁבִיָּה שבגלל החטא, וְיִתְגַּלֶּה בָּהּ בנפש הבהמית הָאֱמֶת שֶׁתַּכְלִית בְּרִיאָתָהּ הִיא בִּשְׁבִיל לְהַשְׁלִים אֶת הַבְּחִירָה העליונה להביא את האור האלוקי בתוך העולם הגשמי, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה גַּם גִּלּוּי והכרה של אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, בכל הפרטים, בכל הנבראים, שֶׁיֵּדַע כָּל פָּעוּל כִּי אַתָּה פְּעַלְתּוֹ, וְיָבִין ויכיר כָּל יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ"[98], בְּבִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

1 הַמִּקְדָּשׁ עַל מְכוֹנוֹ, וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם
2 "לִי", יִשְׂרָאֵל וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם וּבֵית־
3 הַמִּקְדָּשׁ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְכוּ', יִהְיוּ כְּפִשׁוּטָם
4 בְּגַשְׁמִיּוּת, בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.
5 ו) **וְזֶהוּ** "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה",
6 שֶׁבִּכְדֵי לִפְעֹל אֶת הַגְּאֻלָּה בְּפֹעַל, הִנֵּה
7 תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה הִיא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה
8 שֶׁנִּקְרֵאת "מִשְׁפָּט", וְנוֹסָף לָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת קִיּוּם
9 הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת "צְדָקָה", וְהוּא עִנְיַן בֵּרוּר
10 הַנִּצוֹצוֹת, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[94] צְדָקָה עָשָׂה
11 הַקָּבָ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת. וְכַאֲשֶׁר
12 יֶשְׁנוֹ עִנְיַן "מִשְׁפָּט וּצְדָקָה", הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר[95]
13 עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי, וְאָמְרוּ
14 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[96] שֶׁעַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת "מִשְׁפָּט וָצֶדֶק",
15 נַעֲשֵׂית הַהֲצָלָה מִשּׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ
16 שֶׁלְּאַחֲרֵי "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה"
17 מַמְשִׁיךְ בַּפָּתוּב "וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו,
18 וְעֹזְבֵי ה' יִכְלּוּ"[97], הַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי ה"מִּשְׁפָּט
19 וּצְדָקָה" מְכַלִּים אֶת שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעַל־
20 יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית גַּם פְּדִיַּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהִוא
21 עִנְיַן הַגְּלוּי מִן הַהֶעְלֵם, וְכֵן הַהֶשְׁבָּה בַּנֶּפֶשׁ
22 הַבַּהֲמִית, שֶׁתָּשׁוּב מֵהַשְׁבִיָּה, וְיִתְגַּלֶּה בָּהּ הָאֱמֶת שֶׁתַּכְלִית בְּרִיאָתָהּ הִיא בִּשְׁבִיל
23 לְהַשְׁלִים אֶת הַבְּחִירָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה גַּם גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, שֶׁיֵּדַע כָּל
24 פָּעוּל כִּי אַתָּה פְּעַלְתּוֹ, וְיָבִין כָּל יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ"[98], בְּבִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ
25 הַשְּׁלִישִׁי, עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

94) פסחים פז, ב. וראה תו"ח וישב קצט, א. ובכ"מ. 95) תהלים קיט, קכא. 96) ראה שמו"ר פ"ל, כח. פירש"י שופטים כ, א. 97) ישעי' א, כח. 98) נוסח תפילת ראש השנה.

מכתב כללי מכ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה, אור ליום ג' שהוכפל בו כי טוב,
פ' אלה הדברים אשר דיבר משה,
יום חמישי לחודש מנחם אב,
שנת ה'תשמח, שנת הקהל,
ברוקלין, נ.י.

אל כל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מצורף בזה העתק המכתב מאור ליום האמור משנת ה'תשל"ב,

אשר תוכנו בכל תוקפו גם בשנה זו, ואדרבא, בכל שנה ושנה הרי מקיימים הציווי להעלות בקודש, חמשה עשר מעלות מאז שנת ה'תשל"ב.

ורמז מיוחד בשנה זו, בנוגע לתורה ומצוות, עליהם נאמר משמחי לב - שהיא שנת תִּשְׂמַח (בעצמך, וכל אחד ואחד מבני-ישראל שיכול להשפיע עליהם, האנשים והנשים והטף, ומרומז גם-כן בפרט בשנה זו שהיא 'שנת הקהל' את "האנשים והנשים והטף").

וע"פ ההוראה, שהיא גם נתינת כח, המעשה הוא העיקר

יה"ר שיבוא כהנ"ל במעשה בפועל ובהקדם ובזריזות המתאימים,

ועוד ועיקר - שתבוא בפועל ממש ובמהרה בימינו ממש גאולתנו האמיתית והשלימה,

ויקויים היעוד "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון".

ויהפכו ימים אלה "להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה", בביאת משיח צדקנו.

בברכה לבשו"ט (חתימת יד קדשו)

שהוכפל בו כי טוב: פירש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו). ובאוה"ת (בראשית לג, א ואילך. ועוד) מקשר זה עם טוב לשמים וטוב לבריות (קידושין מ, א).

אלה הדברים: פרשתנו א, א.

משה: גואל ראשון הוא גואל אחרון (ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שעה"פ להאריז"ל פ' ויחי. תו"א ש"פ משפטים), גאולה באופן דה' אלקיכם ההולך לפניכם גו' כאשר ישא איש את בנו (שיעור היומי בחומש - דברים א, ל'לא).

יום חמישי לחודש מנחם אב: יום הסתלקות האר"י ז"ל.

שנת הקהל: ראה מכתב ואו"ו תשרי שנה זו, ובהערה שם ד"ה זה.

העתק המכתב . . ה'תשל"ב: נדפס בלקו"ש ח"ט ע' 251 ואילך. וראה ג"כ מכתב יום ועש"ק פ' חזון, ה' מנחם אב ה'תשמ"ז.

הציווי להעלות בקודש: ברכות כח, א. וש"נ. זח"ג קסב, ריש ע"ב.

חמשה עשר מעלות: ראה מדות פ"ב מ"ה בסופה ("כנגד ט"ו מעלות שבתהלים").

עליהם נאמר משמחי לב: תהלים יט, ט. שו"ע או"ח בהל' ימים אלה (סתקנ"ד ס"א).

הקהל . . האנשים והנשים והטף: וילך לא, יב.

המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מי"ז. תקו"ז תנ"ב (פז, סע"א). ת"ס (צג, ב). ת"ע (קלג, ב. קלד, א).

ובזריזות: ראה אגה"ק סכ"א. - ולהעיר מענין שקדים המתוקים (מעשרות פ"א מ"ד. וראה לקו"ש חל"ג ע' 194 ואילך, וש"נ).

ולציון . . עליון: תהלים פז, ה.

ויהפכו ימים אלה: ע"פ ירמי' לא, יב.

להיות . . ושמחה: רמב"ם סוף הל' תעניות. וחותם (ומעתיק גם): והאמת והשלום אהבו.

ימים טובים: כ"ה ברמב"ם דפוס רומי וכו' (מתאים להמשך: וימי ששון), ולא כבדפוסים הרגילים, יום טוב".

בס"ד. יום א' פרשת דברים, ג' מנחם־אב, ה'תשח"י.

- בעת ניחום אבלים אצל האדמו"ר אברהם יהושע העשיל מקופישניץ שליט"א* -

בלתי מוגה

א. האדמו"ר מקופישניץ שליט"א סיפר אודות ביקורו בבית־החיים בעיר הקודש טבריא, וכ"ק אדמו"ר שליט"א שאל האם השתטח גם על הציון של הרה"ק הרמ"מ מהאָראָדאָק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין גם בקשר לנזקים בעקבות שטפונות הגשמים.

כמו־כן התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות מנהגי המקום בנוגע להנחת פדיונות, וכן אודות הגישה לכהנים.

כשהזכיר האדמו"ר מקופישניץ שליט"א אודות ביקורם של רבים מבני־ישראל בקברי צדיקים בטבריא, וכן במירון - אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אמרו חכמינו ז"ל[1] "אפָּל בי עשרה שכינתא שריא". ומוסיף רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'[2] "שמעתי מרבותי, כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה, תיפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית, משכינתא דשריא עלייהו כו'". ומזה מובן – במכל־שכן וקל־וחומר - גודל העילוי באסיפת בני־ישראל במירון, להשתטח על קברו של רבי שמעון בן יוחאי, שעומדים שם בהתעוררות גדולה וכו'.

[האדמו"ר מקופישניץ שליט"א אמר שההתעוררות על קברו של רבי שמעון בן יוחאי, היא מתוך שמחה[3]].

ולהוסיף, שההתעוררות בעת ההשתטחות היא גם על קברי שאר הצדיקים[4], ובמיוחד צדיק שהוא גם "בנן של קדושים"[5].

ב. האדמו"ר מקופישניץ שליט"א מסר דרישת־שלום מביקורו בכפר חב"ד, והביע את התרשמותו מהתפתחות הבניה שם, ומהתעסקותם של תושבי המקום בתורה ועבודה. והפטיר, שמקנא בהם בגשמיות וברוחניות. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"קנאת סופרים" הוא דבר טוב ("תרבה חכמה")[6], וכמו שכתוב[7] "ותקנא רחל באחותה", "קנאה במעשיה הטובים"[8].

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצלם היה כבר גם הענין של "בדמייך[9] חיי"[10], ובוודאי מגיע להם שמכאן ולהבא יהיה אצלם אך טוב, הן בגשמיות והן ברוחניות.

ג. האדמו"ר מקופישניץ שליט"א סיפר גם אודות ביקורו בעיר הקודש צפת. ואמר, שמצבה הרוחני של העיר מוזנח, וחסרים בה לומדי תורה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

צריכים להשתדל ולפעול להרמת קרן התורה שם. יש לעשות תעמולה בין בני תורה אודות מעלתה וזכותה המיוחדת של צפת, להיותה העיר שבה חי ופעל האריז"ל[11], ועל־ידי־זה ישפיעו עליהם להתיישב בצפת.

---

*) אחר פטירת אחיו הרה"ח ר' מרדכי שרגא ז"ל – נפטר ש"פ פינחס, כ"ד תמוז תשי"ח (ראה גם תו"מ חי"א ע' 119 ואילך).

1) סנהדרין לט, א.

2) סכ"ג (קלו, ב).

3) ראה גם סה"ש תש"ח ע' 228. וש"נ.

4) ראה גם תו"מ שם ע' 27 ואילך. וש"נ.

5) פסחים קד, א. וש"נ.

6) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א. וראה אוה"ת ויצא ריח, ב ואילך. וש"נ.

7) ויצא ל, א.

8) פירש"י עה"פ.

9) לשון הכתוב – יחזקאל טז, ו.

10) כנראה הכוונה להאסון שאירע בביה"ס בכפר חב"ד בשנת תשט"ז (ראה תו"מ חט"ז ע' 355). – המו"ל.

11) ראה גם (ע"ד מעלת צפת עיה"ק) – לקו"ש חי"ז ע' 514 ואילך. התוועדויות תש"נ ח"ג ע' 176 ואילך.

ואמר האדמו"ר מקופישניץ שליט"א, שדבר זה תלוי בעניני כספים, ובשביל זה צריכים לפעול שתהיה לבני־ישראל פרנסה בהרחבה.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: הפעולה בנוגע לפרנסה בהרחבה לבני־ישראל כשלעצמה - גם לולי הצורך בהרמת קרן התורה במקום מסויים - היא דבר טוב ונכון, כדי שבני־ישראל יוכלו לנהל את חייהם מתוך הרחבה בגשמיות, שעל־ידה באים גם להרחבת הדעת, כמאמר רבותינו ז"ל[12] "דירה נאה כו'" - בגשמיות כפשוטו - "מרחיבין דעתו של אדם".

ולהעיר גם ממאמר רבותינו ז"ל[13] "לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן ובית־המקדש" - ויש לומר, שכן הוא גם בנוגע לבני־ישראל, שתכלית ומטרת בריאת כסף וזהב בעולם, היא בשביל בני ישראל, שתהיה להם הרחבה בגשמיות, ועד לעשירות!

האדמו"ר מקופישניץ שליט"א: מצינו שרבי יהודה הנשיא, רבי, היה עשיר[14].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: רבי היה עשיר מופלג. - הלוואי תהיה לכל בני־ישראל עשירות סתם, אפילו פחות מהעשירות של רבי!...

האדמו"ר מקופישניץ שליט"א: אצל האדמו"ר מקאָצק, "השרף" - לא רק שלא היתה עשירות, אלא אדרבה כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי הנהגה השייכת ל"שרפים"... אבל יהודים שחיים בעולם הזה הגשמי - זקוקים לבני חיי ומזונא רויחא, ובכולם רויחא, ועד לעשירות!

האדמו"ר מקופישניץ שליט"א: הרי מפורש בכתוב[15] "ראש ועושר אל תתן לי"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אדרבה: בכתוב זה נאמר גם "ראש (עניות).. אל תתן לי", והכתוב מקדים "ראש" ("אל תתן לי") ל"עושר" ("אל תתן לי"), היינו, שבקשת שלילת העניות קודמת לבקשת שלילת העשירות.

ה. האדמו"ר מקופישניץ שליט"א: עשירות - היא נסיון, והנני פוחד מהנסיון של עשירות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם עניות היא נסיון, ואדרבה, נסיון העניות - שגורם ליגיעה וצער כו' - גרוע וקשה יותר[16], ועד כדי כך שאמרו חכמינו ז"ל[17] שעניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו! וכיון שכן, מוטב איפוא שיהיה הנסיון של עשירות!...

- זכורני[18] בילדותי שבתשעה באב מצאתי את המלמד דרדקי (שלמדני גמרא) יושב בחדרו ולומד גמרא (בסוגיות שאין לומדים בתשעה באב). - במשך כל השנה היה עסוק בלימוד עם התלמידים ולא היתה שעתו פנויה כל־כך ללמוד לעצמו, ולכן ניצל את ההזדמנות שאינו צריך ללמוד עם התלמידים בתשעה באב בשביל ללמוד לעצמו. - ובמענה לשאלתי: היתכן?! הרי למדנו ב'שולחן ערוך'[19] שאסור ללמוד בתשעה באב - השיב לי: אם צריכים להלקותני בגיהנם - מוטב שילקוני עבור לימוד התורה!...

ועל־דרך־זה בנידון־דידן: אם צריך להיות ענין של נסיון - מוטב שיהיה נסיון של עשירות, מאשר נסיון של עניות, ובוודאי יעזור השם־יתברך שיצליחו לעמוד בנסיון העשירות.

זאת ועוד: מצינו בפירוש רש"י על הפסוק "בין פארן ובין תופל ולבן גו' ודי זהב" שבפרשת השבוע[20] - דלכאורה: "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל כו'" - ש"הוכיחן על הדברים כו' על העגל שעשו בשביל רוב זהב ("די זהב") שהיה להם, שנאמר[21] וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל".

---

12) ברכות נז, ב.
13) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפל"ה. וראה גם תו"מ חט"ו ע' 322 ואילך.
14) ראה ברכות מג, א. נז, ב (וש"נ). שבת קיג, ב (וש"נ). ועוד.
15) משלי ל, ח.
16) ראה גם תו"מ חכ"א ריש ע' 275. וש"נ.
17) ראה עירובין מא, ב.
18) ראה גם אג"ק ח"ה ריש ע' רז.
19) או"ח רסתקנ"ד.
20) דברים א, א.
21) הושע ב, יו"ד.

וכאן רואים דבר פלא:

אף־על־פי ש"רוב זהב שהיה להם" גרם לחטא הכי חמור, חטא העגל, שעל־ידו "חזרה זוהמתן" (לאחרי שפסקה במתן־תורה)[22], מכל־מקום הניח להם משה ליהנות מהזהב כל משך הארבעים שנה, ולא הוכיחן על זה עד סוף שנת הארבעים!

וכל־כך למה - כיון שיהודים צריכים עשירות!

וכאמור, בוודאי יעזור השם־יתברך שיצליחו לעמוד בנסיון העשירות, ומקרא מלא דיבר הכתוב[23] "לבלתי ידח ממנו נדח", שקאי על כל אחד ואחד מישראל, גם על העשירים!...

ו. האדמו"ר מקופישניץ שליט"א סיפר כמה סיפורים, וביניהם - בהמשך לסיפור כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות דברי המלמד בנוגע ללימודו בתשעה באב - אודות הרב הצדיק רבי דוד משה מטשאָרטקוב, שהיה רגיל לילך כשראשו נוטה כלפי מטה[24], שפעם בסעודת פורים אמר לו ה"בדחן" בדרך־צחות: ה"רבונו של עולם" איננו "גזלן", ומדוע כבודו מפחד ממנו כל־כך?!...

ואמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): מוכרחני לומר לכם בסגנונו של "בדחן" הנ"ל: מדוע מפחד כבודו לבקש מהרבונו־של־עולם עשירות?!...

האדמו"ר מקופישניץ שליט"א: **אני כבר יהודי זקן, ומה לי ולעשירות?! מוטב שאבקש על ביאת המשיח.**

כ"ק אדמו"ר שליט"א: **מהי הסתירה?! - יבקש כבודו על שני הדברים!**

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) בכל אופן, יסכים כבודו שתהיה ליהודים עשירות!

האדמו"ר מקופישניץ שליט"א: **הנני מסכים בלב שלם.**

22) זח"א נב, ב.
23) שמואל־ב יד, יד.
24) להעיר מרמב"ם הל' דעות פ"ה ה"ח.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תמוז, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ' תמוז, בו כותב אודות מצב בריאות בתו... תחי' ודעת הרופאים בזה, שכמה מהם מייעצים נתוח ביד, ואינו ברור במכתבו, אם זוהי דעת רופא יחיד או רופאים רבים ועוד ועיקר - האם הדיעה מבוססת רק על העדר ידיעה לסיבת המיחוש (שלכאורה כן משמע כיון שעשו טפולים שונים אחרים) או שיודעים המיחוש ברור וגם הטפולים הנ"ל שייכים למיחוש, אלא שבמקרה זה לא הצליח, ובטח יברר האמור ובהתאם להידיעות יחליטו.

ועוד להוסיף, אשר בנתוחים כאלו ישנם סוג שנוגע לא כ"כ עצם הנתוח, שבסגנון כתבו קל הוא, כי אם הזהירות יתירה שלא לנגוע בעצבים (נערוון) ועורקים (מוסקולס) הנוגעים לנענוע אצבע או אצבעות, כן מהנכון לברר החלק שמתוסף מצד "הפסיכולוגיא", ז. א. ענין שאינו בגשם האצבע והיד, כי אם בכח המחשבה והדמיון - שנדמה לבתו שבחזרתה לעבודה גם הכאב חוזר [שבמקרה זה הרי התבוננותה בהענין דהשגחה פרטית וזה שהמשגיח על כאו"א הוא ג"כ רופא כל בשר ומפליא לעשות, ונאמר בכל אשר תעשה, וההדגשה בכל אפילו כל שהוא, יש מקום לומר שיחליש אז הדמיון ואת הכאבים בזה], ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור.

התקוה חזקה שעשה בשבועות אלה בענין הפצת המעינות בכל מקום שידו מגעת, ובטח ימלא עד"ז בהזדמנות הבאה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

בס"ד. שיחות ליל ומוצאי ה' מנחם־אב ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

א. ה' מנחם־אב הוא יום ההסתלקות־הילולא של האריז"ל, שנקרא בכמה מקומות "האריז"ל החי".

תואר זה - "האריז"ל החי" - מתאים לתוכן יום ההסתלקות:

התואר "(האר"י) ז"ל", זכרונו־לברכה - הוא מצד ענין ההסתלקות, וביחד עם זה, מוסיפים ומדגישים מיד התואר "החי", ענין החיים, ואדרבה: מכיון שהתואר "החי" בא לאחרי הקדמת "זכרונו לברכה", מובן שגם ענין החיים ("החי") הוא באופן של הוספה וחוזק יותר, כולל ובמיוחד - שפועל פעולתו בענינים הנראים בגלוי לעיני בשר.

וההסברה בזה – על־פי ביאורו של רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'[1] בענין ההסתלקות, ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו . . מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה.. ופועל ישועות בקרב הארץ", עד לפעולה כפשוטה בענינים הנראים לעיני בשר, היינו, שענין החיים ("החי") הוא בתוקף הכי גדול.

ובענין זה הולך ונוסף ביום ההילולא מדי שנה בשנה באופן של חידוש - חידוש לטובה, כמובן, בטוב הנראה והנגלה.

ועילוי מיוחד בשנה זו - הן מצד קביעות ה' מנחם־אב ביום השלישי בשבוע, שהוכפל בו כי־טוב[2], והן מצד מעלת השנה כולה, שנת תְּשַׁמַּח ותְּשַׂמַּח, ו'שנת הקהל', "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"[3], שלכן גם ענין "האריז"ל החי" הוא בעילוי ובתוקף גדול יותר.

ב. ויש לבאר הקשר והשייכות של התואר "(האריז"ל) החי" להאר"י דוקא:

ענינו המיוחד של האריז"ל הוא - גילוי פנימיות התורה. כפי שמביא רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'[4] "מה שכתב האריז"ל . . (ש)בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה" (חכמת הקבלה), היינו, שגם חלק הנסתר שבתורה, רזין שבתורה, עד לרזי רזין, נמשך ובא בגילוי, ובפרט על־ידי תורת חסידות חב"ד, שעל־ידה נעשה הגילוי באופן של "יתפרנסון"[5], בהבנה והשגה, שנעשה דם ובשר כבשרו[6], כמו שכתוב[7] "ותורתך בתוך מעי", ועד ל"יחוד נפלא (של השכל והמושכל והמשכיל) שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל כו'"[8].

וזהו הקשר לענין החיים (האריז"ל החי) - שהרי כללות התורה היא "חיינו ואורך ימינו"[9], ועל־אחת־כמה־וכמה פנימיות התורה, ה'מעין' שבתורה, "מים חיים"[10].

ג. ויש להוסיף בזה בעומק יותר - בנוגע להתגלות פנימיות התורה על־ידי תורת חסידות חב"ד:

החידוש שנעשה על־ידי תורת חסידות חב"ד הוא - שהענינים הכי נעלים שבתורה, רזין דרזין, פנימיות שבפנימיות, יומשכו ויתגלו למטה מטה ביותר, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, עד לשכל של הנפש הבהמית, שאף הוא מבין ומשיג רזין דרזין שבתורה, ומתאחד עמהם ב"יחוד נפלא".

ועד כדי כך, שכתוצאה מזה נעשה שינוי (הוספה וגידול) בחומר המוח הגשמי - כמובא בכמה מאמרי חסידות[11] שעל־ידי ריבוי העסק במושכלות (כל עניני חכמה, ועל־אחת־כמה־וכמה חכמת התורה, עד לפנימיות התורה) נוסף בשרטוטים וחריצים שבחומר המוח של האדם המשכיל, וממילא נוסף גם בשטח

1) סז"ך וכ"ח.
2) פירש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).
3) וילך לא, יב.
4) סכ"ו (קמב, ב).
5) תקו"ז ת"ו (בסופו). וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הערה 35. וש"נ.
6) ראה תניא פ"ה.
7) תהלים מ, ט.
8) תניא, שם.
9) ראה ס"פ נצבים. האזינו לב, מז.
10) ראה לקו"ת חוקת סג, א־ב. ובכ"מ.
11) קונטרסים ח"א צז, א. ועוד.

הגשמי של המוח - שני צדדי החריץ ותחתיתו שלא היו לפני־זה, נוסף לכך שעל־ידי־זה נעשה כלי לקבל שכלים עמוקים ונעלים יותר, שלא היה יכול לקבלם לפני־זה.

ונוסף על פעולת פנימיות התורה על השכל של הנפש הבהמית, עד לחומר הגשמי של המוח - ישנה גם פעולה על כל הגוף, שהרי תכלית לימוד פנימיות התורה הוא (כבכל עניני התורה) שיומשך למעשה בפועל ("המעשה הוא העיקר"[12]) על־ידי אברי הגוף (שמקבלים חיותם מהנפש הבהמית), דם ובשר וגידים ועצמות, עד לעקב שברגל ("הוי רץ למצוה"[13]), שיהיה ניכר בו שנעשה חדור ברזין דרזין של תורת האריז"ל.

ועל־פי המבואר בדברי רבותינו נשיאינו, שכדי להמשיך ענין נעלה במקום תחתון (ובפרט כשהריחוק ביניהם הוא באופן שבאין־ערוך), יש צורך בתוספת אור ממקום עליון יותר גם מאותו ענין שרוצים להמשיך ולגלות - נמצא, שהחידוש בתורת חסידות חב"ד, להמשיך ולגלות פנימיות התורה, רזין דרזין, באופן שיפעל על הנפש הבהמית והגוף הגשמי עד לעקב שברגל, נעשה על־ידי גילוי ממקום עליון יותר (אם שייך לקרותו בשם 'מקום') גם מרזין דרזין שבתורה:

רזי תורה, ועל־אחת־כמה־וכמה רזין דרזין, הם בוודאי בדרגה נעלית ביותר, ובפרט על־פי הידוע[14] ש"רז" בגימטריא "אור", ועל־אחת־כמה־וכמה רזין דרזין, אור למעלה מאור כו'; אבל ביחד עם זה, גם רזין דרזין הוא ענין של מדידה והגבלה (מדידה והגבלה נעלית ביותר, אבל בכל־זאת מדידה והגבלה).

ועל־דרך־זה "אור" (הגימטריא של "רז"), וכן אור שלמעלה מאור כו' - שהתואר "אור" גופא מדגיש שיש "מאור" שהוא מקור האור.

וכדי שיומשך גילוי רזין דרזין עד למטה מטה ביותר – צריכה להיות המשכה וגילוי ממקום נעלה יותר אפילו מרזין דרזין שבתורה.

ובסגנון האמור - שפנימיות התורה היא בחינת ה"מעין", "מים חיים". ולמעלה מזה - "מקור מים חיים" (דקאי על "נותן התורה"), שממנו ועל־ידו דוקא נמשכת התגלות ה"מעין" עד למטה, באופן ש"יפוצו מעינותיך חוצה", שה"מעין" בא באופן של הפצה (כולל גם הוספה שלא בערך שבמעין עצמו) גם במקום ה"חוצה".

ונמצא, שבגילוי פנימיות התורה (על־ידי האריז"ל, ובפרט על־ידי גילוי תורת חסידות חב"ד) מודגש יותר ענין החיים שבתורה - לא רק גילוי "מים חיים" ("מעין"), אלא גם גילוי והמשכת "מקור מים חיים", שעל־ידי־זה נעשה ענין ה"חיים" באופן נעלה יותר.

ד. על־פי־זה מובנת גם ההוראה בנוגע לפועל מיום ההילולא של האריז"ל החי - "החי יתן אל לבו"[15] - שיש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בגילוי והפצת פנימיות התורה, תורתו של האריז"ל החי, ובפרט כפי שנתבארה בתורת חסידות חב"ד, באופן ש"יפוצו מעינותיך חוצה".

ועוד ענין בזה - שהפצת המעיינות חוצה הוא ענין שהזמן גרמא, גם מצד תוכנם של ימים אלו:

העבודה המיוחדת של ימים אלו (בין ראש־חודש מנחם־אב לתשעה באב) היא - להפכם לששון ולשמחה ולמועדים טובים בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

והרי, מהפעולות המיוחדות שסגולתן למהר ולזרז את ביאת משיח צדקנו, היא - הפצת המעיינות חוצה, כדברי מלך המשיח לבעל־שם־טוב (שנאמרו בהיכלו של המשיח) ש"כאשר יפוצו מעינותיך (של הבעל־שם־טוב, תורת החסידות) חוצה, אזי קא אתי מר, דא מלכא משיחא"[16].

ה. ויש להוסיף, שהקשר ושייכות האריז"ל החי עם הגאולה האמיתית והשלימה (ביאת המשיח על־ידי גילוי פנימיות התורה) מתבטא גם בשמו:

12) אבות פ"א מי"ז.
13) שם פ"ד מ"ב.
14) זח"ג כח, ב. תקו"ז תי"ט (לט, ב).
15) קהלת ז, ב.
16) אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחילתו.

שמו של האריז"ל החי - יצחק - קשור ושייך לגאולה העתידה, כמאמר רבותינו ז"ל[17] שלעתיד־לבוא יאמרו ליצחק דוקא (לא לאברהם ולא ליעקב) "כי אתה אבינו"[18], שאז יומשכו ויתגלו הברכות הכי עליונות, מבחינת הגבורה דקדושה, תוקף והתגברות הטוב והברכה כו' (כמבואר בדרושי ראש־השנה ב'סידור עם דברי־אלקים־חיים' 'שער התקיעות'[19] - דרושי אדמו"ר הזקן שנכתבו על־ידי אדמו"ר האמצעי, ובתוספת ביאור בדרושי ה'צמח צדק' בכמה מקומות[20]).

וכמרומז גם בשם יצחק – על שם "צחוק עשה לי אלקים, כל השומע יצחק לי"[21], שחוק ושמחה, שעיקרה ושלימותה בגאולה העתידה לבוא על־ידי משיח צדקנו, כמו שכתוב[22] "אז ימלא שחוק פינו".

זאת ועוד: ידוע ש"יצחק" בגימטריא "ארבה"[23] (כמרומז בכתוב "הרבה ארבה את זרעך"[24], "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק"[25]), שמורה על הריבוי כו', ו"יצחק" בגימטריא שמונה פעמים שם הוי'[26], וידוע שמספר שמונה[27] קשור עם הגאולה העתידה - שלכן "כינור[28].. של ימות המשיח שמונה (נימין), שנאמר[29] למנצח על השמינית"[30].

ו. ונוסף לזה, מרומז הדבר גם ביום ההילולא - חמישי באב[31]:

חמישי - רומז לדרגה החמישית מ"חמשה שמות (ש)נקראו לה", בחינת ה'יחידה'[32] (על־דרך המבואר בענין "יום שנתחייב בחמש תפילות"[33]) - דרגתו של משיח צדקנו[34].

וענין זה הוא בהדגשה יתירה בקביעות שנה זו, שחמישי באב חל ביום השלישי בשבוע - כי גם מספר שלישי ("החוט[35] המשולש לא במהרה ינתק"[36]) שייך ורומז לגאולה השלישית ובית־המקדש השלישי.

ויש להוסיף, שבקביעות שנה זו, שחמישי באב חל ביום השלישי בשבוע - חל תשעה באב עצמו ביום השבת, שבו מודגש ביותר הקשר והשייכות לגאולה העתידה - "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[37].

ז. והנה, עבודת הפצת המעיינות חוצה, בקשר ובשייכות ליום ההילולא של האריז"ל החי - מודגשת יותר בדורנו זה:

שמו (השני) של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - "הנשיא הוא הכל"[38] - הוא "יצחק" כשמו של האריז"ל.

ועוד ועיקר – שעל־ידו נעשה גילוי פנימיות התורה, תורתו של האריז"ל, באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה" בכל מקום ומקום ממש, כולל ובמיוחד – על־ידי תרגום עניני החסידות בשבעים לשון של אומות העולם, באופן שנעשה מובן גם בשכל של אומות העולם (ופועל פעולתו בנוגע לקיום מצוות שלהם).

---

17) שבת פט, ב.
18) ישעי' סג, טז.
19) רמז, א־ב.
20) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך יצחק סי"ד. וש"נ.
21) וירא כא, ו.
22) תהלים קכו, ב.
23) ראה ל"ת להאריז"ל ס"פ וירא.
24) וירא כב, יז.
25) יהושע כד, ג.
26) דלא כ"יעקב" — ז"פ שם הוי'. ו"יוסף" — ו"פ שם הוי' (ל"ת להאריז"ל שם).
27) להעיר, ש"שמיני" הוא גם מלשון שומן, כמבואר בפירוש "שמיני עצרת", דקאי על הנקודה הפנימית, "עסענץ", שלמעלה גם מבחי' החכמה כו' (נסמן בלקו"ש חי"ז ס"ע 337).
28) ערכין יג, ב.
29) תהלים יב, א.
30) וכולל גם כינור של עשר נימין – עלי עשור" (ערכין, שם).
31) נוסף על האמור לעיל בנוגע לתוכן הכללי של ימים אלו — שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים.
32) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
33) לקו"ת ס"פ פינחס.
34) רמ"ז לזח"ג רס, ב (מק"מ קצ, ב).
35) קהלת ד, יב.
36) וענינו בעבודה — הקשר דישראל אורייתא וקוב"ה בקיום נצחי, ועד שבטל לגמרי אפילו החשש והאפשרות לניתוק ח"ו, או אפילו חלישות, ולא נשאר כי־אם העילוי דיתרון האור מתוך החושך (האפשרות למצב הפכי) בלבד.
37) תמיד, בסופה.
38) פירש"י חוקת כא, כא.

ח. ובפרטיות יותר: שמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, מורכב משתי תיבות, שני שמות, שלפעמים נפרדים הם זה מזה. והחילוק שביניהם - שהשם הראשון "יוסף", קשור עם עבודת האדם, שאז יכולים לחשב ולהעריך כו' אם עבודתו היא בשלימות, עד לשלימות הכי גדולה וכו'. ואילו השם השני "יצחק", קשור עם שכר העבודה. ויתירה מזה, התגלות פעולת העבודה, כי עיקר השחוק והשמחה שבענין השכר היא "שכר מצוה מצוה"[39], "שכר מצוה היא מצוה עצמה"[40], היינו, התגלות פעולת העבודה.

ומכיון ששמו של האריז"ל אינו אלא "יצחק", מובן, שביום ההילולא שלו עיקר ההדגשה (גם בשמו של נשיא דורנו) היא - בשם "יצחק", ענין השחוק והשמחה. ובזה גופא - "כל השומע יצחק לי"[41].

שמיעה ("שומע") היא למטה מראיה, שהרי "אין דומה שמיעה לראיה"[42], ואף־על־פי־כן גם אצל "השומע" (ששייך רק לדרגת השמיעה), ויתירה מזה, "כל השומע", כל מי שיש לו איזה ענין של שמיעה - נעשה אצלו ענין השחוק והשמחה. ולא עוד, אלא "יצחק לי", כמאמר רבותינו ז"ל "כל מקום שנאמר לי, אינו זז לעולם" (כמבואר הענין ב'לקוטי תורה'[43] ובכמה מקומות).

ועל־פי הכלל "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, מאתיים רוצה ארבע מאות"[44], ועל־אחת־כמה־וכמה בענינים רוחניים - מובן, שענין השחוק והשמחה ("יצחק") הוא בעילוי אחר עילוי, עד לתכלית השלימות, באופן ש"ימלא שחוק פינו", היינו, שלא נשאר מקום לענין אחר, זולת השמחה!

וכל זה נעשה אצל כל אחד ואחד מישראל, כאמור, "כל השומע יצחק לי", האנשים והנשים והטף, ובהדגשה יתירה בשנה זו, 'שנת הקהל', "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף", ושנת תְּשַׂמַּח וּתְשַׂמֵּחַ, היינו, שענין השמחה חודר אצל "האנשים והנשים והטף".

ועוד וגם זה עיקר - שפעולת הפצת המעיינות חוצה (תורתו של האריז"ל כפי שבאה באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה" על־ידי נשיא דורנו) היא מתוך שמחה וטוב לבב. אף שאמרו חכמינו ז"ל[45] "אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו", הרי מצד התורה, ובפרט פנימיות התורה, נעשה חיבור הפכים (הפכים ממש, על־פי תורה) - "לבו דואג בקרבו", וביחד עם זה, שמחה וטוב לבב, "ימלא שחוק פינו".

והעיקר — שעל־ידי־זה ממהרים ומזרזים עוד יותר את קיום היעוד "אז ימלא שחוק פינו"[22], כאשר "תורה חדשה מאתי תצא"[46], תכלית השלימות בהפצת המעיינות חוצה, הפצה בשלימותה, ומעיינות בשלימותם, ו"חוצה" בשלימותו, עד לנקודה הכי תחתונה של תחתון שאין למטה ממנו, שנעשית חדורה בשלימות של המעיינות — על־ידי מעשינו ועבודתינו בהפצת המעיינות חוצה, מתוך השתדלות שזה יחדור גם בנקודה הכי תחתונה שבו, עקב שברגל, "הוי רץ למצוה", ומתוך שמחה וטוב לבב.

ט. וכאן המקום לעורר אודות שאר הענינים שהזמן גרמא - שנכללים בכתוב[47] "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה"[48]. כמדובר כמה פעמים במשך הימים האחרונים, שיש להוסיף כהנה וכהנה[49] בתורה ("משפט"[50]) ובצדקה. ובפרטיות יותר בנוגע להוספה בתורה:

א) לימוד ב'שולחן ערוך' ההלכות של ימים אלו בנוגע להנהגה היום־יומית.

ב) עריכת "סיומים"[51] בכל יום, שעל־ידי־זה יכולים להוסיף בשמחה (באופן המותר על־פי 'שולחן ערוך') גם בימים אלו, ועד שעושים "סיום" לענין הגלות - "סיום" דייקא, לא ביטול הענין, אלא אדרבה,

---

39) אבות פ"ד מ"כ.
40) תניא פל"ט (נב, ב).
41) מכילתא יתרו יט, ט.
42) ויק"ר פ"ב, ב.
43) במדבר ט, ג.
44) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי"ש. ועוד.
45) חגיגה יג, א.
46) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
47) ישעי' א, כז.
48) להעיר מהביאורים על הכתוב בתורת החסידות — החל מדרושי רבינו הזקן בלקו"ת פרשתנו ("הפרשה החסידית"), ודרושי רבותינו נשיאינו שלאח"ז, עד לדרושי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
49) ולא רק "כהנה וכהנה" במספר מדוד ומוגבל (כדאיתא בגמרא (סנהדרין כא, א) פרטי החשבון), אלא גם למעלה ממדידה והגבלה.
50) לקו"ת ר"פ דברים (א, סע"ב) — ע"פ ת"א וישב מ, יג.
51) כולל גם התחלת מסכתות אחרות וספרים אחרים, כמ"ש בנוסח ה"הדרן": "כשם שעזרתני לסיים מסכת פלונית, כן תעזרני להתחיל מסכתות אחרות וספרים אחרים ולסיימם".

גמר ושלימות הענין. ובנידון־דידן - שעושים מהגלות גאולה, על־ידי המשכת האל"ף, אלופו של עולם, שאז נעשה מ"גולה" "גאולה"[52].

ג) ועוד ועיקר - ללמוד הלכות בית הבחירה, כמדובר כמה פעמים[53] על יסוד דברי המדרש[54] "בשביל שבני נתונים בגולה, יהא בנין ביתי בטל (בתמיה).. יתעסקו לקרות צורת הבית בתורה כו', אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית", שמזה מובן שעל־ידי לימוד הלכות בית הבחירה - אין בנין ביתי בטל (גם בזמן החורבן והגלות),

ועד שפועלים בנין בית־המקדש העתיד, בית־המקדש השלישי - החל מהלימוד אודותיו בתורה שבכתב, בנבואת יחזקאל[55], הקשור ושייך גם לבית שני, כמו שכתב הרמב"ם[56] ש"אנשי בית שני, כשבנו בימי עזרא, בנוהו כבנין שלמה ומענין דברים המפורשים ביחזקאל", אשר כללות כולם הוא הציווי "ועשו לי מקדש"[57] שנאמר במשכן, "מקדש המדבר"[58], הכולל גם בית ראשון ושני, וכן בנין העתיד, כמו שכתוב[59] "משכן משכן", "שני פעמים, רמז למקדש"[60] שנתמשכן בשני חורבנין"[61], והרי ענינו של "משכון" הוא שבבוא הזמן חייבים להחזירו בשלימות[62].

ועל־דרך־זה בנוגע להוספה בענין הצדקה, אשר בענין זה מודגש גם הקשר והשייכות ליום ההילולא דהאריז"ל - כי מהענינים המיוחדים בדרכיו ואורחותיו שגילה וגילו תלמידיו ונתפרסמו בכל תפוצות ישראל [על־מנת שילמדו לילך בדרכים ואורחות אלו, ובפרט ביום ההילולא, ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו . . מתגלה ומאיר . . ופועל ישועות בקרב הארץ"[63]], הוא - הנהגתו המיוחדת בנתינת הצדקה[64], וכמבואר גם בתורתו ("משפט") גודל מעלת הצדקה.

י. וכרגיל בכגון־דא - נסיים בענין הצדקה (ובאופן של "כפלים[65] לתושיה"[66]), לתת לכל אחד ואחת שליחות־מצוה בענין של צדקה, וביתר שאת וביתר עוז - בהוספה מדיליה.

ולהעיר, שאף שמצינו בכתבי האריז"ל[67] הגבלה מסויימת בנוגע לנתינת הצדקה בלילה - הרי הגבלה זו אינה שייכת בנתינה לגבאי של צדקה (אלא לעני עצמו). ואפילו בנוגע לנתינה לעני, הרי כשהעני מבקש שיתנו לו צדקה להחיות נפשו ונפש בני ביתו, ישנו חיוב גמור לתת לו צדקה בכל זמן, גם בלילה, בתחילת הלילה ובאמצע הלילה כו' אפילו מאה פעמים[68] (כמדובר כמה פעמים[69]). ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לצדקה רוחנית, לגלות את החיים הפנימיים שיש בו כו'.

ו"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[70], קירוב וזירוז הגאולה כפשוטה ממש - כשם שמצות הצדקה צריכה להיות באופן שמחיה את נפש העני ובני ביתו בפועל ממש, על־ידי־זה שנותן לו מאכל ומשקה[71] שנעשה תיכף דם ובשר כבשרו. ובפרט כשהעני צועק שהוא רעב וצמא. ודוגמתו בנידון־דידן —

---

52) ראה ויק"ר ספל"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
53) ראה לקו"ש חי"ח ע' 412 ואילך. ועוד.
54) תנחומא צו, יד.
55) קאפיטל מ ואילך. — ולהעיר, שבתחילתו נרמז ענין היובל ("בראש השנה בעשור לחודש", "איזוהי שנה שר"ה שלה בעשור לחודש, הוי אומר זה יובל") ששייך ורומז לענין הגאולה, כמשנת"ל (קונטרס משיחות ש"פ מטו־מ"ס).
56) הל' ביהב"ח פ"א ה"ד.
57) תרומה כה, ח. וראה רמב"ם שם ה"א.
58) רמב"ם שם הי"ב.
59) ר"פ פקודי.
60) משא"כ המשכן עצמו - לא נלקח אפילו בתור "משכון", כמארז"ל (ראה סוטה ט, סע"א) שמעשה ידי משה קיימים ונצחיים, ויתגלו לעתיד־לבוא.
61) פירש"י עה"פ.
62) ועאכו"כ כשלוקח המשכון הוא הקב"ה, שכולו אמת טוב ויושר כו' — הרי בוודאי שמחזירו בתכלית השלימות.
63) החל - וביתר שאת וביתר עוז - מ"ארץ חפץ", כאו"א מישראל (ראה "היום יום" י"ז אייר. ב' אלול. ובכ"מ). ועל ידם — נמשך ופועל גם "בקרב הארץ" כפשוטו, עד לתחתון שאין למטה ממנו.
64) ראה שער המצוות ר"פ עקב. ל"ת (טעהמ"צ) פ' ראה. וראה גם מכתב ה' מנ"א תשל"ב (לקו"ש ח"ט ע' 252).
65) ל' הכתוב - איוב יא, ו.
66) במוצאי חמשה באב (המו"ל).
67) סידור האריז"ל בתפילת ערבית.
68) פ' ראה טו, יו"ד ובפירש"י.
69) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 292 ואילך. ועוד.
70) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).
71) להעיר, שזוהי מעלת הצדקה של נשים צדקניות — כדאיתא בגמרא (תענית כג, ב) "איתתא שכיחא בביתא ויהבא ריפתא לעניי ומקרבא הנייתה". "דבר אכילה היא נותנת לעני, והוא בלא טורח ממה שהיתה נותנת מעות, ויטריח העני עד שיקנה" (פירש"י שם).

שבני־ישראל צועקים "עד מתי"... כבר "כלו כל הקיצין"[72] אתמול ושלשום כו', בשנה שעברה ובשנים שלפני־זה!... וכפי שהכריז כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[73] - לפני כמה וכמה שנים - "לאלתר לתשובה, לאלתר לגאולה"[74], הרי בוודאי שהקב"ה צריך להביא את הגאולה בפועל ממש - לא רק "לאלתר" בלשון עתיד, אלא בהווה ממש, ברגע זה ממש.

ובפרט בעמדנו ביום סגולה - יום ההילולא של האריז"ל החי, שבו מודגשת השייכות לגאולה העתידה מצד כללות ענין גילוי פנימיות התורה, וכמרומז גם בשמו של האריז"ל (יצחק — שלעתיד־לבוא יאמרו ליצחק כי אתה אבינו), ומרומז גם ביום חמישי באב (דרגה החמישית, 'יחידה'), וכן בקביעותו ביום השלישי בשבוע (גאולה השלישית ובית־המקדש השלישי), כנ"ל בארוכה - אשר כל ענינים אלו הולכים ונמשכים גם בסיומו של היום, ובימים שלאחרי־זה (כי בעניני קדושה, ה"סיום" הוא גם "הכנה" לעילוי גדול יותר[75]), ובאופן שמוסיף והולך ואור מיום ליום, כולל גם הוספה בענין ה"יום", אור וגילוי.

כמו שכתוב[76] "ויקרא אלקים לאור יום", עד ליום הגאולה האמיתית והשלימה - "יום ה' הגדול" שאודותיו יבשר אליהו הנביא[77], שאז יתגלה ענינו של יצחק בתכלית השלימות.

ומעין זה - בימי הגלות האחרונים, שזוכים לריבוי ברכות (על־דרך ובדוגמת ברכותיו של יצחק), רב טוב בכל ענייניו של כל אחד ואחד מישראל, הן בענינים רוחניים והן בענינים גשמיים [או בסדר הפוך - כהסדר בדורנו זה - בענינים גשמיים, ואחר־כך בענינים רוחניים, כדרכו של הבעל־שם־טוב[78] שתחילה עזר וסייע לאנשים פשוטים בענייניהם הגשמיים, ואחר־כך גילה תורתו (גם) לאותם אנשים פשוטים[79]], ועד לברכה העיקרית - גאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

יא. והמעשה הוא העיקר[12] - נתינת הצדקה בפועל, ובאופן שממנו יראו וכן יעשו בכל מקום ומקום, כולל גם קבלת החלטות טובות בנוגע להוספה ב"משפט" וב"צדקה" בימים אלו, כנ"ל בארוכה.

ויהי־רצון שפעולות אלו ימהרו ויזרזו ויפעלו בפועל ממש, שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, כמו שכתוב[80] "צום החמישי גו' יהיה גו' לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו", ובפרט שכבר מזמן נתבטל ההיפך מ"האמת והשלום" (סיבת הגלות[81]), וישנה ראיה על זה מפסוק מפורש בתורה (שגם הצדוקים מודים בו[82]) "האמת והשלום אהבו". ומכיון שכן, בוודאי ש"צום החמישי גו' יהיה גו' לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

ו"כן תהיה לנו" תיכף ומיד - בביאת דוד מלכא משיחא, "מלך מבית דוד (ומזרע שלמה[83]) הוגה בתורה וכו' וילחם מלחמות ה' וינצח, ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל"[84], ובפשטות -

72) סנהדרין צז, ב.
73) קול קורא ב"הקריאה והקדושה" סיון־תמוז תש"א־תש"ב.
74) להעיר מפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה) "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין" - "מיד" כפשוטו, לפי ההבנה וההשגה שלנו, בעגלא דידן, כפשוטו ממש.
75) כמו בסיום מסכת, שה"סיום" הוא גם הכנה להתחלת מסכתות אחרות — ראה לעיל הערה 51.
76) בראשית א, ה. וראה סה"מ תש"ח ע' 239.
77) מלאכי ג, כג.
78) ראה "התמים" ח"ב ע' מד. לקו"ש ח"א ע' 251. ועוד.
79) ולדוגמא - תורתו בתחילת הספר צוואת הריב"ש* בענין "שויתי ה' לנגדי תמיד", והרי ענין זה הוא גם התחלת השו"ע (בסעיף הראשון של הסימן הראשון של החלק הראשון) — שנעשה 'שולחן ערוך' אצל כאו"א מישראל, גם פשוט שבפשוטים, אשר מיד כשניעור משנתו (עוד לפני התחלת ענין של עבודה) מעיד עליו השו"ע שהקב"ה — הקב"ה בעצמו, למעלה משבע שמות שאינם נמחקים, כולל גם למעלה משם הוי', שם העצם, שם המיוחד ושם המפורש** — עומד עליו. ולא עוד, אלא שהקב"ה בא קודם וממתין עליו כו'***.
80) זכרי' ח, יט. וראה רמב"ם הל' תעניות בסופן.
81) ראה יומא ט, ב.
82) סנהדרין לג, ב ובפירש"י. ובכ"מ.
83) סה"מ להרמב"ם מל"ת שס"ב. ועוד.
84) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

*) "הגם שבאמת אינה צוואתו כו' אבל המכוון הוא אמת לאמיתו" – אגה"ק סכ"ת.
**) שהרי, מיד כשניעור משנתו אינו יכול להזכיר שמות הקדושים (שו"ע אדה"ז או"ח ס"א (מהדו"ת – ס"ו. מהדו"ק – ס"ה)).
***) להעיר מהשייכות ליום השלישי בשבוע – ש"שירו של יום" הוא "אלקים נצב בעדת א־ל", ודרשו חז"ל (ברכות ו, א) ש"קדמא שכינה ואתיא".

ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[85], באים תיכף ומיד, "עם ענני שמיא"[86], לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[87], לירושלים עיר הקודש, לבית־המקדש השלישי, עד לקודש הקדשים[88].

וההכנה לזה — על־ידי־זה שכל אחד ואחד מישראל מעורר ומגלה את הקדושה שלו, אשר אפילו "גופא דילהון קדישא"[89], ועל־אחת־כמה־וכמה על־ידי ההתעסקות בשלושה הקוין ("חוט המשולש"[35]): תורה עבודה וגמילות־חסדים, בכל שלושת הלבושים: מחשבה דיבור ומעשה,

כולל ובמיוחד - בנין בית־המקדש הפרטי שלו, בלבו פנימה, בביתו ובארבע אמותיו, שהקב"ה אומר על זה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ובאופן נצחי - "ועשו לי מקדש", "כל מקום שנאמר לי, אינו זז לעולם" (כנ"ל סעיף ח).

ועד להמשכת הקדושה (מעין ודוגמת קדושת בית־המקדש) בכל העולם כולו, היינו, שגם ה"עולם", מלשון העלם[90], מזדכך ומתברר באופן שכל דבר גשמי נעשה חדור באור הקדושה, ולא רק באופן של שמיעה ("כל השומע יצחק לי"), אלא גם באופן של ראיה, עד לראיה בעיני בשר - "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו'"[91], "לא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך"[92].

ובזה נכלל גם "והיו עיניך רואות את מוריך" - האריז"ל, וכן כ"ק מו"ח אדמו"ר, שזוכים לראותם בעיני בשר, מכיון ש"הקיצו ורננו שוכני עפר"[93], תיכף ומיד ממש.

ועל־אחת־כמה־וכמה כל בני־ישראל שבדורנו זה, נשמות בגופים - שנעשה אצלם חיים נצחיים, ללא כל הפסק בינתיים, אפילו לא הפסק לשעה קלה (מכיון שהבירור ש"כי עפר אתה ואל עפר תשוב"[94] נעשה על־ידי העבודה הרוחנית ד"נפשי כעפר לכל תהיה"[95]), ואדרבה - שנוסף ביתר שאת וביתר עוז בבני חיי ומזונא רויחא, החל מעשרה כחות הנפש, הן הכחות הפנימיים והן הכחות המקיפים, כפי שמתלבשים בגוף, שמתעלים מדרגה לדרגה בעילוי אחר עילוי[96], ובלשון חכמינו ז"ל בסיום מסכת ברכות - "תלמידי חכמים[97] אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר[98] ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון"[99].

והעיקר - שכל זה יקויים בפועל ממש תיכף ומיד, ועד ש"טרם יקראו ואני אענה"[100], ובפרט לאחרי כל מה שפעלו בהפצת המעיינות חוצה, הרי בוודאי שצריכה להתקיים הבטחתו של מלך המשיח בהיכלו לבעל־שם־טוב, שיתגלה ויבוא כשיפוצו מעינותיך חוצה[16], ועוד לפני־זה - ההבטחה ש"כלו כל הקיצין"[72],

ובפשטות - ביאת משיח צדקנו בפועל ממש, באופן ש"מראה באצבעו ואומר זה": הנה משיח צדקנו, הנה גואל אחרון, והנה גואל ראשון, משה רבינו, והנה אתפשטותא דמשה שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, וכולם יחדיו, ביחד עם כל בני־ישראל שבכל הדורות, "הקיצו ורננו (כל) שוכני עפר", כולל

85) בא יו"ד, ט.
86) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.
87) עקב יא, יב.
88) להעיר, שגם ב"קודש הקדשים" מרומזת קדושה משולשת (כמו ביהמ"ק השלישי) — כי "קדשים" לשון רבים (שתי קדושות), וקודש הקדשים ה"ז ג' קדושות (ראה לקו"ת פקודי ה, א. ובכ"מ).
89) זח"ג ע, רע"ב.
90) לקו"ת שלח לז, ד. ואתחנן ב, ג. דרושי ש"ש סד, ב.
91) ישעי' מ, ה.
92) שם ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).
93) ישעי' כו, יט.
94) בראשית ג, יט.
95) כפי שאומר כאו"א בסיומה של כל תפילה (ג"פ ביום, "בתלת זימני הוי חזקה") — בעמדו לפני מ"ה הקב"ה, ובוודאי שאמירתו אז היא בתכלית האמת.
96) ועלי' זו קשורה רק עם ענינים טובים — דוגמת עליית הנשמה ע"י ה"עמוד" שמחבר דרגות התחתונות עם הדרגות העליונות, ללא צורך בענין בלתי־רצוי ח"ו, כמו "נהר דינור", ענין האש, וכיו"ב.
97) ובהמשך לזה — "תלמידי־חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך" (כמובא גם בסיום של עוד כמה מסכתות). היינו, שכל בנ"י ("כל בניך") הם בדרגת "תלמידי חכמים" ("לימודי ה'").
98) תהלים פד, ח.
99) להעיר, שענין "ילכו מחיל אל חיל" הובא בשו"ע של רבינו הזקן (סקנ"ו ס"א), בתוספת ריבוי מראי־מקומות, שלא ע"ד הרגיל. ואכ"מ.
100) ישעי' סה, כד. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ז.

גם הדורות העתידים לבוא, "האנשים והנשים והטף", "קהל גדול" - "ישובו הנה"[101], לארצנו הקדושה, ארץ עשר אומות, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית־המקדש, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[102].

וכל זה - ברגע כמימרא, "עם ענני שמיא", תיכף ומיד ממש, וכאמור, באופן ש"מראה באצבעו ואומר זה"!

101) ירמי' לא, ז. 102) בשלח טו, יז.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

נצטערתי להוודע אשר שוב סובל הנהו מרגלו והרופא מטפל בו ובטח אף שישמור הוראת הרופא הנה לא ישים לבו לזה וואס ער מאכט עם שוער אויפן הארצען, וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בפירוש מרז"ל התורה נתנה רשות לרופא לרפאות שזה נתינת רשות וכח לרפאות אבער ניט שוער צו מאכן אויפן הארצען ואחכה לבשו"ט ממנו ות"ח מראש.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל, וכבר כתבתי שבחדש זה שהקלקול בא ע"י אקמצא ובר קמצא שנאת חנם הנה התיקון לזה הוא לאחוז בקצה השני (ע"פ מ"ש הרמב"ם בהלכות דיעות פ"ב) היינו באהבת ישראל אהבת חנם (חנם ע"פ שכל האנושי כי ע"פ תורה צריך לאהוב את כל אחד מישראל ע"פ המבואר בתניא פל"ב ובספר המצות להצ"צ מצות אהבת ישראל וכו') ואזי יחננו השי"ת ויוציאנו מהגלות אשר חנם נמכרתם ובמילא ולא בכסף תגאלו.

בברכה לרפ' קר'.

ב"ה, כ"ב מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר בנימין אלי' שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מי"ד וט"ו מנ"א עם המצורף לו ות"ח על הבשו"ט במכתבו השני אשר סו"ס דידן נצח ותקותי חזקה אשר במשך הזמן גם פרטים אלו שעדיין לא הסכימו עליהם יתמלאו ולבשו"ט אחכה.

בנוגע לבקשת הרב... אודות העתקת איזה מאמרים וסיפורים מהשמועסין וכו', הנה אל בינתו אשען שידון על אתר ואם ימצא לנכון להרשות להם (אם כמובן הירחון שלהם הוא חרדי וכו') אזי בטח ידרוש מהם מכתב רשמי ובו התחייבות שעל כל מאמר וסיפור צריכים להורות שזה ברשיון של המל"ח ואשר הקאפירייט הוא רק ברשות המל"ח, ועד"ז עשו זה מכבר איזה פעמים במדינות שונות...

ג' מזוזות נשלחו כהוראתו. ע"ד הקצשו"ע כבר כתבו לו ישר מהלשכה.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבר' הנכ' - המחכה לבשו"ט.

בס"ד. משיחות שבת פרשת דברים, ט' באב (נדחה) ה'תשמ"ח

תרגום מאידיש

א. איתא בטור[1], שמפרשת בראשית עד שבעה עשר בתמוז "מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה, ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע".

אעפ"כ, ע"פ הידוע[2] שפרשיות התורה קשורות עם הזמן בו קוראים אותן - נמצא, שאע"פ שההפטרות נקבעו "לפי הזמן ולפי המאורע", יש להן גם שייכות לפרשיות[3]. ובנידון דידן - שהפטרת חזון ישעיהו, יש לה שייכות לפרשת דברים[4].

ויש להוסיף, שכיון שההפטרה באה בהמשך לפרשה, וההפטרה היא (כמו) סיום הפרשה - הרי ע"פ הכלל[5] "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן", נמצא, שסיום ההפטרה יש לה שייכות מיוחדת להתחלת הפרשה.

ובנדו"ד: שהפסוק "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה"[6] (בסיום הפטרת חזון ישעיהו) יש לו שייכות ל"אלה הדברים אשר דיבר משה גו'"[7] (בהתחלת פרשת דברים).

ב. ויובן בהקדים מה שכתוב "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן" - שהמקום (בו אמר משה "אלה הדברים") מתואר בפסוק בשם "עבר הירדן".

וצריך להבין: "עבר הירדן" הוא השם של כל השטח לאורכו של הצד הזה של הירדן (מזרחה), אבל המקום בו חנו בנ"י אז (ששם אמר משה "אלה הדברים") הי' (רק) ערבות מואב, ומדוע אומר הפסוק "אלה הדברים אשר דיבר משה גו' בעבר הירדן"?

והשאלה מתחזקת יותר: מיד לפנ"ז בפסוק הקודם (בסיום ספר במדבר) נאמר "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' גו' בערבות מואב על ירדן ירחו"[8] - הפסוק קורא למקום (שבנ"י היו שם אז) בשם "ערבות מואב" [ו"על ירדן ירחו" הוא (א) סימן על "ערבות מואב", שערבות מואב הוא בסמיכות לירדן, או (ב) החלק של ערבות מואב שהוא בסמיכות לירדן]. ומדוע (בפרשת דברים) משנה מיד הפסוק וקורא למקום בשם "עבר הירדן"?

והקושיא מתחזקת יותר: בכמה פסוקים לאח"ז (בפרשתנו), נאמר[9] "בעבר הירדן בארץ מואב, הואיל משה באר את התורה גו'" - שכאן אומר "בארץ מואב" - אבל לכל-לראש מציין הפסוק את המקום בשם "עבר הירדן", ורק אח"כ מוסיף "בארץ מואב", שבעבר הירדן גופא הי' זה "בארץ מואב".

וצריך להבין טעם השינויים, בסוף ספר במדבר נקרא המקום "ערבות מואב" [ו"על ירדן ירחו" הוא רק סימן היכן הוא ערבות מואב], ובפרשת דברים נקרא המקום "עבר הירדן" [ועד שגם בפעם השניה שהפסוק מוסיף גם "בארץ מואב", הרי זה רק הוספה ופרט של "בעבר הירדן"][10]?

ג. ויש לומר הביאור בזה: החילוק שבין ספר דברים לארבעה הספרים שלפניו הוא, שבהם מסופרים המאורעות שאירעו אז. מתחיל ממעשה בראשית, ועד ל"המצוות והמשפטים אשר צוה ה'

---

1) או"ח סתכ"ח. וכ"ה בשו"ע ורמ"א שם ס"ח. וראה תוס' מגילה לא, רע"ב. רמב"ם הל' תפילה פי"ג הי"ט.

2) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז. א). וראה שם שסו, א ואילך, בנוגע להפרשיות שבבין המצרים.

3) וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 61 ובהערות שם.

4) ראה גם של"ה שם פ' דברים (שסז, א).

5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

6) ישעי' א, כז.

7) ולהעיר שדרוש הראשון בלקו"ת פ' דברים, הוא ד"ה ציון במשפט תפדה*, היינו, שהדרוש שעל סיום ההפטרה, ובו עצמו התחלתו, הוא ההתחזקה של ה"חסידישע פרשה" בלקו"ת.

*) אף שישנם דרושים של אדה"ז ענה"פ אלה הדברים ועוד פסוקים בהפרשה (כמו שנדפסו באוה"ת להצ"צ), כדמוכח מהגהות הצ"צ להדרושים.

8) וכן בתחילת הענין — "וידבר ה' אל משה בערבות מואב על ירדן ירחו" (מסעי לג, נ. לה, א).

9) א, ה.

10) וגם צלה"ב, דלכאורה בפעם הראשונה הוצרך לתאר המקום בפרטיות [שבעבר הירדן גופא הי' זה בארץ מואב], ובפעם השני' — מספיק גם תיאור כללי. וכאן — בפעם הראשונה אומר רק "בעבר הירדן", ודוקא בפעם השני' מוסיף "בארץ מואב"?

גו' בערבות מואב על ירדן ירחו"; משא"כ בספר דברים, מסופר אודות ענין שהי' הכנה לל"ח: "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל", וזה נאמר לדור שנכנסו לארץ[11], לפני הסתלקותו,

"בעשתי עשר חודש באחד לחודש"[12], "הואיל — התחיל[13] - משה באר" עד "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל", היום ש"בן מאה ועשרים שנה אנכי היום"[14], להכינם לכניסתם לארץ ישראל, ע"י ביאור מצוות התורה ("באר את התורה הזאת") ואזהרה לקיימם (דברי תוכחה)[15].

בסגנון אחר: ב"אלה הדברים אשר דיבר משה" לא מספרת התורה אודות מאורע נוסף שבא בהמשך למאורעות שאירעו קודם לכן, אלא ענין חדש - "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל", הכנה לכניסתם לארץ ישראל בעתיד.

ועפ"ז מובן שבספר במדבר, נקרא המקום בשם "ערבות מואב", משא"כ בספר דברים נקרא "עבר הירדן":

השם "עבר הירדן" ("הירדן" בה"א)[16] - הוא ביחס לארץ ישראל. כשמדובר אודות ארץ ישראל, אזי המקום שמהצד האחר של הירדן (מעבר הירדן מזרחה) נקרא "עבר הירדן".

ולכן בספר במדבר, ששם מסופר אודות מאורעות שאירעו ברובם ככולם של מ"ב המסעות - וגם "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה גו'", ועד למסע האחרון (בסוף ספר במדבר), מספרת התורה כמאורע שהי' בסיום המסעות - לכן קורא למקום בשם "ערבות מואב":

משא"כ בספר דברים, קורא למקום בשם "עבר הירדן", בכדי להדגיש שב"אלה הדברים אשר דיבר משה" באה התורה לספר (לא סיום המאורעות שהיו לפני־זה, אלא) הקדמה והכנה לכניסה לארץ ישראל.

ועפ"ז מובן גם שבתחילת הפרשה כתוב רק "בעבר הירדן", ולא נזכר כלל "בארץ מואב", אפילו לא בתור הוספה - בכדי להדגיש, שכאן נוגע רק שבנ"י היו בעבר הירדן, בסמיכות לארץ ישראל, ומשה הכינם לכניסתם לארץ.

ולאחרי שהפסוק כבר הדגיש הענין (עי"ז שכתב רק "בעבר הירדן") - הנה אח"כ, כאשר מדבר אודות המקום בפעם השניה, מפרט "בעבר הירדן בארץ מואב", שבעבר הירדן גופא הי' זה "בארץ מואב"[17].

ד. הביאור בזה בפנימיות הענינים:

אמרו רז"ל, שמ"ב המסעות במדבר היו הכנה לכניסה לארץ ישראל[18] - בדוגמת הגלות שהיא הכנה לגאולה, שבכדי שהגאולה העתידה תהי' גאולה נצחית שאין אחרי' גלות[19], שכלל לא שייך[20] שתהי' אח"כ גלות[21], זהו דוקא ע"י הקדמת העבודה בזמן הגלות.

אם הגאולה היתה באה ללא הקדמת העבודה שבזמן הגלות - היתה נותרת נתינת מקום ואפשרות לגלות גם בזמן הגאולה, כי שייך שהחושך ד"לעומת זה" יתגבר עוה"פ ח"ו[22], ויגרום חטאים,

---

11) ואף שבפרשת חוקת (כ, כב) כתיב "כל העדה", שהיו "כולם שלמים ועומדים ליכנס לארץ" (פירש"י שם) — אעפ"כ, גם המאורע "ויבואו בני ישראל כל העדה הר ההר", וכן המאורעות שלאח"ז עד לסיום ספר במדבר, שייכים להענינים שהיו בזמן היות בנ"י במדבר. משא"כ "אלה הדברים אשר דיבר משה", שהוא הכנה לכניסה לא"י, כברמב"ן ובספורנו שבהערה 14.

12) פרשתנו שם, ג.

13) פרשתנו שם, ה.

14) וילך לא, א־ב.

15) ראה פתיחת הרמב"ן וספורנו לספר דברים. רמב"ן ריש פרשתנו.

16) משא"כ "מעבר לירדן" (בלמ"ד), שהוא רק סימן על המקום, שהוא "מעבר לירדן". ולהעיר שנאמר לשון זה גם על ארץ ישראל שהוא "מעבר לירדן — בעבר המערבי" (מטות לב, יט). משא"כ "עבר הירדן"(בה"א) — הוא (גם) שם התואר, וקאי רק על המקום שבעבר המזרחי. ועצ"ע.

17) משא"כ בפעם הראשונה, אומר רק "בעבר הירדן" בכדי להדגיש שעיקר הענין שנוגע כאן הוא שהיא בסמיכות לארץ ישראל. ועפ"ז מתורצת בפשטות הקושיא שבהערה 10.

18) ראה לקו"ת ר"פ נשא. מסעי צא, ב ואילך. ד"ה נשא תרע"ח. ועוד. ומובן גם בפשטות המאורעות.

19) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

20) לא רק שבפועל לא יהי' אחרי' גלות, אלא שאין שייך שיהי' גלות. ובדוגמת המעלה בדבר שאינו מוכשר לקבל טומאה.

21) ואף שלעת"ל "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - מ"מ, אם הגאולה היתה שלא ע"י הקדמת העבודה שבגלות, היתה הגאולה באופן כזה שהחושך הוא מנגד אלי', ובמילא שייך בה שינוי (ורק שבפועל לא יהי' בה שינוי, מצד זה שבפועל אין מי שינגד, לפי שנתבטל - ע"ד מצות לא תחי' שנמנית בתרי"ג אף שכבר אבדו כו' כי אילו היו בנמצא יהי' אפשר בו הציווי ההוא. כמש"כ הרמב"ם בסהמ"צ מ"ע קפז); משא"כ ע"י קדימת העבודה דגלות, שעי"ז גם החושך נהפך לאור — הגאולה היא באופן שאין שייך בה שינוי, מכיון שהחושך "מסכים" ונהפך.

22) עקב ח, טו.

ובמילא - גלות, אצל בנ"י. ודוקא ע"י העבודה שבזמן הגלות, שעל־ידה מהפכים בנ"י את החושך לאור - לא שייך שהחושך יתגבר, כי הרי נהפך לגמרי לאור.

ועד"ז גם בנוגע לכניסתם לארץ ישראל בפעם הראשונה: ע"י שהכניסה באה לאחרי הקדמת מ"ב מסעות במדבר, שעל־ידם פעלו בנ"י ההכנעה והבירור של "נחש שרף ועקרב" שהיו במדבר (בדוגמת הקליפות שבמדבר העמים), נשללה האפשריות שהכניסה לארץ תתבטל ע"י קליפות אלו (שבמדבר), כיון שהן כבר נתבררו.

ויש לומר, שזהו גם הטעם לכך שסיום המסעות הי' בערבות מואב, כי במדבר גופא זוהי הקליפה הכי תחתונה[23] למטה אפילו מעמון[24]: מואב הוא חכמה דקליפה[25], ובזה גופא - "ערבות מואב", "ערבות" מלשון ערב וחושך.

ולאחר שבנ"י הכניעו ובירורו גם את קליפת "ערבות מואב", היו מוכנים ליכנס לארץ ישראל.

ה. אבל עפ"ז עדיין צריך להבין (בפנימיות הענינים), מדוע בתחילת פרשת דברים, נאמר רק "בעבר הירדן", ולא נזכר (אפילו לא בתור הוספה) גם "בערבות מואב": מכיון שענינה של פרשת דברים היא ההכנה לכניסה לארץ (כנ"ל ס"ג), ששלימות ההכנה היא בירור "ערבות מואב" - הי' צריך להזכיר (גם) "ערבות מואב"?

ויובן זה בהקדים הביאור על שאלה עד"ז בנוגע לגאולה לעתיד־לבוא:

הטעם ש"מזכירין יציאת מצרים (גם) לימות המשיח"[26] (אע"פ שהגאולה העתידה תהי' הרבה יותר נעלית מהגאולה ביציאת מצרים)[27], זהו כיון שיש גם מעלה בגאולת יציאת מצרים — מעלת אתכפיא סט"א[26] (שעבודה זו ד"אתכפיא סט"א היתה דוקא ביציאת מצרים, כי הרע הי' עדיין בתקפו[28]. משא"כ לעתיד־לבוא, שאז יהי' "את[29] רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[27]).

ונשאלת השאלה: מכיון שיש מעלה בעבודה ד"אתכפיא סט"א" - למה יזכירו יציאת מצרים לעתיד־לבוא רק בדרך טפל[30] וצריך לראי' מהפסוק "כל ימי חייך[31] להביא לימות המשיח")?

והקושיא מתחזקת יותר: כשם שיש מעלה בעבודה ד"אתכפיא סט"א" - יש גם מעלה בעבודה ד"אתהפכא סט"א". אבל לעת"ל כאשר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא יהי' שייך לא "אתכפיא" ולא "אתהפכא".

ונשאלת השאלה: מכיון ש"יתרון האור" הוא "מן החושך" [ודוקא עי"ז שכופין או מהפכים את חושך הסט"א, נעשה יתרון האור] — היתכן, שלעתיד־לבוא לא תהי' העבודה שמביאה ל"יתרון" הזה?

והביאור בזה: שתכלית העילוי הוא (לא יתרון האור שבא ע"י בירור החושך, אלא) ענין האור (קדושה) גופא[32], שזה מגיע למקום נעלה יותר, שלמעלה מהמקום אליו מגיע בירור החושך[33].

אלא, שבכדי לבוא לזה, צריך להיות לפני־זה בירור החושך ויתרון האור שעי"ז. אבל לאחר שהאור כבר קיבל את היתרון - מתעלה למקום נעלה יותר, מקום שענין החושך (גם לאחרי הבירור) לא שייך אליו כלל[34].

---

23) ראה בארוכה לקוטי לוי"צ אגרות ע' ת ואילך.
24) רש"י דברים ב, ט.
25) מאו"א מ, פה. וראה תו"א יא, ד. לקו"ת חוקת סו, ג. אוה"ת נ"ך ע' נה. ועוד.
26) משנה ברכות יב, ב.
27) ראה רד"ה כי בחפזון, וסד"ה כימי צאתך תש"ח.
28) תניא פל"א (מ, ב).
29) זכרי' יג, ב.
30) גמרא ברכות, שם.
31) ראה טז, ג.
32) להעיר מהידוע בפירוש מרז"ל (ב"ר ספ"ב) "איני יודע באיזה מהן חפץ, במעשיהן של צדיקים או במעשיהן של רשעים". דהקס"ד שיהי' חפץ "במעשיהן של רשעים" הוא "למעשיהן של רשעים" (זדונות) כמו שנהפכים לזכיות, שיש בה מעלה על זכיות כפשוטם, מעשיהן של צדיקים (ראה לקו"ש חט"ו ע' 178. וש"נ).
המסקנא שהוא חפץ במעשיהן של צדיקים דוקא — שעיקר התכלית, שלזה "נתאוה" (חפץ) הוא העבודה דתומ"צ, והעילוי שיש בעבודת התשובה — הוא בכדי שהזכיות דתומ"צ (שלאחרי התשובה) יהיו בדרגה נעלית יותר (מצד היתרון שנעשה בהם ע"י בירור החושך), וכל זה הוא רק הקדמה שבתומ"צ יתגלה שרשם העצמי — ה"חפץ" (והתאוה) דעצמותו ית' (ע"ד המובא לקמן הערה 31).
33) להעיר מתו"א מג"א צא, ב, שהבירור דהמן מגיע רק בבחי' לבוש מלכות, ולא בבחי' כתר מלכות.
34) ולהעיר, דענין זה מוסיף גם בציפי' והגעגועים להגאולה. כי מצד המעלה שבעבודת הבירורים שבזמן הגלות דוקא - יש מקום לטעות, שאין הכרח כ"כ לצפות לגאולה ושתהי' מיד, מכיון שיש מעלה בעבודת הבירורים שבזמן הגלות: משא"כ להמבואר בפנים, שהעילוי בבירור החושך ו"יתרון האור" שנעשה עי"ז הוא רק הקדמה להעילוי של העבודה דתומ"צ ("אור") שבהם דוקא הוא ה"חפץ" (והתאוה) דעצמותו ית' (כנ"ל הערה 30) — הרי,

ו. דוגמא לזה: ידוע הפירוש בפסוק[35] "משכני אחריך נרוצה". "נרוצה" לשון רבים, שעי"ז שהנפש האלקית פועלת ש(גם) לנפש הבהמית תהי' אהבת ה' ("ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" - בשני יצריך[36]), שאהבת הנפש הבהמית היא באופן של "מרוצה" - נעשה עי"ז יתרון באהבת הנפש האלקית, שגם האהבה שלה היא בדרך "מרוצה"[37].

אעפ"כ, ממשיך הפסוק "הביאני המלך חדריו", "הביאני" לשון יחיד - שרק הנפש האלקית "נכנסת" ב"חדריו" של המלך. ואע"פ שבכדי שהנפש האלקית תוכל ליכנס ב"חדריו", הרי זה ע"י שנוסף בה ה"יתרון" ו"מרוצה" הבא ע"י הנפש הבהמית - אבל לאחרי שהנפש האלקית כבר קיבלה את ה"יתרון", ה"ה מתעלית למדריגה נעלית ביותר, שהנפש הבהמית (לאחרי הבירור) אין לה שייכות כלל[38] - "ישראל ומלכא בלחודוהי"[39], "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"[40].

ז. ועפ"ז מובן גם בפנימיות הענינים, מה שבתחילת פרשת דברים, נאמר רק "בעבר הירדן", ולא נזכר "בערבות מואב" - הגם שע"י בירור "ערבות מואב" נעשה יתרון בכניסה לארץ - בכדי להדגיש, שעיקר הענין בכניסתם לארץ ישראל הוא (לא בירור "ערבות מואב", אלא) קיום המצוות התלויות בארץ.

אבל אעפ"כ, כשבאים לפעם השניה, מוסיף הפסוק גם "בארץ מואב"[41] - בדוגמת מה שגם בימות המשיח יזכירו יציאת מצרים בדרך טפל להעיקר - גילוי הקדושה ("בעבר הירדן")[42].

ח. ע"פ כל הנ"ל, תובן גם השייכות שבין תחילת הפרשה וסיום ההפטרה - "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה":

מכיון שעיקר ענין הגאולה העתידה הוא תכלית העילוי באור וקדושה גופא - לכן, גם עיקר העבודה שעל־ידה תבוא הגאולה, היא (בפרט אחד, לא כ"כ הבירור והזיכוך של הענינים הבלתי־רצויים, אלא) העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות[43].

וענין זה מודגש בסיום וחותם ההפטרה:

בפסוקים שלפני־זה - "ואצרוף כבור סיגיך וגו'"[44], ועד"ז גם "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה"[45], הרי "כבראשונה" ו"כבתחילה" מדגיש שתמורת השופטים הבלתי־

גודל הציפי' והגעגועים לגאולה העתידה הוא שתהי' דוקא מיד, מכיון שאז דוקא תהי' השלימות דקיום התומ"צ*.

35) שה"ש א, ד.

36) ואתחנן ו, ה. ברכות נד, א במשנה.

37) ראה סה"מ אתהלך לאזניא ע' קעב, סה"מ מלוקט ח"ב ע' שכא. וש"נ.

38) ראה סה"מ שם. וראה גם אוה"ת שמע"צ ע' א'תתו-ז, דזה שע"י הבירור דנה"ב נעשה עלי' בנפש האלקית, הוא לפי ששורש נה"ב הוא בתוהו, וע"י שנפש האלקית מתעלית לתהו (ע"י שמברר את נה"ב), עי"ז היא יכולה להתעלות "לשרשה ממש", לבחי' "מקיף הישר הגבוה יותר מהתהו".

39) ראה זח"ג לב, א. זח"א רח, ב. וראה אוה"ת שמע"צ ע' ב'קמט. ע' ב'קנג. סה"מ תרפ"ז ע' לו. ע' נא. ועוד.

40) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג.

---

*) ראה ד"ה כי בחיפזון תש"ח בתחילתו, שזה שמשבחים את הקב"ה על זה ש"חישב את הקץ" הוא מצד התענוג שיש לו ית' כביכול בעבודת הבירורים. ועפ"ז יש לומר, שהוראה זו היא כביכול גם להקב"ה (ע"ד "מגיד **דבריו** ליעקב"), דמכיון שהחפץ **דעצמותו ית'** (שלמעלה מתואר "הקב"ה") הוא בשלימות של תומ"צ — לכן צריך להיות גם בדרגא ד"הקב"ה" הוריתור על התענוג שבדרגא זו, ואדרבה – **למהר ולזרז** את הגאולה, בכדי למלאות את ה"חפץ־והתענוג העצמי דעצמותו ית'.

41) ולהוסיף, שבפסוק זה נאמר "באר את התורה", שפירשה להם בשבעים לשון (פירש"י עה"פ), שזהו"ע בירור שבעים אומות (ראה אוה"ת פרשתנו ע' ד ואילך. וראה גם תו"א משפטים עז, ד. עח, ג. ועוד).

42) ועפ"ז יש לומר הטעם שנאמר כאן "בארץ מואב" ולא "בערבות מואב", כי "ערבות" מדגיש הערב וחושך שבזה. משא"כ "ארץ" (גם) מדגיש העלי' שבזה — ארץ על שם שרצתה לעשות רצון קונה (ב"ר פ"ה, ח).

43) שזהו עיקר תוכן דברי משה ("אלה הדברים גו'") בספר משנה תורה — "באר את התורה הזאת", הביאור ופירוש בתורה**. וכדברי חז"ל: ונשתלשו בערבות מואב*** (חגיגה ו, ריש ע"ב (וש"נ). פירש"י בהר, וראה מפרשים ריש פרשתנו).

44) ישעי' א, כה.

45) שם, כו.

**) וכמבואר בזהר (ח"ג רסא, א), שספר משנה תורה (בערך לד' ספרים הראשונים) הוא דוגמת תורה שבעל־פה שמבאר ומפרש (פירושה) תושב"כ. והיינו שהשורש (בתושב"כ) לתושבע"פ (בכלל) הוא משנה תורה (מג"ע אופן רמו, אוה"ת פרשתנו ע' ז).

***) ויש לומר שיש בזה העילוי דאתהפכא חשוכא (דערבות מואב) לנהורא (ראה לקוטי לוי"צ שבהערה 22), ועפ"ז יש לומר הטעם שנקרא בחז"ל שם "ערבות מואב" ולא "**ארץ** מואב" כמ"ש **בקרא** בפרשתנו (הובא בפירש"י חגיגה שם), וכ"ה בתבוא כח, סט — כי "**ערבות**" (מלשון ערב וחושך) מדגיש ביותר בירור והפיכת **החושך**. אפילו כשהוא בדרגת "ערבות מואב" (ולא –"ארץ מואב", ראה לעיל הערה 39).

רצויים שהיו לפני כן, יהיו "שופטים כשרים"[46] - ענין של בירור החושך:

משא"כ בסיום וחותם ההפטרה, לא נזכרים שום ענינים בלתי רצויים - מדובר רק אודות משפט וצדקה, ש"משפט" קאי על התורה, וצדקה היא כללות כל המצוות[47].

ט. ע"פ הנ"ל מובנת ההוראה לבנ"י בדורנו זה, דור האחרון של הגלות - שמכיון שעומדים בסיום הגלות ד"ערבות מואב" [לפי כל הסימנים בגמרא[48], ולפי מה שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, העיד כבר מלפני כמה שנים, שנשאר רק לצחצח הכפתורים[49], ו"לאלתר לגאולה"[50], ומשיח עומד אחר כתלנו[51], וכו' וכו' - מובן שעכשיו צריך כבר להרגיש בגלוי (לא הקושי של הגלות ר"ל, אלא) שעומדים "בעבר הירדן", נמצאים כבר בעלי' ליכנס לארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, וצריך להיות רק "עמדו הכן כולכם"[52].

ובמכ"ש וק"ו: אם בנוגע להכנות לכניסתם בפעם הראשונה לארץ ישראל (כשבנ"י היו עדיין "בערבות מואב") כבר נרגשה רק העלי' שבזה ("בעבר הירדן"), אע"פ שמשה ידע שהוא לא יכניס את בנ"י לארץ ישראל (מבלי הבט על תפילתו להקב"ה "ואתחנן אל ה' גו'"), ולכן יכול להיות שהביאה לארץ לא תהי' ביאה נצחית[53], ויכול להיות שאח"כ ילכו עוד הפעם בגלות[54],

ואחד הטעמים לזה הוא, כי משה הוא למעלה מענין הגלות[55], ולכן אם משה הי' מכניסם לארץ ישראל, אזי לא הי' יכול להיות גלות[50]; אבל שלילת הגלות אז הי' מצד הגילוי מלמעלה (מכח משה) ולא מצד מציאות העולם עצמו, נשארת האפשריות לגלות (כנ"ל ס"ד). ולכן לא הכניסם משה לארץ ישראל, שזה איפשר שתהי' אח"כ גלות, ובנ"י יכניעו ויבררו את הכחות דלעו"ז, של סיבת הגלות, שזה פועל עלי' וגאולה נעלית יותר[56], גאולה שאין אחרי' גלות (אפילו לא אפשריות לגלות) -

עאכו"כ גלות זה האחרון, כאשר כבר עבדו עבודת הבירורים בגלות, וכל הנסיונות עד לחבלי משיח, הדברים המבהילים בלתי משוערים כלל וכלל (אפילו לאוה"ע) שאירעו בדורנו זה, הי' לא תהי', לא תקום גו' - הרי דבר ברור ופשוט, שעכשיו הוא איך שבנ"י נמצאים "בעבר הירדן", ונכנסים מיד לארץ ישראל, ביחד עם משה רבינו[57] כפשוטו ממש[58] (כפי שביקש בתפילתו[59] "ואתחנן אל ה' גו'") בגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחרי' גלות, ע"י משיח צדקנו,

שהוא עומד ומצפה חסר־סבלנות לרגע שיגאל את בנ"י מהגלות, וזה יכול להיות תיכף ומיד

---

46) פירש"י שם.

47) לקו"ת פרשתנו א, סע"ב. שם, ג.

48) בסיום מסכת סוטה.

49) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

50) "קול קורא" ב"הקריאה והקדושה" תש"א־תש"ב.

51) "קול קורא" שם סיון תש"א.

52) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר מכ"ו אד"ר תרח"ץ (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"ב שצז, ב. אגרות־קודש שלו ח"ד ע' רעט).

53) ראה שערי תשובה לאדהאמ"צ ח"ב חינוך בתחילתו. אוה"ת ואתחנן ע' סה. צג. ועוד.

54) ועפ"ז יומתק מה שגבי מיתת משה (מפני שלא נכנס לארץ) ובכיית בנ"י על זה, נאמר (ברכה לד, א, ח) רק "בערבות מואב" (ולא "בעבר הירדן"), שזה מדגיש הירידה בגלות, כנ"ל בפנים סוס"ד.

55) ראה סוטה ט, סע"א (בנוגע מעשה ידי משה).

56) ראה אוה"ת שם, ע' פז.

57) היינו שבסוף גלות זה האחרון, יש החיבור דב' הענינים - הגילוי ד(כח) משה שהוא למעלה מכל ענין הגלות, וביחד עם זה הבירור ד"ערבות מואב" בגלות זה האחרון (שעי"ז נעשה גאולה שאין שייך אחרי' גלות)*.

ויש לומר שזה מרומז גם בתפילת משה עצמה — "ואתחנן", שהתפלל משה תקט"ו תפילות ליכנס לארץ, כמנין "ואתחנן" (דב"ר פי"א, י). שענינו דתקט"ו תפילות הוא "להמשיך בחי' י"ה (שהוא למעלה מבחי' ת"ק) בעולמות שהם בבחי' מהלך ת"ק שנה** (חגיגה יג, א) כו'" (אוה"ת ואתחנן ע' קטז).

58) שמשה ואהרן עמהם בתחילת הגאולה — יומא ה, ב. תוד"ה אחד — פסחים קיד, סע"ב.

59) כי בוודאי שתפילת צדיק מתקיימת [ובמכ"ש מצדיק גוזר והקב"ה מקיים (תנחומא וירא יט. וראה שבת נט, ב). ויתירה מזו הקב"ה גוזר וצדיק מבטל (מו"ק טז, ב. וש"נ)], ועאכו"כ תפילת משה, שאפילו מעשי ידיו נצחיים (סוטה שם), והוא למעלה מכל ענין הגלות, ובפרט שהתפלל משה על זה תקט"ו תפילות (דב"ר שם).

---

*) ועפ"ז אולי יש להוסיף ביאור בתורת לוי"צ (ע' שכה) בפירוש הכתוב "הואיל משה", ש"הואיל אותיות אליהו בחי' דעת דנוקבא, משה בחי' דעת דדכורא".

אלא שבכח (תפילת) משה נפעלת הגאולה (ע"ד אליהו שהוא מבשר הגאולה), וגאולה נצחית (כיון שזה בא לאחרי גלות זה האחרון), וענין זה מרומז בכתוב "בעבר הירדן בארץ מואב, הואיל משה באר את התורה הזאת", כנ"ל בפנים.

) ולהעיר מהפירוש בתקט"ו — ט"ו פעמים ת"ק (אוה"ת שם ס"ע קיג, ע"פ תוד"ה ורגלי — חגיגה שם), היינו השלימות (ט"ו) בעולמות עצמם שהם בבחי' ת"ק. אבל זהו בהוספה על פירוש הפשוט שתקט"ו הוא ת"ק עם **עוד ט"ו (ט"ו שלמעלה מת"ק).

ממש, ועד כדי כך שהגמרא אומרת[60] שמשיח "יתיב ביני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו (משיח) שרי חד ואסיר חד, אמר דילמא מבעינא דלא איעכב" (שרי חד, נגע ומקנחו וקושרו ואח"כ מתיר האחר כו' ואינו מתיר שני נגעים יחד, דסבר איבעי לי לצאת ולגאול את ישראל, לא אתעכב כדי קשירות שני נגעים),

ועאכו"כ שלאחרי כל העבודה של בנ"י בהתאם ל"בקולו תשמעו", הרי בוודאי שמשיח בא "היום"[61], ויתירה מזו - מכיון שבוודאי עשו בנ"י תשובה, הרי ישנה ההבטחה ופס"ד ברור ש"מיד הן נגאלין"[62]. ולא עיכבן אפילו כהרף עין[63], ובפרט שבוודאי המצב הוא ש"זכו", ובמילא בא משיח "ארו עם ענני שמיא"[64].

י. גילוי הטוב והעלי' ("בעבר הירדן") בתשעה באב, הוא בהדגשה יתירה בשנה זו, שתשעה באב חל ביום השבת, שאז התענית נדחה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו[65] (מיוסד על דברי רבי יהודה הנשיא בגמרא[66] "הואיל ונדחה, אידחה"), "הלואי שיהי' נדחה באמת, ויהפך לששון ולשמחה".

ונוסף לזה: מכיון שהתענית נדחה - הרי בשבת זו מודגש בגלוי רק המעלה של היום, זה שמשיח נולד אז[67]!

יא. ההוראה בפועל מכל זה:

יהודים צריכים לדעת שבוודאי כבר בא הזמן שמשיח יבוא, כנ"ל בארוכה, צריך רק שיהי' "עמדו הכן כולכם" עם געגועים למשיח, ובוודאי שעי"ז יפעלו ויגלו את ביאתו.

וזה שלעת־עתה עדיין לא בא - זוהי קושיא, שכל קושיא באה מהעלם והסתר הגלות, ובוודאי שמשיח בעצמו יתרץ אותה; אבל אסור שזה יחליש יהודי ח"ו, אלא אדרבה - זה צריך לעורר עלי' יותר נעלית בעבודה "בעבר הירדן" - תוספת מרץ וחיות, להוסיף ביתר שאת וביתר עוז ב"משפט" (תורה) ו"צדקה", שמביאים את הגאולה, "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה".

ובפרט בעמדנו בשבת תשעה באב לאחרי חצות היום, זמן לידת משיח - הרי זה הזמן בדיוק ש"מזלו גובר"[68], מזלו של משיח[69] הוא בהתגברות, ובאופן של ("מזל" מלשון) "ונוזלים"[70], שזה נוזל ונמשך למטה, לכל ישראל (ובפרט לכאו"א מהם בניצוץ משיח שבכאו"א[71]).

וזה צריך לעורר אצל כאו"א התגברות בעבודתו להוסיף את ה"מצוה אחת" שהיא תכריע "את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה"[72] - הגאולה האמיתית והשלימה.

ובפרט ע"י ההוספה בלימוד התורה ("משפט") ונתינת הצדקה (שפועלים "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה") באופן המותר ביום שבת־קודש, ועאכו"כ - מחר, עשירי באב (בענינים המותרים ללמוד ביום זה) - הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע להשפיע על כל האחרים.

ובכדי להקל על הענין, יש להציע (בתור "מפקחין על צרכי ציבור בשבת"[73]), שאלו שבעשירי באב נוסעים למקומות שונים, בכדי לדבר עם יהודים אודות יהדות בכלל ואודות תשעה באב בפרט - יקחו עמהם קופת־צדקה שמזכירה ומעוררת על נתינת הצדקה, וגם "לקחת" עמהם דברי תורה (מענינא דיומא) שאפשר להגיד לאחרים בעל־פה, באותיות המתאימות להם, בדרכי נועם ובדרכי שלום, "האמת והשלום אהבו"[74].

---

60) סנהדרין צח, א ובפירש"י.
61) סנהדרין, שם.
62) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
63) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.
64) סנהדרין, שם.
65) ס' השיחות ה'ש"ת ע' 157. נתבאר בלקו"ש חל"ג ע' 156 ואילך. קונטרס משיחות ש"פ בלק ש.ז.
66) מגילה ה, רע"ב.
67) איכ"ר פ"א, נא. ולהעיר שמשיח יצא מרות המואבי' — גילוי הטוב ש"בארץ מואב" (ראה לקו"ת חוקת סו, ג. אוה"ת נ"ך ע' נה).

68) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקרבן העדה. וראה שיחת כ"ה אדר ושיחת אחש"פ ש.ז.
69) שישנו בכל דור ודור, ולא עוד אלא שהוא כבר במצב שראוי לגאול תומ"ד (מבלי עיכוב חבישת נגע אחד כבגמרא) את ישראל ("הוגה בתורה ועוסק במצוות וכו'" — רמב"ם הל' מלכים ספי"א). דמכיון שפס"ד ברור דכשישראל עושין תשובה מיד הן נגאלין — הרי מוכרח, שכבר ישנו (עוד לפני עשיית תשובה) משיח במצב כזה, שכשישראל עושין תשובה יגאל אותם מיד.
70) לקו"ת האזינו עא, ב, ובכ"מ.
71) מאור עינים ס"פ פינחס.
72) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.
73) ראה שבת קנ, א. טושו"ע או"ח סש"ו ס"ו. שו"ע אדה"ז שם סי"ב.
74) זכרי' ח, יט. רמב"ם סוף הל' תעניות.

ומהתגברות זו תהי' פעולה נמשכת, ו"מעלין בקודש" בהוספה בלימוד התורה ונתינת הצדקה, ובכלל בקיום המצוות בהידור - גם בימים שלאח"ז, במשך חודש מנחם־אב, ועאכו"כ אח"כ בחודש אלול, חודש הרחמים[75], ועאכו"כ בחודש תשרי, המרובה במועדות[76].

והולך ומוסיף ואור, עד שמיד יפעלו ביאת משיח צדקנו למטה מעשרה טפחים, ואז יוסיפו עוד יותר בכל הענינים, "מעלה בקודש" עצמו (כנ"ל), למעלה מעלה עד אין סוף, ומתוך שמחה גדולה,

ביחד עם אלה ש"הקיצו ורננו שוכני עפר"[77], ומשה ואהרן עמהם, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא[78], ובדורנו - נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, וכולם ביחד נלך מ"בעבר הירדן" לארץ ישראל, ומשיח צדקנו בראש, וכל זה - תיכף ומיד, ושמחת עולם על ראשם[79].

75) ראה שו"ע או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.
76) ב"י או"ח סתצ"ב. השלמה לשו"ע אדה"ז לר"נ מדובראוונא סקל"א ס"ח. שו"ע אדה"ז שם ס"ב.
77) ישעי' כו, יט.
78) תקו"ז תס"ט.
79) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

אגרות קודש

ב"ה, ח' מנ"א, תשכ"א
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ כו' וכו' בר אבהן ובר אורין הר"י שי'

שלום וברכה!

בנועם מאשר הנני קבלת הספרים חכמה ומוסר-אהל ישרים.

ת"ח על תשורה זו, ובפרט בימים אלו אשר כדברי חז"ל על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתי, שלא ברכו בתורה תחלה (ב"מ פה, א) וידוע פירוש הב"ח בזה (לטור או"ח סי' מ"ז) דברים נפלאים הכי עמוקים, ונקודתם, על הכרח לימוד פנימיות התורה, אשר עי"ז באים לדרך חיים תוכחת מוסר (כמבואר בארוכה בקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע) לימוד חכמה (חכמתו ורצונו של הקב"ה היא תורתנו הק') ומוסר (פנימיותה כנ"ל).

והרי ענין ימים אלו, זכרון החורבן, לעורר לבטל סיבת החורבן ולקרב הגאולה והבנין, גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו יבוא ויגאלנו בעגלא דידן.

והרי גם הגאולה תלוי' בלימוד פנימיות התורה, וכמבואר בכ"מ בארוכה (הובאו בקונטרס עץ החיים הנ"ל) מיוסד על הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות ע"פ מ"ש בכ"מ בזהר ובתקוני זהר.

ולפלא קצת שלא הזכיר זה (ככל הדרוש) בשער הגאולה בספר אהל ישרים הנ"ל.

בכבוד ובברכה ולבשו"ט מביאת מבשר טוב שאז יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף א, השייכות של ההפטרה לפרשה:

ולהעיר גם שבהפטרה נאמר "איכה היתה גו'"[1], על־דרך מה שכתוב בפרשה "איכה אשא לבדי"[2], כדאיתא במדרש[3] "משה ראה את ישראל בשלוותן, ואמר איכה אשא לבדי, ישעיהו ראה אותן כו' ואמר איכה היתה כו'". אמנם, עיקר ההדגשה היא בנוגע לקשר ושייכות סיום וחותם ההפטרה (בהתאם לכך שענינה של ההפטרה היא סיום וחותם הקריאה) עם תחילת הפרשה.

בהערה 7 ובשולי הגליון, בנוגע לדרושי אדמו"ר הזקן לפרשת דברים:

ויש לעיין ולברר איזה דרושים נאמרו על־ידי רבינו הזקן, ואיזה דרושים נאמרו על־ידי ה'צמח צדק', וכן היכן בדיוק מתחילות ומסתיימות ההגהות של ה'צמח צדק' על מאמרי רבינו הזקן, וכיוצא בזה - דבר שקשה לקבוע בוודאות כו', ואף־על־פי־כן, כל מי שביכלתו צריך להשתדל בבירור הענין עד כמה שאפשר, ולפרסם מסקנותיו, אם כי באופן של השערה ובדרך אפשר כו', ובפרט על־פי מאמר הירושלמי[4] "פטטיא דאורייתא טבין".

ולהעיר, שבכגון־דא צריכה להיות זהירות בשני הקצוות: מחד גיסא - לא להגזים בהערכת כשרונותיו כו' לקבוע מסמרות כו', ולאידך גיסא - כפתגם הידוע[5] שכשם שצריך לידע חסרונות עצמו, צריך לידע גם מעלות עצמו, לנצל כשרונותיו כו' באופן המתאים.

ובפרט שבנוגע ללימוד התורה, אמרו חכמינו ז"ל[6] "כשהתינוק במעי אמו . . מלמדין אותו כל התורה כולה", ומכיון שכן, בוודאי יש לו כל הכחות הדרושים ללימוד התורה בתכלית השלימות.

[ולהעיר, שלימוד התורה קודם שנולד הוא על־ידי מלאך[7], שאצלו לא שייך ענין שאינו אמת[8], וביחד עם זה, שייך הלימוד גם לעולם שלמטה[9], שלכן פעולתו היא גם לאחרי שיצא לאויר העולם[10], במצב ששייך ענין שאינו אמת כו').

בסעיף ט, לאחרי כל מה שעברו בני־ישראל במשך הדורות:

ולהעיר, שגם הענינים הבלתי־רצויים כו' הם באופן ש"כלה ה' את חמתו על העצים ועל האבנים"[11] בלבד, ואילו בנוגע לבני־ישראל עצמם - "חצי כלים והם אינם כלים"[12], שבזה מודגש מעלת הנצחיות של בני־ישראל, באופן ד"לא שניתי", כמו שכתוב[13] "אני ה' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם".

אמנם, לאחרי כל מה שעברו בני־ישראל במשך כל הדורות. ובפרט בדור האחרון - לא זקוקים עוד אפילו לענין "כלה חמתו על העצים ועל האבנים", אפילו לא בנוגע לעצים ואבנים בלבד.

---

1) ישעי' א, כא.
2) א, יב.
3) יל"ש פרשתנו עה"פ (רמז תתא בסופו).
4) ברכות, בסופה.
5) "היום יום" כ"ו חשון. ובכ"מ.
6) נדה ל, ב.
7) כדמוכח מזה שאח"כ "בא מלאך וסוטרו על פיו ומשכחו כו'".
8) דממה־נפשך: או שיקרה מה שקרה ל"נפילים" (ראה פרדר"א פכ"ב), או שיתבטל הענין הבלתי־רצוי כו'.
9) דמכיון שאח"כ "משכחו כו'", עכצ"ל שהלימוד הי' בדרגה כזו ששייך בה ענין של שכחה, ולא בדרגה שלמעלה משכחה, עולם הזכרון (ראה לקו"ת (ס"פ קדושים) ד"ה והדרת פני זקן. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י), כלומר, לא כפי שהנשמה היא בדרגת "טהורה היא", אלא כפי שירדה למטה כו'.
10) ראה לקו"ת שלח מד, א. ובכ"מ.
11) איכה ד, יא. ובאיכ"ר שם.
12) פירש"י האזינו לב, כג.
13) מלאכי ג, ו.

שם, בענין ה"חלאים" של משיח, "שרי חד ואסיר חד":

ולהעיר גם מהשייכות להפטרה - שבה נאמר[14] "מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, פצע וחבורה גו' לא זורו ולא חובשו גו'".

בסעיף יא, אודות ההצעה לפעול בכל מקום בתורה וצדקה:

ומובן, שהפעולה בכל זה צריכה להיות בדרכי נועם ודרכי שלום, באופן שיתקבל אפילו ברצון של הנפש הבהמית, ובפרט ב"יום רצון"[15], שלכן יש להשתדל שלא ליצור רושם שבאים לספר לו דבר שאינו יודע אודותיו, ועל־אחת־כמה־וכמה שבאים לעוררו לתקן הנהגתו וכיוצא בזה.

ומהעצות לזה (בענין הצדקה, למשל) - להביא קופת צדקה:

כשמביאים קופת צדקה - לא צריכים להאריך בדיבורים ולעורר אודות נתינת הצדקה, שהרי תיכף ומיד כשרואים קופת צדקה, מבינים שצריכים לתת צדקה בפועל, לקחת הכסף ולהכניס בתוך קופת הצדקה. ובמילא, עושים כן בפועל.

מה־שאין־כן על־ידי הדיבור אודות נתינת צדקה - הרי (נוסף לזה שפלוני עלול להיפגע מהרושם שבאים לעוררו אודות קיום מצות הצדקה) גם לאחרי הדיבור, נשאר עדיין הכסף במקום אחד, הנותן במקום שני, קופת הצדקה (או גבאי צדקה) במקום שלישי, והמקבל במקום רביעי!

14) ישעי' א, ו.

15) שם נח, ה. וראה אגה"ת ספ"ב.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו בו מבקש ברכה עבור אביו שיש לו סכסוך בענין ירושה, וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל אזכיר את אביו שי' לפרנסה בהרחבה. ולפלא שאינו כותב שם אביו בצירוף שם אמו - של אביו - אשר בטח ימלא בהזדמנות הבאה. ועוד פלא שאינו כותב דבר אודות לימודו הוא הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות אשר ע"פ מרז"ל ברא מזכה אבוה מובן אשר כשמשתדל בהצלחת אביו בהנ"ל ובשאר ענינים ע"י כתיבת מכתב אלי הרי עאכו"כ שצריך הוא לעשות בזה ככל יכולתו וזהו ע"י שיעלה בעבודתו בשלשת העמודים שעליהם העולם (קטן זהו האדם) עומד, תורה, עבודה (תפלה) וגמילות חסדים (מדות טובות) ובפרטיות כיון שהדבר נוגע לירושה, צריך להשתדל בהענינים שעליהם אנו אומרים בכל יום בתפלה "מה יפה ירושתינו" שבטח ידוע לו שבעיקר זהו ענין האמונה והאהבה המוסתרת אשר גם דחילו נכלל בה שזה לנו ירושה מאבותינו כמבואר בתניא באריכות. והשי"ת יצליחו אשר יתחזק ויוסיף אומץ באהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם יתברך ויתעלה בעבודתו בכל יום ויום.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
המזכיר

בס"ד. שיחת שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה) ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

א. כרגיל לאחרונה להתחיל בביאור פירוש רש"י הראשון בתחילת הפרשה.

ובהקדמה: פירוש רש"י זה נתבאר כבר בשנים שלפני־זה[1], אבל מכיון שכל עניני התורה הם בלי גבול, בוודאי נשאר מה לדבר ולהוסיף בזה, ואדרבה, מה שנשאר לדבר הוא יותר ממה שדובר כבר.

ולהעיר, שריבוי הדיבור בעניני התורה, הוא בהדגשה יתירה בפרשה ששמה "דברים" - מלשון דיבור, ו"דברים" לשון רבים, היינו, דיבור באופן של ריבוי. ובזה גופא - "אלה הדברים" (כפי שנקראת פרשה זו בכמה מקומות[2]), המורה על הגילוי, "מראה באצבע ואומר אלה", היינו, שריבוי הדיבור (בתורה) הוא באופן של גילוי.

ב. בתחילת הפרשה, מעתיק רש"י התיבות "אלה הדברים", ומפרש: "לפי שהן דברי תוכחות.. לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל".

וכבר נתבאר בשנים שלפני־זה כמה דיוקים בפירוש רש"י זה, אבל עדיין לא נתבאר דיוק לשון הכתוב (שרש"י אינו מבארו) "בעבר הירדן" - דלכאורה, מכיון ש"עבר הירדן" כולל שטח גדול כו', מדוע לא נזכר המקום המדוייק ב"עבר הירדן" עצמו, ב"ערבות מואב" (וכיוצא בזה), כמו "בעבר הירדן בארץ מואב" שנאמר בהמשך הענין[3].

[המשך הביאור - ראה בשיחות דלעיל סעיף ב ואילך].

ג. והנה, בפסוקים אלו - "אלה הדברים אשר דיבר משה גו' בעבר הירדן", "בעבר הירדן בארץ מואב גו'" - מדובר אודות שני ענינים שונים לגמרי:

"אלה הדברים גו' בעבר הירדן" - קאי על "דברי תוכחות", אשר "מפני כבודן של ישראל" לא נאמרו בפירוש, אלא "הזכירן ברמז".

ואילו הפסוק "בעבר הירדן בארץ מואב" קאי על דברי תורה - כהמשך הכתוב: "הואיל משה באר את התורה גו'", כלומר, לא "דברי תוכחות" שיש להסתירם ("הזכירן ברמז") מפני כבודן של ישראל, אלא אדרבה - דברי תורה, דברים המשמחים, "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"[4] (כמובא להלכה[5] בשייכות לענינא דיומא), אשר כבודן של ישראל ("אין כבוד אלא תורה"[6]) שיאמרו (לא ברמז, אלא) באופן גלוי דוקא, ולא רק גילוי סתם, אלא באופן ש"באר את התורה"[7], ביאור מפורט כו', ועד ש"בשבעים לשון פירשה להם" (כפירוש רש"י), כמו שכתוב במקום אחר[8] "באר היטב", "בשבעים לשון"[9].

אמנם לאידך גיסא, בהכרח לומר שיש גם קשר ושייכות ביניהם - שהרי "אלה הדברים" קאי (גם) על כל ספר דברים, ועל־אחת־כמה־וכמה פרשת דברים, ועל־אחת־כמה־וכמה הפסוקים בתחילת הפרשה ממש, כולל גם הפסוק "הואיל משה באר את התורה גו'"[10].

ועל־פי־זה יש לומר, ש"באר את התורה" קאי גם על "דברי תורה" שב"אלה הדברים". היינו, שגם עניני התורה שנאמרו ברמז, צריכים לבוא באופן ד"באר את התורה".

---

1) שיחת ש"פ דברים תשכ"ה. ועוד.
2) רמב"ם בסדר תפילות כל השנה בסו"ס אהבה. טור או"ח סו"ס תכח. ועוד.
3) א, ה.
4) תהלים יט, ט.
5) תענית ל, סע"א. טושו"ע או"ח ר"ס תקנד.
6) אבות פ"ו מ"ג.
7) ומובן בפשטות ש"רמז" ו"באר" (ובפרט "באר היטב") הם מן הקצה אל הקצה, ויש ביניהם כו"כ דרגות כו'.
8) תבוא כז, ח ובפירש"י.
9) להעיר, ש"היטב" במספר אחורי - בגימטריא שבעים (רא"ם, גו"א, ולבוש האורה עה"פ. ועוד).
10) ולהעיר, שפסוק זה הוא הקדמה לכל הספר - "משנה תורה", שמשה רבינו חוזר ומבאר כל התורה כולה (כל העניינים שנאמרו בד' הספרים שלפנ"ז) באופן ד"באר את התורה הזאת לאמר גו'".

ד. ובפרטיות יותר: "אלה הדברים", דברי התורה (כהמשך הענין, "הואיל משה באר את התורה") ש"הזכירן ברמז" - קאי על דברי תורה נעלים ביותר, פנימיות התורה, שלא נתגלו אלא ברמז בלבד[11]. ואף־על־פי־כן, גם בענינים אלו צריכה להיות פעולתו של משה רבינו, "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר". היינו, שגם הענינים שנאמרו ברמז, יתגלו באופן ד"באר את התורה".

וענין זה (ש"אלה הדברים" ש"הזכירן ברמז" קאי על דרגה נעלית בתורה, פנימיות התורה), מרומז גם בזה שספר דברים הוא הספר החמישי. כמרומז גם בתיבת "הדברים", ה' דברים, ספר החמישי;

חמישי - אינו ענין בפני־עצמו, כי־אם חלק חמישי מענין אחד, על־דרך ענין חומש מלבר, שהוא וחומשו חמשה[12].

ומבואר ב'לקוטי תורה'[13] שבחינה החמישית היא דרגה נעלית ביותר - בחינת ה'יחידה', שזהו ענין יום הכיפורים, יום שנתחייב בחמש תפילות (כמוזכר גם בהתוועדות שלפני־זה[14]).

וביחד עם גודל עילוי הבחינה החמישית – הרי היא נמשכת ומתגלה בסדר השתלשלות, כמרומז באות ה"א, "בה"א נברא העולם הזה"[15], דקאי על כללות סדר השתלשלות, שהוא כמו "עולם הזה" ביחס לדרגות שלמעלה מסדר השתלשלות, ועד שנמשך ומתגלה בעולם הזה כפשוטו, באופן של "אלה הדברים", "מראה באצבעו ואומר אלה".

ולהעיר מהשייכות לפרשת ואתחנן (שמתחילין לקרוא בתפילת מנחה) - "ואתחנן" בגימטריא תקט"ו (מנין התפילות שהתפלל משה כדי להכנס לארץ) - שמספר זה מורה על חיבור למעלה מסדר השתלשלות (ט"ו) עם סדר השתלשלות (ת"ק)[16].

דוגמא לדבר - מענינא דיומא - "פרזות[17] תשב ירושלים", וביחד עם זה "אני[18] אהיה לה גו' חומת אש סביב"[19].

ה. והנה, בענין זה יש לימוד והוראה בעבודה בפועל - "החי יתן אל לבו"[20]:

לכל לראש - שלימוד התורה צריך להיות באופן ד"באר את התורה", "באר היטב", היינו, לא להסתפק בלימוד הענין באופן של רמז, או בקיצור כו', כי־אם להוסיף ולהתעמק בביאור פרטי הענין לאשורו ולבוריו, כמודגש בפרשתנו - שבכתוב נאמר "אלה הדברים" בלבד, "הזכירן ברמז", ואף־על־פי־כן בא רש"י ומפרש את הרמז, ונתבאר עוד יותר במפרשי רש"י, ועד לאופן ד"באר את התורה", "באר היטב" (כמו שכתוב בהמשך הענין).

ולא עוד, אלא שגם לאחרי שלמד הענין בביאור כו', עליו לדעת שכל זה נחשב ל"רמז" לגבי מה שיכולים להוסיף בביאור הענין, מכיון שהתורה היא בלי גבול, "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים"[21] - "מים שאין להם סוף"[22], ובלשון המשנה[23] - "הפך בה והפך בה דכולא בה". ולכן, על־ידי־זה שמהפך בתורה ("הפך בה") מתגלה אצלו ה"כולא בה".

ובפרט כשמתבונן שהקב"ה נותן לו יום נוסף, לאריכות ימים ושנים טובות, הרי בוודאי שצריך לנצל אותו לתכלית בריאתו, "אני נבראתי לשמש את קוני"[24], לא רק על־ידי הרגל, אלא גם (ואדרבה - בעיקר) על־ידי הראש (שלימות האדם), להוסיף בלימוד התורה באופן ד"באר היטב", בחכמה בינה ודעת שבראש.

ועוד וגם זה עיקר - לימוד פנימיות התורה (בחינת רמז) באופן ד"באר את התורה", בהבנה והשגה בחכמה בינה ודעת, ועד ל"באר היטב", "בשבעים לשון" – על־פי ההוראה ונתינת־כח של משה רבינו

11) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 20 ואילך. ובהנסמן שם.
12) ב"מ נד, רע"א. ועוד.
13) ס"פ פינחס.
14) שיחת ש"פ פינחס סכ"א.
15) מנחות כט, ב.
16) ראה בשיחות דלעיל ס"ט, ובהערה 54.
17) זכרי' ב, ח.
18) שם, ט.
19) ראה ד"ה בראשית ברא אלקים תרע"ח. תרצ"ט. ועוד.
20) קהלת ז, ב.
21) איוב יא, ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ה.
22) יבמות קכא, א. רמב"ם הל' גירושין פי"ג הט"ז וה"כ.
23) אבות פ"ה מכ"א.
24) משנה וברייתא סוף מס' קידושין.

שבדור ("הואיל משה באר את התורה"), אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא[25]. עד לדורנו זה, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שגילה את מעיינות פנימיות התורה "חוצה", עד ל"חוצה" שאין "חוצה" הימנו, אפילו בלשון אומות העולם, וצוה שכל אחד ואחד יעסוק בהפצת המעיינות חוצה, ובאופן שמראה באצבע ואומר "אלה הדברים", עד שאין מקום ונקודה בעולם שלא נעשה חדור בגילוי הפצת המעיינות "חוצה".

ו. ויש לקשר כל הנ"ל עם הזמן שבו קורין פרשת דברים בשנה זו - בתשעה באב (נדחה):

גם בתשעה באב שחל בשבת, יש הגבלות בנוגע ללימוד התורה[26] - על-דרך ענין "הזכירן ברמז".

אבל, לאידך גיסא - טוענים יהודים שלימוד התורה הוא ענין של פרהסיא [שהרי אמרו חכמינו ז"ל[27] "מה להלן כו' אף כאן כו'", היינו, שלימוד התורה בכל זמן ובכל מקום הוא כמו בזמן מתן-תורה, שאז היה ענין ה"רעש" (פרהסיא), ועד ל"רעש" גדול כזה ש"השתיק" את כל העולם כולו, כל פרטי דומם-צומח-חי-ומדבר שבעולם (כמבואר במדרשי חכמינו ז"ל[28])], ואבילות בפרהסיא בתשעה באב שחל בשבת הוא דבר האסור[29], ואדרבה - בענינים שבפרהסיא יש להשתדל להדגיש את ענין השמחה כו'.

וזהו הטעם לדיבור בדברי תורה בהתוועדות זו - לא רק באופן ד"הזכירן ברמז", אלא גם באופן ד"באר את התורה", "באר היטב" [כולל הענינים שלא יספיקו לבאר במשך ההתוועדות - שגם הם ניתנו למשה מסיני, שהרי "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ניתן למשה מסיני"[30], ובמיוחד - הדיבור בפנימיות התורה, ה"רמז" שבתורה, שצריך להתגלות באופן ד"באר את התורה", "באר היטב", כנ"ל.

ואדרבה, על-ידי הדיבור ב(פנימיות ה)תורה בפרהסיא באופן ד"באר את התורה", "באר היטב", ובפרט בזמן שיש מקום לשקלא-וטריא בדבר כו' - ממהרים ומזרזים עוד יותר את הזמן שבו נזכה לשמוע את "אלה הדברים אשר דיבר משה", "גואל ראשון הוא גואל אחרון"[31], ובאופן של "פרהסיא" בתכלית השלימות, הן בנוגע לבני-ישראל - לא רק עשרה מישראל (וכמה עשיריות מישראל)[32], אלא כל בני-ישראל ממש, כולל גם מכל הדורות שלפני-זה (שהרי "הקיצו ורננו שוכני עפר"[33]). וכל הדורות שלאחרי-זה, עד סוף כל הדורות; והן בנוגע לגילוי בעולם - גם בתחתון שאין למטה ממנו, עד למדור הקליפות שלמטה מן העולם[34], מכיון שעל-ידי מעשינו ועבודתינו בזמן הגלות נעשה הבירור של ה'לעומת-זה', עדי קיום היעוד[35] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[36].

ז. ולהעיר - אף שמובן מאליו בפשטות – שפעולת "באר היטב", "בשבעים לשון" (של אומות העולם) באה בד בבד עם תכלית הזהירות בכל הקשור למחיצה המבדילה בין ישראל לעמים, כי-אם על-ידי גיור כהלכה, אשר בענין זה צריך להיות, לדאבוננו, הבירור והליבון כו' בסוף זמן הגלות, בבחינת "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים גו'"[37],

ולהעיר, שענין הגירות נתבאר גם בשיעור היומי ברמב"ם[38] - "גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אף-על-פי שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו, אינו ממחוסרי כפרה, שקרבנו עיכבו להיות גר גמור ולהיות ככל כשרי ישראל כו'".

---

25) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
26) ראה רמ"א סו"ס תקנג. ובנ"כ שם.
27) ברכות כב, א. וש"נ.
28) שמו"ר ספכ"ט.
29) ראה רמב"ם הל' אבל רפ"י. טושו"ע יו"ד ר"ס ת.
30) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. ועוד.
31) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. דב"ר ספ"ט. שעה"פ פ' ויחי (מט, יו"ד). תו"א ר"פ משפטים. ובכ"מ.
32) נוסף על ה"פרהסיא" של לימוד התורה בחמשה, בשלשה, ואפילו בשנים (אבות פ"ג מ"ו).
33) ישעי' כו, יט.
34) ראה ד"ה בלע המות לנצח תשכ"ה (סה"מ מלוקט ח"ב ע' רעז) בתחילתו. וש"נ.
35) זכרי' יג, ב.
36) ראה שיחות דלעיל ס"ד ואילך.
37) דניאל יב, יו"ד.
38) הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"ב.

ויש להעיר בנוגע לענין הגירות בזמן שאין בית־המקדש קיים:

אף־על־פי שהבאת קרבן היא חלק מפעולת הגיור, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות שלפני־זה[39]: "בשלשה דברים נכנסו אבותינו לברית, במילה וטבילה וקרבן . . וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית . . צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן", ולכן כל זמן שלא הביא קרבן (גם לאחרי שמל וטבל) לא נעשה עדיין "גר גמור.. ככל כשרי ישראל" — מכל־מקום "בזמן הזה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה, וכשיבנה בית־המקדש יביא קרבן"[40].

והנה, בזמן הזה, נעשה הגיור בתכלית השלימות גם ללא קרבן - שהרי לא יתכן לומר שכל גרי־צדק שנתגיירו במשך כל הדורות לאחרי חורבן בית־המקדש לא נעשו "ככל כשרי ישראל", אלא ודאי נעשה הגיור שלהם בתכלית השלימות, ולכן נושאים בת ישראל ומעמידים בנים ובנות עוסקים בתורה ומצוות, ועד שבת־גר מותרת לכהן, שיקריב קרבנות בבית־המקדש השלישי ("יראה כהן בציון"); ואילו חיוב הקרבן כשיבנה בית־המקדש הוא ענין נוסף שאינו מעכב שלימות הגיור (גם לאחרי שיבנה בית־המקדש), כמו שנתבאר בארוכה במקום אחר[41], ואין כאן מקומו.

ח. ונחזור לענייננו — שעל־ידי הדיבור והלימוד בתורה באופן ד"באר את התורה", זוכים לשמוע את "אלה הדברים אשר דיבר משה" בגאולה העתידה.

ויש לקשר ענין זה עם המבואר בהערות אאמו"ר - אף שעל הזוהר בפרשתנו אין הערות, הרי בהערותיו למסכת כלים[42] מובא הפסוק "הואיל משה באר את התורה", ומבאר אאמו"ר ש"הואי"ל אותיות אליה"ו" [כמבואר שם הקשר של אליהו למשה[43], וכמודגש גם בסוף פרשת בלק[44] "וירא פינחס בן אלעזר גו'", "ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו למשה: מקובלני ממך כו' א"ל קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא"], שבזה מודגש הקשר והשייכות לענין הגאולה - כי אליהו הוא מבשר הגאולה[45], על־ידי "גואל ראשון הוא גואל אחרון".

וענין זה שייך גם במיוחד למשה רבינו שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ששמו הראשון יוסף - כמבואר בהערות אאמו"ר ש"משה ויוסף בחדא דרגא קיימי", וביחד גם עם שמו השני - יצחק (הקשור גם עם הגאולה[46]), באופן ששמו שלם.

ולהעיר מענין "השם שלם" (בנוגע לשמו של הקב"ה) בגאולה העתידה - לאחרי ביטול עמלק ("אין שמו שלם כו' עד שימחה שמו של עמלק"[47]), בגימטריא ספק[48], שמתבטלים כל עניני ספקות כו', ונעשה באופן של וודאות - "הוודאי שמו כן תהלתו", אשר גם בתיבת "ודאי" מודגש ענין הגאולה. כידוע[49] ש"ודאי" ראשי־תיבות "ויברך דוד את ה'", דוד מלכא משיחא.

ויהי־רצון - והוא העיקר - שהדיבור בכל זה יומשך בפועל ממש, כאמור, להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד והפצת התורה, כולל ובמיוחד פנימיות התורה, באופן ד"באר את התורה", "באר היטב", ועוסקים בזה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, "ופרצת"[50], ועד שזוכים לשמוע "אלה הדברים אשר דיבר משה", בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

ט. כאן המקום לבאר גם את התירוץ על השאלה שנשארה בפירוש רש"י הראשון בפרשת מטות[51] - ולפלא, שבמשך כל השבוע לא נתעורר אף אחד לתרץ על זה:

---

39) הל' איסורי ביאה רפי"ג.
40) שם ה"ה.
41) לקו"ש חכ"ו ע' 160 ואילך. וש"נ.
42) תורת לוי"צ ע' שכה.
43) ראה שיחות דלעיל בשוה"ג הא' להערה 54.
44) כה, ז ובפירש"י.
45) ראה פירש"י בחוקותי כו, מב. רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב. ועוד.
46) ראה שבת פט, ב. תו"א ויצא כא, ג. ובכ"מ.
47) פירש"י ס"פ בשלח.
48) כש"ט הוספות סצ"ג. ובכ"מ.
49) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.
50) ויצא כח, יד.
51) ראה שיחת ש"פ מטו"מ ס"ד, ובהערות שם.

בתחילת פרשת מטות, מפרש רש"י "למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה כו'", ולכאורה אינו מובן: "הפרת נדרים ביחיד מומחה" מאן דכר שמיה? הרי, בכתוב לא נזכר מאומה על ענין זה. ועד שאמרו חכמינו ז"ל[52] "היתר נדרים פורחין באויר, ואין להם על מה שיסמכו"?!

ולאידך גיסא, מכיון שגם "בן חמש למקרא" לא מתעכב על שאלה זו, ואינו "מרעיש" אצל המלמד (שאם לא כן, היה רש"י מתרץ אותה) – על כן צריך לומר, שאצל "בן חמש למקרא" אין שאלה וקושיא בדבר.

וההסברה בזה - בפשטות:

כשמסבירים ל"בן חמש למקרא" פירוש "הפרת נדרים ביחיד מומחה", שהחכם מוצא לו פתח חרטה, שאילו היה יודע כך וכך לא היה נודר, ועל-ידי-זה הוא מתיר את הנדר[53] - הרי זה מובן אצלו בפשטות, ועד שאין צורך בלימוד מיוחד (בדרך הפשט), כי חיוב הנדר הוא לקיים מה שקיבל על עצמו, ומכיון שלא היתה כוונתו לדבר זה, נמצא, שלא נדר מאומה!

והטעם שיש צורך ב"חכם", "יחיד מומחה", או על-כל-פנים "שלשה הדיוטות" שיש להם התוקף של בית-דין - כי [נוסף לכך שפעמים רבות לא יוכל למצוא לעצמו פתח חרטה אלא בעזרתו של החכם, או אפילו "שלשה הדיוטות", שלהיותם שלשה אנשים ימצאו פתח חרטה ביתר קלות מהנודר בעצמו], לאחרי שנדר אין לסמוך עליו לפרש דבריו באופן כך וכך, כי-אם כפי ראות עיני החכם, או אפילו כפי ראות עיניהם של "שלשה הדיוטות", שיש להם תוקף של בית-דין, שעל-ידי-זה יכולים לקבוע שלא נתכוין לכך כו', ובמילא, הותר נדרו. אבל אין צורך לכתוב זאת בפירוש בפסוק, כיון שהוא דבר הפשוט, וכמדובר בארוכה בעקידת יצחק, שלא נצטווה לקחת מאכלת וכו'.

י. ומענין לענין, יש להבהיר גם בנוגע לענין שהעירו אודותיו - בקשר לעבר הירדן:

כתבו דף שלם עם "ראיות" ו"הוכחות" שעבר הירדן (המזרחי) - נחלת בני גד ובני ראובן (כמוזכר גם בפרשתנו[54]) - הוא חלק מארץ ישראל, ועניתי על זה: ישאלו אצל "בן חמש למקרא" היכן היא ארץ ישראל!

"בן חמש למקרא" יודע שארץ ישראל היא ארץ כנען (כולל - שבעה אומות[55]), מעבר לירדן מערבה, שבה נמצא ירושלים עיר הקודש ובית-המקדש וכו' וכו'. ואילו נחלת בני גד ובני ראובן היא בעבר הירדן המזרחי (ועל-אחת-כמה-וכמה היעוד[56] "ירחיב ה' אלקיך את גבולך", ארץ קיני קניזי וקדמוני[57], אדום עמון ומואב[58]) הוא ענין של הוספה על עיקרה של ארץ ישראל.

ומה שמביאים ראיות והוכחות מפירושי רש"י וכו' - יש לעיין ולתרץ בכל מקום לפי ענינו, אבל לא יתכן שבגלל אותן ראיות והוכחות, יאמרו דבר מופרך לגמרי (שעבר הירדן הוא חלק מארץ ישראל), היפך פשטות הכתובים, אשר "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"[59] (מלבד שלושה מקומות[60], והכתובים בנוגע לארץ ישראל אינם בכללם)!

ועל-דרך-זה בענין דוגמתו - שרצו לומר שמכיון שאמרו רבותינו ז"ל[61] שלעתיד-לבוא הנשמה ניזונת מן הגוף (ונפש הבהמית), הרי זו 'ראיה' ו'הוכחה' שעיקר המציאות של יהודי הוא.. הגוף ונפש הבהמית - היפך המציאות, ומופרך לגמרי. כמובן ופשוט שלא יתכן לומר שמציאותו של יהודי היא - ה"בהמה" שבו (אפילו "א אידישע בהמה"), ובוודאי שעיקר מציאותו היא - ה"אדם", "אדם קרויין אדם"[62], על שם אדמה לעליון[63]. ויתירה מזה - "חלק אלקה ממעל ממש"[64], ואילו ענינה של הנפש הבהמית אינו

52) חגיגה יו"ד, א. וש"נ.
53) רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"ה.
54) ג, יב ואילך.
55) פירש"י בא יג, ה.
56) שופטים יט, ח.
57) פירש"י עה"פ.
58) פירש"י לך-לך טו, יט.
59) פירש"י וישב לז, יז. בא יב, ב.
60) סוטה טז, א.
61) ראה לקו"ש ח"כ ע' 44. חכ"א ע' 88. וש"נ.
62) יבמות סא, רע"א.
63) ראה של"ה ג, רע"א.
64) תניא רפ"ב.

אלא בתור הוספה, כדי לברר ולזכך כו', אבל גם לאחרי הבירור והזיכוך כו', עיקר מציאותו של יהודי היא - נפשו האלקית[65].

יא. ויהי־רצון - והוא העיקר - שמהדיבור אודות הכניסה לארץ ישראל (בשיחות דלעיל בארוכה), נזכה בקרוב ממש לכניסה לארץ ישראל (מעבר לירדן מערבה) בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

וכידוע[66] הסיפור עם אדמו"ר מהר"ש וה'צמח צדק' בנוגע ל"קץ" בשנה מסויימת, שה'צמח צדק' אמר שבאותה שנה נדפס ה'לקוטי תורה', והשיב לו אדמו"ר מהר"ש שצריכים משיח בפועל ממש, כלומר, לא מספיק ענין של גאולה ברוחניות, הדפסת ה'לקוטי תורה', הפצת המעיינות חוצה, וכיוצא בזה, אלא צריכים גאולה כפשוטה ממש.

ועל־אחת־כמה־וכמה שאין להתנחם עם העילוי שיש ב"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"[67]. שעל־ידי־זה נעשה בירור החושך ד'לעומת־זה' וכו' (כנ"ל בארוכה) - כי העילוי שעל־ידי בירור החושך ד'לעומת־זה' הוא אמנם ענין של הוספה כו', אבל אף־על־פי־כן, עיקר עבודתם של ישראל צריכה להיות בעניני אור וקדושה[68]. כפי שיהיה לעתיד־לבוא, שיקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", שהעבודה תהיה אך ורק באופן של עליות בקדושה גופא, כמבואר ב'אגרת הקודש'[69].

ועל זה מבקשים בכל יום ויום ובכל תפילה ותפילה, גם בשבת ויום־טוב - "ותחזינה עינינו בשובך לציון", ולא רק בתפילת שחרית, אלא גם בתפילת מוסף, היינו, שהבקשה על הגאולה היא לא רק מצד העבודה ד"תמידין כסדרם" (עבודת הצדיקים), אלא גם מצד העבודה ד"מוספין כהלכתם" (עבודת בעלי־תשובה), היינו, שלמרות מעלת ההוספה שעל־ידי בירור ה'לעומת־זה' - מבקשים על הגאולה, שאז תהיה כל העבודה בעניני אור וקדושה בלבד.

אלא מאי, ישנם כאלו שרוצים להיות במצב של מנוחה ורוגע. ולכן, מנחמים את עצמם שיש עילוי בעבודה בזמן הגלות וכו'. מי אומר שבזמן הגלות צריכים להיות במצב של מנוחה ורוגע. אדרבה, מפורש בקרא[70] ש"בגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך", כלומר, יהודי לא יכול להיות רגוע ולישב במנוחה בגלות, אלא צריך לצעוק ללא הרף "עד מתי"!

ועל־אחת־כמה־וכמה בדורנו זה, לאחרי שסיימו כבר את כל עניני העבודה, ולא נותר מה לעשות, כי־אם "עמדו הכן כולכם", להמתין לביאת המשיח - שכבר היה צריך לבוא היום בבוקר, אתמול כו', ועוד לפני ראש־חודש מנחם־אב, וכשיבוא (כפי שאמרנו בתפילות היום "ותחזינה עינינו כו'") - נשאל אצלו השאלה והקושיא; מדוע התעכב עד עתה?! ובפרט שמשיח עצמו ממתין בקוצר רוח - עוד יותר מבני־ישראל - מתי יבוא כבר לגאול את בני־ישראל[71], ומכיון שכן, גדולה יותר השאלה והקושיא: מדוע התעכב עד עתה?! וכבכל השאלות והקושיות[72] - "תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות"[73]. אבל עד אז, הקושיא היא בתקפה, וצריכים להסירה ולבטלה!

והעיקר - שיבוא משיח צדקנו בפועל ממש, ויגאל את כל בני־ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[74], ו"כספם וזהבם אתם"[75], ויביא את כולם לארץ ישראל, באופן ש"כל יושביה עליה"[76], לירושלים עיר הקודש, ולבית־המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו ממש.

* * *

65) ראה גם שיחות דלעיל ס"ו.
66) לקו"ש ח"ו ע' 80 הערה 70. ועוד.
67) תניא רפל"ז.
68) ראה בשיחות דלעיל הערה *29.
69) סו"ס כו.
70) תבוא כח, סה.
71) ראה שיחות דלעיל ס"ט.
72) שהם "מסטרא דרע" (זח"ג קכד, ב - הובא ונתבאר באגה"ק סכ"ו).
73) תויו"ט סוף עדיות. ועוד.
74) בא יו"ד, ט.
75) ישעי' ס, ט.
76) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.

יב. דובר אודות ההוספה ב"משפט" ו"צדקה" - נכלל בשיחות דלעיל סעיף יא. ובהמשך הענין אמר:

ובנוגע להוספה בתורה, בהלכות היום וכיוצא בזה - יש להזכיר אודות עריכת "סיום" גם ביום התענית (נוסף על ה"סיום" היום) - בעשירי באב.

וכן יש להזכיר אודות תורת הרב הצדיק מבארדיטשוב, בענין "שבת חזון" - ש"חזון" הוא מלשון ראיה, שבו מראים לכל אחד ואחד את המקדש דלעתיד - מרחוק[77].

ולהוסיף, שגם מי שטוען (או שנדמה לו) שאינו רואה[78] - הרי זה רק מפני ההעלם וההסתר של הנפש הבהמית כו', ואין זה משנה את המציאות האמיתית שמראים לו את המקדש דלעתיד!

ומצוה לפרסם דבר זה, ו"בשם אומרו", אשר האמירה והפרסום בשם אומרו כשלעצמה, קשורה עם הגאולה - "כל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם"[79].

ויש להתחיל בכל הנ"ל (ההוספה בתורה ובצדקה) עתה, ולכן יעלו עתה כל אלו שהכינו קנקני משקה, "המשמח אלקים ואנשים"[80], בקשר עם פעולות בהפצת התורה והיהדות, ויכריזו פרטי הדברים, ויזמינו את כל המסובים כו', כרגיל בכגון־דא.

ויהי־רצון שפעולות אלו ימהרו ויזרזו עוד יותר את קיום היעוד "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה", ובפרט בשנה זו, 'שנת הקהל', "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"[81], שכולם באים לבית־המקדש לשמוע פרשיות התורה מפי המלך, "כאילו . . מפי הגבורה שומעה"[82].

כלומר, לא רק שרואים את המקדש דלעתיד מרחוק, או אפילו מקרוב, אלא עוד זאת - שנכנסים בו בפועל ממש, בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

[לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה").

* * *

יג. נוסף על האמור לעיל אודות העילוי בשבת זו, "שבת חזון", ובפרט בשנה זו, שחל בתשעה באב - ישנו עילוי מיוחד לאחרי חצות היום:

בתשעה באב במנחה (לאחרי חצות היום) אומרים תפילת נחם[83]. ומהטעמים לזה[84] - מפני שבתשעה באב נולד מושיען של ישראל, כדאיתא במדרש[85] שכאשר געתה פרתו - חרב בית־המקדש, וכשגעתה פרתו בפעם השניה - נולד מושיען של ישראל.

כלומר, תשעה באב הוא יום הולדתו של משיח צדקנו - שהרי לא מדובר אודות "גואל ראשון" שנולד בשבעה באדר[86], או אודות "משיח הראשון שהוא דוד"[87], שמת בעצרת[88], ולכמה דעות גם נולד בעצרת"[89], אלא ב"משיח האחרון שעומד מבניו (משיח בן דוד) שמושיע את ישראל [באחרונה]"[88], משיח שגואל את ישראל מגלות האחרון הזה - שיום הולדתו בתשעה באב.

ומכיון שעברו ריבוי שנים מאז שנולד מושיען של ישראל בתשעה באב בפעם הראשונה - הרי, בתשעה באב מדי שנה בשנה נוסף עוד יותר בענין לידת והתגלות משיח צדקנו בעילוי אחר עילוי!

וכאמור, ענין זה הוא בהדגשה יתירה לאחרי חצות היום - שאז אומרים תפילת נחם.

---

77) נעתק באוה"ת לנ"ך ח"ב ע' א'צז — בשוה"נ.
78) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 18 ואילך. ועוד.
79) אבות פ"ו מ"ו.
80) שופטים ט, יג.
81) וילך לא, יב.
82) רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.
83) טושו"ע או"ח סתקנ"ז.
84) ראה ס' טעמי המנהגים, עניני תשעה באב ע' רעב. וש"נ.
85) איכ"ר פ"א, נא.
86) מגילה יג, ב. וש"נ.
87) רמב"ם הל' מלכים רפי"א.
88) ירושלמי ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג.
89) ברכי יוסף או"ח סו"ס תצד. תבואות שור ובנין אריאל — הובא בלקו"ש ח"ב ע' 568.

ועילוי זה הוא גם בתשעה באב שחל בשבת (אף שאין אומרים במנחה תפילת נחם), ואדרבה - יום השבת לאחרי חצות הוא "רעוא דרעוין"[90], מעין ודוגמת "יום[91] שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[92].

ומזה מובן שהזמן עתה - תשעה באב שחל בשבת, לאחרי חצות היום - מסוגל ביותר לפעול ביאת והתגלות משיח צדקנו בפועל ממש.

(סיום הענין - נכלל בשיחות דלעיל סעיף יא).

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

90) זח"ב פח, סע"ב.
91) תמיד, בסופה.
92) ראה המשך תרס"ו בסופו.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שני עמ' ב

רַחֲמָנָא – התורה אמרה (ויקרא ו ב) 'וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד', וּבגד שנקרע, לָאו בֶּגֶד הוּא, ואין מצוה לכבסו. מתרצת הגמרא: דְּמְשַׁיֵּיר בֵּיהּ כְּדֵי מַעֲפוֹרֶת – שאינו קורע את הבגד לגמרי, אלא את רוב אורכו או רוחבו, ובזה יטהר הבגד מטומאתו, ומניח את חלקי הבגד מחוברים במיעוטם מהצד השני, כשיעור 'מעפורת' [–סודר], שהוא שיעור חשוב, שמחמתו ישאר שם הבגד עליו, וידיה ראוי למצות כיבוס.

הגמרא מקשה על התירוץ: אִינִי – האם כך הוא, וְהָאֲמַר רַב הוּנָא, בענין טלית שקרע רובה, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה, שטלית שקרע רובה, הרי היא טהורה, אֶלָּא באופן שֶׁלֹּא שִׁייֵר בָּהּ במיעוטה שלא נקרע, כְּדֵי מַעֲפוֹרֶת – כשיעור סודר, אֲבָל אם שִׁייֵר בָּהּ במיעוטה שלא נקרע, כְּדֵי מַעֲפוֹרֶת, חִבּוּר הָוֵי – גורם שיור זה שיחשב הבגד כמחובר, ולא יטהר. ואם כן, הרי נשאר הבגד בטומאתו, ולא הועילה הקריעה להתיר את הכנסתו לעזרה.

המשך ביאור למס' זבחים ליום חמישי עמ' א

ושטיפה. אֶלָּא לְאַבָּיֵי יקשה, תַּרְתֵּי לָמָּה לִי – מדוע הוצרך התנא לשנות הלכה אחת בשני אופנים, והלא לאחר ששנינו שאם החמור לא נתן טעם בקל, בטל בו, נדע שכן הוא גם באופן השני. מתרצת הגמרא: צְרִיכִי, דְּאִי תָּנָא – שאילו היה התנא שונה רק קָדָשִׁים וְחוּלִּין, הָוֶה אָמִינָא חוּלִּין הוּא דְּמִכְּטְלִי קָדָשִׁים – שרק כשבישל חולין עם קדשים ולא היה בקדשים ליתן טעם בחולין, הקדשים מתבטלים בחולין, ומשום דְּלָאו מִינַּייהוּ – שאינם מאותו מין, לכך מין אחד מבטל את שאינו מינו. אֲבָל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים, אֵימָא לֹא – הייתי אומר שאף אם לא נתנו החמורים טעם בקלים, יהיה דינם כקדשי קדשים. וְאִי תָּנָא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים, הָוֶה אָמִינָא – הייתי אומר, שקָדָשִׁים הוּא דְּאַלִּימִי לְבַטּוֹלֵי קָדָשִׁים – רק כשבישל קדשים עם קדשים אחרים, יש בכח הקדשים קלים לבטל את דיני הקדשי קדשים, אֲבָל אם בישל חולין וקדשים, אֵימָא לֹא – הייתי אומר שאין בכח החולין לבטל את דין הקדשים, ואף אם לא יהיה בהם נותן טעם, יהיה דין החולין כדין הקדשים שהתבשלו עמו. צְרִיכָא. שנינו במשנה: רָקִיק (שהגיע) [שָׁנָגַע] בְּרָקִיק כו'. הגמרא מבארת מה המקור לדין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק (ויקרא ו ח), 'כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בבשרה יקדש', יָכוֹל אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בָלַע, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בִּבְשָׂרָהּ',

---

המשך ביאור למס' זבחים ליום שבת קודש עמ' ב

שהביא רבי שמעון (בברייתא לעיל), שאמרה שאונן אוכל את פסחו, ומוכח שמביא קרבן פסח.

הגמרא מביאה חמישה תירוצים ליישב סתירה זו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, את קרבן פֶּסַח, כְּדִי נָסְבֵיהּ – הברייתא הזכירה לחינם, אך באמת אונן רשאי להביאו או לשלחו על ידי אחר.

תירוץ נוסף: רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, מַאי 'פֶּסַח' המוזכר בברייתא, שַׁלְמֵי פֶּסַח – קרבן חגיגת ארבעה עשר, שאותו אין אונן מקריב, אבל הוא מקריב קרבן פסח.

מקשה הגמרא: אִי חָבֵי ש'פסח' הכוונה לשלמי פסח, חַיְינוּ שְׁלָמִים, והרי כבר נאמר בברייתא שאין להקריב שלמים באנינות, ומדוע הוצרכה לשנותם בנפרד.

מתרצת הגמרא: תָּנָא – שנה התנא שְׁלָמִים הָבָאִין מֵחֲמַת פֶּסַח, וְתָנָא – ושנה גם שְׁלָמִים הָבָאִין מֵחֲמַת עַצְמָן, משום דְּאִי לֹא תָּנָא – שאם לא היה שונה גם שְׁלָמִים הָבָאִין מֵחֲמַת פֶּסַח, פָּלְקָא דַּאֲתָךְ אָמִינָא [–היה עולה בדעתך לומר] שהוֹאִיל וּמֵחֲמַת פֶּסַח אָתוּ – הואיל ושלמי פסח באים מחמת קרבן פסח, כְּגוּפֵיהּ דְּפֶסַח דָּמוּ – דינם הוא כקרבן הפסח גופו, והתירו חכמים להקריבם באנינות, קָא מַשְׁמַע לָן – לכן השמיענו התנא שדינם הוא כשאר הקרבנות, שאינם קרבים באנינות.

רב מרי מתרץ בדרך אחרת: רַב מָרִי אָמַר,

לקוטי־שיחות פרשת דברים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

"אחד עשר יום..." - הקדמה לתוכחה

על הפסוק[1] "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע" אומרים חז"ל[2] ורש"י מצטט זאת בפירושו על התורה, שישראל עברו את הדרך מחורב ועד קדש ברנע, שהיא "מהלך י"א יום", בשלושה ימים[3].

בכך הוסיף משה רבינו ענין נוסף של תוכחה[4], כדברי רש"י: "אמר להם משה[5]: ראו מה גרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלושה ימים.. (כחישוב רש"י[6]), וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים[7] שנה".

מלשון רש"י נראה, שהדגש העיקרי בתוכחה איננו על כך ש"בשביל שקלקלתם" נגזר עליהם להיות במדבר ארבעים שנה, במקום ללכת ישר לארץ ישראל, אלא על כך ש"בשביל שקלקלתם" נגרם ההיפך ממה ש"היתה שכינה מתלבטת... למהר ביאתכם לארץ", במהירות על־טבעית[8]. לפי זה המילים "אחד עשר יום מחורב..." הן רק הקדמה לתוכחה עצמה[9].

וצריך להבין: אמנם, הכרחי לומר, שמשה רבינו כלל גם את הענין של ההליכה מחורב עד קדש ברנע בשלושה ימים — "אתם הלכתם אותו בשלושה ימים" — בתוכחה[10]. אך מדוע נאמר שזה היה עיקר התוכחה, ומה שכתוב בפסוק בפירוש, שהדרך מחורב עד קדש ברנע היא "מהלך י"א יום"[11], הוא רק הקדמה לתוכחה עצמה?

מזה מובן, שלא תיתכן כאן אפשרות של "ביניים". הליכת ישראל במדבר היתה יכולה להיעשות או באופן

---

1) פרשתנו א, ב.

2) ספרי עה"פ (דעת ר' יהודה).

3) בפרש"י בהעלותך (יא, א ד"ה רע) "כמה לבטנו בדרך הזה (עד קברות התאוה) שלשה ימים". אבל עכצ"ל שאין כוונת רש"י שהלכו שלשה ימים (משא"כ — הרשב"ם. וראה ג"כ פירושו בפרשתנו), שהרי מפורש בפרש"י לפנ"ז (י, לג) "מהלך שלשה ימים הלכו ביום אחד" — אלא כוונת רש"י היא, שטענו "לבטנו" — טרחנו — טורח הליכת ג' ימים. וכשהולכים כ"ז ביום א' — הטורח עוד גדול יותר. ולהעיר, שגם בפרשתנו דייק רש"י בלשונו "מתלבטת" (כבבהעלותך — "לבטנו") — טורח* מהלך י"א יום בג' ימים.

4) עפ"ז יומתק שגם בכתוב זה הזכיר דברי תוכחה "ברמז" כמו בפסוק הראשון.

5) היינו שהם מדברי משה לישראל (אף שלא נזכרו בקרא, כנ"ל בהערה הקודמת).

6) ולהעיר דע"פ חשבון זה נמנו גם ימי הנסיעות והחניות, והשלשים ושבעה ימים שנתעכבו — אינם שלמים. וראה מפרשי רש"י כאן.

פרטי נסיעות אלו (וראה מפרשי רש"י כאן) י"ל:

ובהקדמה דע"פ הכלל דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש (פרש"י נח י, כה) גם בפרש"י י"ל כן. וכיון דפירש בהנסיעה מחורב שהלכו יום אחד ומוכרח לומר בפרש"י שאין לילו עמו (כדלקמן) — גם בשתים שלאחרי' כן הי' —

סה"כ ג' ימים — שלמים, אבל אין לילם עמם. כי הנסיעה הייתה באופן דשכינה מתלבטת, באופן נסי, ואין להאריך ההתלבטות ולהגדיל הנס — יותר מהמוכרח בפשש"מ ובמדחז"ל:

ביום כ' אייר נסעו — וגם הוא בכלל ימי הנסיעה (רש"י בהעלותך י, יא "ימים") — מחורב "והלכו ביום אחד" (רש"י שם י, לג) ובאו לקברות התאוה בגמר היום — ליל (היינו אור (וכן לקמן)) לכ"א אייר והיו שם שלשים יום (רש"י כאן) ובלילה זה: ויהי העם גו' והאספסוף אשר בקרבו גו' ויאמר ה' אל משה אספה לי גו' ואל העם תאמר התקדשו למחר גו' —

ואף שלכאורה דוחק גדול הוא, הרי מוכרח לומר כן בדעת רש"י (עה"ת) שלא יסתור אמרו כאן שהיו שם שלשים יום, לאמרו בפירושו בבהעלותך (יא, כ) "אוכלין ומצטערין שלשים יום" (ודלא כפירושו ב(תענית כט, א —) לימוד ע"ד ההלכה — וכן הוא בכ"מ בפירושו עה"ת) והאכילה הרי התחילה למחר,

ואכילת בשר שלושים יום — פורעניות. ויש למעטה ככל האפשרי, ל' יום בלתי שלמים, מבוקר דיום כ"א אייר עד בוקר כ"א סיון (ועד בכלל), ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצרות בכ"ב סיון,

הסגר מרים — שבעת ימים (פורעניות — וכנ"ל — אין לאפושי. וגם הסגר מצורע — אין צ"ל מעל"ע), היינו כ"ב־כ"ח סיון, בכ"ח סיון נסעו מחצרות ובכ"ט סיון (היינו ליל=אור לכ"ט**) באו למדבר פארן — ובו ביום כ"ט סיון (־בבוקר) שלחו המרגלים.

סה"כ — ג' ימים שלמים מבוקר ועד ערב: כ' אייר, כ"א סיון, כ"ח סיון. ויל"פ בעוד אופן (ואכ"מ) וראה בסדר עולם פ"ח.

7) לכאורה רק ל"ט שנה. וראה פרש"י שלח יד, לג. ועצ"ע.

8) ראה גם פרש"י בהעלותך י, כט. שם, לג. שם יא, א (ד"ה ויחר). וראה ג"כ רש"י בא יב, לז. יתרו שם, ד.

9) משא"כ באם נאמר שעיקר ההוכחה היא ע"ז שגרמו שיעכבו במדבר מ' שנה ולא ילכו ישר לא"י (שהוא דרך קצרה כו') הרי "אחד עשר יום גו'" הוא מגוף ענין התוכחה.

10) שלכן הביא רש"י זה בפירושו על התורה — פשוטו של מקרא.

11) ובפרט לפמ"ש הצ"צ באוה"ת פרשתנו (ע' טז) ד"בשביל כו' מ' שנה" הוא "פי' מ"ש אח"כ ויהי בארבעים שנה, דלא כהרא"ם כו'".

---

*) אין להקשות איך שייך לשון "טורח" בשכינה – כי מפורש בכתוב (בהעלותך י, לו) בענינן "ובנוחה יאמר שובה ה' גו'", וברש"י שם: לשון מרגוע כו'. וראה רש"י יתרו יט, יח ד"ה הכבשן.

**) ולכן קוראו בסדר עולם (פ"ח) – כ"ח סיון.

של "למהר ביאתכם לארץ", או באופן ההפוך – שהיא תימשך (בגלל חטאי ישראל) יותר מן הזמן הטבעי לכך – ארבעים שנה. לפיכך כרך משה את שני הענינים הללו יחדיו, זה בהמשכו של זה: אם לא באופן נסי, מתקיים במילא האופן המנוגד[12].

ב.

הסבר דברי הגמרא והתוספות על הוכחת ריב"ז לבייתוסי

על פי האמור לעיל (שההליכה במדבר יכלה להיות רק באחד משני האופנים האמורים) מוסברים דברי ה"תוספות" על מאמר תמוה בגמרא:

נאמר בגמרא[13] שרבי יוחנן בן זכאי התווכח עם בייתוסי על שיטתם, שעצרת חל תמיד "אחר שבת", מפני שפירשו שב"וספרתם לכם ממחרת השבת[14] הכוונה היא לשבת בראשית. הבייתוסי טען: משה רבינו אוהב ישראל היה, וידוע שעצרת יום אחד הוא, עמד ותקנה אחר שבת כדי שיהו ישראל מתענגין שני ימים. ענה לו על כך רבי יוחנן בן זכאי בפסוק "אחד עשר יום מחורב..." באומרו "ואם משה רבינו אוהב ישראל היה, למה איחרן במדבר ארבעים שנה".

בעלי ה"תוספות"[15] מסבירים, שרבי יוחנן בן זכאי בחר דוקא פסוק זה ("קרא עליו מקרא זה[16]) כהוכחה לכך ש"איחרן במדבר ארבעים שנה", מפני שבכך התכוון רבי יוחנן בן זכאי לומר "דאם היה אוהב ישראל למה איחרן במדבר מ' שנה ולא הצליחו ללכת כמו שעשו באותן ג' ימים", כפי שמובן מפירוש רש"י דלעיל, שישראל עברו דרך זו בשלשה ימים.

לכאורה לא מובן: כיצד מתקשרת לכאן העובדה ש"לא הצליחו ללכת כמו שעשו באותן ג' הימים", והרי הטענה על ש"איחרן במדבר ארבעים שנה" קיימת גם לו היו עוברים את הדרך מחורב לקדש ברנע בי"א יום, ולא בשלשה ימים[17]?

אלא, שלפי האמור לעיל מובן הדבר: לו לא "איחרן במדבר ארבעים שנה" היתה הליכתם באופן של "הצליחו ללכת כמו שעשו באותן ג' ימים".

ג.

הקשר בין המענה לבייתוסי לדין מה שהיה במדבר

לכאורה, עדיין לא הכל ברור: אמנם, במקום ההליכה באופן של "איחרן במדבר" היתה מתקיימת ההליכה במהירות של "הצליחו ללכת... ג' ימים". אך לשם מה יש לומר זאת במענה לבייתוסי, ואף "קרא עליו מקרא זה" דוקא?

הכרחי לומר, שהסתירה לטענת הבייתוסי שמשום אהבת ישראל "עמד (משה) ותקנה אחר שבת...", היא, אכן, מענין זה, ש"איחרן במדבר ארבעים שנה" החליף (לא רק הליכה רגילה לארץ ישראל, אלא) האופן של "הצליחו ללכת" במהירות ניסית.

ד.

טענת הבייתוסי היתה על תקנת משה

כאמור פעמים רבות[18] על ויכוחים רבים הנמצאים בש"ס ובמדרשים בין חכמי ישראל ובין לא־יהודים (וכן עם בייתוסים וכדומה), הרי עצם העובדה שהתנאים וחכמי ישראל ניהלו איתם ויכוחים, ושויכוחים אלו מפורטים בתורת אמת, מוכיחה, שלפי שכל התורה יש מקום לטענות אלו, ותשובת חכמי ישראל אינן סתם דחיית הטענות[19], אלא אמיתיות לפי תורת אמת.

בכך ניתן לענות על הדיוק שבלשון טענת הבייתוסי בענינו: "משה רבינו אוהב ישראל היה... עמד ותקנה אחר שבת..." – כלומר, הוא לא תלה זאת בה', אלא במשה רבינו, שבגלל אהבת ישראל שלו הוא תיקן שעצרת תהא אחר שבת. לכאורה, יש לשאול: הרי הוא מבסס את שיטתו על הפסוק "ממחרת השבת", ולא על תקנה של משה רבינו[20]?

---

12) ובלשון הבחיי כאן: שאילו לא כן הי' הדרך מתקצר לכם ובעונותיכם נתארך.

13) מנחות סה, סע"א ואילך.

14) אמור כג, טו. ועד"ז "ממחרת השבת" – שם, יא.

15) שם ד"ה אחד עשר יום.

16) לשון הגמרא שם.

17) כפרש"י מנחות שם.

18) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 260 – בנוגע לשאלות אנשי אלכסנדריא בסוף נדה (סט, ב).

19) ולהעיר ממשנ"ת – בענינו – לקו"ש חי"ב ע' 96 הערה 6. ובפשטות י"ל דבערך סברות המענה ה"ז "קש".

20) כמו שהקשה בצאן קדשים למנחות שם. תפארת ישראל (להמהר"ל) ספ"ו.

ואף שבתוס' שם (ד"ה עמד) כתבו "והקב"ה הסכים על ידו" – דוחק לפרש שסיבת הציווי "וספרתם לכם ממחרת השבת גו'" היא תקנת משה, אלא שהקב"ה הסכים על ידו וציווה ע"ז בתורה. וע"ד הא דשבת (פז, א) "ג' דברים כו' והסכים הקב"ה עמו" (ולא מצינו בהם ציווי בתורה). ולהעיר מבמדב"ר פי"ט לג.

ההסבר לכך הוא: חז"ל[21] מביאים כמה וכמה הוכחות לכך שעצרת חלה חמשים יום ממחרת יו"ט הראשון של פסח, ולפיכך אין לפירוש זה (שב"ממחרת השבת" הכוונה היא לשבת בראשית), שום בסיס בפסוקי התורה[22].

אלא, טענת הבייתוסי[23] היתה, שמשה תיקן[24] שעצרת תחול תמיד ממחרת שבת בראשית. כלומר, שיקבעו את לוח השנה, באופן[25], שהיום הראשון של פסח יחול תמיד ביום השבת, כלשון "מעברין את החודש לצורך"[26], כך ששני הדברים יתאימו זה לזה – הספירה תהיה הן "ממחרת השבת" – שבת בראשית, והן ממחרת יום־טוב. והטעם לתקנה זו היה "כדי שיהו ישראל מתענגין שני ימים", כדלהלן.

לכן, לאחר שסתר רבי יוחנן בן זכאי את הטעם לתקנה זו, על־ידי הטענה, ש"איחרן במדבר ארבעים שנה", כדלקמן סעיף ט, הוא הביא הוכחה מפסוק, שלא תיתכן כלל תקנה כזו, כי מן הפסוק רואים, שצריכים להיות שני אופנים לקביעות התאריכים: "יום־טוב שחל להיות בשבת", ו"יום־טוב שחל להיות באמצע השבת"[27].

ה.

דוקא התוכחה נובעת מאהבה עמוקה

לפי האמור לעיל, שפרטי הויכוח מיוסדים על שכל התורה, מתחזקת תמיהה גדולה מאד על הויכוח: שיטת הבייתוסי מבוססת על כך, ש"משה רבינו אוהב ישראל היה", ורבי יוחנן בן זכאי שואל בתמיהה "ואם משה רבינו אוהב ישראל היה"?!

תמצית ההסבר לכך היא:

משמעות המילים "ואם משה רבינו אוהב ישראל היה" היא, שאהבת ישראל של משה רבינו לא היתה כפי שסבר הבייתוסי, שהיא מחייבת תקנה "שיהו ישראל מתענגין שני ימים", אלא הרבה יותר עמוקה, באופן שהיא איננה מהווה סיבה לכך שתמיד יהיה אצל ישראל בגלוי הענין של "מתענגין".

לשם כך הוא ציטט את הפסוק "אחד עשר יום מחורב...", הלקוח מדברי תוכחה של משה, שבגלוי נראה הענין כעונש... אך האמת היא, שדוקא בדברי התוכחה התבטאה האהבה הגדולה והעמוקה של משה לישראל, כלשון המדרש[28]: "יוכיחן משה שאוהבן".

ו.

שבת - מלמעלה - מעין עצרת

"עצרת" תלויה בספירה – ישראל סופרים מ"ט יום, והיום החמישים הוא עצרת, כידוע[29], מ"ט הימים שישראל סופרים מורים על הדרגות (מ"ט שערים) שישראל מגיעים אליהן בעבודתם העצמית, ולכן הם צריכים לספור[30] את הימים. לעומת זאת יום החמישים, שאיננו נכלל בספירת ישראל, מורה על דרגה הניתנת מלמעלה (שער הנו"ן), לאחר ההכנה של הדרגות שניתן להגיע אליהן בעבודה עצמית, בדומה[31] למאמר חז"ל[32], שכאשר אדם מקדש עצמו מעט למטה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

טענת הבייתוסי היתה: כיוון שמהותו של יום־טוב, יום החמישים הוא ענין הבא מלמעלה, צריכה ההכנה לעצרת להדגיש את הקדושה הבאה מלמעלה –

---

21) מנחות שם, ב ואילך.

22) ד"מצינו יו"ט מקרי שבתון כו'" (חדא"ג מהרש"א מנחות שם, ועוד).

23) היינו, אף שסברת הצדוקים דזה שעצרת אחר שבת הוא (לא תקנת משה, כ"א) מפני שזהו פירוש הכתוב "ממחרת השבת" – מ"מ, חיפש הבייתוסי טענה וסברא ואופן שתתאים גם לשיטת חכמי ישראל, שעצרת תהי' תמיד אחר השבת.

24) וי"ל, שיסוד טענת הצדוקי שאופן הקביעות דעצרת הוא תקנת משה – הוא מפני שמצינו כעין זה בההכנה לעצרת (מ"ת*), ד"יום אחד הוסיף משה מדעתו.. והסכים הקב"ה עמו" (שבת שם).

25) ע"פ המבואר בפנים יומתק הא דאיתא בירושלמי (ר"ה פ"ב ה"א. רש"י ד"ה להטעות ר"ה כב, ב) שקלקול המינים בעדות החודש הי' מצד זה שהבייתוסים אומרים עצרת אחר השבת ושכרו עדי שקר כו' כדי שיום ראשון דפסח יהי' בשבת – שאי"ז רק מפני שהיו מתאוין לקביעות זו (רש"י שם. קה"ע לירושלמי שם), כ"א שזה שייך לאופן התקנה דעצרת אחר שבת (ע"י שיקבעו החדשים באופן שיום א' דפסח יחול בשבת).

אבל ראה הערה 23.

26) רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ג הי"ז ואילך. וראה מפרשיו שם. ספרים הדנים ביסודי חשבון העיבור בביאור הדחיות.

27) עפ"ז מובן בפשטות מה שענה לו ריב"ז דרשה זו דוקא – ולא משאר הדרשות שבמנחות שם [ובפרט ש"כולהו (גם דריב"ז) אית להו פירכא בר מתרתי (מתרי) כו'" – שם סו, א] – כי רק מדרשה זו מוכח שצ"ל קביעות ד"יו"ט שחל להיות באמצע השבת", משא"כ שאר הדרשות הן רק להוכיח שהספירה צ"ל ממחרת היו"ט. וראה – באו"א – לקו"ש שנסמן בהערה 19.

28) דב"ר פרשתנו פ"א, ד.

29) לקו"ת במדבר י, ד. יב, א ואילך. שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

30) שהספירה אינה משנה ופועלת כלל בהיום.

31) אלא שבנתינת שער הנון – ב' דרגות – והעיקרית היא שלא בערך המ"ט יום (לקו"ת במדבר שם).

32) יומא ספ"ג.

*) אבל ראה לקמן הערה 35.

"שבת", ש"מקדשא וקיימא"[33], (אשר לכן היא יום של תענוג, ללא עמל[34] ויגיעה[35]).

הדרגות הקודמות של ימי הספירה הן הכנה להיות האדם כלי לדרגה הניתנת מלמעלה (עצרת, שער הנו"ן), אך עצרת עצמה היא נעלית מעבודת האדם, ולכן גם ערב שבועות, היום הסמוך לעצרת, צריך להיות דומה ל"מעלה" זו של עצרת – וזהו יום השבת.

ז.

שיטת הבייתוסים לגבי התורה בכלל

חג השבועות הוא "זמן מתן תורתנו"[36], ואכן האמור לעיל לגבי "עצרת" קיים בשיטת הבייתוסים גם לגבי כלל התורה[37]:

הבייתוסים מאמינים בתורה־שבכתב בלבד, ולא בתורה שבעל־פה[38]. ההבדל בין התורה שבכתב לתורה־שבעל־פה הוא: את התורה שבכתב הקדוש־ברוך־הוא אומר ומשה כותב[39] – היא ניתנה כולה מלמעלה, ואינה כרוכה כל־כך בהבנתו של הלומד אותה[40]. התורה שבעל־פה היא התורה כפי שירדה להבנתו והשגתו של האדם[41], כפי שהיא מתגלה ומועברת באמצעות חכמי ישראל שבכל דור ודור[42], ולגביה צריך להיות "לאפשא לה"[43] – הלומדה צריך לייגע את שכלו כדי לחדש בה, לעומת התורה־שבכתב, שבה נאסר כל יתיר וחסר.

הבייתוסים המאמינים בתורה שבכתב בלבד, סוברים שהתורה היא רק מה שניתן באופן גלוי מלמעלה.

כך הוא גם לגבי מתן תורה. וזוהי טענת הבייתוסים, שמפני אהבת ישראל תיקן משה שעצרת – מתן תורה – תהיה אחר שבת, לאחר יום שאין בו עמל ויגיעה, אלא תענוג בלבד, והכל ניתן מלמעלה[44].

ח.

מתן תורה - חיבור עליון ותחתון

אבל האמת היא שגם התורה שבעל־פה ניתנה בסיני, גם החלקים בתורה שהנבראים מבינים ומגיעים אליהם באמצעות שכלם, הם תורת ה', כפי שהיא ירדה ו"נתלבשה" למטה, באופן שנבראי יוכל להבינה[45],

ובכך מתגשמת תכלית מתן תורה, שייווצר חיבור בין "עליון" ל"תחתון"[46]. כאשר אדם עמל, ומגיע בשכלו לסברא מסויימת בתורה, הרי תורת ה' נקראת על־שמו, "תורתו"[47], והיא נעשית שלו. אמנם, אין זה כה הרבה כ"ט' קבין של חברו"[48] הניתנים מלמעלה, אך זהו "קב שלו"[46], ובאמצעותו מתאחדת מציאותו עם חכמת ה' "בייחוד נפלא"[49].

תכלית מתן תורה היא חיבור עליון ותחתון, ולכן צריכים גם הענינים הנעלים מן הנבראים (עליונים) להיקלט בשכל האדם (תחתונים).

אם כך, ספירת העומר הבאה כהכנה למתן־תורה, יגיעתו ועבודתו של האדם כדי להיות ראוי לקבלת התורה, קשורה לעצם הענין של מתן־תורה. וכך מוסברת בספרי החסידות[50] משמעות הענין של "תספרו חמשים יום"[51], שישראל מזהירים ומאירים – מלשון אבן ספיר – את יום החמשים: גם השפע האלוקי של שער הנו"ן, המתגלה במתן תורה, מגיע על־ידי עבודת ישראל בספירת העומר, ולפיכך זוהי ההכנה המתאימה לקראת מתן־תורה[52].

---

33) ביצה יז, א.

34) ראה לקו"ת בלק עב, א־ב. ובכ"מ.

35) שגם בשבת – שני ענינים: מי שטרח בע"ש יאכל בשבת, מתנה. וכן בתענוג: ע"י שנח ממלאכתו, תענוג מצ"ע (סדור קעד, ד ואילך. המשך תרס"ו ע' תקמג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ד"ה ראה אנכי, תרע"ה ואילך.

36) נוסח התפלה דחג השבועות. וראה פסחים סח, ב. ירושלמי ר"ה פ"ד סה"ח. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 21.

37) אבל להעיר ממרז"ל (לקח טוב פינחס כט, יא) שהצדוקים אומרים "מתן תורה לא הי' בעצרת". וראה לקמן הערה 52.

38) סנהדרין לג, ב וברש"י שם. ובכ"מ.

39) ב"ב טו, א.

40) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב־יג.

41) ראה הל' ת"ת שם סי"ג. שו"ע אדה"ז או"ח ס"נ ס"ב (ממג"א שם סק"ב).

42) דכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני (ראה מגילה יט, ב. ירוש' פאה פ"ב ה"ד. ועוד. נסמן לקמן ע' 272).

43) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת שם פ"ב ס"ב: ולחדש. אגה"ק סכ"ו (קמה, א). ולהעיר מתו"א לח, ג.

44) ויש לקשר המבואר בפנים, עם הא דאיתא באדר"נ (ספ"ה הובא ברשב"ם ב"ב קטו, ב) דשורש הבייתוסים (וצדוקים) שאמרו במאמר אנטיגנוס (אבות פ"א מ"ג) "הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס", "אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו כו'" – היינו, שעיקר ענין העבודה הוא בשביל השכר (שבא מלמעלה).

45) ראה תניא פ"ד.

46) ע"פ לשון המדרש – תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

47) ע"ז יט, א.

48) ב"מ לח, א.

49) תניא פ"ה, עיי"ש.

50) לקו"ת במדבר ושה"ש שם. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 257.

51) אמור כג, טז.

52) ע"פ המבואר בפנים יש לבאר ג"כ (בפנימיות הענינים) החילוק בין הצדוקים שאומרים "מ"ת לא הי' בעצרת" (כנ"ל הערה 37), משא"כ

ט.

"איחרון" - מביאם לידי יגיעה עצמית

על כך הביא רבי יוחנן בן זכאי את ההוכחה ממשה, ש"איחרון במדבר ארבעים שנה":

עונשי התורה, תורת חסד, באים כדי למרק[53] את החוטא מפגם החטא. כך גם מטרת הגזירה להיות במדבר ארבעים שנה איננה רק כדי להעניש על חטא המרגלים, אלא כדי להביא את ישראל לידי קשר חזק ועמוק יותר עם הקדוש־ברוך־הוא, וכדי למנוע מהם בשנית חטא כזה.

ענין זה התרחש באמצעות כל הנסיונות שנתנסו ישראל במדבר, שעליהם התגברו ישראל, וחזרו בתשובה וכדומה, וכל זה יצר אצלם התקשרות עזה לאלוקות כך ששום דבר אינו יכול לקלקלה, כפי שמרחיב הרמב"ם[54] בדברו על מעלת העומד בנסיון, בדומה למעלת בעלי־תשובה וכו'.

כלומר, דוקא אהבת ישראל העזה שפיעמה אצל משה, הביאה לכך ש"איחרון במדבר ארבעים שנה", שישראל ייכנסו ל"ארץ אשר... תמיד עיני ה' אלוקיך בה"[55], בהיותם בדרגה של "הדבקים בה' אלקיכם", שאליה הגיעו באמצעות עבודתם ויגיעתם[56], מסעותיהם במדבר העמים[57], ברוחצם מעצמם את החטא והפגם.

י.

שני האופנים להתעלות

לפי כל המוסבר לעיל, מובן מדוע רבי יוחנן בן זכאי "קרא עליו מקרא זה: אחד עשר יום מחורב..." – ובכך הוא התכוון, כדברי ה"תוספות" לומר "דאם היה אוהב ישראל... ולא הצליחו ללכת...":

ישראל הוצרכו לעבור את המדבר כדי להכנס לארץ ישראל, מפני שבנסיעותיהם במדבר, ובזככם את "מדבר העמים", הם התעלו בעצמם[58], ונעשו ראויים להכנס לארץ ישראל. ענין זה היה יכול להיעשות בשני אופנים:

א) מצד השכינה – מלמעלה – בדרך זו אין קיימות המגבלות של ה"מטה", וההתעלות יכולה להיעשות במהירות, ללא עיכובים. אך דרך זו היא "נהמא דכסופא" (לחם בושה, שבא מאחרים), חסרה כאן השותפות של עבודת האדם.

ב) מצד ישראל – מלמטה – באופן זה היה צורך, כדי שהדבר ייעשה כראוי, בכך ש"איחרון במדבר ארבעים שנה"[59]. דוקא באמצעות כל המסעות והנסיונות וכדומה, הזדככו ישראל והתעלו בכל הפרטים[60].

וזאת היתה תשובת רבי יוחנן בן זכאי לבייתוסי: לפי שיטתו של הבייתוסי היה משה צריך להעדיף את האופן של "הצליחו ללכת..." "למהר ביאתכם לארץ", מלמעלה ("כדי שיהו ישראל מתענגין...").

אך העובדה ש"איחרון במדבר מ' שנה" מוכיחה, שאהבת ישראל האמיתית של משה התבטאה דוקא בכך שהוא הביא את ישראל לעבודה ויגיעה עצמית.

[לפיכך מהווה הפסוק "אחד עשר יום מחורב..." סיכום של דברי התוכחה הקודמים, הכתובים בפסוק הקודם[61], ש"יוכיחן משה שאוהבן", כי מטרת דברי התוכחה היתה להביא את ישראל לידי תשובה ועבודה מצד עצמם[62], וזוהי הסיבה להליכתם במדבר ארבעים שנה].

דומה לכך הוא ההסבר לאריכות של הגלות הזו

לדידן שעצרת שייך למ"ת (נסמן לעיל הערה 36):

זה שעצרת נקבע ע"י ספירה מורה ששייך לעבודת האדם, משא"כ הענין דמ"ת שאינו נקבע ע"י ספירה (שהרי עצרת לפעמים בז' בסיון או בה' ומ"ת הוא בו' בסיון – שו"ע אדה"ז או"ח סי' תצד ס"א) מורה שהוא למעלה מעבודת האדם (ראה בארוכה בלקו"ש ח"ג שם):

ולכן אומרים הצדוקים שמ"ת לא הי' בעצרת, היינו שמ"ת אינו שייך לעצרת שנעשה ע"י עבודת האדם: משא"כ לדידן שעצרת הוא זמן מתן תורתנו, כי גם הענינים שהם (לכאורה) למעלה לגמרי מעבודת האדם, שייכים הם לעבודה ונמשכים בפנימיות, ולכן גם מ"ת – בחי' שלמעלה לגמרי מעבודה – שייך לעצרת שבא ונמשך ע"י ספירה.

53) לקו"ת מטות פו, ב. וראה ג"כ שם נשא כה, ג. קרח נג, ד.

54) בשמונה פרקים פ"ו.

55) עקב יא, יב.

56) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 374 ואילך) ההפרש בין משה לפינחס.

57) ראה לקו"ת ר"פ נשא. שם מסעי צא, ב ואילך. ועוד.

58) ראה לקו"ת מסעי שם.

59) ראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 424 (ס"ה ואילך) דכל המסעות במדבר היו בכוונה תחילה בשביל העלי' שע"י ירידה זו, עיי"ש בארוכה.

60) גם כשהבירור בא מלמעלה הוא בפרטים – שזהו הטעם שהלכו מהלך זה בג' ימים, כי מכיון שהם ג' מסעות שונות, צ"ל יום מיוחד לכל מסע בפ"ע (וראה אוה"ת פרשתנו (ע' יח) דג' ימים הם לנגד ג' עולמות בי"ע) –

אבל מ"מ כאשר הבירור בא מלמעלה (נוסף ע"ז שאין בזה המעלה דעבודה האדם, הרי) אינו בירור וזיכוך המטה בשלימותו.

61) שהרי התוכחות הן מה ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום" (פרש"י ריש פרשתנו) – ו"אחד עשר יום מחורב גו'" אינו שם מקום שהכעיסו לפני המקום.

62) ראה ג"כ בארוכה לקמן ע' 15 ואילך – שזוהי השייכות בין דברי תוכחה למשנה תורה, כי הענין דמשנה תורה הוא מה שמשה מפי עצמו

האחרונה. כוונת הדבר היא לזכך את ישראל ולעשותם ראויים לכך, שגם מצד מציאותם שלהם הם יהיו מוכנים לגאולה.

על־ידי־זה שישראל "מתרפאים" בעבודה זו באופן של "זכו", נעשה הזיכוך עצמו באופן של "אחישנה"[63], והגאולה באה באופן הכולל את שתי המעלות: הן של "בעתה"[61], שאז הזיכוך הוא בכל הפרטים, והן של "אחישנה", הבאה מלמעלה,

במיוחד, כאשר כבר "כלו כל הקיצין"[64], בגאולה האמתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת יום ב' דחגה"ש תשל"ז)

אמרה (מגילה לא, ב. לקו"ת שה"ש כ, ג) עבודה מצד המטה, עיי"ש בארוכה.

ולהעיר, שההפרש בין משנה תורה וד' ספרים הראשונים הוא דוגמת ההפרש בין תושבע"פ ותושב"כ (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 33 הערה 52, וש"נ). ועפ"ז יומתק יותר מה שהביא ריב"ז קרא זה דוקא שהוא ממשנה תורה – להדגיש עוד יותר איך שמשה רצה לפעול בבנ"י הענין דעבודה בכח עצמו כו' (תושבע"פ).

63) סנהדרין צח, א. ולהעיר משערי אורה סד"ה יביאו לבוש מלכות.

64) סנהדרין צז, ב.

המשך ביאור למס' זבחים ליום ראשון עמ' א

נִשְׁפַּךְ הדם עַל הָרִצְפָּה מיד לאחר שחיטה, וַאֲפִלּוּ בכלי מהרצפה, ולאחר מכן ניתז על בגד, אֵין טָעוּן כִּיבּוּם. משום שאֵין טָעוּן כִּיבּוּם, אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל בַּכְּלִי שרת לאחר השחיטה, וְרָאוּי לְהָזָאָה על המזבח.

גמרא

הגמרא מבארת את הטעמים לדינים שהוזכרו במשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל נִיתַּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד יְהֵא טָעוּן כִּיבּוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ו ב) 'אֲשֶׁר יֻזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ', לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שדם טעון כיבוס אֶלָּא בְּרָאוּי לְהָזָאָה, ולכך דם שניתז מצואר הבהמה אינו טעון כיבוס, כיון שלא נתקבל בכלי ואינו ראוי להזאה. תַּנְיָא אִידָךְ, יָכוֹל נִיתַּז הדם מִן הַקֶּרֶן, וְמִן הַיְסוֹד יְהֵא טָעוּן כִּיבּוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יֻזֶּה' שנכתב בלשון עתיד, ללמדינו שרק דם העומד להזאה, טעון כיבוס, פָּרַט [–חוץ] לְיֻזֶּה הדם שֶׁכְּבָר הוּזָּה על המזבח ונתקיימה מצותו שאינו טעון כיבוס.

שנינו במשנה: נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה כו' ואספו אין טעון כיבוס, ולאחר מכן שנה התנא דין נוסף, שאין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה.

המשך ביאור למס' זבחים ליום ראשון עמ' ב

מְשֻׁהוּפְשָׁט העור אינו טעון כיבוס, משום שעדיין מחוסר מחשבה הוא.

המשנה מבארת פרטים בבגד הטעון כיבוס: אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּם אֶלָּא מָקוֹם הַדָּם, אבל מקום שלא ניתז עליו דם, אינו טעון כיבוס. וְאין טעון כיבוס אלא דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה, ואם אינו ראוי לקבל טומאה, אינו טעון כיבוס. וְצריך שיהא הבגד רָאוּי לְכִיבּוּם.

ממשיכה המשנה לבאר: אֶחָד – בין אם ניתז על הַבֶּגֶד, וְאֶחָד הַשָּׂק וְאֶחָד הָעוֹר, טָעוּנִין כִּיבּוּם.

המשנה מבארת היכן מקום הכיבוס: וְהַכִּיבּוּם צריך שיהא בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ – בעזרה. וְכן שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס שבישל בה חטאת, וצריך לשוברו מחמת הבשר שנותר בדפנותיו, מקום שבירתו הוא בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. וְכן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת שבישל בה חטאת, וצריך להכשירו מהבליעות שבו, מקום מריקתו ושטיפתו הוא בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ.

מסיקה המשנה: וְזֶה – דין כיבוס בגד שניתז עליו דם חטאת, חוֹמֶר בַּחַטָּאת מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים – הוא דין חמור הנוהג רק בחטאת, ולא בשאר קדשי קדשים, מאחר ודם של שאר קדשי קדשים אינו טעון כיבוס.

גמרא

הגמרא מבררת את המחלוקת שבמשנתינו: מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי, משיבה הגמרא: דְּתָנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה (ויקרא ו ב) 'וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד', אֵין לִי אֶלָּא שנִּתַּז עליו דם טעון כיבוס, מְנַיִן לְרַבּוֹת שגם עוֹר מְשֻׁהוּפְשָׁט, אף שעדיין אינו בגד, וניתז עליו דם חטאת שטעון כיבוס, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'אֲשֶׁר יֻזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס', שגם עור לאחר שהופשט, טעון כיבוס. ממשיכה הברייתא לברר, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה גם עוֹר עַד שֶׁלֹּא הוּפְשָׁט, שיהיה טעון כיבוס, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'בֶּגֶד', לומר, שמַה בֶּגֶד הָרָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה, אַף כׇּל הָרָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה, ועור משהופשט ראוי לקבל טומאה אם חשב עליו להשתמש בו לשטיח שאינו צריך עיבוד, אבל עור שלא הופשט אינו ראוי לכלי, ולכך אינו טעון כיבוס, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שהלימוד מהפסוק הוא כך, 'בֶּגֶד', אֵין לִי ללמוד מפסוק זה אֶלָּא בֶּגֶד שעשוי מצמר או פשתן שטעון כיבוס, מְנַיִן לְרַבּוֹת שָׂק

בראשית לו, לט: וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב:

קנא

ביאור מ"ש (איוב א, ג) "ויהי האיש גדול מכל בני קדם" שהי' לו אשה ירא' ה', היפך מבני קדם – ז' מלכי אדום – שלא נזכר בהם אשה

כתיב באיוב (איוב א, ג) ויהי האיש ההוא גדול מכל בני קדם. מדנקט בסתמא גדול, מוכרח לפרש שקאי מה שהי' לו אשה יראת ה'.

כי אם מצד מעלתו עצמו, הרי כבר פירש בהדיא מקודם[1] תם וישר כו'.

ואם מצד שהיו לו בנים, ג"כ פירש[2] שהיו לו ז' בנים ושלש בנות.

ואם מצד עשרו, ג"כ פירש[3] שהיו לו ז' אלפי צאן כו' ועבדה רבה מאד.

הנה ע"כ לומר שמה שכתוב אח"כ ויהי כו' גדול כו' הוא עוד ענין אחד זה שלא אמר מקודם. והוא שהי' לו אשה[4] יראת ה' ומצדה אקרי גדול מכל בני קדם.

והיינו בני קדם[5] הם המלכין קדמאין דתהו, מן בלע[6] עד בעל חנן שלא נזכר בהם אשה. כי הם בחי' לתהו[7] בראה ולכן לא נזכר בהם אשה[8]. והוא הי' לו אשה יראת ה'. וע"ד המלך הח' הדר שהוא מקור התיקון שיש לו אשה מהיטבאל.

והדר הוא הבחי' הי"ט, כי הז' מלכים, וי"א אלופי[9] עשו הם הבחי' דתהו, שכולם הם בארץ אדום דתהו, והוא איו"ב שמספרו י"ט[10] הוא ע"ד הדר דתיקון שהוא בחי' י"ט.

אמנם לא פירש הכתוב בהדיא שהוא גדול מצד אשתו, כי הנוקבא היא חו"ה[11] שמספרה יט.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות־דברים עמוד קנא

1) שם פסוק א. "איש הי' בארץ עוץ איוב שמו והי' האיש ההוא תם וישר וירא אלקים וסר מרע".

2) שם פסוק ב. "ויולדו לו שבעה בנים ושלש בנות".

3) שם פסוק ג. "ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן ושלשת אלפי גמלים וחמש מאות צמד בקר וחמש מאות אתונות ועבדה רבה מאוד ויהי האיש ההוא גדול מאוד מכל בני קדם".

4) עיין בפנים בלקוטי לוי יצחק, למה לא פירש הכתוב בהדיא הוא גדול מצד אשתו.

5) ראה לעיל סימן קמו "ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם". ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קפב בפירוש הזהר עה"פ קדמה אל ארץ קדם.

6) בראשית לו, פסוקים לב־לט.

7) כמ"ש (ישעי' מה, יח) "לא לתהו בראה אלא לשבת יצרה". ראה גם לעיל סימן קמח.

8) ראה זוהר ח"א דף רכג ע"ב. ח"ג דף קלה, ב. (מובא לעיל סימן קמו). זוהר חלק ג' — אדרא זוטא — דף רצב, א. (מובא לעיל סימן קמז).

9) בראשית לו, פסוקים מ־מג.

10) ראה עוד במספר יט לעיל סימן לא. קנח. לקמן סימן קסח. קעג.

11) חוה שמספרה י"ט: ראה סידור עם דא"ח מאדמו"ר הזקן עמוד קטו, ב וז"ל: כידוע דאדם בגי' מ"ה והגי' דמ"ה הוא בד' אותיות דשם הוי"ה עם המילוי שלו דוקא, כי גי' דהוי"ה כ"ו, והמילוי שלו יוד הא ואו הא הוא גי' י"ט והוא גי' דחוה כידוע, ואין מספר מ"ה רק בצירוף המילוי דשם הוי"ה שהוא מספר י"ט בגי' דחוה אשת אדם, והוא בחי' המ"ל שנק' אם כל חי בחי' כח הפועל בנפעל, והוא בחי' אלקים ואדני כידוע דזו"נ הן בחי' אדם וחוה כמ"ש בזהר בפי' ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור.

וא"כ הרי מובן מכל זה דעיקר בחי' אדם שם מ"ה אינו אלא בחי' הנוק' שלו שהוא בחינת המילוי דשם הוי"ה ואם לאו לא נק' אדם בגי' מ"ה ולא עוד אלא שהמ"ל יותר עיקר שהרי נעשית בחי' עטרת לבעלה מטעם הנ"ל . . .

וכך יובן למעלה בבחי' המ"ל שהוא בחי' המילוי דשם הוי' בגי' חוה כי היא היתה אם כל חי (בבחינת העלם ועיבור תחלה באותיות דהוי"ה עצמו) שהוא בחי' גילוי ההעלם דהוי"ה להאיר למטה והוא בחי' דבור העליון בי' מאמרות להיות אם כל חי מאין ליש כידוע. ע"ש כל הביאור.

המשך ביאור למס' זבחים ליום רביעי עמ' ב

1 מִשְׁטִיפָה יְתֵירָתָא – שכלים הטעונים מריקה ושטיפה, טעונים
2 שטיפה בצונן לאחר ההגעלה בחמין, אבל תרומה אינה טעונה
3 שטיפה בצונן לאחר ההגעלה בחמין.

4 **משנה**

5 משנתינו מבררת מתי זמן מריקה ושטיפה. ומה הוא מריקה ומהו

6 שטיפה: רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אם בִּישֵּׁל בכלי מִתְחִילַּת הֲרֶגֶל, יְבַשֵּׁל בּוֹ
7 כָּל הֲרֶגֶל, ובסוף הרגל ימרק וישטוף את הכלי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים
8 מותר לבשל בו עַד סוֹף זְמַן אֲכִילָה, ולאחר זמן זה מורקו ושוטפו.
9 מבארת המשנה: 'מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה'. 'מְרִיקָה' כְּמַרִיקַת הַכּוֹס,
10 וּ'שְׁטִיפָה' כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס – ככוס של ברכת המזון שטעון הדחה
11 מבפנים ושטיפה מבחוץ. ומְרִיקָה וּשְׁטִיפָה שניהם בְּצוֹנֵן.

א, יב – איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם

א. במדרש ילקוט (ילקוט שמעוני ישעי' שפט) איתא וז"ל איכה אשא לבדי (דברים א, יב) משל למטרונה שהי' לה ג' שושבינין אחד ראה אותה בשלוותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, אחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל בשלותן ואמר איכה אשא לבדי, ישעי' ראה אותם בפחזותן ואמר (ישעי' א, כא) איכה היתה לזונה, ירמי' ראה אותן בניוולן ואמר איכה ישבה בדד ע"כ. ובמדרש רבה (איכה רבה פ"א סי' א') הנוסחה שלשה נתנבאו בלשון איכה עיין שם.

וקשה מה שאמר ג' נתנבאו בלשון איכה וכו', דמאחר דלא ראי זה כראי זה, דבבחינה שראה זה אותם לא ראה אותם חבירו, אין להבין למה באמת אמרו לשון אחד. ועוד לפי הנוסחא דג' נתנבאו בלשון איכה מה שייכא נביאות מה שבעיניהם ראו הנהגת דורם דעל מה שראה בעיניהם אמר כל אחד דבריו ואין צריך לזה נבואה.

אמנם אפשר לבאר הענין על פי מדרש איכה רבתי (איכה רבה פתיחתא ד) רבי אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז) זהו אדם הראשון אמר הקב"ה אדם הכנסתיו לגן עדן וציותיו ועבר עליהם ודנתי אותו בגירושין ובשילוחין וקוננתי עליו איכה אף אתכם הכנסתי לארץ ישראל וכו' וקוננתי עליכם איכה ישבה וכו' ע"ש.

ולכאורה קשה מה מלמדים בזה מי לא ידע את זאת דאדם הראשון הכניס לגן עדן וכו' ואת ישראל הכניס לארץ ישראל ואין אנו צריכים ללמוד אחד מחבירו זה מפורש להדיא כמו זה, אבל נראה דבא ללמדינו דסיבה אחת לשניהם שחטאו על ידי שנתגאו מרוב טובה ובעטו בו דכמו שהכניס את אדם הראשון לגן עדן וכו' כך הכניס את ישראל לארץ טובה כגן ה', כאן וכאן קונין בלשון איכה לומר ששלוותן גרמה להם שחטאו ואחר כך נתנוולו.

וזה שאמר שלשה התנבאו בלשון איכה:

דמשה רבינו ראה אותם בשלוותן שצפה בנבואה מה יגיע עליהם על ידי אותה השלוה, דהיינו שמתוך כך יהיו לזונה, כמשל מי שיש לו בן יחידי רחצו והלבישו תלה לו כיס של זהב והשיבו בשוק של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא (ברכות לב, א), ולכך על ידי נבואה אמר איכה אשא, דבמלת איכה נתנבא משה על של ישעי' דמן שלוותן שראה אותם בה משה רבינו יגיע מזה נזק שיעמוד ישעי' ויאמר אליהם איכה היתה לזונה, שעל ידי רוב טוב ישכחו את ה' וילכו אחר שרירות לבם ויהיו לזונה, לזונה דייקא, לרמוז על משל הנ"ל שהושיבו בשוק של זונות.

וישעי' שראה אותם בפחזותן לאחר שכבר בעטו בהקב"ה ונתקיימה נבואת משה רבינו הנ"ל אמר הוא איכה היתה לזונה, נתנבא גם כן במלת איכה לרמוז על איכה ישבה בדד שאמר ירמי', לרמוז על שעוונותם אלו יגרם להם חורבן ועל ידי כן עתיד ירמי' לקונן עליהם איכה.

וירמי' לאחר שנתקיים נבואת ישעי' ונחרב בית המקדש בעוונותינו הרבים, אמר איכה ישבה בדד, רמז במלת איכה על של משה רבינו לומר שמתוך הצרה גדולה והחורבן יחזרו בתשובה ויתחרטו ואז יש להם תקנה שיחזרו לארץ ישראל, והיינו שאמר לשון איכה להורות שיחזור עוד חלילה וישובו לאותו מעלה שהיו בימי משה לאחר שיעשו תשובה.

והוא מה שאמרו רז"ל (יבמות מז, א-ב) דישראל אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות, כי ברוב טוב וישמן ישורון ויבעט (דברים לב, טו) כמו שנתנבא משה רבינו, ועל ידי רוב פורענות שאינם יכולים לסבול עושים תשובה וחוזרים ומקבלן ומושיבן על אדמתן כמו שהיו בימים קדמוניות בימי משה, הרי כל אחד נתנבא על העתיד.
זרע ברך

ב. מדרש אגדה ג' נתנבאו בלשון איכה, אפשר עוד [לפרש] דהוצרך למשל דהנה ע"פ (הושע ו, ז) והמה כאדם עברו ברית, אמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבה ד) אמר הקב"ה לאדם הושבתיו בגן עדן וציויתיו ועבר וגרשתיו וקוננתי איכה' ולישראל כן, וכדי שלא תאמר דישראל יהי' סופם כאדם שלא שב לזה אמר משל למטרונה שהיא אשה ואי אפשר לגרשה מכמה טעמים והיו לה ג' שושבינין דהשושבינין בעת חופתה, וג' אלה משה ישעי' ירמי' נחשבין בעת חופתה להיות שעתיד לחזור כמו שהיא מטרונה, משה בשלותה ישעי' בפחזותה, והול"ל קרי' נאמנה איכה היתה לזונה הול"ל[2] אבל אמר היתה לשעבר ולא היא ורמז אחר איכה היתה לזונה אני בטוח קרי' נאמנה שתחזור המטרונה כקדם, וירמי' בעידן עקתא אמר היתה כאלמנה ולא אלמנה לפי שעתיד לחזור אלי', והיינו ג' שושבינין שכולם רומזים שלותה ואינו כאדם הראשון שנתגרש עד מותו אבל ישראל מטרונה.

חדרי בטן

---

1) ז"ל המדרש שם: וקוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה, איכה כתיב, אף בניו הכנסתי אותם לארץ ישראל שנאמר וכו' וציותים שנאמר וכו' ועברו על ציווי שנאמר וכו' ודנתי אותם בגירושין וכו' וקוננתי עליהם איכה ישבה בדד.

2) הלשון מגומגם קצת, וז"ל בנחל אשכול ריש איכה, והול"ל איכה קרי' היתה נאמנה היא לזונה.

◆ יום ראשון ג׳ מנחם־אב ◆

א (א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מ֣וֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב:**

א אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלִּיל מֹשֶׁה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא אוֹכַח יָתְהוֹן עַל דְּחַבוּ בְּמַדְבְּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ בְּמֵישְׁרָא לָקֳבֵל יַם סוּף בְּפָארָן דְּאִתַּפְּלוּ עַל מַנָּא וּבַחֲצֵרוֹת דְּאַרְגִּיזוּ עַל בִּשְׂרָא וְעַל דַּעֲבָדוּ עֵגֶל דִּדְהָב:

רס״י◄ **אֵלֶּה הַדְּבָרִים •** (ספרי) לְפִי שֶׁהֵן דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת, וּמָנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָן בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל •** אִלּוּ הוֹכִיחַ מִקְצָתָן, הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבַּשּׁוּק אוֹמְרִים: אֲתֶם הֱיִיתֶם שׁוֹמְעִים מִבֶּן עַמְרָם וְלֹא חֲשִׁיבוֹתֶם דָּבָר מִכָּךְ וְכָךְ ! אִלּוּ הָיִינוּ שָׁם, הָיִינוּ מְשִׁיבִין אוֹתוֹ; לְכָךְ כִּנְּסָם כֻּלָּם וְאָמַר לָהֶם: הֲרֵי כֻּלְּכֶם כָּאן, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּשׁוּבָה, יָשִׁיב. **בַּמִּדְבָּר •** לֹא בַמִּדְבָּר הָיוּ אֶלָּא בָּעֲרָבוֹת מוֹאָב, וּמַהוּ ״בַּמִּדְבָּר״? אֶלָּא בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁהִכְעִיסוּהוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמְרוּ: (שמות טז ג) ״מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ וְגוֹ׳״. **בָּעֲרָבָה • בִּשְׁבִיל הָעֲרָבָה,** שֶׁחָטְאוּ בְּבַעַל פְּעוֹר בַּשִּׁטִּים, בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. **מוֹל סוּף •** עַל מַה שֶּׁהִמְרוּ בְּיַם־סוּף בְּבוֹאָם לְיַם־סוּף, שֶׁאָמְרוּ (שם יד יא): ״הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם״? וְכֵן בְּנָסָעָם מִתּוֹךְ הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים קו ו): ״וַיֹּאמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף״, כִּדְאִיתָא בַּ׳עֲרָכִין׳ (טו). **בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן •** אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ תֹּפֶל וְלָבָן, אֶלָּא הוֹכִיחָן עַל הַדְּבָרִים שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן, שֶׁאָמְרוּ (במדבר כא ה): ״וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל״, וְעַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן עַל־יְדֵי הַמְרַגְּלִים. **וַחֲצֵרֹת •** בְּמַחְלְקָתוֹ שֶׁל קָרַח (ספרי). דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם: הָיָה לָכֶם לִלְמֹד מִמַּה שֶּׁעָשִׂיתִי לְמִרְיָם בַּחֲצֵרוֹת בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרָע, וְאַתֶּם נִדְבַּרְתֶּם בַּמָּקוֹם. **וְדִי זָהָב •** הוֹכִיחָן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל רֹב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב י): ״וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהֶם וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ״י לקוטי־שיחות כרך יד פרשת דברים)

כְּלָלוּת עִנְיָן "בֵּין הַמִּצְרִים" הוּא שֶׁהַזְּמַן עַצְמוֹ "מוֹכִיחַ" אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמְלַמְּדֵנוּ פְּרוּשׁ רַשׁ״י בְּרֹאשׁ וּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁגַּם בַּ"תּוֹכֵחָה" נִזְהָר הַקָּבָּ"ה בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי תַּכְלִית הַכָּוָנָה בַּ"תּוֹכֵחָה" וְהַיְרִידָה שֶׁל הַגָּלוּת הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, לְגַדֵּל "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל", וְלָכֵן מוּבָן שֶׁגַּם בְּעֵת הַגָּלוּת (הַ"תּוֹכֵחָה") גּוּפָא, נִיכָּר "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" (כַּנַּ"ל בְּפֵירוּשׁ רַשׁ״י).

אֶחָד הָעִנְיָנִים שֶׁמּוּדְגָּשׁ בּוֹ "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" גַּם בְּעֵת

ספורנו

הַקְדָּמָה לְסֵפֶר דְּבָרִים

וְכַאֲשֶׁר דִּבֵּר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן גָּזַר עַל מֹשֶׁה רוֹעֵה צֹאנוֹ, בְּפֶשַׁע עַמּוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ (במדבר כ, יב), הִנֵּה בְּטֶרֶם סוּר צִלּוֹ מֵעֲלֵיהֶם, הוֹאִיל בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה (דברים א, ה), אַחַר שֶׁהִקְדִּים לְהוֹדִיעָם וּלְהַזְהִיר אֵיךְ הִצְרִכוּ לָזֶה מִפְּנֵי הַכְּנָסָם לָאָרֶץ בִּלְעָדָיו (שם כב־לז), וְכָל זֶה בְּסִכְלוּתָם וְחֶטְאָם (שם). וְכַאֲשֶׁר הִשְׁלִים זֶה, הִבְדִּיל הָעֲרִים, וְהִתְחִיל לְבָאֵר וּלְהַזְהִיר עַל מִצְוֹת, אֲשֶׁר בִּזְכוּתָם יַאֲרִיכוּ יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יִירָשׁוּן, וְעַל מִצְוֹת מְחֻיָּבוֹת בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ, כְּמוֹ כְּתִיבַת הָאֲבָנִים (שם כז, ב־ח), וּבְרִית הַר גְּרִזִים וּזְלָלָתָם (שם שם, יא־כו ופרק כח) שֶׁיִּהְיוּ לְאוֹת לְדוֹרוֹת, וְלֹא יִבְגְּדוּ.

וְנָתַן סֵדֶר לְהַשְׁבִּיעָם בִּשְׁבוּעַת הָאָלוֹת וְזֶה הוֹרָה הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ: "ה׳ אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן" (שמואל א יב, ו), כִּי אָמְנָם בְּמֹשֶׁה נָתַן הַכָּנָה לִנְבוּאָה, עוֹבֶרֶת חֹק הָאָפְשָׁר בְּשֶׂבַע, וְכֵן בְּאַהֲרֹן לִכְהֻנָּה, לְמַעַן יִקְדֹּשׁ בָּהּ גַּם זַרְעוֹ לְעוֹלָם. הִנֵּה "אֱלֹהֵינוּ זֶה" גָּמַל עֲלֵינוּ כָּל אֵלֶּה וְזוּלָתָם כְּרֹב חֶסְדָּיו, הֲלֹא הוּא אָבִינוּ "קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ", יַשְׁמִיעֵנוּ שָׂשׂוֹן שִׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת ה׳, יַגְבִּיר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ, וְיִמְלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ, אָמֵן וְאָמֵן.

א (א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וְכוּ׳.** אָמַר, שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִזְכִּיר פֹּה, וְהֵם מְקוֹמוֹת (שם כז, יב־יג), אַחַר שֶׁהִפְרִיז בְּרִית חוֹרֵב בַּמְּרַגְּלִים. וְהֵעִיד בָּהֶם וְהִגִּיד עֲתִידוֹת לְמוֹ בַּגְּלוּת, וּבַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה מִמֶּנּוּ אַחַר הֱיֵאוּשׁ הַמְּחֻלָּט. וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וּבֵרְכָם, בְּתִתּוֹ עֵינוֹ לְטוֹבָה עַל אַרְצָם. וְהִגִּיד בִּיאַת הַגּוֹאֵל וְאִשּׁוּרָם הֶעָתִיד בְּסוֹף בִּרְכָתוֹ לִפְנֵי מוֹתוֹ, וּבָזֶה נִשְׁלְמָה תּוֹרָתוֹ, עִם עֲדוּת בְּסוֹפָהּ כִּי אֱמֶת לֹא הִגִּיעַ אָדָם זוּלַת מֹשֶׁה לְמַדְרֵגַת נְבוּאָתוֹ אֲשֶׁר בָּהּ נִתְּנָה תּוֹרַת אֱמֶת, עָלֶיהָ אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנָּה אֵין לִגְרֹעַ. וּבָזֶה הוֹדִיעַ חֶסֶד עֶלְיוֹן, שֶׁהֶמְצִיא בְּמֹשֶׁה הַכָּנָה נְבוּאִית יוֹתֵר מִן הָאֶפְשָׁר בְּטֶבַע אֱנוֹשִׁי, לְמַעַן תֵּת תּוֹרַת אֱמֶת עַל יָדוֹ, אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוּת לָהּ, וְלֹא תּוֹסֶפֶת וְגֵרָעוֹן עַל יְדֵי נְבוּאַת שׁוּם נָבִיא, כְּאָמְרָם ז״ל: שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה (שבת קד, א).

הַגָּלוּת **גּוֹפָא**, הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב בִּתְחִלַּת מְגִילַת אֵיכָה: "אֵיכָה יָשְׁבָה **בָּדָד** וְגוֹ'" – שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם מִדָּה טוֹבָה, וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב "עַם לְבָדָד יִשְׁכּוֹן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב", שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעָרְבִים עִם אוּמוֹת הָעוֹלָם, וּכְמַאֲמַר רַז"ל "הַשֵּׁמֶן אֵינוֹ מִתְעָרֵב אֶלָּא עוֹמֵד, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעָרְבִים עִם הָעַכּוּ"ם".

וּמִצַּד **מַעֲלָה** זוּ שֶׁבְּ"אֵיכָה יָשְׁבָה בָּדָד", שֶׁאֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְעָרְבִים עִם הָאוּמוֹת, נִזְכֶּה שֶׁ**יִּתְגַּלֶּה** "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" בְּגָלוּי, בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁגַּם הוּא נִרְמָז בְּפָסוּק זֶה, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וּבְעֶגְלָא דִיתָן.

(ב) **אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ:**

ב מַהֲלַךְ חַד עֲשַׂר יוֹמִין מֵחֹרֵב אֹרַח טוּרָא דְּשֵׂעִיר עַד רְקַם גֵּיאָה:

רש"י ◂ **אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב** • אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: רְאוּ מַה שְּׁגַרְמָתֶם: אֵין לָכֶם דֶּרֶךְ קְצָרָה מִחֹרֵב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ כְּדֶרֶךְ הַר שֵׂעִיר, וְאַף הוּא מַהֲלַךְ י"א יוֹם, וְאַתֶּם הֲלַכְתֶּם אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁהָרֵי בְּעֶשְׂרִים בְּאִיָּר נָסְעוּ מֵחֹרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י יא): "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וְגוֹ'", (תענית כט) וּבְכ"ט בְּסִיוָן שָׁלְחוּ אֶת הַמְרַגְּלִים מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ. צֵא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁעָשׂוּ בְּקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, שֶׁאָכְלוּ בַּבָּשָׂר חֹדֶשׁ יָמִים, וְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁעָשׂוּ בַּחֲצֵרוֹת לְהִסָּגֵר שָׁם מְרִים, נִמְצָא, בְּג' יָמִים הָלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְכָל־כָּךְ הָיְתָה שְׁכִינָה מִתְלַבֶּטֶת בִּשְׁבִילְכֶם לְמַהֵר בִּיאַתְכֶם לָאָרֶץ, וּבִשְׁבִיל שֶׁקִּלְקַלְתֶּם הֵסֵב אֶתְכֶם סְבִיבוֹת הַר שֵׂעִיר אַרְבָּעִים שָׁנָה.

(ג) **וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם:**

ג וַהֲוָה בְּאַרְבְּעִין שְׁנִין בְּחַד עֲשַׂר יַרְחָא בְּחַד לְיַרְחָא מַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ לְוָתְהוֹן:

רש"י ◂ **וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה. מִמִּי לָמַד? מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת בָּנָיו אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה, אָמַר: רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אוֹמֵר לְךָ, מִפְּנֵי מַה לֹּא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּגִּיחֵנִי וְתֵלֵךְ וְתִדְבַּק בְּעֵשָׂו אָחִי. וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יְהֵא חֲבֵרוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְכוּ' כִּדְאִיתָא בַּ'סִפְרִי'. וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה. וְכֵן שְׁמוּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א יב): "הִנְנִי, עֲנוּ בִי!". וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ (מ"א ב).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ"ז חלק ד עמוד 176 – מתוך 'לקראת שבת')

גֶּדֶר הַתּוֹכָחָה שֶׁבִּסְמִיכוּת לְמִיתָה

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו'

מִלַּמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה (א, ג. ובפירוש רש"י) לְכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן, שֶׁהֲרֵי מֵאָז שֶׁהוֹצִיא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מָצִינוּ פְּעָמִים רַבּוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם דִּבְרֵי תּוֹכָחָה, וּמַהוּ שֶׁכָּתַב רַשִּׁ"י שֶׁ"לֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּנִשְׁתַּנּוּ דִּבְרֵי הַתּוֹכָחָה שֶׁבְּפָרָשָׁתֵנוּ מִמַּה שֶׁהוֹכִיחָם מֹשֶׁה לִפְנֵי כֵן.

דְּהִנֵּה, בְּכָל הַפְּעָמִים שֶׁהוֹכִיחָם לִפְנֵי־זֶה, הָיָה זֶה בִּשְׁעַת

ספורנו

(ב) **אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב וכו'.** וְזֶה, כִּי כָּל ל"ח שָׁנָה שֶׁהֻנִּיעָם בַּמִּדְבָּר אָנָה וָאָנָה, לֹא הָלְכוּ בְּדֶרֶךְ יָשָׁר מְכֻוָּן אֶל מָקוֹם נוֹדָע, וּכְשֶׁהָיוּ מַגִּיעִים אֶל מָקוֹם אֲשֶׁר מִשָּׁם הָיוּ נָעִים וְחוֹזְרִים לַאֲחוֹרֵיהֶם אוֹ לְצַדְדִין וְלֹא בְּדֶרֶךְ יָשָׁר, הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לָהֶם: רְאוּ מַה גְּרַמְתֶּם, שֶׁהָרֵי מַהֲלַךְ "אַחַד עָשָׂר יוֹם" יֵשׁ "מֵחֹרֵב.. עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ.. דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר", שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ הַיּוֹתֵר קָצָר אֲצֶל עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וְהָאֵל יִתְבָּרַךְ הוֹלִיךְ אֶתְכֶם לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים, דֶּרֶךְ (להלן פסוק יט) "הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא", וּמִפְּנֵי עֲוֹנָם עַתָּה נָעִים כָּל זֶה הַזְּמַן. וְכָל זֶה הָיָה אוֹמֵר לְמַעַן יִזְכְּרוּ וְיָשׁוּבוּ אֶל ה'. תורה ג

(ג) **וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה.** אַחַר שֶׁכָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר.

דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְבָאֵי הָאָרֶץ.

כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֲלֵהֶם. הֶחֱזִיר לָהֶם כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ עַד הֵנָּה בִּכְלָל. תורה ד

מַעֲשֶׂה, וְלָכֵן לֹא הָיְתָה זוֹ תּוֹכֵחָה גְּרִידָא, כִּי־אִם גַּם עַל־מְנָת לְאַפְרוּשֵׁי מֵאִסּוּרָא וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּנְּדוֹן־דִּידַן, שֶׁהָיְתָה הַתּוֹכֵחָה עַל כָּל הַמְּאֹרָעוֹת הָרַבִּים שֶׁאֵרְעוּ בַּמִּדְבָּר, וְלֹא עַל חֵטְא שֶׁחָטְאוּ בּוֹ עַכְשָׁו, וּבִפְרָט שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לֹא לַחוֹטְאִים עַצְמָם כִּי־אִם בִּפְנֵי בְּנֵיהֶם.

וְאִם־כֵּן הָיוּ הַדְּבָרִים דִּבְרֵי תּוֹכֵחָה בִּלְבַד, וְעַל־זֶה כָּתַב רַשִׁ"י שֶׁ"לֹא הוֹכִיחָן אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָה".

(ד) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי:

ד בָּתַר דִּמְחָא יָת סִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמֹרָאָה דְּיָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיָת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן דְּיָתֵב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃

רש"י◄ **אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ** • אָמַר מֹשֶׁה: 'אִם אֲנִי מוֹכִיחָם קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לְקַצַּת הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ: מַה לָּזֶה עָלֵינוּ? מַה הֵיטִיב לָנוּ? אֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְקַנְתֵּר וּלְמְצֹא עִלָּה, שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהַכְנִיסֵנוּ לָאָרֶץ'. לְפִיכָךְ הִמְתִּין עַד שֶׁהִפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לִפְנֵיהֶם וְהוֹרִישָׁם אֶת אַרְצָם, וְאַחַר־כָּךְ הוֹכִיחָן. **סִיחֹן וְגוֹ' אֲשֶׁר יוֹשֵׁב וְגוֹ'** • (ספרי) אִלּוּ לֹא הָיָה סִיחוֹן קָשֶׁה וְהָיָה שָׁרוּי בְּחֶשְׁבּוֹן, הָיָה קָשֶׁה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשֶׁה. וְאִלּוּ הָיְתָה עִיר אַחֶרֶת וְסִיחוֹן שָׁרוּי בְּתוֹכָהּ הָיְתָה קָשֶׁה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. **אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת** • הַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. **עַשְׁתָּרֹת** • הוּא לְשׁוֹן צוּקִין וְקִשְׁיִ, כְּמוֹ: "עַשְׁתָּרוֹת קַרְנַיִם", וְעַשְׁתָּרוֹת זֶה הוּא עַשְׁתָּרוֹת קַרְנַיִם, שֶׁהָיוּ שָׁם רְפָאִים שֶׁהָכָה אַמְרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנָיִם", וְעוֹג נִמְלַט מֵהֶם, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג): "וַיָּבֹא הַפָּלִיט", וְאוֹמֵר (לקמן ג): "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים". **בְּאֶדְרֶעִי** • שֵׁם הַמַּלְכוּת (צ"ל מקום המלחמה. הגר"א)◆

(ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

ה בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב שָׁרִי מֹשֶׁה פָּרֵשׁ יָת אוּלְפַּן אוֹרַיְתָא הָדָא לְמֵימָר׃

רש"י◄ **הוֹאִיל** • הִתְחִיל, כְּמוֹ (בראשית יח): "הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי". **בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה** • בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 862)

הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הָיָה צָרֵךְ בְּתַרְגּוּם הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל דִּבְּרוּ אָז לְשׁוֹן קֹדֶשׁ? וְאֶפְלּוּ אִם הָיָה בָּזֶה צֹרֶךְ, לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ צָרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּתַרְגּוּם זֶה? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לִפְנֵי חֵטְא דּוֹר הַפְּלָגָה דִּבְּרוּ כֻּלָּם שָׂפָה אַחַת, לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהַחֵטְא גָּרַם פֵּרוּד בָּעוֹלָם, שִׁבְעִים לְשׁוֹן, כַּאֲשֶׁר אִישׁ אֵינוֹ מֵבִין אֶת שִׂפַת רֵעֵהוּ. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁתַּרְגּוּם הַתּוֹרָה מִלְּשׁוֹן קֹדֶשׁ לְשִׁבְעִים לְשׁוֹן, מַשְׁמָעוּתוֹ – הַמְשָׁכַת אַחְדוּת גַּם בְּמָקוֹם הַפֵּרוּד. וְזֶה הָיָה מָכְרָח לְהֵעָשׂוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא, כִּי רַק הַ'גְּבוֹהַ גְּבוֹהַ בְּיוֹתֵר' יָכוֹל לָרֶדֶת עַד 'לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ"י לקוטי־שיחות כרך כד עמוד 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גֹּדֶל הַקֹּשִׁי שֶׁבְּתַרְגּוּם הַתּוֹרָה

הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (א, ה. ובפירוש רש"י) אִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים (פרק א הלכה ז): מַעֲשֶׂה בַּחֲמִשָּׁה זְקֵנִים שֶׁכָּתְבוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ אֶת הַתּוֹרָה יְוָנִית, וְהָיָה אוֹתוֹ הַיּוֹם קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כַּיּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֶגֶל, שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה יְכוֹלָה לְהִתְתַּרְגֵּם כָּל צָרְכָּהּ.

ספורנו

(ד) **אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ.** וְזֶה עָשָׂה אַחַר שֶׁהִשִּׂיגוּ אֵיזוֹ מְנוּחָה בְּאֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת. תורה ה

(ה) **בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר.** וְאַחַר שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹד נְעִים וְנְדִים, כִּי בְּעַרְבוֹת מוֹאָב הָיְתָה חֲנִיַּת הַמַּסָּע הָאַחֲרוֹן, וְעִם זֶה אַחַר שֶׁכְּבָר הִתְחַנֵּן וְנוֹאַשׁ מֵהַשִּׂיג לַעֲבֹר, "הוֹאִיל" לְבָאֵר מַה שֶּׁחָשַׁב שֶׁיִּפֹּל בּוֹ סָפֵק אַחֲרֵי מוֹתוֹ. וְהִתְחִיל הַבֵּאוּר בְּאָמְרוֹ אַחַר כָּךְ "ה' אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב" (להלן ה, ב).

לֵאמֹר. וְקֹדֶם שֶׁהִתְחִיל בַּבֵּאוּר, אֲשֶׁר בּוֹ הִרְבָּה לְהַזְהִיר עַל קְצָת הַמִּצְוֹת, אָמַר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבַּת הַצָּרֵךְ אֶל זֶה הַבֵּאוּר וְהָאַזְהָרוֹת עַתָּה, הָיָה מִפְּנֵי שֶׁהֵם עוֹבְרִים לָאָרֶץ בִּלְעָדָיו, וְלֹא יוּכַל לְהַזְהִירָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, וְלֹא לְבָאֵר כָּל סָפֵק שֶׁיִּפֹּל. וְסִפֵּר אֵיךְ נִכְשְׁלוּ בָּזֶה שֶׁלֹּא יֵעָבֵר הוּא עִמָּהֶם בְּרֹעַ בְּחִירָתָם וּפִשְׁעֵיהֶם, לְמַעַן יִשָּׁמְרוּ מִזֶּה מִכָּאן וּלְהַבָּא לְבִלְתִּי הַשְׁחִית עִנְיָנָם. תורה ו

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֲרֵי הַתּוֹרָה כְּבָר נִתַּרְגְּמָה וְנִתְפָּרְשָׁה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ דְּמוּ תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה לַ"יּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל"? וּבְיוֹתֵר תָּמוּהַּ הַטַּעַם "שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה יְכוֹלָה לְהִתְגַּלֵּם כָּל צָרְכָּהּ" אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר נִתַּרְגְּמָה וְנִתְפָּרְשָׁה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁדִּיְקוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל וְכָתְבוּ שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה כְּ"יּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל" וְלֹא כָּתְבוּ כְּ"חֵטְא הָעֵגֶל" וְכֵיוָצֵא בָּזֶה. כִּי יוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל, לֹא הָיָה קָשֶׁה מִצַּד־עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אַהֲרֹן אָמַר "חַג לַה' מָחָר" (תשא לב, ה), כִּי "בָּטוּחַ הָיָה שֶׁיָּבוֹא מֹשֶׁה וְיַעֲבְדוּ אֶת הַמָּקוֹם" (פירוש רש"י שם), וְרַק שֶׁלְּפִעַל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה הִשְׁכִּימוּ (תשא לב, ו) וְחָטְאוּ לִפְנֵי שֶׁבָּא מֹשֶׁה, וְנִמְצָא שֶׁיּוֹם עֲשִׂיַּת הָעֵגֶל לֹא הָיָה "קָשֶׁה" מִצַּד־עַצְמוֹ, וְרַק שֶׁגָּרַם לְחַטְא הָעֵגֶל לְאַחֲרֵי־זֶה.

וּכְמוֹ כֵן תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה אֵינוֹ "קָשֶׁה" מִצַּד־עַצְמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה תִּרְגֵּם אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לִגְרֹם לְעִנְיָן שְׁלִילִי, שֶׁיִּטְעוּ בַּהֲבָנַת הַתַּרְגּוּם, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (מסכת סופרים שם) שֶׁ"י"ג דְּבָרִים שִׁנּוּ בָהּ", כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעֶה תַּלְמִי בַּהֲבָנַת הַתַּרְגּוּם. וְנִמְצָא שֶׁגַּם תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה אֵינוֹ "קָשֶׁה" מִצַּד־עַצְמוֹ אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לָבוֹא מִזֶּה עִנְיָן שְׁלִילִי. וְקַל־לְהָבִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לו עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

הַצָּרֵךְ בְּפֵרוּשׁ הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה . . הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (דברים א, ג־ה. ובפירוש רש"י)

לְכְאוֹרָה הַדָּבָר צָרִיךְ־עִיּוּן, לְשֵׁם מַה הִצְרִךְ מֹשֶׁה לְפָרֵשׁ אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן?

יֵשׁ שֶׁפֵּרְשׁוּ שֶׁ"מִפְּנֵי שֶׁרָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִגְלוּ לְבֵין שִׁבְעִים אֻמּוֹת, לְפִיכָךְ בֵּאֵר אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁבְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל יָבוֹאוּ, יִלְמְדוּ בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן" (הובא באמרי שפר לפירוש רש"י תבא כז, ח).

אַךְ אֵין בָּזֶה יִשּׁוּב לְזֶה שֶׁהִצְרִךְ מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ לְלַמְּדָהּ לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, בְּעוֹד שֶׁרָבָּם כְּכֻלָּם לֹא הֵבִינוּ אֶת הַלְּשׁוֹנוֹת בָּהֶם פֵּרֵשׁ הַתּוֹרָה. וְדֹחַק לוֹמַר שֶׁכָּל זֶה הוּא עֲבוּר הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, כְּשֶׁיִּגְלוּ לְבֵין הָאֻמּוֹת, שֶׁהֲרֵי הָיוּ יְכוֹלִים לְתַרְגְּמָהּ לְאַחַר זְמַן, וְלֹא עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא.

וְיֵשׁ לְחַדֵּשׁ, שֶׁבָּזֶה נִפְעַל שֶׁתִּהְיֶה חָלוֹת גְּדֶר הַקְּדֻשָּׁה דְּתוֹרָה גַּם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. דְּבִלְעֲדֵי זֹאת יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, הֲרֵי קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, וְגֶדֶר לִמּוּד הַתּוֹרָה לֹא חָלִים כְּשֶׁלּוֹמְדִים עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה בִּלְשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים.

וְלָכֵן הָיָה צוֹרֶךְ בִּפְעֻלָּה מְיֻחֶדֶת בְּחִדּוּשׁ קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה גַּם בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן (וְנִפְקָא־מִינַּהּ לַהֲלָכָה בָּזֶה – הָאִסּוּר לְדַבֵּר דִּבְרֵי תּוֹרָה בִּשְׁאָר לָשׁוֹן כְּשֶׁהוּא עֲרוֹם; חִיּוּב בִּרְכַּת הַתּוֹרָה כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁאָר לָשׁוֹן. וְעוֹד).

וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּנַת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, הֲרֵי גַּם פְּעֻלַּת עִנְיָן זֶה, דְּחָלוֹת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה עַל הַ'שִּׁבְעִים לָשׁוֹן', הָיְתָה עַל־יְדֵי שֶׁפֵּרֵשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּעַצְמוֹ אֶת הַתּוֹרָה לְשִׁבְעִים לָשׁוֹן בִּפְנֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.

(ו) יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֔ינוּ דִּבֶּ֥ר אֵלֵ֖ינוּ בְּחֹרֵ֣ב לֵאמֹ֑ר רַב־לָכֶ֖ם שֶׁ֥בֶת בָּהָ֖ר הַזֶּֽה׃

ו יְיָ אֱלָהָנָא מַלִּיל עִמָּנָא בְּחוֹרֵב לְמֵימָר סַגִּי לְכוֹן דִּיתֶבְתּוּן בְּטוּרָא הָדֵין׃

רש"י ◂ **רַב לָכֶם שֶׁבֶת•** כִּפְשׁוּטוֹ, וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה׃ הַרְבֵּה גְּדֻלָּה לָכֶם וְשָׂכָר עַל יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה׃

עֲשִׂיתֶם מִשְׁכָּן, מְנוֹרָה וְכֵלִים, קִבַּלְתֶּם תּוֹרָה, מִנִּיתֶם לָכֶם סַנְהֶדְרִין, שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 18)

רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה (א, ו) עַל הַפָּסוּק רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי (קרח טז, ג) פֵּרֵשׁ רש"י: הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. וְאַף כָּאן – יְשִׁבְתֶּם כְּבָר בָּהָר הַזֶּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי.

יֵשׁ כָּאן הוֹרָאָה כְּלָלִית בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: אִם הוּא 'יוֹשֵׁב' בְּמָקוֹם אֶחָד, אִם הוּא נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ דַּרְגָּה בַּעֲבוֹדַת ה' וְאֵינוֹ מִתְקַדֵּם הָלְאָה, הִנֵּה אַף שֶׁהִיא דַּרְגָּה טוֹבָה וְנַעֲלֵית - הֲרֵי זֶה 'הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי'. עָלָיו לִהְיוֹת 'מְהַלֵּךְ', תָּמִיד עָלָיו לִשְׁאֹף וְלָלֶכֶת מֵחַיִל אֶל חָיִל, בִּבְחִינַת מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ.

(ז) פְּנ֤וּ ׀ וּסְע֣וּ לָכֶם֮ וּבֹ֣אוּ הַ֣ר הָאֱמֹרִי֒ וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָ֗יו בָּֽעֲרָבָה֙ בָּהָ֔ר וּבַשְּׁפֵלָ֖ה וּבַנֶּ֑גֶב וּבְחוֹף֙ הַיָּ֔ם אֶ֖רֶץ הַֽכְּנַעֲנִ֑י וְהַלְּבָנ֖וֹן עַד־הַנָּהָ֥ר הַגָּדֹ֖ל נְהַר־פְּרָֽת׃

ז אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן וְעוּלוּ לְטוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה וּלְכָל מָגִירוֹהִי בְּמֵישְׁרַיָּא בְּטוּרָא וּבִשְׁפֵלְתָּא וּבְדָרוֹמָא וּבִסְפַר יַמָּא אַרְעָא דְּכְנַעֲנָאָה וּלְבְנָן עַד נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא פְּרָת׃

רש"י ◂ **פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם•** זוֹ דֶּרֶךְ עֲרָד וְחָרְמָה. **וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי•** כְּמַשְׁמָעוֹ. **וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו•** עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר שֵׂעִיר. **בָּעֲרָבָה•** זֶה הַר הַמֶּלֶךְ. **וּבַשְּׁפֵלָה•** זוֹ שְׁפֵלַת דָּרוֹם. **בָּהָר•** זֶה הַר הַמֶּלֶךְ. **וּבַשְּׁפֵלָה•** זוֹ שְׁפֵלַת דָּרוֹם.

וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם • אַשְׁקְלוֹן וְעַזָּה וְקֶסְרִי וְכוּ', כִּדְאִיתָא בַּ׳סִּפְרֵי׳. עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל • מִפְּנֵי שֶׁנִּזְקָר עִם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קוֹרְאוֹ גָּדוֹל, מְשַׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר:

׳עֶבֶד מֶלֶךְ, מֶלֶךְ׳, ׳הִדְבִּיק לְשַׁחְרוּר וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ׳, (שברועות מז) ׳קְרַב לְגַבֵּי דְּהִינָא וְאִדְּהַן׳.

(ח) רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

ח חֲזֵי דִּיהָבִית קֳדָמֵיכוֹן יָת אַרְעָא עוּלוּ וְאַחְסִינוּ יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּם יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן:

רש"י ◂ **רְאֵה נָתַתִּי** • בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה. **בֹּאוּ וּרְשׁוּ** • אֵין מְעַרְעֵר בַּדָּבָר, וְאֵינְכֶם צְרִיכִים לְמִלְחָמָה. אִלּוּ לֹא שָׁלְחוּ מְרַגְּלִים, לֹא הָיוּ צְרִיכִין לִכְלֵי זַיִן. **לַאֲבֹתֵיכֶם** • לָמָּה הִזְכִּיר שׁוּב לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב? אֶלָּא אַבְרָהָם כְּדַאי לְעַצְמוֹ, יִצְחָק כְּדַאי לְעַצְמוֹ, יַעֲקֹב כְּדַאי לְעַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת פרשת דברים ה'תשמ"ב)

מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָאִים בַּמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל "רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ", "בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאוֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה", וְיוֹדְעִים שֶׁהַקָּבָ"ה אוֹמֵר "בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ" - אֲזַי הוֹלְכִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ בִּטָּחוֹן גָּמוּר בַּה', וּבְאֹפֶן שֶׁ"אֵין מְעַרְעֵר בַּדָּבָר", וְעַד שֶׁ"אֵינְכֶם צְרִיכִים לְמִלְחָמָה", כִּי "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵמָתָה וָפַחַד".

וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ זוֹכִים לִשְׁלֵמוּת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹתֶיהָ - "בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת", בִּבְיאַת מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יְקַיֵּם הַיְעוּד "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלוֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ", כּוֹלֵל - אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי, בְּמֵהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 5)

רְאֵה נָתַתִּי. בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה (א, ח)

לְרש"י הֶקְשָׁה, בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים כְּבָר נֶאֱמַר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִירְשׁוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹתֶיהָ, וּלְשֶׁם מַה אוֹמֵר בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ? לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁהַכָּתוּב מְחַדֵּשׁ, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לִרְאוֹת בְּמוּחָשׁ שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר נְתוּנָה לָהֶם, וְלֹא כְּפִי שֶׁהָיָה עַד עַכְשָׁו, שֶׁהַהַבְטָחָה הִיא בְּגֶדֶר אֹמֶד וּשְׁמוּעָה. וְהֵיכָן רָאוּ דָּבָר זֶה? - בַּנְּסִיעָה הַנִּסִּית מֵהַר סִינַי לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ, עָלֶיהָ מְסֻפָּר בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים, כַּאֲשֶׁר הָלְכוּ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים נְסִיעָה שֶׁל י"א יוֹם. בַּנְּסִיעָה זוֹ, שֶׁבָּהּ בִּקֵּשׁ הַקָּבָ"ה לְהַבִּיאָם לָאָרֶץ, רָאוּ בְּחוּשׁ שֶׁמְּצַד הַקָּבָ"ה נְתוּנָה לָהֶם כְּבָר הָאָרֶץ בְּפֹעַל.

(ט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם:

ט וַאֲמָרִית לְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא יָתְכוֹן:

רש"י ◂ **וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר** • מַהוּ ׳לֵאמֹר׳? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: ׳לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא׳. **לֹא־אוּכַל לְבַדִּי וְגוֹ׳** • אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכֹל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד אֶת הַמָּן וְהִגִּיז אֶת הַשְּׂלָו, לֹא הָיָה יָכוֹל לְדוּנָם? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: ״ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם״, הִגְדִּיל וְהֵרִים אֶתְכֶם עַל דַּיֵּנֵיכֶם, נָטַל אֶת הָעֹנֶשׁ מִכֶּם וּנְתָנוֹ עַל הַדַּיָּן. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה (מלכים א ג): ״כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה״? אֶפְשָׁר מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם ד): ״וַיַּחְכֵּם מִכָּל הָאָדָם״, אוֹמֵר: ״מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט וְגוֹ׳״? אֶלָּא כָּךְ אָמַר שְׁלֹמֹה: אֵין דַּיָּנֵי אֻמָּה זוֹ כְּדַיָּנֵי שְׁאָר הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁאִם דָּן וְהוֹרֵג וּמַכֶּה וְחוֹנֵק וּמַשֶּׁה אֶת דִּינוֹ וְגוֹזֵל, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֲנִי אִם חַיַּבְתִּי מָמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין, נְפָשׁוֹת אֲנִי נִתְבָּע, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): ״וְקֹבֵעַ אֶת־קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ״.

ספורנו

(ח) **רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ.** יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, כִּי נָמוֹגוּ מִפְּנֵיכֶם וְלֹא יִתְקוֹמְמוּ. **בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.** אֶת גְּלִיל הַגּוֹיִם, כִּי הֵם מִפַּחְדָּם יִפְנוּ וְיִבְרְחוּ אוֹ יָמוּתוּ בִּלְתִּי מִלְחָמָה. תורה ט

(י) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃

י יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַסְגִּי יָתְכוֹן וְהָא אִיתֵיכוֹן יוֹמָא דֵין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְמִסְגֵּי׃

רש״י ◂ **וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם** • וְכִי כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וַהֲלֹא לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים רִבּוֹא, מַהוּ ״וְהִנְּכֶם הַיּוֹם״? הִנְּכֶם מְשׁוּלִים בַּיּוֹם, קַיָּמִים לְעוֹלָם כַּחַמָּה וְכַלְּבָנָה וְכַכּוֹכָבִים.

(יא) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃

יא יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן יוֹסֵף עֲלֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן אַלַף זִמְנִין וִיבָרֵךְ יָתְכוֹן כְּמָא דִי מַלִּיל לְכוֹן׃

רש״י ◂ **יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים** • מַהוּ שׁוּב: ״וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם״? אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ: ׳מֹשֶׁה, אַתָּה נוֹתֵן קְצָבָה לִבְרָכָתֵינוּ? כְּבָר הִבְטִיחַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת אַבְרָהָם (בראשית יג): ״אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת וְגוֹ׳!״ אָמַר לָהֶם: ׳זוֹ, מֻשָּׁלִי הִיא! אֲבָל הוּא יְבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׳.

◆ יום שני ד׳ מנחם־אב ◆

(יב) אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם׃

יב אֶכְדֵּין אֵסוֹבַר בִּלְחוֹדַי טָרְחֲכוֹן וְעִסְקֵיכוֹן וְדִינְכוֹן׃

רש״י ◂ **אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי** • אִם אֹמַר לְקַבֵּל שָׂכָר לֹא אוּכַל, זוֹ הִיא שֶׁאָמַרְתִּי (ספרים אחרים: שֶׁאָמַרְנוּ) לָכֶם, לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **טָרְחֲכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טַרְחָנִין: הָיָה אֶחָד מֵהֶם רוֹאֶה אֶת בַּעַל דִּינוֹ נוֹצֵחַ בַּדִּין, אוֹמֵר: ״יֵשׁ לִי עֵדִים לְהָבִיא, יֵשׁ לִי רְאָיוֹת לְהָבִיא! מוֹסִיף אֲנִי עֲלֵיכֶם דַּיָּנִין׳. **וּמַשַּׂאֲכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ (סנהדרין צט) אֶפִּיקוֹרְסִין: הַקְּדִים מֹשֶׁה לָצֵאת, אָמְרוּ: ׳מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם לָצֵאת, שֶׁמָּא אֵינוֹ שָׁפוּי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ׳. אֵחַר לָצֵאת, אָמְרוּ: ׳מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם שֶׁלֹּא לָצֵאת, מָה אַתֶּם סְבוּרִים, יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עֲלֵיכֶם עֵצוֹת רָעוֹת וְחוֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבוֹת׳! (ספרים אחרים: מצות וְחַשְׁבּוֹנוֹת). **וְרִיבְכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹגְנִים.

(יג) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וְיֹדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם׃

יג הָבוּ לְכוֹן גַּבְרִין חַכִּימִין וְסוֹכְלְתָנִין וּמַדְּעָן לְשִׁבְטֵיכוֹן וַאֲמַנְּנוּן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן׃

רש״י ◂ **הָבוּ לָכֶם** • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לַדָּבָר. **אֲנָשִׁים** • וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ נָשִׁים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲנָשִׁים״? צַדִּיקִים. **חֲכָמִים** • כְּסוּפִים. **וּנְבֹנִים** • מְבִינִים דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. זוֹ הִיא שֶׁשָּׁאַל אַרְיוֹס אֶת רַבִּי יוֹסֵי: ׳מַה בֵּין חֲכָמִים לִנְבוֹנִים?׳ חָכָם, דּוֹמֶה לְשֻׁלְחָנִי עָשִׁיר, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ דִּינָרִין לְרְאוֹת, רוֹאֶה; וּכְשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ, יוֹשֵׁב וְתוֹהֶה. נָבוֹן, דּוֹמֶה לְשֻׁלְחָנִי תַּגָּר, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ מָעוֹת לְרְאוֹת, רוֹאֶה; וּכְשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ, הוּא מְחַזֵּר וּמֵבִיא מִשֶּׁלּוֹ. **וְיֹדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם** • שֶׁהֵם נִכָּרִים לָכֶם, שֶׁאִם בָּא לְפָנַי מְעַטָּף בְּטַלִּיתוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא וּמֵאֵיזֶה שֵׁבֶט הוּא וְאִם הָגוּן הוּא, אֲבָל אַתֶּם מַכִּירִין בּוֹ, שֶׁאַתֶּם גִּדַּלְתֶּם אוֹתוֹ, לָכֵן נֶאֱמַר: ״וִידוּעִים לְשִׁבְטֵיכֶם״. **בְּרָאשֵׁיכֶם** • רָאשִׁים וּמְכֻבָּדִים עֲלֵיכֶם, שֶׁתִּהְיוּ נוֹהֲגִין בָּהֶם כָּבוֹד וְיִרְאָה. **וַאֲשִׂימֵם** • חָסֵר יו״ד (שם) לְמֵד שֶׁאַשְׁמוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיוֹת בְּרָאשֵׁי דַיָּנֵיהֶם, שֶׁהָיָה לָהֶם לְמָחוֹת וּלְכַוֵּן אוֹתָם לַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

ספורנו

(יב) **טָרְחֲכֶם.** בְּקֻטָּטוֹת הַקּוֹרוֹת בִּלְתִּי תְּבִיעת מָמוֹן.
וּמַשַּׂאֲכֶם. בְּצָרְכֵי רַבִּים.
וְרִיבְכֶם. בְּעִנְיְנֵי הַדִּין וּתְבִיעת מָמוֹן. וְזֶה סִפֵּר לְהַזְכִּירָם אֶת פִּשְׁעָם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבִּשֵּׁר אוֹתָם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ בִּלְתִּי שׁוּם מִלְחָמָה, שֶׁהָיָה עִנְיָנוֹ רַב הַתּוֹעֶלֶת וְהַכָּבוֹד יוֹתֵר מִכָּל נִכְסֵיהֶם וְעִנְיְנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּעוֹרֵר דִּבְרֵי רִיבוֹת אִישׁ עַל חֲבֵרוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁהָצְרַךְ לְמַנּוֹת מַדְרֵגוֹת שׁוֹפְטִים, עַד שֶׁכָּל עֶשְׂרָה מֵהֶם הָיוּ צְרִיכִים לְדַיָּן פָּרְטִי, וְאֵין זֶה כִּי אִם מֵרֹעַ לֵב. תורה יג

(יד) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת׃

יד וַאֲתֶבְתּוּן יָתִי וַאֲמַרְתּוּן תַּקִּין פִּתְגָמָא דִּי מַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃

רס״ו ◂ **וַתַּעֲנוּ אֹתִי וְגוֹ׳** • חָלַטְתֶּם אֶת הַדָּבָר לַהֲנָאַתְכֶם, הָיָה לָכֶם לְהָשִׁיב: ׳מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִמִּי נָאֶה לִלְמֹד, מִמְּךָ אוֹ מִתַּלְמִידְךָ, (ספרי) שֶׁנִּצְטַעַרְתָּ עָלֶיהָ׳? אֶלָּא יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם שֶׁהֱיִיתֶם אוֹמְרִים:

׳עַכְשָׁו יִתְמַנּוּ עָלֵינוּ דַּיָּנִין הַרְבֵּה, אִם אֵין מַכִּירִנוּ, אָנוּ מְבִיאִין לוֹ דּוֹרוֹן וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָּנִים׳. **לַעֲשׂוֹת** • אִם הָיִיתִי מִתְעַצֵּל, אַתֶּם אוֹמְרִים: ׳עֲשֵׂה מְהֵרָה׳.

(טו) וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיֹדְעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם׃

טו וּדְבָרִית יָת רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן גֻּבְרִין חַכִּימִין וּמַדְּעָן וּמַנּוּתִי יָתְהוֹן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא וְרַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשׂוֹרָיָתָא וְסָרְכִין לְשִׁבְטֵיכוֹן׃

רס״ו ◂ **וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם** • מְשַׁכְּתִים בְּדְבָרִים: אַשְׁרֵיכֶם, עַל מִי בָּאתֶם לְהִתְמַנּוֹת, עַל בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ ׳אֲחִים וְרֵעִים׳, ׳חֵלֶק וְנַחֲלָה׳, וְכָל לְשׁוֹן חִבָּה. **אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידוּעִים** • אֲבָל נְבוֹנִים לֹא מָצָאתִי. (ספרי) זוֹ אַחַת מִשֶּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה, וְלֹא מָצָא אֶלָּא ג׳: אֲנָשִׁים צַדִּיקִים, חֲכָמִים וִידוּעִים (עיין בחזקוני)•

רָאשִׁים עֲלֵיכֶם • שֶׁתִּנָּהֲגוּ בָּהֶם כָּבוֹד, רָאשִׁים בְּמִקָּח, רָאשִׁים בְּמִמְכָּר, רָאשִׁים בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, נִכְנָס (מבֵּיתוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת) אַחֲרוֹן וְיוֹצֵא רִאשׁוֹן. **שָׂרֵי אֲלָפִים** • (סנהדרין יח) אֶחָד מְמֻנֶּה עַל אֶלֶף. **שָׂרֵי מֵאוֹת** • אֶחָד מְמֻנֶּה עַל מֵאָה. **וְשֹׁטְרִים** • מְנִיתִי עֲלֵיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם, אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין וְהַמַּכִּין בִּרְצוּעָה עַל־פִּי הַדַּיָּנִין.

(טז) וָאְצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ׃

טז וּפַקֵּדִית יָת דַּיָּנֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר שְׁמָעוּ בֵּין אֲחֵיכוֹן וּתְדוּנוּן קוּשְׁטָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין אֲחוּהִי וּבֵין גִּיּוֹרֵהּ׃

רס״ו ◂ **וָאְצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם** • (ספרי) אָמַרְתִּי לָהֶם: ׳הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין!, אִם בָּא דִּין לְפָנֶיךָ פַּעַם אַחַת, שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, אַל תֹּאמַר: כְּבָר בָּא דִּין זֶה לְפָנַי פְּעָמִים הַרְבֵּה, אֶלָּא הֱיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ׳. **בָּעֵת הַהִוא** • (ספרי) מְשַׁמְּנִיתִים, אָמַרְתִּי לָהֶם: אֵין עַכְשָׁו כִּלְשֶׁעָבַר: לְשֶׁעָבַר, הֱיִיתֶם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם. עַכְשָׁו,

חֲרֵי אַתֶּם מְשֻׁעְבָּדִין לַצִּבּוּר. **שָׁמֹעַ** • לְשׁוֹן הַוָּיָה, אודנ״ט בְּלַעַ״ז (הערענד) כְּמוֹ: ״זָכוֹר וְשָׁמוֹר״. **וּבֵין גֵּרוֹ** • (ספרי) זֶה בַּעַל דִּינוֹ, שֶׁאוֹגֵר עָלָיו דְּבָרִים. (סנהדרין ז) דָּבָר אַחֵר: ״וּבֵין גֵּרוֹ״, אַף עַל עִסְקֵי דִּירָה בֵּין חֲלַקַּת אַחִים, אַפִּלּוּ בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם.

(יז) לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃

יז לָא־תְשַׁתְּמוֹדְעוּן אַפִּין בְּדִינָא מִלֵּי זְעֵרָא כְּרַבָּא תִּשְׁמְעוּן לָא תְדַחֲלוּן מִן קֳדָם גַּבְרָא אֲרֵי דִינָא דַיְיָ הוּא וּפִתְגָמָא דִּי יִקְשֵׁי מִנְּכוֹן תְּקָרְבוּן לְוָתִי וְאֶשְׁמְעִנֵּהּ׃

רס״ו ◂ **לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט** • (ספרי) זֶה הַמְמֻנֶּה לְהוֹשִׁיב הַדַּיָּנִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר: ׳אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אוֹ גִּבּוֹר, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן. אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן בָּעִיר׳, וְהוּא אֵינוֹ בָּקִי בְּדִינִין, נִמְצָא מְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב, מַעֲלֶה אֲנִי עַל מִי שֶׁמִּנָּהוּ כְּאִלּוּ הִכִּיר פָּנִים בַּדִּין. **כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן** • (סנהדרין ח) שֶׁיְּהֵא חָבִיב עָלֶיךָ דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל

מְאָה מָנֶה, שֶׁאֵם קָדַם וּבָא לְפָנֶיךָ לֹא תְסַלְקֶנּוּ לָאַחֲרוֹן. דָּבָר אַחֵר: ״כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן״, כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳זֶה עָנִי הוּא וַחֲבֵרוֹ עָשִׁיר, וּמִצְוָה לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּה אֶת הֶעָנִי וְנִמְצָא מִתְפָּרְנֵס בְּנְקִיּוּת׳. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳הֵיאָךְ אֲנִי פּוֹגֵם בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עָשִׁיר זֶה בִּשְׁבִיל דִּינָר, אֲזַכֶּנּוּ עַכְשָׁו, וּכְשֶׁיֵּצֵא לַחוּץ אוֹמַר לוֹ: ׳תֵּן לוֹ, שֶׁאַתָּה חַיָּב לוֹ׳.

לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ • (ספרי) לֹא תִירְאוּ. דָּבָר אַחֵר: "לֹא תָגוּרוּ", לֹא תַכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן (משלי ו) "אוֹגֵר בַּקַּיִץ". **כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא •** מַה שֶּׁאַתָּה נוֹטֵל מִזֶּה שֶׁלֹּא כַּדִּין, אַתָּה מַזְקִיקֵנִי לְהַחֲזִיר לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטֵּיתָ עָלַי הַמִּשְׁפָּט. **תַּקְרִבוּן אֵלַי •** (ספרי) עַל דָּבָר זֶה נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּט בְּנוֹת צְלָפְחָד.

וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשָׁאוּל (שמואל א ט): "אֲנֹכִי הָרֹאֶה". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה', וְאֵימָתַי הוֹדִיעוֹ? כְּשֶׁבָּא לִמְשֹׁחַ אֶת דָּוִד (שם טז): "וַיַּרְא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד ה' מְשִׁיחוֹ", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וְלֹא אָמַרְתָּ "אֲנֹכִי הָרֹאֶה"? (שם) "אַל־תַּבֵּט אֶל־מַרְאֵהוּ".

(יח) וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי תַעְבְּדוּן:

רש"י◂ **אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן •** אֵלּוּ עֲשָׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת.

(יט) וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ:

יט וּנְטַלְנָא מֵחוֹרֵב וְהַלִּיכְנָא יָת כָּל מַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא הַהוּא דִּי חֲזֵיתוּן אַרַח טוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא יָתָנָא וַאֲתֵינָא עַד רְקַם גֵּיאָה:

רש"י◂ **הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא •** שֶׁהָיוּ בּוֹ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת וְעַקְרַבִּים כְּקַשָּׁתוֹת.

(כ) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ:

כ וַאֲמָרִית לְכוֹן אֲתֵיתוּן עַד טוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה דִּיְיָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:

(כא) רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת:

כא חֲזִי יְהָב יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ יָת אַרְעָא סַק אַחֲסַן כְּמָא דִּי מַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְבָּר:

• יום שלישי ה' מנחם־אב •

(כב) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן:

כב וּקְרֵבְתּוּן לְוָתִי כֻּלְכוֹן וַאֲמַרְתּוּן נְשַׁלַּח גֻּבְרִין קֳדָמָנָא וְיאַלְלוּן לָנָא יָת אַרְעָא וְיתֵיבוּן יָתָנָא פִּתְגָמָא יָת אָרְחָא דִּי נִסַּק בַּהּ וְיָת קִרְוַיָּא דִּי נֵעוֹל לְהֶן:

רש"י◂ **וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם •** בְּעַרְבוּבְיָא, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים ה): "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ וְגוֹ'", אוֹתָהּ קְרִיבָה הָיְתָה הוֹגֶנֶת: יְלָדִים מְכַבְּדִים אֶת הַזְּקֵנִים וּשְׁלָחוּם

ספורנו

(יט) **וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא.** דֶּרֶךְ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ מִפְּנֵי רֹב הַנְּחָשִׁים וְהָעַקְרַבִּים וְגָדְלָם, כְּאָמְרוֹ "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב" (להלן ח, טו). וּכְבָר סִפְּרוּ ז"ל (ספרי) שֶׁהָיוּ שָׁם 'נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת וְעַקְרַבִּים כְּקַשָּׁתוֹת'. וְכָל זֶה עָשָׂה הָאֵל יִתְבָּרַךְ כְּדֵי לְקַצֵּר לָהֶם הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּבְּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד, בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִירוּתֵיהֶם אָטָד, וַיִּרְבּוּ לִפְשֹׁעַ. וְכָל זֶה לֹא הִסְפִּיק, כִּי בֵּין כָּךְ חָטְאוּ בַּמִּתְאוֹנְנִים (במדבר יא, א) וּבַתַּאֲוָה (שם שם, ד) וּלְבַסּוֹף בַּמְרַגְּלִים (שם יג). תורה כ

(כא) **עֲלֵה רֵשׁ.** כִּי לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם. תורה כב

(כב) **וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם.** אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לָכֶם רָאשִׁים מְמֻנִּים עֲלֵיכֶם לְצָרְכֵי רַבִּים, בָּאתֶם כֻּלְּכֶם. **נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים.** נִבְחַר אֲנַחְנוּ אֲנָשִׁים

לִפְנֵיהֶם, וּזְקֵנִים מְכַבְּדִים אֶת הָרָאשִׁים לָלֶכֶת לִפְנֵיהֶם, אֲבָל כָּאן: "הַתְקָרְבוּן אֲלַי כֻּלְּכֶם", בְּעִרְבּוּבְיָא, יְלָדִים דּוֹחֲפִין אֶת הַזְּקֵנִים, וּזְקֵנִים דּוֹחֲפִין אֶת הָרָאשִׁים. **וַיָּשִׂבוּ אֹתָנוּ דָּבָר** • (ספרי)

בְּאֵיזֶה לָשׁוֹן הֵם מְדַבְּרִים. אֶת־הַדֶּרֶךְ וְגוֹ' • אֵין דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ עַקְמימוּת. וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן • תְּחִלָּה לִכְבֹּשׁ.

(כג) **וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט:**

כג **וּשְׁפַר בְּעֵינַי פִּתְגָמָא וּדְבָרִית מִנְּכוֹן תְּרֵין עֲשַׂר גֻּבְרִין גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא:**

רש"י ◄ **וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר** • בְּעֵינַי וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם, וְאִם בְּעֵינֵי מֹשֶׁה הָיָה טוֹב, לָמָּה אָמָרָהּ בַּתּוֹכָחוֹת? מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מְכֹר לִי חֲמוֹרְךָ זֶה'. אָמַר לוֹ: 'הֵן'. 'נוֹתְנוֹ אַתָּה לִי לְנִסָּיוֹן'? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. 'בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת'? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹ כְּלוּם, אָמַר הַלּוֹקֵחַ בְּלִבּוֹ: 'בָּטוּחַ הוּא זֶה שֶׁלֹּא אֶמְצָא בּוֹ מוּם', מִיָּד אָמַר לוֹ: 'טֹל מָעוֹתֶיךָ, וְאֵינִי מְנַסֶּהוּ מֵעַתָּה', אַף אֲנִי הוֹדֵיתִי לִדְבָרֵיכֶם, שֶׁמָּא תַּחְזְרוּ בָּכֶם כְּשֶׁתִּרְאוּ שֶׁאֵינִי מְעַכֵּב, וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם בָּכֶם. **וָאֶקַּח מִכֶּם** • מִן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּכֶם, מִן הַמְסֻלָּתִים שֶׁבָּכֶם. **שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט** • (שם) מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁבֶט לֵוִי עִמָּהֶם.

(כד) **וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ:**

כד **וְאִתְפְּנִיוּ וּסְלִיקוּ לְטוּרָא וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְּאֶתְכָּלָא וַאֲלִילוּ יָתַהּ:**

רש"י ◄ **עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל** • (שם) מַגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ. **וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ** • (שם) מְלַמֵּד שֶׁהָלְכוּ בָּהּ אַרְבָּעָה אוֹמָנִין שְׁתֵּי וָעֶרֶב.

(כה) **וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ:**

כה **וּנְסִיבוּ בִּידֵיהוֹן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וַאֲחִיתוּ לָנָא וַאֲתִיבוּ יָתָנָא פִּתְגָמָא וַאֲמָרוּ טָבָא אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:**

רש"י ◄ **וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ** • מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת. **וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ** • (שם) מִי הֵם שֶׁאָמְרוּ טוֹבָתָהּ? יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

(כו) **וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

כו **וְלָא אֲבִיתוּן לְמִסַּק וְסָרֵבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַּייָ אֱלָהְכוֹן:**

רש"י ◄ **וַתַּמְרוּ** • לְשׁוֹן הַתְרָסָתָם הִתְרַסְתֶּם כְּנֶגֶד מַאֲמָרוֹ.

ספורנו

וְנִשְׁלַח. וְלָזֶה לֹא הִסְכִּים הָאֵל יִתְעַלֶּה, וְאָמַר לְמֹשֶׁה "שְׁלַח לְךָ" (במדבר יג, ב), שֶׁיִּבְחַר הוּא הָאֲנָשִׁים וְלֹא הֵם, פֶּן יִבְחֲרוּ הֶדְיוֹטוֹת שֶׁיּוֹסִיפוּ לְהָרַע. וּבְכֵן בָּחַר מֹשֶׁה "כֻּלָּם אֲנָשִׁים" (שם שם, ג), וּבְתוֹכָם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וְגַם הָרְשָׁעִים מֵהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהִרְשִׁיעוּ לוֹמַר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכָבְשָׁהּ, לֹא הֵעֵזוּ פְּנֵיהֶם לוֹמַר שֶׁהָאָרֶץ רָעָה, אֲבָל סִפְּרוּ בְּשִׁבְחָהּ, בְּאֹפֶן שֶׁאַחַר כֵּן שָׁבוּ בְּתְשׁוּבָה, בְּאָמְרוֹ "וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַה'.. וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי ה'" (להלן מא-מה). תורה כג

(כג) **וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר.** כִּי חָשַׁבְתִּי שֶׁלֹּא הָיָה סָפֵק אֶצְלְכֶם בִּדְבַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁתִּכְבְּשׁוּ הָאָרֶץ וְשֶׁהִיא טוֹבָה, אֲבָל שֶׁהֱיִיתֶם רוֹצִים לִבְחֹר אֶת הַחֵלֶק מִמֶּנָּה הַיּוֹתֵר טוֹב לָכֶם עַתָּה, בְּאָמְרָכֶם "אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן" (פסוק כב). וְזֶה, כִּי יְדִעְתֶּם שֶׁלֹּא תִּכְבְּשׁוּ בְּשָׁנָה אַחַת אֶת כֻּלָּהּ, כְּאָמְרוֹ "לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת" (שמות כג, כט). תורה כד

(כד) **וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל.** כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב" (במדבר יג, יז), שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהָיוּ שָׁם יִשְׂרְאֵל אֵצֶל קְדֵשׁ בַּרְנֵעַ, וְהִיא בְּדַרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כַּמְבֹאָר בִּגְבוּלֵי הָאָרֶץ. תורה כה

(כה) **וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ.** אֲפִלּוּ הָרְשָׁעִים הוֹדוּ בְּטוֹבָתָהּ, כְּאָמְרָם "וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא" (שם יג, כז). תורה כו

(כו) **וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת.** שֶׁגִּלִּיתֶם רִשְׁעֲכֶם, שֶׁלֹּא הָיָה הַשְׁלִיחוּת כְּדֵי לִבְחֹר מִן הָאָרֶץ אֵיזֶה צַד יוֹתֵר טוֹב לָכֶם כַּאֲשֶׁר חָשַׁבְתִּי וְכַאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת, אֲבָל הָיְתָה כַּוָּנָתְכֶם בַּשְׁלִיחוּת

(כז) וַתֵּרְגְּנוּ בְּאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ:

כז וְאִתְרַעֲמְתּוּן בְּמַשְׁכְּנֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן בִּדְסָנֵי יְיָ יָתְנָא אַפֵּקְנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִמְסַר יָתָנָא בִּידָא דֶאֱמֹרָאָה לְשֵׁיצְיוּתָנָא:

רש"י◂ **וַתֵּרָגְנוּ** • לָשׁוֹן הָרָע, וְכֵן (משלי יח): "דִּבְרֵי נִרְגָּן", אָדָם הַמּוֹצִיא דִּבָּה. **בְּשִׂנְאַת ה' אֹתָנוּ** • וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אֲבָל אַתֶּם שׂוֹנְאִים אוֹתוֹ, מָשָׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר: מַה דִּבְלִבְּךָ עַל רַחֲמָךְ, מַה דִּבְלִבֵּיהּ עֲלָךְ. **בְּשִׂנְאַת ה' אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** • הוֹצָאָתוֹ לְשִׂנְאָה הָיְתָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת: אַחַת שֶׁל שַׂקְיָא וְאַחַת שֶׁל בַּעַל, לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב נוֹתֵן שֶׁל שַׂקְיָא, וּלְמִי שֶׁהוּא שׂוֹנֵא נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל. אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁל שַׂקְיָא הִיא, שֶׁנִּילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ, וְאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁל בַּעַל, וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לָתֵת לָנוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 23)

בְּשִׂנְאַת ה' אוֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (א, כז) **וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם** (רש"י) מְבֹאָר בַּסְּפָרִים, שֶׁאֲמִירָה זוֹ גְּרָמָה לְתִשְׁעָה בְּאָב, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר** – רָאשֵׁי־תֵּבוֹת אֵיבָה. וְרש"י מְעוֹדֵד וּמְחַזֵּק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אַהֲבָתָם הַטִּבְעִית לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם מְסְתָּרֶת, וְאֵין הֵם מַרְגִּישִׁים אֶת חֶסְדָּיו, וְעַד שֶׁשָּׁמַיִם אוֹר לְחֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ לְאוֹר – אֵין שׁוּם חֲלִישׁוּת כְּלָל וּכְלָל, חָלִילָה, בְּאַהֲבַת הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל.

(כח) אָנָה ׀ אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם:

כח לְאָן אֲנַחְנָא סָלְקִין אֲחָנָא תְּבְרוּ יָת לִבָּנָא לְמֵימַר עַם סַגִּי וְתַקִּיף מִנָּנָא קִרְוִין רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד צֵית שְׁמַיָּא וְאַף בְּנֵי גִּבָּרַאי חֲזֵינָא תַּמָּן:

רש"י◂ **עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם** • דִּבְּרוּ הַכְּתוּבִים לְשׁוֹן הֲבַאי (חולין צ).

(כט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם:

כט וַאֲמָרִית לְכוֹן לָא תִתְבְּרוּן וְלָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן:

רש"י◂ **לֹא־תַעַרְצוּן** • לְשׁוֹן שִׁבְירָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְדוֹמֶה לוֹ (איוב ל): "בַּעֲרוּץ נְחָלִים לִשְׁכֹּן", לְשֶׁבֶר נְחָלִים.

(ל) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

ל יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּמְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן הוּא יְגִיחַ לְכוֹן כְּכֹל דִּי עֲבַד עִמְּכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוֹן:

רש"י◂ **יִלָּחֶם לָכֶם** • בְּשִׁבִילְכֶם.

(לא) וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

לא וּבְמַדְבְּרָא דִּי חֲזֵיתָא דִּי סוֹבְרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּמָא דִּי מְסוֹבַר גְּבַר יָת בְּרֵהּ בְּכָל אָרְחָא דִּי הַלֶּכְתּוּן עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין:

רש"י◂ **וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ** • מוֹסָב עַל מִקְרָא שֶׁל מַעְלָה הֵימֶנּוּ: "כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם"; וְעַתָּה, אַף "בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נְשָׂאֲךָ וגו'". **כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ** • כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל (שמות יד) "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וגו'", מָשָׁל לְמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבְנוֹ לְפָנָיו וּבָאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ וְכוּ'.

ספורנו

לִרְאוֹת אִם תּוּכְלוּ לְכָבְשָׁהּ. וְזֶה, שֶׁלֹּא הָיִיתֶם מַאֲמִינִים בַּה' שֶׁיִּתְּנֶנָּה לָכֶם. וְלָכֵן כְּשֶׁהִגִּידוּ הַמְרַגְּלִים שֶׁהָעָם חֲזָקִים, "לֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת". תורה כז

(כז) **בְּשִׂנְאַת ה' אֹתָנוּ.** עַל מַה שֶּׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה בְּמִצְרַיִם. **לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי.** שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְאֵל יָדוֹ לְכַבֵּשׁ אֶת הָאֱמוֹרִיִּים וְלַהֲמִיתָם, יִתֵּן אוֹתָנוּ בְּיָדָם לְהַנְקֵם. תורה כח

(לא) **אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ.** "בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא", וְאִם הָיָה רוֹצֶה לְהַנְקֵם מִכֶּם הָיָה מַנִּיחַ אֶתְכֶם בְּיַד הַנְּחָשִׁים וְהָעַקְרַבִּים בַּמִּדְבָּר. תורה לב

(לג) וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לג וּבְפִתְגָמָא הָדֵין לֵיתֵיכוֹן מְהֵימְנִין בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◂ **וּבַדָּבָר הַזֶּה** • שֶׁהוּא מַבְטִיחָכֶם לַהֲבִיאָכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מַאֲמִינִים בּוֹ.

(לג) הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ ׀ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם:

לג דִּי מְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן בְּאָרְחָא לְאִתְקָנָאָה לְכוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי לְאַשְׁרָיוּתְכוֹן בְּעַמּוּדָא דְאֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא לְאַחֲזָיוּתְכוֹן בְּאָרְחָא דִי תְהָכוּן בַּהּ וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא בִּיְמָמָא:

רש"י ◂ **לַרְאֹתְכֶם** • כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם, וְכֵן "לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן (שמות יג): "לַשְׁמַע בְּקוֹל תּוֹדָה", וְכֵן (תהילים כו): "לְלֶכֶת לַגִּיד בְּיִזְרְעֶאל". (מלכים ב ט)

(לד) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:

לד וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קַל פִּתְגָמֵיכוֹן וּרְגִז וְקַיֵּם לְמֵימָר:

(לה) אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם:

לה אִם יֶחֱזֵי גְּבַר בְּגֶבְרַיָּא הָאִלֵּין דָּרָא בִישָׁא הָדֵין יָת אַרְעָא טַבְתָּא דִי קַיֵּימִית לְמִתַּן לַאֲבָהָתְכוֹן:

(לו) זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה:

לו אֱלָהֵין כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה הוּא יֶחֱזִנַּהּ וְלֵהּ אֶתֵּן יָת אַרְעָא דִי דְרַךְ בַּהּ וְלִבְנוֹהִי חֲלַף דִּי אַשְׁלִים בָּתַר דַּחֲלְתָּא דַיְיָ:

רש"י ◂ **אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ** • חֶבְרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג): "וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן".

(לז) גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם:

לז אַף עֲלַי הֲוָה רָגַז מִן קֳדָם יְיָ בְּדִילְכוֹן לְמֵימָר אַף אַתְּ לָא תֵעוֹל תַּמָּן:

רש"י ◂ **הִתְאַנַּף** • נִתְמַלֵּא רֹגֶז.

ספורנו

(לג) **לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם.** בְּאוֹתוֹ הַמִּדְבָּר, כְּאָמְרוֹ "לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה" (שם י, לג), וְכָל זֶה הוֹרָאַת אַהֲבָתוֹ וְחֶמְלָתוֹ עֲלֵיכֶם. תורה לד

(לד) **אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם.** קוֹל בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם. תורה לה

(לה־לט) **גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה' בִּגְלַלְכֶם.** וְזֶה, כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם בָּכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁיֵּעֵד בְּאָמְרוֹ "אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם" (שם יד, כח), וְהַדִּבּוּר בְּאָזְנָיו בָּזֶה הָיָה כְּאָמְרָם "נְשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז" (שם שם, ג). וְלָכֵן סִפֵּר עִנְיַן מִיתָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה עַד סוֹף ל"ח שָׁנָה אַחֲרֵי כֵן, וְהִגִּיד אוֹתוֹ בְּתוֹךְ דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁאָז אָמַר "אִם יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה" (להלן פסוק לה). וְאָמַר גַּם כֵּן "וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה" (להלן פסוק לט), שֶׁהָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁהַשֵּׁף בַּסּוֹף יִהְיוּ לָבַז, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵר הַמְשׁוֹרֵר בְּאָמְרוֹ "וַיּוֹשֵׁא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר, וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם, וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת" (תהלים קו, כו־כז), וְכֵן הֵעִיד יְחֶזְקֵאל בְּאָמְרוֹ "גַּם אֲנִי נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר, לְהָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם" כו' (יחזקאל כ, כג).

וּבְהַגִּידוֹ עִנְיָנוֹ בְּתוֹךְ דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹדִיעָם כִּי מְנִיעַת הִכָּנְסוֹ עִמָּם לָאָרֶץ הָיְתָה סִבָּה שֶׁתִּתְקַיֵּם בָּהֶם יוֹתֵר לְרַע הַגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזְרָה שֶׁטֶּפֶם יִהְיוּ לָבַז לְדוֹרוֹת. וְזֶה בְּעַצְמוֹ הֵעִיד הַמְשׁוֹרֵר בְּאָמְרוֹ "וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה, וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם.. לֹא הִשְׁמִידוּ אֶת הָעַמִּים.. וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם.. וַיִּחַר אַף ה' בְּעַמּוֹ" (תהלים קו, לב־מ). תורה מ

(לח) יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

לח יְהוֹשַׁע בַּר נוּן דְּקָאֵם קֳדָמָךְ הוּא יֵעוֹל תַּמָּן יָתֵהּ תַּקֵּף אֲרֵי הוּא יַחְסְנִנַּהּ לְיִשְׂרָאֵל:

◆ יום רביעי ו׳ מנחם־אב ◆

(לט) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשُוהָ:

לט וְטַפְּכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהוֹן וּבְנֵיכוֹן דִּי לָא יָדְעוּ יוֹמָא דֵין טַב וּבִישׁ אִנּוּן יֵעֲלוּן לְתַמָּן וּלְהוֹן אֶתְּנִנַּהּ וְאִנּוּן יֵירְתֻנַּהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כרך כג עמ׳ תי)

וְטַפְּכֶם . . הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה (א, לט) הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁהִיא נִצְחִית, נוֹתֶנֶת לָנוּ כֹּאן הוֹרָאָה נִצְחִית: יֶלֶד צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל עֹצֶם וְגֹדֶל מַעֲלַת הוֹרָיו, הוּא יָכוֹל וְצָרִיךְ לִשְׁאֹף לְהַגִּיעַ לְהֻשָּׁגִים גְּדוֹלִים עוֹד יוֹתֵר! שֶׁכֵּן, בְּכָל עִנְיְנֵי טוֹב וּקְדֻשָּׁה קַיֶּמֶת תְּמִיד הָאֶפְשָׁרוּת לְהִתְעַלּוֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וְכַאֲשֶׁר הַיֶּלֶד יוֹדֵעַ שֶׁהֻשְּׁגָיו מְזַכִּים גַּם אֶת הוֹרָיו – הוּא מִתְאַמֵּץ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ׳ 581)

וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה (א, לט) לְכְאוֹרָה, מַהִי הַהַדְגָּשָׁה עַל הַטַּף דַּוְקָא, וַהֲרֵי הַמְרַגְּלִים טָעֲנוּ שֶׁכֻּלָּם יִהְיוּ לָבַז, גַּם הַגְּדוֹלִים? וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה 'קָטָן' בַּעֲבוֹדַת ה' הוּא מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹות שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ לֹא נִקְלָט מָזוֹן רוּחָנִי זֶה בִּפְנִימִיּוּת, אֶלָּא הוּא 'מִתְפּוֹרֵר', וּכְדִרְכּוֹ שֶׁל תִּינוֹק, שֶׁמְּפוֹרֵר יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁאוֹכֵל (לקט טוב ויגש מז, יב). זוֹ הָיְתָה טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים: אִם יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִתְעַסְּקוּ שָׁם בִּדְבָרִים אַרְצִיִּים, יִהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְהוּא 'יִתְפּוֹרֵר'. עַל כָּךְ בָּא מַעֲנֵה ה', שֶׁעֲבוֹדַת הַ'טַּף' יִקָּרֵה יוֹתֵר מֵעֲבוֹדַת דּוֹר הַמִּדְבָּר, וְזֹאת מִצַּד מַעֲלַת הָ'אִתְכַּפְיָא' – הָאָדָם כּוֹפֶה אֶת עַצְמוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות.

(מ) וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף:

מ וְאַתּוּן אִתְפְּנוּ לְכוֹן וְטוּלוּ לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף:

רש״י ◂ **פְּנוּ לָכֶם** • אָמַרְתִּי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דֶּרֶךְ רֹחַב אֶרֶץ אֱדוֹם לְצַד צָפוֹן לִיכָּנֵס לָאָרֶץ, קִלְקַלְתֶּם וּגְרַמְתֶּם לָכֶם עִכּוּב. **פְּנוּ לָכֶם** • לַאֲחוֹרֵיכֶם וְתֵלְכוּ בַּמִּדְבָּר לְצַד יַם סוּף, שֶׁהַמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בּוֹ לְדָרוֹמָהּ שֶׁל הַר שֵׂעִיר, הָיָה מַפְסִיק בֵּין יַם סוּף לְהַר שֵׂעִיר, עַתָּה הִמְשִׁכוּ לְצַד הַיָּם וּתְסוֹבְבוּ אֶת הַר שֵׂעִיר, כָּל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח.

(מא) וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה:

מא וַאֲתֶבְתּוּן וַאֲמַרְתּוּן לִי חַבְנָא קֳדָם יְיָ אֲנַחְנָא נִסַּק וּנְגִיחַ בְּהּ קְרָב כְּכֹל דִּי פַקְּדָנָא יְיָ אֱלָהָנָא וְזָרֵזְתּוּן גְּבַר יָת מָנֵי קְרָבֵהּ וְשָׁרֵיתוּן לְמִסַּק לְטוּרָא:

רש״י ◂ **וַתָּהִינוּ** • לְשׁוֹן (במדבר יד): ״הִנָּנוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם!״ זֶה הַלָּשׁוֹן שֶׁאֲמַרְתֶּם, לְשׁוֹן ׳הֵן׳, כְּלוֹמַר נְזַדַּמַּנְתֶּם.

(מב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

מב וַאֲמַר יְיָ לִי אֱמַר לְהוֹן לָא תִסְּקוּן וְלָא תְגִיחוּן קְרָב אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְבָּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

רש״י ◂ **לֹא תַעֲלוּ** • לֹא עֲלִיָּה תִּהְיֶה לָכֶם, אֶלָּא יְרִידָה.

(מג) וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה:

מג וּמַלֵּלִית עִמְּכוֹן וְלָא קַבֶּלְתּוּן וְסָרַבְתּוּן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַּיְיָ וְאַרְשַׁעְתּוּן וּסְלֶקְתּוּן לְטוּרָא:

(מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה:

מד וּנְפַק אֱמֹרָאָה דְיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא לְקַדָּמוּתְכוֹן וּרְדָפוּ יָתְכוֹן כְּמָא דִי עַבְדָן דַּבְרָיָתָא וּטְרָדוּ יָתְכוֹן בְּשֵׂעִיר עַד חָרְמָה:

רש״י ◂ **כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים** • מַה הַדְּבוֹרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא מַכָּה אֶת הָאָדָם - מִיָּד מֵתָה, אַף הֵם כְּשֶׁהָיוּ נוֹגְעִים בָּכֶם - מִיָּד מֵתִים.

(מה) וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

מה וְתַבְתּוּן וּבְכִיתוּן קֳדָם יְיָ וְלָא קַבִּיל יְיָ צְלוֹתְכוֹן וְלָא אַצִּית לְמֵלֵיכוֹן:

רש״י ◂ **וְלֹא־שָׁמַע ה׳ בְּקוֹלְכֶם** • כְּבָיְכוֹל, עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמָיו כְּאִלּוּ אַכְזָרִי.

(מו) וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם:

מו וִיתֵבְתּוּן בְּרֻקָּם יוֹמִין סַגִּיאִין כְּיוֹמַיָּא דִי יְתֵבְתּוּן:

רש״י ◂ **וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים** • י״ט שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם״ בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת, וְהֵם הָיוּ ל״ח שָׁנָה, י״ט מֵהֶם עָשׂוּ בְּקָדֵשׁ, וְי״ט שָׁנָה הוֹלְכִים וּמְטַרְפִּים וְחָזְרוּ לְקָדֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב): ״וַיְנִיעֵם בַּמִּדְבָּר״, כָּךְ מָצָאתִי בְּ׳סֵדֶר עוֹלָם׳ (פ״ח).

ב (א) וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנָּסָב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים: ס

א וְאִתְפְּנֵינָא וּנְטַלְנָא לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ עִמִּי וְאַקֵּפְנָא יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר יוֹמִין סַגִּיאִין:

רש״י ◂ **וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה** • אִלּוּ לֹא חָטְאוּ, הָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר לִיכָּנֵס לָאָרֶץ מִן דְּרוֹמוֹ לְצָפוֹנוֹ, וּבְשְׁבִיל שֶׁקִּלְקְלוּ, הָפְכוּ לְצַד הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא בֵּין יַם סוּף לְדְרוֹמוֹ שֶׁל הַר שֵׂעִיר, וְהָלְכוּ אֵצֶל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח, דֶּרֶךְ יַם סוּף, דֶּרֶךְ יְצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם, שֶׁהוּא בִּמְקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, מִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִים לְצַד הַמִּזְרָח. **וַנָּסָב אֶת־הַר־שֵׂעִיר** • כָּל דְּרוֹמוֹ עַד אֶרֶץ מוֹאָב.

◆ יום חמישי ז׳ מנחם־אב ◆

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימָר:

(ג) רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה:

ג סַגִּי לְכוֹן דְּאַקֵּפְתּוּן יָת טוּרָא הָדֵין אִתְפְּנִיוּ לְכוֹן צְפוּנָא:

רש״י ◂ **פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה** • סוֹבוּ לָכֶם לְרוּחַ מִזְרָחִית מִן הַדָּרוֹם לַצָּפוֹן, פְּנֵיכֶם לַצָּפוֹן, נִמְצְאוּ הוֹלְכִים אֶת רוּחַ מִזְרָחִית, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יא): ״וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב״.

ספורנו

(מה) **וְלֹא שָׁמַע ה׳ בְּקֹלְכֶם.** מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם שֶׁעָשׂוּ, שֶׁלֹּא תַּסְפִּיק בּוֹ כָּל תְּשׁוּבָה, אֶלָּא מִיתָה מְמֻרָּקֶת. וְגַם הָיָה גְּזַר דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁבוּעָה, אַחַר שֶׁהֵעִירוּ אָזְנָם מֹשֶׁה וְיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב אֶל הַתְּשׁוּבָה (במדבר יד, ו־ט) וְלֹא שָׁבוּ אֶפְלּוּ אַחַר כָּךְ אֶלָּא מִיִּרְאַת עֹנֶשׁ. וְלָכֵן לֹא הִסְפִּיקָה הַתְּשׁוּבָה לְהָסִיר הָעֹנֶשׁ הַנִּגְזָר בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּקַיִן, וּבְשָׁאוּל בִּדְבַר עֲמָלֵק, וּבְנֵי עֵלִי. **וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם.** אֶפְלּוּ לְהַאֲרִיךְ, וְלֹא לְבַטֵּל גְּזֵרַת הַבָּנִים אֶפְלּוּ לְאַחַר מוֹת הָאָבוֹת. וּבָזֶה הוֹכִיחָם שֶׁלֹּא הָיְתָה תְּשׁוּבָתָם שְׁלֵמָה, וּלְפִיכָךְ לֹא הִשִּׂיגוּ דָּבָר אֶפְלּוּ בִּדְמָעָתָם. תורה מו

(ד) וְאֶת־הָעָם֙ צַ֣ו לֵאמֹ֔ר אַתֶּ֗ם עֹבְרִים֙ בִּגְב֣וּל אֲחֵיכֶ֔ם בְּנֵ֖י עֵשָׂ֑ו הַיֹּשְׁבִ֥ים בְּשֵׂעִ֖יר וְיָרְא֣וּ מִכֶּ֑ם וְנִשְׁמַרְתֶּ֖ם מְאֹֽד׃

ד וְיָת עַמָּא פַּקֵּד לְמֵימַר אַתּוּן עָבְרִין בִּתְחוּם אֲחוּכוֹן בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וְיִדְחֲלוּן מִנְּכוֹן וְתִסְתַּמְּרוּן לַחֲדָא׃

רמ״י ◂ **וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד** • ומַהוּ הַשְׁמִירָה? ״אַל תִּתְגָּרוּ בָּם״.

(ה) אַל־תִּתְגָּרוּ֙ בָּ֔ם כִּ֚י לֹֽא־אֶתֵּ֣ן לָכֶ֔ם מֵאַרְצָ֖ם עַד מִדְרַךְ כַּף־רָ֑גֶל כִּֽי־יְרֻשָּׁ֥ה לְעֵשָׂ֖ו נָתַ֥תִּי אֶת־הַ֥ר שֵׂעִֽיר׃

ה לָא תִתְגָּרוּן בְּהוֹן אֲרֵי לָא אֶתֵּן לְכוֹן מֵאַרְעָהוֹן עַד מִדְרַךְ פַּרְסַת רִגְלָא אֲרֵי יְרָתָא לְעֵשָׂו יְהָבִית יָת טוּרָא דְּשֵׂעִיר׃

רמ״י ◂ **עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל** • אֲפִלּוּ מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל, כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ דְּרִיסַת הָרֶגֶל אֵינִי מַרְשֶׁה לָכֶם לַעֲבוֹר בְּאַרְצָם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַד שֶׁיָּבֹא יוֹם דְּרִיסַת כַּף רֶגֶל עַל הַר הַזֵּיתִים, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד): ״וְעָמְדוּ רַגְלָיו וגו׳״. **יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו** • מֵאֲבָרָהָם, עֲשָׂרָה עֲמָמִים נָתַתִּי לוֹ: שִׁבְעָה לָכֶם; וְקֵינִי, וּקְנִזִּי וְקַדְמֹנִי, הֵן עַמּוֹן, וּמוֹאָב, וְשֵׂעִיר, אֶחָד מֵהֶם לְעֵשָׂו וְהַשְּׁתַּיִם לִבְנֵי לוֹט, בְּשָׂכַר שֶׁהָלַךְ אִתּוֹ ׳אֲחוֹתוֹ הִיא׳, וְשָׂתַק עַל מַה שֶּׁהָיוּ אוֹמְרִים עַל אִשְׁתּוֹ ׳אֲחוֹתוֹ הִיא׳, עֲשָׂאוֹ כִּבְנוֹ.

(ו) אֹ֚כֶל תִּשְׁבְּר֣וּ מֵאִתָּ֔ם בַּכֶּ֖סֶף וַאֲכַלְתֶּ֑ם וְגַם־מַ֥יִם תִּכְר֣וּ מֵאִתָּ֔ם בַּכֶּ֖סֶף וּשְׁתִיתֶֽם׃

ו עִבּוּרָא תִּזְבְּנוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתֵיכְלוּן וְאַף מַיָּא תִּכְרוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתִשְׁתּוּן׃

רמ״י ◂ **תִּכְרוּ** • לְשׁוֹן מִקָּח, וְכֵן (בראשית נ): ״אֲשֶׁר קָרִיתִי לִי״, (ר״ה כו) שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לְמְכִירָה ׳כִּירָה׳.

(ז) כִּ֣י יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ בֵּרַכְךָ֙ בְּכֹ֣ל מַעֲשֵׂ֣ה יָדֶ֔ךָ יָדַ֖ע לֶכְתְּךָ֣ אֶת־הַמִּדְבָּ֣ר הַגָּדֹ֣ל הַזֶּ֑ה זֶ֣ה אַרְבָּעִ֗ים שָׁנָה֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ עִמָּ֖ךְ לֹ֥א חָסַ֖רְתָּ דָּבָֽר׃

ז אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּרְכָךְ בְּכָל עֲבַד יְדָךְ סַפֵּק לָךְ צָרְכָּךְ בְּמֵהֵכָךְ לְמַדְבְּרָא רַבָּא הָדֵין דְּנָן אַרְבְּעִין שְׁנִין מֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ בְּסַעֲדָךְ לָא מְנַעְתָּא מִדָּעַם׃

רמ״י ◂ **כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ** • לְפִיכָךְ לֹא תִכְפּוֹ (ספרים אֲחֵרִים: תִּכְפְּרוּ) אֶת טוֹבָתוֹ, לֵרָאוֹת כְּאִלּוּ אַתֶּם עֲנִיִּים, אֶלָּא הַרְאוּ עַצְמְכֶם עֲשִׁירִים.

(ח) וַנַּעֲבֹ֗ר מֵאֵת֙ אַחֵ֣ינוּ בְנֵי־עֵשָׂ֔ו הַיֹּשְׁבִ֖ים בְּשֵׂעִ֑יר מִדֶּ֙רֶךְ֙ הָעֲרָבָ֔ה מֵאֵילַ֖ת וּמֵעֶצְי֣ן גָּבֶ֑ר וַנִּפֶן֙ וַנַּעֲבֹ֔ר דֶּ֖רֶךְ מִדְבַּ֥ר מוֹאָֽב׃

ח וַעֲבַרְנָא מִקֳּדָם אֲחוּנָא בְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר מֵאָרַח מֵישְׁרָא מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וְאִתְפְּנֵינָא וַעֲבַרְנָא אָרַח מַדְבְּרָא דְמוֹאָב׃

רמ״י ◂ **וַנִּפֶן וַנַּעֲבֹר** • לְצַד צָפוֹן, הָפַכְנוּ פָּנִים לַהֲלוֹךְ רוּחַ מִזְרָחִית.

ספורנו

ב (ז) **יָדַע לֶכְתְּךָ.** תִּקֵּן אוֹתוֹ בַּמִּצְטָרֵךְ. וּלְשׁוֹן ״יָדַע״ כְּמוֹ ״וַיֵּדַע אֱלֹהִים״ (שמות ב, כה), ״יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם״ (שם לג, יב), ״אֲשֶׁר יָדְעוֹ ה׳ פָּנִים אֶל פָּנִים״ (להלן לד, י), ״מָה אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ״ (תהלים קמד, ג) וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. יֵאָמֵר עַל הָאֵל יִתְעָלֶה וְזֶה הַלָּשׁוֹן, כִּי כָל פְּעָלָתוֹ יִתְבָּרַךְ בִּידִיעַת עַצְמוֹ.

לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר. וְיַכִּירוּ שֶׁלֹּא תִקְּנוּ מֵהֶם לְצֹרֶךְ, אֲבָל תִּקְּנוּ לַהֲנָאָתָם מִצַּד אַחְוָה, וּכְדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֲלֵיכֶם וְיִרְאוּ מַעֲשֵׂי ה׳ וְנִפְלְאוֹתָיו. תורה ח

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר יְרֻשָּׁה:

ט וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תְצוּר עַל מוֹאָבָאי וְלָא תִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּן לָךְ מֵאַרְעֵהּ יְרָתָא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהָבִית יָת לְחָיָת יְרָתָא:

רש״י ◂ **וְאַל־תִּתְגָּר וְגוֹ׳** • לֹא אָסַר לָהֶם עַל מוֹאָב אֶלָּא מִלְחָמָה, אֲבָל מְיָרְאִים הָיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֵׁהֵם מְזֻיָּנִים. לְפִיכָךְ כְּתִיב (במדבר כב): ״וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם״, שֶׁהָיוּ שׁוֹלְלִים וּבוֹזְזִים אוֹתָם, אֲבָל בִּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֱמַר: ״וְאַל תִּתְגָּר בָּם״, שׁוּם גֵּרוּי, בִּשְׂכַר צְנִיעוּת אִמָּם, שֶׁלֹּא פִּרְסְמָה עַל אָבִיהָ כְּמוֹ שֶׁעָשְׂתָה הַבְּכִירָה שֶׁקָּרְאָה שֵׁם בְּנָהּ מוֹאָב. עָר • שֵׁם הַמְּדִינָה.

(י) הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים:

י אֵימָתָאי מִלְקַדְמִין יָתִיבוּ בַהּ עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרָיָא:

רש״י ◂ **הָאֵמִים לְפָנִים וְגוֹ׳** • אַתָּה סָבוּר שֶׁזּוֹ אֶרֶץ רְפָאִים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ לְאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָאֵמִים שֶׁהֵם רְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוֹ הִיא, כִּי אוֹתָן רְפָאִים הוֹרַשְׁתִּי מִפְּנֵי בְּנֵי לוֹט וְהוֹשַׁבְתִּים תַּחְתָּם.

(יא) רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כָּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים:

יא גִּבָּרָאי מִתְחַשְׁבִין אַף אִנּוּן כְּגִבָּרָאי וּמוֹאָבָאי יִקְרָן לְהוֹן אֵימָתָנֵי:

רש״י ◂ **רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ וְגוֹ׳** • רְפָאִים הָיוּ נֶחְשָׁבִים אוֹתָם אֵמִים כַּעֲנָקִים הַנִּקְרָאִים רְפָאִים, עַל שֵׁם שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָם, יָדָיו מִתְרַפּוֹת. אֵמִים • עַל שֵׁם שֶׁאֵימָתָם מֻטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן ״וּבְשַׁעִיר יָשְׁבוּ הַחוֹרִים״ וּנְתַתִּים לִבְנֵי עֵשָׂו.

(יב) וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם:

יב וּבְשַׂעִיר יָתִיבוּ חָרָאי מִלְקַדְמִין וּבְנֵי עֵשָׂו תָּרֲכִנּוּן וְשֵׁצָיֵנּוּן מִקָּדָמֵיהוֹן וְיִתְיְבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא דִי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא יְרָתָתֵהּ דִּיהַב יְיָ לְהוֹן:

רש״י ◂ **יִירָשׁוּם** • לְשׁוֹן הֹוֶה. כְּלוֹמַר, נָתַתִּי בָּהֶם כֹּחַ שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים.

(יג) עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד:

יג כְּעַן קוּמוּ וְעִבְרוּ לְכוֹן יָת נַחֲלָא דְזָרֶד וַעֲבַרְנָא יָת נַחֲלָא דְזָרֶד:

ספורנו

(י) **הָאֵמִים לְפָנִים.** מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּנֵי לוֹט יוֹרְשֵׁי אַבְרָהָם בַּדִּין כְּלָל, הוֹדִיעַ שֶׁגַּם לָהֶם נָתַן ה׳ אֶת הָאָרֶץ כְּמוֹ לִבְנֵי עֵשָׂו. וְהָעֵד עַל זֶה, כִּי שְׁנֵיהֶם כָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ שֶׁלֹּא כְּמִנְהַג הָעוֹלָם. תורה יא

(יב) **וַיַּשְׁמִידוּם.** עֵשָׂו וּמוֹאָב הִשְׁמִידוּ וְהֶחֱרִיבוּ יְשׁוּב יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְךָ יְשׁוּבָם, כְּדֵי לְהַשְׁמִיד כָּל הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ לְפָנִים, בַּל יָקוּמוּ וְיִירְשׁוּ אָרְץ. כִּי גַּם מוֹאָב גַּם עֵשָׂו לֹא מִלְּאוּ אֶת כָּל יְשׁוּב הַחוֹרִי וְיִשּׁוּב הָאֱמִים שֶׁהִשְׁמִידוּ. וּבְהֵיוֹת הַר שֵׂעִיר מַגִּיעַ עַד גְּבוּל מוֹאָב, וְשָׁם אֵצֶל גְּבוּל מוֹאָב אֵין שׁוּם יְשׁוּב מִבְּנֵי עֵשָׂו, וְכֵן גְּבוּל מוֹאָב מַגִּיעַ עַד הַמִּדְבָּר, וְשָׁם אֵצֶל הַמִּדְבָּר אֵין שׁוּם יוֹשֵׁב מִבְּנֵי מוֹאָב, לְכָךְ אָמַר שֶׁמִּכָּל מָקוֹם לֹא יַעַבְרוּ דֶּרֶךְ גְּבוּל שׁוּם אֶחָד מֵהֶם. **כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל.** בְּעֵת כְּתִיבַת הַתּוֹרָה שֶׁכְּבָר כָּבְשׁוּ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהָיוּ מְלָכִים גְּדוֹלִים וְאַדִּירִים בִּזְמַן מוּעָט שֶׁלֹּא כְּמִנְהַג הָעוֹלָם. תורה יג

(יג) **עַתָּה קֻמוּ.** וּמֵאַחַר שֶׁאָסוּר לָכֶם לַעֲבֹר בִּגְבוּל שְׁנֵי אֵלֶּה, **קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת נַחַל זָרֶד.** שֶׁהוּא חוּץ לִגְבוּל שְׁנֵיהֶם, וּמִשָּׁם תּוּכְלוּ לַעֲבֹר חוּץ לִגְבוּל שְׁנֵיהֶם עַד הַיַּרְדֵּן. תורה יד

(יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ ׀ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־
עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זֶרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם
כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

יד וְיוֹמַיָּא דִּי הַלֶּכְנָא מֵרְקַם גֵּיאָה עַד דִּי
עַבַרְנָא יָת נַחֲלָא דְזָרֶד תְּלָתִין וְתַמְנֵי שְׁנִין
עַד דְּסַף כָּל דָּרָא גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא מִגּוֹ
מַשְׁרִיתָא כְּמָא דִּי קַיֵּים יְיָ לְהוֹן:

(טו) וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה
עַד תֻּמָּם:

טו וְאַף מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת בְּהוֹן
לְשֵׁצָיוּתְהוֹן מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא עַד דְּשֵׁלִימוּ:

רש״י ◂ **הָיְתָה בָּם** • לְמַהֵר וּלְהֻמָּם בְּתוֹךְ מ׳ שָׁנָה, שֶׁלֹּא יִגְרְמוּ לִבְנֵיהֶם עוֹד לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר.

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת
מִקֶּרֶב הָעָם: ס

טז וַהֲוָה כַּד שְׁלִימוּ כָּל גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא
לְמָמַת מִגּוֹ עַמָּא:

רש״י ◂ **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ וְגוֹ׳.**

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

יז וּמַלִּיל יְיָ עִמִּי לְמֵימָר:

רש״י ◂ **וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי וְגוֹ׳** • אֲבָל מִשְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים עַד כָּאן לֹא נֶאֱמַר בְּפָרָשָׁה [זוֹ] ״וַיְדַבֵּר״, אֶלָּא ״וַיֹּאמֶר״, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל ל״ח שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים, לֹא נִתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר בִּלְשׁוֹן חִבָּה פָּנִים אֶל פָּנִים וְיִשּׁוּב הַדַּעַת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל הַנִּבְיאִים אֶלָּא בְּשִׂבְיל יִשְׂרָאֵל. **אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה** • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הַיּוֹצְאִים בַּצָּבָא.

(יח) אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר:

יח אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵין יָת תְּחוּם מוֹאָב יָת
לְחָיָת:

(יט) וְקָרַבְתָּ מ֫וּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגַּר בָּם
כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט
נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה:

יט וְתִקְרַב לָקֳבֵל בְּנֵי עַמּוֹן לָא תְצוּר עֲלֵיהוֹן
וְלָא תִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא
אֶתֵּן מֵאַרְעָא דִּבְנֵי עַמּוֹן לָךְ יְרָתָא אֲרֵי לִבְנֵי
לוֹט יְהָבְתַּהּ יְרָתָא:

רש״י [יח–יט] ◂ **אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב וְגוֹ׳ וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן** • מִכָּאן שֶׁאֶרֶץ עַמּוֹן לְצַד צָפוֹן.

(כ) אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יֵשְׁבוּ־בָהּ
לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים:

כ אַרְעָא גִּבָּרְיָא מִתְחַשְּׁבָא אַף הִיא גִּבָּרְאֵי
יְתִיבוּ בַהּ מִלְקַדְמִין וַעֲמוֹנָאֵי קָרֵן לְהוֹן
חַשְׁבָּנֵי:

רש״י ◂ **אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב** • אֶרֶץ רְפָאִים נֶחְשֶׁבֶת אַף הִיא, לְפִי שֶׁהָרְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוֹ הִיא שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם.

(כא) עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיֹּרִשֵׁם יְהוָה
מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:

כא עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא וְשֵׁצִנּוּן יְיָ
מְקֳדָמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וְיִתְיְבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן:

(כ) **אֶרֶץ רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף הִוא.** וְאֵין סָפֵק שֶׁלֹּא הָיוּ בְּנֵי עַמּוֹן כְּדַאי לְהוֹרִישָׁם, וְעָשָׂה הָאֵל יִתְבָּרַךְ לָהֶם – תורה כא

(כב) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

כב כְּמָא דִי עֲבַד לִבְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר דִּי שֵׁצִי יָת חוֹרָאֵי מִקֳּדָמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וְיִתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא הָדֵין׃

(כג) וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידָם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃

כג וְעַוָּאֵי דְּיָתְבִין בְּדָפִיחַ עַד עַזָּה קַפּוּטָקָאֵי דִּנְפָקוּ מִקַּפּוּטַקְיָא שֵׁצָּנוּן וְיִתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן׃

רמ״י ◂ **וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים וְגוֹ׳** • (חולין ס) עַוִּים מִפְּלִשְׁתִּים הֵם, שֶׁעִמָּהֶם הֵם נֶחֱשָׁבִים בְּסֵפֶר יְהוֹשֵׁעַ (יג), שֶׁנֶּאֱמַר: ״חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים: הָעַזָּתִי, וְהָאַשְׁדּוֹדִי, וְהָאֶשְׁקְלוֹנִי, הַגִּתִּי, וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים״.

וּמִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ, לֹא יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא אַרְצָם מִיָּדָם, וְהֵבִאתִי עֲלֵיהֶם כַּפְתּוֹרִים וְהִשְׁמִידוּם וְיָשְׁבוּ תַּחְתָּם. וְעַכְשָׁו, אַתֶּם מֻתָּרִים לְקַחְתָּהּ מִיָּדָם.

(כד) קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה׃

כד קוּמוּ טוּלוּ וְעִבְרוּ יָת נַחֲלָא דְאַרְנֹן חֲזֵי דְמְסָרִית בִּידָךְ יָת סִיחֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן אֱמֹרָאָה וְיָת אַרְעֵהּ שְׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ וְאִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמֵּהּ קְרָבָא׃

(כה) הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃

כה יוֹמָא הָדֵין אֲשָׁרֵי לְמִתַּן זַעְתָּךְ וְדַחְלְתָּךְ עַל אַפֵּי עַמְמַיָּא דִּי תְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דִּי יִשְׁמְעוּן שְׁמְעָךְ וְיִזְוְעוּן וְיִדְחֲלוּן מִן קֳדָמָךְ׃

רמ״י ◂ **תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם** • (תענית כ ועי״ז כה) לְמֵד שֶׁעָמְדָה חַמָּה לְמֹשֶׁה בְּיוֹם מִלְחֶמֶת עוֹג (סִפְרֵי אֶתְחָנַן: סִיחוֹן), וְנוֹדַע הַדָּבָר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם.

(כו) וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר׃

כו וּשְׁלַחִית אִזְגַּדִּין מִמַּדְבְּרָא דְקֶדֵמוֹת לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן פִּתְגָמֵי שְׁלָמָא לְמֵימַר׃

רמ״י ◂ **מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא צִוַּנִי הַמָּקוֹם לִקְרֹא לְסִיחוֹן לְשָׁלוֹם, לָמַדְתִּי מִמִּדְבַּר סִינַי, מִן הַתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם: כְּשֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל, חִזֵּר אוֹתָהּ עַל עֵשָׂו וְיִשְׁמָעֵאל, וְגָלוּי לְפָנָיו שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּהָ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן פָּתַח לָהֶם

בְּשָׁלוֹם, אַף אֲנִי קִדַּמְתִּי אֶת סִיחוֹן בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר: מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת, מִמִּדְבַּר סִינַי, מִמָּקוֹם שֶׁקִּדַּמְתָּ לָעוֹלָם. כָּל הָיִיתָ לְשִׁלֹּחַ בָּרָק אֶחָד וְלִשְׁרֹף אֶת הַמִּצְרִיִּים, אֶלָּא שְׁלַחְתַּנִי מִן הַמִּדְבָּר אֶל פַּרְעֹה לֵאמֹר: ״שַׁלַּח אֶת עַמִּי!״ בְּמָתוֹן.

(כז) אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול׃

כז אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ בְּאָרְחָא בְּאָרְחָא אֵזֵל לָא אֶסְטֵי יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא׃

ספורנו

(כב) **כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו.** שֶׁאַחַר שֶׁהָיוּ גֵּרִים בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר, גֵּרְשׁוּ אֶת הַתּוֹשָׁבִים. תורה כג

(כג) **וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה.** אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי עֵשָׂו אוֹ מִבְּנֵי פְּלִשְׁתִּים, שֶׁנִּשְׁבַּע לָהֶם אַבְרָהָם (בראשית כא, כח־לב), לֹא נִמְנְעוּ יִשְׂרָאֵל לְכִבֹּשׁ אֶת אַרְצָם. וְהַסִּבָּה בָּזֶה הָיְתָה, שֶׁלֹּא מָצְאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ בְּיָדָם, שֶׁהֲרֵי ״כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר״ – מֵרֹב הָעָם בָּעִיר, שֶׁיָּצְאוּ לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה – הֵם הִשְׁמִידוּ אֶת הָעַוִּים, וּמֵיַּד אוֹתָם כַּפְתּוֹרִים כָּבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ. תורה כד

(כח) אָכֵל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתֵיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃

כח עִבּוּרָא בְּכַסְפָּא תְּזַבְּנֵן לִי וְאֵיכוֹל וּמַיָּא בְּכַסְפָּא תִּתֶּן לִי וְאֶשְׁתֵּי לְחוֹד אֶעְבַּר בְּרַגְלָי׃

(כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃

כט כְּמָא דִּי עֲבָדוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וּמוֹאָבָאי דְּיָתְבִין בְּלָהֵיָת עַד דְּאֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דַּייָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא׃

רמ"י ◂ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו • לֹא לְעִנְיַן לַעֲבֹר בְּאַרְצָם, אֶלָּא לְעִנְיַן מֶכֶר אֹכֶל וּמַיִם. עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן • מוּסָב עַל "אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ".

(ל) וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לִבּוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ס

ל וְלָא אָבֵי סִיחֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן לְמִשְׁבָּקָנָא לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ אֲרֵי אַקְשֵׁי יְיָ אֱלָהָךְ יָת רוּחֵהּ וְתַקֵּיף יָת לִבֵּהּ בְּדִיל לְמִמְסְרֵהּ בִּידָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין׃

◆ יום שישי ח' מנחם־אב ◆

(לא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ׃

לא וַאֲמַר יְיָ לִי חֲזֵי שָׁרֵיתִי לְמִמְסַר קֳדָמָךְ יָת סִיחֹן וְיָת אַרְעֵהּ שְׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ לְמֵירַת יָת אַרְעֵהּ׃

רמ"י ◂ הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ • כָּפָה שֹׁר שֶׁל אֱמוֹרִיִּים שֶׁל מַעְלָה תַּחַת רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהִדְרִיכוֹ עַל צַוָּארוֹ.

(לב) וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃

לב וּנְפַק סִיחֹן לְקֳדָמוֹתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא קְרָבָא לְיָהַץ׃

רמ"י ◂ וַיֵּצֵא סִיחֹן • לֹא שָׁלַח בִּשְׁבִיל עוֹג לַעֲזֹר לוֹ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִין זֶה לָזֶה.

(לג) וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃

לג וּמְסָרֵהּ יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא וּמְחֵינָא יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּהּ׃

רמ"י ◂ וְאֶת־בָּנָיו • בְּנוֹ כְּתִיב, שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן גִּבּוֹר כְּמוֹתוֹ.

(לד) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃

לד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא וְגַמַּרְנָא יָת כָּל קִרְוֵי גַּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא לָא אַשְׁאַרְנָא מְשֵׁזֵב׃

רמ"י ◂ מְתִם • אֲנָשִׁים. בְּבְזַת סִיחוֹן נֶאֱמַר: "בָּזְזָנוּ לָנוּ", לְשׁוֹן בִּזָּה, שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם, וּבוֹזְזִים אִישׁ לוֹ, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבִזַּת עוֹג כְּבָר הָיוּ שְׂבֵעִים וּמְלֵאִים, וְהָיְתָה בְּזוּיָה בְּעֵינֵיהֶם וּמְקָרְעִין וּמַשְׁלִיכִין בְּהֵמָה וּבְגָדִים, וְלֹא נָטְלוּ כִּי־אִם כֶּסֶף וְזָהָב, לָכֵן נֶאֱמַר: "בַּזּוֹנוּ לָנוּ", לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כָּךְ נִדְרַשׁ בַּסִּפְרֵי׳ בְּפָרָשַׁת (במדבר כה) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים".

ספורנו

(ל) כִּי הִקְשָׁה ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת רוּחוֹ. לְמָאן מֵהַנִּיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר בִּגְבוּלוֹ. וְאִמֵּץ אֶת לִבּוֹ. לְהִלָּחֵם. תורה לא

(לה) רַק הַבְּהֵמָה בָּזְזוּן לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ׃

לה לְחוֹד בְּעִירָא בַּזְנָא לָנָא וַעֲדֵי קִרְוָיָא דִּי כְבַשְׁנָא׃

(לו) מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ׃

לו מֵעַרֹעֵר דִּי עַל כֵּיף נַחֲלָא דְאַרְנֹן וְקַרְתָּא דִּי בְנַחֲלָא וְעַד גִּלְעָד לָא הֲוַת קַרְתָּא דִּי תְקַפַת מִנָּנָא יָת כֹּלָא מְסַר יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא׃

(לז) רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

לז לְחוֹד לְאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָא קָרֵבְתָּא כָּל כֵּיף נַחֲלָא יוּבְקָא וְקִרְוֵי טוּרָא וְכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא׃

רמ״י◂ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק • כָּל אֲשֶׁל נַחַל יַבֹּק. וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה ה׳ • שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ, הִנַּחְנוּ.

ג (א) וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃

א וְאִתְפְּנֵינָא וּסְלֶקְנָא אָרַח דְּמַתְנָן וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן לְקַדָּמוּתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא קְרָבָא אֶדְרֶעִי׃

רמ״י◂ וַנֵּפֶן וַנַּעַל • כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלָיָה.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃

ב וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תִדְחַל יָתֵהּ אֲרֵי בִידָךְ מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ וְתַעְבֶּד לֵהּ כְּמָא דִי עֲבַדְתָּא לְסִיחֹן מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה דִּי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן׃

רמ״י◂ אַל־תִּירָא אֹתוֹ • וּבְסִיחוֹן לֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר ״אַל תִּירָא אוֹתוֹ״, אֶלָּא מִתְיָרֵא הָיָה מֹשֶׁה שֶׁלֹּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת שֶׁשִּׁמֵּשׁ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): ״וַיָּבֹא הַפָּלִיט״, וְהוּא עוֹג.

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃

ג וּמְסַר יְיָ אֱלָהָנָא בִּידָנָא אַף יָת עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן וְיָת כָּל עַמֵּהּ וּמְחִנּוֹהִי עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵהּ מְשֵׁזֵב׃

(ד) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃

ד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא לָא הֲוַת קַרְתָּא דִּי לָא נְסַבְנָא מִנְּהוֹן שִׁתִּין קִרְוִין כָּל בֵּית פָּלָךְ טְרָכוֹנָא מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן׃

רמ״י◂ חֶבֶל אַרְגֹּב • מְתַרְגְּמִינַן: ׳בֵּית פָּלָךְ טְרָכוֹנָא׳, וְרָאִיתִי תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בְּ׳מְגִלַּת אֶסְתֵּר׳, קוֹרֵא לְפָלָטִין ׳טְרָכוֹנִין׳. לְמַדְתִּי חֶבֶל אַרְגֹּב, הַפַּרְכְיָא, הֵיכַל מֶלֶךְ, כְּלוֹמַר שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְרֵאת עַל שְׁמָהּ, וְכֵן ״אֶת הָאַרְגֹּב״ דִּמְלָכִים, אֵצֶל הֵיכַל מֶלֶךְ חֲרָגוּ פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ לִפְקַחְיָה בֶּן מְנַחֵם, לָמַדְתִּי שֶׁכָּךְ נִקְרֵאת שָׁם הַהַפַּרְכְיָא.

(ה) כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד׃

ה כָּל אִלֵּין קִרְוִין כְּרִיכָן מַקְפָּן שׁוּר רָם דִּילְהֶן דָּשִׁין וְעַבְּרִין בַּר מִקְרֵוי פַּצָּחֵיָא סַגִּי לַחֲדָא׃

רמ״י◂ מֵעָרֵי הַפְּרָזִי • פְּרָזוֹת וּפְתוּחוֹת בְּלֹא חוֹמָה, וְכֵן (זכריה ב) ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם״.

(ו) וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף:

ו וְנַמַּרְנָא יָתְהוֹן כְּמָא דִי עֲבַדְנָא לְסִיחֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן גַּמַּר כָּל קִרְוֵי גֻבְרַיָּא נָשַׁיָּא וְטַפְלָא:

רמ"י ◂ **הַחֲרֵם** • לְשׁוֹן הֹוֶה, הָלַךְ וְכָלוֹת.

(ז) וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ:

ז וְכָל בְּעִירָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא בַּזָּנָא לָנָא:

(ח) וַנִּקַּח בָּעֵת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן:

ח וּנְסִבְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת אַרְעָא מִידָּא תְּרֵין מַלְכֵי אֱמֹרָאָה דִי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִנַּחֲלָא דְאַרְנֹן עַד טוּרָא דְחֶרְמוֹן:

רמ"י ◂ **מִיַּד** • מֵרְשׁוּת.

(ט) צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר:

ט צִידְנָאֵי קָרָאן לְחֶרְמוֹן סִרְיֹן וֶאֱמֹרָאֵי קָרָאן לֵהּ טוּר תַּלְגָּא:

רמ"י ◂ **צִדֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן וְגוֹ'** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן", חֲרֵי לוֹ אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת, לָמָּה הֻצְרְכוּ לְכָתֵב? לְהַגִּיד שֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ אַרְבָּעָה מַלְכֵיוּת מִתְפָּאֲרוֹת בְּכָךְ: זוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי יִקָּרֵא, וְזוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי יִקָּרֵא. **שְׂנִיר** • הוּא שֶׁלָּג בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז וּבִלְשׁוֹן כְּנַעַן.

(י) כָּל ׀ עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן:

י כֹּל קִרְוֵי מֵישְׁרָא וְכָל גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן עַד סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי קִרְוֵי מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן:

(יא) כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ:

יא אֲרֵי לְחוֹד עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן אִשְׁתְּאַר מִשְּׁאָר גִּבָּרַיָּא הָא עַרְסֵהּ עַרְסָא דְפַרְזְלָא הֲלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּשַׁע אַמִּין אָרְכַּהּ וְאַרְבַּע אַמִּין פְּתָיֵהּ בְּאַמַּת מְלַךְ:

רמ"י ◂ **מִיֶּתֶר הָרְפָאִים** • שֶׁהָרְגוּ אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, וְהוּא פָּלַט מִן הַמִּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיָּבֹא הַפָּלִיט", זֶהוּ עוֹג. **בְּאַמַּת־אִישׁ** • בְּאַמַּת עוֹג.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת יז עמ' 7)

הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל, הֲלֹא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן עַרְשׂוֹ: עַרִיסָה שֶׁל קָטָן (רשב"ם) שִׁטָּתוֹ שֶׁל 'עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן', שֶׁבְּחִנּוּךְ קְטַנִּים הָעִקָּר הוּא בְּרִיאוּת הַגּוּף, 'עֶרֶשׂ בַּרְזֶל'. וְהוּא הַפִּין וּפִרְסֵם שֶׁטֶה זוֹ בְּרֹב עַם, בְּעִיר הַבִּירָה -

ספורנו

ג (י־יא) **עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן. כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר.** וְהִשְׁעִם שֶׁמָּלַךְ עוֹג בְּאוֹתוֹ הַגְּלִיל הָיָה, כִּי הוּא לְבַדּוֹ "נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים". כִּי מִפִּלְחֶמֶת אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו (בראשית יד) שֶׁהִכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם (שם פסוק ה) נִשְׁאֲרוּ רְפָאִים רַבִּים, וְאוֹתָם הַנִּשְׁאָרִים הִכּוּ אוֹתָם בְּנֵי עַמּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר לְמַעְלָה (ב, כ־כא). וּמִמִּלְחֶמֶת הָעַמּוֹנִים נִשְׁאַר הוּא לְבַדּוֹ, וּבְהִיוֹתוֹ גִּבּוֹר כִּגְבוּרַת שְׁאָר הָרְפָאִים, לָכֵן מָלַךְ. **בְּאַמַּת אִישׁ.** בְּאַמַּת כָּל אֶחָד מֵאוֹתָם הָרְפָאִים. וּמִלַּת "אִישׁ" תּוֹרָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ "אִישׁ לְבִצְעוֹ מְקֻצָּעוּ" (ישעיה נו, יא), "וַיִּכּוּ אִישׁ אִישׁוֹ" (מלכים א ב, כ), וְזוֹלָתָם. אָמַר אִם כֵּן, שֶׁאוֹתָהּ הָעֶרֶשׂ הָיְתָה "תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ" בְּאַמַּת כָּל אֶחָד מֵהֶם, וְהָיְתָה בְּלִי סָפֵק אַמּוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת הָרְבֵּה מְאֹד יוֹתֵר מִתֵּשַׁע אַמּוֹת, אוּלַי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּבָזֶה יוּבַן גֹּדֶל אוֹתָם הָעֲנָקִים וְחָזְקָם, וְעִם כָּל זֶה הִשְׁמִידוּ אוֹתָם בְּנֵי עַמּוֹן בִּגְזֵרַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר לְמַעְלָה (לעיל ב, כא). תורה יב

רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן. אַף הָאֱמֶת הִיא, שֶׁגַּם בְּרִיאוּת הַגּוּף חַיֶּבֶת לִהְיוֹת מְבֻסֶּסֶת עַל רוּחָנִיּוּת וֶאֱמוּנָה, כִּי בְּלָאו הָכִי, לָמָּה לֹא יֶחֱטָא הַבֵּן וְיֵרֵד אַחֲרֵי מוֹתָרוֹת, דָּבָר שֶׁיִּסְגֹּע, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, גַּם בִּבְרִיאוּת הַגּוּף. וּמַפְלֶת עוֹג הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, לֹא בְּדֶרֶךְ נֵס, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קָפַץ וְהִכָּהוּ בַּחֲרֶב בְּקַרְסֻלָּיו (רש"י סוף פרשת חקת), שֶׁהִיא פְּעָלָה טִבְעִית. לוֹמַר לְךָ: גַּם בְּרִיאוּת הַגּוּף - וְנִצָּחוֹן גַּשְׁמִי - תְּלוּיָה בִּבְרִיאוּת הַנֶּפֶשׁ, הַבָּאָה עַל יְדֵי אֱמוּנָה שְׁלֵמָה בָּאֱלֹקִים.

(יב) וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי:

יב וְיָת אַרְעָא הָדָא יְרִיתְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא מֵעַרְעֵר דִּי עַל נַחֲלָא דְאַרְנֹן וּפַלְגוּת טוּרָא דְגִלְעָד וְקִרְווֹהִי יְהָבִית לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגָד:

רש"י ◂ וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא • הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה: "מִנַּחַל אַרְנֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן". מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן • אֵינוֹ מְחֻבָּר לְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִקְרָא אֶלָּא לְסוֹפוֹ, עַל "נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי", אֲבָל לְעִנְיַן יֵרֻשָּׁה עַד הַר חֶרְמוֹן הָיָה.

(יג) וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי לַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־הַבָּשָׁן הַהִוא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים:

יג וּשְׁאָר גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן מַלְכוּתָא דְעוֹג יְהָבִית לְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה כֹּל בֵּית פָּלַךְ טְרָכוֹנָא לְכָל מַתְנָן הַהוּא מִתְקְרֵי אַרְעָא גִּבָּרַיָּא:

רש"י ◂ הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים • הִיא אוֹתָהּ שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם.

(יד) יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבָּשָׁן חַוֹּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

יד יָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה נְסִיב יָת כָּל בֵּית פָּלַךְ טְרָכוֹנָא עַד תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקֵירוֹס וּקְרָא יָתְהוֹן עַל שְׁמֵהּ יָת מַתְנָן כַּפְרֵנֵי יָאִיר עַד יוֹמָא הָדֵין:

◆ שבת קודש ט' מנחם־אב ◆

(טו) וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד:

טו וּלְמָכִיר יְהָבִית יָת גִּלְעָד:

(טז) וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:

טז וּלְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגָד יְהָבִית מִן גִּלְעָד וְעַד נַחֲלָא דְאַרְנֹן גּוֹ נַחֲלָא וּתְחוּם וְעַד יוּבְקָא דְנַחֲלָא תְּחוּם בְּנֵי עַמּוֹן:

רש"י ◂ תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל • כָּל הַנַּחַל, וְעַד מֵעֵבֶר לִשְׁפָתוֹ. כְּלוֹמַר, עַד וְעַד בְּכָלָל וְיוֹתֵר מִכָּאן.

(יז) וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה:

יז וּמֵישָׁרָא וְיַרְדְּנָא וּתְחוּמֵהּ מִגִּנּוֹסַר וְעַד יַמָּא דְמֵישָׁרָא יַמָּא דְמִלְחָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ מַרְמָתָא מַדִּינְחָא:

רש"י ◂ מִכִּנֶּרֶת • מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי הָיָה, וְנַחֲלַת בְּנֵי גָד מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמִּזְרָחִי, וְנָפַל בִּגּוֹרָלָם רֹחַב הַיַּרְדֵּן כְּנֶגְדָּם. וְעוֹד מֵעֵבֶר לִשְׁפָתוֹ, עַד כִּנֶּרֶת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל", הַיַּרְדֵּן וּמֵעֵבֶר לוֹ.

(יח) וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל:

יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר יְיָ אֱלָהֲכוֹן יְהַב לְכוֹן יָת אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ מְזָרְזִין תַּעְבְּרוּן קֳדָם אֲחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזָרְזֵי חֵילָא:

כש״י◄ **וָאֲצַו אֶתְכֶם** • לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגָד הָיָה מְדַבֵּר. **לִפְנֵי אֲחֵיכֶם** • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה, לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לִפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג): ״וְטָרַף זְרוֹע אַף קָדְקֹד״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש״פ דברים תשד״מ – התוועדויות תשד״מ ד עמ׳ 2321)

חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם (ג, יח) **שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים . . . שֶׁנֶּאֱמַר וְטָרַף זְרוֹעַ אַף קָדְקֹד** (רש״י) כָּל יְהוּדִי חַיָּיב לַעֲסֹק בְּ׳כִיבּוּשׁ הָאָרֶץ׳ – עָלָיו לִכְבֹּשׁ אֶת ׳חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם׳ וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ ׳אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׳. וְקַיָּימִים שְׁנֵי סוּגֵי מְנִיעוֹת שֶׁיֵּשׁ לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם: **קָדְקֹד** רוֹמֵז עַל מְנִיעָה שִׂכְלִית, שֶׁנִּדְמֶה לוֹ לָאָדָם שֶׁאֵין בְּכֹחוֹ לִלְחֹם מִלְחָמָה זוֹ. **וּזְרוֹעַ** רוֹמֵז עַל מְנִיעָה גַּשְׁמִית, שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לְוַתֵּר עַל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים כְּדֵי לַעֲסֹק בְּכִבּוּשׁ זֶה. וְהָיוּ חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ **בְּמַכָּה אַחַת** (רש״י ברכה לג, כ), כְּלוֹמַר: אֵין זְמַן לַעֲסֹק עִם הַ׳זְּרוֹעַ׳ בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעִם הָ׳רֹאשׁ׳ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בְּסֵדֶר מְסֻדָּר. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה אֵין סֵדֶר בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת ׳חֲטֹף וֶאֱכֹל חֲטֹף וּשְׁתֵי׳.

(יט) רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

יט **לְחוֹד נְשֵׁיכוֹן וְטַפְלְכוֹן וּבְעִירְכוֹן יְדַעְנָא אֲרֵי בְעִיר סַגִּי לְכוֹן יֵתְבוּן בְּקִרְוֵיכוֹן דִּי יְהָבִית לְכוֹן:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ט עמוד 14 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַסִּבָּה לְטַעֲנַת בְּנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן

יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם (ג, יט) בְּתִפְאֶרֶת יְהוֹנָתָן (מטות לב, א) מַקְשֶׁה: ״יֵשׁ לָתֵת טַעַם לָמָּה דַּוְקָא לִשְׁנֵי שְׁבָטִים הַלָּלוּ הָיָה מִקְנֶה רַב״? וּמְתָרֵץ דִּ״שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים הַלָּלוּ חִבְּבוּ אֶת הַמָּן, וּלְכָךְ מִקְנֶה רַב הָיָה לָהֶם מֵאֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַשְּׁבָטִים דְּשָׁחֲטוּ הַבְּהֵמוֹת, וְלֹא חִבְּבוּ אֶת הַמָּן לְאָכְלוֹ בְּכָל פַּעַם״.

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּהָא דְּחִבַּת הַמָּן גָּרְמָה לְזֶה שֶׁלֹּא רָצוּ לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיְתָה רַק מִצַּד זֶה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הָיָה לָהֶם מִקְנֶה רַב, אֶלָּא הָיָה בָּזֶה גַּם עִנְיָן עָמֹק יוֹתֵר.

דְּהִנֵּה כָּל מַאֲכָל גַּשְׁמִי, יֵשׁ לוֹ רַק טַעַם אֶחָד וּלְכָל הַיּוֹתֵר כַּמָּה טְעָמִים, אַךְ בַּמָּן מָצִינוּ (יומא עה, א) ״הַמָּן . . מוֹצְאִין בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים״ וִיתֵירָה מִזּוֹ אִיתָא שָׁם ״הַמָּן מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה טְעָמִים״, שֶׁהָיוּ בּוֹ טְעָמִים הָפְכִּיִּים, כִּי הַמָּן הָיָה ״לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם״ (בשלח טז,ד) – לֶחֶם רוּחָנִי, וְלָכֵן לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְּבָלוֹת גַּשְׁמִיּוֹת.

וּמִכֵּיוָן שֶׁהָיוּ מֻרְגָּלִים בְּ״לֶחֶם רוּחָנִי״, זֶה גָּרַם לָהֶם שֶׁלֹּא יִרְצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי שָׁם יִצְטָרְכוּ לַעֲסֹק בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים וְ״אַרְצִיִּים״, כְּמוֹ לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְרָצוּ לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, כִּי אֵין בָּעֲבוֹדָה זוֹ טִרְדָּה דּוֹמָה, וִיכוֹלִים לִהְיוֹת תָּמִיד דְּבוּקִים בְּהַקָּבָּ״ה.

(כ) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

כ **עַד דִּי יְנִיחַ יְיָ לַאֲחֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן וְיֵרְתוּן אַף אִנּוּן יָת אַרְעָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְכוֹן בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וּתְתוּבוּן גְּבַר לִירֻתְּתֵהּ דִּי יְהָבִית לְכוֹן:**

(כא) וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוֵּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:

כא **וְיָת יְהוֹשׁוּעַ פַּקֵּדִית בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר עֵינָיךְ חֲזָאָה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לִתְרֵין מַלְכַיָּא הָאִלֵּין כֵּן יַעְבֵּד יְיָ לְכָל מַלְכְּוָתָא דִּי אַתְּ עָבֵר לְתַמָּן:**

(כב) לֹא תִּירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם:

כב **לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מֵימְרֵהּ יְגִיחַ לְכוֹן: ס ס ס**

ק״ה פסוקים. מלכי״ה סימן. חסלת פרשת דברים

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

ב״ה א׳ ט״ו סיון, תרפ״ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ״ז באתי בבקשה לכללות אנ״ש שי׳ אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי׳ לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג׳ מנחם־אב מפרק יח עד סוף פרק כב	**יום רביעי - ו׳ מנחם־אב** מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד׳ מנחם־אב מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום חמישי - ז׳ מנחם־אב** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה׳ מנחם־אב מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום שישי - ח׳ מנחם־אב** מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט׳ מנחם־אב פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

[תמוז תרס״ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ׳ שנה ונכנס לשנת הכ״א היה אומר פרק כ״א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, א פותחין בברכה... עד עמ' 204, שבנפש:

אגרת הקודש[1]

א. בהסכמתם לספר ה"תניא", מציינים הרבנים בני הגאון המחבר זי"ל נ"ע (נדפסה ב"מבוא" ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקודש" (כולל גם ה"קונטרס אחרון" הבא אחרי "אגרת הקודש" ואגרות הקודש שלאחריו). נכתבו בכתב־יד־קדשו ובלשונו הקדוש של רבנו הזקן. השם "**אגרת** הקודש" ניתן, מפני שרוב הסימנים שבחלק זה, הם **אגרות** שנשלחו על ידי רבנו הזקן (אל חסידים) "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון", ובגלל זה מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון ליצרף אגרות קודש אלו לספר ה"תניא".

אגרת הקדש

א פותחין בברכה לברך ולהודות לה' כי טוב. שמועה טובה שמעה ותחי נפשי. אין טוב אלא תורה. תורת ה' תמימה. זו השלמת כל הש"ס כולו ברוב עיירות ומנינים מאנ"ש. הודאה על העבר ובקשה על העתיד. כה יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים מדי שנה בשנה בגבורה של תורה. ולהודיע לבני אדם גבורתה

בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים בין חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מנין" של חסידים, מחלקים את הש"ס (וכפי שמובא בסוף "קונטרס אחרון" – שם דן רבנו הזקן שוב בענין **זה** – שבאם אין ב"מנין" אחד מספיק אנשים לכך, מצרפים אליהם אנשים מ"מנין" אחר), על מנת ללמוד אותו במשך השנה. ונהוג שאת הסיום והחלוקה מחדש לקראת השנה הבאה – עורכים בי"ט בכסלו או בכ"ד בטבת.

והרבי שליט"א דיבר כבר פעמים רבות (בשעת סיום הש"ס), שבשם שבמלאכה הנעשית בשבת על ידי שני אנשים, הרי אם אין אותה מלאכה יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, נקרא הדבר שכל אחד מהם עשה את **כל** המלאכה[2] – כך הדבר גם לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד וסיום הש"ס נעשים על ידי כל אלה המשתתפים בחלוקה (ומן הנמנע שכל אחד ילמוד את כל הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד והשלים את כל הש"ס.

באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל־פה, מוסיף עילוי (התעלות) בנפשו של יהודי גם בעבודתו הפנימית בהשגה ובהתבוננות בגדלות הוי', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה אוזר את הנשמה בגבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו ומדותיו.

אודות אגרת זו, סיפר הרבי הריי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן תש"ח[3]):

בשנת תרמ"ח, בהתוועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שאת אגרת הקודש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלשה חלקים בשנים שונות. בפעם הראשונה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט ללכת למזריטש, אז נתן למחונכיו פתק־התעוררות "פותחין בברכה" עד "והן בחינת הזרועות והגוף שבנפש". בפעם השניה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן שב ממזריטש, ורבו הוד כ"ק המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו הבעל־שם־טוב ובברכת מורו הקדוש ח"י[4], גילה מי הוא – הוד כ"ק רבנו הזקן – מטרת ירידת נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנות נפשות רוחניות הקשורות בכך – כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של אגרת הקודש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עד מיצוי הנפש".

הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ולנכדו, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", את חוויותיו הפנימיות בשנים הראשונות מאז הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד השליחות של מורו רבנו הבעל־שם־טוב. האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן, שהיתה לנו, תלמידי הרב המגיד, בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות של מסירות נפש אליו, העניקה לי תוקף עוז, לבצע את כל ציווייו של רבנו המגיד בדיוק גמור ובמסירות נפש פנימית ועצמותית. כעבור כמה שנים, כשהאברכים, תלמידיי, התיישבו בעיירות ובישובים שונים, הרי לרגלי המעמסה שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד, ובדי לבצע, בעזרת השם יתברך, את הכוונה הפנימית של ירידת נשמתי לעולם זה – הוספתי באגרת "פותחין בברכה" את הקטע "ועתה הפעם כו' נא ונא. אך בשבתות כו' וכגון דא כו' ואין טוב אלא תורה וכו'".

פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה, לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב[5]**. שְׁמוּעָה טוֹבָה שָׁמְעָה וַתְּחִי נַפְשִׁי,** - שמעתי שמועה טובה שהחייתה את נפשי, **אֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה,** - כשאומרים "טוב" הכוונה היא לתורה, כמאמר המשנה במסכת אבות[6], ועל איזה טוב של תורה אנו מדברים כאן? – **"תּוֹרַת ה' תְּמִימָה"**[7] – שעל תורת ה' כפי שהיא "תמימה" הרי כתוב שהיא "משיבת נפש", היא מחיה ומרוננת את הנפש, **זוֹ הַשְׁלָמַת כָּל הַשַּׁ"ס**[8] **כֻּלּוֹ**[9] - סיום כל הש"ס כולו[10], **בְּרֹב עֲיָרוֹת וּמְנָיָנִים מֵאַנ"שׁ,** - חסידים, **הוֹדָאָה עַל הֶעָבָר** – תודה על שעשו זאת בעבר, **וּבַקָּשָׁה עַל הֶעָתִיד,** - ובקשה לעשות זאת גם בעתיד, **כֹּה יִתֵּן** – ה', **וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאַמֵּץ לִבָּם בַּגִּבּוֹרִים**[11]**, מֵדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה, בִּגְבוּרָה שֶׁל תּוֹרָה.** – כך יתן ויוסיף ה' (ותוספתו של השי"ת היא הרי

---

1. הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים – "ואולי הוא אגב דהשם "אגרת התשובה"". וצ"ע. **2.** שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. **3.** ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 170. **4.** אחי' השילוני. **5.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "בקשר ועל הבשו"ט שמודים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, וא"ו)". **6.** פ"ר מ"ג. **7.** תהלים יט, ח. **8.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "הכוונה לשלול רובו ככולו (עיין ט"ז ואחרונים בשו"ע או"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות (ואף שאינן אלא סיפור - ראה פיהמ"ש, הועתק בתיו"ט שם)". **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "שאז "תמימה" גם במובן זה". **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר**

הוספה יותר מאשר העיקר עצמו[12], לחזק ולייצב את לבותיהם בין החזקים (שגם ביחס לחזקים יהיה זה חזק) בגבורה ובחוזק שהתורה מעניקה. **וּלְהוֹדִיעַ לִבְנֵי אָדָם גְּבוּרָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה**[13] **וְכֹחָהּ עֹז,** - גבורה של תורה, הכוונה לתורה שבעל־פה דוקא, שכך הדבר בשורש התורה (בספירות העליונות), שתורה שבכתב היא ב"חכמה", וספירת החכמה היא הרי בקו הימין (חסד), ואילו תורה שבעל־פה היא ב"בינה"[14], וספירת הבינה ("אני בינה לי גבורה"[15]) היא בקו השמאל (גבורה[16]). וכדי להודיע ענין הגבורה שמעניקה תורה שבעל־פה לנשמתו של יהודי – **פֶּרֶשׁ** – פירט והסביר, **שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם**[17]: **"חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ כוגו"** - "אשת חיל", כנסת ישראל ונשמות ישראל, חוגרת את מתניה ב"עוז" של תורה, ("עוז" היינו תורה[18], "אין עוז אלא תורה"[19]), שהתורה מחזקת מתניה של נשמה, כשם שגבור מחזק את עצמו על ידי שחוגר עצמו בחגורה. מה הוא, איפוא, ענין ה"מתניים" ביחס לנשמה, שהתורה חוגרת ומחזקת אותם? – **"מָתְנַיִם", הֵם דָּבָר הַמַּעֲמִיד כָּל הַגּוּף עִם הָרֹאשׁ הַנִּצָּב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמּוֹלִיכִים וּמְבִיאִים אוֹתוֹ** – את הגוף והראש, **לְמָחוֹז חֶפְצוֹ. וְכֵן שֶׁהוּא בְּנַשְׁמִיּוֹת הַגּוּף,** - שה"מתניים" מעמידים ומייצבים את כל הגוף ומביאים אותו למקום שהוא רוצה להיות שם, **כָּךְ הוּא** – גם, **בְּבְחִינַת רוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** - שעל ה"מתניים" של הנשמה, עומד כל הגוף של הנשמה יחד עם הראש של הנשמה, ודבר זה מביא את הנשמה לתכליתה הנכספת. מה הם, איפוא, ה"מתניים" של הנשמה? הרי זה – **הָאֱמוּנָה הָאֲמִתִּית בַּה' אֶחָד** – שהוא, **אֵין־סוֹף** – בלי קץ, **בְּרוּךְ־הוּא, דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – שהוא ממלא כל העולמות בחיות פנימית המצומצמת ומותאמת לכל נברא במיוחד, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** - והוא סובב ומקיף כל העולמות ומחיה אותם בחיות שהיא למעלה מעלה מהם, ואשר לכן אין חיות זו יכולה להתקבל בהם בפנימיות, אלא היא מקיפה עליהם, **וְלֵית אֲתַר פָּנוּי מִנַּיהּ,** - אין מקום (ומדריגה) שיהיה פנוי ממנו, שלא יהיה מצוי שם, **לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ** – אין סוף וקץ לבחינת ההתעלות שלו והיותו נעלה מהעולם, ומהיותו "מופשט" מהעולם, **וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,** - שאין סוף וקץ לכוח ירידתו מטה מטה ולהתלבשותו בעולם באופן שהעולם מסתיר על האלקות – הרי, שה"אין סופיות" שלו היא גם למעלה וגם למטה. **וְכֵן לְד' סְטְרִין** – וכך הדבר כלפי ארבעת הצדדים, מזרח, מערב, דרום וצפון, **בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ,** - כל האמור הוא ביחס ל"מקום", בשש הקצוות של מקום: מעלה, מטה וארבע רוחות. **וְכֵן** – וכך הדבר גם **בְּבְחִינַת שָׁנָה וְנֶפֶשׁ, כַּנּוֹדָע** – שכן, הבריאה מתחלקת ל"עולם", "שנה" ו"נפש" (כפי שכתוב בספר יצירה[20]): עולם – מקום (מעלה, מטה וד' רוחות), שנה – זמן (עבר, הוה ועתיד) ונפש – חיות. הרי, כשם שהוא "אחד" ו"אין סוף" ב"עולם" (במקום), כך הדבר גם ב"שנה" (בזמן) וב"נפש". **הִנֵּה אֱמוּנָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם בְּחִינַת "מְתָנַיִם"**[21], - המתנים של הנפש[22], **דָּבָר הַמַּעֲמִיד וּמְכַוְּנִים אֶת הָרֹאשׁ,** - של הנפש, **הוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְבּוֹנֵן וּמַעֲמִיק דַּעַת בְּגֶדֶלֶת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּבְחִינַת עוֹלָם־שָׁנָה־נֶפֶשׁ,** - כפי שהוא אין־סופי במקום, זמן וחיות של כל הנבראים. אמונה זו מקיימת ומחזיקה את הראש, השכל, שכן היסוד עליו עומד ומתקיים השכל וההבנה בגדלות ה' הוא האמונה באחדות הוי'. וההתבוננות היא גם **וּבְרֹב חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו עָמָּנוּ, לִהְיוֹת "עִם קְרוֹבוֹ",** - עם שהוא קרוב אליו,

אגרת הקדש

של תורה שבע"פ וכחה עוז. פי' שלמה המלך ע"ה חגרה בעוז מתניה כו'. מתנים הם דבר המעמיד כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם. והם המוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו. וכמו שהוא בגשמיות הגוף כך הוא בבחי' רוחניות הנפש האלהית האמונה האמיתית בה' אחד א"ס ב"ה דאיהו ממכ"ע וסוכ"ע ולית אתר פנוי מיניה למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין בבחי' א"ס ממש. וכן בבחי' שנה ונפש כנודע. הנה אמונה זו נק' בשם בחי' מתנים דבר המעמיד ומקיים את הראש הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת בגדולת א"ס ב"ה בבחי' עולם שנה נפש. וברוב חסדו ונפלאותיו עמנו להיות עם קרובו ולדבקה בו ממש כנודע ממאמר

שליט"א: "אולי הכוונה בזה – שבנדו"ד ה"ז ת"ת דרבים, שעי"ז הלימוד דכאו"א (בהיותו חלק מהרבים) ותוצאותיו (לאמץ הלב) ביותר". **12.** ב"ר פס"א, ד. **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "דבה עסקינן – הש"ס". **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "עפמש"כ אגה"ק סוסכ"ט". **15.** משלי ג, ב. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ – זו"ן רובו חסדים או גבורות". **17.** משלי לא, יז. **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ראה תו"א (ואוה"ת) ס"פ יתרו". **19.** ספרי האזינו לב, ב. ובכ"מ. **20.** פ"ג מ"ג. ובכ"מ. **21.** על השאלה, כיצד מתאים "מתנים" ל' רבים למה שאמונה היא אחת, כתב **כ"ק אדמו"ר שליט"א**: 1) "גם מים חיים וכו' וכו' - ל' רבים. 2) עיי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה מהלב זהו "מתנים" **ואולי** י"ל דנק' ל' רבים מפני ש"נמשך" **בשני ירכים, וכן ממש ואולי** עוד יותר באמונה דהיא אחת אבל גם שתים אנכי ולא יהי' לך. ויל"פ עפ"ז הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' **שתים** זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ - לביאור הנ"ל וק"ל". **22.** על השאלה, מדוע אין רבנו הזקן מבאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מוליכים את הגוף למחוז חפצו, כתב **כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "עיקר כוונת אגה"ק זו - אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' - בנוגע לתפלה ועניני'. וגם פי' הכתוב חגרה בעוז **בא לבאר זה** כו' (ולא כ"כ - לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן מבאר בנוגע לזרועות - דו"ר - שזהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד **ראש** - התבוננות, אבל הגוף (מצות - כמובן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן. וכמובן ג"כ מהמשך בנוגע "את וזמן - שעת **תפלת** כו'" - שמשמיט "הגוף". עפ"ז יל"פ ג"כ הנמשל דענין דמוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו שהרי התפלה

וּלְדָבְקָה בּוֹ - יתברך, מַמָּשׁ, כַּנּוֹדָע - וכפי שידוע, מִמַּאֲמַר - חכמינו ז"ל[23]: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא", - זאת מדוע? משום, שֶׁהוּא - העולם הבא, הוא רַק זִיו וְהָאָרָה מִבְּחִינָה הַנִּקְרֵאת "שְׁכִינָה" - והוא נקרא "שכינה" מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַשּׁוֹכֵן כּוֹ, - בנבראים ומחיה אותם.[1] וְאִם כֵּן הֲרֵי זוֹ בְּחִינָה - ומדרגה שיש לה שייכות לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאליו מתכוונים כאן במשמעות "עולם הבא", הוּא רַק - הארה מבחינת "שכינה", וְנִבְרָא - והעולם הבא וגן העדן נברא, בְּיוֹ"ד אַחַת - באות אחת, יו"ד, מִשְּׁמוֹ יִתְבָּרַךְ - כמאמר חכמינו ז"ל[24] על הפסוק[25]: בי"ה ה' צור עולמים", כּוֹ, אֲבָל - ואילו, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מְקָרְבִין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם מַמָּשׁ, לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כְּבָיְכוֹל, - למהותו ועצמותו של הקב"ה עצמו, שהוא בְּחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[26]: "הוֹדוֹ - בלבד, הוא עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם, - החיות של ארץ ושל שמים היא הוד וזיו בלבד ממנו יתברך, וַיֶּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ כּוֹ", - ולעמו ישראל ההמשכה היא מ"קרן", מ"עצמות". "קרן"[27] הוא הרי עצם הדבר, ו"ירם קרן לעמו" היינו, שלבני ישראל (עמו) ההמשכה היא עצמית מ"אין סוף", "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כּוֹ". - כלומר, שבמצוות העלה אותנו להתעלותו הוא, לקדושה זו שהוא קדוש ומובדל מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", כנזכר לעיל בפרק האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק הראשון, וכשאדם מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו, להיות עם קרובו ודבוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר לגלות ולעורר - וְ"כַמַּיִם הַפָּנִים כּוֹ"[28], לְהוֹלִיד מִתְּבוּנָה זוֹ - שהוא מבין גדלותו של הקב"ה וחסדו הגדול אתנו, דְּחִילוּ וּרְחִימוּ - יראה ואהבה, שִׂכְלִיִּים - הנולדות באמצעות השכל, אוֹ טִבְעִיִּים, - האהבה והיראה שישנן בטבע בכל נשמה של יהודי, והשכל וההתבוננות מגלים אותן בלבד[29], לִהְיוֹת - אצלו, בְּחִינַת "צָעָק לִבָּם אֶל ה'", - לבם צעק והתגעגע להקב"ה לדבקה בו. זוהי אהבה באופן של "צעקה", געגועים ודביקות. אוֹ - שההתבוננות תעורר בו בְּחִינַת - אהבה של רִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה, בְּבְחִינַת "רָצוֹא", - צמאון וכליון להקב"ה, וְאַחַר־כָּךְ - אחרי שהתעורר ב"רצוא", שהוא רוצה להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, עליו להיות לאחר מכן בְּבְחִינַת "שׁוֹב", - לשוב אל מקומו, נשמה בגוף תוך ביטול אל הקב"ה, לִהְיוֹת - כך שיהיה, פַּחַד ה' בְּלִבּוֹ וְלֵבוּשׁ מְגִנָּלְתּוֹ כּוֹ, - שהיראה תהיה בבחינתה הנעלית, להתבייש בפני גדלותו של הקב"ה, בושה המונעת אותו מלעשות דבר שהוא רע בעיני הקב"ה, וְהוּא - הבחינה של יראה, פחד ובושה, היא בְּחִינַת "שְׂמֹאל דּוֹחָה", - בחינת שמאל וגבורה שלמעלה, הדוחה שלא לעמוד בקירוב של אהבה (הבאה מ"ימינו תחבקני"[30]) אלא בפחד ובושה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַתַּן־תּוֹרָה[31]: "וַיִּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק - ההתגלות של מתן תורה פעלה בבני ישראל יראה וביטול המתבטאים בנסיגה לאחור, שירא לגשת אל הקודש, כּוֹ", וְחֵן - האהבה והיראה, הֵן בְּחִינוֹת הַזְּרוֹעוֹת וְהַגּוּף שֶׁבַּנֶּפֶשׁ: אהבה - חסד, היא "דרועא ימינא" (זרוע ימין), ויראה - גבורה, היא "דרועא שמאלא" (זרוע שמאל)[32].

אגרת הקדש

יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב שהוא רק זיו והארה מבחי' הנק' שכינה השוכן כו' ונברא ביו"ד א' משמו ית' כו' אבל תשובה ומעשים טובים מקרבין ישראל לאביהם שבשמים ממש למהותו ועצמותו כביכול בחי' א"ס ממש וכמ"ש הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו כו' אקב"ו כו' וכמים הפנים כו' להוליד מתבונה זו דו"ר שכליים או טבעיים להיות בחי' צעק לבם אל ה' או בחי' רשפי אש ושלהבת עזה בבחי' רצוא ואח"כ בבחי' שוב להיות פחד ה' בלבו וליבוש מגדולתו כו' והוא בחי' שמאל דוחה כמ"ש במ"ת וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו' והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש:

יום שני ד' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 204, אך מי הוא הנותן... עד עמ' 204, הנפש כו':

אַךְ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ וְעוֹז לִבְחִינַת "מְתָנַיִם", - לאמונה הנקראת "מתניים" כנזכר לעיל בתחילת האגרת, לְהַעֲמִיד וּלְקַיֵּם הָרֹאשׁ וְהַזְּרוֹעוֹת - מי נותן את הכוח לאמונה זו להעמיד ולהחזיק את השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש" שבנפש, ואת אהבת ה' ויראת ה', הרי זה, עֶסֶק וְלִמּוּד הֲלָכוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, - תורה היא ה"זרועות" שבנפש? גם כשיש לאמונה ה"מזון" שלה, כמו שכתוב[33]: "ורעה אמונה", וממילא היא בגילוי - מה נותן כוח ועוז לאמונה זו להעמיד וכו' את ה"ראש" וה"זרועות" בבחינה שלמעלה מאמונה? הוּא - הרי הוא הנותן כח ועוז לבחי' מתנים להעמיד ולקיים הראש והזרועות הוא עסק ולימוד הלכות בתורה שבע"פ שהיא בחי' גילוי רצון העליון דאורייתא

ענינה הליכה בסולם המוצב כו'". **23.** אבות פ"ד מי"ז. **24.** מנחות כט, ב. **25.** ישעי' כו, ד. **26.** תהלים קמה, יג. **27.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הל' קרן וחומש". **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ט". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ד". **30.** שה"ש ח, ג. **31.** יתרו כ, טו. **32.** תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו). **33.** תהלים לז, ג.

הלחם והמזון לאמונה של הנשמה, כפי שכתוב[34]: "לכו לחמו בלחמי", שהכוונה היא לתורה, ובמיוחד ללימוד תורה שבעל־פה, שֶׁהִיא – תורה שבעל־פה, היא בְּחִינַת גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, - הרצון העליון הוא באופן של "גילוי", כשהוא מתגלה בבהירות על כל פרטיו – זהו דוקא בתורה שבעל־פה, שבכתב, מן התורה לא יודעים בבהירות ובדיוק מהו הרצון העליון במצוה מסויימת. כגון במצות תפילין: מן התורה שבכתב, בה כתוב רק "וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך"[35], לא יודעים עדיין מה לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך"; רק בתורה שבעל־פה מתבהר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות, שהתורה שבעל־פה היא הגילוי של הרצון העליון (כפי שהדבר מתבאר בפרוטרוט להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט).

אגרת הקדש

מחכמה היא דנפקת אבל מקורה ושרשה הוא למעלה מעלה מבחי' חכמה והוא הנקרא בשם רצון העליון ב"ה וכמ"ש כצנה רצון תעטרנו כעטרה שהיא על המוחין שבראש וכנודע ממ"ש ע"פ אשת חיל עטרת בעלה. וכל השונה הלכות בכל יום כו'. וזהו חגרה בעוז מתניה אין עוז אלא תורה שהיא נותנת כח ועוז לבחי' מתנים החגורים ומלובשים בה לחזק ולאמץ זרועותיה הן דו"ר שכליים או טבעיים כל חד לפום שיעורא דיליה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש שבנפש הוא השכל המתבונן כו' אמר טעמה כי טוב סחרה כו' ומבואר במ"א): אך עת וזמן החיזוק ואימוץ הזרועות והראש היא שעת תפלת השחר שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. ולזאת

למרות שעל תורה בכלל הרי אומרים[36] "אורייתא מחכמה נפקת", שתורה היא בחינת חכמה שלמעלה, כיצד, איפוא אומרים כאן, שהוא רצון העליון שלמעלה מ"חכמה"? – על כך אומר רבנו הזקן: דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה הִיא דְּנָפְקַת, - יציאתה והתגלותה של התורה היא מבחינת "חכמה" שלמעלה, אֲבָל מְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ – של התורה, הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה, וְהוּא הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "רְצוֹן הָעֶלְיוֹן" בָּרוּךְ־הוּא, - רצון הוא למעלה מחכמה והוא מקיף (סובב) ונותן כוח בחכמה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[37]: - כלפי הפעולה שהתורה פועלת בנשמה: "כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ"[38], - פעולתה של התורה על הנשמה הלומדת תורה היא עטרה ומחסה, כַּעֲטָרָה שֶׁהִיא עַל הַמֹּחִין שֶׁבָּרֹאשׁ, - לכן יש בכוחה להעניק חוזק ועוז "למתניים" המעמידים את המוחין שבראש – השכל המתבונן, וכן ה"זרועות", האהבה והיראה שהשכל מוליד או מגלה. כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. שכן, בהן מתבטא בגילוי הרצון העליון, בחינת ה"כתר" שלמעלה מבחינת "חכמה", וְכִנּוּדַע – וכמו שידוע, מְמַה שֶׁפֵּרְשׁוּ עַל פָּסוּק[39]: "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ"; - כפי שמסביר רבנו הזקן להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, ש"אשת חיל" היינו תורה שבעל־פה, "מלכות פה תורה שבעל־פה קרינן לה"[40], וההלכות המרובות שבתורה שבעל־פה שהן בלי מספר, כמו שכתוב[41]: "ועלמות אין מספר" שהם ההלכות[42] – הן "עטרה" וכתר ל"בעלה", בחינת חכמה ומוחין. וְ"כָל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם כו'"[43]. – מובטח לו שהוא בן עולם הבא", שכן, מה נותן את הכוח לקלוט את ההתגלות האלקית של עולם הבא? – הרי זה דוקא ההלכות של תורה שבעל־פה, שמהן נוצר לבוש לנשמה, שתוכל לקלוט את ההתגלות האלקית, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט להלן בסימן כ"ט. וְזֶהוּ – מה שכתוב: "חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ" - "אֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה"[44], - התורה נקראת "עוז", חוזק, שֶׁהִיא – מפני שהיא, נוֹתֶנֶת כֹּחַ וְעֹז לְבְחִינַת מָתְנַיִם – של הנשמה, הַחֲגוּרִים וּמְלֻבָּשִׁים בָּהּ, - בתורה שבעל־פה, לְחַזֵּק וּלְאַמֵּץ זְרוֹעוֹתֶיהָ, - של הנשמה, ש־הֵן דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ – יראה ואהבה, שִׁכְלִיִּים – שהשכל מוליד אותן, אוֹ טִבְעִיִּים, - יראה ואהבה שהן בטבע בנשמה, והשכל רק מגלה אותן, כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵהּ – כל אחד בהתאם ל"שיעורו" הוא, אם הוא שייך ליראה ואהבה "שכליים", או שהוא שייך ליראה ואהבה "טבעיים" בלבד, כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. לכן אומר הפסוק "חגרה בעוז מתניו", כמו שהגבור על ידי שהוא חוגר את מתניו – הוא מתחזק על ידי זה, כך מתחזקת הנשמה על ידי ה"חגירה" וה"אור מקיף" הנמשך עליה מהרצון העליון שבגילוי בהלכות של תורה שבעל־פה. (וְעַל הָעֲמָדַת וְקִיּוּם בְּחִינַת רֹאשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, הוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְבּוֹנֵן כו', - כמוסבר לעיל, אָמַר - על כך שלמה המלך: "טַעֲמָה כִּי טוֹב סַחֲרָהּ כו'", - היא "טעמה" שה"מסחר" שלה טוב, וּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר): - שכן, כאן מתכוון רבנו הזקן בעיקר להסביר ענינה של עבודת התפלה, אהבת ה' ויראת ה', כפי שהוא מציין להלן, שהזמן לחיזוק וייצוב ה"מתניים" (אהבת ה' ויראת ה') הוא זמן התפלה, לכן הוא מזכיר כאן בקיצור בלבד את ענין ה"ראש", השכל המתבונן, שגם הוא מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. אַךְ עֵת וְזַמַּן הַחִזּוּק וְאִמּוּץ הַזְּרוֹעוֹת וְהָרֹאשׁ, - האהבה והיראה, והשכל המתבונן, הֵיא שְׁעַת תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, שֶׁהִיא שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה. – אז מאיר ומתגלה הרצון העליון; וכיוון שהרצון הוא הרי מחזק את ה"זרועות", אהבת ה' ויראת ה', ואת ה"ראש", השכל המתבונן, לכן השעה בה מאיר הרצון העליון,

---

34. משלי ט, ה. **35.** ואתחנן ו, ח. **36.** זח"ב קכא, א. ועוד. **37.** תהלים ה, יג. **38.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דצינה בכ"מ - מגן המגין על הגוף מג' צדדים ובכ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובבנו - ראה פרש"י כאן) - היינו שגם ענין דעטרה כאן". **39.** משלי יב, ד. **40.** הקדמת התקו"ז. **41.** שה"ש ו, ה. **42.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאיתא בשהש"ר (שם)". **43.** סוף נדה, וש"נ. **44.** ספרי האזינו שם. ובכ"מ.

הוא הזמן לחיזוק ה"זרועות" וה"ראש", שבשעת התפלה מתבונן יהודי בגדלות ה', ויוצר או מגלה בתוכו יראת ה' ואהבת ה'. **וְלָזֹאת**, ולכן, אומר רבנו הזקן, **אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ מִמְּבַקְּשֵׁי ה'**, ש־**יָבִינוּ וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו**, **וְלִהְיוֹת** – ושיהיה, **לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֵיהֶם כָּל מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי אֲלֵיהֶם אֶשְׁתָּקַד**[45] **בְּכֹלָל, וּבִפְרָט** – מה שכתבתי, **מֵעֲנְיַן כַּוָּנַת הַתְּפִלָּה מֵעֶמְקָא דִּלְבָּא**, – מעומק הלב, **יוֹם יוֹם יִדְרְשׁוּן ה'** – להיות קרוב אל הקב"ה ולדבקה בו, **בְּכָל לִבָּם וּבְכָל נַפְשָׁם, וְנַפְשָׁם** הנפש[46], **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי'** – על הפסוק[47] "ובכל נפשך", שעל התפלה להיות **"עַד מְצוֹי הַנֶּפֶשׁ כּוּ"**: – שהנפש מתפרצת ומתבטאת בהשתפכות של אהבת ה'. המלה "מיצוי" מתפרשת לעתים, כמו למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה מקום יותר לקלוט את היין או שאר משקין, מתפרץ – דרך הסדקים – החוצה קצת מהמשקה, שלמרות שמדובר במשהו מהמשקה, הרי זה נוצר ממה שה'עצם' דוחק זאת החוצה מפאת גדישותו. כך גם מובן שבשעה שעצם הנפש משתפך באהבה, הרי בהתגלות, בחיצוניות, יוצא מכך משהו בלבד, המתפרץ עד שהוא נראה בחיצוניות.

אגרת הקדש

אותה אבקש ממבקשי ה' יבינו וישכילו יחדיו ולהיות לזכרון בין עיניהם כל מה שכתבתי אליהם אשתקד בכלל. ובפרט מענין כוונת התפלה מעומקא דלבא יום יום ידרשון ה' בכל לבם ובכל נפשם ונפשם תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארז"ל בספרי עד מיצוי הנפש כו':

יום שלישי ה' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קג, **ועתה הפעם הנני...** עד עמ' קג, **תורה וכו'**:

וְעַתָּה הַפָּעַם, הִנְנִי יוֹסִיף שֵׁנִית יָדִי בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, וּבַקָּשָׁה כְּפוּלָה שְׁטוּחָה וּפְרוּשָׁה לִפְנֵי כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמִים הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים, לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם, שֶׁכָּל יְמֵי הַחֹל לֹא יֵרְדוּ לִפְנֵי הַתֵּבָה הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי כָּל כָּךְ, רַק אוֹתָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּנַאי, – ירדו לפני התיבה, אוֹ הַמְלַמְּדִים, אוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם, שֶׁיְּכוֹלִים לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלַּת הַשַּׁחַר עָרֵךְ שָׁעָה וּמֶחֱצָה לְפָחוֹת[48] כָּל יְמוֹת הַחֹל[49], מֵהֶם יִהְיֶה הַיּוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, עַל־פִּי הַגּוֹרָל, – שיעלו בגורל מי יתפלל לפני העמוד, אוֹ עַל־פִּי רִצּוּי הָרֹב. – של המתפללים, ייקבע מי יהיה הבעל־תפלה. וְהוּא הַבַּעַל־תְּפִלָּה, יֵאָסֵף[50] אֵלָיו בְּסָבִיב לוֹ כָּל הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם, אוֹ מְלַמְּדִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהַאֲרִיךְ – בתפלה, כְּמוֹהוּ, – שיעמדו סביבו, כדי שלא יבלבל אותו מי שממהר, כִּבְלַל יֶשְׁנָהּ – שלא ישנו את הדברים, אלא **כך ייעשה, **נָא וְנָא:**

אַךְ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים שֶׁגַּם כָּל בַּעֲלֵי עֲסָקִים יֵשׁ לָהֶם פְּנַאי, וּשְׁעַת הַכֹּשֶׁר – היא אז, **לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתָם בְּכַוָּנַת לִבָּם וְנַפְשָׁם לַה', וְאִדַּרְבָּה** – על בעלי **עֲלֵיהֶם** העסקים, **מָטָל בִּיתֵר שְׁאֵת וְיִתֵּר עֹז,** – להאריך בכוונת תפלת שבת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ 'אֹרַח חַיִּים'**[50], – שעל בעלי העסקים העסוקים כל השבוע, להקדיש בשבתות זמן רב יותר לתורה ולתפלה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה**[51]: **"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד כּוּ' וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ"** – שכל השבת צריך להיות לה'

אגרת הקדש

ועתה הפעם הנני יוסיף שנית ידי בתוספת ביאור ובקשה כפולה שטוחה ופרושה לפני כל אנשי שלומים הקרובים והרחוקים לקיים עליהם שכל ימי החול לא ירדו לפני התיבה הבעלי עסקים שאין להם פנאי כ"כ. רק אותם שיש להם פנאי או המלמדים או הסמוכים על שולחן אביהם שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות כל ימות החול מהם יהיה היורד לפני התיבה ע"פ הגורל או ע"פ ריצוי הרוב. והוא יאסוף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שולחן אביהם או מלמדים שיוכלו להאריך כמוהו בבל ישונה נא ונא:

אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה'. ואדרבה עליהם מוטל ביתר שאת ויתר עז כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'.

---

45. באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח – שבסוף הקו"א. **46.** שמואל א' א, טו. **47.** ואתחנן ו, ה. **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מזח"א סב, ב ובמפרשיו שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב ובהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב". **49.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת – שם הכוונה לתפלת העמידה". **50.** סר"צ ס"ב בהגהה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתנך". **51.** יתרו כ, ט.

אלקיך, לענינים של ה' אלקיך, שלא כמו ביום־טוב שנאמר בו גם "לכם", שצריך להיות גם לכם, ואילו בשבת צריך להיות כֻּלּוֹ לַה', – למסור הכל לענינים של ה' אלקיך. מכיוון שכל זה הוא מפני שזה בא אחרי "ששת ימים תעבוד", אחרי שבששת ימי החול עובדים בענינים גשמיים,

הרי בבעלי עסקים וכדומה, שבכל ימי השבוע הם עסוקים ב"תעבוד", בעבודה בענינים גשמיים, בודאי שצריך להיות אצלם שכל השבת תהיה לה'. וְלָזֹאת – ולכן, גַּם הֵם – בעלי העסקים, יֵרְדוּ לִפְנֵי חַתֻּבָה בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, עַל־פִּי הַגּוֹרָל – מי יהיה הבעל־תפלה, אוֹ בִּרְצוֹת הָרַב, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי אֶשְׁתָּקֵד:

אגרת הקדש

ולזאת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב

על פי הגורל או בריצוי הרוב כמ"ש אשתקד:

וכגון דא צריך לאודועי שבדעתי אי"ה לשלוח לכל המנינים מרגלים בסתר לידע ולהודיע כל מי **שאפשר** לו וכל מי שיש לו פנאי להאריך ולעיין בתפלה ומתעצל יהי' נידון בריחוק מקום להיות נדחה בשתי ידים בבואו לפה לשמוע דא"ח ומכלל לאו אתה שומע הן ולשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב ואין טוב אלא תורה וכו':

וּכְגוֹן דָּא צָרִיךְ לְאוֹדוֹעֲי, – ובכגון זה יש להודיע, שֶׁבְּדַעְתִּי, אִם יִרְצֶה ה', לִשְׁלֹחַ לְכָל הַמְּנְיָנִים מְרַגְּלִים בַּסֵּתֶר, לֵידַע וּלְהוֹדִיעַ, – אודות, כָּל מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנַאי לְהַאֲרִיךְ וּלְעַיֵּן בַּתְּפִלָּה – להתפלל באריכות ומתוך כוונה, וּמִתְעַצֵּל - יִהְיֶה נִדּוֹן בְּרִחוּק מָקוֹם, לִהְיוֹת נִדְחֶה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם בְּבוֹאוֹ לְפֹה – אל רבנו הזקן, לִשְׁמֹעַ "דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים", – דברי חסידות, וּמְכֻלָּל לָאו - אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. – מה"לאו" אתה שומע "הן", שמי שיאריך בעבודת התפלה יקרבוהו וכו', וְלַשּׁוֹמְעִים יְנֻעַם, וְתָבֹא עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת טוֹב, וְאֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה וְכוּ':

יום רביעי ו' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 206, **ב קטנתי מכל...** עד עמ' קד, **הפנים** וגו':

אַחַר בִּיאָתוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג

ב. – אגרת זו כתב רבנו הזקן לאחר ששב מפטרבורג, (שם היה כלוא במאסר כתוצאה מהלשנה שהוגשה נגדו בגין פרסמו תורת ושיטת החסידות. שחרורו מהמאסר הביע (גם) הסכמה מצד הממשלה להתפשטות תורת החסידות.

כיוון שהמאסר היה הרי (כמאמר הרבים[1]) תוצאה מקטרוג למעלה על שיטתו של רבנו הזקן, "להוריד" את תורת החסידות בשכל ובהבנה, כפי שהדבר מתבטא בחסידות חב"ד, ולהפיצה באופן שתגיע אל כל אחד מישראל, הרי מובן, שהשחרור למטה בא כתוצאה מביטול הקטרוג למעלה, ואדרבה – ניתנה הסכמה וניתן כוח לפרסם את תורת החסידות לפי שיטתו של רבנו הזקן) – אז כתב רבנו הזקן אגרת קודש זו סימן ב. דבר המרמז, שאז החלה התקופה **השניה** בהתפשטות תורת ושיטת החסידות. מעניין לציין, שכאן כתוב "פרק ב" אחרי שצויין שזה נכתב "אחר ביאתו מפ"ב".

בסימן כ"ז של "אגרת הקודש", שם מובאת, לפני הפנים של האגרת, הקדמה (המסבירה את המאורע שבגללו כתב רבנו הזקן אותה אגרת), כתוב בתחילה "סימן כ"ז", ולאחר מכן ההקדמה לאגרת. ואילו באגרת שלפנינו מובאת בתחילה ההקדמה ולאחריה "סימן ב'", וזאת מפני שסימן ב' – התקופה השניה (או בלשון החסידות[2] "גדלות שני") החלה אחרי ביאתו מפטרבורג.

"קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל כּוֹ"[3] – מילים אלו אמר יעקב אבינו בתור הקדמה לבקשתו, שהקב"ה יציל אותו מעשו. למרות שהקב"ה הרי הבטיח לו[4] "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", הרי שלא היה לו ממה לפחד? אלא כיוון ש"קטנתי מכל החסדים" – בגין כל החסדים שעשה אתו הקב"ה, נעשה יעקב קטן יותר והוא מפחד שהוא נתון במצב שהוא זקוק לבקש מחדש "הצילני נא", שהקב"ה יציל אותו. ומה שרבנו הזקן מביא מהפסוק רק המילים "**מכל החסדים**", ואת המילים "מכל האמת" אין הוא מביא בפירוש, רק המלה "ומכל" ו"וגומר" – הסביר פעם הרבי שליט"א, שלפי פירוש רש"י, הכוונה ב"חסדים" היא שהקב"ה עשה אתו חסדים שלא הבטיח לו, והכוונה ב"אמת" מה שהקב"ה אימת וקיים ההבטחה שהבטיח לו במפורש. ואילו בגאולתו של רבנו הזקן, היו אמנם "חסדים" בגלוי, אבל "אמת" – קיום הבטחה גלויה לרבנו הזקן – הרי לא היה, שהרי לא היתה שום הבטחה גלויה לגאולתו. לכן אין רבנו הזקן מביא בפירוש "(ומכל) האמת". ומה שהוא מביא את המלה "**ומכל**" וגם מרמז על ה"אמת" ב"וגו'", הרי זה מפני שלאמיתו של דבר, קיימת הבטחה שהובטחה לכל אחד מישראל ההולך בדרך התורה והמצוות, ש"אם בחוקותי תלכו" יחולו עליו כל הברכות הכתובות לאחר מכן בפרשה[5], ובמיוחד לנשיא בישראל המוסר נפשו לפרסם שיטת החסידות. אלא, כיוון שלא היתה זו הבטחה מפורשת לרבנו הזקן בפרט, הרי ביחס אליו בפרט, ההבטחה היא באופן של העלם (לא בגלוי, שהכוונה היא אליו), לכן גם

אגרת הקדש

אחר ביאתו מפ"ב.

ב קטנתי מכל החסדים ומכל כו'. **פי' שבכל חסד וחסד שהקדוש ב"ה**

---

1. ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 74. **2.** ראה אור התורה במדבר ע' שסז ואילך. **3.** וישלח לב, יא. **4.** ויצא כח, טו. **5.** בחוקותי כו, ג.

רבנו הזקן מרמז זאת באופן של העלם במלה "וגו'". **פֵּרוּשׁ**, – שהרי רש"י[6] מפרש, שה"קטנתי" בא כתוצאה מכל החסדים וכל האמת, כלומר, ש"נתמעטו **זכויותי** על ידי החסדים והאמת **שעשית עמי**". על כך אומר הרמב"ן "ואינו נכון **בלשון** הכתוב", שהרי בפסוק כתוב "קטנתי", **אני** נעשיתי קטן יותר ולא שהזכויות נתקטנו, מיעוט באיכות ולא מיעוט בכמות[7], והרמב"ן מפרש באופן אחר[8] את ה"קטנתי", שאני **קטן מדי** לקלוט את כל החסדים והאמת. בהתאם לפירושו זה של הרמב"ן, הרי ה"קטנתי" אינו תוצאה מהחסדים והאמת, כי־אם שהוא קטן מדי ואינו זכאי לכל החסדים והאמת. ברם, רבנו הזקן מפרש כפירוש רש"י, שה"קטנתי" הוא תוצאה מהחסדים והאמת, כפשטות הפסוק "קטנתי **מכל החסדים**", **שמ**החסדים והאמת נעשה "קטנתי". אלא שרבנו הזקן יפרש זאת באופן שה"קטנתי" מוסב אכן על האדם עצמו, שהוא עצמו התקטן כתוצאה מריבוי החסדים והאמת (ולא שה**זכויות** נתקטנו ונתמעטו ובגלל כך נתקטן גם הוא[9], אלא שה"קטנתי" הוא תוצאה **ישירה** מהחסדים והאמת). זה מה שרבנו הזקן אומר "**פירוש**", כלומר, "קטנתי" מוסב אכן על האדם, ובכל זאת זה בא כתוצאה מהחסדים והאמת, **שֶׁבְּכָל חֶסֶד וַחֲסַד שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לָאָדָם צָרִיךְ** – האדם לעצמו, **לִהְיוֹת שָׁפַל רוּחַ בְּמִאֹד**. – להחזיק עצמו נמוך ביותר כתוצאה מהחסד שעשה אתו הקב"ה, **כִּי חֶסֶד** – למעלה, בספירות העליונות, **דְּרוֹעָא יְמִינָא**, – הוא הבחינה של זרוע הימין, ענין של ימין וקירוב, "**וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי**"[10], – הימין שלמעלה מקיף את האדם, **שֶׁהִיא בְּחִינַת קִרְבַת אֱלֹהִים מַמָּשׁ בְּיֶתֶר שְׁאֵת מִלְּפָנִים**, – בחסד שעושה הקב"ה עם האדם, נעשה האדם קרוב יותר אל הקב"ה מאשר היה לפני שנעשה אתו החסד, **וְכָל הַקָּרוֹב אֶל ה' בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְהַגָּבֹהַּ לְמַעְלָה מַעְלָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת** – בתוך עצמו, **יוֹתֵר שָׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה**, – עליו להחזיק עצמו נמוך מאוד מאוד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]: "**מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי**". – כשהקב"ה נראה לאדם על ידי החסד שהוא עושה אתו – צריך הדבר לפעול על האדם הרגשה של "מרחוק", להחזיק עצמו בריחוק ובנמיכות, או שהכוונה היא, שהכלי לקלוט את "ה' נראה לי" – הוא כשהאדם מחזיק עצמו "מרחוק" ובנמיכות. **וְכַנּוֹדָע, דְּכֻלָּא "קַמֵּיהּ" דַּוְקָא - כְּלָא חָשִׁיב,** – וכידוע שהכל נחשב **לגביו** דוקא ככלום, אפילו המדריגה הנעלית ביותר, להיות "קמי", להיות לפניו, קרוב אליו יתברך, היא "בלא חשיב", היא בטלה ובאילו איננה קיימת כלל (שכן, לגביו לא נחשב ולא קיים שום דבר), **וְאֵם־כֵּן כָּל שֶׁהוּא "קַמֵּיהּ" יוֹתֵר** – כל מי שהוא יותר "לפניו", קרוב יותר אליו יתברך, **הוּא יוֹתֵר כְּלָא וַאֲוִן וְאֶפֶס**. – כל אחת משלש המילים – "בלא", "אין" ו"אפס" – מבטאת אופן התבטלות מיוחד הבא מצד ה"קמי", מצד הקירוב אליו יתברך, **וְזוֹ הִיא בְּחִינַת יָמִין שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, וְחֶסֶד** – הנמשך **לְאַבְרָהָם,** – כלשון הפסוק[12]: "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", הרי זה בבחינה ובאופן של ביטול. **שְׁאָמַר**[13]: – אברהם אבינו: "**וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר**". – החסד "פעל" על אברהם אבינו את תכלית הביטול, עד שהחזיק עצמו ל"עפר ואפר", שכן, כיוון שהימין שבקדושה למעלה הוא כך – שענין החסד הוא ביטול – לכן פועל הדבר גם במי שנמשך אליו החסד – ענין ההתבטלות, **וְזוֹ הִיא גַּם כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.** – שהחסד פעל בו תכלית ההתבטלות. **וּבְזֹאת הִתְנַצֵּל** – יעקב, **עַל יִרְאָתוֹ מִפְּנֵי עֵשָׂו, וְלֹא** – היה, **דַּי לוֹ בְּהַכְמָחָתוֹ**[14] – של הקב"ה אליו: "**וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ כוֹ'**", – "ושמרתיך בכל אשר תלך", **מִפְּנֵי חֲיוֹת קָטָן יַעֲקֹב בְּמִאֹד מְאֹד בְּעֵינָיו, מֵחֲמַת רִבּוּי הַחֲסָדִים** – כפי שאמר[14]: "**כִּי בְמַקְלִי כוֹ'**", – "עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות", וסבר ש– "**וְאֵינוֹ רָאוּי וְכַדַאי כְּלָל לְהִנָּצֵל כוֹ'**, **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[15]: – שיעקב פחד, "**שֶׁמָּא יִגָּרֵם הַחֵטְא**", – שלא יינצל, **שֶׁנִּגְרָמָה בְּעֵינָיו שֶׁחָטָא.** – עד כדי כך פעל בו החסד ביטול והתקטנות, להחזיק עצמו במצב של חוטא. זה פירוש "קטנתי מכל החסדים", שריבוי החסדים פעל בו "קטנתי", להרגיש עצמו קטן ונמוך, עד לידי פחד שמא חטא, וזקוק הוא לבן לבקש מחדש "הצילני נא", למרות שכבר הובטח לו "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" וכו'. ההוראה מהאמור לכל אחד מישראל היא, שכל חסד שהקב"ה עושה אתו, צריך הדבר לפעול בו "קטנתי", להחזיק עצמו קטן ונמוך. מה שרבנו הזקן אומר "שבכל חסד וחסד", פירש פעם הרבי שליט"א, שהכוונה היא לשני סוגי חסדים: ישנו חסד של סדר ההשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם על פי הטבע, וישנו חסד שלמעלה

אגרת הקדש

עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד. כי חסד דרועא ימינא. וימינו תחבקני. שהיא בחי' קרבת אלהים ממש ביתר שאת מלפנים. וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה. צריך להיות יותר שפל רוח למטה מטה כמ"ש מרחוק ה' נראה לי. וכנודע דכולא קמי' דווקא כלא חשיב. וא"כ כל שהוא קמי' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס וזו בחי' ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר אנכי עפר ואפר. וזו היא ג"כ מדתו של יעקב. ובזאת התנצל על יראתו מפני עשו ולא די לו בהבטחתו והנה אנכי עמך כו'. מפני היות קטן יעקב במאד מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים כי במקלי כו'. ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו'. וכמאז"ל שמא יגרום החטא שנדמה בעיניו שחטא. משא"כ בזולע"ז

---

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מיוסד בש"ס שבת לב, א". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה חדא"ג שם". **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן הוא בב"ר כאן". **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ככחדא"ג שם". **10.** שיר השירים ב, ו. **11.** ירמיה לא, ב. **12.** מיכה ז, ב. **13.** וירא יח, כז. **14.** וישלח שם. **15.** ברכות ד, א.

מהשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם באופן שלמעלה מן הטבע. לכן הוא אומר גם הטעם "כי חסד דרועא ימינא", שזה ענין אחד, ו"ימינו תחבקני", שזה ענין שני, שכן "חסד דרועא ימינא" הוא חסד של הספירות העליונות, חסד של סדר השתלשלות, שזה אור בכלי, כמו הזרוע שהוא חיות וכוח באבר, ו"וימינו תחבקני" הוא ימין וחסד עליון שלמעלה מהשתלשלות, שמחבק (סובב) בלבד את האדם באופן של מקיף (ואינו מתלבש בפנימיות כמו חיות הזרוע באבר), מפני שזה למעלה מהתלבשות אורות בכלים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּ֝זֶה לְעֻמַּת זֶה, – הצד הנוגד לחסד של קדושה, **הוּא יִשְׁמָעֵאל** חֶסֶד דְּקְלִפָּה, – שכן, הניגוד לחסד של קדושה, לאברהם, הוא ישמעאל, חסד של "קליפה"; והניגוד ליצחק, גבורה של קדושה, הוא עשו, גבורה של קליפה, שלגביו, אצל מי שהוא בבחינת ישמעאל – כָּל שֶׁהַחֶסֶד גָּדוֹל - הוּא הוֹלֵךְ וְגָדַל בְּגֹבַהּ וְנַשּׂוּת הָרוּחַ וְרוֹחַב לִבּוֹ. – ועל יהודי להישמר ולהיזהר מאופן חסד זה של ישמעאל, שחסד זה לא יפעול ח"ו עליו גדלות וגסות הרוח, אלא עליו להשתדל שהחסד יהיה אצלו באופן של חסד של קדושה, כמו שהיה אצל אברהם ואצל יעקב, שהחסד פועל ביטול וענוה. וְלָזֹאת – ולכן, בָּאתִי מִן הַמּוֹדִיעִים מוֹדָעָה רַבָּה לְבִלְלוֹת אנ"ש, – לכל החסידים, עַל רִבּוּי הַחֲסָדִים אֲשֶׁר הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, – שבחינת חסד הרי נקראת בשם "גדולה" (המדות העליונות כפי שהן מנויות בפסוק[16]: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו', הרי הכוונה ב"הגדולה" היא למדת החסד), וגדולה מבטאת מדריגה גבוהה יותר בחסד מאשר חסד סתם, לכן אומר רבינו הזקן "אשר הגדיל ה' לעשות עמנו", החסד **הגדול** שעשה ה' אתנו – חסידים – בגאולתו של רבינו הזקן – יפעול חסד זה לֶאֱחֹז בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב - "שְׁאָר עַמּוֹ" ו"שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל", – בני ישראל נקראים הרי "שאר עמו"[17] ו'שארית ישראל'[18], שיש בהם המדה של "שאר" ושל "שארית", שֶׁמְּמַשִּׁים עַצְמוֹ – ומחזיק עצמו, כְּשִׂירִים וּמוֹתָרוֹת[19] – דבר שאין הוא עיקר כלל, אלא שיריים מדבר שהוא מיותר, מַמָּשׁ שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם צֹרֶךְ. לְבִלְתִּי רוּם לְבָבָם מֵאֲחֵיהֶם כו', – המנגדים שגרמו למאסרו של רבינו הזקן, וְלֹא לְהָרְחִיב עֲלֵיהֶם פֶּה, – שלא לדבר אליהם ברחבות ובתנועה של ניצחון, אוֹ לִשְׂרֹק עֲלֵיהֶם חַס־וְשָׁלוֹם, הַם מִלְּהַזְכִּיר בְּאַוְרָה נוֹרָאָה, – שלא לעשות זאת, רַק לְהַשְׁפִּיל רוּחָם וְלִבָּם, בְּמִדַּת אֻמָּת לְיַעֲקֹב, מִפְּנֵי כָּל אָדָם, בִּנְמִיכוּת רוּחַ, וּמַעֲנֶה רַךְ מֵשִׁיב חֵמָה, "וְרוּחַ נְכֵאָה כו'"[20], וְכֵלֵי הַאי וְאוּלַי – ועל ידי כל זה, ואולי, יִתֵּן ה' בְּלֵב אֲחֵיהֶם – המנגדים, "כַּמַּיִם הַפָּנִים וְגו'"[21]: – שזה יבטל התנגדותם וגם הם יתנהגו באופן כזה.

אגרת הקדש

הוא ישמעאל חסד דקליפה. כל שהחסד גדול הוא הולך וגדל בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו. ולזאת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות אנ"ש על ריבוי החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו לאחוז במדותיו של יעקב שאר עמו ושארית ישראל שמשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום צורך. לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הם מלהזכיר באזהרה נוראה רק להשפיל רוחם ולבם במדת אמת ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח ומענה רך משיב חימה. ורוח נכאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו':

יום חמישי ז' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קד, ג וילבש צדקה... עד עמ' 208, [ח"ו].

ג. "וַיִּלְבַּשׁ – לבוש של צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן, – המגין על הגוף, וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ"[1]. – למרות שהפסוק מוסב כלפי הקב"ה, שהוא ילבש לבושים של צדקה וישועה לבני ישראל, ולבושים של נקמה (כפי שהוא מסיים בפסוק) כלפי אומות העולם, אך ביוון שהכלי לקליטת (או להתהוות) הענינים שלמעלה[2] – נוצר מן הענינים שבני ישראל עושים למטה מעין ודוגמה מהם, הרי הכוונה היא (גם), שבעבודת הצדקה של בני ישראל ישנו הענין שצדקה היא לבוש, כמו שריון המגין על הגוף, וכובע ישועה בשביל הראש, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[3]: מַה שְׁרִיוֹן זֶה כָּל קְלִפָּה וּקְלִפָּה – מהן מורכב השריון, מִצְטָרֶפֶת

אגרת הקדש

ג וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו. ודרשו רז"ל מה שריון זה כל קליפה

---

16. דה"א כט, יב. **17.** ראה ישעי' יא, יא. **18.** ראה ירמי' ו, ט. לא, ו. ועוד. **19.** ראה ר"ה יז, א. **20.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה אינו מובן: 1) מה מוסיף בזה. 2) למה מרמז בכותבו גו' דכל ג' הכתובים (משלי טו, יג. יז, כב. יח, יד) המדברים ברוח נכאה לכאורה אין שייכים לכאן כלל (ואדרבא אינם לטובה). 3) לפני זה בהכתוב מענה גו' מביא כל הענין וכאן מרמזו ב"גו'". וי"ל דכוונתו למשלי (יז, כב) ורוח נכאה תיבש גרם. דגרם ענינו תוקף וקשה להתפייס (ב"ר ספי"ז. וי"ג וכן גם באדר"נ פ"ט – עה"פ עצם מעצמי) וע"י רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים הפנים וגו'. וכיון דפשוטו דהסיום הכתוב אינו בטוב לכן רק רמזו ב"גו'". **21.** משלי כז, יט. **1.** ישעי' נט, יז. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכפי' אדה"ז דע מה למע' – ממך (היום יום י"ג באייר)". **3.** ב"ב ט, ב.

לְשֵׁרְיוֹן גָּדוֹל, אַף צְדָקָה - כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה – שנותנים לצדקה, מְצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל. – לכאורה, אותו דבר שמובן במשל מובן מאליו גם בנמשל: בשם שבשריון מתהווה מפרטים רבים – ענין גדול אחד, כך בנמשל, מתהווה מהרבה פרטים ענין וחשבון אחד גדול. מה מוסיף, איפוא, המשל, שבלעדו לא היו מבינים את הדבר בנמשל? אלא הפירוש הוא: פֵּרוּשׁ, שֶׁהַשְּׁרְיוֹן עָשׂוּי קַשְׂקַשִּׂים – כעין קשקשי הדג, עַל נְקָבִים, וְהֵם – הקשקשים, מְגִנִּים שֶׁלֹּא יִכָּנֵס חֵץ בַּנְּקָבִים, וְכָכָה הוּא מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה: – שגם בצדקה ישנו הענין של נקבים וקשקשים המגינים על הנקבים, כפי שיסביר להלן, את זה מוסיף המשל על הנמשל, שישנו ענין של נקבים, והקשקשים – הפרוטות – מגינים על הנקבים.

וּבְאוֹר הָעִנְיָן, – מהו ענין ה"נקבים" שה"קשקשים" של מעשה הצדקה מגינים עליהם? כִּי גְּדוֹלָה צְדָקָה מִכָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁמֵּהֶן – מהמצוות בכלל, נַעֲשִׂים – נוצרים, לְבוּשִׁים לְהַנְּשָׁמָה[4], – כדי שהנשמה תוכל לקבל את הגילוי של גן־עדן ושלא תתבטל, היא זקוקה ללבושים שבאמצעותם תוכל לקבל את הגילוי. לבושים אלה מתהווים ממעשה המצוות, הַנִּמְשָׁכִים – הלבושים נמשכים, מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – ומכיוון שהם באים ממקום שהוא אין סוף, לכן אפשר לקבל על ידם הגילוי של גן עדן שהוא גילוי של אין סוף ובלי גבול, מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – שהוא אור שאינו מצומצם לפי ערך הנבראים, להתלבש בפנימיות גלויה בהם, כי אם בחינה של סובב ומקיף מעליהם, ואור זה פועל בהם בהיותו למעלה מהם, (כַּמְבֹאָר הַפְּרוּשׁ – של, "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" – בחלק הראשון של ספר ה"תניא", עַיֵּן שָׁם) – לבושים אלה שמבחינת "סובב כל עלמין", מתהווים בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, – בהתעוררות שמלמטה, הִיא מְצַוַּת ה' וּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא. – שכיוון שהמצוה היא רצון העליון, הבחינה של רצון (שהוא כח מקיף) וסובב – לכן נמשכים על־ידה לבושים מבחינת "סובב כל עלמין". וְעִיקַּר הַמְשָׁכָה זוֹ מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לְבוּשׁ וְ"אוֹר מַקִּיף" לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת – של ארבעת העולמות, דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, הַמִּשְׁתַּלְשְׁלוֹת – עשר הספירות של ארבעת העולמות, משתלשלות מֵעֲלָה לְעֶלָּה וּמִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה כו', הַנִּקְרָאוֹת – הספירות נקראות, בְּשֵׁם "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין". – ההמשכה מאור אין־סוף ברוך־הוא וסובב כל עלמין הנמשכת על ידי המצוות, נעשית בעיקר לבוש ומקיף להשתלשלותן של הספירות. ברם, לכאורה, כיוון שהספירות עצמן הן הרי אלקות – האלקות – של העולמות, מדוע, איפוא, נדרשת המשכה מאור אין־סוף כלבוש לספירות? פֵּרוּשׁ, – הכוונה היא, כִּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִתְלַבֵּשׁ וּמֵאִיר בְּתוֹךְ כָּל הַשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת – של העולמות, דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – כלומר, הוא מאיר בהם בפנימיות, באופן של התלבשות, וְהוּא הַמַּאֲצִיל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, הַמִּשְׁתַּלְשְׁלוֹת לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – כידוע שהספירות והפרצופים של עולם ה"אצילות", מאירים בעולמות "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים האלקות שבעולמות אלה. אך, כיצד מתבצעת ההאצלה של הספירות של עולם ה"אצילות" ומה שאור אין־סוף מאיר, בהשתלשלות הספירות של שאר העולמות? הרי זה – עַל־יְדֵי צִמְצוּם עָצוּם הַמְבֹאָר בְּ – ספר 'עֵץ חַיִּים', – שאין זה סתם צמצום ומיעוט של האור, אלא זהו סילוק של האור באופן שאור שהוא אין סוף ובלי גבול יוכל להיות נאצל ולהאיר באופן של גבול, וְנִקְרָא "אוֹר פָּנִימִי", – אור המתלבש בפנימיות, שכן הוא מצומצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש. וְעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ "אוֹר מַקִּיף" הַנִּזְכָּר לְעֵיל, וּמֵאִיר תּוֹךְ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּמִתְיַחֵד עִם הָ"אוֹר פָּנִימִי", – הרי מאיר אז בתוך האור הפנימי (בסדר ההשתלשלות) אור שהוא בבחינת אין סוף, וְנִקְרָא "יִחוּד קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא – מה שהוא קדוש ומובדל, למעלה מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", וְשְׁכִינְתֵּיהּ", – עם האור הפנימי הנקרא "שכינה", על שם ששוכן ומתלבש בהשתלשלות, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[6], – שעל־ידי מצוות נעשה יחוד של קודשא־בריך־הוא עם השכינה שלו, שלכן אומרים לפני קיום המצוות "לשם יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתי", שכן המצוות "פועלות" יחוד זה, המשכת אור

אגרת הקדש

וקליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. פי' שהשריון עשוי קשקשים על נקבים והם מגינים שלא יכנס חץ בנקבים. וככה הוא מעשה הצדקה:

וביאור הענין כי גדולה צדקה מכל המצות שמהן נעשי' לבושי' להנשמה הנמשכי' מאור א"ס ב"ה מבחי' סובב כל עלמין (כמבואר הפי' ממכ"ע וסובב כ"ע בלק"א ע"ש) באתערותא דלתתא היא מצות ה' ורצון העליון ב"ה. ועיקר המשכה זו מאור א"ס ב"ה הוא לבוש ואור מקיף לי"ס דאבי"ע המשתלשלות מעילה לעילה וממדרגה למדרגה כו' הנקראות בשם ממלא כ"ע. פי' כי אור א"ס ב"ה מתלבש ומאיר בתוך כל השתלשלו' הע"ס דאבי"ע והוא המאציל הע"ס דאצילות המשתלשלו' לבי"ע ע"י צמצום עצום המבואר בע"ח ונקרא אור פנימי. וע"י קיום המצות נמשך אור מקיף הנ"ל ומאיר תוך הע"ס דאבי"ע ומתייחד עם האור פנימי ונקרא יחוד קוב"ה ושכינתי' כמ"ש במ"א. ומהארה דהארה מאור מקיף הנ"ל

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמשנ"ת לקמן סכ"ט". **5.** פרק מ"ח. **6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מח"א פמ"א. אבל אין לומר שלזה מתכוון – דא"כ הול"ל "בלק"א" – כדלעיל בזו האגרת בנוגע לסוכ"ע".

אגרת הקדש

ע"י צמצום רב נעשה לבוש לבחי' נר"ן של האדם בג"ע התחתון והעליון שיוכלו ליהנות ולהשיג איזה השגה והארה מאור א"ס ב"ה כמ"ש במ"א. וזה שאמרו רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. כי בעוה"ז הגשמי ובעל גבול וצמצום רב ועצום מאד מאד א"א להתלבש שום הארה מאור א"ס ב"ה כ"א ע"י י"ס הנקראים גופא בזוה"ק. חסד דרועא ימינא כו'. לפי שכמו שאין ערוך לו להגוף הגשמי לגבי הנשמה כך אין ערוך כלל לי"ס דאצילות לגבי המאציל העליון א"ס ב"ה. כי אפי' ח"ע שהיא ראשיתן היא בבחי' עשיה גופנית לגבי א"ס ב"ה כמ"ש בלק"א. ואי לזאת במעשה הצדקה וגמ"ח שאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז יש נקבים עד"מ בלבוש העליון המקיף על גופא הם הכלים די"ס. להאיר מהם ולהשפיע אור ושפע מחסד דרועא ימינא אורך ימים בעוה"ז הגשמי ועושר וכבוד מדרועא שמאלא. וכן בתפארת. והוד והדר וחדוה וכו': אך כדי שלא ינקו החיצונים למעלה מאור ושפע המשתלשל ויורד למטה מטה עד עוה"ז הגשמי. וכן למטה להגין על

1 ה"סובב כל עלמין" הנקרא "קודשא בריך הוא" – באור ה"ממלא
2 כל עלמין" הנקרא "שכינה". זה, אם כן, עיקר ההמשכה
3 הנמשכת מאור אין־סוף על ידי מצוות – ההמשכה מאור
4 אין־סוף בהשתלשלות הספירות של העולמות, וּמֵהָאָרָה
5 דְּהָאָרָה מ"אוֹר מַקִּיף"
6 הַנִּזְכָּר לְעֵיל, עַל־יְדֵי
7 צִמְצוּם רַב, נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ
8 לִבְחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־
9 נְשָׁמָה שֶׁל הָאָדָם בְּגַן־
10 עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְהָעֶלְיוֹן,
11 שֶׁיּוּכְלוּ – הנפש־רוח־
12 נשמה של האדם, לֵיהָנוֹת
13 וּלְהַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׂגָה
14 וְהָאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף
15 בָּרוּךְ־הוּא, – המאיר בגן
16 עדן, כי בהעדר לבוש זה,
17 לא היתה הנשמה, שהיא
18 בעלת גבול, יכולה לקבל
19 ולהשיג הארה מאור אין
20 סוף שהוא בלי גבול, כְּמוֹ
21 שֶׁמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. –
22 להלן ב"אגרת הקודש"[7].
23 וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
24 זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[8]: "שְׂכַר
25 מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא
26 לֵיכָּא", – שכר מצוה בעולם הזה – אין. חכמינו ז"ל לא אומרים
27 ששכר מצוה אינו **ניתן** בעולם הזה כי אם בעולם הבא, אלא הם
28 אומרים, שבעולם הזה **אין** שום שכר מצוה. כִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה
29 הַנֶּפֶשׁ וּבַעַל גְּבוּל וְ – החיות שבו הוא ב־צִמְצוּם רַב וְעָצוּם
30 מְאֹד מְאֹד, אִי אֶפְשָׁר – לכן, לְהִתְלַבֵּשׁ – בעולם הזה, שׁוּם
31 הָאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי־אִם – אלא, אך ורק
32 עַל־יְדֵי – באמצעות עֶשֶׂר סְפִירוֹת, הַנִּקְרָאִים "גּוּפָא"[9] בַּהֲדַר
33 הַקָּדוֹשׁ: – כפי שרבינו הזקן מסביר מיד להלן שכהשוואת הגוף
34 לנשמה, שהגוף הוא באין־ערוך לגבי הנשמה, כך הספירות הן
35 באין־ערוך לגבי אין־סוף, ומאחר שהשכר למעשה המצוות הוא
36 המשכה מ"אין סוף" – אין הוא יכול להתלבש בעולם זה, ולכן
37 "שכר מצוה בהאי עלמא – ליכא", אין בעולם הזה סוג המשכה
38 התלבשותית כזו, כי ההמשכות המתלבשות בעולם הזה באות
39 רק על ידי העשר ספירות הנקראות בזוהר הקדוש "גופא", "חֶסֶד
40 דִּרוֹעַ יְמִינָא כו'". – חסד – נקרא זרוע ימין, וגבורה – זרוע
41 שמאל, וכך הלאה. לְפִי, שֶׁכְּמוֹ שֶׁאֵין עָרְךְ לוֹ לְהַגּוּף הַנַּשְׁמִי
42 לְגַבֵּי הַנְּשָׁמָה, כָּךְ אֵין עָרְךְ כְּלָל לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת
43 לְגַבֵּי הַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי – שכן, אֲפִלּוּ
44 חָכְמָה עִלָּאָה, – עליונה, שֶׁהִיא רֵאשִׁיתָן, – של העשר
45 ספירות, הִיא בְּחִינַת עֲשִׂיָּה גּוּפָנִית לְגַבֵּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־
46 הוּא, – כשם שעשיה
47 גופנית של האדם מרוחקת
48 מעצם הנפש שלו, כְּמוֹ
49 שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי
50 אֲמָרִים. – בחלק הראשון
51 של ספר ה"תניא", בהגדה
52 שבפרק ב'[10]. וְאִי לָזֹאת,
53 – ולכן, בְּמַעֲשֶׂה הַצְדָקָה
54 וּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁאָדָם
55 אוֹכֵל מִפֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם
56 הַזֶּה[11], – הרי, אם בצדקה
57 וגמילות חסדים יש לאדם
58 משהו שכר – הפירות –
59 בעולם הזה, הכוונה היא
60 שבמצוות אלו אכן יורד
61 לעולם הזה משהו מהאור
62 הנזכר לעיל, וזאת מפני
63 שֶׁיֵּשׁ נְקָבִים, עַל דֶּרֶךְ־
64 מָשָׁל, בַּלְּבוּשׁ הָעֶלְיוֹן
65 הַמַּקִּיף עַל – בחינת
66 "גּוּפָא", הֵם הַכֵּלִים
67 דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, – שמשהו מהכלים של עשר הספירות ירדו
68 דרך הנקבים לעולם הזה, לְהָאִיר מֵהֶם וּלְהַשְׁפִּיעַ אוֹר וְשֶׁפַע
69 מִ"חֶסֶד – שהוא בחינת דִּרוֹעָא יְמִינָא" – הזרוע הימנית, נמשך
70 אֹרֶךְ יָמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִי, וְעֹשֶׁר וְכָבוֹד – נמשכים
71 בעולם הזה, מִ"דִּרוֹעָא שְׂמָאלָא", – מספירת הגבורה שהיא
72 בחינת הזרוע השמאלית, וְכֵן – נמשכת השפעה למטה
73 בִּתְפִאֶרֶת – מספירת התפארת, וְהוֹד וְהָדָר וְחֶדְוָה וְכוּ'[12]: –
74 נמשכים למטה מספירות הוד, יסוד, וכו'. כל האמור הוא
75 השפעה הנמשכת למטה על ידי הנקבים למשל הנוצרים בלבוש
76 ובאור המקיף הנמשך בתוך הספירות. אַךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ
77 הַחִיצוֹנִים לְמַעְלָה – הקליפות, מֵאוֹר וְשֶׁפַע הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל
78 וְיוֹרֵד לְמַטָּה מַטָּה עַד עוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִי, – בשעה
79 שההשפעה מצטמצמת כל כך, הרי זה נותן מקום שיוכלו
80 החיצונים לינוק מזה. כשמאיר האור כמו שהוא, הרי הכלי
81 לקליטתו הם רק הספירות וענינים של קדושה; ואילו כשהאור
82 יורד למטה אחרי צמצומים רבים עד לעולם הזה הגשמי, יש

---

7. סימן כ"ט. **8.** קידושין לט, ב. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שבאין ערוך בירידה לנשמה דילי' – אוא"ס". **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "יותר נ"ל שהכוונה לח"ב פ"ח־ט – ששם יש **בי' נוספ** על מש"כ כאן, משא"כ בההג"ה דאדרבא. ואף דבאגה"ת פ"ד (ועוד) מוסיף "ח"ב" על מש"כ "בלק"א" – הוא משום דשם מציין המקום **בדיוק** וכהסיום פי"א, משא"כ כאן". **11.** קידושין מ, א. **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה השמיט נצח ומהו "וכו'". וכנראה זהו ע"פ זח"ב (צח, סע"א ורע"ב – הובא בצ"צ לתהילים קד, א) דהוד והדר וחדוה הם נה"י. [ועפמש"כ שם י"ל ג"כ מה שכתב כאן כינויים אלו ולא נה"י]. ואואפ"ל ד"וכו'" היינו מל' **שהיא כולי** דכהנ"ל".

מקום ח"ו שהחיצונים יוכלו לקבל יניקה מאור זה, וְכֵן לְמַטָּה – וכך גם למטה יש צורך לְהָנֵן עַל הָאָדָם וּלְשָׁמְרוֹ וּלְהַצִּילוֹ מִכָּל דָּבָר רַע בְּנִגְשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת, – שזה ענין שיכול להיות למטה על ידי יניקת החיצונים – ויש צורך למנוע זאת, לָזֹאת – ולכן, חוֹזֵר וּמֵאִיר אוֹר הַמַּקִּיף וְסוֹתֵם הַנֶּקֶב, עַל דֶּרֶךְ – הנקב שנוצר על מָשָׁל, – הנקב שנוצר על ידי מעשה הצדקה וגמילות חסדים חוזר ונסתם, כדי שהחיצונים לא יוכלו לקבל שום יניקה מההשפעה הנשפעת על ידי הנקב למשל, שכן מהאור המקיף אין הם יכולים לקבל יניקה, כִּי הוּא – האור המקיף בא מִבְּחִינַת אֵין־סוֹף וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין כַּנַּזְכָּר לְעֵיל. – שמשם אין החיצונים יכולים לקבל יניקה. הרי, שגם במעשה הצדקה וגמילות חסדים יש ענין של נקבים וקשקשים הסותמים את הנקבים. הנקבים משמשים כפתיחה באור המקיף ובלבוש, דרכה ירדו "פירותיהן" כשכר לאדם שבעולם הזה. והקשקשים הם האור המקיף הסותם את הנקבים שלא תוכל להיות יניקה לחיצונים, ולפי זה הרי זה מכוון למשל השריון העשוי מנקבים וקשקשים המגינים על הנקבים. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: – כשם שבשריון מצטרפת כל קליפה וקליפה לשריון גדול, כך בצדקה "מְצַטֶּרֶפֶת – כל פרוטה ופרוטה, לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל" דַּיְקָא, – המלה "גדול" הוא בדיוק, "כִּי גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד"[13], כְּלִי סוֹף וְתַכְלִית וּגְבוּל [חֶסֶר־וְשָׁלוֹם]: – הרי שעל־ידי הפרוטות של צדקה ממשיכים מהבחינה של "גדול ה'", כפי שהוי' המרמז על עשר הספירות, י' חכמה, ה' בינה, ו' ששת המדות, וה' אחרונה מלכות[14] – מקבל מאין סוף והן בבחינת "גדולה" מ"אין סוף".

אגרת הקדש

האדם ולשמרו ולהצילו מכל דבר רע בנגשמיות וברוחניות. לזאת חוזר ומאיר אור המקיף וסותם הנקב עד"מ. כי הוא מבחי' א"ס וסובב כ"ע כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל מצטרפת לחשבון גדול דייקא כי גדול ה' ומהולל מאד בלי סוף ותכלית וגבול [ח"ו]:

יום שישי ח' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 208, אך מי הוא הגורם... עד עמ' קה, תדרשנו:

אַךְ מִי הוּא הַגּוֹרֵם לִירִידַת הָאוֹר וְהַשְׁפָּעָה לְעוֹלָם הַזֶּה הַנַּגְשְׁמִי מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַנִּקְרָאִים "נוּקְבָא"[15], – מה הגורם, שאור כזה, שרק עשר הספירות של "אצילות" הן כלים אליו – ירד למטה בעולם הזה הגשמי? – הוּא הַיִּחוּד הַנִּזְכָּר לְעֵיל, – היחוד של "קודשא־בריך־הוא ושכינתיה", היחוד של האור שבבחינת "אין סוף" עם האור שמאיר בפנימיות בספירות והשתלשלות, הנעשה על ידי המצוות, שֶׁהֵיא תּוֹסֶפֶת הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת אֵין־סוֹף – שמאציל עשר הספירות של עולם ה"אצילות", בְּיֶתֶר שְׂאֵת עַל הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה – הנמשכות ב"אצילות", שֶׁבְּתַחְלַת הָאֲצִילוּת – של עולם ה"אצילות", וְהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – של הספירות, וְכוּ'. – הרי, כיוון שנמשכת תוספת אור שלמעלה מעלה מ"אצילות", ולגבי אור זה, "אצילות" ו"עשיה" שוים (כי האור הוא אין־סוף) – לכן יכול להימשך מצד אור זה השפעה מעשר ספירות של "אצילות" לעולם הזה הגשמי. וְרֵאשִׁית תּוֹסֶפֶת הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה, – הנמשכת בספירות ד"אצילות", הִיא לְרֵאשִׁית הַמַּעֲשֶׂה סְפִירוֹת. – לספירת ה"חכמה" שהיא ראשיתן של עשר הספירות. וְזֶה הוּא – מה שכתוב אחרי "וילבש צדקה כשריון" – "וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ" – "יְשׁוּעָה" הוּא מִלְּשׁוֹן "וַיּוֹשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ"[16], – הרי שישועה היא מלשון פניה, שהקב"ה נפנה ונמשך, וְהוּא יְרִידַת – והמשכת הָאוֹר וְהַשְׁפָּעַת דְּ – של בחינת ש"ע נְהוֹרִין – אורות, שֶׁבַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[17], – אור שהוא למעלה מעלה מעשר הספירות של "אצילות": הש' מרמז על בחינת חב"ד, ג' המוחין, כפי שהם במדריגה של מאות – שלש מאות, והע' מרמז על ז' המדות כפי שכל אחת מהן כוללת עשר – שבעים, אור נעלה זה ("וכובע ישועה") נמשך "בראשו", בראשיתן של עשר הספירות. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[18]: "יָאֵר ה' פָּנָיו – הפנימיות שלו, אֵלֶיךָ", – אל בני ישראל כאן למטה, "יָאֵר פָּנָיו – הפנימיות שלו, אֶתָּנוּ

אגרת הקדש

אך מי הוא הגורם לירידת האור והשפע לעוה"ז הגשמי מי"ס הנקראים גופא הוא היחוד הנ"ל שהיא תוספת הארה והשפעה מבחי' אור א"ס המאציל העליון ב"ה ביתר שאת על ההארה וההשפעה שבתחילת האצילות וההשתלשלות וכו'. וראשית תוספת ההארה וההשפעה היא לראשית הי"ס וזה הוא וכובע ישועה בראשו ישועה הוא מלשון וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. והוא ירידת האור והשפע דש"ע נהורין שבזוה"ק. וכמ"ש יאר ה' פניו אליך. יאר פניו אתנו סלה. אתנו הוא ע"י מעשה הצדקה.

---

13. תהלים מח, ב. **14.** ראה לעיל אגרת התשובה פ"ד. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלמעלה – דאו"ס – א"כ ה"ה באי"ע בעילוי לגבי עוה"ז". **16.** בראשית ד, ד. **17.** ראה זח"א ד, ב. ח"ג קלג, ב. ובכ"מ. **18.** נשא ו, כה.

סֶלָה"[19]. –**"אִתָּנוּ"** – כדי שהאור של פניו יתברך יימשך ויהיה **אתנו** כאן למטה, **הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה. וְזֶה הוּא** – מה שכתוב[20]: **"זוֹרֵעַ צְדָקוֹת - מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת"**. – שצדקה מביאה את ענין הישועות, שיהיו צמיחה וגילוי מבחינת ישועה, מהאור של ש"ע נהורין. **וְכָכָה**[21] **יָאֵר ה' פָּנָיו אֲלֵיהֶם, צִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד**[22], – שכן, ההמשכה האמורה, **שיורדת עתה** בגילוי למטה הרי היא מהפירות בלבד, ואילו ה"קרן" ו"עצם" השכר, איננו יורד עתה בגילוי למטה, אלא נשאר בהעלם, עד לעתיד לבוא בעולם התחיה, שאז יתגלה שכר המצוה עצמו כאן למטה, כי אז יאיר ויתלבש האור ה"סובב כל עלמין" למטה. – כפי שרבנו הזקן מסביר זאת להלן ב"אגרת הקודש" סימן ל"ב, **וְקַרְנָם תָּרוּם בִּישׁוּעַת "מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה", "צֶמַח צְדָקָה"** – שהקב"ה עושה עם ישראל, **מֵהַ"כּוֹבַע יְשׁוּעָה" הַנִּזְכָּר לְעֵיל, כְּנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ:** – כפי הנפש הדורשת אותו.

אגרת הקדש

וזה הוא זורע צדקות מצמיח ישועות. וככה יאר ה' פניו אליהם צדקתם עומדת לעד וקרנם תרום בישועת מצמיח קרן ישועה צמח צדקה מהכובע ישועה הנ"ל. כנפש תדרשנו:

יום שבת קודש ט' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קה, ד אין ישראל נגאלין... עד עמ' קה, נפש מישראל.

ד. "אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה"[1], – בזכות הצדקה, **שֶׁנֶּאֱמַר**[2]: **"וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה"**. – והשבים אליה – אל ציון – יפדו על ידי צדקה, שעל ידי צדקה שבים בני ישראל לציון ונגאלים מהגלות. **כְּתִיב:** – כתוב[3]: **"צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", וַהֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר: "יֵלֵךְ"**. – ולא "יהלך", שהרי משמעות "ילך" היא שהוא – הצדק – ילך, ואילו "יהלך" – שהוא יגרום לדבר אחר ללכת. ממה שנאמר "יהלך" מסתבר, איפוא, שהכוונה היא על ענין אחר שהצדק – צדקה – גורם בו הליכה. **אַךְ הָעִנְיָן**, – הוא, **עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב**[4]: **"לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי"**, – פירושו הפשוט של הפסוק הוא, – לך ובשליחותך (של הקב"ה) אומר לי לבי: חפש את הפנים והפנימיות שלי (כפי שרש"י מפרש פסוק זה), והוא מסיים: "את פניך ה' אבקש", אני אכן עושה כך ואני מחפש ה"פנים" שלך, ה'. ברם, לפי זה, ש"פני" היינו הפנים שלמעלה, הפנימיות שלמעלה, לא היה צריך, לכאורה, לומר לאחר מכן "את פניך ה' אבקש", אלא "את **פניך** אבקש" שהרי גם בחלקו הראשון של הפסוק הוא מדבר על הפנים שלמעלה. לכן, מפרש כאן רבנו הזקן, ש"פני" היינו הפנימיות של הלב היהודי (ו"פניך ה'" הכוונה לפנימיות שלמעלה) **פֵּרוּשׁ**, – "בקשו פני" היינו, **בַּקְּשׁוּ פְּנִימִיּוּת הַלֵּב**. – שאיננה בגלוי, ויש לחפשה ולגלותה. **כִּי הִנֵּה, בְּלַהַב יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבַּלֵּב** – שהיא האהבה הלוהטת לאלקות המהווה יסוד האש של הנפש האלקית, כפי שאמר רבנו הזקן בפרק ג' שבחלק הראשון של ה"תניא", (**נֶסַח אַחֵר: הִנֵּה, בְּהַלֵּב [יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבַּלֵּב]**) **יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת: בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, וּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת**. – אהבה חיצונית ואהבה פנימית. **חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב, הִיא הִתְלַהֲבוּת** – של אהבה, **הַמִּתְלַהֶבֶת מִבְּחִינַת הַבִּינָה וְהַדַּעַת** – ההתעמקות, **בִּגְדֻלַּת ה'** – שהוא, **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, (לְהִתְבּוֹנֵנֵן) [לְהִתְבּוֹנֵן] בִּגְדֻלָּתוֹ, וּלְהוֹלִיד מִתְּבוּנָה זוֹ אַהֲבָה עַזָּה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְכוּ'**. – שזה חיצוניות הלב של הנפש האלקית – אהבה שנוצרת על ידי שכל והבנה בגדולת ה'. אהבה זו גלויה ומורגשת בלב היכן שהאדם מרגיש את אהבתו לה'. **וּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, הִיא הַנְּקֻדָּה שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב וְעָמְקָא דְּלִבָּא**, – ועומק הלב, **שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּלִבּוֹ בִּגְדֻלַּת ה'**, – האדם בשכלו ובהתבוננותו, לא היה יכול אף פעם ליצור בקרבו אהבה גדולה ועמוקה כזו, אלא היא ניתנת מלמעלה לנשמה, כפי שיסביר להלן, ועל האדם לגלות אהבה זו בתוכו. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]: **"מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'" - "מֵעָמְקָא דְּלִבָּא"** – מעומק הלב. לכן נאמר "ממעמקים" לשון רבים, שכן בלב יש עומק ועומק

אגרת הקדש

ד אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנא' ושביה בצדקה. כתיב צדק לפניו יהלך והול"ל ילך. אך הענין עפ"י מ"ש לך אמר לבי בקשו פני פי' בקשו פנימית הלב כי הנה בלהב יסוד האש האלקית שבלב (נ"א הנה בהלב [יסוד האש האלקית שבלב]) יש ב' בחי'. בחי' חיצוניות ובחי' פנימיות. חיצוני' הלב היא התלהבות המתלהבת מבחי' הבינה והדעת בגדולת ה' א"ם ב"ה (להתבוננן) [להתבונן] בגדולתו ולהוליד מתבונה זו אהבה עזה כרשפי אש וכו'. ופנימי' הלב היא הנקודה שבפנימיות הלב ועומקא דליבא שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה'. וכמ"ש ממעמקים קראתיך ה' מעומקא דליבא (ועד"מ כמו במילי

---

19. תהלים סז, ב. **20.** נוסח ברכות ק"ש של שחרית. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן – פניית אדה"ז למקבלי האגרת – נותני הצדקה". **22.** תהלים קיב, ג. **1.** ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לקמן סוף סימן ט. **2.** ישעי' א, כז. **3.** תהלים פה, יד. **4.** שם כז, ח. **5.** תהלים קל, א. זח"ב סג, ב.

לעומק, (וְעַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ בְּמִלֵּי דְעַלְמָא, – בענייני העולם, לא בענייני עבודת ה', לְפָעָמִים יֵשׁ עָנְיָן גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד שֶׁכָּל חַיּוּת הָאָדָם תָּלוּי בּוֹ וְנוֹגֵעַ – הענין, עַד נְקֻדַּת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב וְעַד בְּכְלָל, וְגוֹרֵם לוֹ לִפְעָמִים לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים וּלְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁלֹּא בְּדַעַת כְּלָל)*. – שכן הדבר נוגע בעצם הנפש שלמעלה מדעת ומהבנה. וְזֶה לְעֲמַת זֶה, – בעבודת ה' ישנם אותם ענינים שישנם בעניני העולם, ולכן כשם שבמילי דעלמא ישנו לפעמים ענין הנוגע בפנימיות שלמעלה מדעת, כָּכָה הוּא מַמָּשׁ בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב. – באהבתו של יהודי להקב"ה – שישנה אהבה הנוגעת בעצם הנשמה, שהיא למעלה מדעת ומהבנה. וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁבְּחִינַת נְקֻדַּת פְּנִימִית הַלֵּב הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַמַּתְפַּשֵּׁט וּמִתְלַבֵּשׁ – שהדעת מתפשטת ממקומה ומתלבשת בַּמִּדּוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ מֵחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת כַּנּוֹדָע, רַק – נקודת פנימיות הלב, הִיא בְּחִינַת הָאָרַת חָכְמָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַבִּינָה וְהַדַּעַת, וּבָהּ – בחכמה העליונה, מְלֻבָּשׁ וְנָגוּז אוֹר ה' מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[6]: "ה' בְּחָכְמָה כּוֹנַן", – אור אין־סוף מלובש ב"חכמה", וְהִיא הִיא בְּחִינַת נִיצוֹץ אֱלֹקוּת שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. – מ"הניצוץ האלקי" שהוא למעלה לגמרי מ"דעת" ו"השגה" – באה האהבה שבפנימיות הלב, שלמעלה מדעת ומהשגה[7].

אגרת הקדש

דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל) וזלע"ז ככה הוא ממש בעבודה שבלב. והיינו לפי שבחי' נקודת פנימית הלב היא למעלה מבחי' הדעת המתפשט ומתלבש במדות שנולדו מחב"ד כנודע. רק היא בחי' הארת חכמה עליונה שלמעלה מהבינה והדעת ובה מלובש וגנוז אור ה' ממש כמ"ש ה' בחכמה כו' והיא היא בחי' ניצוץ אלקות שבכל נפש מישראל.

---

6. משלי ג, יט. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין ח"א פי"ט".

*) חצאי העיגול הם בספר ה"תניא" המקורי. ברם, הרבי שליט"א מעיר, שסיום חצאי עיגול אלה צריך לבוא להלן, אחרי המילים "שבכל נפש מישראל".

המשך ביאור למס' זבחים ליום שבת קודש עמ' א

הגמרא מברררת באיזה היסח הדעת מדובר במשנה בחגיגה. מקשה הגמרא: אם היה לו הֶיסֵּח הַדַּעַת משמירת גופו מטומאה, הרי יש לחשוש שנטמא בטומאת מת, ו'שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי' בָּעֵי – צריך שיזו עליו ביום השלישי וביום השביעי כדין טמא מת, דְּאָמַר [–שהרי אמר] רַבִּי יוֹסֵה בְּרַבִּי מָתוֹן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אדם טהור שהיה לו הֶיסֵּח הַדַּעַת צָרִיךְ הַזָּאָה בְּשְׁלִישִׁי וּבְשְׁבִיעִי שמא נטמא במת. וקשה, איך אמרה המשנה שדי לו בטבילה כדי לאכול בקדשים.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאַסַּח דַּעְתֵּיהּ מִטְּמֵא מֵת – בדברי רבי יוסטאי מדובר שהסיח דעתו מלהישמר אפילו מטומאת מת החמורה, ולכן יש לחשוש בו לטומאה זו וצריך הזאה שלישי ושביעי, וְהָא דְּאַסַּח דַּעְתֵּיהּ מִטְּמֵא שֶׁרֶץ – במשנה בחגיגה מדובר שהסיח דעתו רק מלהישמר מטומאת שרץ, ולכן אינו צריך הזאה. מקשה הגמרא: הלא מי שהוא טָמֵא שֶׁרֶץ, טָמֵא מְעַלְיָא הוּא – טמא גמור הוא מדאורייתא, וְהָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ בָּעֵי – וצריך הערב שמש כדי להשלים את טהרתו, ואיך אמרה המשנה שדי לו בטבילה, ולא הצריכה גם הערב שמש.

ומוסיפה הגמרא ומקשה: וְעוֹד, אם טעם הטבילה הוא משום שחוששים שנטמא בשרץ, אֲפִילּוּ תְּרוּמָה נַמִּי – יהיה צריך טבילה גם כדי לאכול תרומה, שהרי טמא שרץ אסור באכילתה, ומדוע נאמר במשנה שם 'צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה'.

הגמרא מבארת בדרך אחרת באיזה היסח הדעת מדובר. בדיני טומאה וטהרה יש הבדל בין 'טמא' ו'פסול'. 'טמא' הוא דרגת טומאה שבה הטמא מטמא אחרים, ו'פסול' הוא טמא שפסול בעצמו אך אינו מטמא אחרים. דין קדשים חמור מדין תרומה, בכך שהפסול בתרומה, טמא הוא לגבי קדשים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, במשנה בחגיגה מדובר בְּאופן שהאונן אוֹמֵר, 'נִשְׁמַרְתִּי מִדָּבָר הַמְטַמְּאֵנִי וְלֹא נִשְׁמַרְתִּי מִדָּבָר הַפּוֹסְלֵנִי', דהיינו שאומר שאף באנינותו לא הסיח דעתו מלהישמר מטומאה דאורייתא המצריכה הערב שמש, אבל לא נזהר לשמור את עצמו מדבר הפוסלו מדרבנן מאכילת קדשים. וכיון שנשמר מלהטמא, הוא מותר באכילת תרומה וכן באכילת קדשים, אלא שלקדשים הוא צריך טבילה, שמא נפסל מאכילתם.

הגמרא מברררת את ענין השמירה לחצאין. מקשה הגמרא: וּמִי אִיבָּא נְטִירוּתָא לְפַלְגָא – וכי יש שמירה לחצאין, ונוכל לסמוך על שמירתו באותם דברים שאומר שנשמר מהם.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא. משיבה הגמרא: אִין – כן, מצינו דבר כזה, וְהָתַנְיָא – וכן שנינו בברייתא, עוֹדֵהוּ – מי שהיה עדיין הַפַּל של התאנים עַל רֹאשׁוֹ

יום ראשון

יום רביעי — ג מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.

משיחת אאמו״ר: יעמאָלט וועז משיח וועט קומען בב״א וועט מען ערשט ביינקען נאָך די גלות טעג. יעמאָלט וועט ערשט פארדריסען פאר וואָס מ׳האט ניט געטאָן אין עבודה. מען וועט ערשט דערהערען דעם גרויסען וועלט פון העדר העבודה. איצטער אין די ימי הגלות, איז די ימי העבודה צו מכין זיין זיך צו ביאת המשיח בב״א.

מְשִׁיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: אָז, כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבֹא בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן, יִתְגַּעְגְּעוּ לִימֵי הַגָּלוּת; אָז יִצְטָעֲרוּ, מַדּוּעַ לֹא עָסְקוּ בַּ׳עֲבוֹדָה׳. אָז יָחוּשׁוּ אֶת הַצַּעַר הַגָּדוֹל שֶׁל הֶעְדֵּר הָ׳עֲבוֹדָה׳. כְּעֵת בִּימֵי הַגָּלוּת, הֵם יְמֵי הָעֲבוֹדָה לְהָכִין עַצְמוֹ לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן.

יום שני

יום חמישי — ד מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער האָרוואניץ קען מען ניט פארדינען קיין איין סענט מעהר ווייפיל השי״ת האָט אָפגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאָל פארדינען. מען בעדארף טאָן ווייפיל עס איז נויטיג, אָבער מען מוז געדיינקען, אז די גאַנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי״ת, און די ברכה פארדינט מען וועז מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

בַּיְגִיעָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, אִי אֶפְשָׁר לְהַרְוִיחַ אֲפִלּוּ אֲגוֹרָה אַחַת יוֹתֵר, מֵאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קָבַע, שֶׁאָדָם פְּלוֹנִי יַרְוִיחַ. צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כַּמָּה שֶׁנְּחוּץ, אַךְ חַיָּבִים לִזְכֹּר, שֶׁכָּל הָעֲבוֹדָה אֵינָהּ אֶלָּא טָפֵל, הָעִקָּר הוּא בִּרְכַּת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, וְאֶת הַבְּרָכָה מַרְוִיחִים כַּאֲשֶׁר הִנְנוּ יְהוּדִים יִרְאֵי שָׁמַיִם: [מַקְפִּידִים עַל] תְּפִלָּה בְּצִבּוּר, שְׁמִירַת שַׁבָּת בְּהִדּוּר, כַּשְׁרוּת בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה, חִנּוּךְ הַבָּנִים אֵצֶל מְלַמְּדִים [שֶׁהֵם] יְהוּדִים יִרְאֵי שָׁמַיִם.

יום שלישי

יום שישי — ה מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: ומ״ש וחטאתי . . . פשעיו.

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האָט דער בעש״ט געזאָגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואָס איז מחי׳ דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואָס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואָס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאָלפען ווערען פון דעם חיות אלקי וואָס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואָס איז א סור מרע און

היום יום . . .

א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאָכלויפען צו מאַכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואָס איז איהם מחי׳.

״סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב, בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ״. פֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: בְּכָל דָּבָר גַּשְׁמִי מֵהַדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים נִמְצָאִים טוֹב וְרַע: הַגַּשְׁמִי הוּא רַע, וְהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי הַמְחַיֶּה אֶת הַגַּשְׁמִי הוּא טוֹב. הָאָדָם הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּגַּשְׁמִי, צָרִיךְ לִהְיוֹת ׳סוּר מֵרָע׳, לֹא לְרָצוֹת אֶת הַתַּעֲנוּג הַנִּמְצָא בַּגַּשְׁמִי, וְלִהְיוֹת ׳וַעֲשֵׂה טוֹב׳, לִרְצוֹת לִהְיוֹת נִזּוֹן וּלְהִנָּשֵׂע מֵהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁבַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי. ׳בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׳, הָאָדָם שֶׁהוּא ׳סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב׳, צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ וְלִרְדֹּף לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין הַגַּשְׁמִי לְבֵין חַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁמְּחַיֵּהוּ.

יום רביעי

שבת **ו מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.

דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט ער געזאָגט פאר׳ן מיטעלען רבי׳ן א מאמר – אינגאַנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה׳ – שממשיכים על ידי זה שם הוי׳ דלעילא, שעי״ז פועל שיהי׳ ־ יברכך ה׳ מציון – המשכת שם הוי׳ מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעי״ז הוא קיום העולמות.

הָרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן), כַּאֲשֶׁר בָּא מִפֶּטֶרְבּוּרְג, אָמַר לִפְנֵי אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי מַאֲמָר, - רַק כַּמָּה שׁוּרוֹת: ״שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ״ - זֶהוּ הַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת בַּמֹּחִין וְהָאָרַת הַמֹּחִין בַּמִּדּוֹת, ״וּבָרְכוּ אֶת ה׳״ - שֶׁמַּמְשִׁיכִים עַל־יְדֵי־זֶה שֵׁם הָוָי׳ דִּלְעֵלָּא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה ״יְבָרֶכְךָ ה׳ מִצִּיּוֹן - הַמְשָׁכַת שֵׁם הָוָי׳ מֵעַצְמִיּוּת הַנְּשָׁמָה, ״עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ״ - שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת.

יום חמישי

יום ראשון **ז מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: א. פותחין . . . 204 והגוף שבנפש.

אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ ״פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה״, נִכְתְּבָה עֶשְׂרָה שָׁנִים קֹדֶם כְּתִיבַת אִגֶּרֶת ״קָטַנְתִּי״.

יום שישי

יום שני **ח מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אך מי . . . 204 מצוי הנפש.

שֵׁשׁ זְכִירוֹת אוֹמְרִים אוֹתָם בְּכָל יוֹם, גַּם בְּשַׁבָּת, יוֹם טוֹב, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

מפתגמי אאזמו״ר: וואָס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר – אהבת ישראל, און נאָך גורם זיין ח״ו צער אל הזולת.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ]: מַהִי פְּעֻלַּת חֲסִידוּת וְיִרְאַת שָׁמַיִם, אִם חָסֵר הָעִקָּר - אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד גּוֹרֵם חַס־וְשָׁלוֹם צַעַר לַזּוּלַת.

שבת קודש

יום שלישי ט מנחם אב ה'תש"ג

בְּמִנְחָה: קְרִיאַת שְׁמַע, שִׁיר שֶׁל יוֹם, אֵין בֵּאלֹקֵינוּ, וְכָל הַשְּׁעוּרִים הַשַּׁיָכִים לְשַׁחֲרִית, וְאַחַר כָּךְ סֵדֶר תְּפִלַּת מִנְחָה.
אֵין מְבָרְכִין "שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי" עַד לְמָחָר.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט-נד.
תניא: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] הָיָה לוֹמֵד בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב 'אֵיכָה רַבָּה' וְסוּגְיַת רַבִּי יוֹחָנָן דְּפֶרֶק הַנִּזְקִין. בַּבֹּקֶר אַחַר אֲמִירַת הַקִּינוֹת - שֶׁהָיָה אוֹמְרָם כֻּלָּם - הָיָה אוֹמֵר 'אֵיכָה'. הָיָה עוֹלֶה לַתּוֹרָה לְמַפְטִיר, וְלִפְעָמִים הֵן בְּשַׁחֲרִית הֵן בְּמִנְחָה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תמוז, תשכ"א
ברוקלין.

מחותי' הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מו"ה שמואל אלעזר שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מט"ז תמוז ובודאי מכבר קבל מכתבי בו גם אודות עמדתי בנוגע לקואליציא וכו' וכמו שאמרתי בשיחתי, שלא חל כל שינוי בזה, ולפלא גם על הספק. ולדעתי השתתפות בקואליציא ממשלתית אסורה ע"פ תורה.

מאחר שאינו מזכיר מעניני בריאות וכו' התקוה חזקה שבסדר הוא, אלא שבכ"ז פלא שאינו מזכיר מהשתתפותו בהתועדויות אנ"ש במשך חדשים שעברו ובאחרונה בימי י"ב וי"ג תמוז שנמצאים אנו בחותם חדש זה, והרי ימים אלו מלמדים אותנו חכמה בינה ודעת איך שאפילו היחיד באם החלטתו נחושה להפיץ היהדות המסורתית מבלי כל פשרות הנגלה והחסידות, ומבלי התחשב עם העלמות הסתרים ובלבולים איזו שיהיו, מצליח. ואם בכל המקומות כן עאכו"כ שכן הדבר באה"ק ת"ו ומעלין מכל ארץ ישראל לירושלים אשר כשמה כן היא וכן צ"ל יראה שלם, שלימות יראת ה', שע"ז ממילא בטל יראת בו"ד, וכשנו חכמים במשנתם, במקבל עליו עול מלכות שמים מבטלין ממנו וכו' ואם בכל אדם הדברים אמורים עאכו"כ לאותם שיש להם שייכות לכ"ק מו"ח אדמו"ר בעל השמחה וביחוד לאלו שיש להם גם שייכות משפחתי, שעליהם להשתדל ועד לאופן שחז"ל קורין לזה יגעת בהפצת המעינות חוצה בתוככי הפצת היהדות בכלל, וק"ל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

מסיבה נתעכב המשלוח, ובנתים נתקבלו מכתביו שלאחרי הנ"ל וכן קטעי המכ"ע, הכרוזים וכו'. ובטח ימשיך בשילוחם ות"ח.

עבירה ללא כוונה — יום ראשון ג' מנחם אב ה'תשע"ח

הלכות שכירות פרק יג, הלכה ד: וּפְרוֹת הַמְהַלְּכוֹת עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה לְפִי שֶׁיָּרַט לָהֶן הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם כַּל תַּחְסֵם.

הרמב"ן (ב"מ פט, א) מביא כמקור לדין זה את הדרשה המופיעה בירושלמי: "לא תחסום שור בדישו – ולא בדורכו".

ואדמו"ר הזקן (סוף הלכות שאלה ושכירות וחסימה) כתב: "פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו עובר על לא תחסום... הואיל ואינו מתכוין להעבירן שם בשביל כך, וכן כל כיוצא בזה". ומבואר מדבריו, שדרשת הירושלמי אינה גזירת הכתוב אלא יש לה טעם – 'הואיל ואינו מתכוין". ולכן הוסיף וכתב 'וכן כל כיוצא בזה', ללמדנו שאין זו גזירת הכתוב מיוחדת בחסימה, אלא מכאן יש ללמוד גם למקומות אחרים.

והנה, נחלקו הראשונים בפטור של 'אינו מתכוון'. יש אומרים שנאמר רק במלאכות שבת, כי 'מלאכת מחשבת אסרה תורה' וכשאינו מתכוון אינו נחשב כ'מלאכת מחשבת', אך בשאר האיסורים חייב גם כשאינו מתכוון. ויש אומרים שגם בשאר איסורים 'אינו מתכוון' פטור. ולכן כתב אדמו"ר הזקן "וכל כל כיוצא בזה", ללמד שטעם הפטור של 'בדישו ולא בדורכו' הוא משום 'אינו מתכוון', וגם בכל שאר האיסורים 'אינו מתכוון' פטור.

אך יש להקשות: 'אינו מתכוין' פטור דווקא כאשר עשיית הפעולה אינה גורמת בהכרח את התוצאה האסורה, אך כאשר תוצאה זו תיעשה בהכרח - הדבר אסור אף שלא התכוון לכך. ומאחר שבעת הליכתן הפרות דשות בהכרח, מדוע אינו עובר על החסימה בשעת הדישה?

והביאור:

'אינו מתכוין' חייב רק כאשר הפעולה מכריחה את עצם האיסור, כמו הגורר על גבי קרקע בשבת חפצים כבדים שבוודאי יעשו חריץ בארץ, אף שכוונתו להעברת החפץ ולא לעשיית החריץ - חייב. אך כאן הפעולה אינה מכריחה את החסימה אלא את הדישה, והדישה כשלעצמה מותרת ולכן 'אינו מתכוין' פטור אף כאשר הדישה נעשית בהכרח.

(לקוטי שיחות ד, פרשת תצא)

אחריות על כספי צדקה — יום שני ד' מנחם אב ה'תשע"ח

הלכות שאלה ופקדון פרק ה, הלכה א: מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל פְּדְיוֹן שְׁבוּיִים, וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִשְׁמֹר", לֹא לְחַלֵּק לָעֲנִיִּים; וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תוֹבְעִים.

ונחלקו ראשונים בביאור דין זה: יש אומרים שפטור משום שמעות אלו הן בגדר 'ממון שאין לו תובעים' שכן אף אחד מהעניים אינו יכול לתבוע אותן שהרי לא נועדו דווקא בעבורו (רש"י ב"ק צג, ב. וכן דעת רוב הראשונים).

ויש סוברים שגזירת הכתוב היא, שכל ממון העומד להתחלק לעניים פטרה אותו התורה מחיובי שמירה אף אם יש לו תובעים, כגון שהכסף ניתן לשומר שלא על מנת לחלקו לעניים אלא כדי להחזירו למפקיד שיחלק אותו בעצמו (ראב"ן. הובא במחנה אפרים שומרים, טז).

והרמב"ם כותב בפירוש שהפטור הוא משום 'ממון שאין לו תובעים'. ולפי זה כתב ה'לחם משנה' שאם ניתן לו על מנת להחזירו למפקיד, חייב.

אך ה'מחנה אפרים' (שם) כתב כי מאחר והרמב"ם לא חילק בזה, נראה שלדעתו בכל אופן פטור, אף כשהופקד אצלו על מנת להחזירו למפקיד. והטעם הוא, משום שהכסף אינו שייך למפקיד ואין לו בו אלא 'טובת הנאה', היינו הזכות להחליט למי לתת אותו, וזכות זו אינה נחשבת כממון שיש עליו זכות תביעה.

ויש להבין: לדעת הרמב"ם שדין זה אמור במעות שאין להן תובעים, למה הוצרכו ללמוד מהכתוב שפטור, והרי בלאו הכי אין מי שיתבע זאת?

והביאור: אמנם העניים בעצמם אינם יכולים לתבוע את הממון, אך ניתן היה לומר שהמפקיד יוכל לתבוע את השומר להשיב לו את מעות העניים כדי שיוכל לקיים את מצות הצדקה. וזאת למדנו מהכתוב שפטור (מחנה אפרים שם).

האם חובת השומר יכולה להיפסק? — יום שלישי ה' מנחם אב ה'תשע"ח

הלכות שאלה ופקדון פרק ח, הלכה ו: נִגְנַב הַמַּפְקִדוֹן בְּאֹנֶס, וְהֶחְזִירוֹ הַנִּגְנָב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הִיא בְּהֶמְהָ, וּמֻתָּה שָׁם בְּפְשִׁיעָה - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָלְתָה שְׁמִירָתוֹ. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

הלכה זו היא ספק בגמרא (בבא קמא קח, ב) שלא נפשט. ותמהו אחרונים (מהרש"ך ח"ב סי' קכ. קצות החושן סי' רצד סק"ז): מדוע רק הרמב"ם הביא הלכה זו, ואילו שאר הפוסקים (הרי"ף והרא"ש ועוד) השמיטוה?

ומבאר ה'קצות החושן' (שם):

נחלקו בגמרא (כתובות לד, ב) בדין חיובי השומר: לדעה אחת, חיובי השמירה חלים משעה שמשך השומר את הפיקדון, ולכן השואל את הפרה, הרי גם אם הפרה נגנבה באונס לאחר שמת השומר, נשתעבדו נכסיו לבעלים, כי חובת התשלום היא משעה ששאל את הפרה והכניסה לרשותו. ולדעה שניה, החיוב חל רק משעת הגניבה, ואם נגנבה לאחר מיתת השומר (שבמיתתו פקעה חובת השמירה) לא

נשתעבדו נכסיו כי לפני מותו עדיין לא חל החיוב.

ולפי זה יש לומר:

הספק בגמרא, האם בשעה שנגנבה הבהמה באונס נפסקת חובת השמירה, הוא רק לפי הדעה שחיוב השומר מתחיל משעת המשיכה, כי לדעה זו כשנגנבה הבהמה באונס (שפטור לשלם) נחשב כאילו החזיר את הבהמה לבעליה ונפסק חיוב השמירה. אך לפי הדעה שהחיוב מתחיל משעת הגניבה, ואם כן סיבת הפטור כשנגנבה הבהמה באונס היא משום שעדיין לא חל החיוב, וכאשר הבהמה הוחזרה לשומר לא פסקה עדיין חובת השמירה ואם יפשע בשמירתו יהא חייב.

ואם כן, לדעת רוב הראשונים (הריף , הרא"ש ועוד) שחיוב השמירה מתחיל רק משעת פשיעה (ראה טור חו"מ סי' שמא), כשנגנבה הבהמה באונס לא פסק חיוב השמירה ואם יפשע יהיה חייב, ורק לדעת הרמב"ם שחיוב השומרים מתחיל משעת משיכה (לעיל פ"א ה"ד) יש מקום להסתפק האם כשנגנבה הבהמה באונס נחשב כהוחזרה לבעליה וכלתה שמירתו או "עדיין לא כלתה שמירתו", ופסק הרמב"ם שמפני הספק פטור.

מתי 'לאו' ניתק ל'עשה'? יום רביעי ו' מנחם אב ה'תשע"ח

הלכות מלוה ולוה פרק ג, הלכה ד: עָבַר בַּעַל חוֹב, וְנִכְנַס לְבֵית הַלָּוֶה וּמִשְׁכָּנוֹ... אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט".

והקשה ה'משנה למלך':

משמעות לשון הרמב"ם היא שה'לאו' ("לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו") ניתק ל'עשה' ("השב תשיב...") בין אם הלווה עני ובין אם הוא עשיר. והרי אם הלווה עשיר אין 'עשה' שינתקו, כי רק אם הלווה עני "מצוה להחזיר לו העבוט"(להלן ה"ה)!

ויתירה מזו: גם אם הלווה עני והמלווה מחוייב ב'עשה', הרי כאשר ה'עשה' אינו שווה בכל (ואינו מוטל על כולם) אין הוא מנתק את ה'לאו' ולכן הממיר קרבן לוקה כי אין הלאו ('ולא ימיר') ניתק לעשה ('ותמורתו יהיה קודש') כיון שציבור או שותפים שהמירו קרבנם אין תמורתם תמורה. וגם כאן, כיון שבלווה עשיר אין מצוה להשיב לו את העבוט נמצא אין ה'לאו' ('לא תבא אל ביתו') ניתק ל'עשה'!

ומבאר ה'תומים' (סי' צז סק"ז):

א. כאשר ישנה אפשרות שה'עשה' יהיה שווה בכל, אף שעתה אינו שווה בכל, אזי ה'עשה' נחשב 'שווה בכל' ומנתק את הלאו. ולכן גם אם הלווה עשיר וכעת אין המלוה מצווה לקיים בו את ה'עשה', כיון שאם הלווה ירד מנכסיו יחול על המלווה העשה להשיב את העבוט, גם עתה העשה מנתק את הלאו ואינו דומה לתמורה שאם הציבור המיר אין תמורתם תמורה לעולם ונמצא שה'עשה' אינו שווה בכל כי בהמרת ציבור לא יחול ה'עשה' לעולם.

ב. יש שני סוגים ב'לאו הניתק לעשה': א. כאשר ה'עשה' מתקיים מאליו, כמו בתמורה שקדושה מאליה ('יהיה הוא ותמורתו יהיה קודש') ובזה נאמר כי היות וה'עשה' לא קיים בציבור, גם ביחיד אין בכח ה'עשה' לנתק את הלאו. ב. 'עשה' שצריך לעשותו בידים, כהשבת העבוט, מנתק את ה'לאו' אף אם אינו שווה בכל, כי אי אפשר לומר למלוה 'קום ועשה' ('השב את העבוט') ובו בזמן גם להלקותו וכיון ש"אין לחלק הלאו לחצאין, אלא או כולו מלקות או כולו פטור", הרי כאשר אומרים לו קום והחזר את העבוט (כשהלווה עני) אין להלקותו, גם כשאינו מחוייב ב'עשה' (כשהלווה עשיר) אין להלקותו על הלאו.

פריעת חוב במטבע שנפסל יום חמישי ז' מנחם אב ה'תשע"ח

הלכות מלוה ולוה פרק ד, הלכה יב: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ הַמְּדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהַלָּוהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: 'לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי'; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם, נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

זו היא דעת שמואל (בבא קמא צז, ב) שהלווה יכול לפרוע במטבע שנפסל (שהיה בשימוש בשעת ההלואה) רק אם הוא בשימוש במדינה אחרת והמלוה יכול להגיע לשם, אך אם אינו בשימוש במקום אחר או שהוא בשימוש במקום אחר אך אינו יכול להגיע, עליו לשלם ב"מטבע היוצא באותה שעה".

וכתבו התוספות (שם ד"ה המלוה) שהלווה צריך לפרוע את חובו במטבע היוצא בזמן הפרעון רק כאשר ההלואה היתה על תנאי שפרעון ההלואה יהיה ב'מטבע' ("המלוה את חבירו על המטבע"), אבל בסתם יכול הלווה לפרוע את חובו במטבע שקיבל אף על פי שנפסל.

אך לדעת הרמב"ם גם אם לא התנו במפורש שהפרעון יהיה במטבע היוצא, אינו יכול לפרוע במטבע שנפסל (מגיד משנה. מחנה אפרים הל' רבית סי' כו).

וה'מחנה אפרים' (שם) הביא סיוע לשיטת הרמב"ם מדברי הגמרא (בבא מציעא מה, ב):

"הזהב קונה (במשיכתו) את הכסף", כי הזהב הוא הסחורה ('פירא'), ובמסירתו ללוקח חל הקנין מיד וחייב לשלם את הכסף, ואילו "הכסף (שמקבל המוכר) אינו קונה את הזהב", כיון שהכסף הוא התשלום ('טבעא') שמקבל המוכר וללא משיכת הזהב ('פירא') לא חל הקנין.

ואם נאמר (כשיטת התוספות) שאם לא התנו שהפרעון יהא במטבע היוצא אפשר לפרוע במטבע שנפסל, הרי גם אם התנה שהתשלום יהא במטבע היוצא, מה יועיל התנאי, הרי לא היתה משיכה ואין התחייבות על כך? אלא וודאי גם הלוואה בסתם חייבת להיפרע במטבע היוצא בשוק.

וה'פני יהושע' (ב"ק שם ד"ה המלוה) פירש בדעת הרמב"ם שאדרבה בהלוואה בסתם וודאי צריך לפרוע במטבע היוצא

ולא במטבע שנפסל. ויתירה מזו, אף אינו יכול לומר למלווה 'לך והוציאו במקום פלוני' כי 'עבד לוה לאיש מלוה' (משלי כב, ז). ואם ההלוואה היתה "על המטבע", היינו שהתנו שהתשלום יהיה במטבע מסוים, הרי אם המלוה יכול להוציאו במקום אחר אפשר לפרוע במטבע שנפסל כי זה המטבע שהתנו עליו.

תשלום מראש עבור מקח

יום שישי ח' מנחם אב ה'תשע"ח

הלכות מלוה ולוה פרק ט, הלכה א: אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּרוֹת , עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר; יָצָא הַשַּׁעַר, פּוֹסְקִין - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה, יֵשׁ לָזֶה.

כאשר הקונה משלם למוכר מראש על סחורה שעדיין אינה נמצאת ברשות המוכר קיים חשש של רבית, כי בשעת נתינת המעות המקח עדיין לא חל, והמעות נחשבות כהלוואה ביד המוכר ונתינת הפירות היא פירעון ההלוואה, ואם יתייקרו הפירות נמצא שהלוקח קיבל בתמורה להלוואה סכום גבוה יותר (סחורה השווה יותר מהמעות שנתן בתחילה).

ואולם כאשר "יצא השער" ויש הרבה פירות בשוק, הדבר מותר אף אם ביד המוכר עדיין אין פירות, כי:

א) אף שהפירות אינם ביד המוכר יכול לקנותם במעות שקיבל ולכן הרי זה כאילו מצויים בידו והמקח חל כבר עתה, ואין כאן ריבית כי הפירות שייכים ללוקח כבר מעתה והתייקרו ברשותו (רש"י ב"מ ס, ב ד"ה וכן).

ב) איסור ריבית הוא כאשר המלווה מרוויח כתוצאה מנתינת המעות ללווה, אך כאן הלוקח יכול להשיג את אותו רווח גם ללא הקדמת המעות למוכר, שהרי יש מוכרים רבים בשוק ויכול לקנות את הפירות עתה ולהצניעם עד שיתייקרו (נמוקי יוסף ב"מ עב, ב ד"ה אין).

ו'נפקא מינה' בין הטעמים, כאשר הלוקח לא נתן מראש רק מקצת דמי המקח ולא כולם: אם ההיתר הוא כיון שאין הנאה ללוקח כי יכול היה לקנותם עתה במעות שבידו, הרי כאן לא היה יכול לרכוש פירות רק כשיעור המעות שבידו ונמצא שמרוויח כתוצאה מהקדמת המעות למוכר ואסור, אך אם ההיתר הוא משום שמחשיבים את הפירות כמצויים ביד המוכר (כיון שיכול לרוכשם) אין כאן חשש כלל, כי לגבי הפירות שכנגד המעות שנתן חל המקח וברשות הלוקח התייקרו, ולגבי הפירות שלא שילם עבורם מראש אין כאן הלוואה כלל שהרי לא הקדים עבורם מעות.

(שערי דעה יו"ד סי' קסה סק"א)

הלואת 'סאה בסאה'

שבת קודש ט' מנחם אב ה'תשע"ח

הלכות מלוה ולוה פרק י, הלכה א: מָתַר לְלְווֹת סָתָם הַפֵּרוֹת, וּפוֹרְעִין אוֹתָן בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם, וְלָוָה מֵהֶבְרוֹ עֲשֶׂר סְאִין - חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ עֲשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ; וְאִלּוּ רָצָה - הָיָה קוֹנֶה וּמַחְזִיר לוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

חכמים אסרו להלוות סאה חיטים על מנת להחזיר סאה חיטים, וכן בשאר פירות, שמא בזמן הפרעון יתייקרו החיטים "ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלווהו" (טור יו"ד סי' קסב).

אמנם, התירו לעשות כן בשני אופנים:

א. כאשר יש ללווה בשעת ההלוואה מאותו סוג, אפילו חיטה אחת, מותר לו ללוות סאה חיטים ולהחזיר סאה גם אם החטים התייקרו (כמבואר בהל' ב). "לפי שעל כל חטה שמלוין לו רואין כאילו חטה זו נכנסת תחתיה להיות ברשות המלוה, וכשנתייקרה אחר כך – ברשותו נתייקרה" (שו"ע אדה"ז הל' רבית ס"ל).

ב. אם בשעת ההלוואה יצא השער שבשוק על חטים, מותר ללוות סאה בסאה, כמפורש כאן, "שהרי כשלווה ממנו היה השער ידוע, ואילו רצה היה קונה ומחזיר לו". וכיון שהחיטים מצויות לקנות, הרי זה כמו שיש ללווה מאותו סוג (רש"י ב"מ עב, ב ד"ה אין לווין), וכשנתייקרו החטים נחשב שנתייקרו למלווה.

והרמב"ם הוסיף: לא די שיצא השער בשוק אלא המלווה והלווה צריכים לדעת על כך, כי "כל שלאחד מהם אין השער ידוע, נמצא שמתכוין להלוות או ללוות על מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר, וכיון שנתכוין שום אחד מהם לשום רבית אסור" ('בית יוסף' על הטור שם).

וב'שולחן ערוך' נפסק (יו"ד סי' קסב ס"ג): "היה לאותו מין שער בשוק קבוע וידוע לשניהם – מותר ללוות סאה בסאה". אך הש"ך (סק"ט) כתב שרק לכתחילה אין להלוות עד שידעו שיצא השער, אבל "אם לוה ויצא השער, אע"ג דלא ידע, מכל מקום הרי לא נעשה כאן איסור בהלואה זו וחייב לשלם לו".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ג'-ט' מנ"א תשע"ח

יום ראשון ג' מנ"א ה'תשע"ח

הִלְכוֹת שְׂכִירוּת

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסום שור בדישו".

1 **א. הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת כָּל זְמַן שֶׁהִיא עוֹשָׂה בְּגִדּוּלֵי**
2 **קַרְקַע[2], בֵּין בְּמִחֲבָּר בֵּין בְּתָלוּשׁ[3]. וְאוֹכֶלֶת מִמַּשְׂאוֹי**
3 **שֶׁעַל גַּבָּהּ עַד שֶׁתְּהֵיֶה פּוֹרֶקֶת[4]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִטֹּל[5]**
4 **בְּיָדוֹ וְיַאֲכִילֶנָּה[6].**

2) בבא מציעא פח: 3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבארו למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. 4) מפורקת, ולאחר שפרקוה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. 5) החמר. 6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בידיים.

5 **ב. כָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ[7] -**
6 **לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׁוֹר**
7 **וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[8], בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין,**
8 **וְאֶחָד הַדִּישָׁה וְאֶחָד כָּל שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת שֶׁל גִּדּוּלֵי**
9 **קַרְקַע[9], וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ אֶלָּא בַּהֹוֶה[10].**
10 **וְהַחוֹסֵם אֶת הַפּוֹעֵל[11] - פָּטוּר[12]. אֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ**
11 **בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ[13] וְאֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ מִקֹּדֶם וְעָשָׂה**
12 **בָּהּ מְלַאכְתָּהּ וְהִיא חֲסוּמָה[14], אֲפִלּוּ חֶסְמָהּ בְּקוֹל[15] -**
13 **לוֹקֶה[16]. שָׂכַר בְּהֵמָה וַחֲסָמָהּ וְדָשׁ בָּהּ - לוֹקֶה,**
14 **וּמְשַׁלֵּם[17] לַבְּעָלִים[18] אַרְבָּעָה קַבִּין לְפָרָה וּשְׁלוֹשָׁה**
15 **קַבִּין לַחֲמוֹר[19]; שֶׁמִּשְׁעַת מְשִׁיכָה נִתְחַיֵּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ,**
16 **וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת עַד שֶׁיָּדוּשׁ בָּהּ חֲסוּמָה[20].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אפילו חסמה בקול לוקה".

הגם שיש הבדל כללי בין מחשבה ודיבור ובין מעשה, שמחשבה ודיבור מבטאים עניינים הנמצאים בתוך האדם אבל אין להם שייכות ובוודאי לא פעולה עם החוץ, מה־שאין־כן המעשה שאינו חלק מהאדם כי־אם פעולה הנפעלת מחוצה לו, בכל זאת, ישנו הבדל גדול בין דיבור ובין מחשבה כי אותיות המחשבה הן רוחניות ודקות ואין להן שייכות למעשה, ולכן המחשבה היא רק באדם עצמו ואין לה כל אפשרות לפעול אצל הזולת. מה־שאין־כן הדיבור שנוצר מהבל גשמי על ידי חמש מוצאות הפה יש לו שייכות לפעולת האדם, ולכן "עקימת שפתיו הוי מעשה".

זהו גם ההסבר לתוס' בסנהדרין המסביר את ההבדל שבין עדים זוממין לבין "חסמה בפה" שהדין הוא שלוקה, כי מעשה הנגרם על ידי דיבורו של אדם הוא כמו המשך לדיבור, ומכיון שעקימת שפתיו הוי מעשה הרי שמעשה הדיבור יצר את המעשה שנוצר בפועל ולכן "חסמה בפה" חייב.

מה־שאין־כן בעדים זוממים אי אפשר לחייבם על המחשבה בלבד, הגם ש"ישנם בראיה" ומעידים על שראו את פלוני עושה מעשה פלוני, אי אפשר שתחשב הראי'ה כמעשה.

(לקו"ש חי"א ע' 83)

7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאוויו ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). 8) בבא קמא נד: 9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. 10) רגיל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. 11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר למעלה בפרק י"ב. 12) בבא מציעא פח: "כנפשך (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשך) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". 13) בשעה שהיא כבר במלאכה. 14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה". 15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). 16) אף על פי שלאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). 17) שם צא. 18) בעד כל יום ויום. 19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. 20) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא.).

17 **ג. יִשְׂרָאֵל[21] הַדָּשׁ בְּפָרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] - עוֹבֵר**
18 **מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[23]. וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַדָּשׁ בְּפָרָתוֹ**
19 **שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] - אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[25]. אָמַר**
20 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: חֲסֹם פָּרָתִי וְדוּשׁ בָּהּ[26]; יָשַׁב לָהּ**
21 **קוֹץ[27] בְּפִיהָ וְדָשׁ בָּהּ, וַחֲרֵי אֵינָהּ אוֹכֶלֶת; הִרְבִּיץ לָהּ**
22 **אֲרִי[28] מִבַּחוּץ, אוֹ שֶׁהִרְבִּיץ בְּנָהּ מִבַּחוּץ[29]; חֲרֵי**

שֶׁצָּמְאָה וְאֵינוֹ מַשְׁקֶה אוֹתָהּ[30]; פָּרַס עוֹר עַל גַּבֵּי הַדַּיִשׁ[31] כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[32]. הָיָה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ רַע לִבְנֵי מֵעֶיהָ וּמַזִּיקָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל מִזֶּה מַתְרֶזֶת - מֻתָּר לְמָנְעָהּ; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הֲנָאָתָהּ[33], וְהֲרֵי אֵינָהּ נֶהֱנֵית[34].

21) שם צ. 22) ואפילו התבואה של האינו יהודי. 23) שלא תחסום שור בדישו, סתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). 24) על פי הוראתו של הישראל. 25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. 26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה לנכרי שבות" (שם). 27) מאליו - אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). 28) ולאימתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רבץ לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רבץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. 29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרביץ ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל עמד). 30) ומחמת הצימאון אינה אוכלת. 31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא בדישו או לא" (רש"י שם). 32) שורת שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. 33) ולתועלתה. 34) אם תאכל.

ד. פָּרָה[35] שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה כֹּהֵן דָּשׁ בָּהּ[36] בִּתְרוּמָה[37] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי[38], וְכֵן פֵּרוֹת הַדָּשׁוֹת בִּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[39], וּפֵרוֹת[40] הַמְהַלְּכוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי שֶׁיֵּרֵט[41] לָהֶן הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[42]. אֲבָל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן[43], אִם הָיוּ דָּשׁוֹת בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מֻבְיָא מֵעֵט מֵאוֹתוֹ הַמִּין וְתוֹלֶה לָהֶן בִּקְרַסְטָלִין[44] שֶׁבִּפְנִיהֶן.

35) שם צ. 36) חסומה. 37) כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). 38) של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו". 39) שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". 40) שהן חסומות. 41) עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורסות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). 42) שם פט: צ. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). 43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). 44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

ה. הַדָּשׁ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[45] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי וּבְגִדּוּלֵי תְּרוּמָה[46] - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[47].

45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א-ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירוש המשנה ברכות פרק ז משנה א). 46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. 47) שם צ. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה". [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לפרה ושלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד: "מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה וודאית, שמותר לחסום ותולה הכפיפה משום מראית עין ומשם כך אינו מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח).

ו. רַשַּׁאי[48] בַּעַל הַפָּרָה[49] לְהַרְעִיב פָּרָתוֹ וּלְסַגְּפָהּ, כְּדֵי שֶׁתֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדַּיִשׁ; וְרַשַּׁאי[50] הַשּׁוֹכֵר לְהַאֲכִילָהּ פְּקִיעֵי עָמִיר[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדַּיִשׁ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת לְהַשְׁקוֹת פּוֹעֲלִים יַיִן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה; וְרַשַּׁאין[52] פּוֹעֲלִין לִטְבֹּל פִּתָּן בְּצִיר[53], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה[54]. אֲבָל אֵין הַפּוֹעֵל[55] רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בַּלַּיְלָה וּלְהַשְׁכִּיר עַצְמוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לָדוּשׁ בְּפָרָתוֹ עֶרְבִית וּלְהַשְׁכִּירָהּ שַׁחֲרִית. וְלֹא יִהְיֶה מַרְעִיב וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ וּמַאֲכִיל מְזוֹנוֹתָיו[56] לְבָנָיו, מִפְּנֵי גֶּזֶל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; שְׂחֲרֵי תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְתֶחֱלַשׁ דַּעְתּוֹ, וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּכֹחַ.

48) בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). 43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). 44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום... שהרי יחלש כוחו... כו' ולא יעשה מלאכה בכח".

ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט

בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה.. כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים, ולכן חילקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשנה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר בפועל תשוש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מה־שאין־כן האדמו"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" "וכדרך שבעל הבית מוזהר כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל הבית בכח.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 144)

ומדוע לא כתב יעקב אבינו וכד'.

ג. הרי לכאורה סותר עצמו מניה וביה, שהרי אם הנהגתו של יעקב אבינו היתה מצד צדקות ולפנים משורת הדין (שלכן נטל שכר אף בעולם הזה) מדוע מביא ממנה ראיה להלכה ולהנהגת כל אדם.

והביאור בזה: אם לא הראיה שהביא מיעקב הצדיק, היינו יכולים לחשוב שהחיוב הוא שלא לפגום בחפצא של מלאכת בעל הבית, כמו שכתב הרמב"ם בהלכה ו' שהעני מוזהר "מפני גזל מלאכתו של בעל הבית" אבל בהלכה ז' מחדש עוד עניין "וכן חייב לעבוד בכל כחו" שהוא גדר נוסף במחויבות האישית של הפועל לבעל הבית מצד הגברא, והזהירות בעניין האישי שבין הפועל לבעל הבית מרומזת במילים "יעקב הצדיק".

ובזה שהוסיף "לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה" מדגיש שזהו שכר על עבודתו, שהרי את "ויפרוץ האיש מאד מאד" פעל יעקב אבינו על ידי ש"בכל כחי עבדתי את אביכן", ומכאן הראיה שגם העניין השני שמצד הגברא היינו העבודה "בכל כחו" היא עניין להלכה ולהנהגת כל אדם.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 139)

48) שם. 49) קודם השכרת הפרה. 50) שם. 51) אגודות קש. 52) שם. 53) רוטב של דגים כבושים. 54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י. 55) תוספתא שם פרק ח. 56) שבביתו.

57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עני". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). 58) לא ילין שכרו. 59) ברכת הטוב והמטיב. 60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכִירוּת

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. רִאשׁוֹנָה - דִּין הַשּׁוֹאֲלִים. שְׁנִיָּה - דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם. וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין שואל.

א. הַשּׁוֹאֵל[2] כֵּלִים אוֹ בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְׁאָר מִטַּלְטְלִין מֻחְבָּרוֹ, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס אוֹנֶס גָּדוֹל[3], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבֵּית אוֹ מֵתָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם הַכֹּל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְגוֹ' וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנָּאֱנַס שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה; אֲבָל אִם שָׁאַל בִּהֵמָה מֻחְבֶּרֶת לַחָרֹשׁ בָּהּ, וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא חוֹרֶשֶׁת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[4]. אֲבָל אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁיַּחֲרֹשׁ בָּהּ אוֹ אַחַר שֶׁחָרַשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ[5] אוֹ דָשׁ בָּהּ וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא דָשָׁה אוֹ בִּשְׁעַת רְכִיבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[6]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

"שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד".

וצריך להבין:

א. ספרו של הרמב"ם הוא (כדבריו בהקדמה לספר הי"ד) "ספר הלכות הלכות" ומה נוגע כאן להלכה שיעקב הצדיק נטל שכר אף בעולם הזה.

ב. מהו הלשון "יעקב הצדיק" שאינו רגיל ברמב"ם כלל,

וְכֵן הַשּׁוֹאֵל[7] בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, וּמָתָה תַּחְתָּיו[8] בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ; אוֹ שֶׁשָּׁאַל דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר בִּשְׁעַת מִלּוּי; אוֹ שֶׁשָּׁאַל קֶרְדֹּם לְפַצֵּל בּוֹ עֵצִים, וְנִשְׁבַּר בְּעֵת שֶׁפִּצֵּל בּוֹ מֻחֲמֶת הַבְּקִיעַ[9]; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁלֹּא שָׁאַל אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה זוֹ, וַהֲרֵי לֹא שִׁנָּה.

2) משנה בבא־מציעא צג. "שואל משלם את הכל". 3) שאין ביד השואל למונעו. 4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:) בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד־משנה). [והריב"ש בתשובותיו סי' תקג מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפירוש בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב, אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בכסף־משנה ובלחם־משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתעייפה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור]. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאיל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. 5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה קלה יותר מחרישה. 6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכן השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמיענו רבינו רבותא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף־על־פי־כן אין דנים אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל־שכן אם מתה שלא בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם־משנה, ובזה מסולקת תמיהת הכסף־משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: 7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. 8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. 9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

ב. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[10] מֵחֲבֵרוֹ וּמֵתָה, וְטָעַן הַשּׁוֹאֵל שֶׁבִּשְׁעַת מְלָאכָה מֵתָה, אִם הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁשָּׁאֲלָהּ לֵילֵךְ בּוֹ מָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם - יָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּתָה אוֹ נֶאֶנְסָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְשִׁלֹּא שִׁנָּה בָּהּ[11], וְיִפָּטֵר; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְשַׁלֵּם. שְׁאָלָהּ מִמְּנוּ לְמַלֹּאת בָּהּ עָפָר שֶׁבְּחֵרְבָּתוֹ, שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם, אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמְּנוּ דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ הַבּוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר: אִם הֵבִיא רְאָיָה - יִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה; וְאִם לָאו - יִשָּׁבַע הַשּׁוֹאֵל שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים שֶׁמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. 11) ראה לקמן פ"ד ה"א, ופ"ו ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

ג. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי[12] מֵחֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּר - שָׁמִין לוֹ[13] כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁמִין בִּנְזָקִין[14]: אוֹמְדִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה שָׁלֵם, וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה, וּמַחֲזִיר לוֹ הַכְּלִי אוֹ הַבְּהֵמָה הַשְּׁבוּרָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת. וְכֵן אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - מַחֲזִיר הַנְּבֵלָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת.

12) בבא־קמא יא. וב"מ צו: 13) אין מחייבים את השואל לשלם כל דמי הכלי ויקח לעצמו את השברים, אלא אומדים את הנזק כמו שמבאר רבינו בסמוך. 14) למדו חכמים (בבא־קמא י:) מכמה פסוקים, שהמזיק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

ד. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[15] - חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ מִשָּׁעָה שֶׁמְּשָׁכָהּ[16] עַד סוֹף יְמֵי שְׁאִלָתָהּ. וְאִם כָּחַשׁ בְּשָׂרָהּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁפָּחֲתָה בְּדָמֶיהָ[17]. כָּחַשׁ בְּשָׂרָהּ מֵחֲמַת הַמְּלָאכָה - פָּטוּר; וְיִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[18] שֶׁמֵּחֲמַת מְלָאכָה כָּחֲשָׁה[19].

15) מימרא של רב פפא, בבבא־מציעא צא. 16) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות שכירות פי"ג ה"ב). 17) כרבא, שם צו: 18) בנקיטת חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). 19) ולא מיעט במזונותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת מלאכה.

ה. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ אוֹ בְּהֵמָה סְתָם[20] - הֲרֵי הַמַּשְׁאִיל מַחֲזִירוֹ[21] בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[22]. שְׁאָלוֹ לִזְמַן קָצוּב - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ וְזָכָה אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַחֲזִירוֹ[23] מִתַּחַת יָדוֹ עַד סוֹף יְמֵי הַשְּׁאֵלָה. וַאֲפִלּוּ מֵת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּשְּׁאֵלָה עַד סוֹף הַזְּמַן[24]. וְדִין הוּא[25]: הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה הַגּוּף קִנְיַן עוֹלָם בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן, וּמִקַּבֵּל מַתָּנָה קָנָה הַגּוּף קִנְיַן עוֹלָם וְלֹא נָתַן כְּלוּם; וְהַשּׁוֹכֵר קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן, וְהַשּׁוֹאֵל קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב וְלֹא נָתַן כְּלוּם; כְּשֵׁם שֶׁהַנּוֹתֵן כַּמּוֹכֵר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ לְעוֹלָם[26], כָּךְ הַמַּשְׁאִיל[27] כַּמַּשְׁכִּיר[28] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּתוֹךְ הַזְּמַן. הִנִּיחַ לָהֶם

אֲבִיהֶם פָּרָה שְׁאוּלָה וּמֵתָה - אֵין חַיָּבִין בָּאֲנָסֶיהָ[29]. חָשְׁבוּ שֶׁהִיא שֶׁל אֲבִיהֶם, טָבְחוּהָ וַאֲכָלוּהָ[30] - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל[31]. וְאִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכָסִים[32], וּמֵתָה אוֹ שֶׁטָּבְחוּהָ - מְשַׁלְּמִין אֶת דָּמֶיהָ מְנֻכָּסָיו[33].

20) בלי קביעת זמן החזרה. 21) יכול הוא לקחת בחזרה. 22) ולא אמרו (מכות ג:) סתם הלוואה שלושים יום אלא בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו־תם (ב'תוספות' שם) חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלשים יום, ומביא ראיה ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן הציצית כל שלשים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוב שיטת רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כאן]. 23) כרבי אלעזר (בבא־קמא עט.): "כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד־משנה). [ב'תוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן התורה יכול המשאיל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא־מציעא צט.) שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאיל קרדום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה (מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאיל)? הלא השואל לא קנה את הקרדום, ואם כן לא עשה המשאיל כלום. ויוצא מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאיל, מביאה קולא שמתירה לכל אדם ליהנות מהקרדום. ומאחר שרבינו פוסק (בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר]. 24) כרבא, בכתובות לד: 25) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית. 26) אף־על־פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת החפץ. 27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. 28) שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד־משנה). 29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד־משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו - יבואר דינם בסמוך. 30) המשך דברי רבא, שם. 31) פחות שליש משויו (בבא־בתרא קמז: וראה רבינו בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). 32) בגמרא שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פי"א הי"א) לגבות ממטלטלין של יתומים. 33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה, ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל פטורים מאונסין, מפני שהחיוב בא בזמן שנאנסה, היינו אחר מיתת המוריש, ואינו חל על היורשים. ולא כדעת האומרים, שהחיוב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו חייבים לשלם כשהשאיר נכסים (מגיד־משנה). ובכסף־משנה מבאר שיטת רבינו, שחיוב האונסין בכוח בא בשעה ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחיוב למעשה בא כשמתה, ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי המוריש, והוא מוסיף שלרבינו גירסא אחרת בגמרא שם, מזו שבספרים שלנו (ראה משנה־למלך).

ו. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֻחְבָּרוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית[34] - אֵין הַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִתַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתָהּ מְלָאכָה[35]. וְכֵן אִם שָׂאַל מְמֻנּוּ בְּהֵמָה לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ מִיָּד הַשּׁוֹאֵל עַד שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ לְשָׁם וְיַחֲזֹר.

34) והשואל משך את הכלי. 35) כמו בהשאילו לזמן קצוב.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[36]: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֹּם לַעְדֹּר בּוֹ הַפַּרְדֵּס הַזֶּה - עוֹדֵר בּוֹ אוֹתוֹ הַפַּרְדֵּס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר. אָמַר לוֹ פַּרְדֵּס סְתָם - עוֹדֵר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר אִי זֶה שֶׁיִּרְצֶה[37]. שְׁאָלוֹ לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּסִים הָרְבֵּה שֶׁלּוֹ[38] - עוֹדֵר בּוֹ כָּל הַפַּרְדֵּסִים שֶׁלּוֹ[39]. וַאֲפִלּוּ נִשְׁחֵת כָּל הַבַּרְזֶל בַּעֲדִירָה - מַחֲזִיר לוֹ הַנִּצָּב שֶׁל עֵץ[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

36) בבא־מציעא קג. 37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו ('טור' חושן־משפט סימן שמא). 38) בגמרא שם כתוב: "פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). 39) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עודר יותר משנים, כמו שאמרו בבבא־בתרא (סט:) מכר לו "דיקלי" נותן לו שני דקלים (מגיד־משנה, וראה לחם־משנה). [וב'טור' שם כתב, שאפילו אמר כרמים סתם - עודר הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה' שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עודר רק בשלו? ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמשאיל הסכים שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום לידו לעולם, מה־שאין־כן בכרם אחד. וכן כתב ב'נמוקי יוסף' בבבא־מציעא שם]. 40) ואינו משלם לו היזקו. לשון הגמרא: "ומהדר ליה קתיה".

ח. הַשּׁוֹאֵל[41] כְּלִי מֻחְבָּרוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי דָּבָר פְּלוֹנִי בְּטוֹבָתְךָ. כְּלוּמַר: אֵין אַתָּה מַשְׁאִיל לִי דָּבָר זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּשְׁאִילִין, אֶלָּא כְּפִי טוֹבָת לִבְּךָ וְנִדְבוֹתֶיךָ, שְׁאֵינְךָ מַקְפִּיד עַל הַזְּמַן אִם אָרַךְ. אִם קָנוּי[42] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל עַל זֶה - חֲרֵי הַשּׁוֹאֵל מְשַׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתְבַּטֵּל הַכְּלִי מִלַּעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, וְיַחֲזִיר שְׁבָרָיו אוֹ שְׁיָרָיו[43]. וְאֵין

1 **הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לַחֲזֹר וּלְתַקֵּן הַכְּלִי אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ פַּעַם**
2 **אַחֶרֶת.**

41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם". ופירש שם הרי"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה: השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי טוב). 42) גמרא שם. 43) אע"פ שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

3 **ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[44]: הַשְׁאִילֵנִי שֹׂקֶת[45] זוֹ שֶׁל מַיִם,**
4 **וְנֶהֶרְסָה[46] - אֵינוֹ יָכוֹל לִבְנוֹתָהּ[47]. אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי**
5 **שֹׂקֶת סְתָם, וְנֶהֶרְסָה - יֵשׁ לוֹ לִבְנוֹתָהּ. אָמַר לוֹ:**
6 **הַשְׁאִילֵנִי מְקוֹם שֹׂקֶת[48], אִם קָנוּ[49] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל -**
7 **חֲרֵי הַשּׁוֹאֵל בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בְּקַרְקַע הַמַּשְׁאִיל עַד**
8 **שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ שֹׂקֶת שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בְּהֶמְתּוֹ**
9 **אוֹ אֲרָצוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִם הַמַּשְׁאִיל.**

44) שם. 45) בגמרא: "גרגותא". סתם גרגותא האמורה בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשדות. 46) ואינה ראויה להשקייה. 47) כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. 48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקייה. 49) ואם לא קנו מידו יכול המשאיל לחזור בו, שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם). ב'נמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרגותא סתם צריך גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המשאיל לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר" צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה ('נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאילני בטובתך (בהלכה הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם, ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, שואל: לפי פירושם של הרי"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר מן המשיכה? הרא"ש מעדיף איפוא פירוש רש"י שם בדין "בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמשאיל שיתננו לו שנית, ועל זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע בשעה שהחזיר. ובדין גרגותא מפרש רש"י שצריך קנין, מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

10 **י. הַשּׁוֹאֵל[50] פִּנְדָּךְ מֵחֲבֵרוֹ: לֵילְיָה - אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם**
11 **אֶחָד; לְשָׁבִיתָה[51] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים;**
12 **לִנְשׂוֹאִים[52] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. שָׁאַל חָלוּק**
13 **מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בּוֹ לְבֵית הָאֵבֶל - כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַחֲזֹר[53];**
14 **שְׁאָלוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה - כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; שְׁאָלוֹ**
15 **לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ - אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה יָמִים.**

50) תוספתא בבא־מציעא פ"ח הי"א. 51) לשבת. 52) של השואל עצמו. 53) אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

16 **א. הַשּׁוֹאֵל בַּבְּעָלִים[2], אֲפִלּוּ נִגְנַב אוֹ אָבַד בְּפִשִּׁיעָה**
17 **- פָּטוּר[3]; שֻׁנְּאֲמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם. וּכְלָבַד**
18 **שֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים תְּחִלָּה עִם הַחֵפֶץ[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5].**
19 **וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל[6] אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שֶׁשָּׁכָרָן, וְאֶחָד**
20 **הַשּׁוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלָאכָה אוֹ שֶׁשְּׂאָלָן**
21 **וּשְׂכָרָן לִמְלָאכָה אַחֶרֶת אוֹ לְשׂוּם דָּבָר בָּעוֹלָם. אֲפִלּוּ**
22 **אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁקֵנִי מַיִם[7], וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֶמְתּוֹ,**
23 **וְהִשְׁקָהוּ וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - חֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה**
24 **בַּבְּעָלִים, וּפָטוּר. מָשַׁךְ אֶת הַבְּהֵמָה בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ**
25 **הִשְׁקָהוּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. 3) מחלוקת רבי אחא ורבינא בבבא־מציעא צה. ופסק להקל על השואל, שאין מוציאים ממון מספק. 4) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר־כך את הבעלים - אין זה שאילה בבעלים וחייב באונסין אפילו אם לא פשע (שם צז.). 5) בהלכות שכירות פ"א ה"ג. 6) משנה, שם צד. 7) מימרא של רבא, שם צז. (בפ"א מהלכות שכירות נתבארו בפרוטרוט כמה דינים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).

26 **ב. הַשְׁאִילוֹ[8] בְּהֶמְתּוֹ אוֹ הִשְׁכִּירָהּ לְמַשּׂוֹי, וְיָצָא עִמָּהּ**
27 **לְסַעֲדָהּ[9] עִם הַשּׁוֹאֵל אוֹ הַשּׁוֹכֵר וְלִטְעֹן עִמּוֹ בְּמַשָּׂאוֹ**
28 **- חֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[10]. וְאִם יָצָא לְבַקֵּר הַמַּשּׂאוֹי**
29 **בִּלְבַד וּלְרְאוֹת שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ עָלֶיהָ יָתֵר מִן הָרָאוּי -**
30 **אֵינָהּ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[11].**

8) מעשה שהיה (שם). 9) לסייע. 10) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. 11) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

31 **ג. מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת[12], וְהַנּוֹטֵעַ לִבְנֵי הַמְּדִינָה, וְהַמַּקִּיז**
32 **לָהֶם אֶת הַדָּם, וְהַסּוֹפֵר שְׁלָהֶן, כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ**
33 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בַּיּוֹם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בּוֹ לַעֲסֹק בִּמְלַאכְתָּן,**
34 **אִם הִשְׁאִיל אוֹ הִשְׁכִּיר לְאֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁהוּא עוֹסֵק**
35 **בִּמְלַאכְתָּם - חֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים, וַאֲפִלּוּ פָּשַׁע**
36 **בָּהּ הַשּׁוֹמֵר - פָּטוּר[13]. אֲבָל הוּא שֶׁשָּׁאַל אוֹ שֶׁשָּׂכַר**
37 **מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁאֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ[14].**

12) שם. 13) כלמעלה בראש הלכה א. 14) הם אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

38 **ד. הָרַב[15] שֶׁהוּא מַקְרִיא בִּרְצוֹנוֹ לַתַּלְמִידִים בְּכָל עֵת**
39 **שֶׁיִּרְצֶה וְאֵיזוֹ מַסֶּכְתָּא שֶׁיִּרְצֶה, וְהֵם הָיוּ קְבוּעִים[16]**
40 **לָבוֹא תָּמִיד, וְנִשְׁמָט לָהֶן מִמַּסֶּכְתָּא לְמַסֶּכְתָּא[17] - חֲרֵי**
41 **הֵן שְׁאוּלִין אֲצָלוֹ, וְאֵין הוּא שָׁאוּל לָהֶם. וּבְיוֹם**
42 **הַפֶּרֶק[18], שֶׁהַכֹּל בָּאִין לִשְׁמֹעַ עִנְיָן אוֹתוֹ מוֹעֵד - חֲרֵי**
43 **הוּא שָׁאוּל לָהֶם, וְהֵם אֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ.**

15) שם. 16) מחויבים. 17) רשאי הוא להפסיק את הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. 18) בגמרא: "ביומי דכלה" ומפרש רבינו: בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בעניני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לענינים אחרים.

1 **ה. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וְהַשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - אֵינָהּ**
2 **שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא**
3 **יִשַּׁלֵּם - הַבְּעָלִים עַצְמָן, לֹא שָׁלִיחַ. אָמַר לְעַבְדּוֹ**
4 **הַכְּנַעֲנִי: צֵא וְהַשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה**
5 **בַּבְּעָלִים; שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ. נִשְׁאַל הָעֶבֶד עַמָּהּ**
6 **שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[20].**

19) בעיא בגמרא שם צו. ולא נפשטה בפירוש, והרי"ף (שם) פשטה מזה שאמרו שם בסוף העמוד, שאם אמר לעבדו הכנעני צא והישאל עם פרתי - הרי זו שאילה בבעלים, מפני שיד עבד כיד רבו. משמע, שבשליח ישראל, שאין ידו כיד רבו, אין זה שאילה בבעלים, ורבינו קיבל דעתו. 20) שהעבד אינו יכול להשאיל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

7 **ו. הַשּׁוֹאֵל מִן הָאִשָּׁה[21], וְנִשְׁאַל לוֹ בַּעְלָהּ - אֵינָהּ**
8 **שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים; שֶׁקִּנְיַן פֵּרוֹת - אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[22],**
9 **וְאֵין לַבַּעַל אֶלָּא פֵּרוֹת.**

21) שם אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם קנין פירות כקנין הגוף, שהרי הבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם והגוף נשאר ברשותה, ופסק רבינו שאינה שאילה בבעלים. 22) כריש לקיש נגד דעת רבי יוחנן, מפני שרבא אמר שם: קרא ומתניתא מסייעי לריש לקיש (רדב"ז פ"ד מה' ביכורים ה"ו). ועוד, שאביי בגיטין מח: סובר כריש לקיש (ראה לחם־משנה).

10 **ז. הַשּׁוֹאֵל מֵאִשְׁתּוֹ[23], אוֹ שֶׁהָפַקִּין שֶׁשָּׁאֲלוּ זֶה מִזֶּה[24]**
11 **- הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[25]. וְאִם אָמַר הַשֵּׁנִי תְּהֵא**
12 **לַחֲבֵרוֹ[26]: הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וְאַשְׁאִילְךָ לְמָחָר - אֵינָהּ**
13 **שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים.**

23) ב"מ צו: 24) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו (כסף־משנה). 25) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאול לחבירו בעסק השותפות (למעלה בה"ב למדנו, שאפילו שאל את הבעלים למלאכה אחרת - הרי זו שאילה בבעלים). 26) במגיד־משנה מפרש בבא זו, כשאינם שותפים - אלא שאלו זה מזה, שאם הוא שותף ממש הרי זו שאילה בבעלים אע"פ שלא אמר השאילני היום ואשאילך מחר. [פירוש זה דחוק מאוד, שהרי כתוב בפירוש: "אמר השותף לחבירו". ומהר"ם פדוואה (הובא בכ"מ שם) מפרש שמדובר בשותף, וכשאמר ואשאלך למחר - גילה דעתו שהיום לא יהיה עמו במלאכתו].

14 **ח. שָׁאַל[27] מִן הַשֻּׁתָּפִין[28] וְנִשְׁאַל לוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכֵן**
15 **הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁשָּׁאֲלוּ וְנִשְׁאַל לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זֶה**
16 **סָפֵק[30] אִם הִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים אִם אֵינָהּ. לְפִיכָךְ:**
17 **אִם מֵתָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין**
18 **מוֹצִיאִין מִיָּדָם; פָּשַׁע בָּהּ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם[31].**

27) כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם). 28) דבר השייך לשותפות. 29) המשאיל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. 30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה - כספק, ולפיכך אין מוציאים מיד המוחזק. 31) בדין פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא־מציעא צה.) ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הרי"ף), אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמא אין כאן שאילה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

19 **ט. הַשּׁוֹאֵל[32] אֶת הַבְּהֵמָה[33] בַּבְּעָלִים לִרְבָעָהּ, אוֹ**
20 **לְהֵרָאוֹת בָּהּ[34], אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ פְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[35],**
21 **אוֹ שֶׁשָּׁאַל שְׁתֵּי פְּרוֹת לַעֲשׂוֹת בָּהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה -**
22 **הֲרֵי כָּל אֵלּוּ סָפֵק שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[36].**

32) כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאילה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה – מגיד־משנה). 33) שם, בעיות שלא נפשטו. 34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. 35) בכל אחת חצי פרוטה. 36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי־כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאילה בבעלים (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). [וכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן - בכל אחת מהן - פחות משוה פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן־משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכר אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משוה פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופלפולא חריפתא שם].

23 **י. שְׁאָלָהּ[37] בַּבְּעָלִים וּשְׂכָרָהּ[38] שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים -**
24 **פָּטוּר[39]; שֶׁהַשְׂכִּירוּת תָּלוּי בַּשְּׁאֵלָה[40]. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ**
25 **בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים[41]; אוֹ שֶׁשְּׁאָלָהּ**
26 **בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ**
27 **שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים; אוֹ שֶׁשְּׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ**
28 **שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - כָּל אֵלּוּ**
29 **סָפֵק שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים הוּא[42].**

37) בעיא שם צח: 38) לפני שהחזירה למשאיל - שכרה ממנו. 39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). 40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את

השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תימצי־לומר שכירות בשאלה מישך שייכא וכו'" פסק רבינו כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימצי־לומר.

41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימצי־לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אונסין, ולכן אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כלולים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכולה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם ההפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאילה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיום שלא בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן.

42) בעיות אלו נשארו בגמרא בתיקו. [ברא"ש בבא־קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקו" - אפילו אם תפס מוציאים מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י].

1 **יא. אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת - הֲרֵי הַבַּעַל**
2 **כְּלוֹקֵחַ מִמֶּנָּה[43], וְאֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר[44] וְלֹא שׁוֹאֵל.**
3 **לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה דִּבֶּר הַשְׁאֵלָה בְּהֵמָה, וָמֵתָה -**
4 **הַבַּעַל פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[45] כָּל יְמֵי**
5 **שְׁאֵלָתָהּ, אֲפִלּוּ פָּשַׁע[46], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוֹקֵחַ; וְהָאִשָּׁה**
6 **חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהּ מָמוֹן. וְאִם הוֹדִיעָה אֶת**
7 **בַּעְלָהּ שֶׁהִיא שְׁאוּלָה - הֲרֵי זֶה נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ[47]. כֹּל**
8 **שֶׁאָמְרוּ שֶׁהִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אִם הָיָה שׁוֹכֵר**
9 **אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר - הֲרֵי הִיא שְׁכִירוּת בַּבְּעָלִים וּפָטוּר;**
10 **וְכֹל שֶׁאֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אֵינָהּ שְׁכִירוּת**
11 **בַּבְּעָלִים; וְכֹל שֶׁהוּא סָפֵק בִּשְׁאֵלָה, כָּךְ הוּא סָפֵק**
12 **בִּשְׁכִירוּת.**

43) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. 44) להתחייב בגניבה ואבידה. 45) בדומה למה שאמרנו למעלה בפ"א ה"ה גבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל החיובים לא קיבלו עליהם. 46) שאפילו כשומר חינם אינו (ב'תוספות' שם ד"ה בעל, כתבו בשם ר"י, שדינו כשומר חינם וחייב בפשיעה. ראה הערה הבאה). 47) ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו לא קיבלם עליהם בפירוש. ואין זה דומה ליורשים שאמרנו למעלה (שם) שאינם חייבים באונסין, כי ירושה באה ממילא, אבל לוקח (הבעל) אין כוחו יפה יותר מכוח המוכר (האשה) – מגיד־משנה. [סברא זו קלושה קצת, והמגיד־משנה עצמו מפקפק בה. ויותר מסתבר מה שכתב בלשון "אולי". היינו, שרבינו חולק גם ביורשים, וסובר שאם השתמשו בה חייבים באונסין, בניגוד לדעת הרשב"א. ראה מה שכתבנו שם. במגיד־משנה שם כתב שהיורשים דינם כשומר שכר, מפני ההנאה, שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף־על־פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאולה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם", מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאולה (ראה לחם־משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכותב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הבדל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת)].

יום שני ד' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה.

13 **א. הַשּׁוֹאֵל[2] אֶת הַפָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וּשְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל**
14 **בְּיַד בְּנוֹ[3] אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ[4], אֲפִלּוּ שְׁלָחָהּ**
15 **לוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שׁוֹאֵל[5],**
16 **וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּפָּנֵס לִרְשׁוּת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[6].**
17 **וְאִם אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שַׁלְּחֶהָ לִי בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי,**
18 **בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ הָעִבְרִי אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֲךָ,**
19 **אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל: הֲרֵינִי מְשַׁלְּחָהּ בְּיַד בְּנְךָ,**
20 **בְּיַד עַבְדְּךָ, בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי הָעִבְרִי,**
21 **בְּיַד שְׁלוּחִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שְׁלַח, וּשְׁלָחָהּ, וּמֵתָה**
22 **בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[7]. שְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד עַבְדּוֹ**
23 **הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח, וָמֵתָה**
24 **- פָּטוּר[8]; מִפְּנֵי שֶׁיָּדוֹ כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת**
25 **מֵרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל.**

2) משנה בבא מציעא צח: 3) של המשאיל. 4) בין עבד עברי ובין כנעני. 5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. 6) רבינו אינו מחלק כאן בין עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא (בבא קמא קד.) שהמדובר במשנה בשכירו ולקיטו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיבולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח לדבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חיסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון המשנה ככתבה וסומך על הביאורים שנאמרו בגמרא ונראה שגם כאן נהג כן. 7) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה יד השליח כידו ממש. 8) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו' עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם (צט.) מפרש שמואל מה ששנינו "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעליו, אבל בעבד כנעני פטור מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה.

26 **ב. אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: הַכְּישֶׁהָ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבוֹא**
27 **מֵאֵלֶיהָ, וְעָשָׂה הַמַּשְׁאִיל כָּךְ - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב בָּהּ עַד**

שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ[9], אֲבָל מֻתָּה בַּדֶּרֶךְ - פָּטוּר. וְכֵן בְּשָׁעָה
שֶׁמַּחֲזִירָהּ[10] הַשּׁוֹאֵל לַבְּעָלִים[11], אִם שְׁלָחָהּ בְּיַד אַחֵר,
וּמֻתָּה קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לִרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב,
שֶׁעֲדַיִן הִיא בְּאַחֲרָיוּת הַשּׁוֹאֵל. וְאִם שְׁלָחָהּ מִדַּעַת
הַמַּשְׁאִיל עַל יְדֵי אַחֵר, וָמֵתָה - פָּטוּר. שְׁלָחָהּ בְּיַד
עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל שְׁלַח,
אִם מֻתָּה בַּדֶּרֶךְ - חַיָּב; שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא
יָצְאת מִיַּד הַשּׁוֹאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[12]?
בְּשֶׁהֶחֱזִירָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ; אֲבָל אִם הֶחֱזִירָהּ אַחַר
יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, אִם מֻתָּה בַּדֶּרֶךְ[13]; שֶׁאַחַר
יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ יָצְאת מִדֵּין שְׁאֵלָה, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹמֵר
שָׂכָר[14]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבֵּית אוֹ מֻתָּה אַחֲרֵי יְמֵי
שְׁאֵלָתָהּ[15] - פָּטוּר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך חייב" התכוונה גם לעבד כנעני וכגון שאמר שהעבד יכישה במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על רב בדין הכישה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - פסק כמותו (מגיד משנה). 10) משנה שם צח: 11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. 12) שהפרה נשארת ברשותו של השואל לעניין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). 13) מימרא של רב חיסדא שם פא. 14) אמימר שם, והוא מנמק: מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב). 15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. 16) מאונסין. מלמדנו רבינו, שאין כל הבדל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ח ראה בית יוסף שם).

ג. הַשּׁוֹאֵל פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ[17], שְׁאָלָהּ חֲצִי הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ
חֲצִי הַיּוֹם, שְׁאָלָהּ הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ לְמָחָר, שָׁאַל אַחַת
וְשָׂכַר אַחַת וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר:
שְׁאוּלָה מֵתָה[18], בַּיּוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה[19],
בַּשָּׂעָה[20] שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי
יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר הַשּׁוֹאֵל: שְׂכוּרָה מֵתָה, בַּיּוֹם
שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה, בַּשָּׂעָה שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה,
וְהַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר זֶה: אֵינִי
יוֹדֵעַ, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו
הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹכֵר עַל
הַשְׂכּוּרָה שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְיִפָּטֵר[21]. זֶה אוֹמֵר
שְׁאוּלָה, וְזֶה אוֹמֵר שְׂכוּרָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר עַל
הַשְׂכוּרָה שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ[22] כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְיִגָּלְגֵּל עָלָיו
שֶׁהַשְׂכוּרָה הִיא שֶׁמֵּתָה.

17) משנה שם צז: כפי שנתבארה בגמרא שם צח. 18) זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. 19) שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. 20) שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. 21) רבינו אינו מחלק בין משאיל טוען ברי לטוען שמא ובשניהם אמר יישבע השוכר וייפטר. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען איני יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב אז באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לוויתי ואיני יודע אם פרעתי, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט)? ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משיכת הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלימה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאיל בתוקף אותו השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען איני יודע אם מתה כשהייתה שאולה - הרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ח. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסת מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה שפסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסת על טענת שמא היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאיל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמא שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). 22) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג־ד וראה כאן הלכה ד).

ד. הִשְׁאִילוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת, חֲצִי הַיּוֹם בְּשְׁאֵלָה וַחֲצִי
הַיּוֹם בִּשְׂכִירוּת, הַמַּשְׁאִיל[23] אוֹמֵר: בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה
מֵתוּ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אַחַת מֵתָה[24] בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה[25],
וְהָאַחֶרֶת אֵינִי יוֹדֵעַ[26] - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבֹּעַ[27]
יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם. וְכֵן[28] אִם מָסַר לוֹ שָׁלֹשׁ פָּרוֹת, שְׁתַּיִם
שְׁאוּלוֹת וְאַחַת שְׂכוּרָה, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: שְׁתַּיִם
הַשְּׁאוּלוֹת הֵן שֶׁמֵּתוּ, וְהַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר: אַחַת הַשְּׁאוּלָה
מֵתָה וַדַּאי, אֲבָל הַשְּׁנִיָּה שֶׁמֵּתָה אֵינִי יוֹדֵעַ אִם
הַשְּׁאוּלָה הָאַחֶרֶת אוֹ הַשְּׂכוּרָה - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל
לִשְׁבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם.
וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֵר דִּין זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִכָּל
הַטּוֹעֲנִין שֶׁאֵינָן יְכוֹלִים לְהִשָּׁבַע, וְכֵיצַד מְשַׁלְּמִין,
וּמֵאֵי זֶה טַעַם הֵם מְשַׁלְּמִים.

23) שם צד. 24) שלא מחמת מלאכה. 25) ועליו לשלם דמיה. 26) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. 27) שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת (בהלכה הקודמת) וטוען איני יודע אין מטילים עליו שבועת

השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחוייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם? מפני ששבועת שלא פשע היא על טענת שמא אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאיל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב ששבועת היסת של השואל האומר איני יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו].
28) גמרא שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דיני שומר חינם ודין שמירת הפיקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

1 **א. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּחִנָּם[2], וְנִגְנַב אוֹ אָבַד - הֲרֵי**
2 **זֶה נִשְׁבָּע[3] וְנִפְטָר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ',**
3 **וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים[4] אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ**
4 **בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ[5]. וּמְגַלְגְּלִין עָלָיו בְּתוֹךְ הַשְּׁבוּעָה[6]:**
5 **שֶׁלֹּא פָּשַׁע, אֶלָּא שָׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וְלֹא שָׁלַח**
6 **בּוֹ יָד וְאַחַר נִגְנַב; שֶׁאִם נִגְנַב אַחַר שֶׁשָּׁלַח יָד**
7 **בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[7].**

2) אינו מקבל כלום בעד שמירתו. 3) שנגנבה או נאבדה. בבבא־קמא קז: אמרו שמשביעים אותו שלוש שבועות: שלא פשעתי (ששמרתי כראוי), שלא שלחתי בה יד (שלא השתמשתי בפקדון לטובת עצמי) ושאינה ברשותי. ושיטת רבינו שעיקר השבועה שנאמרה בתורה היא, שאינה ברשותו אלא נגנבה או נאבדה - כטענתו. 4) והכוונה שיקרב לבית־דין להישבע (בבא־קמא סג:) 5) מפרש רבינו: אימתי נשבע שנגנבה ונפטר - "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל אם שלח בה יד - חייב אפילו נגנבה או נאבדה. 6) כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי השבועות האחרות, כמו שמבאר רבינו והולך. 7) בבא־מציעא מא: (ראה לקמן פ"ו ה"ג ובהערות שם).

8 **ב. הוֹאִיל וּפָטַר הַתָּבוּב אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם מִן הַגְּנֵבָה,**
9 **קַל וָחֹמֶר מִן הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה**
10 **וּמֵתָה. וְהוּא שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן; אֲבָל שָׁלַח יָד**
11 **בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בָּאֲנָסָיו[8]. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים? הַכֹּל**
12 **לְפִי הַפִּקָּדוֹן[9]: יֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ**
13 **בְּבַיִת שַׁעַר[10], כְּגוֹן הַקְּרוֹת וְהָאֲבָנִים; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן,**
14 **שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בֶּחָצֵר[11], כְּגוֹן חֲבִילוֹת פִּשְׁתָּן**
15 **הַגְּדוֹלוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ**
16 **לְהַנִּיחוֹ בַּבַּיִת, כְּגוֹן שְׁמָלָה וְטַלִּית; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן,**
17 **שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בְּמִגְדָּל[12] וְנוֹעֵל**
18 **עָלָיו, כְּגוֹן בִּגְדֵי מֶשִׁי וּכְלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וְכֵיוֹצֵא**
19 **בָּהֶן.**

8) מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים - נעשה גזלן, שחייב גם באונסין (ב"מ שם). 9) שם מב. 10) שטח גדול שאינו מקורה אלא מוקף גדר ונכנסים לו דרך שער שבגדר. 11) שהיא מוקפת בתי מגורים, והדברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. 12) ארון גדול העומד בבית.

20 **ג. הַשּׁוֹמֵר שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ,**
21 **וְנִגְנַב מִשָּׁם אוֹ אָבַד, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס שָׁם, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה**
22 **דְּלֶקָה וְשָׂרַף כָּל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
23 **לְשַׁלֵּם[13]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן עִם שֶׁלּוֹ: אִם**
24 **רָאוּי לִשְׁמִירָה[14] - פָּטוּר, וְאִם אֵין הַמָּקוֹם רָאוּי**
25 **לִשְׁמִירָה - חַיָּב[15]; בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי[16], וְאֵינוֹ רַשַּׁאי**
26 **בְּשֶׁל אֲחֵרִים.**

13) שם מב: אמרו: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. [בהלכות שכירות פ"ג ה"ו בדין "פשע בה ויצאה לאגם ומתה" נתבאר, שלא אמרו תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אלא כשיש איזה קשר שהוא בין הפשיעה ובין האונס, ולולא מעשה הפשיעה לא אירע האונס, כגון כאן, שאם היה מניח הפקדון במקום אחר הראוי לשמירה לא היה נשרף, אבל כשאין כל קשר בין הפשיעה בשמירה ובין האונס, וגם שמירה יעילה לא היתה מצילה מן האונס - השומר פטור. הרי"ף בסוגיא שלנו מאריך בהבהרת סברא זו. ראה שם]. 14) לפי המבואר בהלכה הקודמת. 15) ירושלמי בבא־מציעא פ"ג ה"ח, מובא ברי"ף וברא"ש שם סימן כ. 16) להתרשל ולא לשמור כראוי.

27 **ד. הַכְּסָפִים[17] וְהַדִּינָרִין[18] - אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא**
28 **בַּקַּרְקַע[19], וְיִתֵּן עֲלֵיהֶם טָפַח עָפָר. אוֹ יִטְמְנֵם בַּכֹּתֶל[20]**
29 **בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַקּוֹרָה[21]; אֲבָל לֹא בְּאֶמְצַע הַכֹּתֶל,**
30 **שֶׁמָּא יַחְפְּרוּ[22] הַגַּנָּבִים שָׁם וְיִגְנְבוּ[23]. אֲפִלּוּ נָעַל**
31 **עֲלֵיהֶם כָּרָאוּי בְּתֵבָה, אוֹ הֶחְבִּיא אוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין**
32 **אָדָם מַכִּירוֹ וְלֹא מַרְגִּישׁ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
33 **לְשַׁלֵּם. הוֹרוּ מְקֻצָּת הַמְּבִינִים, שֶׁהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר**
34 **שֶׁמַּשָּׂאוֹ קַל וְאֵין הַקַּרְקַע מְאַבֶּדֶת אוֹתוֹ[24] בִּמְהֵרָה,**
35 **כְּגוֹן לְשׁוֹנוֹת[25] שֶׁל כֶּסֶף, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשׁוֹנוֹת[26]**
36 **שֶׁל זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא**
37 **בַּקַּרְקַע. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכספים והדינרים אין להם שמירה אלא בקרקע".

ובפנימיות העניינים "קרקע" מורה על ביטול כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שאם רצונו של אדם להיות עשיר, עליו לחיות בביטול ומתוך הכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היינו בזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים וכו'.
ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עליו טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול אלא שצריך לכסות את הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו עניין עיקרי בכל עייני העולם.
עצה זו נאמרת לכל לראש לעשירות בתורה כמו שנאמר

"ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ו)

17) מטבעות של כסף (דין גושי כסף, יבוארו למטה). 18) דינרי זהב. 19) כשמואל, שם. בספרים שלפנינו, כתוב שם: "והאידנא דשכיחי גשושאי (בזמנינו ששכיחים גנבים התוחבים שפודים בקרקע כדי לגשש את הטמון בו) אין להן שמירה אלא בשמי קורה". אולם הרי"ף השמיט פיסקא זו (אפשר שלא נמצאה בספרים שבידו), ופסק כשמואל, ורבינו הולך בשיטתו, כדרכו. בגמרא שם אמרו שצריך לכסות בעובי טפח, ומפרש הרי"ף שהמדובר בטומן בקרקע וצריך להעמיק טפח, וכן כותב רבינו כאן. וה'טור' כותב, שהדברים אמורים גם בכותל, היינו, שצריך להעמיק טפח בעובי הכותל (לחם־משנה). 20) בגמרא שם, אמר רבא: ומודה שמואל בכותל. 21) בגמרא: "בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה", וכן כתב גם הרי"ף. ולא נתבאר למה השמיט רבינו את הפיסקא הראשונה. בלחם־משנה מתרץ, שרבינו מסתמך על מה שאמר "אבל לא באמצע הכותל", וקשה מאוד לקבל ישוב דחוק זה, שאם לכך התכוון - היה לו להשמיט את הפיסקא השניה ולא את הראשונה. 22) מלשון "לחפור את הארץ" (יהושע ב, ג). פירוש, יבדקו היטב כגון ע"י דפיקות, ולקבוע אם יש שם מקומות חלולים מתאימים להטמנת חפצים יקרי ערך. 23) בסמוך לשמי קורה או לקרקע קשה לבדוק ולקבוע. 24) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע. 25) גושים מהתכים. דרכם היה להתיך את הכסף והזהב לגושים מארכים בתבנית לשון. 26) כספים טעונים שמירה יתירה, מפני שגנבים להוטים אחריהם ויטרחו הרבה ויסכנו נפשם כדי לגונבם, ולפי שאינם מתקלקלים בקרקע הצריכו להטמינם שם, אבל דברים שאין הגנבים להוטים כל־כך אחריהם ואין מעמידים עצמם בסכנה כדי לגונבם, מספיקה שמירה פחות יעילה (הגהות מיימוניות). וכן בדברים כבדים לא הטריחו חכמים את השומר להטמינם בקרקע, אבל גושי כסף וזהב וכן אבנים טובות דומים למטבעות מכל הבחינות הקובעות, ולפיכך טעונים שמירה בקרקע. [ב'תוספות' שם ד"ה אמר, שאלו, מה דינו של שומר שכר שהטמין בקרקע ונגנבו. יש מקום לצדד לחייבו מפני שקיבל עליו אחריות גניבה ואבידה, ומאידך יש להגדיר גניבה זו כאונס, כי אין שמירה מעולה יותר מזו, ומה היה לו לעשות עוד. ולא אמרו הלכה ברורה ומוחלטת. והרב המגיד כאן פסק בפשיטות ששומר שכר חייב, שצריך להיות יושב ומשמר, ולא פטרתו תורה אלא באונס ממש. וכן כתב רב אחאי בשאילתות פ' ויצא (הביאו הרא"ש כאן): דבעי למיתב ולנטורי ביממא ובליליא, שנאמר (בראשית לא, מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וכו'". והרא"ש שם מביא מהירושלמי שבועות פ"ח, וז"ל (לפי גירסתו): "רבי אבא בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חינם ונאמרה שמירה בשומר שכר, ולא דמיא שמירה האמורה בשומר חינם לשמירה האמורה בשומר שכר. דשמירה האמורה בש"ח כיון ששמר כל צרכו פטור, ושמירה האמורה בש"ש אפילו הקיפהו בחומה של ברזל - אין רואין אותו אם היה שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור, אלא אומרים אם היה שם היה יכול להציל". אולם בספרים שלפנינו הגירסא: "אין משערין אותו אלא בגופו". ולפי גירסא זו אין ראייתו חזקה כל כך, עי"ש. ובהגהות מיימוניות שם כתב בשם 'ספר התרומות' שהוא פטור]. 27) גמרא שם.

ה. הַמַּפְקִיד[28] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים עֵרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלִקְבֹּר אוֹתָן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[29]. וְאִם נִתְאַחֵר לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְקָבְרָן וְלֹא קְבָרָן, וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב. וְאִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא[30] - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁהֶה אַחַר שֶׁיַּבְדִּיל כְּדֵי לְקָבְרָן.

28) ובמוצאי־שבת מחוייב לקוברם מיד. 29) נוסחת המגיד־משנה: תלמיד־חכם הוא המפקיד. 30) המפקיד (ע"פ משנה־למלך). תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב הטמנת הכספים, שמא יצטרך המפקיד לקחת כסף לקנות יין להבדלה (גמרא שם ע"פ פירוש רש"י), אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון (משנה־למלך), וכתב הרא"ש שם סי' כב, שזמנו עד אור הבוקר. מובן שאם ידע הנפקד שהמפקיד כבר הבדיל, חייב להטמינם מיד. [הראב"ד מפרש: אם הנפקד תלמיד־חכם, ולא נתבאר לי מה ההבדל בין תלמיד־חכם ובין אדם פשוט, ראה 'בית יוסף' סי' רצא].

ו. הַפְקִיד[31] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים בַּדֶּרֶךְ לְהוֹלִיכָם לְבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח עִמּוֹ מָעוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - צְרִיכִין שֶׁיְּהֵיוּ צְרוּרִים וּמֻנָּחִים בְּיָדוֹ, אוֹ קְשׁוּרִים כָּרָאוּי עַל בִּטְנוֹ מִבְּנֶגֶד פָּנָיו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְיִקְבְּרֵם כָּרָאוּי. וְאִם לֹא קְשָׁרָן בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, אֲפִלּוּ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[32], שֶׁהֲרֵי תְּחִלָּתוֹ בְּפִשִּׁיעָה[33]. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִנִּיחָם בְּמִחְיָצָה שֶׁל קָנִים, וְהָיוּ טְמוּנִים בָּעֲבִי הַמְּחִיצָה, וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אַף עַל פִּי שֶׁזּוֹ שְׁמִירָה מְעֻלָּה לְעִנְיַן גְּנֵבָה - אֵינָהּ שְׁמִירָה כָּרָאוּי לְעִנְיַן הָאֵשׁ; וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא טָמָנוֹ בַּקַּרְקַע אוֹ בְּכֹתֶל בְּנָיָן - פּוֹשֵׁעַ הוּא; וְכֹל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּפִשִּׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35].

31) משנה וגמרא שם. 32) במשנה אמרו: "צררן והפשילן לאחוריו וכו' חייב", ובגמרא "מה הוה ליה למעבד" (מה היה יכול עוד לעשות לשם שמירה)? ומתרצים שהיה לו להחזיקם בידיו, כמו שנאמר (דברים יד, כה): "וצרת הכסף בידך", וקשירה על הבטן לפניו יותר יעילה מבידו. 33) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו - אפשר שהיה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי־אפשר היה לו להציל - פטור, כמו שנתבאר למעלה בה"ג. 34) מובא בגמרא שם, והמסקנה: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. 35) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס. רש"י שם

מפרש שהמדובר בשומר חינם, ודין גניבה אצלו כדין אונס, לכן אמרו: וסופו באונס.

1 **ז. הַמַּפְקִיד[36] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין כֵּלִים בֵּין מָעוֹת, וְאָמַר**
2 **לוֹ: תֵּן לִי פִּקָּדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אָנָה**
3 **הִנַּחְתִּי פִּקָּדוֹן זֶה, אוֹ בְּאֵי זֶה מָקוֹם קָבַרְתִּי הַכְּסָפִים,**
4 **הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאֶמְצָא וַאֲחַזִּיר לְךָ - הֲרֵי זֶה**
5 **פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם מִיָּד.**

36) מעשה שהיה, ואמר רבא (שם) כל 'לא ידענא' פשיעותא היא.

6 **ח. כָּל הַמַּפְקִיד[37] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין כֵּלִים בֵּין**
7 **מָעוֹת - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[38] וּבְנֵי בֵיתוֹ[39] הַגְּדוֹלִים**
8 **הוּא מַפְקִיד. אֲבָל אִם מִסְרָן לְבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ**
9 **הַקְּטַנִּים[40], אוֹ לַעֲבָדָיו, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, אוֹ**
10 **לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו שֶׁאֵינָן שְׁרוּיִין עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין**
11 **סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ[41], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְסָרָן**
12 **לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם; אֶלָּא אִם כֵּן**
13 **הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע[42], כְּמוֹ**
14 **שֶׁאִבַּדְנוּ[43]. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[44], שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל**
15 **חֲבֵרוֹ[45], וּנְתָנָם הַשּׁוֹמֵר לְאִמּוֹ, וְהֶחְבִּיאָה אוֹתָן[46] וְלֹא**
16 **טָמְנָה אוֹתָן[47], וְנִגְנְבוּ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[48]: אֵין הַשּׁוֹמֵר**
17 **חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי שֶׁנְּתָנָם לְאִמּוֹ, שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד - עַל**
18 **דַּעַת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הוּא מַפְקִיד; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
19 **אָמַר לָהּ: פִּקָּדוֹן הֵם - יֵשׁ לוֹ לִטְעֹן: כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהֵיא**
20 **נִזְהֶרֶת בָּהֶן, אִם הָיְתָה סְבוּרָה שֶׁהֵן שֶׁלִּי[49]; וְכֵן אֵין**
21 **אִמּוֹ חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן[50].**
22 **וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שֶׁאוֹתָן הַמָּעוֹת עַצְמָן**
23 **הֵן שֶׁנְּתָנָן לְאִמּוֹ, וְתִשָּׁבַע הָאֵם שֶׁהֶחְבִּיאָה אוֹתָן**
24 **וְנִגְנְבוּ, וְיִפָּטְרוּ שְׁנֵיהֶם[51]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

37) מימרא של רבא, שם לו. 38) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. 39) רבינו מוסיף על דברי רבא גם "ובני ביתו", ולמד זה מהמעשה המובא למטה במסר לאמו. 40) משנה, שם מב. 41) אינם מקבלים מזונותם בביתו. 42) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף-על-פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקיד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין. 43) בהלכות שכירות פ"א ה"ד. 44) גמרא, שם מב. 45) שומר חינם. 46) בארגז. 47) בקרקע או בכותל. 48) רבא שם, ואין חולק עליו. 49) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה. 50) ומשום כך אין זה פשיעה. 51) ב'תוספות' שם ע"ב, ד"ה כל המפקיד, כתבו בשם רבינו-תם, שמה שאמרו: "כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" היינו לענין שלא יוכל לטעון אינני מאמין לשבועתם, אבל אם פשעו ואין להם מה לשלם - מחוייב הנפקד לשלם. שאם לא תאמר כן, יכול כל שומר למסור הפקדון לאשתו, והיא תאכל דברים הראויים או תוציא הכספים ויפסיד המפקיד. וכן פסקו הרא"ש והטור בסימן רצא, אולם דעת רבינו אינו כן כמו שיתבאר בהלכה הבאה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר דין מציל עצמו בממון הפיקדון, ודין שניים שהפקידו זה מנה וזה מאתיים, או כלים אחד גדול ואחד קטן, ודין תבעוהו שניים, כל אחד אומר אני הוא בעל הפיקדון, ודין מפקיד פירות כמה חסרונות יוציא, ודין מחלוקת שיש בין המפקיד והנפקד כמה הפקיד.

25 **א. מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ[2] מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל**
26 **פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים[3], וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
27 **לִשְׁמֹר - וְלֹא לְחַלֵּק לָעֲנִיִּים, וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין**
28 **לוֹ תּוֹבְעִים[4]. אֲפִלּוּ בָּאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְהִצִּיל**
29 **עַצְמוֹ בְּמָמוֹן שְׁבוּיִים - פָּטוּר[5]; אֵין לְךָ פִּדְיוֹן**
30 **שְׁבוּיִים גָּדוֹל מִזֶּה[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין**
31 **זֶה הַמָּמוֹן מֻפְקָד לַעֲנִיֵּי מָקוֹם זֶה[7] אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ;**
32 **אֲבָל אִם הָיָה לַעֲנִיִּים אֵלּוּ אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי**
33 **הוּא קָצוּץ לָהֶן[8] - הֲרֵי זֶה הַמָּמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין[9],**
34 **וְיִשַּׁלֵּם אִם פָּשַׁע, אוֹ יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פָּשַׁע, כְּדֶרֶךְ כָּל**
35 **הַשּׁוֹמְרִים.**

2) בבא-קמא צג. 3) רבינו מדמה דין מעות פדיון שבויים - למעות של עניים. 4) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשמור"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי

52) מזה שאמרו שם: שהאם פטורה מפני שלא ידעה שהמעות הם פקדון. 53) אפילו אין להם ממה לשלם (מגיד-משנה, וראה רמ"א חושן-משפט סי' רצא סכ"ד). 54) שם עמוד ב. 55) מין צמח שנותנים לתוך שכר של שעורים להשביח טעמו. 56) מראה לו איפה מקומה של הכשות. 57) מהשבחת השכר - כרב עמרם, שם. 58) לא תסס השכר אלא החמיץ, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר [במסקנא שם אמרו, שאם הכשות של בעל השכר נמצא במקום קרוב למקום תעשיית השכר, ושל בעל הפקדון במקום רחוק, ושהה השליח זמן רב עד שהביא הכשות - חייב בעל השכר לשלם, שהרי היה לו להעלות על הדעת שממקום רחוק הביא].

שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבוע, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן (רש"י שם). [רש"י האריך קצת כדי לברר, שדרשה זו אינה הלכה למשה מסיני שאין צורך לנמקה, אלא מסקנא הגיונית של חז"ל, ממה שאמרה תורה "לשמור", וכל שמירה היא חובה כלפי מי שהוא כדי להחזיר הדבר בשלימותו. וכן משמע מלשונו של רבינו כאן, שכתב: "יהרי הוא ממון שאין לו תובעים" כלומר, אין כאן שני נימוקים אלא ביאורה של הדרשה (ראה סמ"ע סימן שא ס"ק ט, שמעיר על אפשרות שישנם תובעים ואעפ"כ פטור מגזירת הכתוב)]. 5) שם קיז: מעשה שהיה, ופטרו רבה.

6) ולמה הוצרך לנימוק זה? הרי בלי זה פטור מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, כאמור למעלה? ב'נמוקי יוסף' שם שאל כן על דברי רבה, והשיב בשם הרא"ש, שהמדובר כשנמסרו לידו לשמירה על־מנת שיחזירן לידי המפקיד. אמנם מלשונו של רבינו כאן משמע, שהמדובר במסרו לחלק ולא להחזיר, ואף־על־פי־כן הביא נימוק זה להשמיענו, שאפילו בנמסרו לו על־מנת להחזירן ויש תובעים – פטור. ומה שכתב רבינו: "הרי זה הממון שיש לו תובעין" הכוונה למעות של עניים (על־פי הלחם־משנה). ולמה בשבויים ידועים חייב לשלם, ולא אמרו אין פדיון שבויים גדול מזה? מפני שבכסף המיועד לשבוי זה, אסור להשתמש לשבוי אחר ('בית יוסף' סי' רצא בשם הרשב"א). ['בתוספות' שם ד"ה אין לך, כתבו שאם היה ביד הנפקד כסף משלו, ונתן לגנבים כסף השבויים - חייב לשלם. ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה]. 7) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. 8) מיוחד רק להם ולא לאחרים (כסף־משנה). 9) היינו, העניים שבשבילם הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשמור". [במגיד־משנה מפרש ששני תנאים נאמרו: א. עניים ידועים. ב. סכום קצוב לכל אחד, וקשה להבין מה הכריחו לפירוש דחוק זה].

1 **ב.** הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ מָמוֹן אוֹ כֵּלִים חֲשׁוּבִין,
2 וּבָאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְנָתַן לָהֶם הַפִּקָּדוֹן לְהַצִּיל
3 עַצְמוֹ: אִם הָיָה אָמוּד שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן - חַיָּב,
4 שֶׁחִזְקָתוֹ שֶׁבְּגִלְּלוֹ בָּאוּ הַגַּנָּבִים, וְנִמְצָא זֶה מַצִּיל
5 עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ[11]; וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - חֶזְקָתוֹ שֶׁלֹּא
6 בָּאוּ אֶלָּא לְשֵׁם הַפִּקָּדוֹן, וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) שם, מעשה שהיה. 11) שם ס: אמרו שדוד המלך שאל את הסנהדרין אם מותר להציל עצמו בממון חבירו. והשיבו: אסור. ומובן שאם הציל חייב לשלם.

7 **ג.** הַמַּפְקִיד[12] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת, וּבָאוּ גַּנָּבִים
8 וּגְנָבוּם בְּפָנָיו, וְאִלּוּ הָיָה צוֹוֵחַ הָיוּ בָּאִין בְּנֵי אָדָם
9 וּמַצִּילִין אוֹתָן, הוֹאִיל וְלֹא צָוַח - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב
10 לְשַׁלֵּם[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) שם. 13) בגמרא שם חילקו בין הוכר הגנב ובין לא הוכר, וכאן המדובר בלא הוכר. ולקמן בפ"ח ה"ו מבואר דין הוכר (ראה שם).

11 **ד.** שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ[14] אֵצֶל אֶחָד, זֶה מֵאָה וְזֶה
12 מָאתַיִם, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹמֵר: אֲנִי הוּא
13 שֶׁהִפְקַדְתִּי הַמָּאתַיִם, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -
14 יִשָּׁבַע כָּל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהִפְקִיד מָאתַיִם וְנוֹטֵל, כְּדִין
15 כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[15], וְיִתֵּן מָאתַיִם לָזֶה וּמָאתַיִם לָזֶה,
16 וּמַפְסִיד מֵאָה מִבֵּיתוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ, שֶׁהָיָה לוֹ
17 לִכְתֹּב שֵׁם כָּל אֶחָד עַל כִּיס שֶׁלּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיאוּ
18 לוֹ הַשְּׁנַיִם כְּאֶחָד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּכֶרֶךְ אֶחָד, וּבָאוּ
19 וְתָבְעוּ, וְכָל אֶחָד אוֹמֵר: הַמָּאתַיִם שֶׁלִּי - נוֹתֵן מָנֶה
20 לָזֶה וּמָנֶה לָזֶה, וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֲצָלוֹ[16] עַד לְעוֹלָם
21 אוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לָהֶם:
22 כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין אַתֶּם מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה וְהֵבֵאתֶם
23 בְּכֶרֶךְ אֶחָד, לֹא הִטְרַחְתִּי עַצְמִי לֵידַע וְלִזְכֹּר תָּמִיד
24 מִי בַּעַל הַמֵּאָה וּמִי בַּעַל הַמָּאתַיִם[17]. וְכֵן אִם הִפְקִידוּ
25 אֲצָלוֹ שְׁנֵי כֵּלִים[18], אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכָל אֶחָד
26 וְאֶחָד אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַגָּדוֹל, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר:
27 אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשָּׁבְעוּ שְׁנֵיהֶם, וְיִתֵּן הַגָּדוֹל לְאֶחָד מֵהֶם,
28 וּדְמֵי הַגָּדוֹל לַשֵּׁנִי, וְיִשָּׁאֵר לוֹ הַקָּטָן. וְאִם הֵבִיאוּם
29 בְּכֶרֶךְ אֶחָד כְּאֶחָד - נוֹתֵן הַקָּטָן לְאֶחָד, וּדְמֵי הַקָּטָן
30 לַשֵּׁנִי[19], וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֶצְלוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד
31 לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד לְעוֹלָם. וְכֵן מִי שֶׁתִּבְעוּהוּ[20] שְׁנַיִם, זֶה
32 אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַפִּקָּדוֹן, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי הוּא,
33 וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֶחָד מִכֶּם הוּא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא
34 - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת
35 אֵצֶל רוֹעֶה[21], וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן[22], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁל מִי
36 הָיְתָה[23] - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם[24]. וְאִם הִפְקִידוּ בְּעֶדְרוֹ
37 שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[25] - מַנִּיחַ הַבְּהֵמָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק[26],
38 וְתִהְיֶה מֻנַּחַת עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּרְצוּ
39 לַחֲלֹק אוֹתָהּ.

14) משנה וגמרא בבא־מציעא לז. 15) בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ט כותב רבינו, שהתובע מחבירו מאה והנתבע אומר: חמשים אני יודע שליותי ממך, וחמישים אינני יודע - חייב לשלם מאה, ואין התובע צריך להישבע. ולמה כאן הצריכוהו שבועה? הרי הנפקד משיב לכל אחד: מאה אני יודע ומאה אינני יודע? במגיד־משנה מבאר בשם הרשב"א שהנידון כאן אינו דומה לדין שבהלכות טוען ונטען. כאן הדבר ברור שביחד הפקידו רק שלוש מאות, אלא מפני שפשע הוא מפסיד ודאי, ולפיכך מחייבים את התובעים שבועה, אבל אם אין הדבר ברור שהוא מפסיד, אפשר שהוא חייב מאה, ולפיכך נוטל בלי שבועה. [ובש"ך חושן־משפט סימן עו ס"ק ד מפרש שאין זה דומה לטוען איני יודע, מפני שהוא טוען 'ברי' שלא לקח יותר משלוש מאות]. וכל זה כשהמפקידים תובעים, אבל כשלא באו ותבעו, והנפקד עצמו בא לבית־דין ושואל מה לעשות, אומרים לו תן מנה לזה ומנה לזה והשאר יהא מונח, כמו בהפקידו בכרך אחד בבבא הבאה. זה מן הדין, ואם הנפקד רוצה לצאת גם ידי שמים, שלא יהיה בו שמץ עוון על שגרם הפסד לאחד מהם - עליו לשלם לכל אחד מאתיים (רי"ף שם). 16) שם עמוד ב, אמרו: "ויניח". ומפרש

1 ה. הַמַּפְקִיד פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יַעֲרִבֵם
2 עִם פֵּרוֹתָיו[27]. עָבַר וְעֵרַב[28] - יְחַשֵּׁב כַּמָּה הָיָה
3 הַפִּקָּדוֹן, וְיִרְאֶה כַּמָּה חָסַר הַכֹּל[29], וִיחַשֵּׁב חֶסְרוֹן
4 הַפִּקָּדוֹן[30] וְיִתֵּן לוֹ אַחַר שֶׁיְּשַׁבֵּע[31]. נִסְתַּפֵּק מֻהֶן[32],
5 וְלֹא יָדַע כַּמָּה נִסְתַּפֵּק - יוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ[33]: לְחִטִּים
6 וּלְאֹרֶז קָלוּף - אַרְבָּעָה קַבִּין וּמֶחֱצָה לְכָל כּוֹר[34],
7 לְשְׁעוֹרִים וּלְדֹחַן - תִּשְׁעָה קַבִּין לְכָל כּוֹר, לְכֻסְּמִין
8 וּלְזֶרַע פִּשְׁתָּן בִּגְבָעוֹלָיו[35] וּלְאֹרֶז שֶׁאֵינוֹ קָלוּף - שָׁלֹשׁ
9 סְאִין לְכָל כֹּר. וְכַמִּדָּה הַזֹּאת לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[36]. כַּמָּה
10 דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] שֶׁמָּדַד לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן[38], וְהֶחֱזִיר
11 לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן; אֲבָל מָדַד בִּימוֹת הַגֹּרֶן, וְהֶחֱזִיר לוֹ
12 בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
13 מוֹתִירוֹת[39]. וְכֵן[40] מוֹצִיא לוֹ שְׁתוּת לְיַיִן[41], וּשְׁלוֹשָׁה
14 לַגִּין שֶׁמֶן לְמֵאָה לַגִּין: לֹג וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים, וְלֹג
15 וּמֶחֱצָה בֶּלַע[42]. אִם הָיָה מְזֻקָּק - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ
16 שְׁמָרִים; וְאִם הָיוּ הַקַּנְקַנִּים יְשָׁנִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ
17 בֶּלַע[43].

27) משנה, שם לח. "המפקיד פירות אצל חבירו וכו' לא יגע בהן". 28) משנה וגמרא שם מ. 29) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך. 30) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. 31) הנפקד שהחסרון בא שלא בפשיעתו. במה דברים אמורים, כשחסרו יותר ממה שדרכם של פירות לחסור, אבל אם החסרון אינו גדול מזה, פטור משבועה (סמ"ע סי' רצב ס"ק כח, וש"ך שם ס"ק כב). 32) נטל מן התערובת לצורך עצמו. 33) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו החסרון המקובל. 34) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. 35) הגבעול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבעולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן. 36) ברייתא, שם. 37) ברייתא, שם. המדובר כשנסתפק מהם. 38) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבישים. 39) מתנפחות מן הרטיבות. 40) משנה, שם. 41) הקנקנים בולעים אחד ששה. 42) בליעת הקנקנים. השמן הוא סמיך, ואין הקנקנים סופגים הרבה. 43) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

18 ו. הִפְקִיד[44] אֶצְלוֹ פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מְדוּדִין[45], וְעֵרְבָן עִם
19 פֵּרוֹתָיו וְלֹא מָדָדָן - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ[46]. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן
20 אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -
21 יְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ בְּתַשְׁלוּמִין,
22 וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא חַיָּב, וְנִמְצָא חַיָּב שְׁבוּעָה
23 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי הָרַב רַבִּי
24 יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבּוֹ זַ"ל. וְכֵן כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם,
25 וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה דָמִים אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם,
26 וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אָנוּ יוֹדְעִין, וְכָךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה
27 - יְטֹלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְהוּא שֶׁיִּטְעֲנוּ דָּבָר שֶׁהֵן
28 אֲמוּדִין בּוֹ[47]. וְיֵשׁ לַשּׁוֹמֵר לְהַחֲרִים[48] עַל מִי שֶׁלּוֹקֵחַ
29 מִמֶּנּוּ יָתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא? הַגַּע
30 עַצְמְךָ[49], שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ כִּיס מָלֵא זְהוּבִים, וּפָשַׁע
31 בּוֹ, הַבְּעָלִים אוֹמְרִים: מָאתַיִם דִּינָר הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר
32 אוֹמֵר: וַדַּאי שֶׁהָיוּ בּוֹ דִּינָרִים, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה
33 הָיוּ - נִמְצָא זֶה כְּטוֹעֵן מָאתַיִם וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת,
34 וְאָמַר: הַשְּׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ
35 יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50].

44) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שנתבאר בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ז, שהמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם. 45) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל. 46) משמע שאם אין לייחס לו כל פשיעה, כגון שנתערבו מאליהם או ע"י אחר שנכנס שלא ברשות - אין דנים אותו לפי כלל זה. ומזה יש ללמוד שהאומר חמשים אני יודע וחמשים אינני יודע, הוא גם כן קצת פושע, מפני שעליו לדייק ולזכור או לרשום. ובדומה לזה אמרו (בבא־מציעא מב:) כל 'לא ידענא' - פשיעותא (ראה למעלה פ"ד ה"ז). 47) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. 48) להטיל חרם סתם בלי להזכיר שם התובע. 49) התבונן. 50) בהלכות טוען ונטען שם (ראה השגת הראב"ד כאן, וראה שבועות פ"ב סי' כג. ובש"ך חושן־משפט סי' ערב ס"ק נ האריך הרבה, והסיר כל תלונות המשיגים על רבינו ועל רבו ופסק כמותם. ואין כאן מקום

להכנס לסבך הזה, ואנו מצטמצמים בגבולות פירוש דברי רבינו).

1 **ז. מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ שֹׂק צָרוּר, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל**
2 **חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הָיָה**
3 **בּוֹ, שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בּוֹ, וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי**
4 **יוֹדֵעַ כַּמָּה אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁמָּא זְכוּכִית הָיָה מָלֵא**
5 **- שׁוֹרֶת הַדִּין שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בְּטַעֲנָה זוֹ: שֶׁיִּשָּׁבַע**
6 **הַשּׁוֹמֵר בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שֶׁאִינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל**
7 **בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה בּוֹ יָתֵר עַל שָׁוֶה**
8 **כָּךְ וְכָךְ, וְיִשַּׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**
9 **מַעֲשֶׂה[51] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד שֹׂק צָרוּר אֵצֶל חֲבֵרוֹ,**
10 **וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: חֲלִי זָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת**
11 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הָיוּ בּוֹ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ,**
12 **שֶׁמָּא סִיגִים אוֹ חוֹל הָיוּ בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשָּׁבַע**
13 **בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְיִטֹּל. וְהוּא שֶׁיִּטְעַן דָּבָר שֶׁהוּא אָמוּד**
14 **בּוֹ אוֹ אָמוּד לְהַפְקִידוֹ אֶצְלוֹ. וְלָמָּה נִשְׁבָּע כָּאן בַּעַל**
15 **הַפִּקָּדוֹן?[52] לְפִי שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[53];**
16 **שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר: בָּרִי לִי שֶׁהָיָה מָלֵא סִיגִים,**
17 **וְהַמַּפְקִיד אוֹמֵר: מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ - הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת**
18 **וְנִפְטָר[54], כְּמוֹ שֶׁטָּעָנוּ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׂעוֹרִים[55].**
19 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֲרוּ**
20 **עִקְּרֵי הַדְּבָרִים.**

51) ירושלמי בבא־קמא פ"ב ה"ז. 52) כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (ראה ההלכה הקודמת). 53) ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. 54) ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. 55) בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ח מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה. ביאור זה הוא מפי רבו הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. והר"י מיגש שאל עוד, אם כן, שאין עליו תורת מודה במקצת ואינו מחוייב שבועה, למה נשבע בעל הפקדון ונוטל? הלא זה דומה לאומר מנה לי בידך והנתבע אומר איני יודע, שהנתבע נשבע שאינו יודע ונפטר? ותירץ, שלא אמרו נשבע היסת שאינו יודע ונפטר, אלא כשאינו מודה בכלום, אבל כשהוא מודה שנתחייב לשלם אלא שאינו יודע כמה - נשבע התובע ונוטל. [בכסף־משנה מקשה, שדברי רבינו כאן מנוגדים לדברי עצמו בהלכות טוען ונטען פ"א ה"ח בתבעו חיטים והנתבע אומר אינני יודע אם חיטים או שעורים, שפסק שם: נשבע שאינו יודע וישלם שעורים. וב'בית חדש' חושן־משפט סי' פח מתרץ, שבנידון כאן מחייבים את הנפקד לשלם הכל מפני שפשע, ופשיעה כמזיק. אולם לפי מה שהוכחנו בהלכות שכירות פ"א ה"ג, ופ"ב ה"ג, ע"פ הר"י מיגש שבפשיעה בשמירה לא אמרו פשיעה כמזיק - אין מקום לתירוצו. ונראה ליישב סתירה זו, שיש הבדל מהותי בין ההודאה בנידון כאן ובין זה שבהלכות טוען ונטען. כאן אין המפקיד טוען תן לי מרגליות, שהרי נגנבו והוא תובע דמיהם והנתבע מודה 'ברי' במקצת התביעה בסכום קטן (ואעפ"כ אין זה ממין הטענה לענין שבועת מודה במקצת, מפני שעיקר הטענה היא מרגליות, ועיקר ההודאה היא סייגים). ובזה הסביר הר"י מיגש שאין זה דומה לדין איני יודע אם הלויתני, אבל שם התביעה היא חיטים ממש ואין כל הודאה בחיטים, ולכן הרי זה כאומר איני יודע אם הלויתני. ובה' טוען ונטען שם יתבאר למה חייב לשלם שעורים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק לה).

יום שלישי ה' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניתי ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

21 **א. שׁוֹמֵר חִנָּם[2] שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע,**
22 **אִם הַמַּפְקִדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁוֶה וּמָצוּי בַּשּׁוּק לִקְנוֹת**
23 **כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פֵּרוֹת, אוֹ יְרִיעוֹת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן**
24 **הַשָּׁווֹת בְּכָל עִנְיָנָם, אוֹ קוֹרוֹת שֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת, וְכֹל**
25 **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע. אֲבָל אִם**
26 **הָיָה הַמַּפְקִדוֹן בְּהֵמָה אוֹ בֶּגֶד מְצֻיָּר אוֹ כְּלִי מְתֻקָּן אוֹ**
27 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוּצָא לִקְנוֹת כְּמוֹתוֹ בַּשּׁוּק - חוֹשְׁשִׁין**
28 **שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בּוֹ, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים**
29 **שְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ**
30 **מְשַׁלֵּם. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשּׁוֹאֵל**
31 **שֶׁאָמַר: מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה, וְשׁוֹמֵר שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר**
32 **שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין**
33 **לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתָן,**
34 **וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֵפֶץ; שֶׁאָנוּ**
35 **חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים:**
36 **יָתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁוֶה - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[3] שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה**
37 **אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ. נִמְצָא, כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
38 **הַשּׁוֹמְרִין - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[4]: שֶׁשָּׁמַר**
39 **כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[5], וְשֶׁאֵרְעוֹ כָּךְ וְכָךְ וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,**
40 **וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד[6] קֹדֶם שֶׁאֵרְעוֹ הַמִּאָרָע הַפּוֹטֵר**
41 **אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁבָּע שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,**
42 **וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכָּךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה.**

2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישינן (חוששים אנו) שמא עיניו נתן בה", פירוש שמא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שוויו ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. 3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. 4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. 5) שלא פשע בשמירתו. 6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חינם, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

43 **ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהִתְנוֹת[7] שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר כְּדֶרֶךְ**
44 **הַשּׁוֹמְרִין, אֶלָּא מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלִי - בְּזָוִית**

7) לא פשע בשמירתו, אבל אם אמר שאינו נותן בו דעתו, אינו נאמן, שהרי מחויב לשמור כדרך השומרים.

1 בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָן[8], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. טָעַן הַשּׁוֹמֵר,
2 שֶׁתְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: לֹא הָיָה
3 שָׁם תְּנַאי, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים[9] - מִתּוֹךְ
4 שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שָׁמַרְתִּי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַסְתִּי[10],
5 נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי[11]. לְפִיכָךְ יִשָּׁבַע[12]
6 שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן
7 תְּנַאי.

7) שנינו (שם צד.) "מתנה שומר חינם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. 8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). 9) והם לא שמעו את התנאי. 10) והיה נאמן בשבועה. 11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). 12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

8 **ג. שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָשַׁע בָּהּ[13] - פָּטוּר**
9 **מִשְּׁבוּעָה[14], וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שָׁלַח בּוֹ יָד[15] קֹדֶם**
10 **שֶׁיֹּאבַד. וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר**
11 **- מְשַׁלֵּם. וְאִם טָעַן וְאָמַר: תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ[16] - אֵינוֹ**
12 **נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע[17].**

13) ונגנבה. 14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. 15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראייה וייפטר. 16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. 17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

13 **ד. הַפִּקִּיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה**
14 **הַחֵפֵץ[18] בְּפָנֵינוּ הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל**
15 **לְטָעֹן וְלוֹמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיו מִמֶּנּוּ[19] אוֹ נָתַנּוֹ לִי**
16 **בְּמַתָּנָה. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹמֵר - מוֹצִיאִין הַפִּקָּדוֹן**
17 **עַצְמוֹ מִן הַיְתוֹמִים[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
18 **מִי שֶׁבָּא[21] וְאָמַר[22]: כָּךְ וְכָךְ הִפְקַדְתִּי אֵצֶל אֲבִיכֶם,**
19 **וְנָתַן סִימָנִין מֻבְהָקִין, וְנִמְצָא הַפִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר[23],**
20 **וְהָיָה יוֹדֵעַ הַדַּיָּן[24] שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּת אָמוּד שֶׁזֶּה**
21 **הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ - יֵשׁ לוֹ לַדַּיָּן הַזֶּה לָתֵת הַפִּקָּדוֹן לָזֶה**
22 **שֶׁנָּתַן סִימָנָיו. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמַּפְקִיד רָגִיל לְהַכְנִס**
23 **אֵצֶל זֶה שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לְכָנֵס אֶצְלוֹ -**
24 **שֶׁמָּא[25] שֶׁל אַחֵר הוּא וְהִכִּיר הַסִּימָנִין שֶׁלּוֹ[26]. בָּאוּ**
25 **עֵדִים וְהֵעִידוּ לַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד - אֵין מוֹצִיאִין**
26 **מִיַּד הַיְתוֹמִים בְּעֵדוּתָן; שֶׁאֵין זֶה רְאָיָה בְּרוּרָה[27],**
27 **וְאַמְדַּן דַּעְתָּן אֵינוֹ אֹמֶד דַּעְתּוֹ[28], וְאֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא**
28 **מַה שֶּׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
29 **סַנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[29], שֶׁהִפְקִיד שֶׁמְּשָׁמִין אֵצֶל**
30 **חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָא לְתָבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּים. אָמַר**
31 **לוֹ הַמַּפְקִיד: וַהֲלֹא כָךְ וְכָךְ הָיָה מִדָּתָם, וַהֲרֵי הֵם**
32 **מֻנָּחִים אֶצְלְךָ בְּחָבִיתְךָ. אָמַר לוֹ: שֶׁלְּךָ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ,**
33 **וְאֵלּוּ[30] אֲחֵרִים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין**
34 **מִיָּדוֹ, שֶׁמָּא אֵלּוּ הַמְּשָׁמְּשִׁין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵן[31], אֶלָּא**
35 **יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁהֶחֱזִיר, כְּמוֹ**
36 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].**

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). 19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. 20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמא קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. 21) כתובות פה: מעשה שהיה. 22) ואין לו עדים על זה. 23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. 24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. 25) חוששים אנו "שמא" וכו'. 26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבבא מציעא שם. 27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. 28) של הדיין. רבינו למד זה מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה). 29) יבמות קטו: 30) המונחים שם בחבית. 31) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". 32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסת ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

37 **ה. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע פִּקָּדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר,**
38 **וְאָמַר הַמַּפְקִיד: אֵין זֶה פִּקָּדוֹנִי; אֶלָּא אַחֵר הוּא; אוֹ**
39 **שֶׁלֹּם הָיָה, וְאַתָּה שַׁבַּרְתּוֹ; אוֹ חָדָשׁ הָיָה, וְנִשְׁתַּמַּשְׁתָּ**
40 **בּוֹ; מֵאָה סְאִין הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְאֵין אֵלּוּ אֶלָּא

חֲמִשִּׁים; וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: זֶהוּ שֶׁהִפְקַדְתָּ בְּעַצְמְךָ, וּמַה שֶּׁנָּתַתָּ אַתָּה נוֹטֵל - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת[33], כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. שֶׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹדֶה בְּעַצְמוֹ עַל פִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמַּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן שֶׁנִּגְנַב אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לִפְטֹר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין - [נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין]. אֲבָל אִם אָמַר: זֶהוּ שֶׁהִשְׁאַלְתַּנִי אוֹ שֶׁהִשְׂכַּרְתָּ לִי אוֹ שֶׁנָּטַלְתִּי שָׂכָר עַל שְׁמִירָתִי, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ זֶה אֶלָּא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִכַּמּוּת שֶׁהָיָה - הַשּׂוֹכֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת[34]. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין. מֵאָה כּוֹר שֶׁל חִטִּים הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא מֵאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - נִשְׁבָּע הֶסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה כָּזוֹ.

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששנינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הֵא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). 34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושאין מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. הַמַּפְקִיד[2] פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין[3] וְהוֹלְכִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָסְרוּ חִסָּרוֹן הָרָאוּי לָהֶן[4] בְּכָל שָׁנָה; אֲבָל אִם חָסְרוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי חֶסְרוֹנָן - מוֹכְרָן[5] בְּבֵית דִּין[6], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵשִׁיב אֲבֵדָה[7] לַבְּעָלִים. וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרָן - יִמְכֹּר לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[8], שֶׁמָּא עָשׂוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[9].

2) משנה וגמרא, בבא־מציעא לח. 3) כתנא־קמא שם. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית־דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא־קמא. וכן כתב הרי"ף שם. 4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. 5) כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא־קמא שמוכרם. 6) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. 7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן, הובא במגיד־משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרונן דברי־הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד־משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן]. 8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. 9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה־לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד־משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף־על־פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד־משנה).

ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, דְּבַשׁ וְנִפְסַד, יַיִן וְהֶחֱמִיץ - עוֹשֶׂה תַּקָּנָה לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן וּמוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ[11] בְּהֶפְסֵדָן וְאֵין הַהֶפְסֵד פּוֹשֶׁה[12] בָּהֶן, הֲרֵי הַקַּנְקַנִּים וְהַסַּלִּים מוֹסִיפִין הֶפְסֵד[13].

10) ברייתא שם. 11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. 12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. 13) הנוזל הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

ג. הַמַּפְקִיד חָמֵץ[14] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית[15] מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[16]; מִכָּאן וְאֵילָךְ יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק[17] לְשַׁעְתּוֹ[18], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. וְהוּא הַדִּין[19] לִשְׁאָר הַפִּקְדוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיָּזוּלוּ בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ יֶאֱנֹס אוֹתָם הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בַּעְלֵיהֶן מִקֹּדֶם וְיִטְּלוּ מָמוֹנָם.

14) פסחים יג. 15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. 16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. 17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. 18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור

בהנאה מדרבנן. 19) מכל־שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

1 **ד. הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה[20] אֵצֶל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלוֹ[21] פַּעַם**
2 **אַחַת לִשְׁנֵיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ[22] פּוֹתְחוֹ**
3 **וְקוֹרֵא בּוֹ - מֻתָּר; אֲבָל לֹא יִפְתַּח בִּגְלַל עַצְמוֹ[23]**
4 **וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר סְפָרִים[24]. וְאִם פָּתַח וְקָרָא**
5 **וְגָלַל בִּגְלַל עַצְמוֹ - חֲרֵי שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן, וְנִתְחַיֵּב**
6 **בְּאֲנָסִין. הַפִּקִּיד אֶצְלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר[25] - מְנַעֲנְעָהּ**
7 **אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ**
8 **בְּפִקָּדוֹן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27]. שֶׁזּוֹ חוֹבָה עָלָיו**
9 **מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
10 **בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ**
11 **עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - חֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁהוּא אֲבֵד[28].**

20) ברייתא בבא־מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. 21) כדי לאוררו שלא יתעפש. 22) לצורך הספר. 23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בבור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מובן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב'בית יוסף' חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו . . . ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוזו לגנב כי יגנוב" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. 24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פי"ג הי"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה שאמרו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם]. 25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. 26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. 27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנעו. 28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

13 **ה. כָּל הַמּוֹכֵר פִּקָּדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין[29] - חֲרֵי זֶה**
14 **מוֹכֵר לַאֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ[30], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד[31].**
15 **וְהַדְּמִים יִהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ[32], וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן.**
16 **לְפִיכָךְ, חֲרֵי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[33].**

29) ראה למעלה ה"א. 30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית־דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". 31) אף־על־פי שמוכר ע"פ בית־דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. 32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. 33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפי"ג מהלכות גזילה ואבידה הי"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד־משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

18 **ו. הַמַּפְקִיד[34] מָעוֹת אֵצֶל חֶנְוָנִי אוֹ הַשֻּׁלְחָנִי[35]: אִם**
19 **הָיוּ צְרוּרִין וַחֲתוּמִין, אוֹ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[36] - חֲרֵי**
20 **זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ -**
21 **אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[37]. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין וְלֹא**
22 **קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין - יֵשׁ**
23 **לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[38]. לְפִיכָךְ הוּא נַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם**
24 **שׁוֹמֵר שָׂכָר[39]. וְאִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן;**
25 **וְאִם נֶאֶנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁאָבְדוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן - חֲרֵי זֶה**
26 **פָּטוּר.**

34) משנה, שם מג. 35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. 36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. 37) נראה שהמדובר כששמרן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. 38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף־על־פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. 39) נתבאר בהלכה הקודמת.

27 **ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[40] קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן;**
28 **אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן, כְּכָל**
29 **מִלְוֶה שֶׁבָּעוֹלָם[41], עַד שֶׁיַּחֲזִירֵם לַבְּעָלִים.**

40) רי"ף בשם רב האי גאון. 41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא־הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

1 **ח. הַמַּפְקִיד מָעוֹת[42] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין צְרוּרִין בֵּין**
2 **מֻתָּרִין - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ**
3 **אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. וְהוּא שֶׁיִּטְמְנֵם**
4 **בַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[43].**

42) משנה שם. 43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

5 **ט. הַמַּפְקִיד חָבִית[44] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁיִּחֲדוּ לָהּ**
6 **הַבְּעָלִים[45] מָקוֹם בֵּין לֹא יִחֲדוּ לָהּ מָקוֹם, וְטִלְטְלָהּ**
7 **לְצָרְכּוֹ[46] וְנִשְׁבְּרָה, בֵּין מִתּוֹךְ יָדוֹ[47] נִשְׁבְּרָה בֵּין אַחַר**
8 **שֶׁהֶחֱזִירָהּ לַמָּקוֹם שִׁיְּחֲדוּ לָהּ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[48].**
9 **טִלְטְלָהּ לְצָרְכָּהּ, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ בֵּין**
10 **שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִשֶּׁהֶנִּיחָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר[49] - פָּטוּר[50].**

44) משנה, שם מ: וגמרא מא. 45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. 46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. 47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. 48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. 49) ומכל־שכן אם החזירה למקומה. 50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בבותיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידינו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקודמים להם)? ובכסף־משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאביי ורבא ואילך)].

11 **י. אֵין מְקַבְּלִין[51] פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים[52] וְלֹא מִן**
12 **הָעֲבָדִים[53] וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת. קִבֵּל מִן הָאִשָּׁה -**
13 **יַחֲזִיר לְאִשָּׁה[54]; מֵתָה - יַחֲזִיר לְבַעְלָהּ[55]. קִבֵּל מִן**
14 **הָעֶבֶד[56] - יַחֲזִיר לָעֶבֶד; מֵת - יַחֲזִיר לְרַבּוֹ[57]. קִבֵּל מִן**
15 **הַקָּטָן[58] - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ דֶּקֶל שֶׁיֹּאכַל**
16 **בָּהֶן פֵּרוֹתָיו[59]. וְכֵלָן שֶׁאָמְרוּ[60] בְּשָׁעַת מִיתָתָן: שֶׁל**
17 **פְּלוֹנִי הֵם, אִם נֶאֱמָנִין לוֹ[61] - יַעֲשֶׂה כְּפִרוּשָׁן[62], וְאִם**
18 **לָאו - יַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶם[63].**

51) ברייתא בבא־בתרא נא: נב. 52) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). 53) סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם). 54) ואף־על־פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד־משנה בשם הר"י מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. 55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. 56) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. 57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדוניהם. ואף־על־פי־כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר־כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. 58) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. 59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו שני פירושים, אחד – ספר־תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד־משנה). [והרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנוטל (מגיד־משנה). וראה רמ"א אבן־העזר סימן פו ס"א, ו'בית שמואל' שם ס"ק ח. ובהגהות מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. 60) גמרא שם. 61) אם הנפקד מאמין להם. 62) כמו שאמרו. 63) ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור' אבן־העזר שם).

19 **יא. הַפִּקָּדוֹן וְהָאֲבֵדָה[64] לֹא נִתְּנוּ לְתָבַע אֶלָּא**
20 **בְּמְקוֹמָם. כֵּיצַד? הִפְקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם - אֵינוֹ**
21 **יָכוֹל לְתָבְעוֹ בְּנֹב[65]; וְאִם הֶחֱזִיר לוֹ בְּנֹב - מְקַבְּלוֹ**
22 **מִמֶּנּוּ[66]. הִפְקִיד אֶצְלוֹ בַּיִּשּׁוּב, וְהֶבִיא פִּקְדוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר**
23 **- אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[67]; אֶלָּא יֹאמַר לוֹ[68]: הֲרֵי הוּא**
24 **בְּאַחֲרָיוּתְךָ עַד שֶׁתַּחֲזִירֶנּוּ לִי בַּיִּשּׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִפְקַדְתִּי**
25 **אֶצְלְךָ בַּיִּשּׁוּב.**

64) בבא־קמא קיח. 65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. 66) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזיר לי שם. 67) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. 68) יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון ביישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראבי"ה שהוא פטור).

26 **יב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לִמְדִינַת**
27 **הַיָּם, וַהֲרֵי הַשּׁוֹמֵר רָצָה לְפָרֵשׁ מֵהַבָּשָׂה לַיָּם אוֹ לָצֵאת**
28 **בְּשַׁיָּרָא[69] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהֵבִיא**

1 הַפִּקָּדוֹן לְבֵית דִּין - נִפְטָר מֵאַחֲרָיוּת שְׁמִירָתוֹ.
2 וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, שֶׁאֵין אוֹסְרִין זֶה בְּמִדִּינָה זוֹ
3 מִפְּנֵי פִּקָּדוֹן שֶׁל זֶה שֶׁהָלַךְ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיכוֹ
4 עִמּוֹ, שֶׁמָּא יֵאָרַע לוֹ אֹנֶס וְיִהְיֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וּבֵית
5 דִּין מַפְקִידִין אוֹתוֹ בְּיַד נֶאֱמָן אֶצְלָם, מִשּׁוּם הָשֵׁב
6 אֲבֵדָה לַבְּעָלִים[70].

69) לדרך רחוקה. 70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

7 א. הַמַּפְקִיד[2] אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ
8 אָבְדוּ[3], אָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְנִמְצָא
9 הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם
10 תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה
11 הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[4], שֶׁהֲרֵי אָמַר אֲשַׁלֵּם[5]. חָזְרָה הַבְּהֵמָה
12 עַצְמָהּ - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[6] הִיא וְגִדּוּלֶיהָ[7] וּוְלָדוֹתֶיהָ;
13 שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שֶׁבַח הַבָּא מִגּוּפָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח
14 הַבָּא מֵאֵלָיו[8]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9], שֶׁאֵין הַגַּנָּב מַחֲזִיר גְּזוֹת
15 וּוְלָדוֹת אֶלָּא לִפְנֵי יֵאוּשׁ[10]. נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה
16 לְשַׁלֵּם[11], וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי
17 כֶּפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה
18 וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר[12]
19 פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ וְנִגְנְבָה, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי
20 נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל
21 וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹכֵר; שֶׁאִלּוּ רָצָה
22 הַשּׁוֹכֵר, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁנַגְנְבָה בְּאֹנֶס וְנִפְטָר.

2) בבא־מציעא לג: 3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב לישבע שבועת השומרים. 4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתי קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על־מנת שהקרן יהיה בטוח לו (רש"י שם). 5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמא עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא־מינה מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. 6) בבא־קמא קח: (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א). 7) הצמר שגזז הגנב. 8) טעם זה אמרו בב"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד־משנה) הם של המפקיד. 9) בהלכות גניבה פ"א הי"א. 10) כלומר, הצמר שגזז לפני שנתייאשו הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והוולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. 11) משנה, שם לג: 12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

23 ב. שׁוֹמֵר[13] חִנָּם שֶׁאָמַר: פָּשַׁעְתִּי - זָכָה בַּכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי
24 חִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם[14]; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: נִגְנְבָה אוֹ
25 אָבְדָה, וְהָיָה פָּטוּר[15]. וְכֵן נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר[16]
26 שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה - קָנָה הַכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ
27 לְשַׁלֵּם; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: מֵתָה[17], וְהָיָה נִפְטָר. אֲבָל
28 הַשּׁוֹאֵל - אֵינוֹ קוֹנֶה הַכֶּפֶל עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מֵעַצְמוֹ[18].
29 קָדַם וְשִׁלֵּם מֵעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם
30 תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹאֵל[19].

13) מימרא של רב פפא, שם לד. 14) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף־על־פי שלא אמר בפירוש: הריני משלם ('בית יוסף' חו"מ שם). 15) אם היה נשבע על כך. 16) כרב פפא, שם. 17) כדרכה. 18) אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששנינו בברייתא כמותו. 19) בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף־על־פי־כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

31 ג. כָּל הַקּוֹנֶה[20] הַכֶּפֶל - קוֹנֶה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו.
32 כֵּיצַד? הִפְקִיד אַרְבַּע סְאִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין

סֶלַע, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם סֶלַע וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין אַרְבַּע סְלָעִים - חֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא סֶלַע[21]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִטְרִיחָן לַבְּעָלִים בַּדִּין; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁפָּשַׁע, וְחִיְּבוּהוּ בֵּית דִּין לִתֵּן, וְלֹא נָתַן בִּרְצוֹנוֹ עַד שֶׁפָּסְקוּ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כָּךְ הַגַּנָּב אוֹ נִמְצָא הַפִּקָּדוֹן - יַחֲזֹר לַבְּעָלִים כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּמַחֲזִירִין לַשּׁוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּלִים אוֹ קַרְקַע גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוּמָא[22] - מַחֲזִיר לַשּׁוֹמֵר כֵּלָיו אוֹ שָׁוֵיהוּ[23].

20) שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). 21) במסקנא שם חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית־דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כותב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד־משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). 22) הדיינים העריכו את שויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. 23) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית־דין אינה חוזרת, ואם שמו בית־דין כליו של לווה ונתנום למלוה בחובו ואחר־כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא־הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד־משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לוה למלוה].

ד. תְּבָעוּהוּ[24] בְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר, וְנִשְׁבָּע[25], וְאַחַר כָּךְ שִׁלֵּם[26], וְהֵבִיא הַגַּנָּב, הוֹאִיל וְשִׁלֵּם בִּרְצוֹנוֹ - זָכָה בַּכֶּפֶל[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִטְרִיחָן בַּתְּחִלָּה לַדִּין עַד שֶׁנִּשְׁבַּע. אָמַר הַשּׁוֹמֵר בַּתְּחִלָּה: אֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם - זָכָה בַּכֶּפֶל[28].

24) מחלוקת אביי ורבא בבבא־קמא קח. 25) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. 26) לפנים משורת הדין (רש"י שם). 27) כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קנ"ם". 28) ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

ה. אָמַר[29]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: אֵינִי מְשַׁלֵּם[30]; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וּמֵת, וְאָמְרוּ הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין[31]; אוֹ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְתִבְעַ אֶת הַשּׁוֹמֵר עַד שֶׁמֵּת, וְתָבַע הַבָּנִים[32], וְשִׁלְּמוּ בְּנֵי הַשּׁוֹמֵר; אוֹ שֶׁשִּׁלְּמוּ הַבָּנִים לַבָּנִים[33]; אוֹ שֶׁשִּׁלֵּם הַשּׁוֹמֵר מֵחֶצָה[34]; שָׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת, וְשִׁלֵּם אַחַת מֵהֶן[35]; שָׁאַל מֵהַשֻּׁתָּפִין, וְשִׁלֵּם לְאֶחָד מֵהֶן; שֶׁהָפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ, וְשִׁלֵּם אֶחָד מֵהֶן[36]; שָׁאַל מִן הָאִשָּׁה[37], וְשִׁלֵּם לְבַעְלָהּ[38]; אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה[39], וְשִׁלֵּם בַּעְלָהּ[40] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וַהֲרֵי הַכֶּפֶל מֻטָּל בְּסָפֵק וְאֵינוֹ תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן[41], לְפִיכָךְ חוֹלְקִין הַכֶּפֶל[42] אוֹ הַשָּׁבַח בֵּין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וּבֵין הַשּׁוֹמֵר. וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְתָפַס הַכֹּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43], וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[44].

29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשארו בתיקו. 30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד (מגיד־משנה). 31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוונתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. 32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי? והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובעו עד שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק שהיורשים אינם זוכים בכפל אף־על־פי ששילמו, שהרי אין עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף - ורבינו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף־משנה כאן). ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר־כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. 33) נתבאר בהערה הקודמת. 34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום

כשאינו מפצה את כל ההפסד. 35) אם־תמצי־לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם־תמצי־לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי־כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אם־תמצי־לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא השניה]. 36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם־תמצי־לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. 37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. 38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפוטרופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). 39) לצורך נכסי מלוג שלה. 40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). 41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. 42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, ורבינו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [וב'בית יוסף' חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופלפולא חריפתא אות ד)]. 43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון. 44) שאין בית־דין מגבים קנסות בחוץ לארץ, וכפל קנס הוא, אף־על־פי־כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה־לארץ, מפרש בכסף־משנה: שבחוצה־לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית־דין מגבים כלל כפל בחוץ־לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שבית־דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית־דין היו נותנים חצי לזה וחצי לזה, ואף־על־פי־כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה־לארץ בלבד, כלומר, אף־על־פי שאין מגבים קנס - אם תפס אין מוציאים מידו].

1 **ו. נִגְנַב[45] הַפִּקָּדוֹן בְּאָנְסָ[46], וְאַחַר כָּךְ הֵבֵר הַגַּנָּב[47] -**
2 **אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר עוֹשֶׂה דִּין עִם**
3 **הַגַּנָּב[48] וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע[49]. קָדַם וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הֵבֵר**
4 **הַגַּנָּב[50]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - רָצָה עוֹמֵד**
5 **בִּשְׁבוּעָתוֹ[51], רָצָה עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[52]; וְאִם שׁוֹמֵר**
6 **שָׂכָר הוּא - עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין[53]. נִגְנַב הַפִּקָּדוֹן בְּאָנְסָ[54],**
7 **וְהֶחֱזִירוֹ הַגַּנָּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הוּא בְּהֶמָּה,**
8 **וּמֻתָּה שָׁם בְּפִשִּׁיעָה - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם כָּלְתָה**
9 **שְׁמִירָתוֹ[55] וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָלְתָה שְׁמִירָתוֹ[56].**
10 **לְפִיכָךְ: הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים**
11 **- אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.**

45) בבא־קמא קח: 46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. 47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. 48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד־משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). 49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. 50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). 51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרתי והסתלקתי מכל הענין הזה. 52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). 53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושנו כאן מסתמך בעיקר על המגיד־משנה]. 54) בעיא שלא נפשטה, שם. 55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. 56) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

יום רביעי ו' מנ"א ה'תשע"ח

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

12 **יֵשׁ בְּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה,**
13 **וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לְהַלְווֹת**
14 **לְעָנִי וָמָךְ. ב) שֶׁלֹּא יִגּשׁ[1] אוֹתוֹ. ג) לְגֹשׁ[2] אֶת הָעוֹבֵד**
15 **כּוֹכָבִים. ד) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בְּזָרוֹעַ. ה)**
16 **לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לְבָעָלָיו בַּזְּמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[3]. ו)**
17 **שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ**
18 **לוֹ. ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה. ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כְּלִים**
19 **שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית.**
20 **י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית. יא) שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּק[4] אָדָם**
21 **בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית: שֶׁלֹּא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב**
22 **שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב. יב) לְלְווֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
23 **וּלְהַלְווֹת[5] לוֹ בְּרִבִּית.**
24 **וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:**

1) ילחוץ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר"

(רבינו לקמן פרק א הלכה ב). 2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). 3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). 4) שלא ייתן יד. 5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלווה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְוֹות לָעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל[2], שֶׁנֶּאֱמַר: אִם**
2 **כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ. יָכוֹל רְשׁוּת[3]?**
3 **תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ וְגוֹ'. וּמִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה**
4 **מִן הַצְּדָקָה[4] אֶל הֶעָנִי הַשּׁוֹאֵל[5]; שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ**
5 **לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמַדָּה זוֹ[6]. וְהַתּוֹרָה**
6 **הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁיִּמָּנַע מִלַּהֲלוֹות לֶעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר:**
7 **וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְגוֹ'[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה להלוות לעניי ישראל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל.

בשו"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות־עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי"" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר. את חיוב ההלוואה לעשירים אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד: אין לי אלא עני, עשיר מנין כו'".

מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו, ואם כן חוזרת השאלה מדוע לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש.

והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה־שאין־כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבוי דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות־עשה מהתורה.

ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצות־עשה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" ובזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי "יין מלכות' ספר משפטים סימן ז)

2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושולחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). 3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". 4) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") 5) המבקש. 6) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצז). 7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

ב. כָּל הַנּוֹגֵשׁ[8] הֶעָנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר 8
לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ 9
כְּנֹשֶׁה[9]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְנָגֹשׁ אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים 10
וּלְהָצֵר לוֹ[10], שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי[11] תִּגֹּשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה 11
לָמְדוּ[12], שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[13]. 12

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות־עשה לנגוש את העכו"ס ולהצר לו כו'".

וצריך להבין הרי גם בנוגע לאומות העולם מצינו פרטי דינים של הנהגה במדת החסד והרחמים, ולדוגמא "מפרנסין ומכסין עניי עכו"ם עם ישראל. ובנוגע לבני נח כתב בהלכות מלכים (סוף פ"ח) שכן "אין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים עובדי עבודה־זרה... אבל זרעו של אברהם והם ישראל ... רחמנים הם על הכל".

ולא עוד אלא שאפילו על בעלי חיים הזהירה תורה, שהלא איסור צער בעלי חיים הוא מן התורה, כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג ספי"ז).

ולכאורה אין מתאים כל הנ"ל עם ה"מצוה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו", וכמו כן הוא בנוגע לריבית שכתב: "ומצות־עשה להשיך לעכו"ם כו'".

ויש לומר שהמצוה להלוות בריבית לנכרי היא לא כדי להצר לו אלא כדי שלא להפסיד ממון ישראל שהרי הגויים בינם לבין עצמם מלווים בריבית אלא שיש דין מיוחד

שאין להלוות לישראל בריבית.
וכן הוא בעניין ליגוש את העכו"ם ולהצר להם שהכוונה בזה היא להציל ממון ישראל ולאלצו להשיב ההלוואה בזמנה כדי שלא לגרום הפסד ממון לישראל, שכן על הרווחת זמן הפירעון משלמים (הגויים) ממון.
(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ט)

8) לוחץ, תובע בחזקה. 9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). 10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמז). 11) צריך להיות: את הנכרי. 12) ספרי דברים ראה - קיג. 13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

1 **ג. אָסוּר לְאָדָם לְהַרְאוֹת[14] עַצְמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בִּזְמַן**
2 **שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אֲפִלּוּ לַעֲבֹר לְפָנָיו, שֶׁלֹּא יַפְחִידוֹ**
3 **אוֹ יַכְלִימוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ, וְאֵין צָרִיךְ**
4 **לוֹמַר אִם תִּבָּעֵנִי[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לָזֶה לְהִבָּעֵת, כָּךְ**
5 **אָסוּר לַלֹּוֶה לִכְבֹּשׁ[16] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ:**
6 **לֵךְ וָשׁוּב. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ**
7 **לֵךְ וָשׁוּב. וְכֵן אָסוּר לַלֹּוֶה לְקַח הַלָּוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ**
8 **שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ וּלְאַבְּדָהּ[17], עַד שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּעַל חוֹב**
9 **מֵאַיִן יִגְבֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה עָשִׁיר גָּדוֹל. וְעוֹשֶׂה**
10 **זֶה - רָשָׁע הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: לוֶֹה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[18].**
11 **וְצִוּוּ חֲכָמִים[19]: יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.**

14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה וייבוש"). 15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). 16) לעכב, להשהות. 17) וגורם לאבדה מן המלווה. 18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. 19) אבות שם, משנה יב.

12 **ד. כְּשֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה הַלָּוָאתוֹ[20], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
13 **עָשִׁיר וְהַלּוֶה דָּחוּק וְטָרוּד בְּמִזּוֹנוֹת[21] - אֵין מְרַחֲמִין**
14 **בַּדִּין[22], אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל**
15 **מְטַלְטְלִין שֶׁיִּמְצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמְּטַלְטְלִין**
16 **- גּוֹבִין לוֹ מִן הַקַּרְקַע[23], אַחַר שֶׁמַּחֲרִימִין[24] עַל מִי**
17 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְטַלְטְלִין אוֹ מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ[25] מְטַלְטְלִין וְלֹא**
18 **יְבִיאֵם לְבֵית דִּין[26]. וְגוֹבִין מִכָּל קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ. אַף**
19 **עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לִכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ**
20 **שֶׁקָּדַם[27] - גּוֹבִין לָזֶה[28], וְאִם יָבוֹא[29] הָרִאשׁוֹן וְיִטְרֹף**
21 **- יִטְרֹף[30]. טָעַן הַלּוֶה: שְׁמִטַּלְטְלִין אֵלּוּ שֶׁבְּיָדֵי אֵינָן**
22 **שֶׁלִּי, אֶלָּא פִּקָּדוֹן הֵם בְּיָדִי אוֹ שְׁכוּרִין אוֹ שְׁאוּלִין -**
23 **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[31], אוֹ יָבִיא[32] רְאָיָה[33] אוֹ יַגְבֶּה מֵהֶן**
24 **בַּעַל חוֹבוֹ.**

20) בבית דין. 21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". 22) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד). 23) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמַלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. 24) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז). 25) שיש לו ללווה. 26) או לא הודיע לבית דין. 27) לווה ממנו לפני שלווה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. 28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. 29) כלומר, ולכשיבוא. 30) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו - יטרוף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). 31) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. 32) פירוש, אלא או יביא. 33) עדים, שכן הוא כדבריו.

25 **ה. אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מִכְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל**
26 **לוֶֹה, וְלֹא מִבְּגָדִים צְבוּעִים שֶׁצָּבָעָן לִשְׁמָן[34], אַף עַל**
27 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לָבְשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מִסַּנְדָּלִים חֲדָשִׁים**
28 **שֶׁלָּקָחָן לִשְׁמָן, אֶלָּא חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
29 **אֲמוּרִים? בִּכְלֵי הַחֹל; אֲבָל בִּגְדֵי שַׁבָּת וְהַמּוֹעֵד -**
30 **גּוֹבֶה אוֹתָן בַּעַל חוֹבוֹ[36]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ**
31 **בָּהֶן טַבָּעוֹת וּכְלֵי זָהָב אוֹ כֶּסֶף[37], שֶׁהַכֹּל לְבַעַל חוֹבוֹ.**

34) לשם אשתו ובניו. 35) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). 36) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד). 37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם

הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

1 **ו. הָיוּ לוֹ מַטַּלְטְלִין אוֹ קַרְקַע, וַהֲרֵי עָלָיו שִׁטְרֵי**
2 **חוֹבוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאָמַר: הֲרֵי כָּל נְכָסַי**
3 **מְשֻׁעְבָּדִין לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִם יִטְּלוּ אוֹתָן**
4 **הַיִּשְׂרְאֵלִים בְּחוֹבָם, יֵאָסְרוּ אוֹתִי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
5 **בְּחוֹבָן וְאֶהְיֶה בַּשְּׁבָיָה - הוֹרוּ רַבּוֹתַי[38], שְׁאֵין שׁוֹמְעִין**
6 **לוֹ, וְיִגְבּוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
7 **וְיַאַסְרוּהוּ - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לִפְדּוֹתוֹ[39].**

38) הרי"ף שם. 39) המצוה להצילו אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

8 **ז. מְסַדְּרִין[40] לְבַעַל חוֹב[41], כִּדְרֵךְ שֶׁמְּסַדְּרִין בַּעֲרָכִין[42].**
9 **כֵּיצַד? אוֹמְרִין לַלָּוֶה: הָבֵא[43] כָּל הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ**
10 **לְךָ, וְלֹא תַנִּיחַ אֲפִלּוּ מַחַט אַחַת. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל**
11 **מָזוֹן[44] שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִכְסוּת**
12 **הָרְאוּיָה לוֹ. וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי אוֹ מִצְנֶפֶת**
13 **זְהוּבָה[45], אֶלָּא מַעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[46], וְנוֹתְנִין לוֹ**
14 **כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ[47] לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּמִטָּה[48] לִישֵׁב**
15 **עָלֶיהָ, וּמִטָּה וּמַצָּע הָרְאוּיִין לוֹ לִישֵׁן עֲלֵיהֶם. וְאִם**
16 **הָיָה עָנִי - מִטָּה וּמַפָּץ[49] לִישֵׁן עָלָיו. וְאֵין נוֹתְנִין**
17 **כֵּלִים כָּאֵלּוּ[50] לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב**
18 **בְּמְזוֹנוֹתֵיהֶם[52]. וְנוֹתְנִין לוֹ סַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו[53]. הָיָה**
19 **אֻמָּן[54] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין.**
20 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָרָשׁ[55] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין וּשְׁתֵּי**
21 **מְגֵרוֹת[56]. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט[57]**
22 **- נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמְרֻבֶּה, וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן**
23 **הַמּוּעָט, וְאֵין לוֹקְחִין לוֹ כֵּלִים מִדְּמֵי הַמְרֻבֶּה[58]. הָיָה**
24 **אָבָר אוֹ חַמָּר - אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צֶמֶד[59] וְלֹא**
25 **חֲמוֹרוֹ[60]. וְכֵן אִם הָיָה סַפָּן - אֵין נוֹתְנִים לוֹ**
26 **סְפִינָתוֹ[61]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מֵאֵלּוּ -**
27 **אֵין אֵלּוּ כֵּלִים[62], אֶלָּא נְכָסִים[63], וְיִמָּכְרוּ עִם שְׁאָר**
28 **הַמַּטַּלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנָּתְנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.**

40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. 41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג). 42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). 43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. 44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך" - החייהו מערכך. 45) רקומה זהב. 46) בבא מציעא שם. 47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). 48) כיסא.

49) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. 50) לא כסות וגם לא מזון. 51) אפילו הקטנים. 52) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". 53) של ראש ושל יד (שם) - כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). 54) שם. 55) נגר. 56) משורים. 57) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. 58) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). 59) צמד בקר לאיכר. 60) אם היה חמר (שם). 61) שם יח. 62) כלי אומנות. 63) שם בגמרא לדעת תנא קמא.

29 **ח. מַלְוֶה[64] שֶׁבָּא לְהַפְרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלָּוֶה, כְּגוֹן**
30 **שֶׁהָיָה הַלָּוֶה בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, וְתָפְסָה הָאִשָּׁה**
31 **מַטַּלְטְלִין מִנְּכְסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שְׁתּוּזּוֹן מֵהֶן - מוֹצִיאִין**
32 **אוֹתָן מִיָּדָהּ[65] וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ**
33 **עִמָּהּ - לֹא הָיָה יָכוֹל לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עַד**
34 **שֶׁיִּפְרַע לוֹ כָּל חוֹבוֹ[66].**

64) תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. 65) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג:) אף על פי שקדמו לחוב המעריך - הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). 66) כמבואר למעלה הלכה ז.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו, ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה מעבדו ושחררו.

35 **א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה אֶת חוֹבוֹ: אִם**
36 **נִמְצְאוּ לַלָּוֶה נְכָסִים - מְסַדְּרִין לוֹ, וְנוֹתְנִין לְבַעַל**
37 **חוֹבוֹ אֶת הַשְּׁאָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2]; וְאִם לֹא נִמְצָא**
38 **לַלָּוֶה כְּלוּם, אוֹ נִמְצְאוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ בִּלְבַד**
39 **- יֵלֵךְ הַלָּוֶה לְדַרְכּוֹ. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ[3], וְאֵין**
40 **אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאַתָּה עָנִי, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין**
41 **אוֹתוֹ[4], כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
42 **תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[5]. אֶלָּא אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: אִם אַתָּה**
43 **יוֹדֵעַ נְכָסִים לָזֶה הַמְחֻיָּב לְךָ - לֵךְ וּתְפֹס אוֹתָן.**

2) למעלה פ"א הלכה ז. 3) בבית־הסוהר, כי "לא מצאנו בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון" (מגיד־משנה). 4) שאין לו כלום. 5) ודרכים אלו - אמצעי נגישה הם.

44 **ב. טָעַן[6] שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֶחְבִּיא אוֹתָן וַהֲרֵי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**
45 **- אֵין מִן הַדִּין שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ**
46 **בֵּית דִּין[7]; שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ**
47 **תַּעֲמֹד. אֲבָל מַחֲרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל**
48 **חוֹבוֹ. כְּשֶׁרָאוּ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[8] שֶׁעָמְדוּ אַחַר**

חִבּוּר הַגְּמָרָא, שֶׁרַבּוּ הָרַמָּאִים[9], וְנִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי לְוִין[10], הִתְקִינוּ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַלְוֶה שְׁבוּעָה חֲמוּרָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[11]: שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם יָתֵר עַל דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ, וְשֶׁלֹּא הֶחְבִּיאָן בְּיַד אֲחֵרִים, וְשֶׁלֹּא נָתַן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[12]. וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָה זוֹ: שֶׁכָּל שֶׁיַּרְוִיחַ וְכֹל שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ אוֹ לִרְשׁוּתוֹ מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ - לֹא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כְּלוּם לֹא לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא לְבָנָיו[13], וְלֹא יַלְבִּישׁ אוֹתָן, וְלֹא יַסִּפֵּל בָּהֶן, וְלֹא יִתֵּן מַתָּנָה לְאָדָם בָּעוֹלָם, אֶלָּא יוֹצִיא מִכָּל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ מִזּוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מָזוֹן הָרָאוּי לוֹ וּכְסוּת הָרָאוּי לוֹ[14], לֹא אֲכִילַת הַזּוֹלְלִים וְהַסּוֹבְאִין אוֹ בְּגֵי מְלָכִים וְלֹא מַלְבּוּשֵׁי הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים[15], אֶלָּא כְּדַרְכּוֹ, וְכָל הַיָּתֵר עַל צָרְכּוֹ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, עַד שֶׁיְּגַמְּנוּ כָּל חוֹבוֹ. וּמַחֲרִימִין תְּחִלָּה עַל מִי שֶׁיֵּדַע לִפְלוֹנִי נְכָסִים, גְּלוּיִין אוֹ טְמוּנִין, וְלֹא יוֹדִיעַ לְבֵית דִּין. גַּם אַחַר הַתַּקָּנָה אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל לְוֶה, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁלֹּא תִּקְנוּ לַעֲקֹר גּוּף הַתּוֹרָה[16]. אֶלָּא הַלְוֶה עַצְמוֹ יוֹצִיא כֵּלָיו, אוֹ יֹאמַר: כָּךְ וְכָךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לִי; מַנִּיחִין הָרָאוּי לוֹ, וְיוֹצִיא הַשְּׁאָר, וְיִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ. וְכָזֶה דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹתָן. נִרְאָה לוֹ מָמוֹן אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, וְאָמַר: שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, אוֹ עֶסֶק הוּא בְּיָדִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[17], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[18].

6) המלוה. 7) בבא־מציעא קיג. ראה לקמן פ״ג הל׳ ג. 8) רבנן סבוראי (הגהות מיימוניות). 9) המסתירים ממונם, ואומרים אין לי. 10) שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי. 11) היינו כשס״ת בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו שתיקנו חכמים על השומר האומר הריני משלם, מפני החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר בפ״ו מהל׳ שאלה ופקדון הל׳ א (הגר״א סי׳ צט ס״ק א. עיין שם). 12) ואע״פ שמתנה על־מנת להחזיר, דינה כמתנה - כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו אלא כדי להבריח מן הבעל־חוב, ומן הדין בעל־חוב גובה אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: ״שבועת החשד״ (כסף־משנה שם). 13) השווה למעלה פ״א הל׳ ז. 14) השווה שם. 15) פקידי מלוכה גבוהים. 16) דבר תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים. 17) חזקה - כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה פ״א הל׳ ד). 18) הר״י מיגאש, בתשובה סי׳ קסט.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם וְכָל מַה שֶּׁיַּרְוִיחַ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ - אֵין כָּל אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת בָּא וּמַשְׁבִּיעוֹ[19], שֶׁשְּׁבוּעָה אַחַת כּוֹלֶלֶת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[20] הִיא, וְאֵין מְדַקְדְּקִין בָּהּ לְהַחְמִיר[21] אֶלָּא לְהָקֵל.

19) שנית אותה שבועה. 20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. 21) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי־חובות, שכל שירוויח יתן גם להם (לחם־משנה ומשנה־למלך).

ד. מִי שֶׁהֶחְזִק שֶׁהוּא עָנִי וְכָשֵׁר[22] וְהוֹלֵךְ בַּתֹּם, וְהַדָּבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ לַדַּיָּן וּלְרֹב הָעָם, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּתַקָּנָה זוֹ, וְהֶחְזִק הַתּוֹבֵעַ[23] שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּעֲנִיּוּת זֶה[24], אֶלָּא רוֹצֶה לְצַעֲרוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, לְהָצֵר לוֹ וּלְבַיְּשׁוֹ בָּרַבִּים, כְּדֵי לְהַנְקֵם מִמֶּנּוּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיִלְוֶה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[25], אוֹ יִקַּח נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26] וְיִתֵּן לָזֶה, עַד שֶׁיְּנַצֵּל מִשְּׁבוּעָה זוֹ - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאָסוּר לְדַיָּן יְרֵא שָׁמַיִם לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה זוֹ; וְאִם הִשְׁבִּיעוֹ - בְּטֵל לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה: לֹא תִּהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַדַּיָּן לִגְעֹר בַּתּוֹבֵעַ וּלְטָרְדוֹ[27], מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֶר וְהוֹלֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ. שֶׁלֹּא תִּקְנוּ הַגְּאוֹנִים תַּקָּנָה זוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הָרַמָּאִין[28], וַהֲרֵי נֶאֱמַר[29]: עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ - דָּרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי, וּמֵאַחַר שֶׁהֶחְזִק זֶה שֶׁהוּא עָנִי וְשֶׁאֵינוֹ רַמַּאי - אָסוּר לְהַשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמִּי שֶׁהֶחְזִק רַמַּאי, וּדְרָכָיו מְקֻלְקָלִין בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, וַהֲרֵי הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן, וְטָעַן שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא רָץ לְהִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ - שֶׁאֵין רָאוּי לְהַשְׁבִּיעוֹ[30]. אֶלָּא אִם יֵשׁ כֹּחַ בַּדַּיָּן לְעַשּׂוֹתוֹ[31] עַד שֶׁיִּפְרַע בַּעַל חוֹבוֹ, אוֹ לְנַדּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן - יַעֲשֶׂה, מֵאַחַר שֶׁהוּא אָמוּד, שֶׁפְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה[32]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁעַיֵּשֶׂה הַדַּיָּן מִדְּבָרִים אֵלּוּ, וְכַנָּתוֹ לִרְדֹּף הַעֶזֶק בִּלְבַד, שְׁנִצְטַוִּינוּ לְרָדְפוֹ[33], וְלֹא לַעֲבֹר[34] הַדִּין עַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - הֲרֵי זֶה מֵרֵשָׁה לַעֲשׂוֹת, וּמְקַבֵּל שָׂכָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[35].

22) אדם ישר. 23) יודעים בו רבים. 24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: ״בענין של זה״, כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיין ׳פרישה׳ סי׳ צט). 25) ברי׳ביות. 26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל־חוב ואינו גובה מהם (השווה שו״ע סי׳ צז סעיף כו). 27) לגרשו מעל פניו. 28) כמבואר לעיל הל׳ ב. 29) בבבא־מציעא כח, בענין מוצא אבידה. 30) ויקרא רבה פ״ו, ג: ״אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה״ (הגר״א סימן פז ס״ק קיב). 31) לכופו. 32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. 33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירשו שהמדובר בדין מרומה (עיין רדב״ז פכ״ב מהל׳ סנהדרין הל׳ ג). 34) להטות. 35) כמו שאמרו (אבות פ״ב משנה יב ״וכל מעשיך יהיו לשם שמים״. וכתב המגיד־משנה בשם המפרשים האחרונים ז״ל: ״שלא כל ב״ד מורשה בכך אלא־אם־כן הוא ב״ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינין שאינן מומחין - יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו״. ובפכ״ד מהל׳ סנהדרין הל׳ ב, כתב רבינו עצמו:

"משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם־משנה).

1 **ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁעָלָיו,**
2 **וְהוֹדָה[36] לַאֲחֵרִים בְּחוֹבוֹת אֲחֵרִים[37], וְהִשְׁיְּגָה יָדוֹ יָתֵר**
3 **עַל הָרָאוּי לוֹ - לֹא יִטְּלוּ הַיֶּתֶר אֶלָּא בַּעֲלֵי שְׁטָרוֹת**
4 **בִּלְבַד[38], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[39] עוֹשֶׂה בְּהוֹדָאָתוֹ עַל נְכָסָיו**
5 **שֶׁל זֶה.**

36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג). 37) הקודמים - לדבריו - להלוואה שבשטר. 38) אבל אם יש עדי הלוואה והם מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים - המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד־משנה, וראה ה"ו). 39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח נכסיו מן המלוה.

6 **ו. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן[40] מֵאָה, וְלֵוִי חַיָּב**
7 **לְרְאוּבֵן מֵאָה - מוֹצִיאִין מִלֵּוִי וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן.**
8 **לְפִיכָךְ, אִם אֵין לִרְאוּבֵן נְכָסִים[41], וְהָיוּ לוֹ שְׁטָרֵי חוֹב**
9 **עַל לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: שְׁטַר אֲמָנָה הוּא[42], פָּרוּעַ הוּא[43],**
10 **וְהוֹדָה לוֹ רְאוּבֵן[44] - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הוֹדָאָתוֹ[45],**
11 **שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין לְאַבֵּד זְכוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן;[46]**
12 **אֶלָּא יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן[47] וְיִטֹּל מִלֵּוִי, כְּדִין כָּל טוֹרֵחַ[48]**
13 **שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[49]. וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו**
14 **שְׁטַר חוֹב, וְהוֹדָה לְאַחֵר מֵעַצְמוֹ בְּחוֹב אַחֵר[50], אִם**
15 **אֵין לוֹ נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבּוּ שְׁנֵיהֶם - גּוֹבֶה בַּעַל הַשְּׁטָר**
16 **בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה[51].**

40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד־לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלוהו אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, דהיינו למי שהקרן שלו - רש"י). 41) כי אם יש לו נכסים - אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא־קמא מ. (מגיד־משנה). 42) לא לוה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. 43) ונשאר השטר בידי ראובן. 44) שהשטר פרוע או אמנה. 45) של ראובן. 46) כתובות שם, וכפירושו של אביי. 47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו להלן פכ"ב הל' י). 48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. 49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). 50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר - ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). 51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנוניא, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנוניא של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור, והגורם לקנוניא הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל־חובו כמבואר שם, ובכן החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמודה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנוניא האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנוניא גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' ה נלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' ה כבר התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנוניא, ולכך מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעתו לאמת הודאתו – כסף־משנה. עיין ש"ך סי' צט ס"ק ג).

17 **ז. אָסוּר לְאָדָם לְהַלְווֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים[52], וַאֲפִלּוּ**
18 **לְתַלְמִיד חָכָם[53], אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[54].**
19 **וְהַמַּלְוֶה בִּשְׂטָר - מְשֻׁבָּח יוֹתֵר[55]. וְכָל הַמַּלְוֶה בְּלֹא**
20 **עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[56],**
21 **וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ[57].**

52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). 53) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם - שמא מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). 54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. 55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע סי' ע, ס"ק ד). 56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. 57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

22 **ח. הָרַב[58] שֶׁלָּוָה מֵעַבְדּוֹ וְאַחַר כָּךְ שִׁחְרְרוֹ, אוֹ לָוָה**
23 **מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ - אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם; שֶׁכָּל**
24 **מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רַבּוֹ, וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּיַד הָאִשָּׁה**
25 **- בְּחֶזְקַת בַּעְלָהּ[59], אֶלָּא אִם הֵבִיאָה רְאָיָה שֶׁהֵחֵן**
26 **מִנְּדוּנְיָתָהּ[60].**

58) בעלו של העבד (בבא־בתרא נא). 59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממונו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד־משנה ולחם־משנה שם). 60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

27 **א. אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה - אֵין**
28 **מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ[2], לֹא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[3] וְלֹא שֶׁלֹּא**
29 **בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא**
30 **תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה[4]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל**
31 **כָּרְחוֹ[5]. וְאִם תּוֹדֶה לוֹ - תְּשַׁלֵּם[6], וְאִם תִּכְפֹּר[7] -**

תִּשְׁבָּע[8]. אֲבָד הַמַּשְׁפּוֹן אוֹ נִשְׁרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[9].

2) כסתם משנה, ב"מ קטו. 3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד־משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבעצמה וברצונה מביאה לו. 4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר העניה והעשירה" (עיין לחם־משנה). 5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות - אין עשייתו מועילה, וכאילו לא עשה (ריב"ש סי' תפח). 6) כלומר, בית־דין גובה ממנה בעל־כרחה, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד־משנה, ריב"ש סי' תפח). 7) כגון, שלא היתה ההלוואה בשטר. 8) כשאר כל טוען ונטען. 9) אבל כל עוד שהמשכון בעין - אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים ה'עשה', ולאו זה ניתק ל'עשה' של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

ב. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁפּוֹן[10] בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר הַלְוָאָה, בְּיָדוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין - לֹא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן הָרֵחַיִם[11], וְהָעֲרֵבוֹת שֶׁל עֵץ[12], וְיוֹרוֹת שֶׁמְּכַשְׁלִין בָּהֶם, וְסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה[13] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל[14]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִיר בְּעַל כָּרְחוֹ[15].

וְאִם אָבַד הַמַּשְׁפּוֹן אוֹ נִשְׁרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[16].

10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). 11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע סי' צז, סעיף ו). 12) המשמשות ללישה. 13) שם קטז. 14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". 15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). 16) אבל כל זמן שהמשכון קיים - אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

ג. חָבַל כֵּלִים הָרִבֹּה שֶׁל אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל עֲרֵבָה וְיוֹרָה וְסַכִּין - חַיָּב עַל כָּל כְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[17]. אֲפִלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת[18] - חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם עַל שְׁנֵיהֶם[19]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב[20] - לְחַיֵּב עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

17) גמרא שם. 18) כשמרכיבים אותם יחד - לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. 19) כרב יהודה, האומר (שם קטו:): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". 20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' דברים כי־תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובבים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"]. 21) שם קטז. 22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד־משנה). [באבן־האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" - ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן־האזל את דעת המגדל־עוז על דעתו של המגיד־משנה]. 23) רבינו משמיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא יִמַּשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין[24]. וַאֲפִלּוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן - לֹא יִקָּנֵס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלָּוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד[25]. אִם בֶּן[26], מַה בֵּין בַּעַל חוֹב לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין? שֶׁשְּׁלִיחַ בֵּית דִּין[27] - יֵשׁ לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַלָּוֶה[28] בְּזִרוֹעַ[29] וְנוֹתְנוֹ לַמַּלְוֶה, וּבַעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַלָּוֶה מִדַּעְתּוֹ[30]. עֲבַר בַּעַל חוֹב וְנִכְנַס לְבֵית הַלָּוֶה וּמִשְׁכְּנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בְּזִרוֹעַ - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב[31] לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּה, כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׁרַף - לוֹקֶה[32]. וּמְחַשֵּׁב דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן[33], וְתוֹבֵעַ הַשְּׁאָר בַּדִּין.

24) במצוות הדיין וע"י שליח. 25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם קיג.) אמרו: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד־לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחוץ תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) - ואשר אתה נושה

1 ה. אֶחָד הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמִּשְׁכָּנוֹ
2 בְּיָדוֹ, בִּזְרוֹעַ אוֹ מְדַעַת הַלְוֶה, אִם אֵישׁ עָנִי הוּא[34]
3 וּמִשְׁכָּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה
4 לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ: מַחֲזִיר לוֹ
5 אֶת הַפַּר בַּלַּיְלָה כְּדֵי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם
6 כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלַאכְתּוֹ[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ
7 אֶת הָעֲבוֹט[37]. עָבַר וְלֹא הֶשִׁיב לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם
8 וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה[38], שֶׁנֶּאֱמַר:
9 לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ - לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ. זוֹ
10 כְּסוּת לַיְלָה. וּבְכֵלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם
11 אוֹ לוֹבְשָׁן הוּא אוֹמַר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ.
12 מְלַמֵּד, שֶׁיַּחֲזִירוֹ כָּל הַיּוֹם[39]. אִם כֵּן הוּא, שֶׁמַּחֲזִיר
13 לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן[40] בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלוֹקֵחַ אוֹתוֹ בָּעֵת
14 שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, מַה יּוֹעִיל הַמַּשְׁכּוֹן? כְּדֵי שֶׁלֹּא
15 יִשְׁמֹט הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית[41], וְלֹא יֵעָשֶׂה מִטַּלְטְלִין אֵצֶל
16 בָּנָיו[42], אֶלָּא יִפָּרַע מִן הַמַּשְׁכּוֹן[43] אַחַר שֶׁמֵּת הַלְוֶה.
17 הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְמַשְׁכֵּן אֶת הֶעָנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ
18 וְלֹא הֶחֱזִירוֹ לוֹ בִּזְמַנּוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה
19 שְׁמוֹת[44]: מִשּׁוּם לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ, וּמִשּׁוּם הָשֵׁב
20 תָּשִׁיב לוֹ אֶת הֲעֲבוֹט, וּמִשּׁוּם לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ.
21 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמִּשְׁכָּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת
22 הַלְוָאָתוֹ; אֲבָל אִם מִשְׁכָּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ[45] - אֵינוֹ
23 חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלָל[46], וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת
24 הָאֵלּוּ.

34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבוטו אצלך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבוטו אצלך". 35) "ואינו יכול לעמוד בלתו, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב'ספר המצוות' לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נה). 36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה הל' ב (ראה להלן הערה מח). 37) שם קיד: וב'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקא רעז, דרשו: "השב תשיב העבוט: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחרישה ביום וכו'". 38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד־משנה). 39) שם קיד:, מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. 40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללווה כשהוא צריך לו? 41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל־חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוה אותו על המשכון - יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל־חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלווה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון - גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הרי"ף (מפרשי יד־החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" - פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכונו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל הי"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון - קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זו]. 42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב.): "מטלטלי דיתמי - לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים - אינם משועבדים לבעל־חוב של אביהם). 43) בבא־מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו - החוב כגבוי. 44) שלוש מקראות שבתורה - שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. 45) מרצונו של הלוה.

46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד־משנה ולחם־משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדין חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדין אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח - ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבבה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק בין עניה לעשירה - ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

1 **ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן[47] - לֹא יְמַשְׁכֵּן דְּבָרִים**
2 **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִתֵּן אוֹתָם מַשְׁכּוֹן[48], כְּגוֹן בֶּגֶד**
3 **שֶׁעָלָיו וּכְלֵי שֶׁאוֹכֵל בּוֹ[49] וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וּמַנִּיחַ מִטָּה**
4 **וּמַצָּע[50] לְעָשִׁיר, וּמִטָּה וּמַפָּץ[51] לְעָנִי[52]. וְכָל הַנִּמְצָא**
5 **בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ[53] - יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[54]. וְיַחֲזִיר לוֹ כְּלֵי**
6 **הַיּוֹם בַּיּוֹם, וּכְלֵי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי**
7 **כֵּלִים[55] - נוֹטֵל אֶחָד[56] וּמַחֲזִיר אֶחָד[57]. עַד מָתַי[58] הוּא**
8 **חַיָּב לְהַחֲזִיר וְלִקַּח?[59] עַד לְעוֹלָם[60]. וְאִם הָיָה**
9 **הַמַּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם[61] וְאֵין מַנִּיחִין**
10 **אוֹתָן לַלְוֶה[62] - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ אֶצְלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים**
11 **יוֹם[63], וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילַךְ מוֹכְרִין[64] הַמַּשְׁכּוֹן בְּבֵית**
12 **דִּין[65]. מֵת הַלְוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר לְבָנָיו[66].**
13 **אַחַר שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ[67] הַמַּלְוֶה מֵעַל**
14 **בָּנָיו[68], וְאֵינוֹ מַחֲזִיר.**

47) לביתו של לוה - כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק - אפילו בזרוע. 48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה. 49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז ס"ק נו) מכל־שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. וה'דרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג:) "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי־אפשר לו בלעדם ביום ובלילה. 50) וכן מניח לו כסא לישב עליו - ולא חש רבינו לכותבו, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף־משנה). 51) מצע גס - ארוגה מקנים. 52) שם קיג: 53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו - אינו זקוק להם ביום ובלילה. 54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידור (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן - ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג.) "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד־משנה שם, ובלחם־משנה בהלכה שלפנינו). 55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. 56) תוספתא בבא־מציעא פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד־לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעורו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעורו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". 57) זה שצריך לו. 58) שם כחכמים. 59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד־משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלוהו - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלוהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פי"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על־פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית־דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בבבא אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פי"א הל' ז, - משכון גובין.

15 **ז. הָעֲרֵב[69] מַתָּר[70] לְמַשְׁכְּנוֹ בִּזְרוֹעַ וּלְהַכָּנֵס לְבֵיתוֹ**
16 **וְלִטֹּל הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: לְקַח בִּגְדּוֹ כִּי עָרַב זָר[71].**
17 **וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר[72] אֶצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שְׂכַר**
18 **מְלַאכְתּוֹ[73] בֵּין שְׂכַר בְּהֵמָתוֹ וְכֵלָיו בֵּין שְׂכַר בֵּיתוֹ -**
19 **הֲרֵי זֶה מַתָּר לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנָס**
20 **לְבֵיתוֹ[74] וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכּוֹן בִּשְׂכָרוֹ. וְאִם זָקַף[75] עָלָיו**
21 **הַשָּׂכָר בְּמִלְוָה[76] - אָסוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ**
22 **מַשַּׁאת מְאוּמָה וְגוֹ'[77].**

69) את הערב. 70) אפילו שלא ע"פ ב"ד. 71) למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם

קטו.). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" - לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). 72) חוב של שכירות. 73) שהשכיר את עצמו למלאכה. 74) שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. 75) רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). 76) השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. 77) כל סוג מלוה שהוא (שם).

1 **ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי, אִם הָיָה שְׁכָרוֹ**[78]
2 **יָתֵר עַל פְּחָתוֹ**[79]**, כְּגוֹן קַרְדֹּם**[80] **וּמַסָּר [הַגָּדוֹל] וְכַיּוֹצֵא**
3 **בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַשְׁכִּירוֹ, וּמְנֻכֶּה שְׂכָרוֹ תָּמִיד**
4 **בְּחוֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ רְשׁוּת**
5 **בְּעָלִים**[81]**.**

78) שכר השימוש בו. 79) מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. 80) את, מעדר. 81) שם פ: פב:

יום חמישי ז' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין איסור נשך ותרבית ודין המלווה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

6 **א. נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא**[2]**. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא**
7 **תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָּ; וּלְהַלָּן הוּא**
8 **אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ.**
9 **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ**[3] **נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שֶׁמְּצַעֵר**
10 **אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ**[4]**. וְלָמָּה**[5] **חִלְקָן הַכָּתוּב**[6] **?**
11 **לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין**[7]**.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשך ומרבית אחד הוא כו'"

האיסור "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

ועל פי זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו'" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו'", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו'". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבית ולתרבית בלא נשך.

(על פי לקו"ש חלק ו' ע' 184 הע' 32)

2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). 3) של התוספת. 4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "למה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתתבטבט עליו". 5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא־תעשה אחת היא. 6) בשתי אזהרות - את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. 7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאוין רלה).

12 **ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְהַלְוֹות, כָּךְ אָסוּר לִלְוֹות בְּרִבִּית**[8]**;**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁישׁ לְאָחִיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ**[9]**,**
14 **שָׁוְא אַזְהָרָה לַלָּוֶה. כְּלוֹמַר: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ**[10]**. וְכֵן**
15 **אָסוּר לְהִתְעַסֵּק**[11] **בֵּין לֹוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי**
16 **שֶׁהָיָה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עֵד בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר**
17 **בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשִׂימוּן**[12] **עָלָיו נֶשֶׁךְ. זוֹ**
18 **אַזְהָרָה אַף**[13] **לָעֵדִים וְלָעָרֵב וְלַסּוֹפֵר**[14]**. הָא לָמַדְתָּ,**
19 **שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה**[15] **לָאוִין: לֹא תְהְיֶה**
20 **לוֹ כְּנֹשֶׁה**[16]**; אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמַרְבִּית**
21 **לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; אַל תְּקַח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית; לֹא**
22 **תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל**[17]**.**
23 **וְהַלֹּוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם**[18]**: לֹא תַשִּׁישׁ לְאָחִיךָ; וְלִפְנֵי עִוֵּר**
24 **לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל. עָרֵב וְעֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין**
25 **עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תְשִׂימוּן**[19] **עָלָיו נֶשֶׁךְ. וְכָל מִי**
26 **שֶׁהָיָה סַרְסוּר**[20] **בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁפִּיֵּס אֶחָד מֵהֶן, אוֹ**
27 **הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.**

8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאוין רלו). 9) בבא מציעא עה: 10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיך ישיך (עיין בבא מציעא ע:). 11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. 12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). 13) נוסף על המלווה והלווה. 14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). 15) שם. 16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). 17) שמכשיל את הלווה. 18) שם וכנוסחת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאוין רלז "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיך לא תשיך". 19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). 20) מתוך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

1 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלָּוֶה עוֹבְרִין עַל כָּל אֵלּוּ**
2 **הַלָּאוִין - אֵין לוֹקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[21].**
3 **שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, אִם הָיְתָה רִבִּית קְצוּצָה[22],**
4 **שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[23] - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין[24],**
5 **וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמַּלְוֶה[25] וּמַחֲזִירִין לַלָּוֶה. וְאִם**
6 **מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים[26].**

21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתימת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". 22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. 23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). 24) על־פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. 25) בעל כורחו (שם סא:). 26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב.) "לדידיה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

7 **ד. הִנִּיחַ[27] לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית - אֵינָן חַיָּבִים לְהַחֲזִיר.**
9 **הִנִּיחַ לָהֶם פֵּרָה וְטַלִּית שֶׁל רִבִּית וְכָל דָּבָר הַמְסֻיָּם[28]**
10 **- חַיָּבִים לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כִּבּוּד אֲבִיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים**
11 **אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד**
12 **שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין**
13 **לְכִבּוּדוֹ[29], וַאֲפִלּוּ דָּבָר הַמְסֻיָּם אֵין מַחֲזִירִין.**

27) ברייתא בבא מציעא סב. 28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. 29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

14 **ה. הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ[30] - אֵין מְקַבְּלִין**
15 **מֵהֶן[31], כְּדֵי לִפְתֹּחַ לָהֶן דֶּרֶךְ לְתְשׁוּבָה[32]. וְכָל הַמְקַבֵּל**
16 **מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[33]. אִם הָיְתָה**
17 **גְּזֵלָה קַיֶּמֶת וְהָרִבִּית דָּבָר הַמְסֻיָּם[34] וַהֲרֵי הוּא**
18 **בְּעַצְמוֹ[35] - מְקַבְּלִין מֵהֶן[36].**

~ נקודות משיחות קודש ~

הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם כדי לפתוח להן דרך תשובה".

ידועה מחלוקת הפוסקים אם יש מחילה בריבית; דעת הגאונים שגם אם המלוה כבר גבה את הריבית אין מחילת הלוה מועילה לפטור את המלוה מלהחזירה ללוה כי "התורה אסרה מחילה זו".

אבל דעת הרא"ש (וכך נפסקה ההלכה בשו"ע) שיש מחילה בריבית, ואמנם אינה מועילה ללקיחת ריבית מעיקרא, אבל אם כבר לקח ריבית זו וצריך להחזירה מועילה מחילת הלוה.

ומבאר הריטב"א: "שהוא כמו איסור שבלע ... והכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל מחילת חבירו" והיינו שכוונת הגאונים היא שאיסור לקיחת ריבית אינו בגדר דין ממון שהוא חייב לחבירו אלא שהוא ענין ואיסור שהתורה הטילה על המלוה בגדר מצוה וחיוב לשמים עד שיחזיר את ה"איסור שבלע".

ובדעת הרא"ש שמהני מחילה, צריך לומר שעם היות שהחיוב להחזיר הריבית ללוה הוא חיוב לשמים, הרי מצד מצוה זו התחייב להשיב את הממון ללוה ומשום כך מהני מחילה.

ונמצא שגם לדעת הגאונים וגם לדעת הרא"ש נחשב ממון

בריבית לממונו של המלוה ואין עליו חיוב להחזירו מצד דין ממון כשלעצמו אלא מצד החיוב שחייבה התורה. ולכן פסק הרמב"ם שהמלוה בריבית אם בא לעשות תשובה ולהחזיר הריבית אין מקבלין ממנו כדי לפתוח לו דרך תשובה.

(עפ"י לקו"ש חי"ב ע' 118)

30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. 31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). 32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". 33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). 34) ונזכר בה לקלון. 35) בעין כמו שהיה (עיין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). 36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסויים, ואילו בריבית כתב "דבר המסויים" אבל כשאינו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזלן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

1 **ו. שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית**[37]**, בֵּין קָצוּצָה בֵּין שֶׁל**
2 **דְּבָרִיהֶם - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית**[38]**.**
3 **קָדַם וְגָבָה הַכֹּל**[39] **- מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית קְצוּצָה**[40]**;**
4 **אֲבָל אֲבַק**[41] **רִבִּית, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ גּוֹבֶה**[42]
5 **מִן הַלְּוֶה לַמַּלְוֶה, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמַּלְוֶה**
6 **לַלְוֶה**[43]**.**

37) "פלוני לווה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני" (רש"י בבא מציעא עב.). 38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). 39) אף את הריבית. 40) שיוצאה בדיינין, כמבואר למעלה הלכה ג. 41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. 42) בית דין. 43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

7 **ז. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטַר רִבִּית - הֲרֵי זֶה כְּכוֹתֵב וּמֵעִיד**
8 **עָלָיו**[44] **עֵדִים שֶׁכָּפַר בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל**[45]**. וְכֵן כָּל**
9 **הַלְּוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן - הֲרֵי הֵן**
10 **כְּכוֹפְרִים בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת**
11 **מִצְרַיִם**[46]**; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְגוֹ',**
12 **אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם**[47]**.**

44) על עצמו. 45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחייו, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". 46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. 47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

13 **ח. אָסוּר לְאָדָם**[48] **לְהַלְוֹת**[49] **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית**[50]**.**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד**[51] **וּמַתָּנָה הוּא שֶׁנּוֹתֵן לָהֶן**[52]
15 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא יַרְגִּילֵם בְּדָבָר זֶה**[53]**.**

48) בבא מציעא עה. 49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. 50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם־משנה והמשנה־למלך והטורי־זהב, עיין עליהם). 51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. 52) ולא בתור ריבית. 53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

16 **ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְווּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ**[54] **יָתֵר**
17 **עַל מַה שֶּׁלָּוָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ**
18 **שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אִסּוּר**
19 **הָרִבִּית**[55]**.**

54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). 55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיגא"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

20 **י. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ**[56] **וּמָצָא הַלָּוֶה יוֹתֵר, [אוֹ**
21 **שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ וּמָצָא הַמַּלְוֶה יוֹתֵר**[57]**] : אִם בִּכְדֵי**
22 **שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה**[58] **- חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאִם לָאו**[59] **- מַתָּנָה**
23 **הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ**[60]**, אוֹ גְּזֵלָה**[61] **הָיְתָה לוֹ בְּיָדוֹ**[62] **וְהִבְלִיעַ**
24 **לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן**[63]**, אוֹ אַחֵר**[64] **צָוָה לְהַבְלִיעַ לוֹ. בְּכַמָּה**
25 **הַדַּעַת טוֹעָה? בְּאֶחָד**[65] **וּבִשְׁנַיִם**[66] **אוֹ בַּחֲמִשָּׁה**[67] **אוֹ**
26 **בַּעֲשָׂרָה; שֶׁמָּא מָנָה**[68] **חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה**

עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מָצָא יָתֵר מִנֵּין הַחֲמִישִׁיּוֹת[69] אוֹ מִנֵּין הָעֲשִׂירִיּוֹת אֶחָד אֶחָד[70] - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ; שֶׁמָּא הָאֲחָדִים[71] שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶן הַחֲמִישִׁיּוֹת אוֹ הָעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעָרְבוּ עִמָּהֶם[72].

56) שם סג: 57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". 58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. 59) שמצא - בכדי שאין הדעת טועה. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). 61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חינם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). 62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. 63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. 64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). 65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. 66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. 67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. 68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). 69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. 70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. 71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. 72) שם וכפירוש הרי"ף.

יא. הַמַּלְוֶה[73] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ[74], וְכֵן הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפֵרֵשׁ מִשְׁקָלוֹ[75], וְהוֹסִיפוּ[76] עַל מִשְׁקָלוֹ: אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת מֻחְמַת הַתּוֹסֶפֶת[77] - מְנַכֶּה לוֹ שְׁעוּר הַתּוֹסֶפֶת, וַאֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוּזְלוּ מֻחְמַת הַתּוֹסֶפֶת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[78]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79]? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד חֲמִשִּׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעָשׂוּהוּ חֲמִשָּׁה; אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ לוֹ יוֹתֵר עַל חֲמִשִּׁיתוֹ[80] - מְנַכֶּה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת[81], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת. וְהוּא הַדִּין לְמַלְוֶה עַל הַמַּטְבֵּעַ וּפִחֲתוּ מִמֶּנּוּ[82].

73) בבא קמא צז: 74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. 75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. 76) מטעם המלכות. 77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. 78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. 79) שאינו מנכה. 80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). 81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. 82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

יב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל[83]: אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ מְדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהִלְוָהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[84]. וְכֵן בִּכְתֻבָּה[85].

83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. 84) שם צח. 85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

יג. הוֹרוּ מְקֻצַּת הַגְּאוֹנִים[86]: שֶׁהַלְוָה שֶׁמָּחַל לַמַּלְוֶה בְּרִבִּית שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁעָתִיד לִקַּח, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל אוֹ נָתַן מַתָּנָה - אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם[87]; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבָּעוֹלָם מְחִילָה[88] הִיא, אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מָחֲלָה וְאָסְרָה מְחִילָה זוֹ, וּלְפִיכָךְ אֵין הַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הוֹרָאָה זוֹ נְכוֹנָה. אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה לְהַחֲזִיר לוֹ, וְיָדַע הַמַּלְוֶה[89] שֶׁדָּבַר אִסּוּר עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ[90] לִטֹּל מִמֶּנּוּ[91], אִם רָצָה לִמְחֹל - מוֹחֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹחֵל הַגָּזֵל. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים[92], שֶׁהַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. מִכְּלָל שֶׁהַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת[93].

86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. 87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. 88) הלווה מדעתו נותנו. 89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. 90) ללווה. 91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. 92) בבא קמא צב: (השווה למעלה

פרק ד הלכה ה). 93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שמהמילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

1 **יד. נִכְסֵי יְתוֹמִים - מֻתָּר לִתֵּן אוֹתָם[94] לְאָדָם נֶאֱמָן,**
2 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים טוֹבִים[95], קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד.**
3 **כֵּיצַד? אוֹמְרִים לוֹ: תִּהְיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן; אִם יֵשׁ**
4 **שָׁם רֶוַח - תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרֶוַח; וְאִם יֵשׁ שָׁם**
5 **הֶפְסֵד - תַּפְסִיד אַתָּה לְבַדְּךָ. שֶׁזֶּהוּ[96] אֲבַק רִבִּית הוּא[97],**
6 **וְכָל אֲבַק רִבִּית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּבִנְכְסֵי**
7 **יְתוֹמִים לֹא גָזְרוּ[98].**

94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע.). 95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפו" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבארו התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). 96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. 97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. 98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלווה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לווה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבירו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

8 **א. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְגֵר תּוֹשָׁב - לְוִין מֵהֶן וּמַלְוִין**
9 **אוֹתָן בְּרִבִּית[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ[3] - לְאָחִיךָ**
10 **אָסוּר, וְלִשְׁאָר הָעוֹלָם[4] מֻתָּר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשִּׁיךְ**
11 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ[5]. מִפְּנֵי**
12 **הַשְׁמוּעָה[6] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7]. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות־עשה להשיך לגוי".

מה שהתירה התורה לקחת ריבית מעכו"ם אף ש"אסור לגזול כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי וגם אסור לרמות בני אדם במקח וממכר "ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר הזה", כי שונה ריבית מגזל והונאה, שריבית נלקחת מדעת הלוה, ולכן הקילה התורה בריבית מעכו"ם אבל גזל והונאה הם שלא מדעתו ולכן אסורים גם לעכו"ם.

אבל צריך להבין מדוע יש מצות־עשה להשיך לעכו"ם, הלא התורה קראתו "נשך" כי יש בו חיסרון ממון, ומהו הטעם שנצטווינו לחסר ממון של עכו"ם.

והביאור בזה על פי פנימיות העניינים: בממונם של ישראל ישנן "ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו" ומכיון שהטביע הקב"ה בעולמו שאדם יכול להרוויח בכספו על ידי שילווה אותו בריבית הרי מובן שגם הניצוצין של ריבית יש להם איזו שייכות לשורש נשמתו אלא מאחר שהתורה אסרה ריבית לא ניתן לבררן אלא בדרך של דחי"ה כמו בניצוצין של כל הדברים האסורים.

ובזה יובן מה שיש אומרים שלא רק שמותר להלוות לגוי בריבית אלא שאף מצוה להלוות לו כדי לקחת ממנו הריבית כי בזה שהנכרי זקוק להלוואת הישראל מוכח שניצוצין של ישראל נמצאים בממונו.

(לקו"ש חי"ב ע' 115)

2) ב"מ ע: 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכוונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב - בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר הלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם־משנה. והמשנה־למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיך לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיך לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווהו בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיך", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיך" (כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה־דעה סי' קנט). 4) שאינם נקראים אחיך, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה־למלך). 5) כלומר, תישוך, היינו הלווהו בריבית (כסף־משנה). 6) 'ספרי' דברים, פרשת כי־תצא פיסקא רסג. 7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהוזהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל־עוז, והשווה רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הראב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'סיפרי' "זו מצות־עשה" הכוונה, שזה לאו הבא מכלל עשה - שנקרא 'עשה' - אצל אחיך, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיך, ולומר לך שהמשיך את הישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ן בפירוש התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

ב. אָסְרוּ חֲכָמִים[8] שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרָאֵל מַלְוֶה אֶת הָעוֹבֵד 13
כּוֹכָבִים בְּרִבִּית קְצוּצָה[9], אֶלָּא בִּכְדֵי חַיָּיו[10]. גָּזְרוּ 14
שֶׁמָּא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[11]. לְפִיכָךְ 15
מֻתָּר לִלְווֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, שֶׁהֲרֵי הוּא 16

בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[12] וְאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ. וְתַלְמִיד חָכָם, שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בּוֹ[13] לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו - מֻתָּר לְהַלְוֹתוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ[14]. וְכָל אֵבֶק רִבִּית עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתֶּרֶת לַכֹּל[15].

8) ב"מ ע: 9) אבל אבק ריבית – מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 10) לצורך מחייתו - לא להרווחה. 11) ועל כדי חייו - לא גזרו (שם). 12) מונע עצמו מלהראות אצל הגוי - שלא יתבענו. 13) עם הגוי, שמדרך תלמיד־חכם להתרחק מישיבת עמי הארץ וכ"ש מישיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה־דעה סי' קנט). 14) שם כרבינא. "ועכשיו בארצותינו" - אומר המגיד־משנה - "עשו כל אדם עצמם כתלמידי־חכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י - מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו". וכן נפסקה הלכה בשו"ע סי' קנט: "והאידנא (עכשיו) מותר בכל ענין". 15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלוואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[16], וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תֵּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[18]. עַד שֶׁיִּטֹּל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מָעוֹתָיו[19], וְיַחֲזֹר וְיִתְּנֵם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאַחֵר.

16) ב"מ עא: 17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתיך (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי - אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על־מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם סי' קסח). 18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו - ובמצות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו - אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף - נמצא שהישראל הוא המלווהו בריבית (שם). 19) מיד הישראל, - ולאו דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא־הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטר, ונטלם (משם) הישראל השני - מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

ד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תֵּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[20] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְיִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[21]. וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ[22], הוֹאִיל וּמְדַעַת[23] יִשְׂרָאֵל נָתַן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה[24].

20) והוא־הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). 21) שמן הגוי הוא לוה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. 22) של הישראל השני. 23) במצוותו, בשליחותו. 24) והרי זה כאילו הישראל מלווהו, כי לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאום כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד־משנה).

ה. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְתֵּן מָעוֹתָיו בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[25], כְּדֵי לְהַלְוֹתָן בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל[26] אַחֵר לִהְיוֹת לוֹ עָרֵב; שֶׁכֵּיוָן שֶׁבְּדִינֵיהֶם שֶׁתּוֹבֵעַ הֶעָרֵב תְּחִלָּה[27], נִמְצָא הֶעָרֵב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית שֶׁהֶעָרֵב חַיָּב בָּהּ לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[28].

25) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילוה אותם בריבית לישראל (כ"מ ע"פ ב"מ סא: וכנוסחת הרי"ף, וכן הוא בתוספתא שם פרק ה הל' ח). 26) שם. 27) ורואים את הערב כלפי המלוה - כלווה (בניגוד לדיני ישראל, שתובעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו, כמו שיתבאר להלן פכ"ה הל' ג) והרי זה, כאילו הערב לוה מן הגוי וחזר והלווה לישראל. 28) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ונפרע ממנו חובו של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלוה לישראל חבירו - ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותובע ממנו.

ו. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה[29] מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, וְזָקְפָן עָלָיו בְּמִלְוָה[30], וְנִתְגַּיֵּר: אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר זָקְפָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[31] וְהָרִבִּית; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר זָקְפָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא הָרִבִּית[32]. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[33] שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְזָקַף עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁזָּקְפָן עָלָיו אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֶת הָרִבִּית; שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בִּשְׁבִיל מָעוֹתָיו[34] נִתְגַּיֵּר זֶה. וְגוֹבֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כָּל מְעוֹת הָרִבִּית שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[35].

29) שם עב. 30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני. 31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). 32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגייר, מכיון שזוקפו לאחר שנתגייר - נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד־משנה, 'טור' ושו"ע סי' קעא). 33) שם. 34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. 35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגייר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

ז. מִצְוָה[36] לְהַקְדִּים[37] הַלְוָאַת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם לְהַלְוָאַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[38].

36) שם עא. 37) ישראל וגוי הבאים ללוות. 38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלואת הגוי

בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי - עמי קודם").

ח. אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו[39] קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[40], שֶׁזֶּה אֲבַק רִבִּית הוּא. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - נִקְרָא רָשָׁע[41]. וְאִם נָתַן[42] - חוֹלְקִין בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כְּדִין הָעֵסֶק[43]. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק לְשָׂכָר[44] - הֲרֵי זֶה נִקְרָא חָסִיד[45].

39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א וה"ב, ולהלן הערה מב). 40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח - יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב לשכר ורחוק להפסד" לאו דוקא, כי הוא־הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד - אסור, אלא־אם־כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יהונתן ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא ממדת הרשעים, וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פרק ד): "זו מדת רשעים", על־דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י) שלי שלי, ושלך שלי - רשע. 42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. 43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד ה"ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שליש, ובמקרה של הפסד - נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי ש"תיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, והחצי האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי־אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלווהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב). 44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

ט. אֵין מוֹשִׁיבִין[46] חֶנְוָנִי[47] לְמַחֲצִית שָׂכָר[48], וְלֹא יִתֵּן מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת[49] לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא בֵּיצִים לְהוֹשִׁיב תַּחַת הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלּוֹ[50] לְמַחֲצִית שָׂכָר[51], וְאֵין שָׁמִין[52] עֲגָלִים וּסְיָחִין[53] לְפַטְּמָן לְמַחֲצִית שָׂכָר[54], אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[55]. אוֹ יִהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56] בְּעִנְיַן הַשֻּׁתָּפוּת[57].

46) שם סח. 47) למכור פירותיו. 48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. 49) במקום הזול (שם). 50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. 51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. 52) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. 53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עח:). 54) של שבח הפיטום. 55) כלומר, עמלו של חנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. 56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורנו למעלה הערה מב). 57) על יסוד עיסקא.

י. הַמִּשְׁתַּתֵּף[58] עִם חֲבֵרוֹ בְּמָעוֹת אוֹ בְּקַרְקַע, אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹ עֵסֶק[59] - לֹא יְצָרֵף הַשָּׂכָר[60] עִם הַקֶּרֶן[61]; שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר[62], וְנִמְצְאוּ בָּאִין לִידֵי רִבִּית. וְכֵן לֹא יִתֵּן לוֹ מָעוֹת[63] בְּתוֹרַת עֵסֶק אוֹ שֻׁתָּפוּת וְיִכְתֹּב אוֹתָן[64] מִלְוָה; שֶׁמָּא יָמוּת, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ, וְגוֹבֶה בּוֹ אֶת הָרִבִּית[65].

58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם). 59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. 60) אומדן הרווח. 61) כחלקו בעסק או בשותפות. 62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטרו, כפי הנקוב בו (שם סח.). 63) או קרקע (כסף־משנה). 64) אפילו הקרן בלבד. 65) שם, כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והיורש - שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

יא. אָסוּר לְהַקְדִּים הָרִבִּית אוֹ לְאַחֵר אוֹתוֹ[66]. כֵּיצַד? נָתַן עֵינָיו לִלְווֹת מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת[67] בִּשְׁבִיל שֶׁיַּלְוֵהוּ[68] - זוֹ הִיא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת. לָוָה מִמֶּנּוּ וְהֶחֱזִיר לוֹ מְעוֹתָיו[69], וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין אֶצְלוֹ - זוֹ הִיא רִבִּית מְאֻחֶרֶת. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[70].

66) שם עה: 67) דורונות, מתנות. 68) רבינו כתב בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלווני" - בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחות הסבלונות, אלא משלחו סתם - אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס). 69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). 70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

יב. מִי שֶׁלָּוָה[71] מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם - אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּקַלְּסוֹ בִּדְבָרִים אוֹ יַשְׁכִּים לְפִתְחוֹ[72]; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר - אֲפִלּוּ דְבָרִים אֲסוּרִים[73]. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְלַמֵּד אֶת הַמַּלְוֶה מִקְרָא[74] אוֹ גְמָרָא[75] כָּל זְמַן שֶׁמְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אִם לֹא הָיָה רָגִיל בָּזֶה מִקֹּדֶם; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר[76].

71) שם עה: 72) לשאול בשלומו (השווה ברכות יד.). 73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. 74) בחנם - אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). 75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). 76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד - אסור.

1 **יג. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: הַע[77] אִם בָּא**
2 **אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי. כְּלוֹמַר[78], שֶׁתְּכַבְּדוֹ**
3 **וְתַאֲכִילוֹ וְתַשְׁקֵהוּ כָּרָאוּי[79]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

77) תתוודע (שם עה: וכנוסחת המשנה שבירושלמי). 78) כך כוונת המלוה באומרו: "דע וכו'". 79) דברי רבינו תמוהים לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו - הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך ב'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס. ראה מה שכתב בזה הט"ז בסי' קס ס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתיה בחנם, אלא כוונתו כשהוא מארחו תמורת כסף, ואעפ"כ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאול בשלום פלוני").

4 **יד. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ רִבִּית[80], וּמֻתָּרִין. כֵּיצַד?**
5 **לוֹקֵחַ אָדָם[81] שְׂטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[82] בְּפָחוֹת[83]**
6 **חוֹשֶׁשׁ[84]. וּמֻתָּר לְאָדָם לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ דִּינָר, כְּדֵי שֶׁיַּלְוֶה**
7 **לְפְלוֹנִי מֵאָה דִּינָרִין; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית**
8 **הַבָּאָה מִן הַלְוָה לַמַּלְוֶה[85]. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ:**
9 **הֵא לְךָ דִּינָר זֶה וֵאֱמֹר לִפְלוֹנִי שֶׁיַּלְוֵנִי; שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא**
10 **שְׂכַר אֲמִירָה[86].**

80) נראין כריבית - שממונו מתרבה. 81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. 82) שיש לו על אחרים. 83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוה ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר - אין זה מכר אלא הלוואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (מגיד־משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה־דעה סי' קעג סעיף ד). 84) משום ריבית - שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). 85) ב"מ סט: 86) שם.

11 **טו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן מִפְּנֵי**
12 **הַעֲרָמַת רִבִּית[87]. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: הַלְוֵנִי מָנֶה[88]; אָמַר**
13 **לוֹ: מָנֶה אֵין לִי, חִטִּים יֵשׁ לִי בְּמָנֶה; וְנָתַן לוֹ חִטִּים**
14 **בְּמָנֶה[89], וְחָזַר וּלְקָחָן[90] מִמֶּנּוּ בְּתִשְׁעִים[91] - הֲרֵי זֶה**
15 **מֻתָּר[92], אֲבָל אֲסָרוּהוּ מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית, שֶׁהֲרֵי נָתַן**
16 **לוֹ תִּשְׁעִים וְלוֹקֵחַ מָנֶה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כָּזֶה - הֲרֵי**
17 **הוּא מוֹצִיא מִמֶּנּוּ[93] מֵאָה[94] בַּדִּין[95], שֶׁאַפְלוּ אֲבַק רִבִּית**
18 **אֵין כָּאן[96]. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה מְמַשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ[97] -**
19 **לֹא יַחֲזֹר וְיַשְׁכִּיר אוֹתָהּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי הַעֲרָמַת**
20 **רִבִּית[98]; שֶׁהֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּשָׁדֵהוּ כְּשֶׁהָיָה, וְנוֹתֵן לָזֶה**
21 **שָׂכָר בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ.**

87) שם סב: 88) מנה = מאה זוז. 89) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. 90) חזר המלוה וקנאן. 91) זוז, ועל הלוה להחזיר לו מנה - דמי ההלוואה. 92) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחוזר ומוכר במחיר נמוך משער השוק. 93) המלוה מוציא מן הלוה. 94) היינו, כל דמי ההלואה. 95) כלומר, בית־דין נזקקין להוציא מן הלוה למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדיינים - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. 96) למדו רבינו מלשון הברייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את החטים בתשעים, אבל כשהתנה - אסור (מגיד־משנה). 97) על־מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוה חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים (לקמן פ"ו ה"ז). 98) מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר - שמותר (שם סח. "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד־משנה).

22 **טז. אָסוּר[99] לְהַשְׁכִּיר[100] הַדִּינָרִין. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה**
23 **לְמַשְׁכִּיר אֶת הַכֵּלִי, שֶׁהַכֵּלִי חוֹזֵר בְּעַצְמוֹ[101], וְזֶה**
24 **מוֹצִיא אֵלּוּ וּמֵבִיא דִּינָרִין אֲחֵרִים, וְנִמְצָא זֶה אֲבַק**
25 **רִבִּית[102].**

99) שם סט: 100) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. 101) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. 102) מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכירם על דעת הוצאה, אבל אם משכירם על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם - הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד־משנה).

26 **יז. מֶלֶךְ[103] שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן הַמַּס[104]**
27 **הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ עַל יְדֵי[105] זֶה שֶׁלֹּא נָתַן**
28 **יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וְנָתַן עַל יָדוֹ דִּינָר, אַף עַל פִּי**
29 **שֶׁמִּשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ יָתֵר מִדִּינָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[106]. וְכֵן כֹּל**
30 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

103) "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). 104) מס גולגולת. 105) בעד, עבור. 106) שאין זה הלוואה אלא כמכר - שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ עג:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי - ופשטוה להיתר בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם – 'מרכבת המשנה').

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין מלווה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלווה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלווה חבירו שלא ימשוך עבדו שיעבוד אצלו. ולא ידור בחצירו חינם,

ודין מלווה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשיהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

1 **א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סֶלַע[2] בַּחֲמִשָּׁה דִינָרִים, אוֹ**
2 **סָאתַיִם חִטִּים בִּשְׁלֹשׁ, אוֹ סֶלַע בְּסֶלַע וּסְאָה, אוֹ שָׁלֹשׁ**
3 **סְאִין בִּשְׁלֹשׁ סְאִין וְדִינָר, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַלְוָאָה**
4 **בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּא[3] - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה**
5 **בַּדַּיָּנִין[4]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ[5] שֶׁיִּדּוֹר**
6 **בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם[6] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׂכַר**
7 **מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת[7], וְקָצַב הַדָּבָר, שֶׁפּוֹחֶת לוֹ מִן הַשָּׂכָר**
8 **עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן בְּיָדוֹ מָקוֹם**
9 **שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ חֲצֵרוֹ[8]**
10 **עַל מְנָת שֶׁיָּדוֹר בּוֹ בְּחִנָּם - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה,**
11 **וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה[9] אוֹ חָצֵר**
12 **בְּאַסְמַכְתָּא[10], הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוּף - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת**
13 **שֶׁאָכַל רִבִּית, וּמַחֲזִיר אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי**
14 **[שֶׁלֹּא] קָנָה קִנְיָן גָּמוּר מִתְּחִלָּה[11], שֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת**
15 **הַפֵּרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁאִם אָכַל אֶת הַפֵּרוֹת - הֲרֵי זוֹ רִבִּית[12]**
16 **שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם רִבִּית חוּץ**
17 **מֵאֵלּוּ - הֲרֵי הוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא**
18 **לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְהוּא הַנִּקְרָא אֲבַק רִבִּית[13]. וְאֵינוֹ**
19 **מוֹצִיא בַּדַּיָּנִין[14].**

2) בבא־מציעא ס: 3) כלומר, באיזו תוספת שהיא - הן של כסף על הלוואת אוכל הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ו'טור' יורה־דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלחם־משנה בדעת רבינו. 4) שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג). 5) בשעת ההלוואה (ראה לקמן הל' ג). 6) שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא). 7) מאשר השער המקובל בשוק. 8) תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. 9) ראה להלן הל' ז הערה נז. 10) יתבאר להלן הל' ד. 11) יתבאר להלן הל' ה. 12) המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. 13) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. 14) שם סא:

20 **ב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשׁךְ[15] אֶת עַבְדּוֹ כְּדֵי**
21 **שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב**
22 **וּבָטֵל[16]. וְלֹא יָדוֹר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
23 **הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[17], וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר**
24 **לְהַשְׂכִּיר[18]. וְאִם דָּר[19] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[20].**
25 **וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[21], לְפִי שֶׁלֹּא**
26 **הִתְנָה עִמּוֹ[22] שֶׁיַּלְוֶהוּ וְיָדוֹר בַּחֲצֵרוֹ. לְפִיכָךְ[23], אִם**
27 **עַכְשָׁיו לֹא הֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ, וּבָא לִנְכּוֹת שְׂכַר הֶחָצֵר**
28 **שֶׁדָּר בָּהּ מִן הַחוֹב, אִם הָיָה הַשָּׂכָר כְּנֶגֶד הַחוֹב -**
29 **אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ הַכֹּל, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[24].**

15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). 16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) - כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. 17) אינה עומדת להשכרה. 18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) - למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית (שם). 19) ואם עבר ודר. 20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. 21) ואינה יוצאת בדיינין. 22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידור בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר - הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדיינים ('בית יוסף' יורה־דעה סי' קסו). 23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאים השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובא לנכות את השכר - אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). 24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום - ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. 25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זוז אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזל' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואעפ"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז.) גבי משכנתא: "אכל שיעור זוזי וכו' לא מסלקינן ליה בלא זוזי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].

32 **ג. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּלְאַחַר זְמַן**
33 **תָּבַע חוֹבוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלְוֶה: דּוֹר בַּחֲצֵרִי[26] עַד**
34 **שֶׁאַחֲזִיר לְךָ חוֹבְךָ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא**
35 **קָצַץ בִּשְׂעַת הַלְוָאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתֵּן[27] לוֹ בְּנֶשֶׁךְ.**

26) והוא־הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסז, ב). 27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשך, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשוה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא ב"מ סד: עיי"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן - ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם־משנה כאן).

36 **ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַשָּׂדֶה, וְאָמַר לוֹ[28]: אִם לֹא**
37 **תַּחֲזִיר לִי מִכָּאן עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי - הֲרֵי**
38 **זֶה לֹא קָנָה[29], מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא[30]. לְפִיכָךְ מְנַכֶּה**
39 **כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[31], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה[32].**
40 **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר[33]: אִם לֹא אַחֲזִיר לְךָ עַד**

30 **שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא**
31 **אוֹתוֹ בַּדַּיָּנִין[25], וַאֲבַק רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.**

1 שָׁלֹשׁ שָׁנִים, קִנֵּה אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁו[34], וְהֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ
2 שָׁלֹשׁ - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[35]; הֵבִיא לוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ - הֲרֵי
3 כָּל הַפֵּרוֹת לַלּוֹקֵחַ[36].

28) המלוה, בשעת מתן מעות. 29) אע"פ שלא החזיר תוך שלוש שנים. 30) שהרי לא גמר בלבו להקנותו, לפי שדעתו עדיין סומכת שמא יהיו לו מעות לשלם בזמן הקבוע (ראה הל' מכירה פי"א הל' ב, ו). 31) בינתיים על סמך המכר. 32) הואיל ולא גמר והקנהו, נמצא שמעות המכר הלוואה הם, והמלוה (הלוקח) אוכל פירות בשביל המעות שהלווהו (ב"מ סז. כרבינא, וכן דעת הרי"ף ראה לקמן ה"ז). 33) הלווה. והוא־הדין אמר הלוקח (המלוה) אם לא תחזיר וכו' (לחם־משנה). 34) שאין זה אסמכתא - וקנה, שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשיו (רבינו הל' מכירה שם). 35) להלוקח, ומנכה כל הפירות שאכל. 36) שם. הואיל ולא קיים התנאי - נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות אפי' של תוך ג' שנים - שלו.

4 ה. הַמּוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ:
5 לְכְשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחֲזִיר לִי קַרְקָעִי - לֹא קָנָה[37];
6 וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל - רִבִּית קְצוּצָה[38], וּמוֹצִיאִין אוֹתָם
7 בַּדַּיָּנִין. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ[39]: כְּשֶׁיִּהְיוּ
8 לְךָ מָעוֹת אֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זֶה - מֶתָּר, וְהַלּוֹקֵחַ
9 אוֹכֵל פֵּרוֹת[40] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ מְעוֹתָיו.

37) השווה למעלה הל' ד. 38) שם סה: 39) שם. (השווה רבינו הל' מכירה שם הל' יא. ועיין בכסף־משנה שם). 40) "ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו חייב עצמו בתנאי זה", והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי (רבינו שם).

10 ו. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[41]: אִם
11 אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: קְנֵה כְּשִׁעוּר מְעוֹתֶיךָ[42] - כָּל
12 אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו. אָמַר
13 הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לְכְשֶׁתָּבִיא שְׂאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[43]
14 מֻעָטִין - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת מִיָּד: הַמּוֹכֵר
15 אָסוּר - שֶׁמָּא יָבִיא הַלּוֹקֵחַ שְׂאָר הַמָּעוֹת, וְנִמְצֵאת
16 הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[44], וְנִמְצָא הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת[45] בְּשָׂכִיר
17 הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ[46]; וְכֵן הַלּוֹקֵחַ
18 אָסוּר - שֶׁמָּא לֹא יָבִיא, וְנִמְצָא שֶׁאָכַל בְּשָׂכִיר מִקְצָת
19 הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל הַמּוֹכֵר[47]. לְפִיכָךְ מַנִּיחִין אֶת
20 הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ לְאֶחָד מֵהֶן. אָמַר
21 לוֹ הַמּוֹכֵר: לְכְשֶׁתָּבִיא שְׂאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[48] - הֲרֵי
22 הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אָכַל
23 הַלּוֹקֵחַ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[49]. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: קְנֵה
24 מֵעַכְשָׁו[50], וּשְׂאָר הַמָּעוֹת הֲרֵי הֵן חוֹב אֶצְלְךָ - הֲרֵי
25 הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת; וְאִם אָכַל הַמּוֹכֵר - מוֹצִיאִין
26 מִמֶּנּוּ[51] כָּל מַה שֶּׁאָכַל.

41) מקור ההלכה – בבבא־מציעא שם. 42) מעכשיו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. 43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. 44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. 45) בינתיים. 46) בהלואה. 47) בהלוואה. 48) משעת הבאת שאר המעות. 49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. 50) קנה כל השדה, מעכשיו. 51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

27 ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכַּן לוֹ
28 שָׂדֶהוּ עַל מְנָת שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמַּשְׁכּוֹנָא,
29 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זוֹ אֲבַק
30 רִבִּית, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה מִיָּדַיְנִין. שֶׁאֵין הַמְמַשְׁכֵּן אֶת
31 הַשָּׂדֶה דּוֹמֶה לְמִמַּשְׁכֵּן בַּיִת[52], שֶׁהֲרֵי אֵין בַּשָּׂדֶה פֵּרוֹת
32 מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, וְאִפְשָׁר שֶׁיִּרְווּחַ וְיִהְיוּ שָׁם
33 פֵּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד בְּזִרִיעָתָהּ וַעֲבוֹדָתָהּ, וּלְפִיכָךְ[53]
34 הִיא אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אֵין הַמַּשְׁכּוֹנָא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁמָּכַר
35 בְּאַסְמַכְתָּא[54]; שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאַסְמַכְתָּא לֹא גָמַר
36 וְהִקְנָהוּ[55], וְהַמְמַשְׁכֵּן גָּמַר וְהִקְנָהוּ גּוּף זֶה לְפֵרוֹתָיו[56].
37 וְכָזֶה יֵרָאֶה מִן הַגְּמָרָא[57], שֶׁהַמַּשְׁכּוֹנָא אֲבַק רִבִּית,
38 וְאֵין לְךָ לְהַעֲמִידָהּ[58] אֶלָּא בִּמְמַשְׁכֵּן שָׂדֶהוּ, כְּמוֹ
39 שֶׁהוֹרוּ רַבּוֹתַי[59]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁשֶּׁלֹשׁ מַשְׁכּוֹנוֹת הֵן:
40 מַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא רִבִּית קְצוּצָה, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא אֲבַק
41 רִבִּית, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת. כֵּיצַד? מַשְׁכַּן לוֹ
42 מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין תָּדִיר, כְּגוֹן חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ
43 אוֹ חֲנוּת, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהֶן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה.
44 מִשְׁכַּן לוֹ שָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, וּבָאוּ שָׁם פֵּרוֹת וַאֲכָלָן
45 - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אִם מִשְׁכַּן חֲצֵרוֹ וְכַיּוֹצֵא
46 בָּהּ בְּנִכּוּי - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית. מִשְׁכַּן שָׂדֶהוּ בְּנִכּוּי
47 - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד הוּא הַנִּכּוּי? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ
48 מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכַּן לוֹ בָּהֶן חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֶהוּ, וְאָמַר
49 לוֹ הַמַּלְוֶה: הֲרֵינִי מְנַכֶּה לְךָ מָעָה בֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה
50 בִּשְׂכַר קַרְקַע זוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹתָיו שֶׁלִּי, בְּחָצֵר
51 וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אָסוּר[60], וּבְשָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - מֻתָּר[61].

52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה. 53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור. 54) שנתבאר לעיל הל' ד - ו. 55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. 56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיין חידושי רבינו חיים הלוי, וב'אבן האזל'). 57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכייתא וכו', ובדינינו (בדיני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבק ריבית הוא). 58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מכר באסמכתא (שם סז.): עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחישב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששנינו (שם סד:): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיין ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא

של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. 59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה - גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביור"ד סי' קעב, וראה להלן הל' ח. 60) משום אבק ריבית, ואין זה רבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה פחות כתשלום בעד ההלוואה. 61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהוזלת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה הל' א).

1 **ח. הוֹרוּ מְקֻצָּת גְּאוֹנִים[62]: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא[63] שֶׁאֵין בָּהּ**
2 **נִכּוּי כְּלָל - הֲרֵי הִיא רִבִּית קְצוּצָה. וְלֹא יָרְדוּ לְעֹמֶק**
3 **הַדָּבָר לְהַפְרִישׁ בֵּין שָׂדֶה לְחָצֵר, וּלְפִיכָךְ נִתְקַשּׁוּ לָהֶן**
4 **דִּבְרֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[64]. וְכֵן הוֹרוּ: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא,**
5 **אֲפִלּוּ בִּנְכוּי - אָסוּר[65] בֵּין בְּחָצֵר בֵּין בְּשָׂדֶה. וְאֵין**
6 **לָהֶם מַשְׁכּוֹנָא מֻתֶּרֶת אֶלָּא בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת: כֵּיצַד?[66]**
7 **כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכַּן לוֹ בָּהֶן בַּיִת אוֹ**
8 **שָׂדֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים תַּחֲזֹר קַרְקַע זוֹ**
9 **לִבְעָלֶיהָ חִנָּם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר**
10 **שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרָהּ שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָרִים בְּכָל שָׁנָה,**
11 **שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁשָּׂכַר בְּפָחוֹת[67]. וְכֵן אִם הִתְנָה**
12 **בַּעַל הַשָּׂדֶה עִמּוֹ: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת, יְחַשֵּׁב**
13 **לוֹ עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה[68] וְיַסְלְקוֹ מִמֶּנָּה[69] - הֲרֵי זֶה**
14 **מֻתָּר[70]. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלְוֶה[71]: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה,**
15 **מְחַשֵּׁב לוֹ מַה שָּׂדַר בּוֹ, וְיַחֲזִיר לוֹ שְׂאָר הַדָּמִים**
16 **וְיִסְתַּלֵּק - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כִּשְׂכִירוּת.**
17 **וְכָל תְּנַאי שֶׁבִּשְׂכִירוּת - מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

62) כן הוא דעת הרי"ף שם. 63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. 64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הרי"ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. 65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם סז:). 66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם "משכנתא דסורא". 67) ומותר אפילו בחצר (עיין ב"י סי' קעב), כמו שיתבאר להלן פ"ח הל' ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. 68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. 69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות - אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות - אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. 70) שאין זה אלא כשכירות – מה־שאין־כן בשאר משכנתות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה - מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה - נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד־משנה). 71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ"ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפני־זה "וכן אם התנה בעל השדה וכו'". ויש נוסחאות שכתוב בהם "התנה המלוה" (וראה פירושו במשנה־למלך ובאור־שמח). בפיסקא זו משמיענו רבינו שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק רבינו וכתב בבבא הראשונה "בעל השדה", וכאן אומר "מה שדר בו" (כסף־משנה, ועיין ש"ך יורה־דעה סי' קעב, ס"ק ד).

יום שישי ח' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

18 **א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכַּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן**
19 **קָצוּב[2] אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת[3] וְיִסְתַּלֵּק[4], וְהָיָה**
20 **הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[5], אֲפִלּוּ אָכַל כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ**
21 **- אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוּם[6]; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ**
22 **בְּלֹא מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בַּדָּיָנִין. וְאֵין**
23 **צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו[7] - אֵין**
24 **מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר[8]**
25 **בְּמַשְׁכּוֹנָא. הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל**
26 **יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא**
27 **כְלוּם; אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ**
28 **הַיָּתֵר[9]. וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר. כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין**
29 **מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ**
30 **בְּמֵאָה דִינָר, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר**
31 **בְּמֵאָה דִינָר, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת**
32 **הַשָּׂדֶה הָאַחַת חֲמִשִּׁים, וּמִפֵּרוֹת הַשְּׁנִיָּה מֵאָה**
33 **וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִים לוֹ[10]: הֲרֵי אָכַלְתָּ מִן הַפֵּרוֹת**
34 **בְּמָאתַיִם, וְאֵין לְךָ כְּלוּם. וּכְאֵלּוּ הַשְּׁנֵי שִׁטְרוֹת שְׁטָר**
35 **אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָא אַחַת[11].**

2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. 3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. 4) המלווה מן השדה ויחזירו לללווה. 5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא סז:) אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. 6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב). 7) מעות החוב. 8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. 9) שם "ובדיתמי אכל שיעור זוזי - מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקינן מיניה" (כנוסחת הרי"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים. 10) למלווה. 11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

36 **ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[12] לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ**

1 **מָעוֹת - חֵרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[13] דָּבָר**
2 **זֶה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף**
3 **זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - חֵרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ. וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן**
4 **סְתָם[14] - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.**

12) שם. 13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. 14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

5 **ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה**
6 **הַלָּוֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה[15] שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק עַד סוֹף**
7 **זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - חֵרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[16]. הָיָה**
8 **הַמְּנָהָג שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל**
9 **הַמַּלְוֶה עָלָיו[17] שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו**
10 **- חֵרֵי זֶה צָרִיךְ לְקָנוֹת[18] מִיָּדוֹ עַל כָּךְ.**

15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש"י). 16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. 17) מדעת עצמו. 18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

11 **ד. הַמַּשְׁכּוֹנָא[19], בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָם לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל**
12 **עֵת שֶׁיָּבִיא[20] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה[21]**
13 **גּוֹבֶה מִמֶּנָּה[22] כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע[23]; וְאֵין**
14 **הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[24]; וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[25].**
15 **וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶפְלוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ -**
16 **וְנָפְלוּ לָאָרֶץ[26]. וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ -**
17 **קָנָה אוֹתָן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[27]**
18 **- בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[28]; וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי**
19 **שְׁנַיִם; וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[29].**

19) שם סז: 20) הלווה. 21) שהמלווה הזה לווה ממנו. 22) מיורשי המלווה. 23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). 24) אמרה תורה (דברים כא, ז.) שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה. 25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלווה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלווה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלווה יכול לסלקו? הלא המלווה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלווה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותירץ, שהמדובר כאן כשהלווה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלווה עד פירעון החוב (מגיד משנה). 26) כי בשדה של לווה נפלו ולא זכה בהם המלווה. 27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושיו בבא בתרא קכה. 28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. 29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

20 **ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָא זוֹ[30] אֲסוּרָה הִיא וַאֲבַק**
21 **רִבִּית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31], אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מְנָהָג זֶה**
22 **בְּטָעוּת, אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[32], אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי**
23 **שֶׁחוֹטֵא וּמַשְׁכֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית**
24 **הוֹלְכִין אַחַר הַמְּנָהָג[33]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁזֹּאת**
25 **הַמַּשְׁכּוֹנָא בְּנִכּוּי[34].**

30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלווה אוכל. 31) בפרק הקודם הלכה ז. 32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. 33) רי"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. 34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

26 **ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר**
27 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמַּשְׁכֵּן**
28 **חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַיִּשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁנָּקְנָה הַיִּשְׂרָאֵל,**
29 **אֶלָּא דָּר בְּחָצֵר בְּלֹא שָׂכָר[35] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הָעוֹבֵד**
30 **כּוֹכָבִים אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא**
31 **בִּרְשׁוּת הַמְמַשְׁכֵּן בְּדִינֵיהֶם[36] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו**
32 **וְיִסְתַּלֵּק.**

35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלווה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. 36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

33 **ז. הַמַּשְׁכֵּן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל**
34 **הַקַּרְקַע אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[37], וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה:**
35 **לְכְשֶׁתְּמְכֹּר קַרְקַע זוֹ לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים**
36 **אֵלּוּ[38] - חֵרֵי זֶה אָסוּר[39]. וְאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּמְכְּרֶנָּה**
37 **אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ - חֵרֵי**
38 **זֶה מֻתָּר[40].**

37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכייתא - בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנזכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). 38) בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). 39) שמוכרו בפחות מחמת ההלוואה. 40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בכאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתרו (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

ח. מֻתָּר לְהַרְבּוֹת בְּשָׂכַר הַקַּרְקַע[41]. כֵּיצַד? הִשְׁכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שְׂכָר חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[42].

41) שם סה. 42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

ט. הַמַּשְׁכִּיר[43] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי[44] מָאתַיִם זוּז שֶׁאַפְרְנֵס בָּהֶן אֶת הַשָּׂדֶה[45], וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם יְפַרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֲלוּ, יִהְיֶה שְׂכָרָהּ[46] יוֹתֵר[47]. וְכֵן אִם הִשְׁכִּיר לוֹ חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאֶבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת[48] זוֹ וַאֲצַיְּרֶנָּה וַאֲבַיְּרֶנָּה[49], אוֹ אֲתַקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וּכְלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[50]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז כְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה[51] שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׁכֹּר בָּהֶן מַלָּחִין, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[52].

43) שם סט: 44) כלומר, הלווני. 45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. 46) הריווח (הפירות) שתוציא השדה. 47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. 48) נראה שצריך להיות "החנות". 49) כדי למשוך את עין הקונה. 50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יותר. 51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. 52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בְּשָׂכַר הָאָדָם[53]. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוָה כֶּסֶף, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוָה שְׁתַּיִם[54].

53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). 54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעדור עימך".

יא. מֻתָּר[55] לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר, עֲדֹר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ לְמָחָר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ[56], עֲדֹר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ. כָּל יְמֵי גְּרִיד[57] - אַחַת[58], וְכָל יְמֵי רְבִיעָה[59] - אַחַת. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: חֲרֹשׁ עִמִּי בַּגְּרִיד, וַאֲנִי אֶחֱרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה; שֶׁהֲרֵי טֹרַח הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[60] יָתֵר[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) שם עה. 56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. 57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. 58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. 59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). 60) כשהשדה לחה. 61) מאשר ימי הגריד.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[62] בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקַּיִץ[63] בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר[64], וְהֲרֵי שָׂכְרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיּוֹזִיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם[65] וְעַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂוֶה שְׂכָרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה - אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו, שֶׁהַקְּדִים וּנְתָנָן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[66].

62) בבא בתרא פו. 63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. 64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. 65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. 66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים זוז דמי חביות יין ואם

יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

1 **א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר[2]. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ**
2 **קַרְקַע אוֹ מַטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו תִּתֶּן לִי**
3 **הַדָּמִים, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה[3]; וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי,**
4 **הֲרֵי הֵם שֶׁלְּךָ בְּעֶשְׂרִים וּמֵאָה - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[4],**
5 **שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בְּשִׁבְיל שֶׁנָּתַן לוֹ**
6 **מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי[5]. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[6]**
7 **בַּדִּין - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בְּשָׁעַת**
8 **הַמֶּכֶר[7], אוֹ יַחֲזִיר[8] מִמְּכָרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קַיָּם. וְכֵן**
9 **אִם מָכַר לוֹ מַטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי[9] בְּמֵאָה, וְהָיוּ**
10 **שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בְּמֵעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים[10] -**
11 **הֲרֵי זֶה אָסוּר[11]; וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים, אוֹ**
12 **מַחֲזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.**

2) ב"מ סה. 3) וכך הוא השער בשוק. 4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה־שאין־כן בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. 5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. 6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. 7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. 8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם־משנה, ועיין משנה־למלך). 9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. 10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. 11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפי"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר (מגיד־משנה).

13 **ב. הַלּוֹקֵחַ[12] מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֶה[13] עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ**
14 **מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר**
15 **לוֹ: תֵּן [לִי] מִיָּד בְּפָחוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.**

12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. 13) אבל ביותר משויו אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. וב'בית יוסף' יו"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

16 **ג. חָבִית שֶׁל יַיִן[14] שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ**
17 **בִּשְׁנֵים עַד הַקָּצִיר[15], עַל מְנָת[16] שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ**
18 **תַּקָּלָה[17] הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה**
19 **הַלּוֹקֵחַ[18] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה -**
20 **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם, וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ**
21 **בָּהּ - הָיָה לוֹ לְהַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים[19]. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ**
22 **בִּשְׁנַיִם[20], וְאָמַר לוֹ: הַיָּתֵר עַל שְׁנַיִם יִהְיֶה שְׁכָרְךָ**
23 **בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מְטַפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא**
24 **לְמָכְרָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה הַחֲזִירָהּ לִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף**
25 **עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה תִּהְיֶה**
26 **בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21].**

14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד־משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג). 15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. 16) כלומר, והתנו ביניהם. 17) כגון אם תאבד או תשבר. 18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. 19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבב כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעג ס"ק כט, ועיין בלחם־משנה כאן, ובב"ח ו'פרישה' שם, וראה השלמות).

27 **ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת, שֶׁאִם יִרְצֶה[22] לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלִקַּח**
28 **דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה[23]; וְאִם תָּבַע[24] אוֹתָן**
29 **הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָן וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד, יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנַיִם**
30 **עָשָׂר[25] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנַיִם עָשָׂר עַד שְׁנֵים**
31 **עָשָׂר חֹדֶשׁ[26]; שֶׁאַפְלּוּ הֵבִיא זֶה[27] מְעוֹתָיו עַתָּה,**
32 **בִּשְׁנַיִם עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להוזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ, פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח – מגיד־משנה). 27) הלוקח המבקש לקנותן. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

33 **ה. אָסוּר לְקָנוֹת[29] פְּרִי הַפַּרְדֵּס קֹדֶם שֶׁיְּגַמֵּר**
34 **וְיִתְבַּשֵּׁל[30]; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוֹל עַתָּה, בְּעֶשֶׂר,**
35 **הוּא פְּרִי שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיְּגַמֵּר, נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת**
36 **בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה[31]. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוֹל[32], וְיִהְיֶה**
37 **אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁיְּגַדֵּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם**
38 **מֵת אוֹ נֶחְלַשׁ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא, וְהַכֹּחַ וְהַמִּיתָה**
39 **דָּבָר מְצוּי תָּמִיד[33].**

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרדס (מגיד־משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד - לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה - שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף־משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו). 32) שם, "מודה רב בתוורי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תוורי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם - כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

1 **ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים וְעַל**
2 **הַזְּמוֹרוֹת[34] לְכָשִׁיִּבָּרְתוּ, שֶׁהֵם בִּיקָר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן**
3 **בְּזוֹל עַד שֶׁיִּיבָּשׁוּ וְיִבָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפְקִיד בָּהֶן[35]**
4 **כְּשֶׁהֵם מְחֻבָּרִים, שֶׁנִּמְצָא כְּקוֹנֶה[36] אִילָן לִזְמוֹרוֹתָיו.**
5 **וְאִם לֹא הִפְקִיד - נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלָּוָאָה[37], וְהֵן לוֹקְחִין**
6 **בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.**

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'" וכפירוש הר"ח הובא ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

7 **ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת[38] שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶם חִטִּים בִּשְׂכָרָן[39]**
8 **בְּזוֹל[40] מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק**
9 **עִמָּהֶן בְּמִלְאכָה בַּגֹּרֶן[41], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֲלוּ**
10 **שֶׁנָּטְלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְׁכִּירוּת[42]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כָּךְ -**
11 **נִמְצֵאת הַשְׁכִּירוּת[43] אֲצֶל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה**
12 **שֶׁלָּקְחוּ בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁאִחֲרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.**

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, וביורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

13 **ח. אֲרִיסִין[44] שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין[45] אוֹתָן מִן**
14 **הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר[46]**
15 **אַרְבַּע סְאִין[47], וְהִנִּיחַ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר,**
16 **וְנָטַל מֵהֶן שֵׁשׁ סְאִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין שָׁם**
17 **רִבִּית[48].**

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות. 48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני שמשאיר את התבואה בשדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

18 **ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים[49] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׁעַר,**
19 **וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים**
20 **לְאַחַר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בַּמִּדָּה[50] וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה**
21 **מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא**
22 **הוֹסִיף, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[51].**

49) שם עג: 50) מרצונו - לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם־משנה ובביאורנו שם)

23 **י. מֻתָּר[52] לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חֲבִית שֶׁל יַיִן[53] לַחֲבֵרוֹ**
24 **וְלוֹמַר לוֹ: אִם הֶחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי -**
25 **בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוֹזִילָה אוֹ הוֹקִירָה - הֲרֵי הִיא**
26 **שֶׁלִּי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׂכָר**
27 **וּלְהֶפְסֵד[54]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם[55]**
28 **לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בְּתִשְׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן[56] בְּדִינָר,**
29 **וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן בּוֹדֵק, וּמַחֲזִיר**
30 **הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן**
31 **טוֹב, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ - מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין**
32 **לְהַחְמִיץ[57], אֲבָל לֹא נוֹדַע הַדָּבָר עַד אַחַר הַזְּמַן[58].**

52) שם סד. 53) וציין את החבית שקנה (מגיד־משנה). 54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הזול - הרי זה קרוב לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד - שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר – ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). 55) שם עג: 56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה - ברשותך" ('בית יוסף'סי' קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). 57) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר. 58) אבל לאחר טבת - לא היו ראויים להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם כשנוטלם ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין 'בית יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

33 **יא. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[59] לִשְׁכֹּר הַסְּפִינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ,**
34 **וְאִם נִשְׁבְּרָה, שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפְּחָתָה[60] וּמְשַׁלֵּם[61]**
35 **יָתֵר עַל שְׂכָרָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר[62] לְהַשְׁכִּיר סִיר**
36 **שֶׁל נְחשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחַת**
37 **מִמִּשְׁקָלוֹ[63]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

59) שם סט: 60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד־משנה). 61) את הפחת. 62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם־כן השכר שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה ודמי הפחת מוסיף את השכר - הרי זה כריבית. וטעמו של דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים - לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים (=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך - שאין כל

הפחת באחריות השוכר - אין זה כמלוה אלא כשכירות, ודבר זה - לקבל עליו אחריות אונסין - מותר בשכירות, כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). 63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) - נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

1 **יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל[64] מִיִּשְׂרָאֵל[65], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
2 **אֲבַק רִבִּית[66]. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
3 **מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהַטְפִּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַגְּזוֹזוֹת**
4 **וְהַוְּלָדוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע, לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד**
5 **שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם; וְאִם מֵתוּ**
6 **הַצֹּאן, הֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶם[67] - הֲרֵי זֶה אָסוּר,**
7 **שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[68].**
8 **לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן, שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ**
9 **הוּזְלוּ אוֹ אִם נִטְרְפוּ[69] הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה**
10 **מֻתָּר[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. 65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. 66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד לבעל הממון - דינה כאבק ריבית. 67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקרן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא - בכל סחורה שהיא - בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). 68) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד - אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). 69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. 70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד - אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכת"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דדעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הזול בלבד – מותר, כדעת הריב"ן הובא ב'טור', שם).

11 **יג. הַשָּׁם[71] פָּרָה מֻחְבֶּרֶת, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵתָה, הֲרֵי**
12 **הִיא עַתָּה עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים[72] דִּינָרִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ[73]**
13 **סֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - מֻתָּר; לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂאָהּ מְחַיִּים**
14 **דָּמִים, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[74].**

71) ברייתא שם. 72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. 73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. 74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים - מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות על המקבל - אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד־משנה, והשווה למעלה הל' יא, הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (הי"א) לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה על הברייתא "השם פרה"].

15 **יד. מַשְׂכֶּרֶת[75] אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל**
16 **הַבֵּיצִים בְּשָׁנֵי אֶפְרוֹחִים[76], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם**
17 **רִבִּית.**

75) שם סח: 76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי בתרנגולת כאשר בבהמה שנכחשת מחמת מלאכה (כך פירש הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת – 'חסדי דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

18 **טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִּינָרִים שֶׁל**
19 **רִבִּית[77], וְנָתַן לוֹ בָּהֶן[78] חֻפָּץ[79] שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁה[80],**
20 **כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[81] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה[82],**
21 **הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לְיָדוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן**
22 **כְּסוּת אוֹ כֵּלִי[83] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶת הַכֵּלִי עַצְמוֹ[84]**
23 **וְאוֹתוֹ הַכְּסוּת עַצְמוֹ. הִשְׁפִּיר לוֹ בָּהֶן[85] מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה**
24 **שִׁבְרוֹ שִׁלְשָׁה דִּינָרִין, כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין**
25 **מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׁכַר מִמֶּנּוּ מָקוֹם זֶה,**
26 **שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[86].**

77) קצוצה. 78) תמורתם. 79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). 80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. 81) כמו שנתבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. 82) שם סח. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו - אפילו הוא עדיין בעין - אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:) שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה - אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הרבית. 83) וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א). 84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי - גלימתא דרביתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר - לבוש של ריבית הוא). 85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. 86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכת"י תימן: והרי קיבל עליו).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליך פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

27 **א. אֵין פּוֹסְקִין[2] עַל הַפֵּרוֹת[3] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[4]. יָצָא**

1 הַשַּׁעַר - פּוֹסְקִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[5] - יֵשׁ לָזֶה[6].
2 כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ לַשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין
3 בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ
4 חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים; וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל
5 חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע -
6 אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר
7 חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8]
8 בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין בָּעֵת שֶׁפָּסַק
9 עָלָיו[10]; אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[11],
10 אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[12] - הֲרֵי זֶה
11 מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[13].
12 כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל
13 הַחִטִּים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גְּדִישׁ[14]. וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן
14 מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בֶּעָבִיט[15]; וְעַל הַשֶּׁמֶן -
15 מִשֶּׁנִּתַּן זֵיתִים בַּמַּעֲטָן[16]; וְעַל הַסִּיד - מִשֶּׁיְּשַׂקְּעֶנָּה
16 בַּכְּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר
17 בֵּיצִים[17] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[18] בְּשֶׁהָיָה
18 עֶפְרָן[19] לָבָן[20]; אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים
19 הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
20 מָצוּי לַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[21] - יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן
21 פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל[22] כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אַף עַל פִּי
22 שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

2) משנה בבא־מציעא עב: 3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים - ומקדים לו המעות. 4) ראה לקמן הל' ד. 5) ללווה אין פירות כאלה. 6) לאחר, ויכולים הם - הן המוכר והן הלוקח - לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשיתייקרו - ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. 7) והרי הוא יכול לחזור בו - מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה (תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). 8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. 9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. 10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה - נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. 11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד־משנה). 12) יתבאר בהלכה הבאה. 13) מכיון שיש לו - אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:, וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 14) שם, הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) - דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. 15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). 16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). - והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערוך, בערכו). 17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" - על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). 18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. 19) של כל החרש, הנעשים ממנו. 20) שאינו מצוי. 21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). 22) שם במשנה עב:

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִחֲסָר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם - 23
פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ 24
פּוֹסֵק[23] אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שְׁכֵינָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר 25
שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין 26
כְּלוּם[24], וּכְמוֹ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד?[25] גָּדִישׁ 27
שֶׁהָיָה מְחֻסָּר הַנָּחָה בַּשֶּׁמֶשׁ[26] שֶׁיִּבַּשׁ[27] וְדִישָׁה וּזְרִיָּה 28
- אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; הָיָה 29
יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִּישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. 30
בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְפִיפָה[28] וְיִבּוּשׁ 31
וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה[29] וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק 32
עֲלֵיהֶן; הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה 33
לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. וְהוּא[30] שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ 34
הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה 35
הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, 36
וְאֵינוֹ פּוֹסֵק[31] עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא 37
בָּזֶה. 38

23) כרב, האומר (שם עד.): "מחוסר שתים פוסק - שלש אינו פוסק". 24) שאין פוסקים עד שיצא השער. 25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא־וטריא בגמרא שם. 26) שטוח העומרין בחמה. 27) שיתיבש. 28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:) - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). 29) צירוף בכבשן. 30) ובלבד. 31) שם.

ג. הַהוֹלֵךְ[32] לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו 39
וְלִרְדּוֹת[33] אֶת כַּוָּרָתוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: מַה 40
שֶׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר לָךְ[34], מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר 41
לָךְ, מַה שֶּׁכַּוָּרָתִי רוֹדָה מָכוּר לָךְ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[35]. 42
אֲבָל אָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ[36] מָכוּר לְךָ 43
בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ 44
וְכָךְ, מַה שֶּׁכַּוָּרָתִי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ 45

- אָסוּר[37], אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שם סד. 33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). 34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. 35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. 36) ועדיין לא יצא השער. 37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁל עֲיָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ[38], אֶלָּא עַל שַׁעַר שֶׁבַּמְּדִינָה[39]. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְיָשָׁנוֹת שָׁלֹשׁ בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין[40] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[41] לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן[42]. הָיוּ חִטִּין שֶׁל לָקוּטוֹת[43] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[44], וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוּטוֹת כְּשַׁעַר לָקוּטוֹת[45], וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת[46] עַד שֶׁיִּקָּבַע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת[47].

38) שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (רי"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). 41) שער אחיד. 42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן - אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד־משנה). 43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבלי שיפון עם שיבלי חיטין" (רש"י שם). 45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). 46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד־משנה, ט"ז, שם). 47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ס).

ה. כֵּיצַד שֶׁנִּקְבַּע הַשַּׁעַר מֻתָּר לִפְסֹק[48] עַל הַשַּׁעַר הַגְּבוֹהַּ[49]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים[50] כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בְּשַׁעַר הַגָּבוֹהַּ[51]. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר[52] - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[53]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ; אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל אוֹ מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ[55], שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר: לְתַקֵּן שִׁלַּחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[56], כְּמוֹ שֶׁשִּׁבַּאַרְנוּ[57].

48) שם במשנה. 49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 50) לזמן פלוני, אם יוזלו. 51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. 52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. 53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החוזר בו - לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית־דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). 54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. 55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד־משנה). 56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח – ב"מי שפרע". 57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר.

ו. הָיוּ הַחִטִּים[58] נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן[59] לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע, אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים[60] - מֵתָּר[61]. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[62], וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם, וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ לוֹ זְמַן וְהוּזַל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.

58) שם סג: 59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על־מנת שיתן לזמן פלוני. 60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. 61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. 62) שם.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים[63] שֵׁשׁ בְּסֶלַע - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר כְּדֵי שֶׁיָּבִיא[64] שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ - אֲבָדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּב[65] אָסוּר לַעֲשׂוֹת זֶה[66]. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין כְּפֵרוֹת[67].

63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשא חמשא" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י

שם מפרש בכפרי: שם מקום). 64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י ו'תוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). 65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. 66) אבל אם נוטל מהתגר חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). 67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

ח. הַחַמָּרִין[68] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכְּיְרֵיהֶן[69] אוֹ לְסַפְסְרֵיהֶן חָמֵשׁ בְּסֶלַע, בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ[70] לָעִיר[71] עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁעֲרֵיהֶן וְיִמְכְּרוּ לְכָל אָדָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶם בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין אוֹתָם[72].

68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). 69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. 70) בכת"י תימן: כשנכנסו. 71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלוואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החיטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך - שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חיטים מותר", הרי כאן יש להם חטים (משנה-למלך. וראה מגיד-משנה). 72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיין בגמרא שם).

ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[73], מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: תְּנָם לִי[74], וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם - מֻתָּר[75], וְאִם לָאו - אָסוּר[76]. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה[77] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אָמַר לוֹ: תְּנָם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[78] עַד שֶׁתְּהֵגִיעַ לְשָׁם - מֻתָּר[79], וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ - אָסוּר[80].

73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. 74) בהלוואה. 75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). 76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). 77) שם. 78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו - הוא מפסיד. 79) "שאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. 80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר - ריבית הוא.

י. הַנּוֹתֵן[81] לְבַעַל הַגִּנָּה דְּמֵי עֲשָׂרָה קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי עֲשָׂרָה אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵן קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ לִכְשֶׁיְּגַדֵּלוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[82]; שֶׁהֲרֵי הוּא מַנִּיחָן וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶן[83], וְאִלּוּ קְצָצָן עַתָּה כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים - לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[84]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

81) שם סד. כרבא. 82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. 83) ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו – מה־שאין־כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד־משנה). 84) מה־שאין־כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לאו מיניה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

יום ש"ק ט' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק עֶשְׂרִי[1]

1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאיל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלוואה על פירות אחרים.

א. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לַמּוֹכֵר[2] לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[3], כָּךְ מֻתָּר לְלִוּוֹת הַפֵּרוֹת[4] סְתָם[5] וּפוֹרְעִין סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם[7], וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ, וְאִלּוּ רָצָה הָיָה קוֹנֶה וּמַחֲזִיר לוֹ[8], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

2) בכתב יד: ללוקח. 3) כמבואר בפרק ט הלכה א. 4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותן דמים כמבואר להלן הלכה ב. 5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה

השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו אז הפירות ומפני כך אסור. 6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). 7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). 8) פורעו מייד - והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

1 **ב. הָיָה לוֹ[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
2 **לִלְווֹת[10] סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל**
3 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[11]. וְאַפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה**
4 **בְּלֹבֶד - לוֶֹה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין[12]. הָיְתָה לוֹ טְפָּה אַחַת**
5 **שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל יַיִן - לוֶֹה עָלֶיהָ כַּמָּה גַּרְבֵי[13] יַיִן**
6 **וְשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע**
7 **שַׁעַר הַשּׁוּק עֲדַיִן אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ שַׁעַר הַשּׁוּק - הֲרֵי**
8 **זֶה אָסוּר[14] לִלְווֹת סְאָה בִּסְאָה[15]. וְכֵן בִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת[16]**
9 **- לֹא יִלְוֶה אוֹתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים[17]. וְאִם לָוָה**
10 **וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן [דָּמִים], וְהוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת**
11 **כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ[18] - נוֹטֵל דָּמִים**
12 **שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַלְוָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ**
13 **הַמִּין אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר**
14 **לִלְווֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ[19]; אֶלָּא לוֶֹה סְתָם,**
15 **וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.**

9) שם עה. 10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). 11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). 12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלווה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה). 13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). 14) שם עד: 15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. 16) שדרכם להתייקר וליזול (עיין בבא מציעא מד:). 17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווהו מעות (שם). 18) שם. 19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם (עה. ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חיטין ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסרו מפני שקבע לו זמן לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

16 **ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַלְווֵנִי כּוֹר חִטִּים וַאֲנִי**
17 **אַחֲזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן[20]; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: הַלְווֵנִי עַד**
18 **שֶׁיָּבוֹא בְּנִי[21] אוֹ עַד שֶׁאֶמְצָא הַמַּפְתֵּחַ[22].**

20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). 21) שבידו המפתח למחסנו. 22) שאבד לי (שם, במשנה).

19 **ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ: אִם הוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ**
20 **פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִים**
21 **שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה[23].**

23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

22 **ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים[24] לְזֶרַע[25],**
23 **בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּרַד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה[26] בֵּין אַחַר שֶׁיָּרַד[27].**
24 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס**
25 **אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְקוֹ כָּל זְמַן**
26 **שֶׁלֹּא נָתַן[29]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת**
27 **הַזֶּרַע[30]: אִם עֲדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
28 **לְהַלְווֹת חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְקוֹ, נִמְצָא**
29 **בָּעֵת שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ חִטִּים**
30 **שֶׁהִלְוָהוּ[31]. אֲבָל אַחַר שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה[32], הוֹאִיל וְאֵינוֹ**
31 **יָכוֹל לְסַלְקוֹ - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְווֹתוֹ**
32 **חִטִּים בְּחִטִּים לְזֶרַע, אֲבָל מַלְוֶהוּ סְתָם[33] עַל שַׁעַר**
33 **שַׁבַּשּׁוּק[34].**

24) סאה בסאה. 25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות - ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). 26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. 27) שכבר זכה בו. 28) שאף אם ירד - מלווהו. 29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו בשעה שלווה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול - אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנוטלים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). 30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. 31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. 32) וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. 33) בלא קביעת זמן. 34) כדרך שהתירו בכל אדם.

34 **ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי**
35 **מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים; אָמַר לוֹ: צֵא**
36 **וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וְיִהְיֶה לְךָ אֶצְלִי**
37 **חִטִּים בְּהַלְוָאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשָׁעוּר מְעוֹתָיו[36]**
38 **- מֻתָּר[37]; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38].**
39 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[39] שֶׁמֻּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק**
40 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן**
41 **מְעוֹתָיו לִקְנוֹת בָּהֶן פֵּרוֹת[40]; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד**
42 **הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר[41], עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ**
43 **פֵּרוֹת. הָיָה לַלֹּוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים,**
44 **וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חִטִּים, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה**
45 **לְמָכְרָן וְלִקַּח בִּדְמֵיהֶן יַיִן; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן**
46 **עָלַי יַיִן כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה: אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן - הֲרֵי**
47 **זֶה מֻתָּר, וְנַעֲשֵׂית הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן**

- אָסוּר. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ[42], וְעָבַר וְהֶחֱזִיר[43] - הַהַלְוָאָה פְּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁהִלְוָהוּ[44].

35) שם סג. 36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לווה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. 37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. 38) אף על פי שיצא השער. 39) כמבואר למעלה. 40) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בביאורנו). 41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). 42) זה נמשך לבבא הראשונה. 43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. 44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מִלְוֶה למלווה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים, ודין ומהלקוחות, ודין מִלוה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לווה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במִלוה.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[2], אוֹ שֶׁאָמַר לְעֵדִים[3]: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ: אַתֶּם עֵדַי[4] שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - זוֹ נִקְרֵאת מִלְוָה עַל פֶּה[5], וְאֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[6]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר אַחַר כָּךְ: פָּרַעְתִּי - נִשְׁבָּע הַיֶּסֶת[7] וְנִפְטָר. אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר - צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8], אֶלָּא אוֹמְרִים[9] לוֹ: אוֹ הָבֵא עֵדִים[10] אוֹ עָמֹד וְשַׁלֵּם[11] לוֹ חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתָן וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּ לְמַלְוֶה עַל פֶּה עֵדוּת בִּשְׁטָר[12], עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלְוֵה: כִּתְבוּ שְׁטָר[13] וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶן כָּךְ[14], צְרִיכִין לְהַמְלֵךְ בּוֹ[15] אַחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶן כְּתֹבוּ, שֶׁסְּתָם קִנְיָן לִכְתִיבָה עוֹמֵד[17], וְאֵינָן צְרִיכִין לְהַמְלֵךְ בּוֹ[18].

2) בבא־בתרא קעה. 3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). 4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. 5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. 6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפורעו בעדים". 7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). 8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר? 9) בית־דין. 10) שפרעת. 11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעתיך, נשבע ואח"כ נוטל - כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. 12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפורעו בעדים (בכת"י תימן: עדות על־פה, מלוה בשטר). 13) ב"ב מ. סנהדרין כט: 14) כתבו ותנו. 15) אם עדיין עומד בדיבורו. 16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. וב'בית יוסף' שם על ה'טור'). 17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). 18) לפני הנתינה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

ב. לְוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר[19] בִּכְתַב יָדוֹ[20], וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים[21], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר[22]. וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים[23], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי עֵדִים[24] - הֲרֵי זוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר[25]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתָב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף[26], וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיהֶם[27]. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים[28] שֶׁהוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר לָעֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶם: חִתְמוּ וְהָעִידוּ[29] שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיכֶם[30].

19) הודאה. 20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א). 21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב־ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). 22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, ו'בית יוסף' וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). 23) עדי חתימה. 24) עדי מסירה. 25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. 26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). 27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). 28) רב שרירא ורב האי (מגיד־משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). 29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל־פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף־משנה, וכהבנת הלחם־משנה). 30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד־משנה).

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ[31] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵין שָׁם עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק[32] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי

זֶה כְּמִלְוָה עַל פֶּה[33] לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[34]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתָב זֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין[35] וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת[36].

31) ב"ב קעה: במשנה. 32) נתקיים בב"ד שכתב־ידו הוא. 33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב־ידו הוא (שם קעו. בגמ'). 34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נזהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). 35) שמא פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) - גובה כמלוה על־פה (כסף־משנה). 36) כמלוה על־פה, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. כָּל מִלְוָה בִּשְׁטָר[37] - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן הַלָּקוֹחוֹת[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[39]; וּמִלְוָה עַל פֶּה - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין[40], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת[41]. לְפִי שֶׁאֵין לָהּ[42] קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרַח בָּהּ[43]. אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא[44] שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו; שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלֵּוֶה תַּחַת שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה מִן הַתּוֹרָה[45].

37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפי"ח מהלכות גזילה ואבידה הל' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות־סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". 38) שקנו מן הלוה לאחר שלווה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. 39) להלן פרק יח. 40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). 41) מתקנת חכמים. 42) למלוה על־פה קול, שכל הלווה - בצינעא לווה. 43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. 44) חקר בדבר. 45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" – והוא־הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא־בתרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על־פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על־פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים[46], וְיָצָאת מְתַחַת יְדֵי הַלּוֹקֵחַ[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר[48] בְּיַד הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִמְּשֻׁעְבָּדִים[49], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר[51], וְקוֹל יֵשׁ לוֹ[52].

46) שם מא: 47) בעל־חוב של מוכר הוציא אותה מידו. 48) שטר מכר. 49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. 50) להלן פרק כא, הלכה א. 51) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. 52) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁחַיָּב מוֹדֶה בָּהּ, וְצִוָּה בְּחָלְיוֹ[53] שֶׁיֵּשׁ לְפְלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ, וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ[54]. אוֹ שֶׁנִּגְדּוּהוּ[55] עַד שֶׁיִּתֵּן וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[56] בְּלֹא שְׁבוּעָה[57]. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[58]; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים[59] - אֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חזקה אין אדם פורע תוך זמנו".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם שלא יטרידו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתיך תוך זמנך, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאנו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל־דרך־זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה־שאין־כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו, דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן י)

53) קודם מיתתו (שם קעד:). 54) שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. 55) על סירובו לפרוע (שם קעד:). 56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פי"ד, א ובמגיד־משנה). 57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). 58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי - והיה נאמן. 59) ואנו טוענים בשביל יתומים - כל טענה שאביהם היה נאמן בה. 60) למעלה הלכה ג.

ז. לוֶה שֶׁאֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין[61] וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע: אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים[62] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר[63] וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ; וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר זֶה - מַחֲרִימִין[64] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם, וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבְּנִכְסָיו וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[65]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלְּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרֹעַ מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמְּטַלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻפְקָדִין אוֹ מִלְוָה אֵצֶל אֲחֵרִים[67]; שֶׁהַמְּטַלְטְלִין[68] אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה[69].

61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל־חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בביאורנו שם). 62) להבריח מן המלוה. 63) לטרוח ולמכור הקרקע - ופורע לבעל־חובו במעות. 64) מתקנת הגאונים (ראה ביאורנו למעלה פ"א הערה כג). 65) להלן פי"ט, א. שמתקנת חכמים – בעל־חוב דינו כבינונית. 66) שגובה מן המטלטלין. 67) ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). 68) של יתומים. 69) שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לוו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערביו, ועליהם סמך המלוה כשהלוהו, אבל מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י ב"מ סז:). ומתקנת הגאונים שבעל־חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

ח. מְצָוָה[70] עַל הַיְתוֹמִין לִפְרֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ[71]. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ[72]. וְאִם תָּפַס בַּעַל חוֹב מֵחַיִּים[73] - גּוֹבֶה מֵהֶן. טָעַן שֶׁמֵּחַיִּים תְּפָסָן, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תְּפָסָם - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה[74]; אוֹ[75] יִשָּׁבַע הַמַּפְסִיד[76] שֶׁכָּךְ הוּא חַיָּב לוֹ, וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן[77], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּחַיִּים תְּפָסָם. הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַס שְׁטָרוֹת[78], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁפּוֹן[79] בְּיָדוֹ[80] עַל חוֹבוֹ וְשֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּחַיִּים תָּפָס. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יַחֲזִיר לַיּוֹרְשִׁים; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָם[81], אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[82].

70) כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד - מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא־בתרא קנז.). 71) שהוריישם, אבל משלהם - אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב.) כיבוד (מצות כיבוד אב) - משל אב (ע"פ בבא־בתרא שם, מגיד־משנה. "הגהות אשר"י" כתובות, פרק הכותב). 72) כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיך") אין בית־דין של מטה מוזהרים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: ('טור' סי' קז). 73) בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). 74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי - נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם (גמרא שם). 75) אם אין עדים - ליורש. 76) בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פי"ג הלכה ג). 77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. 78) שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד"ההיא איתתא"). 79) רי"ף שם. 80) ונתבאר למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. 81) וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י־יא) "שאין שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד־משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). 82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם־משנה, וצ"ע).

ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֵצֶל אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזֹר וְלִגְבּוֹת אוֹתָהּ מֵהֶן[83]; שֶׁחֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא[84].

83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל־חוב (פסחים לא.). 84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם - כך היא תחת שיעבוד של בעל־חוב של אביהם, כמבואר למעלה

(פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד לבעל־חוב של אביהם? ותירצו, שקרקע הוא תחת שעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל־חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל־חוב גובה אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

1 **י. רְאוּבֵן[85] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת[86], וְזָקַף**
2 **שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְוָה לִרְאוּבֵן, וּמֵת**
3 **רְאוּבֵן[87], וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן**
4 **הַשָּׂדֶה, וּפִיסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת[88] וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין**
5 **נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן וְיִתְבָּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמִּלְוָה**
6 **שֶׁזָּקַף עָלָיו, שֶׁהֲרֵי[89] אֵינָהּ מְשֻׁעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל**
7 **רְאוּבֵן[90]. לְפִיכָךְ[91], אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶן**
8 **הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן[92] בַּמִּלְוָה[93] שֶׁזָּקַף עַל עַצְמוֹ,**
9 **וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶן[94] מִפְּנֵי הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל**
10 **חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי**
11 **בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן[95].**

85) כתובות צב. 86) שאם יטרוף אותו בעל־חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. 87) ולא הניח נכסי דלא ניידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). 88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. 89) חוב זה של דמי הקרקע. 90) כמבואר למעלה (הלכה ז) – כלומר, ולא היה לך לפייס בעל־חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל־חוב. 91) שם. 92) לאו דוקא – והוא־הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד־משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). 93) בתור פרעון החוב. 94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל־חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד־משנה והגהות מיימוניות). 95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

12 **יא. כְּבָר תִּקְּנוּ גְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים[96] כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל**
13 **חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[97]. וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל**
14 **בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב[98] הָיוּ כּוֹתְבִין**
15 **בִּשְׁטָרֵי חוֹבוֹת: שֶׁיֵּשׁ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן**
16 **הַמִּטַּלְטְלִין בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה**
17 **עַל[99] תְּנַאי זֶה[100] יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה[101]. וְסִיָּג גָּדוֹל**
18 **עָשׂוּ[102] בַּדָּבָר. שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלָּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ[103],**
19 **וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא בַּדִּין[104]. שֶׁאֵין כֹּחַ**
20 **בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[105] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים[106].**

96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). 97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל־חוב סומך עליהם (ראה מגיד־משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). 98) צפון אפריקה. 99) בכת"י תימן: לפי. 100) שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. 101) שעל־פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד־משנה). 102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד־משנה. והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים"). 103) של הגאונים. 104) מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבד מטלטליו על־מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה "סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד הדין - בעל־חוב (אפילו במלוה על־פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף־על־פי־כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף־משנה כאן). 105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. 106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה'): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית־דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים . . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת . . .").

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חבירו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

21 **א. אֵין נִפְרָעִין[2] מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ**
22 **גְּדוֹלִים, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטַנִּים[3] - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן**
23 **שְׁטַר חוֹב.**

2) ע"פ בבא־בתרא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל - גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר ממלוה בעל־פה (מגיד־משנה וכסף־משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). 3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חו"מ סי' קח סעיף ג).

24 **ב. וַאֲפִלּוּ[4] הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי[5] שֶׁבָּעוֹלָם - לֹא יִפָּרַע**
25 **בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ**
26 **לָהֶן רְאָיָה שֶׁשִּׁבְּרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטָר.**

4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת המשנה'. 5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי

שאפשר לבטל התנאים, וחושש אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד־משנה).

ג. הָיְתָה הַמַּלְוָה רִבִּית[6] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[7], שְׁהֲרֵי הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתָּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ[8], בֵּין אַלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִזְקָקִין, מִשּׁוּם חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם שְׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחַר. לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּאת לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[9], וַהֲרֵי נִשֵּׂאת[10].

6) הלוואה שנושאת ריבית. 7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). 8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה ניזונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניזונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניזונת מנכסי יתומים - אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף־משנה). 9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה - אבדה מזונותיה. 10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

ד. הוֹרוּ מְקֻצָּת הַגְּאוֹנִים: שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נִזְקָקִין לָהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן זְכוּת[11] לַיְתוֹמִים. שֶׁלֹּא אָמְרוּ: נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְהַפְרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּחֲתוּ הַנְּכָסִים מֵחֲמַת הַמְּזוֹנוֹת[12]; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל - מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנִּזְקְקִין לָהֶן? וְלֹא חָשׁוּ לְחֵן הָאִשָּׁה[13].

11) טובה, רווח. 12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). 13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר - ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה (מגיד־משנה).

ה. צָוָּה הַמּוֹרִישָׁן[14] וְאָמַר: תְּנוּ מָנֶה[15] לְפְלוֹנִי - נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[16] לְטְעֹן טַעֲנָתָם. אָמַר: תְּנוּ מָנֶה זֶה לְפְלוֹנִי אוֹ שֶׁזֶּה זוֹ לְפְלוֹנִי - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[17].

14) ערכין שם. 15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. 16) שיתדיין עם התובע ויטען: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם - יברר ליתומים חלק יפה. 17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן[18], אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גָּזַל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶן, וּמַעֲמִידִים לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְטְעֹן וְלָדוּן[19]; אִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה[20] - מַחֲזִירִים אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו[21] וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: נַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְדַּל[22], אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל, אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו[23].

18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. 19) להתדיין עם המערער. 20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקינן" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד־משנה). 21) בסיוע עבדיו (בבא־קמא קיב:). 22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. 23) ויוציא את השדה ע"י בית־דין.

ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים[24], וּבָא אַחֵר וְטָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה[25] מִמּוֹרִישָׁן, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[26] בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ[27]; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין[28] עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר[29], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס.

24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד־משנה). 25) קנויה היא לו. 26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (עיין להלן הלכות טוען ונטען מפי"א ואילך). 27) ב"ק שם. 28) שם. 29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל־דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

ח. כְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים לְמִכֹּר - שָׁמִין[30] אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי[31]. וּמַכְרִיזִים בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בְּשָׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים וּבְשָׁעַת הוֹצָאַת

פּוֹעֲלִין, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת - יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר לוֹ[32]. וּבְשָׁעָה שֶׁמַּכְרִיזִין - מְסַיְּמִים אֶת הַשָּׂדֶה בְּמִצָּרֶיהָ[33], וּמוֹדִיעִין כַּמָּה יָפָה[34], וּבְכַמָּה הִיא שׁוֹמָהּ[35], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִים לְמָכְרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת בַּעַל חוֹב[36] אוֹ לְכְתֻבַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה[37].

30) ערכין כא: 31) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית־דין, ורבים באים לפניהם לדון - שקולה כהכרזת שלושים יום רצופים. 32) לבדוק את השדה, טיבה וערכה. 33) מודיעים את גבולותיה המדויקים. 34) כך וכך פירות היא עושה. 35) בכך וכך שמו אותה בית־דין. 36) לפי שאינו מקפיד על טיב המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבורות וחסרות (גמרא ורש"י שם). 37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים (שם).

ט. וּכְשֶׁפּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא[38] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים - כּוֹתְבִין בָּהּ: וְהִבַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים הָאֵלּוּ[39] הֵן שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּךְ - הֲרֵי אַדְרַכְתָּא זוֹ פְּסוּלָה[40], וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת[41].

38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). 39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. 40) שם. 41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזות שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ בְּדִבַּר מִשְׁנָה[42], וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה[43]. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ - הָאַחֲרָיוּת[44] עַל הַיְתוֹמִים[45].

42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריזין בוקר וערב", והטועה בדבר משנה - חוזר (כתובות פד: עי"ש). 43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין הל"א) "שכל דיין שדן וטעה בדבר משנה - חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". 44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. 45) חוזר הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפָה יָפָה, וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם אוֹ מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם[46]. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא[47], וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת[48], שֶׁהִיא דְּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ, וְהוֹתִירוּ שְׁתוּת[49] אוֹ פְּחָתוּ שְׁתוּת[50] - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם[51]. וְכֵן אִם מָכְרוּ כַּרְקַע בְּעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז[52] עָלֶיהָ, וְטָעוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ[53]; פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אֵיזֶהוּ הָעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה? בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ כַּרְקַע לִקְבוּרָה[54], אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מָנָת[55] הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ[56]. וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָן טְעוּנִין הַכְרָזָה[57], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם: הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמַּטַּלְטְלִין[58]. הָעֲבָדִים - שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמַּטַּלְטְלִין - שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ[59]. לְפִיכָךְ שָׂמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הָשׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה[60] - מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק.

46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנזדמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שוה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). ובכסף־משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. 47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל - מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף־משנה. ולמגיד־משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם־משנה). 48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית־הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). 49) כגון שמכרו שוה חמש מאות - בשש, או שוה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פי"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד־משנה שם). 50) שוה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. 51) שכל פחות משתות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). 52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" — מגיד־משנה). 54) לצרכי קבורה (כתובות שם). 55) מס גולגולת. 56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. 57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל־חוב (כמבואר למעלה פי"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. 59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. 60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום

חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פי"א מהלכות נחלות הל' ב-ג ובמגיד-משנה שם).

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – ג'-ט' מנ"א תשע"ח

יום ראשון ג' מנ"א ה'תשע"ח

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר[1]

1) יבאר יין שנתנסך לעבודה זרה וסתם יינם; וגוי שנגע ביין שלא בכוונה; ודין הלוקח עבדים מהגוי ומלו וטבלו וגר תושב, שנגעו ביין; אם נתערב ביין ישראל מעט דבש ומעט שאור; גוי שדרך וישראל עומד על גביו, וחומץ הגוי; הכשר כלי הגויים אשר לחרש ולעץ ולאבן; בזמן הזה אין לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות; והמתארח אצל בעל הבית.

1 **א. יַיִן[2] שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אָסוּר בַּהֲנָיָה,**
2 **וְהַשּׁוֹתֶה מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[3]. וְכֵן**
3 **הָאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא מִתִּקְרֻבַּת[4] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מִבְּשָׂר**
4 **אוֹ מִפֵּרוֹת, אֲפִלּוּ מַיִם וָמֶלַח, הָאוֹכֵל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא**
5 **- לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ**
6 **יֵין נְסִיכָם, יָקוּמוּ וְגוֹמֵר[5].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"יין שנתנסך לעבודה־זרה אסור בהניה.... שנאמר "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם".

לדעת הרמב"ם, ה'חינוך' ועוד, שלא מנו מצות־עשה של ברכת התורה מהפסוק בהאזינו (לב, ג - "כי שם ה' אקרא כו'") כן מנו בנוגע למצוות איסור יין נסך, מהפסוק בפרשת האזינו לב, לח. כי הוא מצות לא־תעשה ואפשר ללומדו משירת האזינו.

(עפ"י לקו"ש חלק ל"ד עמוד 187 הערה 1)

~ נקודות משיחות קודש ~

"האוכל מהן כל שהוא – לוקה".

ידוע הכלל שעצם, כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו, והגם ש"מקצתו" ו"כולו" הם שני הפכים, בכל זאת כשמדובר בעצם, הרי כל נקודה ונקודה שבו היא ככולו. כך גם כשאדם פוגע בעניין כללי, גם אם יפגע במשהו קטן ממנו, הרי הוא פוגע בכולו. לכן יש שני אופנים בגדר "משהו". האחד הוא שיכול להיות משהו שהוא חלק ממשהו כי מתחלק ונפרד ממנו ונעשה מציאות חדשה, והאחר הוא שבכל חלק הכי קטן ישנו המציאות של ה"משהו".

כך גם באיסורי הנאה מעבודה־זרה שכל חלק וחלק ממנה אסור מאותה סיבה שאסור הכל, ולכן גם "האוכל ממנו כל שהוא - לוקה".

(עפ"י לקו"ש חלק כ"ט עמוד 155)

2) ניסוך יין הוא אחת מארבע עבודות של עבודה זרה שחייבין עליהן סקילה אפילו אם אין דרך עבודתו של אותו אליל בכך. 3) שתי מלקות, אחת משום לא תביא תועבה אל ביתך ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואף על פי שכתב כאן סתם "לוקה" נתכוין לשתי מלקות. 4) מה שמקריבים לעבודה זרה. 5) ומה שהביא כאן פסוק זה, הרי זה רק כדי ללמוד ממנו שיין נסך דינו כזבח.

7 **ב. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ - כְּזֶבַח שֶׁקָּרַב לָהּ. וְכֵיוָן שֶׁאָסוּר**
8 **זֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא - אֵין לוֹ שִׁעוּר[6],**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה**
10 **מִן הַחֵרֶם[7].**

6) טעם למה שאמר בהלכה הקודמת, שלוקה אפילו בכל שהוא ואין צריך שיעור. 7) בעיר הנידחת שהיא גם כן מעין עבודה זרה.

11 **ג. יֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְנַסֵּךְ**
12 **אוֹ לֹא נִתְנַסֵּךְ, וְהוּא הַנִּקְרָא סְתָם יֵינָם[8] - אָסוּר**
13 **בַּהֲנָאָה כְּמוֹ יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ[9]. וְדָבָר זֶה מִגְּזֵרוֹת סוֹפְרִים**
14 **הוּא[10]. וְהַשּׁוֹתֶה מִסְּתָם יֵינָם רְבִיעִית[11] - מַכִּין אוֹתוֹ**
15 **מַכַּת מַרְדּוּת.**

8) ודניאל פירש ממנו שנאמר: "אשר לא יתגאל בפתבג המלך וביין משתיו". 9) משום חומרת איסור עבודה זרה עשאוהו חכמים כיין נסך גמור שנתנסך לעבודה זרה שאסור מן התורה. 10) גזרו החכמים על יינם של גויים משום בנותיהם. פירוש: שתיית יין מביא לקירוב לבבות ויביא לחיתון עם בנותיהם. והיא אחת משמונה עשר גזירות שגזרו בעליית חנניא בן גוריון: וגזרו מתחילה על השתייה בלבד, אבל בית דין שלאחריהם ראו שהגויים מרבים בניסוך וגזרו איסור הנאה אף בסתם יינם. 11) אבל השותה פחות מרביעית אינו לוקה מכת מרדות ואף על פי שעל יין נסך ממש לוקה בכל שהוא וסתם יינם עשו חכמים כיין נסך, לא החמירו חכמים לעניין שיעורו, מפני שלא נאסר משום עבודה זרה אלא משום חשש חיתון.

16 **ד. וְכָל יַיִן שֶׁיִּגְעַ[12] בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - חֲרֵי**
17 **זֶה אָסוּר[13], שֶׁמָּא נִסֵּךְ אוֹתוֹ[14]; שֶׁמַּחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד**

כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[15]. הָא לָמַדְתָּ[16], שֶׁיֵּין יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - דִּינוֹ כְּסָתָם יֵינָם שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה.

12) נגיעה משמעותה שכשוך. 13) בגמרא אמרו, רבא שהתיר בהנאה חזר בו. 14) אם נגע בו בכוונה וידע שזהו יין. 15) אפילו שלא בפני עבודה זרה. 16) שלא יין של גוי בלבד אסור אלא אפילו יין של ישראל שנגע בו גוי ואין הישראל יכול לומר לו אין בכוחך לאסור יני שלא בהסכמתי. ולפיכך חוששים שמא נסך ודינו כסתם יינם.

ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיֵין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[17], וְכֵן תִּינוֹק[18] עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיֵין - אָסוּר בִּשְׁתִיָּתָהּ[19] וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[20]. הַלּוֹקֵחַ עֲבָדִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּמָלוּ וְטָבְלוּ - מֵיָּד אֵין מְנַסְּכִין, וְיֵינָן שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ מֻתָּר בִּשְׁתִיָּתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָהֲגוּ בְּדָתֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא פָּסְקָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּיהֶם[21].

17) שלא כיוון לנגוע ביין ונגע במקרה. או שהושיט ידו לחבית וחשב שיש בה שמן ונמצא יין. 18) לא תינוק ממש אלא כל שאינו יודע בטיב עבודה זרה ומשמשיה, דינו כך. 19) והטעם משום הרחקת עבירה כמבואר בגמרא: "לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב" (לנזיר אומרים: לך מסביב לכרם ואל הכרם לא תקרב) להרחיקו מן העבירה, שהנזיר אסור ביין. 20) ודאי לא נתנסך כיון שהיה שלא בכוונה. 21) כרב, ולא כשמואל שאומר עושן יין נסך עד שתשקע [=תישכח] עבודה זרה מפיהם. וטעמו של דבר מכיוון שמלו וטבלו ודאי לא ניסכו לשם עבודה זרה.

ו. בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת הָעוֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל וּמָלוּ וַעֲדַיִן לֹא טָבְלוּ[22] - הַגְּדוֹלִים אוֹסְרִין הַיַּיִן כְּשֶׁיִּגְּעוּ בּוֹ, וְהַקְּטַנִּים אֵינָן אוֹסְרִין[23].

22) אבל אם לא מלו ולא טבלו אפילו קטנים אוסרים במגעם לשתייה כדין גוי קטן. 23) דווקא בני שפחות שמלו ולא טבלו שגדלו ברשות ישראל, קטנים אינם אוסרים, אבל הלוקח עבד מן הגוי ומלו ולא טבלו אפילו קטנים עושים יין נסך לאסור בשתייה כשאר גוי קטן.

ז. גֵּר תּוֹשָׁב, וְהוּא שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ[24] - יֵינוֹ אָסוּר בִּשְׁתִיָּתוֹ וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[25]. וּמְיַחֲדִין אֶצְלוֹ יַיִן[26], וְאֵין מַפְקִידִין אֶצְלוֹ יַיִן[27]. וְכֵן כָּל גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּגוֹן אֵלּוּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים[28] - יֵינָן אָסוּר בִּשְׁתִיָּתוֹ וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים. אֲבָל אוֹתָם הָעוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - סְתָם יֵינָם אָסוּר בַּהֲנָיָה.

24) "אי זה הוא גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות שנצטוו בני נח". 25) והטעם שגזירה ראשונה על יין גויים משום בנותיהם, בשתייה בלבד אסרו וגזירה זו כוללת גם גר תושב. אבל איסור הנאה בסתם יינם שגזרו בית דין שלאחריהם משום חשש ניסוך, לא גזרו אלא בעובד עבודה זרה בלבד. 26) מניח בחנותם זמן מה עד שילך כדי מיל בערך. והטעם, כיון שאינו עובד עבודה זרה, אינו נוגע ביין ולא ינסך וגם לא יניח לגוי אחר לנגוע ולנסך, שהרי אין לו כל הנאה בזה. 27) בביתו לזמן מרובה, שמא יחליף יין זה ביינו, ויינו אסור בשתייה. אבל בזמן מועט אין חוששים לחילוף. 28) ומה שכתב רבינו בתחילת הלכה זו "שקיבל עליו שבע מצוות" ומשמע מדבריו שאם קיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה בלבד אסור בהנאה, זה נאמר רק בגר תושב בן אומה עובדת עבודה זרה, אבל אם כל אומתו אינה עובדת עבודה זרה, אינו אסור במגעו בהנאה וגם לא צריך קבלה בפני שלושה חברים.

ח. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה[29] שֶׁהַיַּיִן אָסוּר, אִם הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנֶּאֱסַר הַיַּיִן בִּגְלָלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְאִם אֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה בִּלְבַד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר נָכְרִי סְתָם - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

29) בעניין ניסוך היין.

ט. אֵין מִתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶלָּא יַיִן שֶׁרָאוּי לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל סְתָם יֵינָם וְגָזְרוּ עַל כָּל יַיִן שֶׁיִּגַּע בּוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה - לֹא גָזְרוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְהִתְנַסֵּךְ. לְפִיכָךְ, יַיִן מְבֻשָּׁל[30] שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵינוֹ אָסוּר. וּמֻתָּר לְשְׁתוֹתוֹ עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[31] בְּכוֹס אֶחָד. אֲבָל יַיִן מָזוּג[32] וְיַיִן שֶׁהִתְחִיל לְהַחְמִיץ וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁתֶּה[33], אִם נָגַע בּוֹ - נֶאֱסָר.

30) מאימתי נקרא מבושל? משהרתיח על גבי האש. 31) וכתב הרא"ש: הדבר תמוה כיון שגזרו על יינם בשתייה משום בנותיהם וכי משום שהרתיחו לא שייך לגזור בזה? ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים. [=ואולי אפשר לומר שיין מבושל אינו גורם לקירוב לבבות.] 32) במים, אם יש בו טעם ומראה יין. 33) שלושה ימים הראשונים יש בו משום יין נסך, שכל שלושה ימים הראשונים עדיין טעמו טעם יין.

י. הוֹרוּ גְּאוֹנֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁאִם נִתְעָרֵב בְּיֵין יִשְׂרָאֵל מְעַט דְּבַשׁ אוֹ מְעַט שְׁאוֹר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לַמִּזְבֵּחַ[34] - הֲרֵי הוּא כְּמֻבְשָׁל אוֹ כְּשֻׁכָּר[35], וְאֵינוֹ מִתְנַסֵּךְ, וּמֻתָּר לְשְׁתוֹתוֹ עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

34) הרמב"ן, הרא"ש והר"ן חולקים על רבינו ואוסרים, ונימוקם, שהרי הגויים מקריבים פירות לעבודה זרה שאסורים להקרבה על גבי המזבח, גם יין מזוג פסול למזבח ויש בו משום יין נסך. 35) סתם שכר בתלמוד הוא מתמרים או משעורים ואין דרכם לנסכו לעבודה זרה, שלא אסרו שכר של גויים, אלא משום שחוששים שמא שתה ממנו נחש, וגויים אינם מקפידים לכסות, אבל לא אסרוהו

משום בנותיהם או משום גזירת יין נסך, ולפיכך אם ידוע שלא נתגלה או במקומות שאין נחשים מצויים מותר לשתותו.

יא. מֵאֵימָתַי יֵאָסֵר יֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת? מִשֶּׁיִּדְרֹךְ וְיִמְשֹׁךְ הַיַּיִן[36]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָרַד לַבּוֹר, אֶלָּא עַדַיִן הוּא בַּגַּת - הֲרֵי זֶה אָסוּר. לְפִיכָךְ אֵין דּוֹרְכִין עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּגַּת, שֶׁמָּא יִגַּע בְּיָדוֹ[37] וְינַסֵּךְ. וַאֲפִלּוּ הָיָה כָּפוּת[38]. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ גַּת דְּרוּכָה[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַיַּיִן מְעֹרָב עִם הַחַרְצַנִּים וְזַגִּין וְלֹא יָרַד לַבּוֹר.

36) מימרא של רב הונא: ופירש רש"י הגת עשוייה כמדרון ומשעה שהיוצא מן הענבים נמשך מצד העליון לצד התחתון נקרא יין ונגיעת גוי אוסרתו ואף על פי שעדיין הוא בגת. ורבינו תם מפרש משהתחיל היין לקלח מן הגת אל הבור, וקודם לכן הם ענבים דרוכים ולא יין ולפיכך אינם נעשים יין נסך. 37) משמע שאם ניסך ברגלו שהוא דורך בה אינו יין נסך שכלל בידינו ניסוך ברגל אינו נקרא ניסוך... ומותר בהנאה, אבל בשתייה אסור. [=והטור סימן קכג נוקט שיטה אחרת לגמרי, ודעתו שניסוך ברגל אסור בהנאה וכאן מותר בהנאה מפני שהגוי טרוד בדריכה ואינו מנסך, אבל נגיעה ברגל שלא אגב דריכה אוסרת כמו בידן]. 38) ידיו קשורות שגוזרים כפות משום אינו כפות ואסור אפילו בהנאה. 39) והיין מושך מחלק העליון לתחתון.

יב. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁדָּרַךְ הַיַּיִן וְלֹא נָגַע בּוֹ, וַהֲרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו[40], וְיִשְׂרָאֵל[41] הוּא שֶׁכְּנָסוֹ בֶּחָבִית - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.

40) ומשמרו שלא יגע בידו. 41) לבדו.

יג. הַחֹמֶץ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה יֵין נֶסֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּחְמִיץ. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה דוֹרֵס עֲנָבִים בְּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ. הָיָה אוֹכֵל מִן הַסֹּלְתִּים[42] וְהוֹתִיר כִּסְאָה וְכִסְאָתַיִם וּזְרָקָן בַּגַּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִגִּתּוֹ[43] עַל הָעֲנָבִים - אֵין עוֹשֶׂה יֵין נֶסֶךְ[44].

42) שהביאו ענבים לגת. 43) בדפוס רומי ר"מ וכן בתוספתא שם: מנתז. וכן נכון. 44) תוספתא שם: גוי שהיה מעלה ענבים בסלים ובדרדורין לגת אף על פי שניפצן לגת והיין מנתז על גבי ענבים מותר שאין דרכם מנסכין כן.

יד. הַחַרְצַנִּים וְהַזַּגִּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֲסוּרִים[45] כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[46]; וּלְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - כְּבָר יָבְשׁוּ וְלֹא נִשְׁאֲרָה בָהֶן לַחְלוּחִית, וּמֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וְכֵן שְׁמָרִים שֶׁל יַיִן שֶׁיָּבְשׁוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - מֻתָּרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בָּהֶן רֵיחַ יַיִן, וַהֲרֵי הֵן כְּעָפָר וְכַאֲדָמָה[47].

45) אפילו בהנאה. 46) שהם לחים, כחכמים, שאמרו לחים אסורים, יבשים מותרים. ופירשו בגמרא: לחים - כל י"ב חודש, יבשים - לאחר י"ב חודש. 47) משמע אפילו לא נתן עליהם מים מותרים ולא כדעת רבינו תם.

טו. נֹאדוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְקַנְקַנֵּיהֶן שֶׁהִכְנִיסוּ בָּהֶן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵינָם - אָסוּר לִתֵּן לְתוֹכָן יַיִן עַד שֶׁיְּיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[48]; אוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶן לְאוּר[49] עַד שֶׁיִּתְרַפֶּה הַזֶּפֶת[50] שֶׁעֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁיְּחַמְּמוּ[51]; אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹכָן מַיִם שְׁלשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת[52], וּמְעָרֶה הַמַּיִם וּמַחֲלִיף מַיִם אֲחֵרִים כָּל מֵעֵת לְעֵת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בִּשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים. בֵּין שֶׁהָיוּ הַכֵּלִים שְׁלֵמִים בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשָׁאֲלוּ אוֹתָן וְהִכְנִיסוּ בָּהֶן יֵינָם. וְאִם נָתַן לְתוֹכָם יַיִן[53] קֹדֶם שֶׁיְּטַהֵר אוֹתָן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.

48) ואז יוצא ריח היין מהם ומתנדף. 49) שהחזירן לכבשן האש. 50) שבפנים וזהו סימן שנתלבנו הכלים. 51) אם אין הכלים מזופתים אבל הוחמו בשיעור כזה, שאילו היו מזופתים היה הזפת מתרפה. 52) שהמים יהיו בכלים שלושה ימים מעת לעת. 53) מלשון רבינו נראה שאפילו נתן בהם רק לזמן קצר גם כן אסור.

טז. וּמֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכָן שֵׂכָר[54] אוֹ צִיר[55] אוֹ מוּרְיָס[56] מֵיָּד[57], וְאֵין צָרִיךְ לְכַלּוּם. וּמֻתָּר לִתֵּן הַיַּיִן לְתוֹכָן אַחַר שֶׁנּוֹתֵן הַצִּיר אוֹ הַמּוּרְיָס[58], שֶׁהַמֶּלַח שׁוֹרְפָן.

54) כי השכר מבטל טעמו של היין. 55) המתמצה מדגים שנמלחו. 56) שומן של דגים. 57) ואף על פי שלא מילאוהו מים, מפני שהם שורפין את היין הנבלע בכלים ומכלין אותו. 58) ואין צריך הכשר קודם נתינת היין, מפני שהמלח שבציר ובמורייס שורף את היין שהיה מובלע בכלים, אבל אם נתן שכר טעון הכשר אם רצה לתת בו יין, שהשכר רק מבטל טעם היין אבל אינו מכלהו.

יז. הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים חֲדָשִׁים שֶׁאֵינָם מְזֻפָּתִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - נוֹתֵן לְתוֹכָן יַיִן מֻתָּר[59], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נָתְנוּ בָּהֶן יֵין נֶסֶךְ. וְאִם הָיוּ מְזֻפָּתִין - מְדִיחָן[60], וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהֵן חֲדָשִׁים[61]. וְכֵן כְּלֵי שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ יֵין נֶסֶךְ וְאֵין מַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם[62], כְּגוֹן כְּלֵי שֶׁחוֹשֵׁשׁ בּוֹ[63] אוֹ הַמַּשְׁפֵּךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - מְשַׁכְשְׁכוֹ[64] בְּמַיִם וְדַיּוֹ.

59) ואין צריכים הדחה. 60) ואין צריך עירוי מים שלוש פעמים, כיוון שהגוי לא הכניס לתוכם יין לקיום, כי אחרת לא היו נראים הכלים כחדשים, מספיקה הדחה לבדה. 61) כלומר, נראים כחדשים. 62) הגוי אינו מכניס בהם יין על מנת לשהותו בהם זמן רב. 63) כלי שדולים [=שואבים] בו מן הבור. 64) למרות שהם ישנים, מספיק שכשוך.

יח. וְכֵן כּוֹס שֶׁל חֶרֶס שֶׁשָּׁתָה בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר לִשְׁתּוֹת בּוֹ. הֶדִיחוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית - מֻתָּר, שֶׁכְּבָר הָלְכוּ צַחְצוּחֵי הַיַּיִן

שֶׁבּוֹ[65]. וְהוּא שֶׁהָיָה מְצֻפֶּה בְּאָבָר[66], כְּדֶרֶךְ שֶׁהַיּוֹצְרִין[67] עוֹשִׂין, אוֹ שֶׁהָיָה מְזֻפָּת[68]; אֲבָל שֶׁל חֶרֶס[69] - צָרִיךְ הֶדָּחָה[70].

65) אבל בפעם ראשונה ושנייה נשארו עוד טיפות זעירות של יין. 66) בבדיל. 67) עושי כלי חרס. 68) ובכלים ישנים, צריכים שלוש הדחות. 69) בלא ציפוי ואינו מזופת. 70) פעם אחת בלבד. שיותר בולע מצופה באבר או מזופת מאינו מצופה באבר, והמדובר כשאין הציפוי חלק כל כך, אבל כאשר הוא חלק לגמרי בולע פחות מחרס ונקרא "שוע" שיתבאר דינו בהלכה יט.

יט. כְּלֵי חֶרֶס הַשּׁוּעִים[71] בְּאָבָר שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּיַיִן נֶסֶךְ: אִם הָיוּ לְבָנִים אוֹ אֲדֻמִּים[72] אוֹ שְׁחֹרִים - מֻתָּרִים[73]; וְאִם הָיוּ יְרֻקִּין - אֲסוּרִין[74], מִפְּנֵי שֶׁהֵן בּוֹלְעִים. וְאִם יֵשׁ בָּהֶם מָקוֹם מְגֻלֶּה שֶׁל חֶרֶס[75], בֵּין לְבָנִים בֵּין יְרֻקִּים - אֲסוּרִים[76], מִפְּנֵי שֶׁהֵם בּוֹלְעִין. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא בְּשֶׁכִּבְּנָסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם[77]; אֲבָל לֹא כִּנְּסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם - מְדִיחָן וּמֻתָּרִין וַאֲפִלּוּ הֵם שֶׁל חֶרֶס[78].

71) חלקים ומצופים יפה. 72) בגמרא נזכר רק לבנים ושחורים. 73) בהדחה בלבד. 74) "משום דמיצריף". [פירש רש"י, שיש בהם תערובת קרקע של מחפורת צריף, היינו נתר שבולע הרבה. ומשמע מדבריו, שאפילו הגעלה ברותחים אינה מועילה. ... ומכל שכן שמילוי ועירוי או יישון אינם מועילים. אולם רבינו כאן בדין "מקום מגולה" כלל ביחד ירוקים ולבנים ומשמע שמשווה דינם, ולבנים בוודאי שמועיל בהם עירוי ויישון. 75) היינו שיש בקעים וסדקים בציפוי. 76) ואפילו כמה הדחות אינן מועילות וצריכים מילוי ועירוי ג' מעת לעת או יישון. 77) כלומר, בכלים העשויים להכניס בהם לקיום. ... כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו חכמים. ולבנים ושחורים שאין בהם מקום מגולה אפילו במכניסם לקיום מותרים בשכשוך בעלמא שהם ככלי מתכות מפני שהם מצופים באבר, ומדבריו למדנו שכלי מתכות אפילו במכניס לקיום אין צריך מילוי ועירוי אלא בהדחה בעלמא די. 78) פירוש: אף על פי שהם של חרס.

כ. גַּת שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל עֵץ שֶׁדָּרַךְ בָּהֶן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[79], אוֹ גַּת שֶׁל אֶבֶן שֶׁזִּפְתָּהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[80] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהּ - מְדִיחָן[81] בְּמַיִם וּבְאֶפֶר אַרְבַּע פְּעָמִים[82] וְדוֹרֵךְ בָּהֶן. וְאִם הָיְתָה בָּהֶם לַחְלוּחִית - מַקְדִּים הָאֶפֶר[83] לַמַּיִם; וְאִם לַאו - מַקְדִּים הַמַּיִם[84].

79) ואינם זפותים. 80) ודרך לשים בגת מעט יין כדי להעביר את ריח העשן של הזפת. 81) כדי להעביר צחצוחי היין שעל הזפת. ודווקא גת של אבן שזפתה די בהדחה, אבל גת של עץ אם זפתה אף על פי שלא דרך בה צריך לקלוף את הזפת, מפני שנבלע בה הרבה יין. 82) כלומר, שתי פעמים מים ושתי פעמים אפר. 83) היינו, נותן אפר ומים אפר ומים. 84) נותן מים ואפר מים ואפר.

כא. גַּת שֶׁל אֶבֶן מְזֻפֶּפֶת[85] שֶׁדָּרַךְ בָּהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ גַּת שֶׁל עֵץ זְפוּתָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהּ - צָרִיךְ לְקַלֵּף[86] אֶת הַזֶּפֶת. וְאִם יִשְׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שִׁלְשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַלֵּף. לֹא תִּהְיֶה הַגַּת חֲמוּרָה[87] יָתֵר מִן הַקַּנְקַנִּים. לֹא נֶאֱמַר יְקַלֵּף אֶלָּא לְהַתִּירָהּ מִיָּד[88].

85) שאפילו גת של אבן בולעת הרבה אם דרך בה הגוי. 86) אפילו בגת של עץ. 87) שהרי בגת אין מעכבים את היין כל כך כמו בקנקנים. 88) בלי יישון ועירוי.

כב. גַּת שֶׁל חֶרֶס[89], אַף עַל פִּי שֶׁקִּלְקֵל אֶת הַזֶּפֶת - אָסוּר לִדְרֹךְ בָּהּ מִיָּד, עַד שֶׁיַּחֲם אוֹתָהּ בָּאֵשׁ עַד שֶׁיִּרְפֶּה הַזֶּפֶת[90]. וְאִם יִשְׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שִׁלְשָׁה יָמִים - מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

89) במשנה שם: ושל חרס אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה. והקליפה אינה מתירה אותה. 90) הראב"ד תמה הלא המדובר בקלף ואין כאן זפת? אבל רבינו דייק בלשונו וכתב "עד שייחם אותה באש עד שירפה" וכוונתו עד שיתחמם כדי שיתרפה הזפת אילו היה נמצא שם.

כג. מְשַׁמֶּרֶת[91] שֶׁל יַיִן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת: אִם הָיְתָה שֶׁל שְׂעָר[92] - מְדִיחָהּ[93] וּמְשַׁמֶּרֶת בָּהּ; וְאִם הָיְתָה שֶׁל צֶמֶר[94] - מְדִיחָהּ בְּמַיִם וּבְאֶפֶר[95] אַרְבַּע פְּעָמִים, וּמַנִּיחָהּ עַד שֶׁתִּתְנַגֵּב וּמְשַׁמֶּרֶת בָּהּ; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שֵׁשׁ[96] - מְיַשְּׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׁרִים - מַתִּירָן[97]. וְכֵן כְּלֵי חֶלֶף[98] וְהוֹצִים[99] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּפִיפוֹת[100] שֶׁדּוֹרְכִין בָּהֶן יַיִן: אִם הָיוּ תְּפוּרִין בַּחֲבָלִים - מְדִיחָן; וְאִם הָיוּ אֲחוּזוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּסִבּוּךְ קָשֶׁה - מְדִיחָן בְּאֶפֶר[101] וּבְמַיִם אַרְבַּע פְּעָמִים, וּמְנַגְּבָן וּמְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן; וְאִם הָיוּ תְּפוּרוֹת בְּפִשְׁתָּן - מְיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׁרִים - מַתִּירָן[102].

91) מסננת. 92) משמע כל מיני שער, ורש"י פירש שער אדם. 93) שהשער אינו בולע כלל. 94) בולע קצת. 95) היינו ניגוב. 96) של פשתן. 97) ואחר כך מנגבן שהיין נבלע בקשרים. 98) מין צמח. 99) סיבים הנכרכים סביב הדקלים. 100) סלים קלועים. 101) מנגבן שהיין מתעכב יותר. 102) ואחר כך מנגבן.

כד. כְּלֵי הַגַּת שֶׁדָּרַךְ בָּהֶן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵין נֶסֶךְ, כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתָן כְּדֵי שִׁיִּדְרֹךְ בָּהֶן הַיִּשְׂרָאֵל? הַדַּפִּין[103] וְהָעֲדָשִׁים וְהַלּוּלְבִין[104] - מְדִיחָן[105]. הָעֲקָלִין[106]: שֶׁל נְסָרִין וְשֶׁל בְּצָבוּץ[107] - מְנַגְּבָן; שֶׁל שִׁיפָּה[108] וְשֶׁל גֶּמִי - מְיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם רָצָה לְטַהֲרָן מִיָּד - מַגְעִילָן בְּרוֹתְחִין, אוֹ חוֹלְטָן בְּמֵי זֵיתִים[109], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו מְקַלְּחִין[110]

אוֹ בְּמַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין[111] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת[112], וְאַחַר כָּךְ יֵתְּרוּ[113].

103) כעין דלת שנותנים על הענבים. 104) מטאטא שמאספים בו את הענבים המתפזרים, או שמנקים בו את הגת. 105) במים. 106) שקושרים בהם את הקף סביב הזיתים שלא יתפזרו בשעת הדריכה. וכנראה גם בגת השתמשו בכלי כזה שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה. 107) קנבוס שבולע יותר. 108) מין עשב הגדל במים. 109) דרך לבשל זיתים להיות רכים להוציא שומנם. 110) בזרם חזק בלתי פוסק. 111) שוטפים. 112) עונה, יום או לילה בתקופת תשרי וניסן שהיום והלילה שווים, והעיקר שישהו במים שתים עשרה שעות. 113) שקילוח המים ורדיפתם במשך י"ב שעות מבטל ומפליט את היין.

כה. בִּזְמַן שֶׁהָיְתָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ לְיִשְׂרָאֵל - הָיוּ לוֹקְחִין הַיַּיִן מִכָּל אָדָם מִישְׂרָאֵל וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ לֹא הָיוּ לוֹקְחִין אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת; וּבַזְּמַן הַזֶּה - אֵין לוֹקְחִין יַיִן בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת. וְכֵן הַבָּשָׂר וְהַגְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כו. הַמִּתְאָרֵחַ אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְהֵבִיא לוֹ יַיִן אוֹ בָּשָׂר אוֹ גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[114], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ, אֶלָּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יְהוּדִי בִּלְבַד. וְאִם הֶחְזַק שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר וְלֹא מְדַקְדֵּק בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אָסוּר לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ. וְאִם עָבַר וְנִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ - אֵינוֹ אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה יַיִן עַל פִּיו עַד שֶׁיָּעִיד לוֹ אָדָם כָּשֵׁר עֲלֵיהֶם.

114) שסתמו אוכל כשר ונותן לו ממה שהוא אוכל. אבל אין לוקחים דברים אלו בחוץ לארץ ובארץ ישראל בזמן הזה אלא ממי שהוחזק בכשרות, מפני שעמי הארץ אינם מקפידים על לפני עיוור לא תיתן מכשול ושמא קנה מהגוי ומוכרם לישראל ואינו מקפיד על מה שהישראל יאכל דבר איסור.

יום שני ד' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כיצד היא הנגיעה, שאוסר בה הגוי היין; וניצוק אי הוי חיבור; המניח יינו בקרון או בספינה ונכנס לעיר לעשות צרכיו; היה שוהה עם הגוי ושמע קול תפלה ויצא; גדוד שנכנס למדינה דרך שלום או מלחמה; חבית שצפה בנהר כנגד עיר שרובה ישראל.

א. כֵּיצַד הִיא הַנְּגִיעָה שֶׁאוֹסֶרֶ בָּהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[2] הַיַּיִן? הוּא שֶׁיִּגַּע בַּיַּיִן עַצְמוֹ[3], בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו שֶׁדַּרְכָּן לִנָּשֵׁךְ[4] בָּהֶן, וְיִשַּׁכְשֵׁךְ[5]. אֲבָל אִם פָּשַׁט יָדוֹ לֶחָבִית[6], וְתָפְסוּ אֶת יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹצִיאָהּ וְלֹא יְנִידָהּ, וּפָתְחוּ הֶחָבִית מִלְמַטָּה עַד שֶׁיָּצָא הַיַּיִן

2) אפילו בהנאה. 3) אבל אם נגע בנוד שיש בו יין, ופי הנוד סתום ואפילו אינו מלא והניע דפנותיו זה לזה והיין התנדנד על ידי ההנעה מותר. 4) אבל ברגל אין דרך ניסוך בכך, ואם נגע גוי ביין ברגלו אין היין נאסר, כמו שנתבאר למעלה בפרק יא, הלכה יא. 5) וינדנד ויניע היין בחוזק, אבל נגיעה בלא שכשוך, ואפילו נענוע קל הבא על ידי הכנסת היד בלבד - אינם אוסרים בהנאה, אבל בשתיה אסור. 6) עבודה זרה נט: מעשה שהיה. 7) בהנאה, אבל בשתיה אסור, כמו שנתבאר למעלה. 8) שהגבהה לא מעלה ולא מורידה, בין לאיסור ובין להיתר, והעיקר נדנוד היין ופי הכלי פתוח. רבינו למד דין זה מגמרא שם ס. בדין גוי הנושא נאד יין, והתיר רב אשי מפני שאין דרך ניסוך בכך, ופירש רבינו שהמדובר בנאד סגור ואין דרך ניסוך בכלי סגור, ומכאן שבכלי פתוח דרך ניסוך בשכשוך. 9) והרשב"א בתורת הבית חולק, וסובר שאין דרך ניסוך בכך לנסך בהנעת כלי בין פתוח בין סתום, אלא על ידי שכשוך גופו של יין באחד מאבריו, שדרכם לנסך בהם או על ידי דבר אחר. וכן כתב הטור ביורה־דעה סימן קכה בשם הרא"ש.

ב. נָטַל כְּלִי שֶׁל יַיִן[10] וְהִגְבִּיהוּ[11] וְיָצָק הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁכְשֵׁךְ[12] - נֶאֱסָר; שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ[13]. הִגְבִּיהַּ וְלֹא שִׁכְשֵׁךְ וְלֹא נָגַע - מֻתָּר[14].

10) פתוח. 11) נתבאר למעלה, שהגבהה אינה קובעת כלל, ומשום שדרך יציקה על ידי הגבהה, כתב "והגביהו". 12) אפילו בהנאה. 13) והרי הוא כאילו נגע בו. (רבינו סתם ולא פירש אם גם היין שנשאר בכלי שממנו יצק נאסר, או רק היין שיצא ממנו. בגמרא שם מפרש רב ששת, שגוי המערה מכלי אל כלי נאסר רק היין שיצא מן הכלי, אבל הנשאר מותר, מפני שאיסור כוחו הוא רק מדרבנן, גזרו רק ביין שיצא. וכתב רבינו ירוחם, שמשמע מלשונו של רבינו שהכל אסור. אבל הרא"ש והמרדכי מתירים את הנשאר אפילו בשתיה, וכן דעת רש"י שם ותוספות שם ס. דיבור־המתחיל גוי). 14) גיטין נג. שהגבהה בעצמה אינה ניסוך עד שיעשה מעשה ניסוך. ומותר אפילו בשתיה, ואין זה דומה לפשט ידו בחבית שבהלכה הקודמת, מפני ששם נגע ביד אלא שלא שכשך, אבל כאן לא נגע כלל, והגבהה אינה אוסרת.

ג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה אוֹחֵז הַכְּלִי בְּמַקֵּרְקַע, וְיִשְׂרָאֵל יָצַק לְתוֹכוֹ יַיִן - הַיַּיִן מֻתָּר[15]. וְאִם נִדְנֵד הֶעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַכְּלִי - נֶאֱסַר הַיַּיִן[16].

15) אפילו בשתיה, שהרי לא נגע בו ולא שכשכו. ראה ההלכה הקודמת. 16) מימרא של רב פפא ע"ז ס. כיון שנדנד בשעת הקילוח הרי הוא כנוגע בקנה. תוספות שם דיבור־המתחיל ואי. כלומר, כנוגע על ידי דבר אחר בקילוח (הגהות מיימוניות). ואין לומר שמשום הנדנוד נאסר היין

שבכלי, כמו שמשמע מפשטות לשונו של רבינו, שהרי נענוע קל אינו אוסר, אלא שכשוך כמו שנתבאר למעלה.

1 **ד. כְּלִי סָתוּם[17] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
2 **וּמַזָּלוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד;**
3 **שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַנִּסּוּךְ. הֶעֱבִיר נוֹד שֶׁל יַיִן מִמָּקוֹם**
4 **לְמָקוֹם וְהוּא אוֹחֵז פִּי הַנּוֹד בְּיָדוֹ[18], בֵּין שֶׁהָיָה הַנּוֹד**
5 **מָלֵא אוֹ חָסֵר - מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד.**
6 **הֶעֱבִיר כְּלִי חֶרֶס פָּתוּחַ מָלֵא יַיִן - אָסוּר, שֶׁמָּא נָגַע**
7 **בּוֹ[19]. וְאִם הָיָה חָסֵר[20] - מֻתָּר, אֶלָּא אִם כֵּן שִׁכְשְׁכוֹ[21].**

17) מבואר למעלה. 18) הרי הוא כסתום, וכן אם פיו קשור. ירושלמי שם: והוא דקטור פומיה. 19) שם: כיון שהוא מלא יין ופתוח, קרוב הדבר שיגע ביין. ודווקא שהעביר כלי בידיו, אבל אם העבירו בחוט או דרך טבעות מותר, שאין לחשוש שמא נגע בו. 20) אין לחשוש שמא נגע בו. 21) נתבאר למעלה בהלכה א, ששכשוך בכלי פתוח אוסר אפילו בלא נגיעה ביין עצמו.

8 **ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיַיִן וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָזֶה**
9 **- הֲרֵי הַיַּיִן מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד[22]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל**
10 **עַל נוֹד שֶׁל יַיִן[23], אוֹ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לֶחָבִית עַל מְנָת[24]**
11 **שֶׁהִיא שֶׁמֶן וְנִמְצֵאת יַיִן.**

22) אבל אסור בשתיה, כמו שנתבאר בפרק יא, הלכה ה. 23) פתוח. 24) כלומר, נדמה היה לו שהיא של שמן.

12 **ו. בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּלֹא**
13 **כַּוָּנָה, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּיַּיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּשְׁתִיָּה[25].**
14 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִגְבִּיהַּ כְּלִי שֶׁל יַיִן וְיָצָק לִכְלִי אַחֵר,**
15 **וְהוּא מַדָּמֶה שֶׁהוּא שֶׁכָּר אוֹ שֶׁמֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

25) אפילו בשתיה. כוחו של גוי בלי נגיעה ביין מותר מן התורה, וחכמים אסרוהו וגזרו על כוחו בכוונה בלבד, אבל שלא בכוונה לא אסרו חכמים, שם.

16 **ז. נִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְבַיִת אוֹ לַחֲנוּת**
17 **לְבַקֵּשׁ יַיִן, וּפָשַׁט יָדוֹ כְּשֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ וְנָגַע בְּיַיִן[26] -**
18 **אָסוּר; שֶׁהֲרֵי לְיַיִן נִתְכַּוֵּן[27], וְאֵין זֶה נוֹגֵעַ בְּלֹא כַּוָּנָה.**

26) בנגיעה האוסרת, כלומר, על ידי שכשוך. שם נז: מעשה שהיה במחוזא, ונפסקה הלכה שאסור בהנאה. 27) אף־על־פי שבשעת הנגיעה לא ידע שבחבית זו יין, שהרי היה מחפש יין, אין זה נוגע שלא בכוונה, כיון שנתכוין ליין בכלל. והראב"ד סובר שמה שאמרו בגמרא שם "שכשך ביה", פירושו ששכשך אחרי שהכיר שבחבית זו יש יין, אבל אם אחר שנודע הוציא ידו ולא שכשך מותר, כמו שהביא הטור בשמו. וזו היא כוונת דבריו בהשגתו על רבינו כאן. ובזה מיושבת תמיהת ה'כסף משנה' על הראב"ד.

19 **ח. חָבִית שֶׁנִּסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ, וְקָדַם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
20 **וּמַזָּלוֹת וַחֲבָקָהּ[28] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפָּרְדוּ הַחֲרָסִים[29] - הֲרֵי**
21 **זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה[30]. אֲבָל אִם נִסְדְּקָה לְרָחְבָּהּ, וְתָפַס**
22 **בַּסֵּדֶק הָעֶלְיוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה;**
23 **שֶׁהֲרֵי אֵין הַיַּיִן עַל כֹּחוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[31].**

28) לחצה בין זרועותיו, וחיבר חלקי החרס שלא ישפך היין, רש"י שם (ראה ערוך, ערך חבק). 29) המדובר בחבית של חרס. 30) כנוגע שלא בכוונה, שהרי נתכוין להציל היין בלבד. 31) שהרי גם בלי מעשה הגוי אין היין נשפך, כל זמן שלא נפל החלק העליון, והוא רק מכביד עליו, כדי שלא יפול. בגמרא שם: מעשה לבינה קעביד, פירוש כאילו ניתנת לבינה על החבית, כדי להכביד. ורש"י מוסיף ואומר שאף־על־פי שיוצא מעט יין, מותר בשתיה.

24 **ט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּפַל לְבוֹר שֶׁל יַיִן[32]**
25 **וְהֶעֱלוּהוּ מִשָּׁם מֵת, אוֹ שֶׁמָּדַד הַבּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַיַּיִן**
26 **בְּקָנֶה[33], אוֹ שֶׁהִתִּיז אֶת הַזִּבּוּב וְהִצְרִיעָה מֵעָלָיו[34]**
27 **בְּקָנֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְטַפֵּחַ[35] עַל פִּי הֶחָבִית הָרוֹתַחַת[36]**
28 **כְּדֵי שֶׁתְּנוּחַ הָרְתִיחָה[37], אוֹ שֶׁנָּטַל חָבִית וּזְרָקָהּ**
29 **בַּחֲמָתוֹ לַבּוֹר[38] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד. וְאִם**
30 **עָלָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת חַי[39] - הַיַּיִן אָסוּר**
31 **בַּהֲנָיָה.**

32) משנה שם: ואף־על־פי שנגע ממש ביין מותר בהנאה, מכיון שהוא נוגע שלא בכוונה, כמו שנתבאר בהלכה ה. 33) שמודדין בו את היין. ונגיעה על ידי דבר אחר אוסרת בשתיה אבל לא בהנאה, ואין זה דומה לכוחו שלא בכוונה שבהלכה ו, שהרי כאן נתכוון לנגוע ביין. 34) מעל היין. 35) בידו. 36) התוססת ומעלה בועות, והגוי מטפח בידו על הרתיחות (הבועות). 37) אין דרך ניסוך בכך. 38) שם: "זה היה מעשה והכשירו". ומפרש רבינו, והכשירו בהנאה אבל בשתיה אסור. והטעם מפני שזה נגיעה על ידי דבר אחר, אבל שלא בחמתו חוששים שמא נגע בידו ביין, ואסור גם בשתיה. (וראה כסף־משנה, רדב"ז ולחם־משנה, שהאריכו בדברי רבינו אלה, כדי להסיר מעליו השגת הראב"ד, וראה ט"ז יורה־דעה סימן קכה, סעיף־קטן ה וש"ך שם). 39) הוא שמח שניצול, ומודה לאליל שלו ומנסך לו את היין. שם: אמר רב פפא, דמי עליה כיום אידם, וכפירוש רש"י שם.

32 **י. חָבִית שֶׁהָיָה נֶקֶב בְּצִדָּהּ, וְנִשְׁמַט הַפֶּקֶק מִן הַנֶּקֶב,**
33 **וְהִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶצְבָּעוֹ בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב**
34 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַיַּיִן. כָּל הַיַּיִן שֶׁמֵּרֹאשׁ הֶחָבִית עַד**
35 **הַנֶּקֶב[40] - אָסוּר, וְשֶׁתַּחַת הַנֶּקֶב - מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[41].**

40) אפילו בהנאה. והטעם, שאילו לא הניח אצבעו, היה יוצא כל אותו היין ונמצא כולו בא מכחו. 41) ואף שרבינו פוסק בהלכה ב ניצוק חיבור, שאם יוצקים יין כשר לתוך כלי שבו יין נסך בקילוח בלתי פוסק, נאסר כל היין, והיין שלמעלה מתחבר עם היין שלמטה, וכל־שכן כאן שכל היין מחובר, לא אסרו כאן מה שלמטה מן הנקב, מפני שהיין שלמעלה מן הנקב נאסר רק מדרבנן כבא מכוחו, לא אסרו חיבורו, וגם לא אסרוהו משום שמתערב היין התחתון בעליון.

36 **יא. מֵינֶקֶת כְּפוּפָה[42], שֶׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ מְמַתֶּכֶת אוֹ**
37 **מִזְכּוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁהִנִּיחַ רֹאשָׁהּ לְתוֹךְ הַיַּיִן**
38 **שֶׁבֶּחָבִית וְהָרֹאשׁ הָאַחֵר חוּץ לֶחָבִית, וּמָצָץ הַיַּיִן**

וְהִתְחִיל הַיַּיִן לֵירֵד כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂין תָּמִיד, וּבָא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהִנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ עַל פִּי הַמִּינָקֶת וּמָנַע הַיַּיִן מִלֵּירֵד - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבַּחָבִית; שֶׁהַכֹּל הָיָה יוֹצֵא וְנִגָּרָר[43] לוּלֵי יָדוֹ, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּבָא מִכֹּחוֹ.

42) בגמרא שם עב: "גישתא ובת גישתא". 43) והרי הוא כנוגע בחבית ממש, שזו היא כמו חבית ארוכה. ומשום ניצוק אינו אסור היין כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, כיון שאינו נוגע ממש, ונאסר רק כבא מכוחו, וגם אין כאן כוונה לנסך, לא אסרו בו חכמים משום ניצוק חיבור.

יב. הַמְעָרֶה יַיִן לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[44] - נֶאֱסַר[45] כָּל הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן; שֶׁהֲרֵי הָעֲמוּד הַנָּצוֹק[46] מְחַבֵּר[47] בֵּין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן וּבֵין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הַתַּחְתּוֹן. לְפִיכָךְ, הַמּוֹדֵד לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁבְּיָדוֹ - יַנָּפֵץ נְפִיצָה[48] אוֹ יִזְרֹק זְרִיקָה[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נָצוֹק חִבּוּר וְיֵאָסֵר עָלָיו מַה שֶּׁיִּשָּׁאֵר בַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן.

44) (אפילו סתם יינם, והרשב"א בשם הגאונים, מובא בטור יורה־דעה סימן קכה, כתב, שניצוק אוסר רק ביין נסך ממש, אבל בסתם יינם מותר אפילו בשתיה. וראה בית־יוסף שם). 45) בהנאה. והראב"ד משיג ואומר שאסור בשתיה בלבד. 46) עמוד של יין המקלח. 47) כרב הונא, ומעשה רב של רב חסדא שם. 48) שיפסיק ראש העליון של הניצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי, כדי שלא יחבר את היין שבשני הכלים. 49) מרחוק. בגמרא שם: "קטפי קטופי או נפצי נפוצי". ומפרש רבינו ש"קטפי" היינו זריקה, ו"נפצי" משמעותה להפסיק. ורש"י פירש להיפך.

יג. מַשְׁפֵּךְ[50] שֶׁמְּדַד בּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אִם יֵשׁ בְּקִצֵּה הַמַּשְׁפֵּךְ עֲכֶבֶת יַיִן[51] - לֹא יִמְדֹּד בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיְּדִיחֶנּוּ וְינַגֵּב[52]. וְאִם לֹא הֵדִיחַ[53] - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

50) כלי שלמעלה פיו רחב ומלמטה נקב קצר, ומושיבים אותו על פי צלוחית של לוקחים שפיה צר, ושופכים היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. 51) מקום שמתעכבת שם טיפת יין. והיא אסורה משום ניצוק חיבור. 52) סתם ניגוב האמור בגמרא היינו במים ואפר, כמו שנתבאר בפרק יא הלכה ג. ובלא עכבת יין אין צורך ניגוב, ומספיקה הדחה בלבד, ומה ששנינו בברייתא שם עד. המשפך של עץ ושל אבן ינגב, ומשמע אף־על־פי שאין שם עכבת יין, היינו במשפך של גוי שנשתמש בו הרבה, אבל משפך של ישראל שאין בו עכבת יין, ומדד בו פעם אחת לגוי, מדיחו ודיו. (הכסף־משנה מדייק מלשונו של רבינו, שכתב "ידיחנו וינגב", שניגוב לבדו אינו מועיל, ומתוך כך נכנס לפירוש דחוק קצת, אבל מפירושו הקצר של הלחם־משנה משמע שאין כל קושי, ומה שאמר רבינו שידיחנו וינגב היינו סתם ניגוב, האמור בגמרא, שהוא הדחה וניגוב, ולהלן בהלכה כז כותב רבינו גם כן "להדיח וינגב"). 53) אבל אם הדיח, אף־על־פי שלא ניגב, מותר בדיעבד.

יד. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּמִין שְׁנֵי חֻטָּמִין[54] יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶם לַיָּדִים, שֶׁהָיָה מָלֵא יַיִן בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה יִשְׂרָאֵל מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מֵחֹטֶם זֶה, וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מִן הַחֹטֶם הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[55]. וְהוּא שֶׁיַּקְדִּים הַיִּשְׂרְאֵלִי וְיִפְסֹק וַעֲדַיִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שׁוֹתֶה; שֶׁמִּשֶּׁיִּפְסֹק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - יַחֲזֹר הַיַּיִן שֶׁיִּשָּׁאֵר בַּחֹטֶם[56] לַכְּלִי וְיֵאָסֵר כָּל מַה שֶּׁיִּשָּׁאֵר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ[57].

54) בגמרא שם עב: קנישקין. 55) ואין זה דומה לניצוק שבהלכה יב, מפני ששם כל היין סופו לרדת באותה דרך, אבל כאן הקילוח הנמשך לפיו של ישראל, שוטף בכיוון אחר מזה שנמשך לפיו של הגוי. 56) אף־על־פי שלא נגע בפי הגוי. ורש"י שם מפרש שהיין הנוגע בפי גוי חוזר למטה. 57) לשיטתו שחוששים ליין שנשאר בחוטם, אבל לשיטת רש"י שחוששין ליין שנגע בפיו שחוזר למטה, אין צריך לזה, אלא פשוט משום שמתערב היין בכל החבית.

טו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁמָּצַץ הַיַּיִן מִן הֶחָבִית בְּמִינֶקֶת[58] - אָסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבָּהּ; שֶׁכְּשֶׁיִּפְסֹק - יַחֲזֹר הַיַּיִן שֶׁעָלְתָה בַּמִּינֶקֶת[59] בְּמִצִּיצָתוֹ וְיִפֹּל לֶחָבִית וְיֵאָסֵר הַכֹּל[60].

58) קנה חלול שנותנים לחבית דרך נקב שבמגופה, ומוצצים בו ומעלה יין. 59) ואפילו לא הגיע לפיו נאסר משום שבא מכחו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. ושיטת רש"י משום שמעלה במינקת היין עד לפיו. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד. 60) אפילו בהנאה.

טז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה מַעֲבִיר עִם יִשְׂרָאֵל כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן לְשָׁמְרָן[61], אֲפִלּוּ הִפְלִיגוּ[62] מִמֶּנּוּ כְּדֵי מִיל[63] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן, וְאוֹמֵר: עַתָּה יֵצֵא לְפָנֵינוּ וְיִרְאֶה אוֹתָנוּ. וְאִם אָמַר לָהֶם: לְכוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם - אִם נִתְעַלְּמוּ מֵעֵינָיו כְּדֵי שֶׁיִּפְתְּחוּ[64] פִּי הַכַּד וְיַחְזְרוּ וְיָגִיפוּ[65] אוֹתָהּ וְתִגֹּב[66] - הֲרֵי הַיַּיִן כֻּלּוֹ אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[67]; אִם פָּחוֹת מִכָּן - מֻתָּר[68].

61) במשנה: אם היה בחזקת המשתמר. 62) התרחקו. 63) בגירסתנו שם בברייתא כתוב: אפילו הפליג מהם יותר ממיל. ורבינו גורס כדי מיל, וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וכן מפרש רש"י במשנה. 64) פירוש, שיפתח את כל פי הכד. 65) ויסתמו במגופה אחרת. 66) ותתייבש, אבל אם שהה כדי לעשות חור במגופה ולסותמה לא נאסר, כרבן שמעון בן גמליאל שם. 67) שמא פתחו את פי הכד ונגעו ביין ואחר־כך סתמוהו, אבל בהנאה מותר, מפני שחתימת הכד הרי הוא כחותם אחד, ורבינו פוסק להלן בפרק יג הלכה ט, שיין המופקד אצל גוי בחותם אחד, אסור בשתיה ומותר בהנאה. 68) אפילו בשתיה.

יז. וְכֵן הַמַּנִּיחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּחֲנוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הַיַּיִן מֻתָּר[69]; וְאִם מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַפְלִיג[70], וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁיִּפְתַּח

וְיִגּוֹף וְתִגֹּב - הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה. וְכֵן הַמַּנִּיחַ יֵינוֹ בְּקָרוֹן אוֹ בִּסְפִינָה עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְנִכְנַס לָעִיר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו[71] - הַיַּיִן מֻתָּר; וְאִם הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַפְלִיג, וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁיִּפְתַּח[72] וְיִגּוֹף[73] וְתִגֹּב - הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֲלוּ בְּחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת[74]; אֲבָל בִּפְתוּחוֹת, אֲפִלּוּ לֹא שָׁהָה, מֻאָמָּר שֶׁהוֹדִיעָן שֶׁהוּא מַפְלִיג - הַיַּיִן אָסוּר.

69) אפילו בשתיה, שמתיירא הגוי לנגוע ביין, פן יכנס הישראל. 70) שהוא מתרחק. 71) במשנה: הלך לו בקפנדריא נכנס לעיר ורחץ. פירוש, הלך בדרך עקלתון קצרה. ורבינו לא הזכיר קפנדריא, ומשמע שאפילו הלך בדרך הרגילה מותר, וקפנדריא שאמרו במשנה לאו דוקא, ואין בזה כל ניגוד לדברי רבא שם: שהמדובר רק בבא בדרך עקלתון, כי דבריו נאמרו לענין טהרות הטעונות על החמור, והפועלים עמי הארץ ומטמאים בנגיעתם, אבל לעניין יין נסך לא צריכים דרך עקלתון. והטעם, כתב הכסף־משנה, שבטהרות בנגיעה בלבד כהרף עין נטמאות, מה־שאין־כן ביין אינו נאסר אלא־אם־כן יגע הגוי וישכשך, וחושש הוא שמא בינתיים יבוא הישראל ויראהו, ונוסף לכך, הרי כאן המדובר בחביות סתומות כמו שמסיים וצריך זמן מסוים כדי לפתוח ולסתום, ולכן מותר אפילו אם לא בא הישראל דרך עקלתון, ומותר בשתיה. והר"ן והרא"ש חולקים על רבינו, וסוברים שגם ביין נסך רק בדרך עקלתון מותר בשתיה. 72) החבית. 73) יעשה מגופה חדשה. 74) בסוף המשנה: חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות. משמע שעל כל הבבות מוסבים הדברים.

יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹכֵל עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהִנִּיחַ יַיִן פָּתוּחַ עַל הַשֻּׁלְחָן וְיַיִן פָּתוּחַ עַל הַדּוֹלְפְקִי[75] וְיָצָא - שֻׁעַל הַשֻּׁלְחָן אָסוּר[76], וְשֶׁעַל הַדּוֹלְפְקִי מֻתָּר. וְאִם אָמַר לוֹ: מְזֹג וּשְׁתֵה[77] - כָּל הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּיִת אָסוּר.

75) כגירסת הערוך. ופירושו, כלי עץ שמניח בו כלי יין. 76) שמתיירא הגוי לנגוע בו, פן יכנס הישראל. 77) הואיל שחיזק את ידיו ברשות במקצת, סומך דעתו ונוגע בכל היין.

יט. הָיָה שׁוֹתֶה עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[78], וְשָׁמַע קוֹל תְּפִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיָצָא - אַף הַיַּיִן הַפָּתוּחַ מֻתָּר. שֶׁהַנָּכְרִי אוֹמֵר: עַתָּה יִזְכֹּר הַיַּיִן וְיָבוֹא בְּמְהֵרָה, וְיִמְצָא אוֹתִי נוֹגֵעַ בְּיֵינוֹ, וּלְפִי זֶה אֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ, וְאֵין נֶאֱסָר אֶלָּא מַה שֶּׁלָּפָנָיו בִּלְבַד[79].

78) שם ע. מעשה שהיה, והתיר רבא. 79) ומה שלפניו אסור, שהרי שותה עמו. כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שעל השולחן אסור.

כ. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ דָּרִין בְּחָצֵר אַחַת[80], וְיָצְאוּ שְׁנֵיהֶם[81] בְּבֶהָלָה לִרְאוֹת חָתָן אוֹ הֶסְפֵּד, וְחָזַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְסָגַר הַפֶּתַח[82], וְאַחַר כָּךְ יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבְּבֵית יִשְׂרָאֵל בְּהֶהְרוֹ[83]; שֶׁלֹּא סָגַר

80) שם, מעשה שהיה. 81) ולא סגר הישראל את ביתו. 82) של החצר. 83) כמו שהיה קודם לפני יציאתו בבהלה, ראה לקמן פרק יג הלכה א. ואין חוששין שמא נכנס הגוי לביתו של ישראל ונגע ביינו, מכיון שסגר את הפתח בפניו. 84) שמתוך הבהלה אינו מרגיש בו, אם חזר או לא. בגמרא המדובר, כשישראל גר למעלה והגוי למטה. ורבינו סתם, ומשמע שגם בשני בתים סמוכים זה לזה, הדין כך. ודעת רש"י שעליונה ותחתונה דוקא, והיין בתחתונה והישראל רואהו מלמעלה.

כא. יַיִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּבַיִת אֶחָד[85], וְהָיוּ חֲבִיּוֹת פְּתוּחוֹת[86], וְנִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לַבַּיִת וְנָעַל הַדֶּלֶת בַּעֲדוֹ - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן[87]. וְאִם יֵשׁ חַלּוֹן[88] בַּדֶּלֶת שֶׁמִּסְתַּכֵּל מִמֶּנּוּ הָעוֹמֵד אֲחוֹרֵי הַפֶּתַח וְרוֹאֶה כְּנֶגְדּוֹ - כָּל הֶחָבִיּוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מֻתָּרוֹת, וְשֶׁמָּן הַצְּדָדִין אֲסוּרוֹת; שֶׁהֲרֵי מְפַחֵד מִן הָרוֹאֶה אוֹתוֹ.

85) שם בגמרא שלפנינו הגירסא: ההוא ביתא דיתיב ביה חמרא דישראל, על גוי. אולם רבינו גורס "דיתיב ביה חמרא דישראל וגוי", וכן היא גירסת הרי"ף והרשב"א. 86) אבל בסתומות אינו אסור אלא אם שהה כשיעור שיפתח ויגוף ותיבש, כמו בהלכה יז. 87) שהרי אין הגוי מפחד שמא יראה אותו ישראל, ובוודאי נסך. 88) שם. שהרי מפחד - נימוק להיתרן של החביות שכנגד החלון.

כב. וְכֵן אִם שָׁאַג אֲרִי[89] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וּבָרַח הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִחְבָּא בֵּין הֶחָבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת - הַיַּיִן מֻתָּר; שֶׁהוּא אוֹמֵר: שָׁמָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר נֶחְבָּא כָּאן, וְהוּא רוֹאֶה אוֹתִי כְּשֶׁאֲנִי.

89) שם, מעשה שהיה.

כג. אוֹצָר שֶׁל יַיִן[90] שֶׁהָיוּ חֲבִיּוֹתָיו פְּתוּחוֹת, וְיֵשׁ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים חֲבִיּוֹת אֲחֵרוֹת בְּאוֹתוֹ הַפֶּנְדָּק[91], וְנִמְצָא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹמֵד בֵּין חֲבִיּוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּתוּחוֹת: אִם נִבְהַל כְּשֶׁנִּמְצָא וְנִתְפַּשׂ עָלָיו כְּגַנָּב[92] - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה, שֶׁמִּפַּחְדּוֹ וְיִרְאָתוֹ אֵין לוֹ פְּנַאי לְנַסֵּךְ; וְאִם לֹא נִתְפַּשׂ כְּגַנָּב, אֶלָּא חָרֵי הוּא בּוֹטֵחַ שָׁם - הַיַּיִן אָסוּר. וְתֵינוֹק הַנִּמְצָא בֵּין הֶחָבִיּוֹת, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[93] - כָּל הַיַּיִן מֻתָּר[94].

90) שם, מעשה שהיה. גם כאן הגירסא בגמרות שלפנינו: מחמרא דישראל. ורבינו גורס: דישראל ודגוי. 91) פונדק הוא מחסן גדול ובו כמה אוצרות, היינו פינות להעמיד בהן יין. בדין שלפנינו, היה באותו פונדק אוצר יין של ישראל וגם אוצר יין של גוי, ומצאו את הגוי עומד בין החביות הפתוחות של הישראל. 92) והסימן שנבהל כשנמצא, ואף־על־פי שנכנס ברשות לפונדק, מתיירא הוא מפני שנכנס לאוצר שאינו שלו. 93) בין שנתפס כגנב, בין שלא נתפס

כגנב. 94) מפני שעיקר מגע התינוק אינו אוסר היין אלא בשתיה (ראה למעלה פרק יא הלכה ה), לפיכך אם הדבר ספק אם נגע או לו, מותר אפילו בשתיה, דכיון שאין לו דעת לנסך, אינו טורח ליגע ביין. והראב"ד בהשגתו סובר שרק שנתפס כגנב מותר, ואם לא נתפס כגנב אפילו בתינוק אסור.

1 **כד. גְּדוּד שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה דֶּרֶךְ שָׁלוֹם[95] - כָּל הֶחָבִיּוֹת**
2 **הַפְתוּחוֹת שֶׁבַּחֲנֻיּוֹת[96] אֲסוּרוֹת, וּסְתוּמוֹת מֻתָּרוֹת[97].**
3 **וּבְשָׁעַת מִלְחָמָה, אִם פָּשַׁט הַגְּדוּד בַּמְּדִינָה וְעָבַר -**
4 **אֵלּוּ וָאֵלּוּ[98] מֻתָּרוֹת, שֶׁאֵין פָּנַאי לְנַסֵּךְ[99].**

95) במשנה: בשעת שלום. 96) משמע מלשון רבינו, שהחביות הפתוחות שבבתים מותרות. 97) שאילו פתחון לא טרחו לסתמן, שאין אימת אדם עליהם. ודוקא סתומות במגופה של טיט, אבל בפקק של עץ אסורות, מפני שבני אדם רגילים להחזיר את הפקק למקומו, ואין בזה כל טורח. ולפיכך אע"פ שהחביות סתומות, אפשר שפתחון ונגעו ביין וחזרו ופקקון. 98) בין סתומות בין פתוחות. 99) ודוקא פתוחות מתחילתן, אבל סתומות שנפתחו - חוששים להן ואסורות, שהרי אנו רואים שהיה להם פנאי לפתוח.

5 **כה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בְּצַד הַבּוֹר שֶׁל יַיִן:**
6 **אִם יֵשׁ לוֹ מִלְוָה עַל אוֹתוֹ הַיַּיִן[100] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[101];**
7 **מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בּוֹ, שׁוֹלֵחַ יָדוֹ וּמְנַסֵּךְ; וְאִם אֵין לוֹ**
8 **עָלָיו מִלְוָה - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[102].**

100) במשנה כתוב: "אם יש לו עליו מלוה". ושמואל שם בגמרא אומר: והוא שיש לו מלוה על אותו יין, ופירש רש"י, שהישראל שיעבד לו על אותו היין לגבות ממנו, ולפיכך סומך דעתו ונוגע בו ואינו מתיירא. אבל לא היתה לו מלוה על אותו יין, אף-על-פי שיש לו מלוה על בעליו, מותר בשתיה שמפחד ואינו נוגע. 101) כיון שיש לו מלוה עליו, אינו נתפס כגנב. 102) אם נתפס עליו כגנב.

9 **כו. זוֹנָה עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּמִסְבָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הַיַּיִן**
10 **מֻתָּר; שֶׁאִימָּתָן עָלֶיהָ וְלֹא תִּגַּע[103]. אֲבָל זוֹנָה**
11 **יִשְׂרְאֵלִית בְּמִסְבַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵינָהּ שֶׁלְּפָנֶיהָ**
12 **בְּכֵלֶיהָ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין בּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ[104].**

103) בגמרא נותן טעם: אמנם יצר הזנות תקפם, אבל יצר של עבודה-זרה לא, וכיון שאין מסכימים לניסוך, מפחדת הזונה הגויה מפניהם ואינה נוגעת ביין. 104) כלומר, שלא ברשותה ואינם מתיירים מפניה, הואיל והיא זולה בעיניהם, והיא נגררת אחריהם. ופירש רש"י שהיא אינה מוחה בהם כשמנסכים את היין.

13 **כז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַנִּמְצָא בְּבֵית הַגַּת[105]: אִם יֵשׁ שָׁם**
14 **לַחְלוּחִית יַיִן כְּדֵי לִבְלֹל הַכַּף[106] עַד שֶׁתִּבְלֹל הַכַּף**
15 **לְכַף שְׁנָיָה - צָרִיךְ לְהַדִּיחַ כָּל בֵּית הַגַּת וְיַנִּיחַ[107]; וְאִם**
16 **לַאו - מֻתָּרִים בִּלְבַד. וְזוֹ הַרְחָקָה יְתֵרָה[108].**

105) שאין בו יין, שם ס: 106) להרטיב את כף היד. בגמרא: טופח על-מנת להטפיח. 107) במים ואפר. ראה למעלה פרק יא, הלכה כ. 108) מפני שאם אין טופח על-מנת להטפיח לא נחשב יין כלל ולמה צריך הדחה, אלא משום הרחקה יתרה.

17 **כח. חָבִית שֶׁצָּפָה בְּנָהָר: אִם נִמְצֵאת כְּנֶגֶד עִיר**
18 **שָׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל - מֻתֶּרֶת בַּהֲנָיָה[109]; כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרֻבָּהּ**
19 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה.**

109) כרב, נגד דעת שמואל, בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. (בגמרא שם אמרו, שרב התיר רק במקרה שהספינות הבאות ממקומות רחוקים קשה להן להגיע למקום שנמצאה החבית (מפני מכשולות שבדרך - בלשון הגמרא: "דאיכא עקולי ופשורי") אבל כשאין עיכובים, הולכים אחר רוב הסביבות, כר' חנינא שרוב וקרוב הולכים אחר הרוב. וראה לחם-משנה שתמה, למה סתם רבינו ולא חילק בין יש עקולי ופשורי או אין).

20 **כט. מָקוֹם שֶׁהָיוּ רֹב מוֹכְרֵי הַיַּיִן בּוֹ יִשְׂרְאֵלִים[110],**
21 **וְנִמְצְאוּ בּוֹ כֵּלִים גְּדוֹלִים מְלֵאִים יַיִן, וְהֵם כֵּלִים**
22 **שֶׁדֶּרֶךְ הַמּוֹכְרִין לְבַדָּם לִכְנֹס בָּהֶם הַיַּיִן - הֲרֵי אֵלּוּ**
23 **מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה[111]. חָבִית שֶׁפְּתָחוּהָ גַּנָּבִים: אִם רֹב גַּנָּבֵי**
24 **הָעִיר יִשְׂרְאֵל - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[112]; וְאִם לַאו -**
25 **אָסוּר.**

110) שם: רוב שפוכאי ישראל. 111) הקנקנים והיין. (אף-על-פי שרוב תושבי העיר הם גוים, הולכים רוב המוכרים, משום שרק מוכרים משתמשים בכלים כאלה, ורוב המוכרים הם ישראלים. ובשתיה אסור, מפני שרוב התושבים הם גויים. דין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, וגם שם התיר בהנאה בלבד ולא בשתיה, מפני רוב הסביבות שתושביהן גויים. וראה כסף-משנה שצידד לפרש, שרבינו התיר את הקנקנים בלבד ולא את היין. ונראה שאין כן דעת הלחם-משנה והרדב"ז). 112) (קשה למצוא את הסברא המבדילה בין דין זה לדין שלמעלה ושבהלכה כח, למה שם אסר בשתיה וכאן התיר, ולא חילק בין רוב תושבי העיר ישראלים ובין רוב גויים).

יום שלישי ה' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר השוכר בית בחצרו של גוי ומלאה יין; גוי ששכר ישראל לדרוך לו יינו בטהרה למוכרו לישראל; אם היה היין ברשות הרבים או בבית הפתוח לרשות הרבים; חותם בתוך חותם באיסור תורה, וחותם אחד באיסור דרבנן; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין בהם איסור נחסון כלל; ודין דבר שהוא בהנייה ועבר ומכרו; גר וגוי שירשו את אביהם גוי; המוכר יינו לגוי ומודד לו בכליו או בכלי הגוי; גוי שנגע ביינו של ישראל לאונסו.

26 **א. הַלּוֹקֵחַ בַּיִת[2] אוֹ שֶׁשָּׂכַר בַּיִת בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל עוֹבֵד**
27 **כּוֹכָבִים וּמָלְאָהוּ יַיִן: אִם הָיָה הַיִּשְׂרְאֵלִי דָּר בְּאוֹתָהּ**
28 **חָצֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ[3] - הַיַּיִן מֻתָּר; מִפְּנֵי**
29 **שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְפַחֵד תָּמִיד וְאוֹמֵר: עַתָּה יִכָּנֵס**

1 **לְבֵיתוֹ פִּתְאֹם וְיִמְצָא אוֹתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם הָיָה דָּר**
2 **בְּחָצֵר אַחֶרֶת - לֹא יֵצֵא עַד שֶׁיִּסְגֹּר הַבַּיִת, וְיִהְיֶה**
3 **הַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיָדוֹ[4]. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יְזַיֵּף[5]**
4 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַפְתֵּחַ הַבַּיִת.**

2) עבודה זרה סא, א. 3) בברייתא שם: ואף־על־גב שאין מפתח וחותם בידו. 4) מפתח וחותם הם שני סימנים, והרי זה כחותם בתוך חותם (ר"ן). ועיין לקמן בה"ח וב'לחם משנה' שם, ה"ט. 5) כיון שהיין של ישראל, מתיירא הוא לזייף שמא ירגיש בו הישראל הדר בחצר אחרת. פסק כרבי מאיר שם: ואע"פ שחכמים חולקים עליו שם לפי מה שפירשו בגמרא דבריהם, ורבינו דרכו לפסוק כחכמים נגד רבי מאיר, אבל כאן הוא מסתמך על הסוגיא שם דף לא, א - שממנה יש ללמוד שחכמים מתירים ביין של ישראל כשמפתח וחותם ביד ישראל (לחם־משנה).

5 **ב. יָצָא וְלֹא סָגַר הַפֶּתַח, אוֹ שֶׁפָּגַר וְהִנִּיחַ הַמַּפְתֵּחַ**
6 **בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר בְּשִׁתְיָיה[6]; שֶׁמָּא**
7 **נִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִטֵּף, שֶׁהֲרֵי אֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי שָׁם.**
8 **וְאִם אָמַר לוֹ: אֶחֹז לִי מַפְתֵּחַ זֶה עַד שֶׁאָבוֹא - הַיַּיִן**
9 **מֻתָּר; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ שְׁמִירַת הַבַּיִת, אֶלָּא שְׁמִירַת**
10 **הַמַּפְתֵּחַ[7].**

6) ובהנאה מותר מן הספק, דַיֵּינוּ שנאסור בשתיה עד שנדע שוודאי נגע (רדב"ז). בהלכה זו מדובר בדין השני שבהלכה הקודמת, היינו כשהישראל גר בחצר אחרת. 7) אבל לא שמירת הבית, ולפיכך הגוי מפחד ליכנס בבית שלא יהיה נתפס כגנב, שם ע, ב - מעשה שהיה. וסובר רבינו שהתירו בשתיה רק כשאמר לגוי בפירוש אחוז לי מפתח זה, אבל כשמסר לו סתם את המפתח - אין הגוי מפחד להכנס לבית, משום שהישראל מסר לו שמירת הבית. [וה'כסף משנה' כתב, שהמדובר בבית של גוי המושכר לישראל, ומכיון שיש לו קצת שייכות בבית, וגם נמסר לו המפתח -אינו מפחד להכנס, אבל כשהבית של ישראל מותר בשתיה אפילו אם לא אמר כלום לגוי בשעת מסירת המפתח].

11 **ג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁכַר יִשְׂרָאֵל[8] לִדְרֹךְ לוֹ יֵינוֹ**
12 **בְּטָהֳרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל וְיִקָּחוּהוּ מִמֶּנּוּ,**
13 **וְהָיָה הַיַּיִן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[9]: אִם הָיָה**
14 **יִשְׂרְאֵל זֶה שֶׁשּׁוֹמֵר הַיַּיִן דָּר בְּאוֹתָהּ חָצֵר[10] - הַיַּיִן**
15 **מֻתָּר, וַאַף עַל פִּי שֶׁהַמַּפְתֵּחַ פָּתוּחַ[11] וְהַשּׁוֹמֵר נִכְנָס**
16 **וְיוֹצֵא; וְאִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת[12] - הַיַּיִן**
17 **אָסוּר, וַאַף עַל פִּי שֶׁהַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיַד יִשְׂרָאֵל.**
18 **שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַיַּיִן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבִרְשׁוּתוֹ, אֵינוֹ**
19 **מְפַחֵד לְזַיֵּף[13] וּלְהַכְנִס לַבַּיִת, וְיֹאמַר: וַיהִי מָה, אִם**
20 **יֵדְעוּ בוֹ - לֹא יִקְחוּ מִמֶּנִּי[14].**

8) משנה ובברייתא שם סא, א. 9) אפילו בביתו של גוי (רדב"ז). 10) הרי הוא כשומר קבוע, שדי ביוצא ונכנס (רבינו־תם ב'תוספות' שם ד"ה המטהר). רבינו סובר ששני התנאים מעכבים, היינו א. ישראל יוצא ונכנס. ב. הישראל דר באותה חצר. 11) כרבי יוחנן שם שאמר: אע"פ שאין מפתח וחותם בידו. 12) אינו שומר קבוע, ומשום כך לא מועיל יוצא ונכנס (לחם־משנה). והבדל זה בין שומר קבוע לאינו קבוע, אנו לומדים מלשון המשנה שם על־פי הגירסא בספרי המשניות: "עד שיושיב שומר", ולא כגירסתנו במשנה שבגמרא "עד שישב ומשמר", והיינו שיהיה שומר ממונה וקבוע. ודעת הראב"ד שאם ישראל יוצא ונכנס, היין מותר בשתיה אפילו אם הוא דר בחצר אחרת. 13) להתקין מפתח אחר. 14) ולא ייתפס כגנב, מכיון שהיין שלו.

21 **ד. אֲפִלּוּ כָּתַב הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[15] לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְקַבֵּל**
22 **מִמֶּנּוּ הַמָּעוֹת[16] לִמְכֹּר לוֹ בָּהֶן יַיִן, הוֹאִיל וְאֵין**
23 **הַיִּשְׂרְאֵלִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַד**
24 **שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת - הֲרֵי הוּא שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים**
25 **וְאָסוּר[17], אֶלָּא אִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דָּר שָׁם בְּחָצֵר. וְאֵין**
26 **הַשּׁוֹמֵר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר תָּמִיד, אֶלָּא נִכְנָס**
27 **וְיוֹצֵא[18], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[19]. בֵּין בִּרְשׁוּת בַּעַל הַיַּיִן בֵּין**
28 **בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחֵר[20].**

15) משנה, שם. 16) והיין נשאר ביד הגוי כמשכון (רש"י). 17) משמע, אפילו אם מפתח וחותם ביד ישראל. והטעם, כיון שיש לו מלוה על אותו היין, אינו מתיירא הגוי לנגוע בו, שהרי יש לו שייכות בו, כמו שנתבאר למעלה בפי"ב הכ"ה. 18) כמו שביארנו למעלה, שצריך שני דברים, גם דר בחצר וגם יוצא ונכנס, ואם לאו - אסור. 19) בהלכה הקודמת. 20) גמרא שם: מפני שחוששים לגומלים, ואין גוי אחד מתיירא מפני גוי חבירו, כי הפעם הוא אינו מפריע לנפקד, ובפעם אחרת כשיופקד בידו יין של אותו הנפקד - לא יפריע לו לנסך.

29 **ה. הָיָה יַיִן זֶה הַטָּהוֹר[21] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים מֻנָּח**
30 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּבֵית הַפָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים,**
31 **וְיִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְשָׁבִים - מֻתָּר; שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְנַס**
32 **בִּרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22].**

21) במשנה שם. ומותר אפילו כשאין מפתח וחותם ביד ישראל, וגם לא כתב לו התקבלתי (לחם־משנה). 22) ולפיכך הוא מתיירא פן יראוהו ישראל העוברים ושבים ויתפס כגנב. ורש"י פירש אחרת, ראה שם. אבל כשנכנס לרשותו, נתבאר כבר בה"ג שאינו מפחד פן ייאסר יינו.

33 **ו. וְאַשְׁפָּה וְחַלּוֹן[23] וָדֶקֶל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ פֵּרוֹת[24]**
34 **- הֲרֵי אֵלּוּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים: וְחָבִית יַיִן שָׁם[25] וְעוֹבֵד**
35 **כּוֹכָבִים הַנִּמְצָא שָׁם - אֵינוֹ אוֹסְרָהּ; וּבַיִת הַפָּתוּחַ**
36 **לְשָׁם - הֲרֵי הוּא כְּפָתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים.**

23) מימרא של רב יוסף, שם. גם בהלכה זו מדובר כשהיין לא נכנס עדיין לרשותו של הגוי. 24) בגמרא שם: "פסיק רישיה". 25) רבינו מפרש, מה שאמרו בגמרא: "אשפה חלון ודקל", היינו בין כשהיין נמצא שם, ובין אם מקומו של היין פתוח להם. בשני המקרים האלה, דינם כמו בהלכה הקודמת.

37 **ז. חָצֵר הַחֲלוּקָה[26] בְּמִסְיפִיס[27], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּצַד**

זֶה וְיִשְׂרָאֵל בְּצַד אַחֵר; וְכֵן שְׁנֵי גַּגִּין, שֶׁהָיָה גַּג יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְגַג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה[28], אוֹ שֶׁהָיוּ זֶה בְּצַד זֶה וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶן מְסִיפִיס[29]; אַף עַל פִּי שֶׁיֵּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַגַּעַת לְחֵלֶק יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ[30] וְלֹא מִשּׁוּם טְהָרוֹת[31].

26) שם ע, ב. 27) מחיצה נמוכה (רש"י שם). וה'ערוך' פירש בשם גאון, כותל שיש בו חלונות (כסף־משנה). 28) ואע"פ שהגוי אינו מפחד כל־כך להושיט ידו ולנגוע ביין מפני שיוכל להתנצל בטענה שכוונתו היתה להתמודד או למדוד הגובה - היין מותר, וכל־שכן כשגג גוי למעלה ושל ישראל למטה (ב"ח יו"ד סי' קכט). 29) בברייתא שם לא נזכר מסיפיס גבי שני גגים, אלא גבי חצר שחלקו. וסובר רבינו שגם בשני גגים הסמוכים זה לזה, הדין כך. [וב'בית יוסף' יו"ד סי' קכט, פירש שגם בגג גוי למעלה ושל ישראל למטה, מותר רק כשיש מחיצה, וכן פסק באותו סי' סט"ז ב'שולחן ערוך']. 30) מפני שנתפס עליו כגנב אם ישלח ידו לגג אחר או לחצר אחרת כדי לנגוע ביין. 31) פסק כרבנן שם החולקים על רבי שמעון בן גמליאל (ראה כסף־משנה ולחם־משנה).

ח. מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיד יֵינוֹ בְּכְלִי סָתוּם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין[32]. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם[33]. כֵּיצַד? סָתַם הֶחָבִית בְּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְהֻדָּק, כְּדֶרֶךְ שֶׁסּוֹתְמִין כָּל אָדָם, וְטָח גְּגִיעָה[44] שֶׁגָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - כְּשֶׁהָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים; אֲבָל אִם הָיָה אִסּוּרוֹ בִּגְלַל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּגוֹן יִשְׂמְעֵאלִי[45] שֶׁגָּגַע בְּיֵין שֶׁלָּנוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אוֹ שֶׁטִּפַּח עַל פִּי הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[46]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שם לא, א. מחלוקת של רבי אליעזר ורבנן. וכתב הר"ן שם שנראה שרבינו גורס בברייתא "מפתח וחותם בידו", שהם שני סימנים, כמו שנתבאר למעלה בה"א בשם הר"ן. וכן היא גם גירסת ה'תוספות' שם ד"ה ותרוויהו. ופסק רבינו כרבי אליעזר, משום שבגמרא שם אמרו: הלכה כרבי אליעזר. 33) שם, כרבי יוחנן. 34) שם. 35) שהגוי לא יטרח לזייף כל־כך.

ט. וְאִם הִפְקִיד בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּחוֹתָם אֶחָד - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְהוּא שֶׁיִּחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית[36].

36) שאם לא כן, אין הגוי מפחד לנגוע בו, ואסור אפילו בהנאה (גמרא שם). אבל אסור בשתיה, כי רבי אליעזר מתיר בשתיה רק כשיש בו שני סימנים, היינו חותם בתוך חותם.

י. יַיִן מְבֻשָּׁל וְהַשָּׁכָר, אוֹ יַיִן שֶׁעֵרְבוּ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים[37], כְּגוֹן דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן, וְכֵן הַחֹמֶץ[38] וְהַגְּבִינָה[39] וְהֶחָלָב וְכָל שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהִפְקִידוֹ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי חוֹתָמוֹת, אֶלָּא חוֹתָם אֶחָד בִּלְבַד דַּיּוֹ[40]. אֲבָל הַיַּיִן[41] וְהַבָּשָׂר וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן[42] שֶׁהִפְקִידָן בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - צְרִיכִין שְׁנֵי חוֹתָמוֹת[43].

37) שאין בהם משום ניסוך, כמבואר למעלה פי"א ה"ט־י. 38) למעלה שם. 39) למעלה פ"ג. 40) גמרא שם לט, ב. כדי לנסך, טורח ומזייף חותם אחד, אבל כדי להחליף לא יטרח, ולפיכך חותם אחד מועיל ביין מבושל וחומץ יין, אבל יין הראוי לניסוך טרח ומזייף ומנסך. וברשב"א, הובא ב'טור', מרחיב הדברים ומבאר: כל דבר שאם הוחלף יש בו איסור תורה, כגון בשר שאם הוחלף בבשר נבילה, ודג שהוחלף בדג טמא, ודאי צריך שני חותמות. אבל דבר שאם הוחלף אין בו אלא איסור מדברי סופרים, כגון גבינה שהוחלפה בגבינת גוי, וכן בחומץ שהוחלף בחומץ של גוי שהיה יין מתחילתו האסור משום סתם יינם, אין חוששים לחלוף בחותם אחד שלא יטרח הגוי בזה (לחם־משנה). 41) אע"פ שסתם יינם אינו אסור אלא מדברי סופרים, החמירו בו כמו בשל תורה, משום שחביב על הגוי ניסוך, וטורח ומזייף בחותם אחד (כסף־משנה). 42) ואפשר להחליפה בחתיכת דג טמא. 43) כמו שביארנו, שאלה הם איסורי תורה, וחוששים שמא יחליף.

יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בְּיֵין שֶׁלָּנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה מִפְּנֵי צַד נְגִיעָה[44] שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - כְּשֶׁהָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים; אֲבָל אִם הָיָה אִסּוּרוֹ בִּגְלַל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּגוֹן יִשְׂמְעֵאלִי[45] שֶׁנָּגַע בְּיֵין שֶׁלָּנוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אוֹ שֶׁטִּפַּח עַל פִּי הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[46]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) כגון גוי שנגע ביין שלא בכוונה, וכן תינוק גוי שנגע ביין, פי"א ה"ה, ופי"ב ה"ה; חבית שנסדקה וקדם הגוי וחבקה, שם ה"ח, וכדומה. 45) רבינו גילה בכמה מקומות, ולמעלה בפי"א ה"ז, שמאמיני דת מוחמד, אינם עובדי עבודה־זרה. 46) שאין כאן איסור של חתנות מפני שהיין הוא של ישראל, והנגיעה אינה אוסרת מכיון שאינו עובד עבודה־זרה.

יב. אֲבָל הַמַּפְקִיד יַיִן בְּיַד גֵּר תּוֹשָׁב[47], אוֹ שֶׁשָּׁלַחוֹ עִמּוֹ וְהִפְלִיג, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ פָּתוּחַ בַּחֲצַר גֵּר תּוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[48]. שֶׁכָּל חֲשָׁשׁ שֶׁל חִלּוּף וְזִיּוּף - יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שָׁוִים בּוֹ. הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַיַּיִן בִּרְשׁוּתָן[49], נֶאֱסַר בִּשְׁתִיָּה עַל כָּל פָּנִים.

47) שקיבל עליו שבע מצוות, ודינו כגוי שאינו עובד אלילים, כמו שנתבאר בפי"א ה"ז. 48) שמא יחליף ביינו, שאסור משום סתם יינם. 49) יכול הוא להחליף מבלי שירגיש בזה הישראל.

יג. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אִסּוּר נְסוּךְ כְּלָל, וְאָסְרוּ

אוֹתָם חֲכָמִים כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הַנִּסָּיוֹן[50]. וְאֵלּוּ הֵן:

לֹא יִמְזֹג[51] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן שֶׁבְּיַד יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא יָבוֹא לָצוּק הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם. וְלֹא יוֹלִיךְ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[52] עֲנָבִים לַגַּת, שֶׁמָּא יָבוֹא לִדְרֹךְ אוֹ לִגַּע. וְלֹא יְסַיֵּע לְיִשְׂרָאֵל[53] בְּשָׁעָה שֶׁמְּרִיק מִכְּלֵי לְכְלֵי, שֶׁמָּא יַנִּיחַ הַכְּלִי בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִמְצָא הַיַּיִן בָּא מִכֹּחוֹ. וְאִם סִיַּע אוֹ מָזַג הַמַּיִם אוֹ הֵבִיא עֲנָבִים - מֻתָּר[54].

50) משום הרחקת עבירה. 51) שם נח, ב. משום לך לך אמרין נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב. 52) שם נט, א. 53) שם עב, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ג. 54) דעת רבינו שאסור רק לכתחילה משום הרחקת עבירה, ובדיעבד מותר. ושיטת רש"י שם נח, ב - שיין שמזגו גוי, אסור בשתיה ובהנאה מותר. וב'תוספות' שם ד"ה שמסכו, כתבו שהיין אסור אף בהנאה. [בגמרא שם: אמר רבי יוחנן, יין שמזגו גוי אסור, משמע שגם בדיעבד אסור, ורבינו פסק שכל מה שאסרו משום לך לך אמרינן נזירא וכו' מותר בדיעבד, ולמד זאת מדין הולכת ענבים לגת, שם נט, ב - שאסרו משום לך לך אמרין וכו', ואמרו שם בפירוש שבדיעבד מותר. וכן משמע גם בדין סיוע, שם עב, ב - שאם לא הניח הכלי ביד הגוי - מותר (כסף-משנה)].

יד. וְכֵן מֻתָּר שֶׁיְּרִיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[55] בְּחָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁלָּנוּ. וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל[56] לְהָרִיחַ בְּחָבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ, וְאֵין בָּזֶה שֵׁם אִסּוּר; שֶׁאֵין הָרֵיחַ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[57].

55) ולא נחשב כנגיעה, שם סו, ב. 56) כרבא, שם. 57) בגמרא שם: "ריחא לאו מילתא", ומפרש רבינו, שאין בו ממש. וזה נאמר רק בדברים שעיקרם אינם להריח, כמו יין וכדומה, אבל בדברים שעיקרם לריח, כגון מיני בושם - לא אמרו. ולפיכך פוסק רבינו בהל' מעילה סוף פ"ה, שהמריח בקטורת של הקדש, חייב אשם מעילות. ראה רש"י ו'תוספות' פסחים כו, א. ולמעלה בפ"ט הכ"ג, כתב רבינו: פת שאפאה עם הצלי, אסור לאכלה בחלב. והסתמך בזה על דעת רביה דרביה, הרי"ף, שאפילו רבא מודה בזה (כסף-משנה). וראה לחם-משנה כאן.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אִם עָבַר וּמְכָרוֹ - דָּמָיו מֻתָּרִין, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמִשַּׁמְּשֶׁיהָ[59] וְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ[60]. וְהֶחְמִירוּ חֲכָמִים בְּסָתָם יֵינָם לִהְיוֹת דָּמָיו אֲסוּרִין כְּדִמֵי יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ[61], עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁכַר אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּיֵינוֹ[62] - שְׂכָרוֹ אָסוּר[63].

58) בהל' אישות פ"ה ה"ב. 59) שאסורים בהנאה כעבודה-זרה. ראה הל' עבודה זרה ה"ב. 60) כולם אסורים בהנאה משום עבודה-זרה, שנאמר "והיית חרם כמוהו". ודרשו חז"ל: כל מה שאתה מהווה ממנו, הרי הוא כמוהו (קידושין נח:). 61) כיון שהחמירו חכמים באיסור סתם יינם, ואסרו דמיו (לחם-משנה). 62) סתם יינם. 63) שקנסוהו חכמים, כמו בעושה יין נסך ששכרו אסור (עבודה זרה סב.).

טז. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו יַיִן, אוֹ שֶׁשָּׂכַר סְפִינָה לְהָבִיא בָּהּ יַיִן - שְׂכָרָן אָסוּר[64]. אִם מָעוֹת נָתְנוּ לוֹ - יוֹלִיכֵן לָיָם הַמֶּלַח[65]; וְאִם נָתְנוּ לוֹ בִּשְׂכָרוֹ כְּסוּת אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת - הֲרֵי זֶה יִשְׁרֹף אוֹתָן וְיִקְבֹּר הָאֵפֶר[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בּוֹ.

64) אף-על-פי שהישראל עצמו אינו עושה כלום בגופו (שם:). 65) ולא ישליכם במקום שאפשר לישראל למצוא אותם ולהיכשל בהנאתם. 66) אבל לקברם כמו שהם, אסור - פן ימצאם ישראל ויהנה מהם, שלא ידע שהם שכר עבודה-זרה ויבוא לידי תקלה (שם).

יז. שָׂכַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[67] חֲמוֹר לִרְכֹּב עָלָיו, וְהִנִּיחַ עָלָיו לָגִין שֶׁל יַיִן[68] - שְׂכָרוֹ מֻתָּר. שְׂכָרוֹ לְשַׁבֵּר כַּדֵּי יֵין נֶסֶךְ[69] - שְׂכָרוֹ מֻתָּר. וְתָבוֹא עָלָיו בְּרָכָה[70], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּתִפְלָה.

67) משנה, שם. ביין נסך, והוא-הדין לסתם יינם. במשנה כתוב "שכר" סתם, והכוונה שהגוי שכר, וסגנונו של רבינו כאן קשה קצת, ואולי נפלה שגיאה קלה, וצריך להיות: השכיר לגוי או שכר הגוי, כלשון המשנה. 68) במשנה, שם: והניח לגינו עליו, ופירש ה'ערוך', וכן רש"י בשבת קלט, ב - כדים גדולים. 69) שינה ואמר יין נסך, ולא סתם יין כבבא ראשונה - לרבותא, שאפילו ביין נסך והישראל רוצה בקיומם של הכדים שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרו (ע' רש"י ע"ז סג:) - שכרו מותר, כמו שמסיים רבינו. 70) לשון הגמרא שם.

יח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל שֵׂכָר בְּמֵאָה פְּרוּטוֹת, וְנִמְצָא אַחַת מֵהֶן יַיִן - שְׂכָרוֹ כֻּלּוֹ אָסוּר[71].

71) אפילו של תשעים ותשע חביות של היתר. ואין זה דומה לנתערבה חבית יין נסך ביין של היתר, שהדין הוא שיוליך חבית אחת מהן לים המלח והשאר מותרות, מפני ששם ההיתר היה מובדל מן האיסור בתחילה ואחר-כך נתערב, ולפיכך מותר למוכרו לגוי ויוותר לו על דמי יין נסך שבו, ונמצא שאינו נהנה מן האיסור כלל, אבל כאן שלא נתברר מעולם שכר ההיתר לבדו ולא נבדל מעולם שכר האיסור, שהרי מתחילה שכרו בשכירות אחת, מאה חביות במאה פרוטות, הרי כל פרוטה ופרוטה היא גם שכר של יין נסך, שהכל שכירות אחת היא ('מגדל עוז' בשם רבותינו הראשונים).

יט. אָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי חָבִית בְּפְרוּטָה חָבִית בְּפְרוּטָה[72], וְהֶעֱבִיר, וְנִמְצָא בֵּינֵיהֶן חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - שְׂכַר חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן אָסוּר, וּשְׁאָר שְׂכָרוֹ מֻתָּר.

72) שם סה, א.

כ. אֲמָנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂלַח לָהֶם עוֹבֵד כּוֹכָבִים חָבִית

שֶׁל יַיִן בִּשְׁכָרָן - מֻתָּר שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ[73]: תֵּן לָנוּ אֶת דָּמֶיהָ. וְאִם מִשֶּׁנִּטְּלָה לִרְשׁוּתָן - אָסוּר[74].

73) שהאומנים לא קנו את היין, והגוי חייב להם מעות, ולפיכך המעות שיתן להם אינם חליפים של יין ששלח להם (משנה, שם עא.). 74) כיון שהיין נכנס כבר לרשות האומנין, קיבלוהו בשכרם. וכשיתן להם הגוי כסף ויקח את היין בחזרה, הרי הכסף חליפי יין נסך ואסור.

כא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה[75] בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים מָנֶה, הָלַךְ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָכַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְיֵין נָסְךְ וְהֵבִיא לוֹ דְּמֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[76]. וְאִם אָמַר לוֹ קְדֵם שֶׁיִּמְכֹּר: הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֶמְכֹּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ יֵין נָסְךְ שֶׁיֵּשׁ לִי וְאָבִיא לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סְתָם יֵינוֹ[77], וּמָכַר וְהֵבִיא לוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהַיִּשְׂרְאֵלִי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּפָּרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ.

75) שם סד, א. 76) מימרא של רב נחמן: דמי עבודה־זרה ביד גוי מותרים. 77) גם בסתם יינם אסור כשרוצה בקיומו.

כב. וְכֵן גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[78] שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין וּבָאוּ לַחֲלֹק - אֵין הַגֵּר יָכוֹל לוֹמַר לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: טֹל אַתָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי פֵּרוֹת; שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמָן כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל כִּנְגְדָּן. אֲבָל גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[79] שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן עוֹבֵד כּוֹכָבִים - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: טֹל אַתָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי שֵׁמֶן. קֹל הוּא שֶׁהֻקַּלּוּ בִּירֻשַּׁת הַגֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לְסוּרוֹ. וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַגֵּר - אָסוּר[80].

78) שם סד, ב. 79) שם. 80) שזהו חילופי עבודה־זרה ממש, ולא הקילו כל־כך אפילו בגר. [בגמרא שם הקדימו דין ירושה לדין שותפות, ורבינו החליף את הסדר, כדי להשלים את רשימת האסורים, ואחריה הוא מביא רק דין של היתר].

כג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר יֵינוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[81]: פָּסַק[82] עַד שֶׁלֹּא מָדַד לוֹ - דָּמָיו מֻתָּרִין. שֶׁמִּשֶּׁפָּסַק סָמְכָה דַּעְתּוֹ[83], וּמִשֶּׁמָּשַׁךְ קָנָה[84], וְיֵין נָסְךְ אֵינוֹ נַעֲשֶׂה עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ. נִמְצָא בִּשְׁעַת מְכִירָה[85] הָיָה מֻתָּר[86]. מָדַד לוֹ[87] עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים - דָּמָיו אֲסוּרִין. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ[88] אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ, וְנִמְצָא בִּשְׁעַת הַיַּיִן בִּנְגִיעָתוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר סְתָם יֵינָם.

81) משנה, שם עא, א. 82) קבע מחיר היין. 83) לקנות, כיון שיודע מחירו. 84) והכסף נשאר בהלואה אצל הגוי, שגוי קונה במשיכה. וכן כתב הרב המגיד בדעת רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה. 85) בשעה שנגמר הקנין. 86) והדמים אינם חליפי יין נסך. 87) ונתן לגוי, ומשכו לפני שפסק דמיו. 88) שמא יבקש ממנו דמים מרובים ויבטל את הקניה.

כד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּדַד הַיִּשְׂרְאֵלִי לְכֵלָיו; אֲבָל אִם מָדַד לִכְלֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[89] אוֹ לִכְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[90] - צָרִיךְ לִקַּח אֶת הַדָּמִים[91] וַאֲחַר כָּךְ יִמְדֹּד. וְאִם מָדַד וְלֹא לָקַח דָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק - דָּמָיו אֲסוּרִים; שֶׁמִּשֶּׁגִּיגַּע לַכֵּלִי נֶאֱסָר[92] כְּסְתָם יֵינָם.

89) שהיה בו קצת יין שלו, ונאסר היין בנפילתו לכלי קודם שקנהו הגוי, שהרי עוד לא משך. וכשלוקח הדמים, דמי יין אסור הוא לוקח. 90) שאוחזו באויר ומתנדנד הכלי, ואוסר היין בנדנודו שהוא כנגיעה, כמו שנתבאר בפי"ב ה"ג (כסף־משנה). 91) והגוי קונה את היין בכסף והיין נעשה שלו מיד, וסובר רבינו שגוי קונה בין במשיכה ובין בכסף, כמ"ש הרב המגיד פ"א מהל' זכיה ומתנה (כסף־משנה). שאם לא כן, הרי הדמים שבידי ישראל עודם קנינו של הגוי, וכשנגע ביין ואסרו, נעשו הדמים שביד ישראל דמי יין נסך למפרע כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה שקילו. 92) משום ניצוק חיבור, כמבואר בפי"ב הי"ב. ורבינו לשיטתו הולך, שניצוק אפילו בסתם יינם אסור בהנאה.

כה. הַנּוֹתֵן דִּינָר לְחֶנְוָנִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים[93], וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: לֵךְ וּשְׁתֵה וֶאֱכֹל מִן הַחֶנְוָנִי וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקִּבֵּל לוֹ יֵין נָסְךְ וְהִשְׁקָהוּ[94]. וּכְנֶגֶד זֶה בִּשְׁבִיעִית[95] - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דִּינָר לְחֶנְוָנִי יִשְׂרָאֵל עַם הָאָרֶץ[96], וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִי: לֵךְ וֶאֱכֹל וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ. וְאִם אָכַל הַפּוֹעֵל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר - אָסוּר[97].

93) שם סג, ב - כשהקדים לו דינר. כיון שנתן לחנוני מעות קודם ששלח את הפועל אליו, הרי הוא כאילו קנה מהחנוני מה שיתן לפועל, ונמצא שהפועל אוכל משל בעל־הבית. 94) ופורע חוב מזונותיו מיין נסך. 95) שנמצא בעל־הבית פורע חוב מזונות הפועל מפירות שביעית שקנה מן החנוני. 96) וחשוד על המעשרות. 97) כלומר, שאסור לבעל־הבית לעשות כן. ולשון רבינו כאן אינו ברור.

כו. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: אִכְלוּ וּשְׁתוּ בְּדִינָר זֶה, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: אִכְלוּ וּשְׁתוּ עָלַי מִן הַחֶנְוָנִי וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחֵד שִׁעְבּוּדוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם יֵין נָסְךְ וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר.

98) שלא שעבד לחנוני מעות מסוימות, ולפיכך לא קנה בעל־הבית מה שיתן החנוני לפועל, ונמצא שהפועל אינו אוכל משל בעל־הבית, כפי פירושו של רב פפא שם.

כז. מֻלְּךְ שֶׁהָיָה מְחַלֵּק[99] יֵינוֹ לָעָם וְלוֹקֵחַ מֵהֶן דָּמָיו כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה - אַל יֹאמַר אָדָם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: הֵא לָךְ מָאתַיִם זוּז וְהָבֵנָס תַּחְתַּי בְּאוֹצַר הַמֶּלֶךְ[100], כְּדֵי שֶׁיִּקַּח הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַיַּיִן[101] שֶׁכָּתְבוּ בִּשֵּׁם יִשְׂרָאֵל וְיִתֵּן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַדָּמִים לַמֶּלֶךְ. אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לָךְ מָאתַיִם זוּז וּמַלְטֵנִי מִן הָאוֹצָר[102].

99) כן מפרש רבינו הברייתא שם עא, א. והסוגיא שם. 100) גירסת רבינו בגמרא: אצר באל"ף, אבל בגירסתנו: עוצר בעי"ן. ופירושו, שוטר. וראה רש"י שם. 101) שנמצא שהישראל מוכר לגוי את יינו שצריך לקבל מאת המלך (רדב"ז). 102) שהרי הישראל חייב לאוצר מעות, והגוי פוטרו מחיוב זה, ואין הישראל מוכר לו יין, והגוי מקבל את היין לא בשליחותו, מה־שאין־כן באומר לו הכנס במקומי.

1 **כח. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַע בְּיֵינוֹ[103] שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאָנְסוֹ**
2 **- מֻתָּר לְמִכֹּר[104] אוֹתוֹ יַיִן לְאוֹתוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
3 **שֶׁאָסְרוּ לְבַדּוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ[105] זֶה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
4 **לְהַזִּיקוֹ וְלֶאֱסֹר יֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּרוֹ אוֹ**
5 **שְׁרָפוֹ[106] שֶׁחַיָּב לְשַׁלֵּם; וְנִמְצְאוּ הַדְּמִים שֶׁלּוֹקֵחַ מְמֻנִּין**
6 **דְּמֵי הַהֶזֵּק[107], וְלֹא דְּמֵי הַמְּכִירָה.**

103) שם נט, ב. 104) [בגמרא שם, לא אמרו "מותר למכור", אלא: שרי ליה למשקל דמיה (פירוש: מותר לו לבעל היין לקבל דמיו מהגוי), מאי טעמא? מיקלא קלייה (שרפו), וקשה להבין למה נקט רבינו לשון זה, הלא טעם ההיתר הוא מפני שאין כאן מכירה אלא גביית דמי הזיקו]. 105) ואם נגע שלא בכוונה להזיק, אינו חייב לשלם לו, מפני שזה היזק שאינו ניכר. כלומר, לא נשתנה היין כלל על־ידי מעשיו, ורבינו פוסק בפ"א מהל' חובל ומזיק ה"ג, שהיזק שאינו ניכר בשגגה או באונס - פטור. 106) בגמרא: מקלא קלייה. 107) ודמי יין כשר נוטל (רש"י שם).

יום רביעי ו' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכל איסורי מאכלות אסורות בכזית; ושיעור אכילת פרס ושיעור השתייה; כל האיסורין אם חייב עליהן שלא כדרך הנאתן; ומי שאחזו בולמוס; עוברה שהריחה מאכל איסור; ואם איסור חל על איסור.

7 **א. כָּל אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - שִׁעוּרָן[2] בִּכְזַיִת**
8 **בֵּינוֹנִי, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת בֵּין לְמִיתָה בִּידֵי**
9 **שָׁמַיִם[3]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַמְחֻיָּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה**
10 **בִּידֵי שָׁמַיִם עַל מַאֲכָל - לוֹקֶה[4].**

2) כדי להתחייב בעונשי הגוף הנמנים למטה. 3) כגון האוכל טבל. ... לא מנה רבינו מיתת בית דין, מפני שלא מצאנו חיוב מיתה בבית דין על אכילה ושתייה אלא בבן סורר ומורה על זלילת בשר וסביאת יין, ואין שיעורו בכזית. 4) אם התרו בו למלקות.

11 **ב. וְשִׁעוּר זֶה עִם כָּל הַשִּׁעוּרִין - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.**
12 **הֵם. וְאָסוּר מִן הַתּוֹרָה[5] לֶאֱכֹל כָּל שֶׁהוּא מִדָּבָר**
13 **הָאָסוּר, אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה[6] אֶלָּא עַל כְּזַיִת. וְאִם אָכַל**
14 **כָּל שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7].**

5) כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. 6) מן התורה. 7) מפני שזה כעובר על איסור מדברי סופרים שמכין אותו מכת מרדות.

15 **ג. כְּזַיִת שֶׁאָמְרוּ - חוּץ מִשֶּׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם; אֲבָל מַה**
16 **שֶּׁבֵּין הַחֲנִיכַיִם[8] - מִצְטָרֵף לְמַה שֶּׁבַּלַּע, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה**
17 **גְּרוֹנוֹ[9] מִכְּזַיִת. אֲפִלּוּ אָכַל כַּחֲצִי זַיִת וְהֶקִיאוֹ, וְחָזַר**
18 **וְאָכַל אוֹתוֹ[10] חֲצִי זַיִת עַצְמוֹ שֶׁהֶקִיא - חַיָּב; שֶׁאֵין**
19 **הַחִיּוּב אֶלָּא עַל הֲנָאַת הַגָּרוֹן בְּכַזַּיִת מִדָּבָר הָאָסוּר.**

8) המודבק בחכו ולא בלעו. 9) והרי טעם שיעור מלא, כיון שהיה כזית שלם סמוך לבית הבליעה, אבל מאוכל שבין השיניים אין גרונו נהנה. 10) שטעם גרונו כזית שלם ביחד.

20 **ד. כְּזַיִת חֵלֶב אוֹ נְבֵלָה אוֹ פִּגּוּל אוֹ נוֹתָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
21 **שֶׁהִנִּיחוּ בַּחֲמָה וְנִתְמַעֵט - הָאוֹכְלוֹ פָּטוּר[11]. חָזַר**
22 **וְהִנִּיחוֹ בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפַּח[12] - חַיָּבִין עָלָיו[13] כָּרֵת[14] אוֹ**
23 **מַלְקוּת[15]. הָיָה פָּחוֹת מִכְּזַיִת מִבַּתְּחִלָּה, וְנִתְפַּח וְעָמַד**
24 **עַל כְּזַיִת - אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[16].**

11) מכרת וממלקות, שמשערין כמות שהוא, ועכשיו הוא פחות מכשיעור. 12) ועמד על כזית כמו שהיה בתחילתו. 13) מפני שתחילתו וסופו כשיעור. 14) בחלב פיגול ונותר. 15) בנבלה או כשהתרו בו למלקות בפיגול, נותר וטמא. ואף על פי שבינתיים נתמעט שיעורן אין דיחוי אצל איסורים, כלומר, אין אומרים כיון שנדחה אינו חוזר למצבו הקודם. 16) כיון שמתחילתו, במצבו הטבעי, לא היה בו כזית.

25 **ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִצְטָרְפִין**
26 **זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת, חוּץ מִבְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר**
27 **טְרֵפָה[17], וְאִסּוּרֵי נָזִיר שִׁיתְבָּאֲרוּ בְּמָקוֹמָן. וַחֲמִשָּׁה**
28 **מִינֵי תְּבוּאָה[18] וּקְמָחִין שֶׁלָּהֶן וְהַבְּצֵקוֹת שֶׁלָּהֶן - הַכֹּל**
29 **מִצְטָרְפִים לְכַזַּיִת, בֵּין לְאִסּוּר חָמֵץ בְּפֶסַח[19], בֵּין**
30 **לְאִסּוּר חָדָשׁ[20] מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, בֵּין לְאִסּוּרֵי מַעֲשֵׂר**
31 **שֵׁנִי[21] וּתְרוּמוֹת.**

17) שמצטרפין הואיל והטריפה תחילת נבילה היא. 18) חיטים, שעורים, כוסמים, שיבולת שועל, שיפון קודם טחינה. 19) שכולם מחמיצים. 20) לפני הקרבת העומר בט"ז בניסן. שאם אכל מכולם ביחד כזית, לוקה. 21) שאם אכל מכולן כזית חוץ לחומת ירושלים, לוקה.

32 **ו. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל הַחַיָּב[22] בִּתְרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת מִצְטָרֵף**
33 **לְכַזַּיִת בְּטֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. הָא לָמָּה זֶה**
34 **דּוֹמֶה? לִנְבֵלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַשֶּׂה וְנִבְלַת הַצְּבִי, שֶׁהֵן**
35 **מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23].**

22) אפילו מינים אחרים חוץ מחמשת מיני תבואה. 23) שכל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין.

36 **ז. הָאוֹכֵל אֲכִילָה גְּדוֹלָה[24] מִדָּבָר אָסוּר - אֵין מְחַיְּבִין**
37 **אוֹתוֹ מַלְקוּת אוֹ כָּרֵת עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת, אֶלָּא חִיּוּב**
38 **אֶחָד לְכָל הָאֲכִילָה[25]. וְאִם הָיוּ הָעֵדִים מַתְרִים בּוֹ[26]**
39 **בְּשָׁעַת אֲכִילָה עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת - חַיָּב עַל כָּל**

1 הַתְּרָאָה וְהַתְּרָאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲכִילָה אַחַת
2 וְלֹא הִפְסִיק.

24) כזיתים הרבה בלי הפסק. 25) ונקט רבינו "אכילה גדולה" משום הבבא האחרונה, להשמיענו שאם התרו בו כמה התראות, חייב על כל התראה אף על פי שלא הפסיק אכילתו בין התראה להתראה, משום שהתראות מחלקות. 26) אמרו לו אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת.

3 ח. הָאוֹכֵל כְּשִׁעוּרָה אוֹ כְּחַרְדָּל מֵאֶחָד מִכָּל מַאֲכָלוֹת
4 הָאֲסוּרִים, וְשָׁהָה מְעַט וְחָזַר וְאָכַל כְּחַרְדָּל, וְכֵן עַד
5 שֶׁהִשְׁלִים כַּזַּיִת, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד: אִם שָׁהָה
6 מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[27] - יְצִטָּרֵף
7 הַכֹּל, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת אוֹ קָרְבָּן כְּמוֹ
8 שֶׁאָכַל כְּזַיִת בְּבַת אַחַת; וְאִם שָׁהָה יָתֵר מִזֶּה מִתְּחִלָּה
9 וְעַד סוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁהָה בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא אָכַל
10 כְּחַרְדָּל אַחַר כְּחַרְדָּל, הוֹאִיל וְלֹא הִשְׁלִים כְּזַיִת אֶלָּא
11 בְּיָתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס - אֵינָן מִצְטָרְפִין וּפָטוּר.

27) כדי אכילת פרס, ואכילת פרס שיעור שלוש ביצים כר' יוחנן בן ברוקא. ורש"י סובר שיעור פרס הוא ארבע ביצים.

12 ט. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית שֶׁל סְתָם יֵינָם מְעַט מְעַט,
13 אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הֶחָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ
14 מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מִן הַדָּם מְעַט מְעַט: אִם שָׁהָה
15 מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי שְׁתִּית רְבִיעִית - מִצְטָרְפִין,
16 וְאִם לַאו - אֵין מִצְטָרְפִין.

17 י. כָּל הָאֲכָלִין הָאֲסוּרִין[28] אֵינוֹ חַיָּב[29] עֲלֵיהֶם עַד
18 שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן דֶּרֶךְ הֲנָאָה[30], חוּץ מִבָּשָׂר בְּחָלָב וְכִלְאֵי
19 הַכֶּרֶם. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן אֲכִילָה, אֶלָּא הוֹצִיא
20 אִסּוּר אֲכִילָתָן בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת, בִּלְשׁוֹן בְּשׁוּל[31] וּבִלְשׁוֹן
21 הֶקְדֵּשׁ[32], לֶאֱסֹר אוֹתָן וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן הֲנָיָה.

28) באכילה או בהנאה. 29) כר' יוחנן. ובגמרא: אין לוקין, אבל מדרבנן אסור אפילו שלא בדרך הנאה. 30) וכל דבר מאכל האסור בהנאה אינו חייב על הנאתו שלא כדרך אכילה, מפני שדבר מאכל עומד לאכילה ואם נהנה באופן אחר הרי זה שלא כדרך הנאתו הרגילה. 31) לא תבשל גדי בחלב אמו ודרשו חכמים על איסור אכילה. 32) פן תקדש המלאה, שלא תהנה ממנו אלא תשרפנו.

22 יא. כֵּיצַד[33]? הֲרֵי שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ כְּשֶׁהוּא
23 חַם עַד שֶׁנִּכְוָה גְּרוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁאָכַל חֵלֶב חַי; אוֹ
24 שֶׁעֵרֵב דְּבָרִים מָרִים, כְּגוֹן רֹאשׁ וְלַעֲנָה, לְתוֹךְ יֵין נֶסֶךְ
25 אוֹ לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל נְבֵלָה, וַאֲכָלָן כְּשֶׁהֵן מָרִין; אוֹ
26 שֶׁאָכַל אֹכֶל הָאָסוּר אַחַר שֶׁהִסְרִיחַ וְהִבְאִישׁ וּבָטַל
27 מֵאֹכֶל אָדָם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם עֵרֵב דָּבָר מַר בְּתוֹךְ
28 קְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב אוֹ בְּיֵין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם וַאֲכָלוֹ -
29 חַיָּב.

33) מפרט סוגי אכילה שלא כדרך אכילה והנאה. ולפיכך אינו מונה רבינו הדוגמא שנאמרה בגמרא שם: הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור.

30 יב. הָאוֹכֵל מַאֲכָל מִמַּאֲכָלוֹת הָאֲסוּרוֹת דֶּרֶךְ שְׁחוֹק
31 אוֹ כְּמִתְעַסֵּק[34], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְגוּף הָאֲכִילָה,
32 הוֹאִיל וְנֶהֱנָה - חַיָּב, כְּמִי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְעַצְמָהּ שֶׁל
33 אֲכִילָה. וַהֲנָיָה הַבָּאָה לוֹ לָאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ בְּאִסּוּר
34 מִכָּל הָאִסּוּרִין[35]: אִם נִתְכַּוֵּן - אָסוּר, וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן
35 - מֻתָּר[36].

34) בלי כוונה לאכילה. 35) בין איסורי הנאה בין איסורי אכילה. 36) שהלכה כר' שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר בכל האיסורים.

36 יג. הָאוֹכֵל מַאֲכָל אָסוּר לְתַאֲבוֹן אוֹ מִפְּנֵי הָרָעָב -
37 חַיָּב[37]. וְאִם הָיָה תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל
38 אֶלָּא דְּבַר אִסּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[38].

37) אם אין סכנת נפש. 38) מותר לכל אדם, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש.

39 יד. עֻבָּרָה[39] שֶׁהֵרִיחָה מַאֲכָל אָסוּר, כְּגוֹן בְּשַׂר קֹדֶשׁ
40 אוֹ בְּשַׂר חֲזִיר - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ מִן הַמָּרָק. אִם
41 נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מוּטָב, וְאִם לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ
42 פָּחוֹת מִכַּשְּׁעוּר. וְאִם לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מַאֲכִילִין
43 אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתָּהּ.

39) אשה הרה כשהיא מריחה איזה מאכל ומתאווה לאוכלו, תסתכן אם ימנעו ממנה מאכל זה.

44 טו. וְכֵן הַחוֹלֶה שֶׁהֵרִיחַ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא
45 בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְּעַרְעֲרִין אֶת הַנֶּפֶשׁ - דֵּינוֹ כְּעֻבָּרָה.

46 טז. מִי שֶׁאָחֲזוֹ בֶּלְמוּס[40] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים
47 הָאֲסוּרִים מִיָּד[41] עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו[42]. וְאֵין מְחַזְּרִין עַל
48 דָּבָר הַמֻּתָּר, אֶלָּא מְמַהֲרִין בַּנְּמָצָא[43]. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ
49 הַקַּל הַקַּל תְּחִלָּה[44]. אִם הֵאִירוּ עֵינָיו - דַּיּוֹ[45]; וְאִם
50 לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הֶחָמוּר.

40) מחלת הרעבון. 41) ואין מנסים מקודם במרק, ובפחות מכשיעור, אלא נותנים לו מיד דבר האסור. 42) בשלב מסוכן של המחלה עיני החולה כהות. 43) בדברים הנמצאים במקום. 44) אם אין לנו דברים מותרים כדי צורכו ויש לפנינו שני מיני איסורים מאכילין אותו הקל קל. 45) אין מאכילים אותו יותר.

51 יז. כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנָיו טֶבֶל וּנְבֵלָה - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ
52 נְבֵלָה תְּחִלָּה; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִיתָה[46]. נְבֵלָה וּסְפֵיחֵי
53 שְׁבִיעִית - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ סְפֵיחֵי שְׁבִיעִית; שֶׁאָסוּרִין
54 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[47], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁמִטָּה.
55 טֶבֶל וּשְׁבִיעִית[48] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁבִיעִית[49]. טֶבֶל
56 וּתְרוּמָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן הַטֶּבֶל[50] - מַאֲכִילִין

אוֹתוֹ טֶבֶל[51], שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ כִּתְרוּמָה[52]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) בידי שמים, ונבלה בלאו. והמדובר בטבל שלא הופרשו ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אבל טבל שלא הפרישו ממנו מעשרות אינו במיתה. 47) שמאכילים אותו תחילה איסורי דרבנן. 48) לאחר זמן הביעור. 49) שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. 50) ולהאכילו את החולין שבו, כגון, שהחולה צריך לאכול כולו ואם יפריש ממנו התרומות לא יספיק לו. 51) אין מפרישים ממנו תרומה ותרומת מעשר, שיאכל החולה תרומה לעצמה וחולין לעצמם, אלא מאכילים אותו את הטבל כמו שהוא. והמדובר בזר שאסור בתרומה. 52) תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתיקוני, ומפרש רבינו, שלא התכוונו לומר שיש לתקן, היינו להפריש תרומה, אלא שטבל מכיון שאפשר לתקנו אין בו קדושה חמורה, אבל תרומה קודש ממש היא.

יח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר, אֶלָּא אִם הָיוּ שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[53], אוֹ שֶׁהָיָה אִסּוּר מוֹסִיף אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל. לְפִיכָךְ יֵשׁ אוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד, וְלוֹקֶה עָלָיו חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת[54]. וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה אִסּוּרִין[55] שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ. כֵּיצַד? כִּגּוֹן טָמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב שֶׁנּוֹתַר מִן הַמֻּקְדָּשִׁים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב[56], וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּמִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וּמִשּׁוּם שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַקֹּדֶשׁ וּמֵעַל.

53) שאי זה מהם תוציא, ולכן חייב על שניהם. 54) שנינו שבשוגג חייב ארבע חטאות ואשם אחד, ורבינו משמיענו שגם למלקות הדין כך. 55) צריך להתרות בו ולפרש כל איסור בפני עצמו, אבל אם התרו בו סתם ואפילו אמרו לו שהוא עובר על חמישה לאווין, אינו לוקה אלא אחת. 56) שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל, לוקה אם התרו בו למלקות.

יט. וְלָמָּה חָל כָּאן אִסּוּר עַל אִסּוּר? שֶׁכְּבָר הָיָה זוֹ חֶלְבָּהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[57]. הִקְדִּישָׁהּ - נֶאֱסַר חֶלְבָּהּ בַּהֲנָיָה[58]. וּמִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר הֲנָיָה[59], נוֹסַף עָלָיו אִסּוּר קָדָשִׁים. וַעֲדַיִן הָיָה חֵלֶב זֶה מֻתָּר לַגָּבוֹהַּ[60] וְאָסוּר לְהֶדְיוֹט. נַעֲשָׂה נוֹתָר - מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר לַגָּבוֹהַּ, נֶאֱסַר לְהֶדְיוֹט. וְהָאוֹכֵל הַזֶּה[61] הָיָה מֻתָּר בִּכְשֵׁר הַבְּהֵמָה וְאָסוּר בְּחֶלְבָּהּ. נִטְמָא - נֶאֱסַר אַף בִּכְשֶׁרָהּ. נוֹסַף לוֹ אִסּוּר עַל הַחֵלֶב. בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים - כָּלַל כָּל הָאֲכָלִין. וּמִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסַר אַף בְּחֶלְיָן, נוֹסַף אִסּוּרוֹ בְּחֵלֶב זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) שהחלב אסור רק באכילה. 58) שהקדש אסור בהנאה. 59) הרי הוא איסור מוסיף או איסור חמור שחל על איסור. 60) להקריב למזבח. 61) כלומר, האדם שאכל. עד כאן מנה רבינו האיסורים שניתוספו על חתיכת החלב, מכאן ואילך מונה רבינו איסורים החלים על האדם, אבל על המאכל עצמו לא ניתוסף איסור, כגון יום הכיפורים וטומאת האוכל.

יום חמישי ז' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר איסור שנתערב בהיתר מין במינו או בשאינו מינו; שיש איסור ששיעורו בששים ויש במאה ויש במאתים; כל דבר שיש לו מתירין אם הוא בטל; וביצה שיש בה אפרוח ששלקה; ודין נותן טעם לשבח או לפגם; וגדי שצלאו בחלבו; אם מבטלין איסור לכתחלה; ואם צולין בשר שחוטה ונבילה בתנור אחד; ודין בשר נבילה מליח שנבלל עמו בשר שחוטה.

א. דָּבָר אָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר מֻתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[2]; וּמִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל טַעְמוֹ - יִבָּטֵל בְּרֹב[3].

2) כמו שמבאר בהלכה ב. 3) כרבא, זבחים עט. בטל ברוב מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים, כמו שיתבאר להלן בהלכות ד־ה.

ב. כֵּיצַד? חֵלֶב הַכְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין וְנִמּוֹחַ הַכֹּל[4] - טוֹעֲמִין אֶת הַגְּרִיסִין: אִם לֹא נִמְצָא בָּהֶן טַעַם חֵלֶב - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם נִמְצָא בָּהֶם טַעַם חֵלֶב, וְהָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ[5] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה[6]; נִמְצָא בָּהֶן טַעְמוֹ, וְלֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7].

4) ונתערב. 5) אע"פ שנמוח החלב ואינו בעין נקרא טעמו וממשו אם יש כזית איסור בתוך שלש ביצים של היתר. וזהו כפירוש רבינו אליהו בתוספות עבודה זרה סז. אבל רש"י סובר, שאם נמוח האיסור ואינו בעין, הוא טעמו ולא ממשו ואפילו אם יש כזית בכדי אכילת פרס. 6) עבודה זרה סז: אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין, ומפרש רבינו שאסור מדברי סופרים בלבד. 7) שטעם כעיקר אינו מן התורה. וכן גם דעת רש"י בחולין צח.

ג. כֵּיצַד הוּא מַמָּשׁוֹ? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִן הַחֵלֶב כְּזַיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[8] מִן הַתַּעֲרֹבֶת. אִם אָכַל מִן הַגְּרִיסִין הָאֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן כְּזַיִת מִן הַחֵלֶב - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי טַעַם הָאִסּוּר וּמַמָּשׁוֹ קַיָּם; אֲכָל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ בֵּיצִים[9] - מִכְּיוָן אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10] מִדִּבְרֵיהֶם[11]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם חֵלֶב וְאָכַל כָּל הַקְּדָרָה - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת.

8) זהו בכדי אכילת פרס שבדברי ר' יוחנן שם, ששיעורו שלש ביצים, כמו שכתב למעלה פרק יד הלכה ח. 9) אין בהן כזית של האיסור. 10) כדין חצי שיעור, שאסור מן התורה ואין לוקין עליו אלא מכת מרדות, כלמעלה בפרק

ג הלכה ו. 11) שתערובת איסור פחות מכדי אכילת פרס, נקרא טעמו ולא ממשו.

ד. נָפַל חֵלֶב כְּלָיוֹת לְחֵלֶב הָאַלְיָה וְנִמּוֹחַ הַכֹּל, אִם הָיָה חֵלֶב הָאַלְיָה כִּשְׁנַיִם בְּחֵלֶב הַכְּלָיוֹת - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה[12]. אֲפִלּוּ חֲתִיכַת נְבֵלָה[13] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת שֶׁל שְׁחוּטָה - הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הַכֹּל אָסוּר, עַד שֶׁיֹּאבַד דָּבָר הָאָסוּר מֵעִצָּם מְעוּטוֹ, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חָשׁוּב שֶׁיִּנָּעֵר עוֹמֶדֶת[14], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

12) שמין במינו בטל ברוב, כמבואר בהלכה א. 13) שהחתיכה עומדת בעינה ולא נימוחה, אלא שאין אנו יודעים איזוהי החתיכה האסורה. 14) שנשאר בעין.

ה. וּבְכַמָּה יִתְעָרֵב דָּבָר הָאָסוּר וְיֹאבַד בְּעִצָּם מְעוּטוֹ? כַּשְּׁעוּר שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים: יֵשׁ דָּבָר שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְיֵשׁ שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּמֵאָה[15], וְיֵשׁ שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּמָאתַיִם[16].

15) תרומה, כמבואר בהלכה יג. 16) ערלה וכלאי הכרם, כמבואר שם.

ו. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין אִסּוּרֵי מַלְקוּת בֵּין אִסּוּרֵי כָּרֵת בֵּין אִסּוּרֵי הֶנְיָה, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַאֲכָל הַמֻּתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[17]; מִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם - שִׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם[18]. חוּץ מִיֵּין נֶסֶךְ, מִפְּנֵי חֻמְרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְחוּץ מִשֶּׁבָּל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ[19]; וּמִפְּנֵי זֶה אוֹסְרִין בְּמִינָן - בְּכָל שֶׁהֵן, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם[20], כִּשְׁאָר כָּל הָאִסּוּרִין.

17) חולין צז: וראה למעלה פרק ט הלכה ח. 18) כמבואר בהלכה הקודמת. 19) אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות. וכלל הוא בידינו שכל דבר שיש לו מתירין אינו בטל ואוסר בכל שהוא. וטעם זה מביאים התוספות שם בשם הירושלמי. וכן מפורש גם בבבלי נדרים נח. (ובגמרא שם אמרו טעם אחר "כהיתרו כך איסורו". פירוש, שמן התורה חטה אחת פוטרת את כל הכרי ומתירה הכל, לפיכך גם באיסור כך, חטה אחת של טבל אוסרת כל הכרי. ורבינו העדיף את הנימוק של דבר שיש לו מתירים, כי הטעם השני מנמק טבל לתרומה בלבד, אבל טבל למעשרות ולתרומת מעשר אין לו היתר בכל שהוא ואם כן ייבטלכל האיסורים, אבל הטעם של דבר שיש לו מתירים מנמק הכל). 20) שלא החמירו ביין נסך אלא מין במינו, שהרי יש כאן האיסור, אבל מין בשאינו מינו כשאין טעם האיסור בתערובת הרי הוא כאלו אינו לגמרי ולא החמירו. וכן בטבל ולא החמירו חכמים אלא במין במינו, ולהלן בהלכה יב פוסק רבינו שבכל דבר שיש לו מתירים הדין כך. וברי"ן נדרים נב. נותן טעם הגיוני לחילוק זה.

ז. כֵּיצַד? טִפָּה יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפְלוּ עָלֶיהָ כַּמָּה חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן כּוֹס שֶׁל יֵין טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחָבִית - הַכֹּל טֶבֶל, עַד שֶׁיַּפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת הָרְאוּיִין לַתַּעֲרֹבֶת[21], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

21) לפי כמות הטבל הנמצא באותה תערובת. ומפריש מיניה וביה או מטבל דרבנן אחר, שגם כאן האיסור הוא דרבנן מפני שמן התורה בטל ברוב או בששים. וראה מנחות לא.

ח. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[22], אַף עַל פִּי שֶׁאִם נִתְעָרְבוּ בְּמִינָן - בְּכָל שֶׁהוּא[23], וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם, אֵינָן בִּכְלַל אִסּוּרֵי תוֹרָה; שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה, אֶלָּא חַיָּב לֶאֱכֹל כָּל הַתַּעֲרֹבֶת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[24].

22) לפני שהגיע זמן ביעורם. 23) וצריל לאכול כל התערובת קודם זמן הביעור בקדושת שביעית, שדינה נתבאר בהלכות שביעית. 24) היינו שזו היא חובת האדם ולא איסור הפירות. רבינו מתכוון בהגדרתו זו לבאר, למה אמר ר' יוחנן בעבודה זרה עג: חוץ מטבל ויין נסך במינו במשהו, והלא גם פירות שביעית כך? ולפיכך הוא מבאר שיש הבדל מהותי בין שביעית ובין טבל ויין נסך. ובדומה לזה יש לפרש כוונת רבינו בהלכה הסמוכה לענין חמץ בפסח, שהא מבאר שחמץ בפסח הוא סוג מיוחד של איסור שזמן איסורו מוגבל ולכן לא מנאו ר' יוחנן. (הכסף משנה כבת שלא מנה דבר שיש לו מתירים. ונראה שנתכוון לומר שקערובת חמץ ניתרת מאליו לאחר שיעבור הזמן, אבל טבל צריך תיקון).

ט. חָמֵץ בְּפֶסַח[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאִסּוּרֵי תוֹרָה - אֵינוֹ בִּכְלָלוֹת אֵלּוּ[26]; לְפִי שֶׁאֵין הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה לְעוֹלָם[27], שֶׁהֲרֵי לְאַחַר הַפֶּסַח תִּהְיֶה כָּל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ[28].

25) שאוסר במשהו. 26) שאפילו שלא במינו ג"כ בכל שהו. 27) כלו', שהאיסור הוא זמני ואינו דומה לטבל הקדש, שהאיסור בעצמו הוא איסור עולם אא שיש לו תיקון ויכול להשתנות ע"י איזה מעשה שמתירו, משא"כ בחמץ בפסח שעצם האיסור הוא איסור לזמן, ולפיכך מנאו בפני עצמו. 28) פסחים ל. ושם כט: מפרש, שגזרו שלא משום מינו. ולהלן בהי"ב מפרש רבינו הטעם משום שנאמר כל מחמצת לא תאכלו.

י. וְהוּא הַדִּין לִתְבוּאָה חֲדָשָׁה[29] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּישָׁנָה מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר - אוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ מַתִּירִין[30], שֶׁלְּאַחַר הָעֹמֶר יֵתֵר הַכֹּל. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, וַאֲפִלּוּ הָיָה אִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן אִסּוּר מֵקָצָה וְנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב - לֹא נָתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים שִׁעוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל[31]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ דֶּרֶךְ שֶׁיֵּתֵר בָּהּ. כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[32].

29) פירוש, כמו טבל שבימנו אוסר בכל שהוא ושלא במינו

בנותן טעם. 30) נדרים נח. גם תבואה חדשה ניתרת מאליה אחרי טז בניסן ולכן לא מנאה ר' יוחנן, כמו שכתבנו למעלה בחמץ בפסח. 31) מה שאמרו בגמרא אפילו באלף לא בטל, הכוונה אפילו אחד בכמה אלפים. 32) נדרים נח. הקדש יותר ע"פ פדיון, ומעשר שני, יעלוהו לירושלים או יחללוהו.

1 **יא. אֲבָל הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם וְחֵלֶב וְדָם וְכֵיוֹצֵא**
2 **בָּהֶן, וְכֵן תְּרוּמוֹת - נָתְנוּ חֲכָמִים בָּהֶן שִׁעוּר; שֶׁאֵין**
3 **בָּהֶן דֶּרֶךְ הֶתֵּר לְכָל אָדָם**[33].

33) שתרומות מותרות לכהן בלבד, אבל לזרים אסורות לעולם ואין להן כל דרך היתר ולפיכך אינן כדבר שיש להן מתירין, כיון שאין דרך היתר לזר האסור בהן. סוגיה ביבמות פב.

4 **יב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאַפִלּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, אִם**
5 **נִתְעָרֵב בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְלֹא נָתַן טַעַם - מֻתָּר**[34]**. לֹא**
6 **יִהְיֶה זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין חָמוּר מִטֶּבֶל; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר**
7 **לְתַקְּנוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם,**
8 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַל תִּתְמַהּ עַל חֻמֶּץ בְּפֶסַח; שֶׁהַתּוֹרָה**
9 **אָמְרָה: כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ, לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ בּוֹ,**
10 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[35].

34) חולק על רב אלפס חולין פרק גיד הנשה, שפוסק בדבר שיש לו מתירין אפילו באינו מינו לא בטל. (כנראה הסתמך רבינו על הירושלמי נדרים פרק ו, כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש וכו' מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם. 35) בה"ט, שאוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. בפסחים כט: אמרו, שגזרו שלא במינם אטו מינם. ורבינו כאן מפרש למה גזרו בחמץ בפסח בלבד ולא בכל דבר שיש לו מתירין, וביאור משום שבחוץ בפסח נאמר כל מחמצת לא תאכלו.

11 **יג. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁעוּרִין שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: הַתְּרוּמָה**
12 **וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר**[36] **וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - עוֹלִין**[37] **בְּאֶחָד**
13 **וּמֵאָה. וְצָרִיךְ לְהָרִים**[38]**. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה**[39]**. וְכֵן**
14 **פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים**[40] **לְתוֹךְ פְּרוּסוֹת שֶׁל חֻלִּין -**
15 **עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה. כֵּיצַד? סְאָה קֶמַח מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ,**
16 **אוֹ סְאָה מִכֻּלָּם, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה קֶמַח שֶׁל חֻלִּין**
17 **וְנִתְעָרֵב הַכֹּל - מֵרִים מִן הַכֹּל**[41] **סְאָה אַחַת כְּנֶגֶד סְאָה**
18 **שֶׁנָּפְלָה, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לְכָל אָדָם; נָפְלָה לְפָחוֹת**
19 **מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.**

36) משנה ערלה פרק ב. בגירסתנו שם: ותרומת מעשר של דמאי (דמאי=פירות של עם הארץ שאינו נזהר בהפרשת מעשרות וחוששים שמא לא עישר ולכן מפרישים מעשר ותרומת מעשר מספק). ונראה שרבינו גורס כגירסת הר"ש שם: "ותרומת מעשר של ודאי ותרומת מעשר של דמאי" וכן במשנה מעילה טו: הגירסא תרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי. ולכן כתב תרומת מעשר סתם והתכוון לשני סוגי תרומת מעשר, היינו של ודאי ושל דמאי. ובפירוש המשנה לערלה שם כותב רבינו "ואין הפרש אצלנו בכל הדינים בין תרומת מעשר של דמאי או של ודאי וכבר נתבאר זה". 37) בטלים. 38) כשנפלה סאה תרומה למאה, מרים מהם סאה תרומה ונותנת לכהן כי אע"פ שהאיסור בטל במאה והוא, אבל ממונו של כהן לא בטל וצריך להרים מפני גזל השבט, כמו שיתבאר להלן בהלכ טו. 39) אם נפלה חצי סאה מאיסור זה וחצי סאה מאיסור אחר מן האיסורים הללו בפחות ממאה סאין חולין - הכל אסור. והטעם, משום שכל אלה נקראו בשם תרומה, ואפילו חלה ובכורים, וכל שהוא משם אחד מצטרפים. וראה למעלה פרק ד הלכה ז. 40) בכסף משנה מפרש, שהמדובר בלחם הפנים טמא, שאין בלחם הפנים טהור הרי פסק רבינו בפרק ו מהלכות פסולי המוקדשים, שאינו עולה ויאכל הכל לכהנים. רבינו למד דין זה מברייתא יבמות פא: וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורה תעלה, ר' יהודה אומר: לא תעלה. ופסק כחכמים. ומשמיענו כאן, שגם כשנתערבה בחולין - תעלה. 41) אפילו בלחם הפנים צריך להרים, מפני גזל השבט (להלן הלכה טו), שהרי הכהנים יכולים לאכלה בעזרה, כשיש להם אכילה מועטת של קדשים. ראה מנחות כא: שיאכלו עמה (עם המנחה) חולין ותרומה, ורבינו פ"י מה' מעשה הקרבנות הי"א. ומסולקת בזה קושית הרדב"ז כאן וראה תוספות בבא בתרא פא:

20 **יד. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאתַיִם**[42]**.**
21 **וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה**[43]**. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים**[44]**. כֵּיצַד?**
22 **רְבִיעִית שֶׁל יַיִן עָרְלָה אוֹ כִלְאֵי הַכֶּרֶם, אוֹ שֶׁהָיְתָה**
23 **הָרְבִיעִית מִצְטָרֶפֶת מִשְּׁנֵיהֶם, שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵאתַיִם**[45]
24 **רְבִיעִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הַכֹּל מֻתָּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים**
25 **כְּלוּם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאתַיִם - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה**[46]**.**

42) בירושלמי ערלה, הובא בר"ש ערלה פרק ב, א: מנין שהם עולים? למד מלאה ממלאה, בכלאי בכרם כתוב המלאה ובבכורים כתוב מלאתך ודמעך לא תאחר, מה מלאתך עולה אף כאן עולה, אי מה כאן מאה אף כאן מאה? לפי שכפל הכתוב איסורו (שאסור בהנאה) שינו חכמים חיובו (הכמות הנחוצה כדי שיתבטלו. ראה לקמו הט"ז). עד כדון (פירוש, ידוע לנו עד כאן) כלאי הכרם, ערלה מניין? מה זו אסורה בהנאה אף זו אסורה בהנאה, ומה זו עולה אף זו עולה. 43) אע"פ ששני שמות הם, כיון ששוים הם בשיעור ביטולם, שלמדים זה מזה, מצטרפין. משנה ערלה פ"ב א. 44) שמותר לאכול הכל ואינו חייב להוציא הכמות שנפלה. משנה שם. וראה בהלכה הבאה הנימוק למה בתרומה והדומה לה צריך להרים ובאיסורים אחרים לא. 45) של היתר. 46) והראב"ד משיג ואומר: "אין לך דבר שאוסר עירובו בהנאה אלא אם כן הוא שבמנין חוץ מאיסורי עבודה זרה ויין נסך דוק ותשכח". ולכאורה משמע כדבריו בגמרא עבודה זרה עד. שאמרו: "למיעוטי - אי נמי איסורי הנאה ולאו דבר שבמנין". אולם נראה שרבינו סובר, שהדברים אמורים בדברים האוסרים בכל שהוא שלא נתנו בהם חכמים שיעור כלל. אבל בערלה וכלאי הכרם שנתנו בהם שיעור באחד ומאתים אם נפלו לפחות מן השיעור הרי

זה כשאר איסורים שנפלו לפחות מששים וכיון שלא נתבטל - כל התערובת אסורה אפילו בהנאה.

טו. וְלָמָּה צָרִיךְ לְהָרִים הַתְּרוּמָה וְלֹא יָרִים עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? שֶׁהַתְּרוּמָה מָמוֹן כֹּהֲנִים. לְפִיכָךְ, כָּל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין עָלֶיהָ, כְּגוֹן תְּרוּמַת הַכְּלִיסִין[47] וְהֶחָרוּבִין וּשְׂעוֹרִין שֶׁבֶּאֱדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים.

47) מין תאנים גרועות (רבינו בפירוש המשניות תרומות פרק יא, ד).

טז. וְלָמָּה כָּפְלוּ שִׁעוּר עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[48]. וְלָמָּה סָמְכוּ עַל שִׁעוּר מֵאָה בִּתְרוּמוֹת? שֶׁהֲרֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אֶחָד מִמֵּאָה[49] וּמְקַדֵּשׁ[50] הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ. אָמְרוּ חֲכָמִים: דָּבָר שֶׁאַתָּה מֵרִים מִמֶּנּוּ[51], אִם חָזַר לְתוֹכוֹ[52] - מְקַדְּשׁוֹ[53].

48) ירושלמי ובא למעלה בהלכה יד. 49) מעשר מן המעשר. 50) ואוסר. 51) תרומת מעשר. 52) אם יפול בחזרה לפירות שמהם הורם. 53) אוסרו.

יז. שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה[54] כֻּלָּן, כְּגוֹן בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְחֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים. כֵּיצַד? כְּזַיִת חֵלֶב כְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ שִׁשִּׁים כְּזַיִת[55] מֵחֵלֶב הָאַלְיָה - הַכֹּל מֻתָּר; נָפַל לְפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים[56] - הַכֹּל אָסוּר. וְכֵן אִם נָפַל כִּשְׂעוֹרָה[57] חֵלֶב - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם כְּמוֹ שִׁשִּׁים שְׂעוֹרָה[58]. וְכֵן בִּשְׁאָר אִסּוּרִין. וְכֵן שֻׁמָּן שֶׁל גִּיד הַנָּשֶׁה[59] שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְאֵין שֻׁמַּן הַגִּיד מִן הַמִּנְיָן[60]. וְאַף עַל פִּי שֶׁשֻּׁמַּן גִּיד הַנָּשֶׁה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הוֹאִיל וְגִיד הַנָּשֶׁה בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הֶחְמִירוּ בּוֹ כְּאִסּוּרֵי תּוֹרָה[61]. וְהַגִּיד עַצְמוֹ - אֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ וְאֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם.

54) למעט איסורי דרבנן ששיעורם בחמשים ותשע. 55) ועמו יהיו ששים ואחד כזית. 56) אפילו נפל לחמשים ותשע כזית ועם האסור ביחד יהיו ששים. 57) משמיענו שגם בחצי שיעור שאין לוקים עליו לא די בחמשים ותשע. 58) מלבד השעורה שנפלה. 59) רי"ף שם צו: מין במינו שאינו יכול לעמוד על טעמו כגון שמנוניתו של גיד, אמר רב נחמן גיד בששים ואין גיד מן המנין. ע"כ. פירוש, שצריך ששים בלא הגיד. 60) אלא צריך שיהא ששים מלבדו. 61) לענין ביטול.

יח. אֲבָל כְּחָל[62] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַבָּשָׂר - בְּשִׁשִּׁים, וּכְחָל מִן הַמִּנְיָן. הוֹאִיל וְהַכְּחָל מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[63], הֵקֵלּוּ בְּשִׁעוּרוֹ[64].

62) שד הבהמה. 63) שם הלכה יב: שבשר שנתבשל בחלב שחוטה אינו אסור מן התורה. 64) שהוא מן המנין.

יט. בֵּיצָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ אֶפְרוֹחַ שֶׁנִּשְׁלְקָה[65] עִם בֵּיצִים הַמֻּתָּרוֹת: אִם הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים וְאַחַת וְהִיא[66] - הֲרֵי הֵן מֻתָּרוֹת; הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים בִּלְבַד[67] - נֶאֶסְרוּ הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[68], עָשׂוּ הֶכֵּר בָּהּ וְהוֹסִיפוּ בְּשִׁעוּרָהּ.

65) שנתבשלה. 66) היינו שביחד הם ששים ושתים וכן פירש רש"י שם צח. 67) וביחד הם ששים ואחת. 68) שהאיסור עצמו, היינו האפרוח, הוא בריה בפני עצמה. מה שאין כן בשמנו של גיד הנשה שהצריכו רק ששים ואחת עם השומן ואע"פ שגיד בריה בפני עצמה היא, מפני ששומן הגיד אינו בריה בפני עצמה. והכסף משנה מפרש דברי רבינו "ששים ואחת והיא", היינו שביחד הם ששים ואחת כמו בגיד, ולא כפרש"י. וכן נראה מדברי רב נחמן שם, שאמר: ביצה בששים ואין ביצה מן המנין.

כ. אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁנִּשְׁלְקָה עִם בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר - לֹא אָסְרָה אוֹתָם[69]. וְאִם טָרַף אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה בֵּיצַת עוֹף טָמֵא אוֹ בֵּיצַת טְרֵפָה עִם בֵּיצִים אֲחֵרוֹת - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים[70].

69) חולין צח. שאינה פולטת טעם, במה דברים אמורים בשאינה קלופה אבל בביצה קלופה נותנת טעם כמבואר בירושלמי. ובביצה שיש בה אפרוח אפילו באינה קלופה אוסרת שמחלחל דרך הקליפה. 70) דעת רבינו, שאפילו מין במינו יבש ביבש צריך ששים מדרבנן. וכן משמע מדברי רבינו למעלה בהלכה ד.

כא. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים עַל שִׁעוּר שִׁשִּׁים? שֶׁהֲרֵי הַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, וְהִיא הַזְּרוֹעַ[71], אֶחָד מִשִּׁשִּׁים[72] מִשְּׁאָר הָאַיִל[73], וְהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת עִמּוֹ וְאֵינָהּ אוֹסֶרֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה[74] מִן הָאַיִל.

71) בר קפרא. חולין צח. נזיר אחרי שעברו ימי נזירותו מביא קרבנות וביניהם איל לשלמים והזרוע ניתנת לכהן ואסורה לזרים ושאר הבשר מותר להם. ולמדו שם מן המקרא שכל האיל מתבשל ביחד, ולמה אין הזרוע אוסרת את שאר הבשר? מפני שיש ששים בשאר חלקי האיל נגד הזרוע, כשמשערים בשר ועצמות נגד בשר ועצמות. 72) כך שיערו חכמים. 73) מבשר ועצמות של האיל. 74) שם. ר' שמעון אומר: אין בשילה אלא שנתבשל עם האיל.

כב. מִין בְּמִינוֹ וְדָבָר אַחֵר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, כְּגוֹן קְדֵרָה שֶׁהָיָה בָּהּ חֵלֶב אַלְיָה[75] וּגְרִיסִין, וְנָפַל לְתוֹכָהּ חֵלֶב הַכְּלָיוֹת[76], וְנִמְחָה הַכֹּל וְנַעֲשָׂה גוּף אֶחָד - רוֹאִין אֶת חֵלֶב הָאַלְיָה וְאֶת הַגְּרִיסִין כְּאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד[77], וּמְשַׁעֲרִין חֵלֶב הַכְּלָיוֹת בַּגְּרִיסִין וּבָאַלְיָה, אִם הָיָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים - מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר כָּאן לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם[78].

75) היתר. 76) איסור. 77) אע"פ שהם שני מינים של היתר. 78) של האיסור מכיון שטעמם של חלב אליה ושל חלב כליות שוה.

כג. וְהוּא הַדִּין לִתְרוּמוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[79] - לְשַׁעֲרָן בְּמֵאָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אוֹ עָרְלָה - לְשַׁעֵר אוֹתָן בְּמָאתַיִם.

79) ראה מה שנתבאר בהלכה ל.

כד. כְּשֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל הָאִסּוּרִין, בֵּין בְּשִׁשִּׁים בֵּין בְּמֵאָה בֵּין בְּמָאתַיִם - מְשַׁעֲרִין בַּמָּרָק וּבַתַּבְלִין[80] וּבְכֹל שֶׁיֵּשׁ בַּקְּדֵרָה[81] וּבְמַה שֶּׁבָּלְעָה קְדֵרָה[82] מֵאַחַר שֶׁנָּפַל הָאִסּוּר[83] לְפִי אֹמֶד הַדַּעַת[84], שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל מַה שֶּׁבָּלְעָה בְּצִמְצוּם.

80) בגמרא: ברוטב ובקיפה. 81) בגמרא: ובחתיכות. 82) בין מן האיסור בין מן ההיתר. בגמרא: ובקדירה. 83) כלומר, לא מצרפים מה שנבלע בקדירה לפני נפילת האיסור, שהוא כולו היתר, אלא מה שנבלע אחר נפילתו, היינו גם מן האיסור וגם מן ההיתר. 84) בקירוב. בדיוק אי אפשר לקבוע כמה בלעה הקדרה.

כה. אָסוּר לְבַטֵּל אִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה לְכַתְּחִלָּה[85]. וְאִם בִּטֵּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וַאֲפִלּוּ עַל פִּי כֵּן קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים[86] וְאָסְרוּ הַכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא קָנָס - אֵין אוֹסְרִין תַּעֲרֹבֶת זוֹ אֶלָּא עַל זֶה הָעוֹבֵר שֶׁבִּטֵּל הָאִסּוּר[87]; אֲבָל לַאֲחֵרִים - הַכֹּל מֻתָּר.

85) להרבות ההיתר על האיסור כדי שיבטל, ביצה ד: וראה ר"ש בפרק ה תרומות משנה ט, והמקור מירושלמי שם. 86) אם עשה זה במזיד, אבל בשוגג לא קנסו, כר' יוסי ור' שמעון בגיטין נד. ובמשנה תרומות שם. 87) וכן על מי שנתבטל בשבילו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים. כך כתב הרשב"א בכוונת רבינו.

כו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ מֵאָה סְאָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר הַכֹּל - לֹא יָבִיא מֵאָה סְאָה אֲחֵרוֹת וְיִצָּרֵף כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הַכֹּל מֻתָּר[88]. אֲבָל בְּאִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - מְבַטְּלִין הָאִסּוּר לְכַתְּחִלָּה.

88) לאחרים, אבל לא למבטל עצמו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

כז. כֵּיצַד? חָלָב שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּשַׂר עוֹף[89] וְנָתַן טַעַם בַּקְּדֵרָה - מַרְבֶּה עָלָיו בְּשַׂר עוֹף אַחֵר עַד שֶׁיְּבַטֵּל הַטַּעַם. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[90].

89) ובשר עוף בחלב אסור מדברי סופרים בלבד, למעלה פרק ט הלכה ד. 90) אפילו איסורים מדברי סופרים שיש להם שורש ועיקר בתורה כמו בשר עוף בחלב. ורבו החולקים על רבינו וסוברים, שהתירו לבטל לכתחילה רק איסורי דרבנן שאין להם שורש מן התורה כגון מוקצה. אבל בשר עוף בחלב, שיש בשר שהתורה אסרה לבשלו בחלב, אסור לבטל.

כח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאִם נָתַן דָּבָר הָאָסוּר טַעְמוֹ בְּדָבָר הַמֻּתָּר - נֶאֱסַר הַכֹּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִשְׁבִּיחוֹ; אֲבָל אִם פָּגַם[91] זֶה הָאָסוּר לַמֻּתָּר וְהִפְסִיד טַעְמוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פּוֹגֵם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם פָּגַם בַּתְּחִלָּה וְסוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, אוֹ הִשְׁבִּיחַ בַּתְּחִלָּה אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ לִפְגֹּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר[92].

91) עבודה זרה סו. כר' שמעון. 92) בגמרא שם אמרו, שהשביח ולבסוף פגם אסר והטעם, מפני שנאסר בשעה שהיה לשבח אינו חוזר להיתרו. ורבינו מוסיף מדעת עצמו, שהוא הדין בפוגם ולבסוף השביח. וכן גם דעת הרשב"א. וראה לחם משנה.

כט. וּמִי יִטְעַם אֶת הַתַּעֲרֹבֶת? אִם הָיָה הַמַּעֲרָב תְּרוּמוֹת עִם הַחֻלִּין - טוֹעֵם אוֹתָן הַכֹּהֵן[93]. אִם הָיָה טַעַם הַתְּרוּמָה נִכָּר - הַכֹּל מֻדָּמָע[94]. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת יִתְבָּאֵר דִּין הַמְדֻמָּע.

93) שמותר לאכול בתרומה, חולין צז: 94) תערובת תרומה עם חולין.

ל. וְאִם הָיָה בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ יֵין נֶסֶךְ וְיֵין עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְדָבָשׁ[95], אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֵם אוֹתָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְסוֹמְכִין עַל פִּיו[96]. אִם אָמַר: אֵין בּוֹ טַעַם, אוֹ שֶׁאָמַר: יֵשׁ בּוֹ טַעַם וּמִטַּעַם רַע הוּא וַהֲרֵי פְּגָמוֹ - הַכֹּל מֻתָּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[97]. וְאִם אֵין שָׁם עוֹבֵד כּוֹכָבִים[98] לְטָעֹם - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁעוּרוֹ: בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה[99] אוֹ בְּמָאתַיִם[100].

95) היינו באים מינו. נתבאר לעיל ה"ו, שיין נסך אוסר במשהו במינו בלבד ולא בשאינו מינו. 96) משמע, שכל גוי נאמן ואפילו אינו טבח מומחה (ראה למעלה פרק ט), ואפילו כשהגוי יודע לשם מה שואלים אותו. ושיטת רש"י, שגוי נאמן רק במסיח לפי תומו. והתוספות שם כתבו, שאין סומכים אלא על גוי מומחה בלבד. 97) בהלכה הקודמת. 98) הכוונה לאיסורים שנאמרו למעלה, אבל בתרומה טועם כהן, כנאמר בהלכה הקודמת. 99) בתרומה. 100) בערלה וכלאי הכרם. והמדובר במין במינו, שהרי בשאינו מינו בטלים בששים. ומה שאמר " ואם אין שם גוי לטעום" הכוונה, לקבוע אם הטעם לשבח או לפגם.

לא. עַכְבָּר שֶׁנָּפַל לְשֶׁכָר אוֹ לְחֹמֶץ[101] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים; שְׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין[102] שֶׁמָּא טַעְמוֹ בְּשֶׁכָר וּבְחֹמֶץ מַשְׁבִּיחַ. אֲבָל אִם נָפַל לְיַיִן אוֹ לְשֶׁמֶן אוֹ לִדְבַשׁ - מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ נָתַן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁטַּעְמוֹ פּוֹגֵם[103]. שֶׁכָּל אֵלּוּ צְרִיכִין לְהֵיוֹתָן מְבֻשָּׂמִים, וְזֶה מַסְרִיחָן וּמַפְסִיד טַעְמָן.

101) שמתוך חריפות שבהם בולעים מהר והרי זה ככבוש וכבוש הרי הוא כמבושל. 102) בעיה שלא נפשטה, בגמרא עבודה זרה סח: 103) בגמרא שם שאלו רק בשכר וחומץ, אבל ביין, שמן או דבש ודאי פוגם.

לב. גִּדִּי שֶׁצָּלָאוֹ בְּחֶלְבּוֹ[104] - אָסוּר לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ
מִקְצָה אֶזְנוֹ[105]; שֶׁהַחֵלֶב נִבְלָע[106] בְּאֵיבָרָיו וְהוּא
מַשְׁבִּיחוֹ וְנוֹתֵן בּוֹ טַעַם. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כָּחוּשׁ וְלֹא
הָיָה בּוֹ חֶלֶב כְּלָיוֹת וְלֹא חֵלֶב קֵרֶב[107] אֶלָּא מְעַט
כְּאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[108] - קוֹלֵף וְאוֹכֵל עַד שֶׁמַּגִּיעַ
לַחֵלֶב[109]. וְכֵן יָרֵךְ שֶׁצָּלָאהּ בְּגִיד הַנָּשֶׁה[110] שֶׁבָּהּ -
קוֹלֵף וְאוֹכֵל[111] עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַגִּיד[112] וּמַשְׁלִיכוֹ.
וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁצָּלָאהּ שְׁלֵמָה, וְלֹא הֵסִיר לֹא חוּטִין וְלֹא
קְרוּמוֹת[113] הָאֲסוּרוֹת - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[114], וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ
לְדָבָר אָסוּר - חוֹתְכוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ. שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן
טַעַם כְּדֵי לְשַׁעֵר בָּהֶן[115].

לג. אֵין צוֹלִין בְּשַׂר שְׁחוּטָה עִם בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ
בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּתַנּוּר אֶחָד, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין
נוֹגְעִין[116] זֶה בָּזֶה. וְאִם צָלָאן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ
הָיְתָה הָאֲסוּרָה שְׁמֻנָּה הַרְבֵּה וְהַמֻּתֶּרֶת רָזָה. שֶׁהֲרֵיחַ
אֵינוֹ אוֹסֵר[117], וְאֵינוֹ אוֹסֵר אֶלָּא טַעְמוֹ שֶׁל אִסּוּר.

לד. בְּשַׂר נְבֵלָה מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ[118] בְּשַׂר
שְׁחוּטָה[119] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר[120]; מִפְּנֵי שֶׁהַמְּצִית הַנִּבְלָה
נִבְלַעַת בְּגוּף בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה, וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד בָּאן
לֹא עַל הַטַּעַם וְלֹא עַל הַשִּׁעוּר[121]. וְכֵן בְּשַׂר דָּג טָמֵא
מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ דָּג תָּפֵל טָהוֹר - נֶאֱסָר מִפְּנֵי צֵירוֹ.
אֲבָל אִם הָיָה הַמָּלִיחַ טָהוֹר, וְהַתָּפֵל דָּג טָמֵא - לֹא
נֶאֱסָר[122] הַמָּלִיחַ. [אַף עַל פִּי] שֶׁהַתָּפֵל בּוֹלֵעַ מִן
הַמָּלִיחַ[123] - [אֵינוֹ בּוֹלֵעַ כָּל כָּךְ שֶׁיַּחֲזֹר וְיִפָּלֵט]. דָּג
טָמֵא שֶׁכְּבָשׁוֹ[124] עִם דָּג טָהוֹר - הַכֹּל אָסוּר[125]; אֶלָּא
אִם כֵּן הָיָה הַטָּמֵא[126] אֶחָד מִמְּאתַיִם[127] מִן הַטָּהוֹר.

118) דוקא שנבלל אסור, אבל אם לא נבלל ונמלחו בפני עצמם זה אצל זה מותר שאינו בולע, ולכתחילה אסור למלוח בשר נבילה ובשר שחוטה זה אצל זה, שמא יגעו זה בזה בשעת מליחה. 119) משמע בשר שחוטה תפל. 120) אבל אם היו שניהם מולחים לא נאסר, הואיל והוא טרוד לפלוט מחמת מלחו אינו בולע. וסובר רבינו, שגם חלב וציר אינו בולע כשהוא טרוד לפלוט. 121) ומשום כך הכל נאסר ואינו ניתר לא בקליפה ולא בנטילת מקום ואינו בטל בשישים או על כל פנים במאתים, כציר דגים טמאים. 122) ואפילו קליפה אינו צריך, בין אם המליח למעלה והתפל תחתיו ובין אם המליח למטה, וחילוק זה נאמר בצלי בלבד ולא במליח. 123) ואינו פולט כלום שאינו חם כל כך, רשב"א לתירוץ אחד הובא בכסף משנה. ובדפוס ויניציה הגירסא: אע"פ שהתפל בולע מן המליח אינו בולע כל כך שיחזור ויפלוט והיינו כתירוץ השני של הרישב"א, דכל שהוא מליח פולט ומבליח בחבירו ואינו מחממו כל כך עד שיהא פולט הרבה, ומכיון שהמלוח טרוד לפלוט אינו בולע אותה פליטה מועטת שחברו פולט. 124) במלח או בחומץ או בשאר משקה. 125) שהציר הטמא אוסר כולו. 126) כלומר, הציר היוצא מן הטמא. 127) כר' יהודה משנה תרומות פרק י', ח, ולפי חשבונו של ר' אבוהו בירושלמי שם. ומשערים במאתים ואע"פ שכל האיסורים בשישים, ציר דגים חריף מאוד ונותן טעם בדגים טהורים יותר משאר איסורים. וחזר בו רבינו כאן מפסק הלכה שלו בפירוש המשנה, שציר דגים טמאים אינו בכל בפחות מאלף.?

יום שישי ח' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דבר המחמץ או מתבל או דבר חשוב אם יש להם ביטול. שאור של כלאי הכרם או תרומה שנפל לתוך העיסה; ודין תבלין שהם שנים או שלושה שמות ממין אחד; בגד שצבעו בקליפי ערלה או קדרה שבשלה בקליפי ערלה ועצי היתר; דין המעמיד גבינה בפגי ערלה וכיוצא בו; חבית יין היתר שנתערבה בין החביות של איסור או איפכא; יין נסך שנפל על גבי ענבים.

א. כָּל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלּוּ שָׁנָּתְנוּ חֲכָמִים לַדָּבָר הָאָסוּר
שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ[2] הַמֻּתָּר - בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר הָאָסוּר
מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל אוֹ דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּמוֹת
שֶׁהוּא וְלֹא נִתְעָרֵב וְנִדְמַע[3] בַּדָּבָר הַמֻּתָּר; אֲבָל אִם
הָיָה מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל[4] אוֹ דָּבָר חָשׁוּב - אוֹסֵר בְּכָל
שֶׁהוּא.

2) משנה, ערלה פ"ב, מ"ו. 3) שלא נתמזג עם חלקי ההיתר, אלא שאי־אפשר להכיר איזו חתיכה היא האסורה, מפני שכולן ממין אחד. 4) פירוש, ויש בו כדי לחמץ או לתבל את התערובות.

ב. כֵּיצַד? שְׂאוֹר שֶׁל חִטִּין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ עִסַּת חִטִּין[5] שֶׁל חֻלִּין, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ - הֲרֵי הָעִסָּה כֻּלָּהּ מְדֻמָּע[6]. וְכֵן תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לִקְדֵרַת חֻלִּין, וְיֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וְהֵן מִמִּין הַחֻלִּין[7] - הַכֹּל מְדֻמָּע. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂאוֹר אוֹ הַתְּבָלִין אֶחָד מֵאֶלֶף[8]. וְכֵן שְׂאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם לְתוֹךְ הָעִסָּה, אוֹ תְּבָלִין שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.

5) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. 6) תערובת תרומה וחולין בשיעור האוסר, נקרא: מדומע. 7) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת טעם, כמו שנתבאר שם במשנה ז. וכל השיעורים שנאמר, כגון ששים, מאה או מאתים - אינם קובעים כלל. ראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 8) ואפילו בכמה אלפים, לא בטל. ולמעלה פט"ו ה"ו לענין דבר שיש לו מתירין, כתב בפירוש, שאפילו אחד בכמה אלפים, אינו בטל. וראה ברדב"ז שם. וראה להלן בה"ד.

ג. דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּמִינוֹ בְּכָל שֶׁהוּא[9] - שִׁבְעָה דְבָרִים[10]. וְאֵלּוּ הֵן: אֱגוֹזֵי פֶּרֶךְ, וְרִמּוֹנֵי בָּדָן[11], וְחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת[12], וְחִלְפּוֹת[13] תְּרָדִין[14], וְקִלְחֵי כְּרוּב[15], וּדְלַעַת יְוָנִית, וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[16].

9) אבל בשאינו מינו - לא, אלא בנותן טעם, כמו שכתב למעלה. 10) כרבי עקיבא, ערלה פ"ג, מ"ז. 11) פרך ובדן שמות מקומות הם, פירוש המשנה שם. 12) ב'ירושלמי' שם מפורש, שדווקא בנתערבו בסתומות של היתר, אבל אם נתערבו בפתוחות ואחר־כך נפתחו החביות האסורות - בטלות. 13) מה שמחליפות וצומחות (פירוש המשנה שם), כלומר, לא מה שטומנים בקרקע אלא מה שצומח וגדל. 14) נקראים בערבי סלק, פירוש המשנה כלאים פ"א, מ"ג. 15) רבינו, במשנה ערלה שם, גורס: וקולסי. ומפרש, עיקר הכרוב. וברש"י ביצה ג, ב - מפרש, קלחי כרובים גדולים עם עלים שלהם, וכרוב של ארץ ישראל היה גדל כאילן. 16) בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים. כל שבעת הדברים הללו נמכרים במנין במחיר שקובעים לכל אחד ואחד, אבל שאר הפירות והירקות מאותם המינים לא היו חשובים כל־כך ונמכרים באומד הרבה ביחד (רבינו שם). מפירושו זה יוצא, ששבעת הדברים אינם בטלים, משום שהם דבר שבמנין.

ד. כֵּיצַד? רִמּוֹן אֶחָד מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן שֶׁהָיָה עָרְלָה וְנִתְעָרֵב בְּכַמָּה אֲלָפִים רִמּוֹנִים[17] - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן חָבִית סְתוּמָה שֶׁל יֵין עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - הַכֹּל אֲסוּרִים בַּהֲנָיָה. וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה דְבָרִים[18].

17) ראה למעלה הערה ז. 18) פירוש, שאר הדברים שנמנו בין השבעה.

ה. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל נְבֵלָה אוֹ שֶׁל בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף אוֹ דָג הַטְּמֵאִין שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חֲתִיכוֹת - הַכֹּל אָסוּר[19] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[20] אוֹתָהּ חֲתִיכָה[21], וְאַחַר כָּךְ יְשַׁעֵר הַשְּׁאָר בְּשִׁשִּׁים[22]. שֶׁאִם לֹא הִגְבִּיהָהּ - הֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר עוֹמֵד וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[23], וְהַחֲתִיכָה חֲשׁוּבָה אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי מִתְכַּבֵּד בָּהּ[24] לִפְנֵי הָאוֹרְחִין.

19) משנה, חולין צו, ב. 20) שיוציאה מן התערובת. 21) כשמכירה. 22) משמע, שהמדובר כשנתבשלו, שאם לא נתבשלו - למה הצריך ששים כשהגביה את האיסור. במשנה שם מפורש: וכן חתיכה של נבילה וכו' שנתבשלו, ולא אמרו דין זה אלא כשהחתיכה אסורה מצד עצמה, אבל כשנאסרה מפני שבלעה איסור - בטלה, שהרי הבליעה אינה חשובה. 23) ראה לקמן הי"א. 24) שם ק, א. נותן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה. ואף־על־פי שאינה ראויה לאורחים מפני שהיא אסורה, אם נתיר את התערובת תהיה ראויה ('תוספות' שם). ועוד טעם בדבר, שהרי ראויה לכבד בה גוי. ולא מנה רבינו דין זה וגם את הדינים שבהלכות הבאות בין שבעת הדברים שבה"ג ויגדל מספרם, מפני שדרכו להביא את המשנה כלשונה, ושם מדובר בגידולי קרקע בלבד שיש בהם רק שבעה דברים חשובים.

ו. וְהוּא הַדִּין בַּחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[25] אוֹ שֶׁל חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[26] אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶן[27] בַּהֲנָיָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[28] - אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אוֹתָן. וְכֵן גִּיד הַנָּשֶׁה[29] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַגִּידִין אוֹ עִם הַבָּשָׂר: בִּזְמַן שֶׁמַּכִּירוֹ - מַגְבִּיהוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; שֶׁאֵין בַּגִּידִים בְּנוֹתֵן טַעַם[30]. וְאִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ - הַכֹּל אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[31], הֲרֵי הוּא חָשׁוּב וְאוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

25) אף־על־פי שהאיסור מחמת בליעה, שהחלב נבלע בבשר - אין דינה כחתיכה שבלעה איסור שבהלכה הקודמת, הואיל שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשלו נאסרה התערובת, הרי זה איסור מחמת עצמו (רדב"ז ו'הגהות מיימוניות' מ'ספר התרומה'). 26) כלומר, אף־על־פי שאין בהם איסור תורה, אינם בטלים כשהחתיכה האסורה ראויה להתכבד (כסף־משנה). 27) מוסב על חולין שנשחטו בעזרה ולא על בשר בחלב. 28) פ"ב ה"ג. 29) משנה, חולין צו, ב. 30) שם צט, ב. המדובר, כשנתבשל הגיד בלא שומנו, אבל אם לא ניטל שומנו, אוסר בנותן טעם (לחם־משנה). 31) שם ק, א.

ז. וְכֵן כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים - חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטֵלִין[32]. לְפִיכָךְ, שׁוֹר הַנִּסְקָל[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֶלֶף שְׁוָרִים, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה בְּאֶלֶף עֲגָלוֹת, אוֹ צִפּוֹר מְצֹרָע הַשְּׁחוּטָה[34] בְּאֶלֶף צִפֳּרִים, אוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר[35] בְּאֶלֶף חֲמוֹרִים - כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[36]. אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּן לִמָּנוֹת[37] - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין בְּשִׁעוּרָן.

32) זבחים עג, א. 33) כל אלו מנויים במשנה, עבודה זרה

עד, א. 34) המצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, האחת נשחטת והשניה משתלחת לנפשה, והשחוטה אסורה בהנאה. 35) בכור לאמו. 36) שגם איסור הנאה שבהם אינו בטל. והראב"ד משיג, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל שבאיסורי הנאה שנתערבו, יוליך דמי ההנאה לים המלח. ואם כן, למה אוסר רבינו בהנאה בדברים חשובים שנתערבו? וה'כסף משנה' מתרץ, שרבינו סמך על מה שכתב להלן בהכ"ט, שאם מוליך הנאה לים המלח, הכל מותר בהנאה. 37) כרבי יוחנן ביצה ג, ב. שלא אמרו אלא בדברים שכל בני אדם מקפידים למוכרם במנין בלבד, והם אלו הדברים שנמנו למעלה.

1 **ח. כֵּיצַד? אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק מִכְּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה**
2 **בְּמָאתַיִם אֲגֻדּוֹת, אוֹ אֶתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרֵב**
3 **בְּמָאתַיִם אֶתְרוֹגִים - הַכֹּל מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

4 **ט. יֵרֶאה לִי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אָצֶל בְּנֵי מָקוֹם**
5 **מִן הַמְּקוֹמוֹת כְּגוֹן[38] אֱגוֹזֵי פֵּרֶךְ וְרִמּוֹנֵי בָּדָן בְּאֶרֶץ**
6 **יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָן הַזְּמַנִּים, שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא לְפִי**
7 **חֲשִׁיבוּתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְלֹא הִזְכִּירוּ אֶלּוּ**
8 **אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן אוֹסְרִין כָּל שֶׁהֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא**
9 **הַדִּין לְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר פָּרוּר**
10 **הוּא, שֶׁכָּל אִסּוּרִין הָאֲלוּ מִדִּבְרֵיהֶם[39].**

38) כלומר: כמו. 39) שאוסרים בכל שהוא, או משום דבר שיש לו מתירין או משום דבר חשוב או משום בריה או בעלי־חיים.

11 **י. נָפַל רִמּוֹן אֶחָד מִן הַמַּעֲרֶכֶת הַזֹּאת לְשֶׁנֵּי רִמּוֹנִים**
12 **אֲחֵרִים מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן, וְנָפַל מִן הַשְּׁלֹשָׁה רִמּוֹן אֶחָד**
13 **לְרִמּוֹנִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ הָאֲחֵרִים מֻתָּרִין[40]; שֶׁהֲרֵי**
14 **הָרִמּוֹן שֶׁל מַעֲרֶכֶת הָרִאשׁוֹנָה בָּטֵל בָּרֹב[41]. וְאִם נָפַל**
15 **מִן הַמַּעֲרֶכֶת הָרִאשׁוֹנָה רִמּוֹן לְאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרִין.**
16 **לֹא נֶאֱמַר בָּטֵל בְּרֹב אֶלָּא לְהַתִּיר סְפֵק סְפֵקָן[42], שֶׁאִם**
17 **יִפֹּל מִן הַמַּעֲרֶכֶת הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר.**
18 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

40) תערובת שלישית מותרת בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, בזבחים עד, א. אבל תערובת שניה, אסורה - כרבי יהודה שם (כסף־משנה). 41) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם, כמו שנתבאר למעלה בה"ט. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית מותר, משום שיש כאן שני ספקות: א. שמא הרימון שפירש מן התערובת הראשונה ונפל לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שפירש מן השניה ונפל לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה. 42) והתערובת השניה אין בה שני ספקות, כי כל ספק איסור תורה שנתערב - דינו כספק אחד (רדב"ז). והרדב"ז מעיר, שדין זה עומד בסתירה לדברי רבינו בפ"ז מהל' עבודה זרה ה"י, ובא לידי מסקנה, שרבינו חזר בו כאן מדבריו בהל' עבודה זרה.

19 **יא. נִתְפַּצְּעוּ[43] אֱגוֹזִים אֵלּוּ[44] שֶׁנֶּאֶסְרוּ כֻּלָּן מִפְּנֵי אֱגוֹז**
20 **עֶרְלָה שֶׁבְּגִינֵיהֶן, אוֹ נִתְפָּרְרוּ[45] הָרִמּוֹנִים[46] וְנִתְפַּתְּחוּ[47]**
21 **הֶחָבִיּוֹת וְנִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִין[48] וְנִתְפָּרְסוּ[49] הַכְּרָכוֹת**
22 **אַחַר שֶׁנֶּאֶסְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[50].**
23 **וְהוּא הַדִּין לַחֲתִיכַת נְבֵלָה שֶׁנִּדְּוֹכָה[51] בְּכָל הַחֲתִיכוֹת**
24 **וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהִיא[52] - עוֹלָה בְּשִׁשִּׁים.**

43) ערלה פ"ג, מ"ח. 44) אגוזי פרך. 45) במשנה שלפנינו כתוב: נתפרדו. 46) רמוני בדן. 47) רבינו דייק וכתב הכל בצורת בנין התפעל, כדי להדגיש, שמדובר שזה נעשה מאליו, אבל אם עשה זאת בכוונה - לא הותרה לו התערובת, כמו שיתבאר להלן בהי"ב. 48) דלעת יוונית. 49) נעשו פרוסות, כלומר, נתחתכו. 50) שפקעה חשיבותם. 51) שנתמעכה ונתכתתה. ובלשון התוספתא, תרומות פ"א: נימוחו. ולאו דוקא נימוחו, אלא אפילו נחתכו לחתיכות קטנות, הלכה חשיבותן ובטלה אם אינה נותנת טעם. 52) שכולן נידוכו. שאם לא כן, הרי ניכר האיסור ואינו בטל, וצריך להוציאו מן התערובת.

25 **יב. וְאָסוּר לִפְצֹעַ הָאֱגוֹזִים וּלְפָרֵר הָרִמּוֹנִים וְלִפְתֹּחַ**
26 **הֶחָבִיּוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֶסְרוּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם,**
27 **שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה[53]. וְאִם עָשָׂה כֵּן[54] -**
28 **קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין עָלָיו[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].**

53) ואף־על־פי שמן התורה גם דבר חשוב בטל, ורבנן אסרו (ראה למעלה סוף ה"ט), ורבינו פסק למעלה בפט"ו הכ"ו, שמותר לבטל לכתחילה איסורי דרבנן, יש לומר, שכאן החמירו יותר מפני שעצם האיסור הוא מן התורה אלא שהביטול גורם ההיתר, לפיכך אין מבטלים לכתחילה, ואף־על־פי שמן התורה כבר נתבטלו, אסור להוסיף ולחזק הביטול של איסור תורה עד כדי שיהיה מותר אפילו מדבריהם. 54) במזיד, שקנס הוא במזיד בלבד. וראה 'כסף משנה' בפט"ו הכ"ה. 55) אבל לאחרים מותר. 56) שם.

29 **יג. שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[57] וְשֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ**
30 **לְתוֹךְ הָעִסָּה, לֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזֶה כְּדֵי**
31 **לְחַמֵּץ, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּשֶׁיִּטְרְפוּ יֵשׁ בָּהֶם כְּדֵי לְחַמֵּץ -**
32 **אוֹתָהּ עִסָּה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל[58] וּמֻתֶּרֶת לַכֹּהֲנִים. וְכֵן**
33 **תְּבֵלִין[59] שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ**
34 **הַקְּדֵרָה, וְלֹא בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּדֵי**
35 **לְתַבֵּל - אוֹתָהּ קְדֵרָה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי דָּבָר**
36 **הָאָסוּר לָהֶם תִּבְלָהּ, וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֲנִים[60].**

57) משנה ערלה פ"ב, מי"ד־טו. 58) כתנא־קמא שם, שהרי העיסה נתחמצה מדבר האסור לו. 59) שם, מט"ו. 60) שכלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לחמץ, ותרומה מותרת להם.

37 **יד. תְּבֵלִין שֶׁהֵם שְׁנַיִם[61] אוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין**
38 **אֶחָד[62], אוֹ שְׁלֹשָׁה מִינִין מִשֵּׁם אֶחָד[63] - מְצָטָרְפִין**
39 **לְתַבֵּל וְלֶאֱסֹר וְכֵן לְחַמֵּץ. כֵּיצַד?[64] שְׂאוֹר שֶׁל חִטִּין**
40 **וּשְׂאוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים, הוֹאִיל וְשֵׁם שְׂאוֹר אֶחָד הוּא[65]**
41 **- אֵינָן כְּמִין וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּמִין אֶחָד,**

1 **וּמִצְטָרֵף לְשַׁעֲר בָּהֶן כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל חִטִּין, אִם**
2 **הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם חִטִּין[66], אוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה**
3 **שֶׁל שְׂעוֹרִין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם שְׂעוֹרִים.**

61) שם, מ"י. 62) מהמשך דברי רבינו נראה, שהוא מפרש שמות ממש, כפירוש רש"י עבודה זרה סו, א. ולא כ'תוספות' שם שפירשו בשם רבינו־תם, שלשה שמות, היינו שלשה איסורים. וגם רבינו בפי"ד ה"ו, קורא לאיסור אחד שם אחד. 63) כך מפרש רבינו, דברי המשנה, שם: ממין שלשה, ולא כרש"י שפירש שלשה שמות. 64) רבינו מפרש בתחילה את הבבא השניה, ולהלן בהלכה הסמוכה הוא חוזר ומפרש את הראשונה. 65) כרבא, בעבודה זרה שם, שהשם קובע. בלשון הגמרא: "בתר שמא אזלינן", ולא כאביי שהטעם קובע, שהלכה כרבא נגד אביי (וראה בכסף־משנה ובלחם־משנה). 66) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שוה עם העיסה הנאסרת, כגון ששאור החיטים מרובה, ואין לעמוד על טעמו בעיסת חיטים, שאם אין טעמם שוה - אוסרים בנותן טעם בלבד. ראה למעלה ה"א ובהגהות שם.

4 **טו. שְׁלֹשָׁה שֻׁמּוֹת מִמִּין אֶחָד כֵּיצַד? כְּגוֹן כַּרְפַּס שֶׁל**
5 **נְהָרוֹת וְכַרְפַּס שֶׁל אַפָּר וְכַרְפַּס שֶׁל גִּנָּה. אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁכֻּלָּן אֶחָד מֵהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ[67], הוֹאִיל וְהֵם מִין**
7 **אֶחָד - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל.**

67) כיון שיש לכל כרפס שם לוי מיוחד לו, הרי אלו שלשה שמות ('מגדל עוז'). ובפירוש המשנה לערלה, פ"ב מ"י, כתב רבינו: ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים ולהם שם אחד, רצה־לומר שכל מיני הכרפס נקראין כרפס סתם, ולפיכך זה נקרא: שלשה מינים ושם אחד. וזה מנוגד למה שכתב כאן.

8 **טז. עִסָּה מְחֻמֶּצֶת שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שְׂאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה**
9 **אוֹ שְׂאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכֵן קְדֵרָה מְחֻבֶּלֶת שֶׁנָּפְלוּ**
10 **לְתוֹכָהּ תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל כִּלְאֵי**
11 **הַכֶּרֶם: אִם יֵשׁ בַּשְּׂאוֹר כְּדֵי לְחַמֵּץ אִלּוּ הָיְתָה הָעִסָּה**
12 **מַצָּה[68], וּבַתְּבָלִין כְּדֵי לְתַבֵּל הַקְּדֵרָה אִלּוּ הָיְתָה**
13 **תְּפֵלָה[69] - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[70]; וְאִם אֵין בָּהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל**
14 **וּלְחַמֵּץ - יַעֲלוּ בְּשִׁעוּרָן: תְּרוּמָה - בְּאֶחָד וּמֵאָה,**
15 **וְעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.**

68) לא מחומצת. 69) לא מתובלת. 70) שם, יא, א. ואף־על־פי ששאור בעיסה מחומצת נותן טעם לפגם, הרי אפשר להשתמש בעיסה זו כדי לחמץ עיסות אחרות, עבודה זרה סח, א.

16 **יז. הַתְּרוּמָה מַעֲלָה אֶת הָעָרְלָה[71] וְאֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.**
17 **כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעָה וְתִשְׁעִים**
18 **חֻלִּין[72], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל[73] חֲצִי סְאָה[74] שֶׁל עָרְלָה**
19 **אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - אֵין כָּאן אִסּוּר עָרְלָה[75] וְלֹא**
20 **אִסּוּר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁהֲרֵי עָלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, וְאַף**
21 **עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמָּאתַיִם תְּרוּמָה.**

71) משנה, ערלה פ"ב, מ"ב. 72) במשנה: "נפלה למאה", וב"ירושלמי' מפרש לתשעים ותשעה, כי אם היו מאה חולין, הרי יש מאתים בלי סאה התרומה שנפלה. 73) לכל התערובת. 74) במשנה שנינו: שלשה קבים. הסאה - ששה קבים, וחצי סאה - שלשה קבים. 75) אבל איסור תרומה לזרים יש, שהרי אין בין הכל מאה נגד הסאה של תרומה אלא תשעים ותשעה וחצי בלבד, אלא שהתערובת מותרת לכהנים.

22 **יח. וְכֵן הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מַעֲלִין אֶת הַתְּרוּמָה[76].**
23 **כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם**
24 **שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ עֶשְׂרִים אֶלֶף שֶׁל חֻלִּין[77] - נַעֲשֹׂת כָּל**
25 **הַתַּעֲרֹבֶת עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאָה. וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל**
26 **מֵאָה סְאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֵתָר, וְתַעֲלֶה**
27 **הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמֵּאָה**
28 **הַמַּעֲלִין אוֹתָהּ עָרְלָה אוֹ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.**

76) משנה, שם. 77) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו. [המשנה, אחרי הדוגמה של התרומה מעלה את הערלה שמביא רבינו כאן, מסתיימת כך: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, והערלה מעלה את התרומה. אם נפרש את המשנה כלשונה ממש, עלינו ללמוד שדוגמה זו עולה לשני הדינים. אבל רבינו בפירוש המשנה דוחה פירוש זה, ונימוקו עמו, שהרי אין בין הכל, החולין והערלה, אלא 99 וחצי נגד התרומה. ולכן הוא מפרש, שמה שנאמר במשנה "והערלה מעלה את התרומה", זה כאילו נאמר: וכן הערלה וכו'. כלומר, באופן דומה, אבל לא באותה דוגמה ממש. ובהתאם לפירושו זה, נותן רבינו כאן דוגמה אחרת לערלה מעלה את התרומה. ובזה מסולקת תמיהתו של הרדב"ז, שהקשה הרי מן המשנה משמע, שמשל אחד עולה לכאן ולכאן, היינו לשני הדינים].

29 **יט. וְכֵן הָעָרְלָה מַעֲלָה[78] אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכִלְאֵי**
30 **הַכֶּרֶם אֶת הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם,**
31 **וְהָעָרְלָה אֶת הָעָרְלָה. כֵּיצַד? מֵאתַיִם סְאָה שֶׁל עָרְלָה**
32 **אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְאַרְבָּעִים אֶלֶף חֻלִּין[79],**
33 **וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מֵאתַיִם סְאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ**
34 **שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הַכֹּל מֻתָּר. שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּטַל הָאִסּוּר**
35 **שֶׁנָּפַל תְּחִלָּה - נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּחֻלִּין הַמֻּתָּרִין[80].**

78) שם, ג, א. 79) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. 80) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו האיסור עצמו, כתוספתא שהביא רבינו בפירושו למשנה תרומות פ"ה מ"ח, שכשנודעה נפילה ראשונה נתבטל האיסור ואינו מצטרף עם הסאה של איסור שנפלה אחר־כך לאסור את התערובות, וכן פסק בפי"ג מהל' תרומות ה"ו. [ולפי פירוש זה אין אנו צריכים לפירושו הדחוק של הברטנורא במשנתנו ששנינו הערלה מעלה את הערלה, שפירש שהמדובר כשהאחת אינה ערלה ממש אלא נטע רבעי].

36 **כ. בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה[81] - יִשָּׂרֵף[82]. נִתְעָרֵב**
37 **בַּאֲחֵרִים - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[83]. וְכֵן תַּבְשִׁיל**

שֶׁבִּשְּׁלוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּפַת שֶׁאֲפָאָהּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בִּכְלִאֵי הַכֶּרֶם - יִשְׁרֹף הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת, שֶׁהֲרֵי הֲנָיָתוֹ נִכֶּרֶת בָּהֶן[84]. נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

81) קליפי פירות ערלה, אסורים כפירות עצמם (משנה, ערלה פ"א, מ"א). וערלה אסורה בהנאה אף לצבוע בה (פסחים כב:). 82) במשנה: ידלק. ולמדו ב"ירושלמי", שקליפין אסורים כערלה, מן הכתוב: "את" פריו. 83) כחכמים במשנה נגד דעת רבי מאיר. [כתב רבינו בפירוש המשנה, שמותר לערב לכתחילה במאתים את התערובת שנאסרה, כנראה למד זאת ממה שאמרו "יעלה" ולא "עולה". והרדב"ז מנמק היתר זה, מפני שהתערובת אסורה מדרבנן, ואיסורי דרבנן מבטלין לכתחילה (למעלה פט"ו הכ"ו). ואין זה דומה לפציעת אגוזי פרך וכדומה שבהלכה יב, הואיל ושם הוא עושה מעשה בגוף האיסור עצמו האסור מן התורה. וראה למעלה בהי"ב ובהערות שם]. 84) מפני שיש שבח עצים בפת, פסחים כו, ב.

כא. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ מְלֹא הַסִּיט[85] שֶׁצָּבְעוֹ בְּעָרְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[86]. נִתְעָרְבוּ סַמָּנֵי עָרְלָה[87] בְּסַמָּנֵי הֶתֵּר - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. מֵי צֶבַע בְּמֵי צֶבַע - יִבָּטֵל בְּרֹב[88].

85) שתות הזרת, פירוש המשנה לערלה פ"ג, מ"ב. 86) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט, כחכמים במשנה שם. 87) "ירושלמי" ערלה פ"ג. 88) הואיל ואין כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר שיש בו ממש (רדב"ז).

כב. תַּנּוּר שֶׁהִסְקִיקוּ[89] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּבִכְלִאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין חָדָשׁ[90] בֵּין יָשָׁן[91] - יוּצַן[92], וְאַחַר כָּךְ יָחֻם אוֹתוֹ בַּעֲצֵי הֶתֵּר[93]. וְאִם בִּשֵּׁל בּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוּצַן, בֵּין פַּת בֵּין תַּבְשִׁיל - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה[94]. יֵשׁ שֶׁבַח עֲצֵי אִסּוּר בַּפַּת אוֹ בַּתַּבְשִׁיל. גָּרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ[95] וְאַחַר כָּךְ בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה בְּחֻמּוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי עֲצֵי אִסּוּר הָלְכוּ לָהֶן[96].

89) פסחים, שם. 90) שלא הסיקוהו מעולם, התנור מתחסן בהסיקו. ונמצא שנגמרה מלאכתו על־ידי קליפי ערלה האסורים בהנאה. 91) ונתחמם על ידי האיסור. 92) יצננו את התנור, ולא יבשלו ולא יאפו בחום שבא מהיסק איסורי הנאה. 93) אף־על־פי שהתנור החדש נגמרה מלאכתו בקליפות איסור, אם ציננו אותו וחממו אותו אחר־כך בעצי היתר, מותר לבשל בו או לאפות בו פת, מכיון ששני דברים גורמים שיתבשל התבשיל או שתאפה הפת, התנור שנגמרה מלאכתו על־ידי איסור ועצי ההיתר, ונפסקה הלכה ש"זה וזה גורם - מותר", כלומר אם איסור והיתר גורמים ביחד - מותר, כחכמים שם. ואע"פ ש"זה וזה גורם - אסור לכתחילה", מותר לאפות ולבשל אחרי שציננו, כי אם לא תתיר - יפסיד את התנור וזה כדיעבד. 94) ואפילו בתנור ישן שלא ציננו, כיון שהחום בא מקליפת איסור. ואף־על־פי שהתרנו בתנור חדש שציננו והסיקוהו בעצי היתר, מפני ש"זה וזה גורם מותר", והלא גם כאן יש גורם אחד של היתר, היינו התנור הישן, ולמה אסור התבשיל? הטעם הוא, מפני שאין ניכר בפת או בתבשיל אלא הגורם של איסור, היינו קליפי הערלה שחממו התנור, לפיכך גרע מ"זה וזה גורם" והולכים אחריהם ואסור (רדב"ז). והיינו שמסיים רבינו: "יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל", כלומר, שניכר בהם. 95) ואין אבוקה כנגדו, שם. ואפילו אם השאיר גחלים בוערות מותר, כמו שיתבאר בהכ"ד. 96) ואפילו בתנור חדש שלא ציננו שנשאר התנור שנגמרה מלאכתו על ידי איסור, ואין שם כל גורם של היתר, מותרת הפה שנאפתה אחרי שגרף האש. והטעם, מכיון שהתנור אינו אסור מצד עצמו אלא שנגמר על ידי איסור, והפת נאפה בחום ההסקה, שאין בו איסור אחרי שגרף האש, הוא קל יותר (כסף־משנה).

כג. קְעָרוֹת[97] וְכוֹסוֹת וּקְדֵרוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁבִּשְּׁלָן הַיּוֹצֵר בִּקְלִפֵּי עָרְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[98]; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה עָשָׂה אוֹתָן חָדָשׁ.

97) שם כז, א. 98) כיון שיש שבח עצים בהם, והנאתם בלא גורם שני, ועל ידי הגורם האסור הוא משתמש בהן הנאת גופו, מה־שאין־כן בתנור שאינו נהנה ממנו אלא אם יש גורם שני של היתר, היינו העצים - ולכן מותר (רש"י שם).

כד. פַּת שֶׁאֲפָאָהּ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים[99] שֶׁל עֲצֵי עָרְלָה[100] - מֻתֶּרֶת; כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גֶּחָלִים הָלַךְ אִסּוּרָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בּוֹעֲרוֹת[101]. קְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל אוֹתָהּ[102] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בִּכְלִאֵי הַכֶּרֶם וּבַעֲצֵי הֶתֵּר - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל[103] אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה וָזֶה גּוֹרֵם; שֶׁאֲפִלּוּ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה[104] מֵחֲמַת עֲצֵי אִסּוּר עֲדַיִן לֹא בָּאוּ עֲצֵי הַהֶתֵּר, וְנִמְצָא מְקֻצָּת הַבְּשׁוּל בַּעֲצֵי הֶתֵּר וּמִקְצָתוֹ בְּאִסּוּר[105].

99) שם. 100) כלומר, קליפי הפרי של ערלה, אבל עצי ערלה מותרים (רדב"ז). 101) בגמרא: לוחשות. כלומר, בוערות ונראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו (רש"י שם). 102) את הקדירה עצמה. 103) שנתבשל אחר־כך באותה קדירה בעצי היתר. 104) גוף הקדירה. 105) מפני שהקדירה שנעשתה בעצי איסור מקבלת את התבשיל לפני שהסיק עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האיסור בלי כל גורם היתר [וזה כפירוש רש"י שם, ונראה שגם הרי"ף מפרש כך דברי הגמרא כלשון אחרון. והוא גורס "דהא מקבלה בישולא מקמי דניתו עצים דהיתרא" (בגירסא שלנו: קיבלה). והכוונה ברורה, שהקדירה מקבלת תמיד את התבשיל לפני שמסיקים עצי היתר. וכן הגירסה בכת"י נירנברג. וגם הרדב"ז כותב שרבינו מפרש כרש"י].

כה. נְטִיעָה שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּנְטִיעוֹת, וְכֵן עֲרוּגָה שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּעֲרוּגוֹת[106] - הֲרֵי זֶה לוֹקֵט לְכַתְּחִלָּה מִן הַכֹּל[107]. וְאִם הָיְתָה נְטִיעָה בְּמָאתַיִם עֲרוּגוֹת וַעֲרוּגָה בְּמָאתַיִם עֲרוּגוֹת - הֲרֵי כָּל הַנִּלְקָט

מֵתָר[108]; וְאִם הָיוּ בְּפָחוֹת מִזֶּה - כָּל הַנִּלְקָט אָסוּר. וְלָמָּה הִתִּירוּ לוֹ לִלְקֹט לְכַתְּחִלָּה, וְהָיָה מִן הַדִּין שֶׁאוֹסְרִין לוֹ הַכֹּל[109] עַד שֶׁיִּטְרַח וְיוֹצִיא הַנְּטִיעָה וְהָעֲרוּגָה הָאֲסוּרָה? שֶׁהַדָּבָר חֲזָקָה[110] שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר כַּרְמוֹ[111] בִּנְטִיעָה אַחַת, וְאִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ - הָיָה מוֹצִיאָהּ.

106) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות. 107) כרבי יוסי במס' ערלה פ"א, מ"ו. ואין כאן משום ביטול איסור לכתחילה, שנתבאר דינו למעלה בפט"ו הכ"ה, מפני שמעצמה נתערבה הנטיעה ועלתה במאתים, והחידוש הוא שאין גוזרים בזה שמא יבא להערים ולערב הנטיעה לכתחילה, כמו שמפרש רבינו בסמוך על־פי ה'ירושלמי' גיטין פ"ה, ולא כפירוש רש"י שם, שיש כאן איסור של מבטל לכתחילה, וראה ב'כסף משנה'. 108) שהרי עלתה הנטיעה במאתים. 109) וכמו שכתבנו שהוא משום גזירה שמא יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה. 110) ואין מקום לגזור שמא יערב בכוונה. 111) גיטין, שם.

כו. הַמַּעֲמִיד גְּבִינָה בִּשְׁרַף פִּגְּוֵי עָרְלָה[112], אוֹ בְּקִבַּת תִּקְרֹבֶת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[113], אוֹ בְּחֹמֶץ יַיִן[114] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[115], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל שֶׁהוּא[116]; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר הוּא הַנִּכָּר[117] וְהוּא שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ גְּבִינָה[118].

112) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה בני אדם מעמידים החלב בדבר לבן כמו החלב השותת ויוצא מעוקצי הגפנים קודם בישולם, פירוש המשנה לערלה פ"א, מ"ז. 113) משנה, עבודה זרה כט, ב. קיבת עגלי עבודה־זרה. 114) שנתנסך לפני שהחמיץ, שם לה, ב. אבל אחרי שנתחמץ אינו נעשה נסך. 115) שם. 116) לא בטל במיעוטו. 117) והוא כמו בעין, ואסור בהנאה, שם (כסף־משנה). 118) רבינו מבאר במלים אלו את ההבדל שבין המחמץ והמתבל, שאוסר במין בשאינו מינו בנותן טעם בלבד (למעלה ה"א) ובין דבר המעמיד שבהלכה שלפנינו. ואומר, שכאן המעמיד עשה את הגבינה, אבל שם השאור לא עשה את העיסה, והתבלין לא עשו את התבשיל אלא שיפר טעמו (רדב"ז).

כז. הָעֲרָלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - דִּין הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁיִּשָּׂרְפוּ[119], וְהַמַּשְׁקִין שֶׁלָּהֶן יִקָּבְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׂרֹף[120] הַמַּשְׁקִין.

119) משנה, תמורה ל, ב. כלאי הכרם בשריפה, שנאמר: "פן תקדש". ופירשו חז"ל "פן תוקד אש" (קידושין נו:) וכתבו רבינו למעלה בפ"י ה"ו. וערלה הוקשה לכלאי הכרם (רש"י תמורה שם). 120) במשנה, שם: את שדרכו לשרוף ישרוף, ואת שדרכו לקבור יקבר.

כח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַיַּיִן - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[121].

121) למעלה פט"ו ה"ו־ז. 122) כרב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן, עבודה זרה עג, א. 123) וכל טיפה מן ההיתר, ראשון ראשון נאסרה, ואסור הכל. 124) כלומר, כלי קטן. רבינו גורס בסוגיא שם "צלצול", אבל רש"י דוחה גירסא זו, וזה לשונו: "צרצור קטן גרסינן, והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפרק אחרון גרסינן: צלצול קטן, והוא קשר של משי". 125) שעמוד הקילוח מן הצלצול הוא דק. ומשמע מדבריו, שמותר גם בשתיה. ורש"י שם מפרש שרק בהנאה בלבד מותר, אבל לא בשתיה. וב'תוספות' שם ד"ה כי אתא, כתבו שמותר עד ששים, אבל כשהגיעה כמותו של יין הנסך ליותר מאחד בששים בהיתר - נאסר. ורבינו סתם ולא חילק, ומשמע שהתיר אפילו כשאין ששים בהיתר.

כט. נִתְעָרֵב סְתָם יֵינָם בְּיֵינוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל שֶׁהוּא בְּשִׁתְיָה[126]; וְיִמָּכֵר כֻּלּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְלוֹקֵחַ דְּמֵי הַיַּיִן[127] הָאָסוּר שֶׁבּוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ לְיָם הַמֶּלַח[128], וְיֵהָנֶה בְּשְׁאָר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה חֲבִית שֶׁל יַיִן נֶסֶךְ[129] בֵּין הַחֲבִיּוֹת - הַכֹּל אֲסוּרִין בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּרִין בַּהֲנָיָה; וְיוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתָהּ חֲבִית לְיָם הַמֶּלַח כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַכֹּל לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[130]. וְכֵן בְּחֲבִית שֶׁל סְתָם יֵינָם[131].

126) שם עד, א. אמר רב נחמן, הלכה למעשה: סתם יינם אפילו יין בייז - מותר. ומפרש רבינו - מותר בהנאה, אבל בשתיה אסור, וכן פירש רש"י שם. 127) מפני שמותר בהנאה חוץ מדמי היין האסור. 128) כרבי אליעזר, שם מט, ב. 129) שחבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש, שם. 130) אבל אין לה תקנה בהולכת דמי הנאה לים המלח להתיר השאר בהנאה מגוף היין, כגון לכיבוס בגדים או להשקות לחמרים נכרים, כיון שיש האיסור בעין, ומגוף האיסור נהנה - אסור, אבל כשמוכר הכל חוץ מדמי יין נסך, אינו נהנה מן האיסור גופו ומותר. ולפיכך אומר רבן שמעון בן גמליאל שם, ימכר הכל לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו. וכן כתב רש"י שם. ותקנה זו מועילה ביין נסך רק בתערובת החביות, מפני שהחבית האסורה עומדת בפני עצמה אלא שאין אנו יודעים איזו היא, אבל כשנתערב יין נסך ביין שהוא לח בלח, הכל אסור בהנאה בכל שהוא ואין לו תקנה, כמו שכתב רבינו למעלה בהכ"ה. 131) שנתערבה בחביות של היתר, צריך להוליך דמי אותה הבית לים המלח (כסף־משנה).

ל. מַיִם[132] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּיַיִן[133] אוֹ יַיִן[134] בְּמַיִם[135] - בְּנוֹתֵן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[136]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּפַל הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר; אֲבָל אִם נָפַל הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל. וְהוּא שֶׁיּוּרַק

מְצַלְצוּל קָטָן, שֶׁהָיָה מֵרִיק וְיוֹרֵד מְעַט מְעַט. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ הַמַּיִם אֲסוּרִים?[138] כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נֶעֱבָדִין אוֹ תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[139].

(132) של היתר. (133) של יין נסך. (134) של היתר. (135) האסורים, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. (136) ובאינו מינו, אפילו ביין נסך בנותן טעם, כמו שנתבאר למעלה בפט"ו ה"ו. משנה, עבודה זרה עג, א. (137) כמו בהלכה הקודמת ביין. [קשה להבין למה מותר כשהאיסור נותן טעם]. (138) מבאר המלים: או יין במים. (139) שהקריבו אותם לעבודה־זרה.

לא. בּוֹר שֶׁל יַיִן[140] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם תְּחִלָּה[141], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ יֵין נָסָךְ - רוֹאִים אֶת יֵין הַהֶתֵּר כְּאִלּוּ אֵינוֹ[142], וְהַמַּיִם שֶׁנָּפְלוּ מִשֶּׁעַרְיִן כָּהֶן עִם יֵין נָסָךְ, אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נָסָךְ - חֲרֵי הַמַּיִם רְבִין עָלָיו וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר.

(140) שם. (141) קודם שנפל יין הנסך, כלשון ראשון שם. (142) משמע שיין ההיתר אינו מצטרף לשיעור לבטל את יין הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו. ואין זה דומה לדין שלמעלה בפט"ו הכ"ב, במין במינו ודבר אחר שנתערבו, שגם הדבר שבמינו מצטרף לאינו מינו לבטל האיסור, כי שם מדובר באיסורים שבטלים בששים במינם, דהיינו כשיעור נותן טעם באינו מינו, מה־שאין־כן בדין שלפנינו ביין נסך האוסר במינו במשהו, כאן אי־אפשר לצרף את מינו כדי לבטל, כי מין במינו אינו בטל.

לב. יֵין נָסָךְ שֶׁנָּפַל עַל הָעֲנָבִים[143] - יְדִיחֵם וְהֵן מֻתָּרוֹת[144] בַּאֲכִילָה. וְאִם הָיוּ מְבֻקָּעוֹת[145], בֵּין שֶׁהָיָה חָדָשׁ: אִם נוֹתֵן טַעַם בָּעֲנָבִים - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּהֲנָיָה, וְאִם לָאו - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בַּאֲכִילָה.

(143) משנה, שם סה, ב. (144) מכיון שהיין לא נבלע בענבים. (145) היין נכנס לתוכה. (146) כרבא, שם סו, א. שהולכים אחר השם, וזה נקרא יין וזה נקרא ענבים, הרי הם מין באינו מינו אפילו בחדש, שטעמו כטעם ענבים.

לג. נָפַל עַל גַּבֵּי תְּאֵנִים[147] - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

(147) רבינו אינו גורס במשנה שם: "נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהם בנותן טעם - אסור". אלא: ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאלו לחכמים והתירון וכו'. וכן גם גירסת ה'תוספות', ולפיכך הוא פוסק שיין בתאנים, נותן טעם לפגם. ואילו לפי הגירסא שלפנינו, היה על רבינו לכתוב כלשון הגמרא: "אם הוא נותן טעם לפגם - מותר", פירוש, שלא כל יין נותן טעם לפגם בכל מיני תאנים.

לד. יֵין נָסָךְ שֶׁנָּפַל עַל הַחִטִּים[148] - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת[149] בַּאֲכִילָה וּמֻתָּרוֹת בַּהֲנָיָה[150]. וְלֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל[151]. אֶלָּא כְּיצַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתָן וְעוֹשֶׂה מֵהֶן פַּת וּמוֹכְרָהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל[152], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקֻחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[153]. וְלָמָּה אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחִטִּים בְּנוֹתֵן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹאֲבוֹת, וְהַיַּיִן נִבְלָע בָּהֶן[154].

(148) שם סה, ב. (149) כיון שיש בהם סדק בולעות. (150) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיין נסך כלל, שהרי לוקח רק דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא נהנה גם מן היין. וראה למעלה בהכ"ט. (151) גמרא, שם. (152) שלא יראה שזו היא פת שאפאה ישראל, ויקח אותה ממנו. (153) בפי"ז ה"ט. (154) וטעמו מתמזג עם טעם החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו (רדב"ז). ופירושו של ה'לחם משנה' קשה להולמו.

לה. יֵין נָסָךְ שֶׁהֶחְמִיץ וְנָפַל לְתוֹךְ חֹמֶץ שֶׁכָּר - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶן חֹמֶץ הֵן[155]. וְיֵין שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַחֹמֶץ, בֵּין שֶׁנָּפַל חֹמֶץ לְיֵין בֵּין שֶׁנָּפַל יַיִן לְחֹמֶץ[156] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם.

(155) לשניהם שם חומץ, ואנו הולכים אחר השם, כרבא - שם סו, א. וכמו שכתבנו למעלה. (156) צריך עיון למה לא כתב רבינו כאן, שאם נפל איסור להיתר מצרצור קטן - ראשון ראשון בטל, כמו בהלכה ל?

יום ש"ק ט' מנ"א ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי עָשָׂר[1]

1) יבאר דין קדירה בת יומה; הכשר כלי תשמיש הגויים; אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין להם עיקר מן התורה; איסור בישולי גויים; וקטן האוכל איסור אם בית־דין מצווין להפרישו; דברים שאסרו חכמים מפני שנפשו של אדם קצה בהם.

א. קְדֵרָה שֶׁל חֶרֶס[2] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵּׁל בָּהּ מִין בָּשָׂר - הַתַּבְשִׁיל אָסוּר[3]; בִּשֵּׁל בָּהּ מִין אַחֵר - בְּנוֹתֵן טַעַם[4].

2) שאין לה תקנה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ובפרק ט הלכה יא כתב רבינו, קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ולא כתב של חרס. שאפילו קדירה של מתכת אין להגעילה, על מנת להשתמש בה בחלב. (3) כי אי אפשר לעמוד על טעמו. (4) וטועמו גוי.

ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָהּ[5] בִּלְבַד, הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִפְגַּם הַשֵּׁמֶן[6] שֶׁנִּבְלַע בַּקְּדֵרָה. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7] לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ[8] לְעוֹלָם[9]. לְפִיכָךְ אֵין

לוֹקְחִין כְּלֵי חֶרֶס יְשָׁנִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּחַמִּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת, לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ הָיוּ שׁוּעִין בַּאֲבָר. וְאִם לָקַח וּבִשֵּׁל בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וָהָלְאָה[10] - הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר[11].

5) שלא עבר עליה לילה אחד. ולפירוש התוספות שלא עברו עליה כ"ד שעות. ורבינו סתם ולא ברורה לנו דעתו בזה. 6) אבל אינה בת יומה, נותן טעם לפגם הוא ומותר. 7) שגזרו קדירה שאינה בת יומה משום קדירה בת יומה. 8) ומכאן לומדים, שמה שאמרו חכמים נותן טעם לפגם מותר, זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. 9) אפילו עברו כמה ימים מיום שבישלו בהן איסור. 10) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומן, משמע מדבריו, שסתם כלים של גויים חוששים שהם בני יומם. 11) שנותן טעם לפגם הוא ומותר בדיעבד.

ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעֻדָּה[12] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִכְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית: דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל עִקָּר - מַטְבִּילָן[13] בְּמֵי מִקְוֶה[14] וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרִין לְאָכְלֹ בָּהֶן וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי צוֹנֶן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת - מְדִיחָן[15] וּמַטְבִּילָן[16] וְהֵן מֻתָּרוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי חַמִּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקַמְקְמוֹסִין וּמְחַמְּמֵי חַמִּין - מַגְעִילָן[17] וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר[18], כְּגוֹן שַׁפּוּדִין וְאַסְכְּלָאוֹת - מְלַבְּנָן בָּאוּר[19] עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קְלִפְּתָן וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין.

12) אבל כלי תשמיש אחרים כגון כלי חרישה אינם צריכים טבילה. 13) מדברי סופרים, שהקונה כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה. 14) במים שיש בהם ארבעים סאה. ואפילו מי מעיין אינם מטהרים בפחות מארבעים סאה. 15) להעביר שיורי האיסור שנדבקו על פני דפנות הכלים. 16) בארבעים סאה אחר כך, כדין כלים חדשים שנקנו מן הגוי ולא נשתמש בהם. 17) להוציא מהן את האיסור שבלעו כשנשתמשו בהן בחמין. 18) ישר, בלי מים או נוזל אחר. 19) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון ליבון.

ד. כֵּיצַד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה קְטַנָּה לְתוֹךְ יוֹרָה גְּדוֹלָה, וּמְמַלֵּא עָלֶיהָ מַיִם[20] עַד שֶׁיָּצוּפוּ עַל הַקְּטַנָּה, וּמַרְתִּיחַ יָפֶה יָפֶה[21]. וְאִם הָיְתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מַקִּיף עַל שְׂפָתָהּ בְּצָץ אוֹ טִיט, וּמְמַלֵּא מַיִם עַד שֶׁיָּצוּפוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתָהּ, וּמַרְתִּיחַ. וְכֵן שְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁלֹּא הִרְתִּיחַ אוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵדִיחַ וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין וְעַד שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מֻתָּר; שֶׁכָּל הַשֵּׁמֶן[22] שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם לְפָגָם[23] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) כלומר, על היורה הקטנה, אבל יותר נכון לגרוס "אותה" כלומר, את היורה הגדולה. 21) כנראה כוונת רבינו שישהנה במי ההגעלה עד שתפלוט. 22) שנבלעו בהן. 23) באינה בת יומה.

ה. טְבִילָה זוֹ שֶׁמַּטְבִּילִין כְּלֵי הַסְּעֻדָּה הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ יֵתְּרוּ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה - אֵינָן לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה[24], אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25]. וְרָמְזוּ לָהּ: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטָהֳרָתָן מִידֵי גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לֹא מִידֵי טֻמְאָה. שֶׁאֵין לְךָ טֻמְאָה עוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵשׁ[26]. וְכָל הַטְּמֵאִים - בִּטְבִילָה עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן, וְטֻמְאַת מֵת - בְּהַזָּאָה וּטְבִילָה, וְאֵין שָׁם אֵשׁ כְּלָל, אֶלָּא לְעִנְיַן גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב וְטָהֵר, אָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹסִיף לוֹ טָהֳרָה אַחַר עֲבִירָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ מִגְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27].

24) שהכתוב אינו עוסק שם כלל בטהרת כלים שנטמאו, אלא בכלים שבלעו דברים אסורים. 25) תקנת חכמים היא כמבואר בירושלמי: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים לקדושת ישראל. 26) שהאש באה רק לפליטת האיסור של גיעולי גויים. 27) פירוש. אחרי ההעברה באש שהתירה מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת.

ו. לֹא חִיְּבוּ בִּטְבִילָה זוֹ אֶלָּא כְּלֵי מַתָּכוֹת[28] שֶׁל סְעֻדָּה הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ[29] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת - מְדִיחָן[30] אוֹ מְרַתִּיחָן[31] אוֹ מְלַבְּנָן[32], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ[33]. וְכֵן אִם לָקַח כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים - מְדִיחָן[34] אוֹ מְרַתִּיחָן[35], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ[36]. וְכֵן כְּלֵי חָרָשִׂים[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ[38]. אֲבָל הַשּׁוּעִין בְּאָבָר[39] - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי מַתָּכוֹת וּצְרִיכִין טְבִילָה.

28) לא הזכיר רבינו כאן כלי זכוכית אף על פי שגם כלי זכוכית צריכים טבילה, ... מפני שהלכה זו לא באה להשמיענו איזה כלי טעון טבילה, אלא את הדין, שהשואל כלים או שמישכנם הגוי אצלו אינו צריך להטבילם. וסמך על שכתב בהלכה ג שכלי זכוכית צריכים טבילה. 29) בעייא היא שם ולא נפשטה. וכתב הר"ן שרבינו פסק להקל משום שסובר שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן וספק דרבנן הולכין להקל. 30) אם הם דברים שנשתמש בהם בצונן. 31) מגעיל בדברים שנשתמש בהם על ידי חמין. 32) בדברים שנשתמש בהם על ידי האור. 33) שטבילת כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקנה ממנו ולא בשואל. 34) בדבר שנשתמש על ידי צונן. 35) בדבר שנשתמש על ידי חמין. 36) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדין, שנאמר בהם "וטהר" ושם מנה הכתוב כלי מתכות בלבד. 37) כלי חרס. 38) מכיון שאם נשברו אין להם תקנה, אינם דומים לכלי מתכות ואין צריכים טבילה. 39) כלי חרס המצופים עופרת או מתכת אחרת.

ז. הַלּוֹקֵחַ סַכִּין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְלַבְּנָהּ בָּאֵשׁ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ בְּרֵיחַיִם שֶׁלָּהּ. וְאִם הָיְתָה סַכִּין סְפָּה שֶׁאֵין בָּהּ פְּגִימוֹת - דַּי לוֹ אִם נָעָצָהּ בְּקַרְקַע קָשֶׁה[40] עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְאוֹכֶלֶת בָּהּ צוֹנֶן. וְאִם הָיוּ בָהּ פְּגִימוֹת,

או שֶׁהָיְתָה יָפָה וְרָצָה לֶאֱכֹל בָּהּ חֹמִין אוֹ לִשְׁחֹט בָּהּ[41] - מְלַבְּנָהּ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ כֻּלָּהּ. שָׁחַט בָּהּ קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרֶנָּה - מֻדַּחַ מִקּוֹם הַשְּׁחִיטָה[42]; וְאִם קָלַף - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[43].

40) קרקע שאינה עבודה. 41) משמע שלשחוט בה הדין כמו רוצה לאכול בה חמין. 42) ומעביר שמנונית שבדפנות בית השחיטה. 43) מפני שהחמיר על עצמו כדעת רב, שעל ידי דוחק הסכין בבשר נבלעת בו השמנונית.

ח. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהּ עַד שֶׁיְּדִיחָהּ אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן[44], אוֹ מְקַנְּחָהּ בִּבְלָיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.

44) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל ובית השחיטה צונן לא בלעה הסכין כלום.

ט. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים אָסְרוּ אוֹתָן חֲכָמִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְאִסּוּרָן עִקָּר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ לִידֵי חֲתָנוּת. וְאֵלּוּ הֵן: אָסְרוּ לִשְׁתּוֹת עִמָּהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְיֵין נֶסֶךְ[45], וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל פִּתָּן אוֹ בִּשּׁוּלֵיהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחֹשׁ לִגְעוּלֵיהֶן[46].

45) כגון יין מבושל או משקין אחרים. ובמקום שיש לחוש ליין נסך אסור לשתותו אפילו לבדו לא בחברת גויים. וזאת היא גזירת "סתם יינם" שנאסר משום חומר עבודה זרה ואסור אפילו בהנאה. 46) לבליעת דברים אסורים.

י. כֵּיצַד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בִּמְסִבָּה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר[47], אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה מִכְּלָיו לְבַדּוֹ. וְאִם הָיָה רֹב הַמְּסִבָּה יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר. וְאֵין שׁוֹתִין שֵׁכָר שֶׁלָּהֶן שֶׁעוֹשִׂין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[48]. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּמָקוֹם מְכִירָתוֹ, אֲבָל אִם הֵבִיא הַשֵּׁכָר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שָׁם - מֻתָּר; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְעַד אֶצְלוֹ[49].

47) יין מבושל אין בו איסור יין נסך. 48) כגון מפירות אחרים ומן התבואה. 49) זה מקרב את הדעת ויבואו לידי חיתון.

יא. יֵין תַּפּוּחִים וְיֵין רִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן בְּכָל מָקוֹם[50]. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ עָלָיו[51]. יֵין צְמוּקִים[52] - הֲרֵי הוּא כְּיַיִן וּמִתְנַסֵּךְ.

50) בגמרא שם המדובר בשכר בלבד. 51) אבל שכר הוא דבר המצוי ואסור לשתותו במקום מכירתו. 52) תניא, יין צימוקים בדיעבד כשר למזבח וכל הראוי למזבח יש בו משום יין נסך.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאָסְרוּ פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקִלִּין בְּדָבָר וְלוֹקְחִין פַּת הַנַּחְתּוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרָאֵל וּבַשָּׁדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁעַת הַדְּחָק. אֲבָל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - אֵין שָׁם מִי שֶׁמּוֹרֶה בָּהּ לְהָקֵל. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חֲתָנוּת, וְאִם יֹאכַל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - יָבוֹא לִסְעֹד אֶצְלָן.

יג. הַדָּלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַתַּנּוּר וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָפָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנֶעֱרַ[53] הָאֵשׁ מְעַט אוֹ כִבָּשׁוֹ לָאֵשׁ, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּהֲתָה בִּמְלֶאכֶת הַפַּת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וַאֲפִלּוּ לֹא זָרַק[54] אֶלָּא עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הִתִּיר כָּל הַפַּת שֶׁבּוֹ. שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לְהִיוֹת הֶבֵר[55] שֶׁהַפַּת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרָה.

53) את העצים או הגחלים. 54) מהדברים שבין בני ארץ ישראל לבני בבל, בני בבל משליכים קיסם לתוך התנור, ובני ארץ ישראל אומרים: קיסם מה מעלה ומה מוריד? 55) משמע שרק בפת מועיל קיסם עץ ולא בבישול ממש.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל לָנוּ יַיִן אוֹ חָלָב אוֹ דָּבַשׁ אוֹ פֵּרִישִׁין[56] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ (מִכָּל) דָּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָג תָּפֵל[57] וּבֵיצָה וִירָקוֹת. אִם בִּשְׁלָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וְלֹא נִשְׁתַּהֲתָה יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בִּבְשׁוּלָן[58] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

56) מין פרי. 57) לא מלוח. 58) רק אם נשתתף בבישולו מותר, אבל הוספת קיסם עץ אינו מועיל.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וּבֵיצִים וְדָגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן תּוּרְמוֹסִין[59] שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חֲתָנוּת, שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ בְּסִעֻדָּה; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת - אֵין אָדָם מְזַמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ עָלָיו.

59) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. וְדָגִים קְטַנִּים שֶׁמְּלָחָן יִשְׂרָאֵל אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ מִקְצָת בְּשׁוּל, וְאִם צָלָאן עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר כֵּן - מֻתָּרִין[60]. וְכֹל שֶׁבִּשְּׁלוּ יִשְׂרָאֵל מְעַט בִּשּׁוּלוֹ, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - מֻתָּר. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּשָׂר אוֹ קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ וְהִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל בַּפֶּשָׂר וְהֵגִיס[61] בַּקְּדֵרָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[62].

60) ודווקא דגים קטנים, אבל דג מלוח גדול שצלאו אחר

כן גוי אסור, שאכילתו בלא צלייה אכילה על ידי הדחק היא, ולפיכך הצלייה שאחרי המליחה בישול גוי הוא. 61) בחש. 62) וזה רק כשמעשה הגוי הועיל רק לקרב את גמר הבישול, אבל אם לולי פעולת הגוי לא היה הבישול נגמר, הרי זה אסור.

1 **יז. דָּג שֶׁמָּלְחוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּפֵרוֹת שֶׁעִשְׁנָן עַד**
2 **שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. מָלִיחַ אֵינוֹ**
3 **כְּרוֹתֵחַ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְהַמַּעֲשֶׂה אֵינוֹ מְבֻשָּׁל. וְכֵן**
4 **קְלָיוֹת[63] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּרִין, וְלֹא גָּזְרוּ**
5 **עֲלֵיהֶם; שֶׁאֵין אָדָם מְזַמֵּן חֲבֵרוֹ עַל הַקְּלָיוֹת.**

63) גרעיני תבואה או קטניות קלויים באש.

6 **יח. פּוֹלִין וַאֲפוּנִין וַעֲדָשִׁים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁשּׁוֹלְקִין**
7 **אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמוֹכְרִין אוֹתָן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם**
8 **בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁעוֹלִין עַל שֻׁלְחָן**
9 **מְלָכִים[64] מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת[65], וּמִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי**
10 **כּוֹכָבִים בְּכָל מָקוֹם; שֶׁמָּא יְבַשְּׁלוּ אוֹתָן עִם הַבָּשָׂר[66]**
11 **אוֹ בְּקֵדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָהּ בָּשָׂר. וְכֵן הַסַּפְּגָנִין שֶׁקּוֹלִין**
12 **אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשֶׁמֶן - אֲסוּרִין אַף מִשּׁוּם**
13 **גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[67].**

64) לפי דברי רבינו מנהג המקום קובע ואם עולה על שולחן מלכים במקום זה אסור. 65) לקינוח סעודה וזה נקרא "עולה על שולחן מלכים". 66) ומשום סתם כליהם של גויים אינם אסורים, שדרך המוכרים לבשל הפולין בקדירה מיוחדת לזה. 67) רבינו פוסק, שסתם כלי גויים הם בני יומן, פירוש, מניחים אנו שנתבשל בהם איסור בו ביום.

14 **יט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְבַשּׁוּל - הֲרֵי**
15 **זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִצִּית אוּר בַּאֲגַם**
16 **כְּדֵי לְהַעֲבִיר הֶחָצִיר[68], וְנִתְבַּשְּׁלוּ בָּהּ חֲגָבִים - הֲרֵי**
17 **אֵלּוּ מֻתָּרִין, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן עוֹלִין[69] עַל שֻׁלְחַן**
18 **מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת. וְכֵן אִם חָרַךְ הָרֹאשׁ לְהַעֲבִיר**
19 **הַשֵּׂעָר - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִן הַדִּלְדּוּלִין[70] וּמִן רֹאשׁ אָזְנַיִם**
20 **שֶׁנִּצְלוּ בְּשַׁעַת חֲרִיכָה.**

68) עשבים רעים. 69) שאם אינו עולה על שולחן מלכים אין בו בכלל משום בישול גויים. 70) תלתלי בשר.

21 **כ. תְּמָרִים שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: אִם הָיוּ**
22 **מִתּוּקִין מִתְּחִלָּתָן[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ מָרִין**
23 **וּמְתַקְּנָן הַבִּשּׁוּל - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; הָיוּ בֵּינוֹנִיִּים -**
24 **הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.**

71) שהם נאכלים כשהם חיים.

25 **כא. קָלִי שֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלָּשׁוּ בֵּין בְּמַיִם בֵּין בְּחֹמֶץ[72]**
26 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר. אֲבָל קָלִי שֶׁל חִטִּים וּשְׂעוֹרִים**
27 **שֶׁלָּשִׁין אוֹתָן בְּמַיִם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[73].**

72) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור כשלשו גויים משום בישוליהם. וחכמים גזרו אף כשלשו במים גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. 73) חיטים ושעורים אין דרכם לעשותם אלא במים ולפיכך לא גזרו משום חומץ.

28 **כב. שֶׁמֶן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּר[74]. וּמִי שֶׁאוֹסְרוֹ**
29 **- הֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּחֵטְא גָּדוֹל, מִפְּנֵי שֶׁמַּמְרֶה עַל פִּי**
30 **בֵּית דִּין[75] שֶׁהִתִּירוּהוּ. וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשֶּׁמֶן[76] - הֲרֵי**
31 **זֶה מֻתָּר. וְאֵינוֹ נֶאֱסָר לֹא מִפְּנֵי בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי**
32 **כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי; וְלֹא מִפְּנֵי**
33 **גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר[77] פּוֹגֵם אֶת**
34 **הַשֶּׁמֶן וּמַסְרִיחוֹ.**

74) רבי ובית דינו התירו השמן. 75) שאמר שמואל לרב אכול, ואם לא אני כותב עליך זקן ממרא וכו'. 76) בכלי גויים. 77) הבלוע בתוך הכלי. ובגמרא: זליפתן של כלים, כלומר, פליטתן שפולטין שמנונית איסור שבלעו.

35 **כג. וְכֵן דְּבַשׁ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְעָשׂוּ**
36 **מִמֶּנּוּ מִינֵי מְתִיקָה - מֻתָּר מִטַּעַם זֶה[78].**

78) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני גיעולי גויים, מפני שהבשר פוגם את הדבש ומסריחו.

37 **כד. כֻּסְפָּן[79] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהוּחֲמוּ חַמִּין[80], בֵּין**
38 **בְּיוֹרָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּיוֹרָה קְטַנָּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן**
39 **טַעַם לִפְגָם הוּא[81]. וְכֵן כְּבָשִׁין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכָן**
40 **חֹמֶץ אוֹ יַיִן, אוֹ זֵיתִים הַכְּבוּשִׁים וַחֲגָבִים הַכְּבוּשִׁין**
41 **שֶׁבָּאִין מִן הָאוֹצָר - מֻתָּרִין[82]. אֲבָל חֲגָבִים וּכְבָשִׁים**
42 **שֶׁמְּזַלְּפִין עֲלֵיהֶן יַיִן - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם הָיוּ מְזַלְּפִין**
43 **עֲלֵיהֶן חֹמֶץ[83], וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֵׁכָר[84] - אֲסוּרִין.**

79) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן. 80) שחלטו אותן. 81) שמנונית האיסור שבירה. 82) שכבוש אינו כמבושל בגזירה זו. 83) שהחומץ של גויים אסור כיין. 84) של גויים גם כן אסור.

44 **כה. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ חֹמֶץ שֵׁכָר שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים?**
45 **מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁלִיכִין לְתוֹכוֹ שְׁמָרֵי יַיִן. לְפִיכָךְ, הַנִּלְקָח**
46 **מִן הָאוֹצָר[85] - מֻתָּר[86].**

85) זיתים וחגבים כבושים שלקחו משם. 86) שאין דרכם לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא החנוונים לפני המכירה הקמעונית.

47 **כו. הַמּוּרְיָס[87], בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכוֹ יַיִן[88] -**
48 **אָסוּר. וְאִם הָיָה הַיַּיִן יָקָר מִן הַמּוּרְיָס - מֻתָּר. וְכָזֶה**
49 **מוֹרִין בְּכָל דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בּוֹ הָעוֹבְדֵי**
50 **כּוֹכָבִים דָּבָר אָסוּר. שֶׁאֵין אָדָם מְעָרֵב דָּבָר הַיָּקָר**
51 **בַּזּוֹל, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד; אֲבָל מְעָרֵב הַזּוֹל בַּיָּקָר, כְּדֵי**
52 **לְהַשְׁתַּכֵּר.**

87) שמן דגים. 88) במקום שהיין זול מן המורייס. המדובר במורייס של בעלי בתים, שאילו במורייס שהאומן מוכר אותו אין לחוש. מפני שהאומן אין דרכו לערב יין במורייס.

כז. קָטָן שֶׁאָכַל אֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת[89] - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ; אֲבָל לְהַאֲכִילוֹ בַּיָּדַיִם - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ[90] בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.

89) בהלכות שבת פרק כד הלכה יא כותב רבינו, קטן שעשה וכו' משום שבות, אין בית דין מצווים להפרישו, משמע מדבריו שבאיסורי תורה מצווים להפרישו. 90) "לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח, הבא לי חותם, מפני שהוא מרגילו בחילול שבת. אבל מניחו תולש, מניחו זורק".

כח. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וְגוֹמֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה ופרישה, שנאמר חנוך לנער על פי דרכו".

ובהלכה כ"ז כתב "קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה בשבת, אין בית־דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת". וי"ל שסברת הרמב"ם היא שהחובה להפרישו מאיסור באה מהחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, הנלמד מהפסוק "חנוך לנער כו'", ואין זה חיוב פרטי בכל האיסורים כי־אם חיוב כללי לחנכו בקדושה. ועל־פי־זה מובן מדוע הביא דין זה כאן, אף שהזכיר דין חובת חינוך במצוות כמה פעמים לפנ"ז, ומבלי להביא הפסוק "חנוך לנער כו'" כי כאן מדובר בחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, ומשום כך גם נקט הלשון לחנכו בקדושה ופרישה, לשון שלא הובאה בכל הפעמים שלפנ"ז.

(עפ"י לקו"ש חלק לה עמוד 63 הערה 23)

כט. אָסְרוּ חֲכָמִים מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּפֵּשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה[91] מֵהֶן, כְּגוֹן מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן קִיא אוֹ צוֹאָה וְלֵחָה סְרוּחָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בִּכְלִים הַצּוֹאִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאוֹנֶנֶת[92] מֵהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי בֵּית הַכִּסֵּא וּכְלֵי זְכוּכִית שֶׁל סַפְּרִין[93] שֶׁגּוֹרְעִין[94] בָּהֶם אֶת הַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

91) בוחלת בהם ומתרחקת מהם. "והוא מאמרו תקהינה שיניו, ונקרא עניין הבוסר בזה השם להיותו מרחיק האדם מלעיסה". 92) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת. 93) מקיזי הדם. 94) מקיזים.

ל. וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל בִּיָּדַיִם מְסֹאָבוֹת מְזֹהָמוֹת, וְעַל גַּבֵּי כֵּלִים מְלֻכְלָכִים. שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ בִּכְלָל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְהָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

לא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה אֶת נִקְבָיו כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. וְכָל הַמַּשְׁהֶה נִקְבָיו - הֲרֵי זֶה בִּכְלָל מְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ, יֶתֶר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁיָּבִיא עַל עַצְמוֹ וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים[95], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[96] בְּפִנּוֹי בְּנֵי אָדָם וְלֹא יְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ.

95) שעות קבועות, לפנות בוקר ובסוף היום. 96) בזמנם נמצאו בתי הכיסאות במקום רחוק מן העיר.

לב. וְכָל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ - מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. מֵרֵישׁ וְעַד כְּעַן.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'־ט' מנ"א תשע"ח

יום ראשון ג' מנ"א ה'תשע"ח

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרִי"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמְנוֹעַ אֶת־הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ בְּשָׁעַת מְלַאכְתָּהּ, כְּגוֹן שֶׁתָּדוּשׁ תְּבוּאָה אוֹ תִּשָּׂא תֶּבֶן עַל גַּבָּהּ מִמָּקוֹם לָמָקוֹם, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאֵר שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד כָּל־בְּהֵמָה לַחֲסִימָה אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה (במצוי). וּבֵין בְּדִישָׁה בֵּין בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ, וְכָל־זְמַן שֶׁמְּנָעָהּ — לוֹקֶה, וַאֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבָּבָא מְצִיעָא (צ).

הַמִּצְוָה הָרמ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

יום שני ד' מנ"א ה'תשע"ח

מצות עשה רמד.

1 הַמִּצְוָה הָרמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל,
2 וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות
3 כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא)
4 מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִּשְׁבּוּעוֹת.

יום שלישי ה' מנ"א ה'תשע"ח

מצות עשה רמב.

5 הַמִּצְוָה הָרמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם,
6 וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־
7 כֵלִים לִשְׁמֹר" (שמות כ, ו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה
8 בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ג' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח'
9 מִּשְׁבּוּעוֹת.

יום רביעי ו' מנ"א ה'תשע"ח

מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

10 הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלְוֹת לֶעָנִי, כְּדֵי
11 לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהָקֵל עַל עָנְיָנוֹ. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר
12 חֲמוּרָה מִמִּצְוַת צְדָקָה; כִּי מִי שֶׁנִּצְרַךְ וְנִתְבַּזָּה וּמְגַלֶּה פָּנָיו
13 לְבַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין מְצוּקָתוֹ וְצַעֲרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת
14 ידו לצדקה) כְּמוֹ זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלָּה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק
15 לְעֶזְרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מַצָּבוֹ וְלֹא יִהֵא נִצְרָךְ (ומצוקתו
16 היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא
17 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ"
18 (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם):
19 "כָּל־אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה, הָאֶחָד:
20 אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה —
21 חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד
22 לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה
23 וְלֹא רְשׁוּת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה
24 מְקוֹמוֹת בִּכְתֻבּוֹת (מח.) וּבְ(בבא) בַּתְרָא (ח.).

25 הַמִּצְוָה הָרל"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּתְבּוֹעַ
26 הַמַּלְוֶה אֶת־הַלָּוֶה אִם נָדַע שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָרוֹעַ חוֹבוֹ, וְהוּא
27 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה" (שמות כג, כד).
28 וּבְגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:) אָמְרוּ: "מְנַיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ
29 מָנֶה וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲבוֹר לְפָנָיו (לפני הלוה
30 כדי שלא יזכירו חובותיו)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ
31 כְּנֹשֶׁה". וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ
32 כְּנֹשֶׁה — שֶׁלֹּא תִרָאֶה לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל
33 גַּם אֶת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הָרִבִּית, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ, שֶׁהַמַּלְוֶה
34 בְּרִבִּית עוֹבֵר גַּם עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה",
35 כְּמוֹ שֶׁאָבְאַר לְקַמָּן.

יום חמישי ז' מנ"א ה'תשע"ח

מצות עשה קמב.

36 הַמִּצְוָה הַקמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִנְגֹּשׁ אֶת־
37 הַנָּכְרִי וְלִלְחֹץ עָלָיו בִּתְבִיעַת הַחוֹבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ
38 לַחְמוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהַזְהַרְנוּ מִלְּנָגְשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
39 "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת
40 ראה): "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה".

יום שישי ח' מנ"א ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רלט.

41 הַמִּצְוָה הָרל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן
42 אֶת־הַחַיָּב, בְּמוֹ יָדֵינוּ, אֶלָּא בִּפְקֻדַּת הַדַּיָּן וְעַל־יְדֵי שְׁלוּחוֹ,
43 וְלֹא שֶׁנִּפְנֶנּוּ אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחַיָּב בְּעַל כָּרְחוֹ וּנְמַשְׁכְּנֶנּוּ. וְהוּא
44 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (דברים
45 כד, י). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג):
46 "הַמַּלְוֶה אֶת־חֲבֵרוֹ לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכָּנֵס
47 לְבֵיתוֹ לִטּוֹל אֶת־מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם,
48 יא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָשֵׁב
49 תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָךְ נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן
50 בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.). וְדַע שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ וְלֹא קִיֵּם עֲשֵׂה
51 שֶׁבָּהּ — חַיָּב מַלְקוּת וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ
52 שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּאַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת (טז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
53 זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (קיג.).

יום ש"ק ט' מנ"א ה'תשע"ח

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

54 הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַחֲזִיר אֶת־
55 הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. אִם
56 הַמַּשְׁכּוֹן מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן: כְּלֵי עֲבוֹדָתוֹ
57 וּמִלַּאכְתּוֹ — יַחֲזִירֶם לוֹ בַּיּוֹם וְיִמַּשְׁכְּנֵם בַּלַּיְלָה: וְאִם הוּא
58 מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּלַּיְלָה — כְּגוֹן מַצָּעוֹת וּכְסָתוֹת
59 (שמיכות, וצרכי לילה) שֶׁהוּא יָשֵׁן בָּהֶן — יַחֲזִירֶם בַּלַּיְלָה
60 וְיִמַּשְׁכְּנֵם בַּיּוֹם. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עַד־
61 בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ" (שמות כב, כה) — זוֹ כְּסוּת יוֹם
62 שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַיּוֹם; וּכְסוּת לַיְלָה שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר
63 לוֹ כָּל־הַלַּיְלָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ
64 אֶת־הֶעָבוֹט (המשכון) כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כד, יג) מִכָּאן
65 אָמְרוּ: מְמַשְׁכְּנִין כְּסוּת יוֹם בַּלַּיְלָה וּכְסוּת לַיְלָה בַּיּוֹם
66 וּמַחֲזִירִין כְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לַיְלָה בַּלַּיְלָה. וּכְבָר
67 נִתְבָּאֵר בְּגִמָּרָא מַכּוֹת (טז.) שֶׁאָמְרוּ: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ
68 לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (שם, י) — הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (המקיים
69 את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), וְשֶׁהָעֲשֵׂה הוּא אָמְרוֹ:
70 "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט". וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא
71 שם): "הָשֵׁב תָּשִׁיב — מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ כְּלֵי יוֹם בַּיּוֹם,

וּכְלִי לַיְלָה בַּלַּיְלָה: סָגוֹס (שמיכת צמר) בַּלַּיְלָה, וּמַחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) מְצִיעָא (קיג.).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמְנוֹעַ הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, אֶלָּא נַחֲזִיר לוֹ כָּל־יוֹם בַּיּוֹם וּכְלִי־לַיְלָה בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "מַחֲזִיר אֶת־הַכַּר בַּלַּיְלָה וְאֶת־הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וְהַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ" (שם, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמָּךְ". אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ מַה־שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בִּלְעָדָיו (אין לו תחליף לשימוש) מֻחֲמַת עָנְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר וְאָמַר: "כִּי הִוא כְסוּתָהּ לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ" (שמות כב, כו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִמָּבָא מְצִיעָא (שם).

אגרות קודש

ב"ה, ו' מנ"א, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' מנ"א, בו כותב ראשי פרקים מסדר חייו עתה ושואל:

א) כיצד להתגבר במלחמת היצר.

וע"פ מאמר חז"ל הידוע, דאפילו מעט אור דוחה הרבה חשך ועאכו"כ הרבה אור, עליו לכל לראש להתנהג בחייו היום יומים מתאים להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי' עליהם נאמר וחי בהם, ובזה הנקודה שויתי ה' לנגדי **תמיד**, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ובהתבוננו אשר ה' נצב עליו, ורואה, לא רק מעשיו ודבוריו, אלא גם מחשבותיו, בודאי אשר ירסן זה את היצר וישליט נפש האלקית מצד הטוב להתנהג מתאים לרצון השם, בורא עולם (כפשוטו, ועולם קטן זה האדם).

להרבות העזר מיוחד מלמעלה בהאמור, מהנכון אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה, וכן אשר יבדקו את התפילין שלו - באם לא נעשה כזה במשך שנים עשר חדש האחרונים -.

ב) לכתבו אודות מקום הסתדרותו לדור בקביעות.

ידועים דברי המורה הגדול הוא הרמב"ם: "דרך ברייתו של האדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחבריו נוהג כמנהג אנשי המקום" (הלכות דיעות פרק ו' בתחלתו, עי"ש), מזה מובן שיש להשתדל לקבוע דירתו בסביבה חרדים לדבר ה' ומקיימי מצותיו בפועל יום יום ובפרט מקום דירה לאחרי הנשואין, שיברך השי"ת בבנים ובבנות, הרי הסביבה עיקר **גדול** בחינוכם לא פחות ואולי עוד יותר מאשר ההורים והשפעתם, וכיון שכל האמור הוא בכלל ציווי השם יתברך, בודאי שהשם אינו מבקש אלא לפי הכח, ובמילא ישנה האפשרית לקיים את כל הנ"ל.

בודאי למותר לעוררו על הכלל גדול בתורה, ואהבת לרעך כמוך, שמזה התוצאה מידית, להפיץ היהדות ועניני' בתוככי בני ישראל בכל מקום שידו מגעת.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ישעיה פרק סו טו־כ

טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר (אחד) אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפּוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם:

רש"י

(טו) **באש יבוא.** בחמת אש יבוא על הרשעים: **להשיב.** לצריו בחימה את אפו: (טז) **כי באש.** של גיהנם ה' נשפט עם צריו ולפי שהוא בעל דין ודיין נופל בו ל' נשפט שאף הוא טוען טענותיו למצוא עוונם ופשעם וכן ונשפטתי אתו (יחזקאל לח) הנני נשפט אותך (ירמיה כ) לשון וויכוח הוא דרישנייי"ר בלעז, ופשוטו כי באש ה' וחרבו נשפט כל בשר וכן רבים מסורסים במקראות: (יז) **המתקדשים.** המזדמנים אני ואתה נלך ליום פלוני לעבוד לעכו"ם פלונית: **אל הגנות.** שזורעין שם ירק ושם היו מעמידין עכו"ם: **אחר. אחת.** כמה שת"י סיעה בתר סיעה מתקדשים ומטהרים לעבוד סיעה אחר, שגמרה חבירתה את עבודתה: **בתוך.** באמצע הגינה כן היה דרכם להעמיד': (יח) **ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה** וגו'. ואנכי מה לי לעשות מעשיהם ומחשבותיהם באה אלי והיא תזקיקני לקבץ את כל הגוים ולהודיע שמעשיהם הבל ומחשבותם שהם חושבין למען (שמי) יכבד ה' יבינו שהוא שקר והיכן הוא אותו קיבוץ הוא האסיף שניבא זכריה ואספתי את כל הגוים אל ירושלים (זכריה יד): **וראו את כבודי.** בהלחמי בהם במכת המק בשרו ועיניו ולשונו (שם): (יט) **ושמתי בהם אות** וגו'. פליטים ינצלו מן המלחמה ואני אשאירם כדי לילך לבשר לאיים הרחוקים את כבודי אשר ראו במלחמה ואף באותם פליטים אשים אחת מן האותות שנידונו חביריהם בהם כדי להודיע לרחוקים במגפה זו נגפו הצובאים על ירושלים:

מצודת דוד

(טו) באש יבוא. לאבד בו את חיל גוג ומגוג: **וכסופה.** כרוח סופה יבוא מרכבותיו ר"ל יבוא בחימה שפוכה: **להשיב בחמה אפו.** להשיב לצריו גמול אף בחימה רבה: **וגערתו.** הגערה אשר יגער עליהם תהיה בלהבות אש: **(טז) נשפט.** יהיה מתווכח עמהם בהבאת אש ובחרבו יהיה מתווכח את כל בשר ויתרבו החללים אשר יהרוג ה' וזה יחשב לויכוח כי בזה יודיע שפשעו לו: **(יז) המתקדשים.** המזדמנים יחד ומטהרים עצמם ללכת אל העכו"ם העומדות בגנות: **אחר אחת בתוך.** סיעה אחר סיעה אחר שגמרה הראשונה את עבודתה נכנסת השניה באמצע הגנה מקום מעמד העכו"ם: **אוכלי.** בני ישראל האוכלים בשר החזיר וכו': **יחדיו.** כולם יחד יתמו מן העולם: **(יח) ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם.** רצה לומר ואנכי עם מעשיהם ומחשבותיהם כלומר הן ידעתי כל מעשיהם ומחשבותיהם כאילו נמצאתי עמהם: **באה.** ר"ל לכן באה העת לקבץ את כל העכו"ם והלשונות כלומר אני אסבב שיבואו כל העכו"ם עם גוג ומגוג למען יראו את כבודי שאתכבד בהם בעשות בהם נקם ויכירו שהבל נתלו: **(יט) ושמתי בהם אות.** בכל הבאים אשים אות וזהו מ"ש ועיניו תמקנה בחוריהן וכו' (זכריה יד): **ושלחתי מהם פליטים.** כי רובם ימותו סביב ירושלים ופליטים מהם אשלח לנפשם ללכת אל העכו"ם היושבים בתרשיש וכו': **מושכי קשת.** המלומדים לירות חיצים בקשת ולפי שהדרך למשוך יתר הקשת למותחו לכן אמר מושכי קשת: **האיים הרחוקים.** ואל היושבים באיים הרחוקים: **אשר לא שמעו.** אשר לא שמעו מעולם שמועת ה' ומעולם לא ראו כבוד ה': **והגידו.** אלה הפליטים אשר בהם האותות יבואו בכל המקומות ההם ויגידו את כבודי בין העכו"ם כי יראו את האותות שהושם בהם:

מצודת ציון

(טו) וכסופה. רוח סופה וסערה: **וגערתו.** ענין צעקת נזיפה: **(טז) נשפט.** ענין ויכוח וכן הנני נשפט אותך (ירמיה ב'): **(יז) המתקדשים.** ענין הזמנה כמו קדשו עליה מלחמה (שם ו'): **בתוך.** באמצע וכן ויבתר אותם בתוך (בראשית ט"ו): **והשקץ.** ר"ל כל מין שקץ והוא שם כולל לכל השרצים: **והעכבר.** שם שרץ מה: **יסופו.** ענין כליון כמו אסוף אסיפם (ירמיה ח'): **(יח) והלשונות.** כן יקראו אומות חלוקות שיש לכל אחד שפת לשון בפני עצמו: **(יט) אות.** סימן: **פליטים.** ענין שארית כמו אל יהי לה פליטה (שם נ'). **תרשיש** וגו'. שמות ארצות:

שיר השירים פרק־ג י־יא

י עַמּוּדָיו֙ עָשָׂה כֶ֔סֶף רְפִידָתֽוֹ זָהָ֔ב מֶרְכָּבֽוֹ אַרְגָּמָ֑ן תּוֹכוֹ֙ רָצ֣וּף אַהֲבָ֔ה מִבְּנ֖וֹת יְרוּשָׁלָֽם׃ יא צְאֶ֣ינָה ׀ וּרְאֶ֣ינָה בְּנ֥וֹת צִיּ֖וֹן בַּמֶּ֣לֶךְ שְׁלֹמֹ֑ה בָּעֲטָרָ֗ה שֶׁעִטְּרָה־לּ֤וֹ אִמּוֹ֙ בְּי֣וֹם חֲתֻנָּת֔וֹ וּבְי֖וֹם שִׂמְחַ֥ת לִבּֽוֹ׃

רש״י

(י) רפידתו. משכבו ומשכנו על הכפורת שהוא זהב: מרכבו ארגמן. זה הפרוכת שהיה תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד: תוכו רצוף. סדור ברצפת אהבה ארון וכפורת וכרובים ולוחות: מבנות ירושלם. אלו ישראל יריאים ושלמים להקב״ה: (יא) בנות ציון. בנים שמצויינין לו במילה ובתפילין ובציצית: בעטרה שעטרה לו אמו. אהל מועד שהוא מעוטר בגוונין תכלת וארגמן ותולעת שני. אמר רבי נחוניא שאל רבי שמעון בן יוחאי את רבו אלעזר ברבי יוסי אי איפשר ששמעת מאביך מהו שעטרה לו אמו. אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה אוהבה ביותר, לא זז מחבבה עד שקראה בתי שנאמר (תהלים מה) שמעי בת וראי, לא זז מחבבה עד שקראה אחותי שנאמר פתחי לי אחותי רעיתי, לא זז מחבבה עד שקראה אמי שנאמר (ישעיה נא) שמעו אלי עמי ולאומי אלי האזינו, ולאמי כתיב. עמד רבי שמעון בן יוחאי ונשקו על ראשו וכו׳: ביום חתונתו. יום מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו: וביום שמחת לבו. זה שמיני למילואים שנתחנך בו המשכן במדבר:

מצודת דוד

(י) עמודיו. הם העולים בארבעת מקצועות האפריון, ועל הכלונסות שממעל להם יתלו הוילון סביב האפריון. והנמשל הוא על עמודי יכין ובועז שהיו חמודות ככסף: רפידתו. המצעות שעל האפריון היו מפתילי זהב מעשה רוקם. והנמשל הוא על מקום משכן השכינה שעל כפורת הזהב: מרכבו. זהו הוילון התלוי ורוכב על הכלונסות שמעמוד לעמוד. והנמשל הוא על פרוכת פתח המחיצה, המבדלת בין הקודש לקודש הקדשים: תוכו. בתוך האפריון שוכב גחלת של אהבה, הנאהב מכל הנערות. ועל החשוק תאמר שאש אהבתו תוקד בלב כל הנערות כולן, וכמו שנאמר על כן עלמות אהבוך. והנמשל הוא לומר בתוך המקדש היתה השראת השכינה הנאהבה והנעימה בעיני כל האומות: (יא) צאינה וראינה. עתה מתפארת בפני הנערות, וכאילו אומרת אל תחשבו שהחשוק חשק בי מפאת החשק, ועם כי אין אני כדאי לו, כי צאינה מבתיכן, ולכנה ראינה העטרה שעטרה לו אמו ביום שנתחתן עמדי. ואז היה יום שמחת לבו, כי הרבה לשמוח על שנפלתי בגורלו. וכאומרת הנה מזה תקחו ראיה שאני הוגנת לו, כי לולא זאת לא העטירה לו אמו עטרה ביום שמחת חתונתו. והנמשל הוא לומר אתם האומות אל תחשבו שמה שבחר בי ה׳ הוא בעבור אהבת האבות לבד, עם כי אינני הוגנת לו מפאת עצמי. כי הביטו וראו שביום מתן תורה הייתי לו לעטרה ולאוצר חביב, כמו שנאמר והייתם לי סגולה וגו׳ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ונאמר ישראל אשר בך אתפאר. וכל זה חוזר למעלה לומר הואיל וכן הוא בודאי תמהר לשוב האהבה למקומה, ולכן השבעתי אתכם וכו׳:

מצודת ציון

(י) רפידתו. ענין הצעה. כמו רפדוני בתפוחים (לעיל ב ה): מרכבו. מלשון רכיבה: ארגמן. שם צבע חשוב: רצוף. ענין גחלת אש, ובידו רצפה (ישעיה ו ו). ודרך המקרא לכנות הפלגת האהבה באש הבוער ומתלהב. וכן רשפיה רשפי אש שלהבת יה (לקמן ח ו): (יא) בעטרה. בכתר: חתונתו. מלשון חתן:

אגרות קודש

[ר״ח מנ״א תשכ״א]

.. כדרכי לחפש בכל ענין הוראה בספרים או מאורעות שבעבר מצאתי גם בזה דברי רבינו הזקן בעל התניא והשלחן ערוך שכשמתעכבת הגשמת איזה ענין למשך זמן, מהנכון להשלים החסרון על ידי משנה פעולות ובקצב משנה.

ג מָזְגוּ לוֹ אֶת הַכּוֹס, וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ — הֲרֵי זֶה נָזִיר. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה, וּמָזְגוּ לָהּ אֶת הַכּוֹס, וְאָמְרָה: הֲרֵינִי נְזִירָה מִמֶּנּוּ — אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְכַּוְּנָה אֶלָּא לוֹמַר: הֲרֵי הוּא עָלַי קָרְבָּן.

ד הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲהֵא שׁוֹתֶה יַיִן וּמְטַמֵּא לַמֵּתִים — הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאָסוּר בְּכֻלָּן. יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ נְזִירוּת, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בַּיַּיִן — הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בַּיַּיִן, אֲבָל סָבוּר הָיִיתִי שֶׁחֲכָמִים מַתִּירִים לִי, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲנִי יָכוֹל לְחִיּוֹת אֶלָּא בַּיַּיִן, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים — הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר.

ה הֲרֵינִי נָזִיר, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר; וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ, וְאָמַר: וַאֲנִי, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר; אִם הָיוּ פְּקֻחִים — מְגַלְּחִים זֶה אֶת זֶה; פירוש ברטנורא

ג מעשה באשה אחת וכו'. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אם היה שכור ואמר הריני נזיר ממנו, אינו נזיר, שלא היה דעתו אלא לאסור אותו הכוס עליו בלבד, וכי היכי דלא לייתי ליה כוס אחרינא אמר הריני נזיר. ומעשה נמי באשה אחת שכורה וכו':

ד הרי זה נזיר ואסור בכולם. ובהא כ"ע מודו, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל: **אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין הרי זה אסור.** דיין ותגלחת וטומאה האסורים בנזיר, הנזיר מאחד מהן נזיר בכולן: **ורבי שמעון מתיר.** דסבר אינו נזיר עד שיזור בכולן: **או מפני שאני קובר מתים הרי זה מותר.** דהוי נדרי אונסים, והוא אחד מארבעה נדרים שהתירו חכמים: **ורבי שמעון אוסר.** דסבר ארבעה נדרים שהתירו חכמים צריכים שאלה לחכם. ואין הלכה כר"ש בהני תרי בבי דמתניתין:

ה הריני נזיר ועלי לגלח נזיר. קיבל עליו נזירות, ועוד קיבל עליו להביא קרבנות על נזיר אחר, ובא חבירו גם הוא ואמר כן: **אם היו פקחים.** כל אחד

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

כבר שנינו (לעיל א, ב), שהנודר נזירות מאחד הדברים שהנזיר אסור בהם, כגון שאמר: "הריני נזיר מן החרצנים" או: "מן הזגים" או: "מן התגלחת" או: "מן הטומאה" – הרי זה נזיר, וכל דקדוקי נזירות עליו. משנתנו דנה בנודר נזירות מכוס יין העומד לפניו, והיא באה ללמד, שיש לפרש דברי הנודר לפי מסיבות הנדר. – הערה: "כוס" בלשון המשנה הוא מין זכר.

מָזְגוּ לוֹ אֶת הַכּוֹס – היה מיסב בסעודה, ומזגו לו כוס של יין, וסירב לשתות, **וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ** – אף על פי שאמר "ממנו", **הֲרֵי זֶה נָזִיר** – שאנו אומרים, שלא אסר עליו אותו הכוס בלבד, אלא התכוון לומר: הריני נזיר מן היין בכלל, ודינו כאומר: "הריני נזיר מן החרצנים" (לעיל א, ב), הלכך הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). ויש מפרשים, שדברי הנודר הם ידות נזירות, והרי זה כאומר: הריני נזיר, ולכן לא אשתה ממנו (מהכוס), ונמצא שלא מן היין בלבד נזר אלא נזירות גמורה קיבל עליו (**הרא"ש**). **מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה** – ששתתה הרבה יין; ולא שהגיעה לשיכרות ממש, שהרי שיכור ממש אינו בר חיוב ונדריו אינם נדרים (**רמב"ם**), **וּמָזְגוּ לָהּ** – המסובים, **אֶת הַכּוֹס** – של יין, והפצירו בה שתוסיף לשתות, **וְאָמְרָה: הֲרֵינִי נְזִירָה מִמֶּנּוּ** – שרצתה להיפטר מהם, שלא יוסיפו להטרידה ולהפציר בה עוד; וכשבא מעשה לפני חכמים, **אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְכַּוְּנָה אֶלָּא לוֹמַר: הֲרֵי הוּא עָלַי קָרְבָּן** – כלומר לא נתכוונה אשה זו לקבל עליה נזירות ולאסור עליה יין בכלל, אלא לידור נדר שאותו הכוס יהא אסור עליה כקרבן, ולפיכך אינה נזירה. בגמרא מבואר, שהואיל והיתה שיכורה, ורצתה לחדול משתיה, לפיכך לא אמרה "הרי הוא עלי קרבן", כפי שהתכוונה לומר, משום שחששה שמא יביאו לה כוסות יין אחרים ויוסיפו להטרידה, ואמרה בלשון "הריני נזירה", כדי להיפטר מהמטרידים. ומעשה זה לא בא לסתור את דין הרישא, אלא להוסיף וללמד, שאם מזגו לאדם את הכוס והיה שיכור, ואמר: "הריני נזיר ממנו" – אינו נזיר. וזהו שפירשו בגמרא, שמשנתנו חסרה היא ("חסורי מחסרא"), וכך היא שנויה: "מזגו לו את הכוס, ואמר: הריני נזיר ממנו – הרי זה נזיר. ואם שיכור הוא, ואמר: הריני נזיר ממנו – אינו נזיר (שלא נתכוון אלא לומר: הרי הוא עלי קרבן, כמו שבארנו הטעם לעיל); ומעשה באשה אחת וכו'.

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד במי שמקבל עליו נזירות חלקית.

האומר: **הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲהֵא שׁוֹתֶה יַיִן** – שקיבל עליו נזירות בתנאי, שיהא שותה יין, שלא כמצוות התורה האוסרת יין על הנזיר, **וּמְטַמֵּא לַמֵּתִים** – או שאמר: הריני נזיר על מנת שאהיה מיטמא למתים, והרי נזיר אסור להיטמא למתים, **הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאָסוּר בְּכֻלָּן** – וכל איסורי הנזירות חלים עליו, לפי שהתנה על מה שכתוב בתורה, ושנינו (כתובות ט, א): "כל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל". ודין זה דברי הכל הוא (**גמרא**). אמר: הריני נזיר, וכשאומרים לו שהוא אסור ביין, הוא משיב: **יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ נְזִירוּת, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בַּיַּיִן** – כלומר: כשנדרתי לא ידעתי שהנזיר אסור ביין, ולא קיבלתי עלי איסור זה, **הֲרֵי זֶה אָסוּר** – הרי הוא נזיר גמור, ואסור אף ביין, שהנוזר מאחד מאיסורי הנזיר, הרי הוא אסור בכולם; **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר** – לנודר הזה לשתות יין, משום שלא חלה עליו נזירות, שלדעת רבי שמעון אין אדם חייב בנזירות אלא אם כן קיבל עליו כל דקדוקי הנזירות. הנודר נזירות ולאחר מכן אמר: **יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בַּיַּיִן, אֲבָל סָבוּר הָיִיתִי** – בשעה שנדרתי, **שֶׁחֲכָמִים מַתִּירִים לִי** – לשתות יין, **מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲנִי יָכוֹל לִחְיוֹת אֶלָּא בַּיַּיִן** – ולכן לא קיבלתי עלי את איסור היין (**תוספות**), **אוֹ** שאמר: סבור הייתי שחכמים מתירים לי להיטמא למתים, **מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים** – שזהו עסקי שאני מתפרנס ממנו; ויש מפרשים: שבאותו מקום אין קוברה את המתים אלא אני בלבד (**רש"י**), **הֲרֵי זֶה מֻתָּר** – כלומר שאינו נזיר, ומותר לו לשתות יין ולהיטמא למתים; ומבואר הטעם בגמרא, לפי שנדר זה הוא מנדרי אונסים שהתירו חכמים בלא שאלה מן החכם, כמו ששנינו (נדרים ג, א-ד): "ארבעה נדרים התירו חכמים: נדרי זירוזין, נדרי הבאי, נדרי שגגות ונדרי אונסים". ויש מפרשים, שנדר זה הוא בכלל נדרי שגגות (**"תוספות יום טוב"; רמב"ם הל' נזירות א, טו**). **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר** – עד שישאל לחכם ויתירו, שסובר רבי שמעון, שארבעה נדרים שהתירו חכמים אינם מותרים מאליהם, אלא שצריכים שאלה לחכם שיתירם.

יום שני

באור משנה ה

הנזיר שהשלים נזירותו בטהרה מביא, "ביום מלאת ימי נזרו", שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים, ומגלח את ראשו, כמו שכתוב בפרשת הנזיר: "וזאת תורת הנזיר, ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו (את עצמו) אל פתח אוהל מועד. והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה, וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת, ואיל אחד תמים לשלמים. וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן, ורקיקי מצות משוחים בשמן, ומנחתם ונסכיהם. והקריב הכהן לפני ה', ועשה את חטאתו ואת עולתו. ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות, ועשה הכהן את מנחתו ואת נסכו. וגלח הנזיר פתח אוהל מועד את ראש נזרו, ולקח את שער ראש

וְאִם לָאו – מְגַלְּחִים נְזִירִים אֲחֵרִים.

ו הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ, וְאָמַר: וַאֲנִי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר – זֶה מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, וְזֶה מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר, וְזֶה מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר.

ז הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וְנוֹלַד לוֹ בֵּן – הֲרֵי זֶה נָזִיר. נוֹלַד לוֹ בַּת, טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס – אֵינוֹ נָזִיר. אִם אָמַר: כְּשֶׁאֶרְאֶה כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד, אֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ בַּת, טֻמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס – הֲרֵי זֶה נָזִיר.

פירוש ברטנורא

פוטר את חבירו בקרבנותיו, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר אכתי לא הוי השני נזיר:

ו [זה מגלח נזיר שלם] וזה מגלח נזיר שלם דברי ר"מ. ר"מ לטעמיה דסבר תפוס לשון ראשון, וכי אמר הרי עלי לגלח, תגלחת שלימה קאמר, וכי הדר קאמר חצי נזיר, לאו כל כמיניה למיהדר ביה אפילו תוך כדי דבור. ורבנן סברי נדר ופתחו עמו הוא, והוי כאומר חצי קרבנות של נזיר עלי, שאינו חייב אלא חצי קרבנות של נזיר. והלכה כחכמים:

ז ונולד לו בן הרי זה נזיר. דבלשון בני אדם לא מיקרי בן אלא זכר, ולא נקבה ולא טומטום ואנדרוגינוס. וולד מקרי אפילו נקבה וטומטום ואנדרוגינוס:

משניות מבוארות – קהתי

נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים" (במדבר ו, יג–יח). הבאת הקרבנות על ידי הנזיר, הואיל והיא קשורה בגילוח ראשו, הרי היא נקראת בלשון המשנה "תגלחת". ופעמים היה אדם מקבל עליו בנדר "לגלח נזיר", כלומר שהיה נודר להביא בשביל נזיר את הקרבנות שהוא חייב בהם ביום תגלחתו. ואותו נזיר יוצא ידי חובתו בקרבנות אלו שנודר זה מביא במקומו.

האומר: **הֲרֵינִי נָזִיר, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר** – שקיבל עליו נזירות, ונוסף על כך קיבל עליו גם להביא בשביל נזיר אחר את הקרבנות שהוא חייב בהם ביום תגלחתו, כמו שבארנו לעיל, **וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ** – את נדרו, **וְאָמַר: וַאֲנִי, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר** – כלומר: וגם אני מקבל עלי נזירות, וכן מקבל אני עלי להביא את קרבנות התגלחת של נזיר אחר. נמצא כל אחד מהם חייב בקרבנות התגלחת פעמיים: פעם אחת בשביל עצמו, ופעם בשביל נזיר אחר; לפיכך **אִם הָיוּ פְּקֻחִים** – אם שני הנודרים הללו היו פקחים, יכולים הם לצאת ידי חובת נדרם בהבאת קרבנות התגלחת פעם אחת בלבד, והיינו: **מְגַלְּחִים זֶה אֶת זֶה** – כלומר כל אחד מהם מביא את קרבנות התגלחת של חברו, ונמצא כל אחד יוצא ידי חובתו הוא בקרבנות שהביא חברו; **וְאִם לָאו** – ואם לא היו פקחים לגלח זה את זה, **מְגַלְּחִים נְזִירִים אֲחֵרִים** – אינם יוצאים ידי חובת נדרם עד שיביא כל אחד מהם, מלבד קרבנות תגלחתו, גם קרבנות התגלחת לנזיר אחר, שהאומר: "עלי לגלח נזיר", אינו יוצא ידי חובתו בתגלחת עצמו, אלא חייב בתגלחת נזיר אחר **(תוספות)**.

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד בנודר להביא את קרבנות התגלחת של נזיר, והיא דנה בכגון שנדר אדם להביא את מחצית הקרבנות של נזיר. ומבואר בגמרא, שאם אמר הנודר: "חצי קרבנות נזיר עלי", הרי זה מביא מחצית הקרבנות של איזה נזיר שהוא, ואותו הנזיר משלים משלו את המחצית האחרת. אבל אם אמר: "קרבנות חצי נזיר עלי", חייב הוא להביא את כל הקרבנות בשביל נזיר, שהואיל ואמר "חצי נזיר", והרי אין נזירות לחצאין, לפיכך הוא מביא את קרבנות התגלחת לנזיר שלם. – משנתנו דנה בנודר מחצית קרבנותיו של נזיר בלשון "הרי עלי לגלח חצי נזיר", ונחלקו בזה רבי מאיר וחכמים.

האומר: **הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר** – כלומר שנדר להביא קרבנות התגלחת של חצי נזיר, **וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ** – את נדרו, **וְאָמַר: וַאֲנִי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר** – ואף אני מקבל עלי לגלח חצי נזיר, **זֶה מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, וְזֶה מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם** – כל אחד מהם אינו יוצא ידי חובת נדרו אלא אם כן יגלח נזיר שלם, כלומר שיביא כל קרבנות התגלחת של נזיר, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שהוא סובר: הואיל ואמר "הרי עלי לגלח", הרי זה כאילו אמר: "הרי עלי כל קרבנות התגלחת", ומה שהוסיף ואמר: "חצי נזיר" אינו אלא כחוזר מדבריו הראשונים, ואין בכוחו לחזור בו אפילו תוך כדי דיבור, שכן "תפוס לשון ראשון". **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר, וְזֶה מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר** – כלומר כל אחד מהנודרים מביא מחצית קרבנותיו של נזיר, שכן יש כאן "נדר ופתחו עמו", והיינו שגמר דבריו של הנודר משמש פתח להבנת כל נדרו, והרי זה כאילו אמר: "הרי עלי מחצית תגלחתו של נזיר", ודינו כאומר: "חצי קרבנות נזיר עלי", שאינו חייב להביא אלא מחצית קרבנותיו של נזיר, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו.

מה שנקטה משנתנו "ושמע חברו ואמר: ואני עלי לגלח חצי נזיר". מבואר בגמרא, שיש כאן ייתור לשון, שהואיל ואין כאן אלא נדר אחד, דיו לחברו לומר "ואני" בלבד, אלא שאגב הלשון של המשנה הקודמת נקט התנא גם במשנתנו לשון זה. ואמנם במשנה הקודמת העוסקת בשני נדרים: קבלת נזירות וגילוח נזיר אחר, הלשון הוא מדוייק, שאילו היה אומר "ואני" בלבד, היה הפירוש של נדרו, שקיבל עליו נזירות ותו לא. הלכך צריך הוא להוסיף "ועלי לגלח נזיר", שאף הוא מקבל עליו, נוסף על נזירותו, שיהא עליו לגלח נזיר אחר. ויש מעירים, שכל אותו ענין שנקטה משנתנו בשניים שנדרו, מיותר הוא, שהרי אף באחד שנדר לגלח חצי נזיר נחלקו רבי מאיר וחכמים (תוספות); ועיין "תוספות יום טוב", שלפי לשון אחר בפירושו של רש"י למשנתנו, נחלקו רבי מאיר וחכמים במשנתנו אם הנזיר יוצא ידי חובתו בקרבנותיהם של שני אלה, ולפי זה יוצא, שלא בחינם נקטה משנתנו "ושמע חברו" וכו'.

יום שלישי

באור משנה ז

יש ואדם נודר נזירות, והוא מתנה שתחול עליו הנזירות לכשיוולד לו בן, ונזירות זו היא "הודאה ושבח להקב"ה שחננו וזיכהו וילד לו בן" (תוספות). – משנתנו באה ללמד, שיש הבדל במשמעות התנאי, אם אמר "בן" או אמר "ולד".

האומר: **הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן** – שנדר, שאם יולד לו בן תחול עליו נזירות, **וְנוֹלַד לוֹ בֵּן** – היינו שנתקיים התנאי, **הֲרֵי זֶה נָזִיר** – כפי שנדר. **נוֹלַד לוֹ בַּת,** או **טֻמְטוּם** – שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** – ספק זכר ספק נקבה, משום שיש בו סימני זכר וסימני נקבה, **אֵינוֹ נָזִיר** – לפי שבלשון בני אדם אין קוראים "בן" אלא ל"בן זכר"; ואף על פי שבלשון תורה "בן" כולל גם נקבה, כמו שנאמר בפרשת ייבום **(דברים כה, ה)**: "ובן אין לו", שפירושו: וזרע אין לו, מכל מקום בנדרים הולכים אחר לשון בני אדם. אבל **אִם אָמַר: הריני נזיר כְּשֶׁאֶרְאֶה כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד** – שלא אמר "בן" אלא "ולד"; יש גורסים: כשאראה ולד, ויש גורסים – כשיהיה לי ולד (בלי תיבת "כשאראה"), **אֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ בַּת, טֻמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, הֲרֵי זֶה נָזִיר** – שלשון "ולד" כולל גם זכר וגם נקבה. בגמרא מבואר, שברישא באה המשנה להשמיענו, שאין אומרים שכוונת הנודר באמרו "לכשיהיה לי בן" – לכשאבנה, כמו שכתוב **(בראשית ל, ג)**: "ואבנה גם אנכי", כלומר לכשיהיו לי צאצאים, ואף נקבות במשמע, אלא אנו הולכים אחר לשון בני אדם שאין "בן" אלא בן זכר; ובסיפא באה משנתנו להשמיע, שאין אומרים, שהנודר באמרו "ולד" נתכוון לזרע החשוב בין הבריות, והיינו בן דווקא, אלא אנו אומרים ש"ולד" משמע כל זרע שיוולד לו.

ח הִפְּילָה אִשְׁתּוֹ – אֵינוֹ נָזִיר; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר: אִם הָיָה בֵּן קַיָּמָא – הֲרֵי אֲנִי נָזִיר חוֹבָה, וְאִם לָאו – הֲרֵי אֲנִי נָזִיר נְדָבָה. חָזְרָה וְיָלְדָה – הֲרֵי זֶה נָזִיר; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר: אִם הָרִאשׁוֹן בֵּן קַיָּמָא – הָרִאשׁוֹן חוֹבָה, וְזוֹ נְדָבָה; וְאִם לָאו – הָרִאשׁוֹן נְדָבָה, וְזוֹ חוֹבָה.

ט הֲרֵינִי נָזִיר, וְנָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן; הִתְחִיל מוֹנֶה אֶת שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן – מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ. הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וְנָזִיר; הִתְחִיל מוֹנֶה אֶת שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן – מַנִּיחַ אֶת שֶׁלּוֹ וּמוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ.

פירוש ברטנורא

ח הפילה אשתו. ולא ידע אי בר קיימא הוא אי נפל הוא: **אינו נזיר.** ומתניתין ר' יהודה היא דאמר לא מחית איניש נפשיה אספיקא, וכי אמר כשיהיה לי ולד, על ולד ודאי קאמר: **רבי שמעון אומר יאמר אם היה בן קיימא** וכו'. ר' שמעון סבר ספק נזירות להחמיר, הלכך צריך להיות נזיר מספק, ומתנה ואומר אם בן קיימא הוא הריני נזיר חובה ואם לאו הריני נזיר נדבה, ומגלח ומביא קרבנותיו לסוף שלשים יום. ובלא תנאי לא היה יכול להביא קרבן מספק. ואין הלכה כר"ש: **חזרה וילדה הרי זה נזיר.** שהרי לא נהג נזירות מחמת הנפל, ועכשיו שילדה ולד של קיימא חלה נזירות. ולדברי ר"ש צריך לחזור ולהתנות, דשמא הראשון היה ולד של קיימא:

ט הריני נזיר ונזיר לכשיהיה לי בן. מי שקבל עליו נזירות סתם, ועוד קבל עליו נזירות אחרת כשיהיה לו בן: **משלים את שלו.** תחלה, ומגלח ומביא קרבן, ואח"כ מונה את של בנו: **הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר.** שקיבל עליו תחלה נזירות בנו: **והתחיל מונה את שלו ואח"כ נולד לו בן.** קודם שישלמו שלשים יום: **מניח את שלו ומונה את של בנו.** דכיון שקיבל עליו נזירות בנו תחלה, מיד כשנולד לו בן צריך להניח את שלו ולמנות של בנו ואח"כ משלים את שלו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

משנתנו ממשיכה באומר: "הריני נזיר כשיהיה לי ולד", והיא באה ללמדנו, מה דינו של הנודר כשאשתו הפילה; שכן כל הפלה יש בה ספק, אם היא נחשבת ללידת ולד אם לא, שהרי לא ידוע, אם הפלת העובר היתה לאחר שכלו לו חדשיו והיה בן קיום, או שהיתה ההפלה לפני שכלו לו חדשיו, והוא נקרא "נפל". שאינו בן קיום, ואינו בכלל ולד.

הִפְּילָה אִשְׁתּוֹ – זה שאמר: "הריני נזיר כשיהיה לי ולד", הפילה אשתו, וספק הוא אם הפלה זו בכלל לידה היא, ונתקיים תנאו, או שאינה בכלל לידה, ולא נתקיים תנאו (כמו שבארנו לעיל), **אֵינוֹ נָזִיר** – בגמרא מבואר, שאלו הם דברי רבי יהודה, הסובר: ספק נזירות להקל, שכן לדעתו, אין אדם מכניס עצמו בספק, וכשאמר: "כשיהיה לי ולד", היתה כוונתו על ולד ודאי; **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:** ספק נזירות להחמיר, הלכך נוהג הוא נזירות מספק, כיצד? **יֹאמַר** – הנודר קודם שמתחיל לנהוג בנזירותו: **אִם הָיָה** – העובר שהפילה, **בֶּן קַיָּמָא** – בן קיום, היינו שאילולא ההפלה היה ראוי לחיות ולהתקיים, **הֲרֵי אֲנִי נָזִיר חוֹבָה** – שהרי נתקיים התנאי וחל הנדר, **וְאִם לָאו** – שלא היה בן קיימא, ונמצא שאיני חייב בנזירות, **הֲרֵי אֲנִי נָזִיר נְדָבָה** – הריני מקבל עלי נזירות נדבה מעכשיו. **חָזְרָה וְיָלְדָה** – אם לאחר שאשתו הפילה חזרה וילדה לו בן קיימא, **הֲרֵי זֶה נָזִיר** – לדברי תנא קמא, שהואיל ולא נתחייב בנזירות כשהפילה אשתו, הרי לידה זו מחייבת אותו לנהוג נזירות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:** הרי זה נזיר מספק פעם שנייה, הלכך **יֹאמַר: אִם הָרִאשׁוֹן** – אם הולד הראשון, שאשתי הפילה, היה **בֶּן קַיָּמָא** – ונתחייבתי אז בנזירות, **הָרִאשׁוֹן חוֹבָה** – הרי הנזירות הראשונה היתה חובה, **וְזוֹ נְדָבָה** – וזו שאני עומד לנהוג בה עכשיו, תהא נזירות נדבה; **וְאִם לָאו** – ואם הולד הראשון לא היה בן קיימא, **הָרִאשׁוֹן נְדָבָה, וְזוֹ חוֹבָה** – הרי הנזירות הראשונה היתה נדבה, וזו שאנהג בה עכשיו תהא נזירות חובה, משום שנתקיים התנאי.

יום רביעי

באור משנה ט

משנתנו דנה במי שנדר שתי נזירויות: אחת שיתחיל בה מיד, ואחת לכשיוולד לו בן, ויש בה שתי אפשרויות: א. שהקדים בלשון נדרו קבלת נזירות מצד עצמו לנזירות המותנית בלידת בנו, כמבואר ברישא של משנתנו; ב. שהקדים בנדרו נזירות בשל לידת בנו לפני נזירות מצד עצמו, כמבואר בסיפא. משנתנו באה ללמד בשתי האפשרויות הללו, אם התחיל לנהוג בנזירות שלו, וקודם שהשלימה נולד לו בן.

האומר: **הֲרֵינִי נָזִיר, וְנָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן** – שקיבל עליו בנדר זה שתי נזירויות, אחת מיד ואחת לכשיהא לו בן, והזכיר נזירות שלו לפני נזירות של לידת בנו; **הִתְחִיל מוֹנֶה אֶת שֶׁלּוֹ** – התחיל הנודר למנות את ימי הנזירות שלו, כפי שקיבל עליו, **וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן** – בתוך ימי מניינו, **מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ** – הרי זה משלים את מנין ימי הנזירות שלו, **וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ** – ואחרי שהשלים את שלו, הרי הוא מתחיל למנות את ימי הנזירות השנייה, שקיבל עליו משום לידת בנו, שהואיל והקדים בלשון נדרו את הנזירות שקיבל עליו מצד עצמו, לא חלה עליו הנזירות בשל לידת בנו עד שישלים את ימי הנזירות שלו, שקיבל עליו תחילה; והרי זה נוהג שתי נזירויות זו אחר זו, ומגלח ומביא קרבנות לאחר כל נזירות ונזירות, כדין הנזיר ביום מלאת ימי נזרו. אמר: **הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וְנָזִיר** – שאף בזה קיבל עליו שתי נזירויות כדלעיל, אלא שהזכיר קבלת נזירות בשל לידת בנו לפני נזירות של עצמו; ומכל מקום יכול הוא להתחיל בנזירות שלו מיד, ואם השלימה קודם שנולד לו בן, הריהו מגלח ומביא קרבנותיו, וכשיהיה לו בן, יתחיל בנזירות שקיבל עליו משום לידת בנו; ואם **הִתְחִיל מוֹנֶה אֶת שֶׁלּוֹ** – את ימי הנזירות שלו, **וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן** – קודם שהשלים למנות את שלו, **מַנִּיחַ אֶת שֶׁלּוֹ** – מפסיק את מניינו, **וּמוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ** – ומתחיל למנות את ימי הנזירות משום לידת בנו, הואיל וקיבל אותה עליו תחילה. **וְאַחַר כָּךְ מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ** – את הימים החסרים לו להשלמת הנזירות שלו; ואינו מגלח לאחר נזירות בנו, אלא לאחר שהשלים את שלו, הריהו מגלח על שתיהן ומביא קרבנות נזיר פעמיים, בשביל נזירות של בנו ונזירות שלו. ואמנם אם קיבל עליו נזירות שלו ליותר משלושים יום, ונשאר לו עוד להשלים לאחר הנזירות של בנו לכל הפחות שלושים יום, יכול הוא לגלח לאחר נזירות בנו ולהביא את הקרבנות בשביל נזירות זו, ואחר כך להשלים את הנזירות שלו ושוב לגלח ולהביא קרבנותיו, אבל הואיל ומשנתנו עוסקת בנזירות סתם, שהיא שלושים יום, ונמצא שאם יגלח לאחר הנזירות של בנו, לא יוכל שוב לגלח על השלמת הנזירות שלו, שהיא פחותה משלושים יום, מפני "שאין תגלחת פחות משלושים יום". כמבואר במשנה הבאה, לפיכך לא יגלח לאחר נזירות בנו, אלא לאחר שישלים את הנזירות שלו יגלח על שתיהן ויביא קרבנות פעמיים, כמו שבארנו לעיל (**רש"י**; **תוספות**). ויש מפרשים, שאף על פי שנשאר לו להשלמת הנזירות שלו פחות משלושים יום, מכל מקום לאחר הנזירות של בנו הריהו מגלח ומביא קרבנותיו כדינו, ואחר כך משלים את שלו – כלומר שחוזר ומונה שלושים יום לנזירות שלו, מהטעם שהזכרנו לעיל, "שאין תגלחת פחות משלושים יום", ושוב מגלח ומביא קרבנותיו (**רמב"ם**).

י הֲרֵינִי נָזִיר לְכָשֶׁיְּהֵא לִי בֵּן, וְנָזִיר מֵאָה יוֹם; נוֹלַד לוֹ בֵּן עַד שִׁבְעִים – לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; לְאַחַר שִׁבְעִים – סוֹתֵר שִׁבְעִים, שֶׁאֵין תִּגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

פרק שלישי

א מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר – מְגַלֵּחַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד. וְאִם גִּלַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים – יָצָא. הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם גִּלַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים – לֹא יָצָא.

ב מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירִיּוֹת – מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד. וְאִם גִּלַּח אֶת יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד – יָצָא.

פירוש ברטנורא

י עד שבעים לא הפסיד כלום. שכשהוא מפסיק נזירותו ומונה נזירות בנו ומגלח וחוזר ומשלים את שלו לתשלום נזירותו מן השבעים שמנה כבר עד המאה שנדר, הם ל' יום, נמצא בין תגלחת של נזירות בנו לתגלחת של תשלום נזירותו ל' יום ואינו מפסיד כלום. אבל אם מנה יותר משבעים יום קודם שהתחיל בנזירות בנו ובא להפסיק נזירותו כדי להתחיל נזירות בנו, כשיגלח על נזירות בנו ובא להשלים נזירותו עד מאה יום שנדר נמצאו פחות משלשים יום בין תגלחת של נזירות בנו לתגלחת של נזירותו, ואי אפשר להיות בין תגלחת לתגלחת פחות מל' יום, ונמצא מפסיד כל אותן הימים שמנה יותר מע':

ג א מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד. דסתם נזירות שלשים יום: **ואם גלח יום שלשים יצא.** דמקצת היום ככולו: **הריני נזיר שלשים יום אם גלח יום ל' לא יצא.** דהואיל ופירש שלשים יום שלמים קאמר:

ב ואם גלח יום ששים חסר א' יצא. שיום ל' של נזירות ראשונה עולה לכאן ולבאן, וכיון שיום ל' של הראשונה נמנה גם מן הנזירות השניה נמצאו שלשים יום של נזירות שניה כלים בששים חסר א':

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה י

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ולפי הרמב"ם הרי היא באה לפרש את הסיפא שבמשנה הקודמת, והיינו: כיצד הוא משלים את שלו?

האומר: **הֲרֵינִי נָזִיר לְכָשֶׁיְּהֵא לִי בֵּן, וְנָזִיר מֵאָה יוֹם** – שקיבל עליו שתי נזירויות: אחת כשיוולד לו בן, נזירות סתם, שהיא שלושים יום, ואחת מצד עצמו, נזירות למאה יום, והתחיל למנות את ימי הנזירות שלו, ואחר כך נולד לו בן קודם שהשלים את שלו, שבכגון זה כבר שנינו במשנה הקודמת: "מניח את שלו ומונה את של בנו, ואחר כך משלים את שלו"; **נוֹלַד לוֹ בֵּן עַד שִׁבְעִים** – אם נולד הבן בתוך שבעים יום למנין הנזירות שלו, ויש לו להשלים לאחר הנזירות של בנו עוד שלושים יום ויותר, **לֹא הִפְסִיד כְּלוּם** – שכן מניח את שלו ומונה את הנזירות משום לידת בנו, ומגלח ומביא קרבנות, וחוזר ומשלים את הימים החסרים למנין הנזירות שלו, ונמצא שלא הפסיד כלום בהפסקת מניינו עם לידת בנו, שהרי אינו מונה בסך הכל אלא מאה ושלושים יום כמנין שתי הנזירויות שקיבל עליו; **לְאַחַר שִׁבְעִים** – אבל אם נולד לו הבן לאחר שמנה כבר לנזירותו יותר משבעים יום, וחסר למניינו פחות משלושים יום, **סוֹתֵר שִׁבְעִים** – סותר עד שבעים (**רמב"ם**), כלומר שהימים היתרים על שבעים, שנהג בהם נזירות עד שנולד הבן, נופלים ממניינו, ולאחר שמנה את ימי הנזירות משום לידת בנו, הריהו מגלח ומביא קרבנות, וחוזר ומונה עוד שלושים יום להשלמת הנזירות שלו, **שֶׁאֵין תִּגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם** – שאין דין תגלחת בנזיר שגידל שערו פחות משלושים יום. נמצא, שאם נולד לו בן לאחר שבעים יום למנין נזירותו, הרי הוא מפסיד את הימים היתרים על שבעים שכבר מנה, שכן מונה הוא לשתי הנזירויות יתיר על מאה ושלושים יום כמנין אותם הימים היתרים על שבעים, כגון אם מנה שמונים יום לנזירותו ונולד הבן, הרי מניח את שלו, ומונה שלושים יום של הנזירות שקיבל עליו מיום לידת בנו, ואחר כך חוזר ומונה עוד שלושים יום להשלמת הנזירות שלו, אף על פי שלא היו חסרים למניינו אלא עשרים יום בלבד, ונמצא מפסיד עשרה ימים היתרים על שבעים שמנה עד שנולד הבן, מהטעם המבואר לעיל, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלושים יום.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם; וכן פירשו רוב מפרשי המשנה. אבל בתוספות מבוארת משנתנו בדרך אחרת.

ורש"י מפרש: לאחר שבעים, סותר שבעים – "סותר את הכל, ומתחיל למנות את של בנו ומגלח, ואחר כך מונה מאה שלו. במה דברים אמורים? בנזירות מרובה, אבל בנזירות מועטת אינו סותר כלל, כמו ששנינו במשנה הקודמת: מניח את שלו ומונה את של בנו. ואחר כך משלים את שלו ואינו סותר, והטעם הוא, לפי שאין תגלחת בינתיים (כמו שבארנו שם) והרי היא כנזירות אחת ארוכה.

יום חמישי

באור משנה א

כבר הזכרנו, כי "ביום מלאת ימי נזרו" מגלח הנזיר את שער ראשו ומביא שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים, כמפורש בפרשת נזיר (במדבר ו, יג-יח); וזהו הנקרא בלשון המשנה: "תגלחת" – משנתנו באה ללמד, מתי חל יום התגלחת בנזירות של שלושים יום. ושני סוגי נזירים הם שנזירותם שלושים יום: א. מי שנדר סתם ואמר: "הריני נזיר", שכן שנינו (לעיל א, ג): "סתם נזירות שלושים יום"; ב. מי שפירש ואמר בנדרו: "הריני נזיר שלושים יום". ובאה המשנה להשמיענו, שיש הבדל בין שני הסוגים הללו לגבי יום התגלחת.

מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר – שקיבל עליו נזירות סתם, והרי הוא נזיר שלושים יום, כמו שבארנו לעיל, **מְגַלֵּחַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד** – הריהו מגלח שערו ומביא קרבנותיו ביום שלושים ואחד, היינו לאחר שמנה שלושים יום שלמים לנזירותו. **וְאִם גִּלַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים** – ואם הקדים הנזיר וגילח שערו ביום השלושים לנזירותו, **יָצָא** – בדיעבד ידי חובת נזירותו ותגלחתו, שכן "מקצת היום ככולו", וכיון שנהג נזירות בתחילת יום השלושים, קודם שגילח שער ראשו, הרי זה כאילו נהג נזירות כל אותו היום, ונמצא שהשלים את שלושים ימי נזירותו. אבל מי שפירש ואמר: **הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שאף זה נוהג נזירות שלושים יום, כפי שקיבל עליו, ומגלח יום שלושים ואחד, **אִם גִּלַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים** – אם הקדים תגלחתו ליום שלושים, **לֹא יָצָא** – שהואיל ופירש שלושים יום, כוונתו היתה לשלושים יום שלמים, ואין אומרים כאן מקצת היום ככולו; הלכך דינו כנזיר שנתגלח בתוך ימי נזירותו, וחייב הוא למנות מחדש שלושים יום של נזירות.

באור משנה ב

משנה זו באה בעיקר להשמיענו, שהואיל ובנזירות סתם אומרים "מקצת היום ככולו", כפי ששנינו במשנה הקודמת, לפיכך יש ויום השלושים של הנזירות נמנה כשני ימים, והיינו שהוא נחשב כיום אחרון של נזירות אחת וכיום ראשון של נזירות שנייה הבאה אחריה.

מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירִיּוֹת – כגון שאמר: הריני נזיר שתי נזירויות; ודינו, שמונה שלושים יום ומגלח ומביא קרבנות, ומתחיל מיד למנות נזירותו השנייה, **מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד** – הרי זה מגלח לסוף נזירותו הראשונה ביום שלושים ואחד, כמו ששנינו במשנה הקודמת: "מי שאמר הריני נזיר, מגלח יום שלושים ואחד" **וְאֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד** – ומגלח את השנייה, היינו לסוף נזירותו השנייה, ביום ששים ואחד, שהואיל וגילח את הראשונה ביום שלושים ואחד, הרי בו ביום התחילה נזירותו השנייה, כדין המקבל עליו נזירות בחצי היום, עולה לו אותו יום ליום שלם (**תוספות**), ונמצא יום ששים

הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִׁים – מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים; וְאִם גִּלַּח יוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד – יָצָא. וְזוֹ עֲדוּת הֵעִיד רַבִּי פְּפַּיִס עַל מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירִיּוֹת: שֶׁאִם גִּלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִׁים – מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים; וְאִם גִּלַּח לְיוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד – יָצָא, שֶׁיּוֹם שְׁלִשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנִין.

ג מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר; נִטְמָא יוֹם שְׁלִשִׁים – סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה. הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלִשִׁים יוֹם; נִטְמָא יוֹם שְׁלִשִׁים – סוֹתֵר אֶת הַכֹּל.

ד הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם; נִטְמָא יוֹם מֵאָה – סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלִשִׁים. נִטְמָא

פירוש ברטנורא

ג נטמא יום שלשים פתר את הכל. שהרי נטמא בתוך ימי הנזירות. ולא אמרינן דיום ל' עולה לכאן ולכאן דמקצת היום ככולו אלא כשגלח והביא קרבנותיו בו ביום: **ר"א אומר אינו סותר אלא שבעה.** דסבירא ליה אמרינן מקצת היום ככולו וכאילו נטמא לאחר מלאת, וטומאה דלאחר מלאת לר"א אינה סותרת אלא שבעה: **הריני נזיר שלשים יום נטמא יום ל' פתר את הכל.** בין לר"א בין לרבנן. דכיון דאמר הריני נזיר שלשים יום, הכל מודים דל' יום שלמים בעינן, ולא אמרינן בהא מקצת היום ככולו. ור"א דסבירא ליה שהנטמא ביום מלאת ממש סותר שלשים בלבד ואינו סותר הכל, יליף לה מקרא דכתיב (במדבר ו') וזאת תורת הנזיר ביום מלאת, נטמא ביום מלאת תן לו תורת הנזיר, כלומר סתם נזירות שלשים יום, הכא שאמר הריני נזיר ל' יום ונטמא ביום ל' שהוא יום מלאת, לכי סתר כל השלשים, סתר את הכל. ורבנן נמי דפליגי עליה דר"א ואמרי שהנטמא ביום מלאת סותר את הכל ואפילו מנה כמה ימים, הכא כי אמר הריני נזיר ל' יום ונטמא ביום מלאת לכי נמי סתר ל' סתר את הכל, הלכך בין לר"א בין לרבנן סתר את הכל. ובכל הא דאפליגו ר"א וחכמים הלכה כחכמים:

ד הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה פתר את הכל. רבנן לטעמייהו דאמרי נטמא יום מלאת כאילו נטמא בתוך זמנו וסותר את הכל: **ר"א אומר לא**

משניות מבוארות – קהתי

ואחד הוא יום שלושים ואחד למנין הנזירות השנייה, הלכך מגלח בו את השנייה לכתחילה. **וְאִם גִּלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִׁים** – שכן שנינו במשנה הקודמת שבדיעבד יצא, מפני שמקצת היום ככולו, ונמצא מתחיל את נזירותו השנייה ביום שלושים, **מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים** – שהוא יום שלושים ואחד למנין נזירותו השנייה, והרי הוא מגלח בו לכתחילה; **וְאִם גִּלַּח** – את השנייה, **יוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד** – שהוא יום שלושים למנין נזירותו השנייה, **יָצָא** – שכן המגלח ביום שלושים, בדיעבד יצא, כמו שכבר הזכרנו לעיל. **וְזוֹ עֲדוּת הֵעִיד רַבִּי פְּפַּיִס** – כך העיד רבי פפייס לפני חכמים ביבנה, **עַל מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירִיּוֹת: שֶׁאִם גִּלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִׁים, מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים; וְאִם גִּלַּח לְיוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד - יָצָא** – הכל כמו ששנינו במשנתנו, **שֶׁיּוֹם שְׁלִשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנִין** – לכאן ולכאן, היינו שאותו יום עולה לו גם במנין נזירותו השנייה.

יום שש׳

באור משנה ג

נזיר שנטמא למת בתוך ימי נזירותו, הרי זה סותר את כל הימים שמנה לנזירותו. וכיצד הוא נוהג? מטהר עצמו תחילה, כדין כל טמא מת, על ידי הזאת מי האפר של פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו (עיין במדבר יט, יא–יט). ולסוף שבעה ימים הרי הוא מגלח שערו, כמו שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו, ט-יב): "וכי ימות מת עליו בפתע פתאם, וטמא ראש נזרו, וגלח ראשו ביום טהרתו, ביום השביעי יגלחנו. וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני יונה... ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה... והביא כבש בן שנתו לאשם"; וזהו דין "תגלחת הטומאה" (כמבואר להלן ו, ו). אחר כך הוא מתחיל למנות מחדש את נזירותו כמנין הימים שקיבל עליו, כמו שנאמר (שם שם, יב): "והזיר לה' את ימי נזרו... והימים הראשונים יפלו, כי טמא נזרו". ברם, אם נטמא למת לאחר מלאת ימי נזירותו, ביום תגלחת הטהרה, אלא שלא הספיק עדיין לגלח ולהביא קרבנותיו דין תורה הוא, שאינו סותר נזירותו כלל, אלא ממתין שבעה ימים לשם הזאה, כדי להיטהר מטומאתו, ואחר כך מקיים את תגלחת הטהרה. – משנתנו דנה בנזיר סתם, שנטמא ביום השלושים לנזירותו; והרי שנינו לעיל (משנה א), שמי שנדר נזירות סתם – אם גילח ליום שלושים, יצא. מכאן, נחלקו חכמים ורבי אליעזר במשנתנו במי שקיבל עליו נזירות סתם, ונטמא ביום השלושים לנזירותו.

מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר – שקיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלושים יום, **נִטְמָא יוֹם שְׁלִשִׁים** – אם נטמא למת ביום השלושים לנזירותו, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** – הרי זה סותר את כל הימים שמנה לנזירותו, וממתין שבעה ימים לטהרתו, ומגלח ומביא קרבנות הטומאה, וחוזר ומונה מחדש מאה יום לנזירותו; חכמים הולכים לשיטתם (במשנה הקודמת), שנזיר שנטמא ביום מלאת ימי נזרו דינו כמי שנטמא בתוך זמנו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלִשִׁים** – הואיל ונטמא ביום מלאת ימי נזרו, אינו סותר הכל, אלא חוזר ומונה לאחר טהרתו שלושים יום; טעמו של רבי אליעזר מבואר בגמרא (נזיר ו, ב), שנאמר בפרשת נזיר (במדבר כבר יצא ידי חובת נזירותו, כמו ששנינו לעיל (משנה א): "ואם גילח ליום שלושים, יצא". אבל הואיל ונטמא קודם שהביא קרבנותיו, עדיין לא כלתה נזירותו, ולפיכך סותר את הכל. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה** – כלומר אף על פי שנטמא קודם שהביא קרבנותיו, אינו סותר נזירותו כלל, אלא ממתין שבעה ימים לטהרתו, ואחר כך מגלח תגלחת הטהרה, היינו שמגלח ומביא קרבנותיו כדין נזיר שהשלים נזירותו בטהרה, שהואיל ואם גילח והביא קרבנותיו ביום שלושים יצא, מפני שמקצת היום ככולו, הרי זה כאילו נטמא לאחר מלאת ימי נזירותו, וסובר רבי אליעזר, שנזיר שנטמא לאחר מלאת ימי נזירותו קודם שהביא קרבנותיו, אינו סותר אלא שבעה (כמבואר במשנה הבאה). אבל האומר: **הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלִשִׁים יוֹם** – ששנינו לעיל (משנה א), שאם גילח ליום שלושים, לא יצא, **נִטְמָא יוֹם שְׁלִשִׁים** – אם נטמא הנזיר ביום שלושים לנזירותו, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** – אף לדעת רבי אליעזר, שהואיל ואינו ראוי להביא קרבנותיו ביום שלושים, שאין אומרים כאן "מקצת היום ככולו", כמו שבארנו לעיל (משנה א), נמצא שנטמא קודם שכלתה נזירותו, הלכך סותר את כל שלושים הימים שמנה.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו בדין סתירת נזירות משום טומאה, שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בשני העניינים דלהלן: א. אם נטמא הנזיר ביום מלאת ימי נזירותו – חכמים סוברים, שאף בנזירות מרובה סותר הכל, כדין נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו; ורבי אליעזר סובר, שאינו סותר אלא שלושים יום, בין בנזירות מועטת ובין בנזירות מרובה, כמבואר במשנה. – ב. אם נטמא לאחר מלאת ימי נזירותו, שלפי דין תורה אין זה סותר נזירותו, כמו שהזכרנו כבר בהקדמה לבאור המשנה הקודמת – חכמים סוברים, שהואיל ונטמא לפני הבאת הקרבנות, הריהו סותר מדרבנן שלושים יום; ורבי אליעזר סובר, שאינו סותר אלא שבעה, כדין נזיר סתם שנטמא ביום שלושים, כמו ששנינו במשנה הקודמת.

מי שאמר: **הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם** – והרי דינו שאינו ראוי לגלח ולהביא קרבנותיו במלאת ימי נזירותו, אלא ביום מאה ואחד, **נִטְמָא יוֹם מֵאָה** – אם נטמא למת ביום המאה לנזירותו, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** – את כל מאת הימים שמנה לנזירותו, וממתין שבעה ימים לטהרתו, ומגלח ומביא קרבנות הטומאה, וחוזר ומונה מחדש מאה יום לנזירותו; חכמים הולכים לשיטתם (במשנה הקודמת), שנזיר שנטמא ביום מלאת ימי נזרו דינו כמי שנטמא בתוך זמנו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלִשִׁים** – הואיל ונטמא ביום מלאת ימי נזרו, אינו סותר הכל, אלא חוזר ומונה לאחר טהרתו שלושים יום; טעמו של רבי אליעזר מבואר בגמרא (נזיר ו, ב), שנאמר בפרשת נזיר (במדבר

יוֹם מֵאָה וְאֶחָד – סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה.
ה מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִלּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם – אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טָמְאָה. יָצָא וְנִכְנַס – עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן, וּמֵבִיא קָרְבַּן טָמְאָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ו, יב): **"וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ" – עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים.**

פירוש ברטנורא

סתר אלא ל'. דסבירא ליה נטמא ביום מלאת אינו סותר אלא שלשים: **נטמא יום מאה ואחד.** לרבנן סותר שלשים, דגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת אטו יום מאה. ומ"מ לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה שהוא יום מלאת שהוא סותר הכל, וגזרו שיסתור סתם נזירות שהוא שלשים יום בלבד: **ור"א אומר אינו סותר אלא שבעה.** ואזדא לטעמיה דאפילו ביום שלשים לא גזר באומר הריני נזיר סתם:
ה ואינו מביא קרבן טומאה. דכי כתיב קרבן טומאה, בנזיר טהור שנטמא הוא דכתיב. ומ"מ אם התרו בו חייב מלקות: **יצא ונכנס עולין לו מן המנין ומביא קרבן טומאה.** הא מתניתין מפרשא בגמרא הכי, יצא מבית הקברות והזה שלישי ושביעי וטבל וטהר מטומאתו והתחיל למנות ימי נזירותו, אע"פ שחזר ונכנס אח"כ לבית הקברות, עולין לו מן המנין אלו הימים שמנה אחר שטהר, הואיל והפסיקה טהרה בין הימים הראשונים שנזר והוא בבית הקברות ובין אלו הימים האחרונים. ואע"פ שחזר ונכנס לבית הקברות, טומאת בית הקברות אינה סותרת מנין הימים שנמנו בטהרה, שאין סותר בנזיר אלא י"ב טומאות האמורות בו. והאי דקאמר תו ומביא קרבן טומאה, ה"ק אם נטמא שוב באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח, מביא קרבן טומאה וסותר: **ר"א אומר לא בו ביום.** כלומר אם בו ביום שטבל וטהר בו ביום נטמא באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח, אינו סותר אותו היום, דכתיב והימים הראשונים יפלו, אין הטומאה סותרת עד שיהיו לו ב' ימים של נזירות מנויין. וה"ה בנזיר בעלמא שנטמא ביום ראשון של מנין נזירותו, שאין הטומאה סותרת אותו היום, אלא משלים עליו מנין ימי נזירותו. והלכה כרבי אליעזר:

משניות מבוארות – קהתי

ו, יג): "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו" – אמרה התורה: נטמא ביום מלאת, תן לו תורת נזיר, היינו נזירות סתם, שהיא שלושים יום. **נִטְמָא יוֹם מֵאָה וְאֶחָד** – היינו לאחר מלאת ימי נזרו, ביום שצריך לגלח ולהביא קרבנותיו, והוא נטמא קודם שהספיק לקיים תגלחתו, **סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שגזרו חכמים על הנזיר שנטמא ביום מאה ואחד משום יום המאה, ומכל מקום לא החמירו עליו לסתור הכל כדין הנטמא ביום המאה, אלא גזרו שיסתור נזירות סתם שהיא שלושים יום בלבד (**הרא"ש; ברטנורא**). ויש מבארים טעמם של חכמים, שגזרו ביום תגלחת זה, היינו יום מאה ואחד, משום יום השלושים של נזיר סתם, שהוא יום התגלחת מן התורה, ולדעת חכמים (במשנה הקודמת) נטמא יום שלושים סותר את הכל, היינו כל שלושים הימים שמנה לנזירותו, מדין תורה, הלכך אף כאן אינו סותר אלא שלושים יום (**תוספות; ועיין "תוספות יום טוב"**). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה** – הואיל וראוי באותו יום להביא קרבנותיו, אינו סותר נזירותו כלל, אלא ממתין שבעה ימים לטהרתו, ואחר כך מקיים את תגלחת הטהרה, כדין תורה, כמו שלמדנו במשנה הקודמת בנזיר סתם שנטמא יום שלושים, והלכה כחכמים.

שבת קודש

באור משנה ה

במשניות הקודמות למדנו דין נזיר שנטמא למת, שסותר מנין נזירותו, וחייב בתגלחת הטומאה, וחוזר ומונה נזירותו מחדש. ולהלן (בפרק ז) נלמד, שיש טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן, ואינו סותר את הימים שמנה לנזירותו קודם שנטמא, ואפילו נטמא טומאת שבעה ימים. ברם, אף בטומאה כגון זו אין ימי הטומאה עולים לו ממנין נזירותו, אלא לאחר שטהר מטומאתו הריהו משלים את מניינו; ואף בימי הטומאה נוהג הוא נזירות הנקראת "נזירות טומאה", היינו שאסור בתגלחת ובייון ובטומאת מת. – משנתנו דנה בטמא שקיבל עליו נזירות, ודינו הוא שחלה עליו "נזירות טומאה" מיד, ולאחר שמטהר עצמו מטומאתו, חלה עליו נזירות טהרה.

מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת – כלומר שנדר בנזירות כשהוא טמא, **אֲפִלּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם** – אפילו שהה בבית הקברות כל ימי הנזירות שקיבל עליו, ונהג בהם בכל דקדוקי הנזירות, שלא שתה יין ולא גילח שערו ולא נטמא למת, **אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן** – אין הימים הללו עולים לו ממנין ימי נזירות, אלא לאחר שיצא מבית הקברות וטהר מטומאתו, הריהו חייב לנהוג נזירות בטהרה כמנין הימים שקיבל עליו, **וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טָמְאָה** – כלומר אם נטמא בבית הקברות בטומאת מת, שנזיר חייב לגלח עליה, אין זה מגלח עליה ואינו מביא קרבנות הטומאה, שאין תגלחת הטומאה נוהגת אלא במי שהתחיל נזירות בטהרה ואחר כך נטמא למת בתוך ימי נזירותו, ולא בטמא שקיבל עליו נזירות ועדיין לא התחיל בנזירות טהרה. **יָצָא וְנִכְנַס** – אם יצא מבית הקברות והיזו עליו מי אפר פרה בשלישי ובשביעי, וטבל וטהר מטומאתו, והתחיל למנות נזירות טהרה, ואחר כך חזר ונכנס לבית הקברות, **עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן** – כלומר אותם הימים שנהג בהם נזירות בטהרה, קודם שחזר ונכנס לבית הקברות, עולים לו ממנין ימי נזירותו, שכן טומאת בית הקברות היא מאותן הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהן, ואינו סותר את הימים שמנה בטהרה, אלא שחייב הוא לנהוג "נזירות טומאה", כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, וכשיצא מבית הקברות ויטהר מטומאתו, ישלים את מנין ימי נזירותו בטהרה; **וּמֵבִיא קָרְבַּן טָמְאָה** – כלומר אם נטמא לאחר שחזר לבית הקברות באחת מטומאות המת שהנזיר מגלח עליהן, הרי זה סותר מניינו, ומגלח ומביא קרבנות טומאה, שהואיל והתחיל כבר בנזירות טהרה קודם שחזר לבית הקברות דינו כנזיר טהור שנטמא. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא בּוֹ בַּיּוֹם** – לא כשנטמא בו ביום שהתחיל בנזירות הטהרה. שאם נטמא ביום שהתחיל נזירותו בטהרה, אינו סותר אותו היום ואינו מביא קרבן טומאה, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ", עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים** – כלומר שדין תגלחת הטומאה וסתירת נזירות אינו נוהג אלא אם כן יהיו לנזיר ימים ראשונים שיפלו ממנין נזירותו על ידי הטומאה, והיינו כשנטמא לאחר שנהג לכל הפחות שני ימים של נזירות בטהרה, שמיעוט "ימים" שניים. אבל אם נטמא ביום הראשון או אפילו ביום השני לנזירותו, אינו סותר אותם הימים, ואינו מביא קרבן טומאה, אלא לאחר שטהר מטומאתו משלים על היום הראשון (אם נטמא ביום הראשון) או על שני הימים הראשונים (אם נטמא ביום השני) את מנין ימי נזירותו (**רמב"ם**). ויש מפרשים, שדווקא אם נטמא ביום הראשון לנזירותו, אינו סותר אותו היום, אבל אם נטמא ביום השני לנזירותו, הרי זה סותר (**תוספות**), והלכה כרבי אליעזר (**רמב"ם**).

באור משנה ו

חכמים גזרו טומאה על ארץ העמים משום ספק קברות הנכרים, והמהלך בה או נוגע בעפרה, הרי הוא כטמא מת; ולאחר ששנינו במשנה הקודמת דין "מי שנזר והוא בבית הקברות", באה משנתנו ללמד דין המקבל עליו נזירות והוא בחוץ לארץ. ואמנם מי שנדר בחוץ לארץ בנזירות, כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שמחמת טומאת ארץ העמים קנסוהו חכמים שאין נזירותו שבחוץ לארץ עולה לו למנין הנזירות שקיבל עליו, והוא חייב לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות ימי נזירות בטהרה ולהביא במלאת ימי נזירותו את קרבנותיו. וכיצד הוא נוהג במנין ימי

ו מִי שֶׁנָּזַר נְזִירוּת הָרְבֵּה, וְהִשְׁלִים אֶת נְזִירוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נָזִיר בַּתְּחִלָּה. מַעֲשֶׂה בְּהִילְנִי הַמַּלְכָּה, שֶׁהָלַךְ בְּנָהּ לַמִּלְחָמָה, וְאָמְרָה: אִם יָבֹא בְּנִי מִן הַמִּלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, אֵהֵא נְזִירָה שֵׁבַע שָׁנִים; וּבָא בְּנָהּ מִן הַמִּלְחָמָה, וְהָיְתָה נְזִירָה שֵׁבַע שָׁנִים. וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים עָלְתָה לָאָרֶץ; וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל, שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת. וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים נִטְמֵאת, וְנִמְצֵאת נְזִירָה עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

פירוש ברטנורא

ו והשלים את נזירותו ואח"כ בא לארץ. שאין נזירות נוהגת אלא בארץ, משום טומאת ארץ העמים. ומי שנדר נזירות בחוצה לארץ מחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירותו: **נזיר בתחלה.** צריך לנהוג בארץ ישראל כמנין הימים שנדר בנזירות, והימים שנהג בנזירות בחוצה לארץ כאילו לא נהג בהם נזירות כלל: **אמר ר"י לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה.** רבי יהודה סבירא ליה כר"א דאמר לעיל בפרקין הנטמא ביום מלאת אינו סותר אלא שלשים יום, ומשום הכי קאמר דהילני המלכה שנטמאה בסוף ארבע עשרה שנה שהיה ביום מלאת לא סתרה הכל ולא הוצרכה למנות עוד שבע שנים אחרות אלא ל' יום בלבד. ולפי שלא היתה שנה שלימה לא מנאה בחשבון והרי הוא כאילו אמר לא היתה נזירה אלא י"ד שנה ושלשים יום:

משניות מבוארות – קהתי

נזירותו בארץ ישראל? על כך נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל.

מִי שֶׁנָּזַר – בחוץ לארץ, **נְזִירוּת הָרְבֵּה** – שקיבל עליו נזירות של הרבה ימים, היינו למעלה משלושים יום; ויש גורסים: נזירות מרובה (עיין משנה עדויות ד, יא), **וְהִשְׁלִים אֶת נְזִירוּתוֹ** – שם, כמנין הימים שקיבל עליו, **וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ** – שכל זמן שהוא שוהה בחוץ לארץ, הרי אינו יכול לקיים את תורת הנזיר, מפני טומאת ארץ העמים, כמו שבארנו לעיל, ולפיכך מחייבים אותו לעלות לארץ ישראל כדי לחזור ולמנות נזירותו בטהרה ולגלח ולהביא קרבנות, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם** – אחרי שיטהר מטומאת ארץ העמים, הרי הוא נוהג נזירות שלושים יום בלבד, שהיא סתם נזירות, אף על פי שנדר נזירות מרובה, שהואיל וטומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ולא חייבוהו חכמים לעלות לארץ ישראל אלא משום קנס, לפיכך סוברים בית שמאי, שמקילים עליו בבואו לארץ ישראל, ואין מחייבים אותו אלא להשלים נזירות סתם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נָזִיר בַּתְּחִלָּה** – צריך הוא לחזור ולמנות נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שנדר בתחילה, לפי שימי הנזירות שמנה בחוץ לארץ אינם עולים לו כלל. **מַעֲשֶׂה בְּהִילְנִי הַמַּלְכָּה** – מלכת חדייב הסמוכה לאשור, שנתגיירה היא ובני ביתה בימי הבית השני, **שֶׁהָלַךְ בְּנָהּ לַמִּלְחָמָה, וְאָמְרָה: אִם יָבֹא בְּנִי מִן הַמִּלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, אֵהֵא נְזִירָה שֵׁבַע שָׁנִים; וּבָא בְּנָהּ מִן הַמִּלְחָמָה, וְהָיְתָה נְזִירָה שֶׁבַע שָׁנִים** – בהיותה בארצה, **וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים עָלְתָה לָאָרֶץ** – להשלים נזירותה ולקיים תורת הנזיר; **וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל, שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת** – בארץ ישראל, כדבריהם לעיל; ועשתה הילני המלכה כהוראת בית הלל, ונהגה נזירות בארץ ישראל עוד שבע שנים, **וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים נִטְמֵאת** – נטמאה למת, וסתרה כל ימי נזירותה, וחזרה ומנתה מחדש שבע שנים נזירות, **וְנִמְצֵאת נְזִירָה עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה** – שבע שנים בחוץ לארץ, וארבע עשרה שנה בארץ ישראל. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה** – שלא נטמאה כלל **(גמרא)**. ויש מפרשים שלדעת רבי יהודה נטמאה ביום מלאת ימי נזרה, והוא סובר כרבי אליעזר (משנה ד), שנזיר שנטמא ביום מלאת ימי נזרו אינו סותר אלא שלושים יום, הלכך כשנטמאה בסוף ארבע עשרה שנה לא הוצרכה לחזור ולמנות אלא שלושים יום בלבד, ואלו אינם נזכרים בחשבון רבי יהודה, וכאילו אמר: לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה ושלושים יום **(רמב"ם; ברטנורא)**.

אגרות קודש

ב"ה, י"א מנ"א, תשכ"א

ברוקלין.

האברך יצחק מאיר שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הששי.

...במענה שאלתו -

בחדש אלול שעה טובה ומוצלחת לנישואין במשך כל החודש, כי חודש הרחמים ורצון (כימים ראשונים) הוא ומזלו בתולה. וכמובא באחרונים.

רש"י

שאולין — שכולן שואלות זו מזו, אפילו עשירות, כדי שלא לבייש כו'. **טעונין טבילה** — קודם שילבשום, לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה, שמא נדה היתה. **וחולות** — כמו "לחול במחולות" (שופטים כא). **במלך שלמה** — במלך שהשלום שלו. **אמו** — כנסת ישראל. **זה מתן תורה** — יום הכפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות.

שניתנו בו לוחות אחרונות — שבשבעה עשר בתמוז ירד משה מן ההר תחלה ושיבר את הלוחות, ובשמונה עשר טחן את העגל, ודן את הפושעים, ועלה למרום. נשתהה שם שמונים יום, ארבעים יום עמד בתפלה, דכתיב (דברים ט) "ואתנפל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה", וארבעים יום עמד כבראשונה. חשוב משבעה עשר בתמוז עד יום הכפורים — והוו להו שמונים יום: שנים עשרה שנשתיירו מתמוז דהוא חסר, ושלשים דאב, ותשעה ועשרים דאלול — הרי אחד ושבעים, ותשעה דתשרי — הרי שמונים יום. וליל צום השלים כנגד לילו של שבעה עשר תמוז דלא הוה בחושבניה, דהא נפק ליה כבר בשעה שעלה — השתא הוי להו שמונים שלמין, לילה ויום. ובוקר יום כפור ירד, שהוא עשרה בתשרי. ואותו היום נקבע ליום כפור — להודיע שמחל וניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, ועל כן נקבע צום כפור בעשרה בתשרי, כך שמעתי. **שהותרו שבטים לבא זה בזה** — דרחמנא אמר "וכל בת יורשת נחלה" וגו' (במדבר לו), וכתיב (בראשית) "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, כי איש בנחלתו ידבקו בני ישראל", ועמדו והתירו דבר זה בחמשה עשר באב. **זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו'** — "זה" מיעוט הוא. כלומר, לא יהיה דבר זה נוהג אלא בדור זה, בדור של בנות צלפחד.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כו ע"ב: המשנה מסיימת בדברי נחמה לבל נתייאש מרוב הצרות שהובאו לעיל: **אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי** [בגדי] **לָבָן שְׁאוּלִין,** ואף בנות העשירים שיש להן בגדים, **שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ** וזקוק לשאול מאחר. **וְכָל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה** קודם הלבישה, שאין אחת בקיאה בחבירתה ושמא נדה היתה ולבשתם בימי נדותה, וכשתלבשם אשת כהן האוכלת טהרות או אשת ישראל האוכלת בטהרה, תיטמא ותאכל בטומאה. **וּבִימִים** אלו **בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת** [רוקדות] **בַּכְּרָמִים. וּמַה הָיוּ אוֹמְרוֹת,** היפות שבהן אומרות, **בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מַה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ,** כלומר תן עיניך ביופי, והמיוחסות שבהן אומרות, **אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה,** שאם תהיה מיוחס הכל יקפצו לישא צאצאיך, והמכוערות ואינן מיוחסות שבהן, שהיו יותר יראות שמים מן האחרות, אומרות את הפסוק (משלי לא ל) **'שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִּתְהַלָּל',** שישאו נשותיהם לשם שמים, **וְאוֹמֵר** (שם לא לא) **'תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ',** כלומר שעיקר המעלה הם המעשים הטובים ויראת ה'. ראיה שיום הכפורים הוא יום טוב: **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (שיר השירים ג יא) **'צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ',** ודורש כך, 'המלך שלמה' היינו המלך שהשלום שלו, ו'אמו' זו כנסת ישראל, **'בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ' זֶה מַתַּן תּוֹרָה** שעטרוהו להם למלך וקיבלו עולו, והוא יום הכפורים שניתנו בו לוחות אחרונות (להלן ל:), **'וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ' זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,** שבתוך חנוכתו חל יום הכפורים, **שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.**

מבררת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** - אמנם מובן ש**יוֹם הַכִּפּוּרִים** נחשב ליום טוב **מְשׁוּם דְּאִית בֵּיהּ** - שיש בו **סְלִיחָה וּמְחִילָה** לעוונותיהם של ישראל, שנאמר (ויקרא טז כט-ל) 'בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ וגו', כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם', והוא גם **יוֹם שֶׁנִּיתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת** לאחר שסלח להם ה' על חטא העגל, שמטעם זה נקבע יום הסליחה והכפרה באותו יום. **אֶלָּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מַאי הִיא** - מה היה בו שנקבע ליום טוב.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,** הוא **יוֹם שֶׁהוּתְּרוּ** בו **שְׁבָטִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה** - להנשא בן שבט זה עם בת שבט אחר. שמתחילה כל אשה הראויה לרשת את נחלת אביה כגון שאין לה אחים, היתה אסורה להנשא לבן שבט אחר, כדי שלא תסוב נחלת אביה לשבט השני על ידי שירשוה בעלה או בניה (במדבר לו ח-ט), ובחמשה עשר באב התירו חכמים איסור זה, ולכן קבעוהו ליום טוב. מבררת הגמרא: **מַאי דָּרוּשׁ** - מה דרשו חכמים שהתירו איסור זה. משיבה הגמרא: דרשו מה שנאמר בו (שם לו ו) **'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד' וְגוֹ',** ו'זה הדבר' הוא מיעוט, **שֶׁדָּבָר זֶה** שאסור להנשא לשבט אחר **לֹא יְהֵא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה** של בנות צלפחד ובאי הארץ, אך לאחריו אין איסור בדבר.

"לא תלין פעולת שכיר", "ביומו תיתן שכרו", ומכיוון ש"מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", הרי בוודאי שאין הקדוש־ברוך־הוא מעכב את שכרו של היהודי.

הגמרא מבררת אופן נוסף של התזת דם על בגד: בָּעָא מִינֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא, נִיתַּז דם עַל בֶּגֶד טָמֵא מַהוּ דינו, האם כיון שנטמא ונפסל אינו טעון כיבוס, או שמא כיון שפסול הדם וחובת הכיבוס באו יחד, טעון כיבוס.

מבארת הגמרא את הספק: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מְדְּקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ הָכִי, ולא בנטמא תחילה ואחר כך הותז על בגד, משמע שבאופן זה פשוט שאינו טעון כיבוס, אף שהיה ראוי להזאה לפני שנטמא, ואם כן שָׁמַע מִינָּהּ שסובר כרבי שמעון שאפילו אם הָיְתָה לָהּ לחטאת שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לזריקה וְנִפְסְלָה, אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס. אך באופן שפסול הדם וחובת הכיבוס באו כאחד נסתפק, האם חָנֵי מִילֵּי שפסולה אינה טעונה כיבוס אלא בָּזֶה אַחַר זֶה – שנפסל הדם ואחר כך ניתז על בגד, אֲבָל אם חובת הכיבוס והפסול באו בְּבַת אַחַת לֹא, אוֹ דִלְמָא לֹא שָׁנָא, וגם אם פסול הדם וחובת הכיבוס באו כאחד אינו טעון כיבוס.

פושטת הגמרא את הספק: אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרמי בר חמא, פְּלוּגְתָּא – מחלוקת דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבָּנַן אַלִּיבָּא דִּרְבָּה – לפי ביאורו של רבה, וְכִדְקָא – וכפי שמְתָרֵץ אַבַּיֵי את הביאור שביאר רבה במחלוקתם.

הגמרא מביאה ומבארת את המחלוקת תנאים שהביא רב חסדא: דְּתַנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מַי חַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ מְטַהֲרִין טמא מת, שֶׁהֲרֵי נִדָּה שנטמאה במת מַזִּין עָלֶיהָ לפני שנטהרת מנדתה, אף שמי החטאת נטמאין כשנוגעים בה. ומוכח שניתן לטהר במי חטאת שנטמאו.

וְאָמַר רַבָּה, רַבִּי אֶלְעָזָר שלא חש לחלק ולומר שבנדה טומאת המים וטהרת הנדה באות כאחת, ומשום כך טהורה היא, בְּשִׁיטַּת רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ אֲמָרָהּ, דְּאָמַר שהַעֲבָרַת כְּלִי שבתוכו מי חטאת עַל גַּבֵּי מָקוֹם טָמֵא, כְּמוּנָּח דָּמֵי, ונטמאו המים אף שלא נגעו בטומאה עצמה, ולפיכך מובן הראיה מנדה למי חטאת שנטמאו קודם ההזאה, משום שאף בנדה נטמאו המים קודם לטהרה בעודם באויר הנדה. מביא רבה את שיטת רבי עקיבא: דִּתְנַן, מי חטאת המונחים בחלון שבכותל, ותנור עומד סמוך לכותל, ואדם הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר – אחרי התנור, כלומר שהתנור מפסיק בינו לכותל, וְיֵשׁ שֶׁרֶץ בַּתַּנּוּר, וְהוֹשִׁיט האדם יָדוֹ לַחַלּוֹן וְנָטַל אֶת הַלָּבָן [–הכלי שבתוכו מי החטאת] וְהֶעֱבִירוֹ עַל אויר פִּי הַתַּנּוּר, שפי התנור למעלה, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא את מי החטאת משום שאויר השרץ שבתנור מטמא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

רבה מבאר את טעמי המחלוקת: וּבְהָא פְּלִיגִי, דִּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר כלי שעבר מעל פי תנור כְּמוּנָּח בתוך התנור דָּמֵי, ונפסלו המים מחמת השרץ, וְרַבָּנַן סָבְרִי, לָאו כְּמוּנָּח דָּמֵי, ולפיכך המים טהורים. ורבי אלעזר סובר כרבי עקיבא, ולכך מובן הראיה מנדה, כיון שאף בנדה נטמאו המים קודם לטהרה בעודם באויר הנדה.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי רב חסדא: וְאִיתֵיבֵיהּ – והקשה אַבַּיֵי לרבה על ביאורו, ממה ששנינו בברייתא, מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בְּהַזָּאָה שֶׁהֶעֱבִירָהּ – במי חטאת המוזים על אדם, ועברה ההזאה עַל גַּבֵּי כְּלִי חֶרֶס טָמֵא, או עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב טָמֵא, שֶׁהִיא [–ההזאה] טְהוֹרָה, משום שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר טמא שֶׁמְּטַמֵּא לְמַעְלָה באוהל כְּבנגיעה לְמַטָּה, כלומר כאילו מונח למטה, אֶלָּא כַּיּוֹצֵא מִן הַמֵּת וּשְׁאָר כָּל הַמַּאֲהִילִין. ו'שאר כל המאהילין' דקאמר בא לְאֵיתוּיֵי [–לרבות] אֶבֶן הַמְנוּמֶּעֶת בצרעת, שאף היא מטמאה את העובר באוירה. ומבואר שרבי עקיבא סובר ששאר טומאות אין מטמאים באוירם, ואם כן אין לומר שמי חטאת המוזים על נדה נטמאים באויר לפני שנוגעים בה.

הגמרא מביאה ביאור אחר במחלוקת תנאים: אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, דִּכוּלֵי עָלְמָא סוברים שאפילו מי חטאת שעברו מעל שרץ, לָאו כְּמוּנָּח דָּמֵי על השרץ, וְהָכָא [–וכאן בהעברת כלי מעל תנור] בָּהָא קָמִיפְּלְגִי, דִּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, גָּזְרִינַן שֶׁמָּא יָנִיחַ הכלי בתנור ויטמאו המים, ולפיכך טימא אף כשמעבירו מעליו, וְרַבָּנַן סָבְרִי, לָא גָּזְרִינַן. וּמה שמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בְּהַזָּאָה שעברה מעל טומאה שלא נטמאה, משום שאין לחשוש שמא תנוח ההזאה על הטומאה, שכֵּיוָן דְּנָפַק – שיצאה ההזאה מידו, נָפַק, ואינו יכול להניחה עוד על הטומאה, ולכן בזה לא גזר שיטמאו.

מבררת הגמרא: וְאִם כן שאין שאר הטומאות מטמאים באויר, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבָּנַן בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי. אָמַר אַבַּיֵי, בְּדָנִין טוּמְאָה קְדוּמָה מִטּוּמְאָה שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָמִיפְּלְגִי – האם למדים דין טומאה שהיתה במי חטאת לפני ההזאה מטומאה שאירעה בשעת ההזאה, וכגון הזאה על נדה, מַר [–רבי אלעזר] סָבַר, דָּנִין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה, ולפיכך אף מי חטאת שנטמאו לפני ההזאה, מטהרים, וּמַר [–ורבנן] סָבַר אֵין דָּנִין, ולפיכך רק אם הטומאה וההזאה באו כאחת מטהרים המים.

ולטפיקת רמי בר חמא האם דם שניתז על בגד טמא טעון כיבוס, השיב רב חסדא לפי דברי אביי, שגם זה מחלוקת בין רבי אלעזר ורבנן, שלרבי אלעזר שטומאה שבאותה שעה דינה בטומאה קדומה, אינו טעון כיבוס, כיון שהדם שנטמא בנגיעתו בבגד נחשב כנטמא קודם לכן. ולרבנן שאין למדים זה מזה, טעון כיבוס, כיון שטומאת הדם לא קדמה לחובת הכיבוס אלא באה עמה יחד.

מביאה הגמרא ביאור נוסף בטעמי מחלוקתם: רָבָא אָמַר, דִּכוּלֵי עָלְמָא סוברים שאֵין דָּנִין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה, וְהָכָא בָּהָא קָמִיפְּלְגִי, דִּרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר, הַזָּאָה של מי חטאת על טמא מת צְרִיכָה שִׁיעוּר, ואם הזה על הטמא פחות מדשיעור אינו נטהר, וּמְצַטְרְפִין לְהַזָּאוֹת – הזה פחות משיעור יכול להזות פעם שניה להשלים השיעור. ולפיכך מובן הוכחת רבי אלעזר מנדה שמי חטאת שנטמאו לפני ההזאה גם מטהרים, שהרי באופן שהזה פחות מכשיעור, המים נטמאו לפני שטיהרוה, כי רק לאחר שמזים עליה פעם נוספת, היא נטהרת. וְרַבָּנַן סָבְרִי, הַזָּאָה אֵין צְרִיכָה שִׁיעוּר, ולפיכך אין ראיה מנדה שמי חטאת שמאין מטהרין, כיון שבנדה ההזאה והטומאה באו באחת.

שנינו במשנה: חַטָּאת פְּסוּלָה כו' אין דמה טעון כיבוס, בין שהיתה שעת הכושר ובין שלא היתה לה שעת הכושר. הגמרא מביאה שיש החולקים על דין זה: תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בדין כיבוס (ויקרא ו כ) 'וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד', ודורשים מתיבת 'מִדָּמָהּ', שרק אם ניתז מִדָּם חטאת כְּשֶׁהִיא, טעון כיבוס, וְלֹא אם ניתז מִדָּם פְּסוּלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לא כל חטאת שנפסלה אינה טעונה כיבוס, שאם הָיְתָה לָהּ [–לחטאת] שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר – שעה אחת שבה היתה ראויה לזריקה, וְאחר כך נִפְסְלָה, דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס. ורק אם לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה, כגון שלפני שקיבל דמה נפסלה, אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין אם היתה ראויה לזריקה, ובין אם לא היתה ראויה לזריקה, אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס.

מבארת הגמרא את טעמם של רבי שמעון ורבי עקיבא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, משום דִּכְתִיב בפרשת כיבוס (ויקרא ו כב) 'כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ', ו'אֹתָהּ' משמעה מיעוט, אותה ולא אחרת, וְכְתִיב בדין כיבוס מיעוט נוסף 'מִדָּמָהּ', ומשני מיעוטים דורש רבי שמעון חַד – אחד לְמעט הַיְכָא [–לאופן] דְּהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, וְחַד לְמעט לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְרַבִּי עֲקִיבָא שלא ממעט אלא לא היתה לה שעת הכושר, משום שסובר, ש'אוֹתָהּ' שנכתב לאחר דין מריקה ושטיפה, בא לומר, פָּרֵט לְתִרְומָה – שדין מריקה ושטיפה הנאמר בקדשים אינו נוהג בתרומה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שלא ממעט מ'אותה' מריקה ושטיפה בתרומה, לְטַעֲמֵיהּ – לשיטתו הלך, דְּאָמַר לקמן (צז:) שקָדָשִׁים קַלִּים אֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְכָל שֶׁכֵּן תְּרוּמָה. ולפיכך אין לו צורך למעט את התרומה, וממעט חטאת שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה, שאינה טעונה כיבוס.

משנה

משנתינו מבארת אופנים נוספים שבהם אין דין כיבוס: נִיתַּז הדם מִן הַצָּוָאר של הבהמה עַל הַבֶּגֶד, אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס. וכן אם ניתז מִן הַקֶּרֶן – שהזה על קרן המזבח, ומהקרן ניתז על בגד, וְכן אם ניתז מִן הַיְסוֹד, שלאחר ששפך את שיירי הדם על יסוד המזבח, ניתז על בגד, אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס.

המשך בעמוד נב

ניתז על בגד טמא. ונטמא בנגיעתו בו מי חוי דם פסול כאילו נטמא קודם לכן ולא בעי כיבוס או דלמא כיון דבעידנא דנפל עליה אכתי כשר הוה והוי פסול דם וטעינת כיבוס לבגד באין כאחד כדמפרש ואזיל לה רב הונא בריה דרב יהושע: **מדקא מיבעי ליה הכי.** מכלל דפשיטא ליה נטמא קודם לכן דלא בעי כיבוס ואע"ג דהיתה לו שעת הכושר ש"מ קסבר כו' ומיהו היכא דפסול דם וטבילת בגד באין כאחד מיבעי ליה הכי מי אמרינן ה"מ דפסולה אין דמה טעון כיבוס: **בוה אחר זה.** שנפסל ואח"כ ניתז: **ובדקא מתרץ אביי.** למילתיה דרבה דפריש פלוגתייהו דר' אלעזר ורבנן: **מטהרין.** את האדם מטומאת מת באילו לא נטמא: **שהרי נדה.** שנטמאה במת מדין עליה לפני טבילת נדתה וטובלת לשתי הטומאות בטבילה אחת שלא מצינו בתורה שהוזקקה לטבול לנדתה תחלה ולקבל הזאה וטהרה כשתטבול ויש מיכן ראיה למי חטאת שנטמאו קודם הזאתן כדמפרש רבה ואזיל: **ואמר רבה.** ר' אלעזר שמביא ראיה מהזאת נדה שאינו דומה לזו דאילו נדה הזאה וטומאת המים באין כאחד ואין זו ראיה לנטמאו קודם הזייה: **אלא שאמרה בשיטת רבי עקיבא** רבו. דאמר כל הטומאות מטמאין מי חטאת העוברין על אוירו הלכך נטמאו המים משעברו על אויר הנדה והזאה לא הואי עד שנגעו המים בבשרה: חוץ לתנור. שהיתה התנור סמוך לכותל וחלון בכותל ובו לגין והאדם עומד חוץ לתנור כלומר להלן מן התנור שהתנור מפסיק בינו לבין הכותל: **העברית כלי.** של מי חטאת: **והעבירו ע"פ התנור.** על אויר פיו שכל תנורידם פיהם למעלה: **ונטל את הלגין.** של מי חטאת ובמסכת פרה תנינן לה ומעלה היא למי חטאת: **ואיתיביה אביי** גרסינן: **מודה ר' עקיבא.** אע"פ שנחלק בלגין של מי חטאת מודה הוא בהזאה שהעבירה כו' שהיה מזה על האדם ותנור טמא מפסיקו ועברה ההזאה על פי התנור: **ולמעלה כלמטה.** באוהל כבנגיעה: **ה"ג ושאר כל המאהילים לאיתויי אבן המנוגעת.** אלמא בהזאת נדה ליכא למימר לרבי עקיבא משבאה למעלה באויר על הנדה נטמאת: **אלא אמר אביי** רב"ע **אפילו במי חטאת לאו כמונח דמי.** אלא לענין לגין הוא דגזר רבי עקיבא גזירה שמא יניחנה בתוך האויר דרך העברתו אבל בהזאה שאינו מעביר אלא זורקה מודה הוא דטהור דכיון דנפק מידו נפק לגמרי ואין בידו להכניסה לתנור: **ורבי אלעזר.** דמייתי ראייה למילתיה מהזאת נדה ורבנן דאמרי אינה ראייה: **בדגין טומאה קדומה.** כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן מטומאה שבאותה שעה כגון הזאת נדה שטומאת המים והזאה באין באחד קמיפלגי: **רבי אלעזר סבר דגין ורבנן סברי אין דגין.** ולגבי ניתז דם חטאת על בגד טמא דאיבעיא לן לעיל נמי פלוגתא דרבי אלעזר ורבנן הוא דלרבי אלעזר אין טעון כיבוס דטומאה שבשעת נפילה בטומאה שלפני נפילה ולרבנן לא דמו אהדדי והאי דקאמרינן אליבא דרבה וכדמפרק אביי ולא אמרינן אליבא דאביי (ואע"ג) דהא דרבה ליתיה משום דאביי תלמידו הוה ולא נחלק עליו אלא דן לפניו ותירגם הדבר לפניו והודה לו: **דכולי עלמא אין דגין.** ורבי אלעזר טומאה קדומה מטומאה קדומה יליף דרבי אלעזר סבר הזאה צריכה שיעור ומצטרפין להזאות וכי נפלה הזאה קמייתא עלה אכתי לאו הזאה היא לטהרה ואע"ג שנטמאת ההזאה הראשונה כשנגעה בה חוזרת ומצטרפת עם השניה להשלים השיעור אלמא מי חטאת שנטמאו לפני הזאה מטהרין: **ורבנן סברי אין הזאה צריך שיעור.** ומהזאה קמייתא אסתלקא לה הזאה וליכא למילף מינה טומאה קדומה דהך דגבי נדה טומאה שבאותה שעה היא: **מדמה.** מיעוטא היא דמה של זו ולא דמה של אחרת: רבי עקיבא ורבי שמעון פליגי בהאי פסולה דמיעט קרא ולפרושי קאתו: **כתיב אותה.** בתריה דקרא דכיבוס ומריקה ושטיפה כתיב כל זכר בכהנים יאכל אותה (ויקרא ו): **אותה פרט לתרומה.** ואמריקה ושטיפה קאי כדאמרינן לקמן בפירקין (דף צו:): **ורבי שמעון לטעמיה.** לקמן במתניתין (דף צה.): **מתני'** ניתז **מן הצואר** על **הבגד** כו'. כדמפרש טעמא בגמרא: מן חקרן. של מזבח ומן היסוד של שירים ובפרק בית שמאי (לעיל לט.) תרגימנא דמן הקרן מן הקרן ממש ומן היסוד מן הראוי ליסוד דמשניתן מתן דמה אין שירים טעונין כיבוס וטעמא מפרש בגמרא: **הכי גרסינן במתניתין.** נשפך על הרצפה ואספו אין טעון כיבוס ואין טעון כיבוס אלא הדם שנתקבל בכלי כו' ובגמרא פריך הא תו למה לי: **נשפך על הרצפה.** מצואר בהמה: **גמ' בראוי להזאה.** שנתקבל בכלי:

הא

יש ב' עניינים שבהם צריכה להיות עניין הפדייה, א' ציון, ב' ושביה.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

בְּעָא מִינֵּיהּ רָמֵי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא, נִיתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא, מַהוּ. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מִדְּקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ הָכִי, שְׁמַע מִינָּהּ, הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה, אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס. הֲנֵי מִילֵּי, בָּזֶה אַחַר זֶה. אֲבָל בְּבַת אַחַת, לֹא. אוֹ דִלְמָא, לֹא שְׁנָא. אָמַר לֵיהּ, פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבָּנָן, אֲלִיבָּא דְּרַבָּה, וְכִדְקָא מְתָרֵץ אַבַּיֵי. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מֵי חַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ, מְטַהֲרִין, שֶׁהֲרֵי נִדָּה מַזִּין עָלֶיהָ.

מי חטאת שנטמאו מטהרין. וא"ת א"כ למה גזרו שלא יעביר אדם מי חטאת ואפר חטאת בנהר ובספינה כמעשה שהיה כדאיתא ביבמות פרק האשה שלום (דף קטז: ובחגיגה כג.) וי"ל דהתם קודם קידוש והכא לאחר קידוש: **ניתז** מן הצואר על הבגד אין טעון כיבוס. מרישא לא שמעינן דהוה אמינא הכא שאני משום דבבת אחת:

מה

וְאָמַר רָבָה, רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּשִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ, אָמָרָהּ. דְּאָמַר, הַעֲבָרַת כְּלִי עַל גַּבֵּי מָקוֹם טָמֵא, כְּמִגּוֹ דָּמֵי. דִּתְנַן, הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר, וְשֶׁרֶץ בַּתַּנּוּר, וְהוֹשִׁיט יָדוֹ לַחַלּוֹן, וְנָטַל אֶת הַלָּגִין, וְהֶעֱבִירוֹ עַל פִּי תַּנּוּר, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. וּבָהָא פְּלִיגִי. דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, כְּמִגּוֹ דָּמֵי. וְרַבָּנָן סָבְרִי, לָאו כְּמִגּוֹ דָּמֵי. וְאֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי, מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בְּהַזָּאָה שֶׁהֶעֱבִירָהּ עַל גַּבֵּי כְּלִי חֶרֶס טָמֵא, עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב טָמֵא, שֶׁהִיא טְהוֹרָה. שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא לְמַעְלָה כְּלַמָּטָּה, אֶלָּא כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וּשְׁאָר כָּל הַמַּאֲהִילִין. לְאִיתּוּיֵי, אֶבֶן הַמְּנוּגַּעַת. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, דִּכּוּלֵי עָלְמָא, לָאו כְּמוּנָּח דָּמֵי. וְהָכָא, בְּהָא קָמִיפְּלְגִי. דְּרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר, הַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר, וּמִצְטָרְפִין לְהַזָּאוֹת. וְרַבָּנָן סָבְרִי, הַזָּאָה אֵין צְרִיכָה שִׁיעוּר: חַטָּאת פְּסוּלָה כו': תָּנוּ רַבָּנָן, 'מִדָּמָהּ', מִדָּם כְּשֵׁרָה, וְלֹא מִדָּם פְּסוּלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה, דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס. לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה, אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה, אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כְּתִיב 'אוֹתָהּ', וּכְתִיב 'מִדָּמָהּ'. חַד, לְהֵיכָא דְּהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְחַד, לְלֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְרַבִּי עֲקִיבָא, 'אוֹתָהּ' פָּרַט לִתְרוּמָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר, קָדָשִׁים קַלִּים אֵין טְעוּנִין מִרִּיקָה וּשְׁטִיפָה, וְכָל שֶׁכֵּן תְּרוּמָה:

משנה נִיתַּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד, אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס. מִן הַקֶּרֶן וּמִן הַיְסוֹד, אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס. נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, אֵין טָעוּן כִּיבּוּס. אֵין טָעוּן כִּיבּוּס, אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל בַּכֵּלִי וְרָאוּי לְהַזָּאָה: **גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל נִיתַּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד, יְהֵא טָעוּן כִּיבּוּס. תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יִזֶּה', לֹא אָמַרְתִּי לְךָ אֶלָּא בָּרְאוּי לְהַזָּאָה. תַּנָּיָא אִידָךְ, יָכוֹל נִיתַּז מִן הַקֶּרֶן וּמִן הַיְסוֹד, יְהֵא טָעוּן כִּיבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יִזֶּה', פָּרַט לְזֶה שֶׁנִּפְגַּר הוּזֶּה: נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה כו':

הא

מה טעם קאמר. מתוך התירוץ משמע דהא דקשיא ליה הא תו ל"ל קאי אלפי שאין טעון כיבוס כו' ותימה ונשפך על הרצפה למה לי הא שמעינן לה מניתו מן הצואר:

אלא אצבעו במאי מקנח. בפ"ק דמנחות (דף ז:) פי' בקונטרס לפי שהיה מזה מדמה בהר המשחה אל נבח פני אהל מועד ופרה לפניו נשרפת לאחר שיורד מן ההר והיאך היה יורד בין כל הזאה והזאה מהר המשחה לקנח בגוף הפרה וקשה מהא דאמר לקמן בריש פרק בתרא (דף קיג.) שחטה שלא בנגד הפתח פסולה שנאמר ושחט והזה מה הזאה בנגד הפתח אף שחיטה בנגד הפתח דמשמע שהיה הכל במקום אחד ונראה כמו שפירש כאן בקונטרס שלא היה יכול לקנח אצבעו בגוף הפרה שלא יתלכלך אצבעו מן הנימין והכי נמי אשכחן דחיישינן לנימין פרק כל כתבי הקדש (שבת קטז:) גבי מפשיטין את הפסח עד החזה:

מנין לרבות שק וכל מיני בגדים כו'. מדאוקי ריבויא לשק וכל מיני בגדים משמע דעור אף משהופשט לא בעי כיבוס לרבי אלעזר וגרסי' במילתיה יכול שאני מרבה את העור משהופשט כדפי' בקונטרס ול"ג עד שלא הופשט דא"כ הוה משמע משהופשט בעי כיבוס וזה אינו דר"א לא מביא אלא שק ומיני בגדים ושמעינן ליה נמי במתני' דאף משהופשט אין טעון כבוס זה אינו דיוק דאדרבה דעור משהופשט ואינו מחוסר שום דבר לא תיקון ולא מחשבה לקבל טומאה טעון כבוס אפילו לר"א דהא (משהופשט נמי) לא ממעט אלא מטעם דבעינן דבר המקבל טומאה כדאיתא בברייתא אלמא אי מקבל טומאה השתא טעון כיבוס ובסמוך נמי קאמר עוצבא שחישב לקצעה איכא ביניהו דלרבי אלעזר לא בעי כיבוס משום דאינו מקבל טומאה עד שיקצענה אבל אם קצעה או לא חישב לקצעה דהשתא אי מקבל העור טומאה טעון כיבוס והא דמרבי שק ושאר מיני בגדים משום דאפילו הני דאינן בכלל בגד כי אם צמר ופשתים כדפרש"י וצריך יתור לרבות' וה"ה דמההוא יתור נמי אתי עור ואי גרסי' בר"א משהופשט מיירי שעדיין צריך מחשבה קודם שיקבל טומאה אי צריך שיבטל מחשבתו שחישב העוצבא לקצעה וכן פרש"י דהשתא אינו מקבל טומאה לא בעי כיבוס ולרבי יהודה בעי כיבוס כיון דראוי לקבל בלא מעשה ע"י ייחוד מודי אבל ר"א לא מיירי בעור שצריך תיקון ומעשה קודם שיקבל טומאה דההוא אפי' רבי יהודה מודה דלא בעי כיבוס דהא אינו ראוי לקבל דהא מחוסר מעשה אבל קשה אי גריס משהופשט מאי בעי מאי ביניהו ליביעי פירוש דר"א עור משהופשט דאינו מקבל טומאה השתא אבל ראוי לקבל ע"י מחשבה היכי משכחת לה דאי מחוסר מעשה אפי' רבי יהודה מודה דהא אינו ראוי מיהו היינו נמי מאי ביניהו דקאמר שצריך לעשות הבעיא מכח דברי שניהם ואי גרסינן אף במילתיה דר"א עד שלא הופשט א"ש דבעי מאי ביניהו אבל קשה ממתניתין אי גריס אף משהופשט: הג"ה השתא אפילו גרס משהופשט ע"כ לא פליגי ר"י ור"א אלא דר"י דריש מה בגד ראוי לקבל טומאה ור"א דריש מה בגד מקבל טומאה ומשום הכי ר"י דדריש ראוי מרבה עור משהופשט דראוי לקבל טומאה במחשבה ואין מחוסר מעשה ור"א דדריש מקבל ממעט עור שהופשט אע"ג דראוי משום דבעי דבר המקבל טומאה שאין מחוסר אפילו מחשבה אבל לאחר מחשבה מקבל טומאה בלא שום מעשה דאי מחוסר מעשה אפילו ר"י מודה דלא בעי כיבוס

הא תו למה לי. למיתני אין טעון כיבוס אלא שנתקבל בכלי הא תנא ליה נשפך על הרצפה: **קיבל פחות מכדי הזייה בכלי זה.** וחזר ועירב: **דתני ר' חלפתא.** לגבי מי חטאת: קידש. מי חטאת באפר פרה: **לא קידש.** כדבעי טעמא ואזיל: **בדם מאי.** גבי חטאת הפנימית קיבל פחות מכדי הזייה בו' וחזר ועירב מי הואי קבלה או לא: **חלבתא.** גבי מי חטאת: **ומחלבתא לא נמרינן.** מילתא אחריתי דקי"ל שבת (דף קלב.) אין דנין מהלכה: **ושבל במים.** מדקרינן במים ולא קרינן במים משמע במים הנזכרים למעלה לענין קידוש שיהא בשעת קידוש שיעור טבילה: **ה"נ.** הא כתיב וטבל הכהן את אצבעו בדם שיהא בדם הראשון שיעור טבילה מתחילתו: **מספג.** מקנח בשולי הכלי או בדופנותיו: **שיהא בדם שיעור טבילה מעיקרא.** גרסינן כדפרי' בדם הראשון משמע: **מן הדם.** והוה מן הדם: **שבענין.** מדם האמור בענין טבילה שהזה ממנה ראשונה יזה את כולן שצריך לחזור ולטבול בו אצבעו על כל הזייה טבילה ולמעוטי שירים שבאצבע דהאי מן הדם קרא יתירא הוא דלא צריך למיכתב אלא והזה ז' פעמים: **אע"נ דליכא שיעור טבילה מעיקרא.** הואיל ואיכא שיעור בשעת טבילה: **להכי איצטריך למיכתב בדם.** דמשמע בדם שהזכיר לענין קבלה: **אמר רב עמרם תנינא.** תיובתא לר' אלעזר: **היה מזה.** בחטאות הפנימיות וניתזה הזאה מידו על הבגד: **עד שלא נמר כל ההזאות.** טעון כיבוס ואפי' ניתז בין ההזאה להזאה משירים שבאצבע אלמא שירים שבאצבע בשרין דאי פסולין אמאי טעון כיבוס: **עד שלא יצתה מידו.** משטבל טעון כיבוס משיצתה הזאה מידו לאחר טבילה דהוי להו שירים באצבע אין טעון כיבוס: **נמר** מלהזות. במס' פרה (פ"ג מ"ט) תנן לה גמר מלהזות ז' הזאות שמזה בהר המשחה כנגד פתחו של היכל כדכתיב (במדבר יט) אל נכח פני אהל מועד: **מקנח ידו בגופה של פרה.** שאף דמה טעון שריפה כדכתיב את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף: **אלא אצבעו.** בין הזאה להזאה: **כמה יקנח.** בגופה של פרה לא מציתי אמרת שילכלך אצבעו בגוף הפרה וידבקו בו נימין: **כפורי זהב.** גבי כלי שרת כתיב בספר עזרא והן מזרקין ועל שם שמקנח בו אצבעו קרי להן כפורי לשון וכפר ידיה דנירתן קיסר (גיטין דף נו.): **מתני' עד שלא הופשט אין טעון כיבוס. מעמא מפרש בגמרא דבעינן ראוי לקבל טומאה בלא הסרון מלאכה: אף משהופשט.** כל זמן שלא נתקן להיות כלי אין טעון כיבוס דבעינן דבר המקבל טומאה שאין מחוסר אפילו מחשבה: **אלא מקום הדם.** ולא כל הבגד: **ודבר הראוי לקבל טומאה.** ואע"פ שמחוסר מחשבה ובלבד שלא יהא מחוסר מלאכה וסתמא כרבי יהודה: **וראוי לכיבוס.** בגמרא מפרש למעוטי מאי: **במקום קדוש.** בעזרה: **ושבירת כלי חרס.** שבישל בה חטאת במקום קדוש ובגמרא יליף לה: **זה חומר.** אביבוס קאי: **גמ' מה בגד הראוי לקבל טומאה.** דאין לך בגד קטן ששמו בגד שאינו ראוי לקבל טומאה אם חישב עליו לכלי כמות שהוא אף כל כו' ועור משהופשט ראוי לקבל טומאה אם חישב עליו לעבדה כמו שהיא אבל כל זמן שלא הופשט אינו ראוי לכלי: **אין לי אלא בגד.** סתם בגדים שבתורה צמר ופשתים:

שק. מנוצה של עזים:

וכל

הָא, תּוּ לָמָּה לִי. מַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם, נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, אֵין טָעוּן כִּיבּוּס, לְפִי שֶׁאֵין טָעוּן כִּיבּוּס אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל בַּכֶּלִי וְרָאוּי לְהִזָּיָה: רָאוּי לְהִזָּאָה: לְמַעוּטֵי מַאי. לְמַעוּטֵי, קִיבֵּל פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָיה בִּכְלִי זֶה, וּפָחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָיה בִּכְלִי זֶה. דְּתַנְיָא, רַבִּי חֲלַפְתָּא בַּר שָׁאוּל אוֹמֵר, קִידֵּשׁ פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָיה בִּכְלִי זֶה, וּפָחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָיה בִּכְלִי זֶה, לֹא קִידֵּשׁ. אִיבָּעְיָא לְהוּ, בְּדָם, מַהוּ. הִלְכְתָא הִיא, וּמֵהִלְכְתָא לֹא נָמְרִינַן. אוֹ דִלְמָא, הָתָם, מַאי טַעֲמָא, דִּכְתִיב 'וְטָבַל בַּמַּיִם', הָכָא נַמִּי, כְּתִיב 'וְטָבַל בַּדָּם'. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְרִיקָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַף בַּדָּם, לֹא קִידֵּשׁ. אָמַר רָבָא, תַּנָּיָא, 'וְטָבַל', וְלֹא מְסַפֵּג. 'בַּדָּם', עַד שֶׁיְּהֵא בַּדָּם שִׁעוּר טְבִילָה מֵעִיקָּרוֹ. 'מִן הַדָּם', מִן הַדָּם שֶׁבָּעִנְיָן. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'בַּדָּם', דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'וְטָבַל', הֲוָה אֲמִינָא, אַף עַל פִּי דְּלֵיכָּא שִׁעוּר טְבִילָה מֵעִיקָּרוֹ, כְּתַב רַחֲמָנָא 'בַּדָּם'. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'בַּדָּם', הֲוָה אֲמִינָא, אֲפִילּוּ מְסַפֵּג, כְּתַב רַחֲמָנָא 'וְטָבַל'. 'מִן הַדָּם' שֶׁבָּעִנְיָן, לְמַעוּטֵי מַאי. אָמַר רָבָא, לְמַעוּטֵי שִׁירַיִם שֶׁבָּאֶצְבַּע. מְסַיַּע לְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁירַיִם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִין. אָמַר לֵיהּ רָבִין בַּר רַב אַדָּא לְרַב, אָמְרִי תַּלְמִידָךְ. אָמַר רַב עַמְרָם, תְּנִינָא, הָיָה מַזֶּה וְנִיתְּזָה הַזָּאָה מִיָּדוֹ, עַד שֶׁלֹּא הִזָּה, טָעוּן כִּיבּוּס. מְשֶׁהִזָּה, אֵין טָעוּן כִּיבּוּס. מַאי לָאו, הָכִי קָאָמַר, עַד שֶׁלֹּא נָמַר מִלְּהַזּוֹת, טָעוּן כִּיבּוּס. מְשֶׁנָּמַר לְהַזּוֹת, אֵין טָעוּן כִּיבּוּס. לֹא. הָכִי קָאָמַר, עַד שֶׁלֹּא יָצְתָה הַזָּאָה מִיָּדוֹ, טָעוּן כִּיבּוּס. מְשֶׁיָּצְתָה הַזָּאָה מִיָּדוֹ, אֵין טָעוּן כִּיבּוּס. אִיתְּיבֵיהּ אַבָּיֵי, נָמַר מִלְּהַזּוֹת, מְקַנֵּחַ יָדוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה, גָּמַר, אֵין. לֹא גָּמַר, לֹא. אָמַר לֵיהּ, גָּמַר, מְקַנֵּחַ יָדוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה. לֹא גָּמַר, מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ. בְּשִׁלְמָא, גָּמַר מְקַנֵּחַ יָדוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו'. אֶלָּא אֶצְבָּעוֹ, בְּמַאי מְקַנֵּחַ. אָמַר אַבָּיֵי, בִּשְׂפַת מִזְרָק, כְּדִכְתִיב 'כִּפּוֹרֵי זָהָב':

משנה נִיתַּז עַל הָעוֹר, עַד שֶׁלֹּא הוּפְשַׁט, אִינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס. מִשֶּׁהוּפְשַׁט, טָעוּן כִּיבּוּס, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מִשֶּׁהוּפְשַׁט אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס אֶלָּא מָקוֹם הַדָּם. וְדָבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה, וְרָאוּי לְכִיבּוּס, אֶחָד הַבֶּגֶד, וְאֶחָד הַשָּׂק, וְאֶחָד הָעוֹר, טְעוּנִין כִּיבּוּס. וְהַכִּיבּוּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, וּשְׁבִירַת כְּלֵי חֶרֶס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. וּמִרִּיקָה וּשְׁטִיפָה בִּכְלֵי נְחוֹשֶׁת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. זֶה חוֹמֶר בַּחַטָּאת מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים: **גמרא** מְנָהֲנֵי מִילֵּי. דְּתָנוּ רַבָּנָן, 'בֶּגֶד', אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד. מִנַּיִן לְרַבּוֹת עוֹר מִשֶּׁהוּפְשַׁט, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תִּכָּבֵס'. יָכוֹל, שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה עוֹר עַד שֶׁלֹּא הוּפְשַׁט, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בֶּגֶד', מַה בֶּגֶד הָרָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה, אַף כָּל הָרָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, 'בֶּגֶד', אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד. מִנַּיִן לְרַבּוֹת שַׂק

וכל

מקשה הגמרא: הָא תּוּ לָמָּה לִי – לשם מה חזר ושנה שהדם שטעון כיבוס הוא רק אם נתקבל בכלי, הלא כבר שנה שדם שנשפך על הרצפה אינו טעון כיבוס. מתרצת הגמרא: מַה טַּעַם קָאָמַר – התנא כתב כן כדי לבאר את הדין של נשפך הדם על הרצפה, שֶׁמָּה הַטַּעַם שדם שנִּשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ לתוך כלי, וניתן מהכלי על הבגד שאֵין טָעוּן כִּיבּוּם, לְפִי שֶׁאֵין טָעוּן כִּיבּוּם אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל בַּכֵּלִי לאחר השחיטה וְרָאוּי לְהִזָּיֶה, ודם זה שנשפך על הרצפה ולאחר מכן אספו לכלי, אינו ראוי להזאה.

שנינו במשנה: שדם שטעון כיבוס הוא רק אם נתקבל בכלי וְרָאוּי לְהַזָּאָה. שואלת הגמרא: לְמַעוּטֵי מַאי – מה נתכוין התנא למעט בתיבות 'וראוי להזאה', והלא כבר שנה שהדם טעון כיבוס רק אם נתקבל בכלי, ואז ממילא ראוי הוא להזאה. מיישבת הגמרא: לְמַעוּטֵי אם קִיבֵּל הדם מצואר הבהמה פָּחוֹת מִכְּדֵי שיעור הַזָּיָיה על המזבח בִּכְלִי זֶה, וקיבל שנית דם פָּחוֹת מִכְּדֵי שיעור הַזָּיָיה בִּכְלִי זֶה [–בכלי אחר], ולאחר מכן עירבם יחד בכלי אחד, וניתן מהכלי על הבגד, שאינו טעון כיבוס, כיון שלא נתקדש הדם באופן זה.

מביאה הגמרא מקור שהדם אינו מתקדש לחצאין: דְּתַנְיָא בברייתא העוסקת לגבי קידוש מי חטאת לטהר בהם טמאי מתים, רַבִּי חֲלַפְתָּא בַּר שָׁאוּל אוֹמֵר, מי פרת חטאת שקִּדֵּשׁ – שנתן מן האפר על המים [שבמעשה זה מתקדשים המים וניתן לטהר בהם טמא מת] שהיו בשני כלים, ולא היה אלא פָּחוֹת מִכְּדֵי שיעור הַזָּיָיה בִּכְלִי זֶה, וּפָחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָיה בִּכְלִי זֶה, ולאחר מכן נתנם בתוך כלי אחד, וכעת יש בהם שיעור הזייה, לֹא קִידֵּשׁ – אין המים קדושים לטהר בהם טמאי מתים.

אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה בְּדָם מַהוּ – מה הדין באופן זה בדם הקרבנות שקיבל בשני כלים, ובכל כלי לא היה כדי שיעור הזאה, ולאחר מכן עירבם ונתנם בכלי אחד. האם רק במי חטאת אין המים קדושים, משום שהִלְכְתָא הִיא – הלכה למשה מסיני, וּמֵהִלְכְתָא לֹא גָּמְרִינַן – ואין למדים מדין שהוא הלכה למשה מסיני, אוֹ דִלְמָא לֹא גָּמְרִינַן – או שמא הָתָם מַאי טַעֲמָא – שם במי חטאת הטעם הוא מִדִּכְתִיב (במדבר יט יח) 'וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם', ומכך שהניקוד הוא בַּמַּיִם ולא בְּמַיִם, משמע שיש לטבול את האזוב במים שכבר הוזכרו לעיל בענין קידוש המים, והיינו שכבר בשעת קידוש המים צריך להיות בכלי שיעור הזייה. ואם זהו הטעם שמי חטאת שקידשם לחצאין אינם קדושים, הָכָא נַמִּי – אף כאן לענין קבלת הדם יש לומר כן, שהרי גם כאן כְּתִיב (ויקרא ד ו) 'וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם', ומכך שהניקוד הוא 'בַּדָּם' ולא בְּדָם משמע שצריך שיהא בדם שיעור טבילה משעת קבלת הדם.

פושטת הגמרא את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי זֵירִיקָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַף בַּקבלת הדָּם אם קיבל לחצאין לֹא קִידֵּשׁ. ולפיכך שנה התנא שהדם שטעון כיבוס הוא רק אם הוא ראוי להזאה, כדי למעט קיבל הדם לחצאין, שאין דם זה ראוי להזאה על המזבח ואינו טעון כיבוס.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לדברי רבי אלעזר: אָמַר רָבָא, תַּנְיָא – שנינו כן בברייתא, כתוב (ויקרא ד ו) 'וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדַם וְהִזָּה מִן הַדָּם'. וממה שנאמר 'וְטָבַל', מיעט הכתוב וְלֹא מַסַּפֵּג – שצריך לטבול אצבעו בתוך הדם ולא לקנח מהדם שבשולי הכלי. וממה שנאמר 'בְּדַם', יש ללמוד עַד שֶׁיְּהֵא בָּדָם שִׁיעוּר טְבִילָה מֵעַיקָּרוֹ [–משעת הקבלה], וזאת למדים כאמור לעיל מכך שניקוד התיבה הוא 'בְּדַם' ולא בָּדָם. וממה שנאמר 'וְהִזָּה מִן הַדָּם', יש ללמוד מִן הַדָּם שֶׁבָּעַנְיָן, בסמוך תבאר הגמרא מה בא התנא למעט מזה.

מבארת הגמרא מדוע נצרך להכתב 'וטבל' ו'בדם' ולא היה די באחד מהם: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'בְּדָם', משום דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'וְטָבַל', הֲוָה אָמֵינָא – הייתי אומר שאַף עַל פִּי דְּלֵיכָּא שִׁיעוּר טְבִילָה מֵעַיקָּרוֹ [–משעת קבלת הדם], כשר הדם להזאה, לפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'בְּדָם', שמתיבה זו משמע שצריך שיהא בדם שיעור הזאה מתחילתו. וְכמו כן אִי כָּתַב רַחֲמָנָא רק 'בְּדָם' ולא היה כותב 'וטבל', הֲוָה אָמֵינָא שאַפִּילּוּ אם מְסַפֵּג הדם שבשולי הכלי כשר הדם להזאה, לפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'וְטָבַל', שמתיבה זו משמע שעליו לטבול בתוך הכלי ולא לקנח מהדם שבשוליו.

הגמרא מבארת מה נתמעט מדרשת הברייתא 'מן הדם שבענין'. שואלת הגמרא: התנא שדרש מהתיבות 'מן הדם' מִן הַדָּם שֶׁבָּעִנְיָן, לְמַעוּטֵי מַאי – מה נתכוין למעט בדרשה זו. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, לְמַעוּטֵי שִׁירַיִּים שֶׁנשארו בָּאֶצְבַּע הכהן מההזאה הקודמת שפסולים להזאה, וצריך הכהן לקנח אצבעו משיירי הדם שבו, ולטבול אצבעו שוב לפני ההזאה הבאה. ולפי זה, מְסַיֵּיע לְרַבִּי אֶלְעָזָר שאף הוא אמר כן, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁירַיִּים שֶׁבָּאֶצְבַּע הכהן, פְּסוּלִין.

הגמרא מביאה ברייתא הסותרת את דברי רבי אלעזר: אָמַר לֵיהּ רָבִין בַּר רַב אָדָא לְרַב, אָמְרִי לי תַּלְמִידָךְ שאָמַר רַב עַמְרָם, תְּנִינָא – שנינו בברייתא, הָיָה הכהן מַזֶּה באצבעו מדם חטאות הפנימיות, וְנִיתְּזָה הַזָּאָה מִיָּדוֹ על הבגד, אם עַד שֶׁלֹּא הָזָּה, טָעוּן הדם כִּיבּוּם, אבל אם מִשֶּׁהִזָּה, אֵין טָעוּן כִּיבּוּם. ודייק רב עמרם, מַאי לָאו, הָכִי קָאָמַר [–כך נתכוין לומר], שעַד שֶׁלֹּא נָמַר מִלְּהַזּוֹת את כל ההזאות וניתזה ההזאה מידו על הבגד, טָעוּן כִּיבּוּם, ואף אם הדם הניתז בין הזאה להזאה היה מהשיריים שבידו, ורק מִשֶּׁנָּמַר לְהַזּוֹת את כל ההזאות וניתז על הבגד, אֵין טָעוּן כִּיבּוּם. הרי מבואר ששיירי הדם בשרים להזאה ודלא כרבי אלעזר שפסלם, שאם היו פסולים לא היה הדם טעון כיבוס.

רב מיישב את קושיית רב עמרם: לֹא – לא זו כוונת התנא, אלא הָכִי קָאָמַר – כך היתה כוונתו, שעַד שֶׁלֹּא יָצְתָה הַזָּאָה מִיָּדוֹ – שטבל אצבעו בדם ובעוד הדם בידו ניתז על הבגד, טָעוּן כִּיבּוּם, אבל מִשֶּׁיָּצְתָה הַזָּאָה מִיָּדוֹ – שכבר היזה ונותרו בידו רק השיריים, ומהם ניתז על הבגד, אֵין טָעוּן כִּיבּוּם, כיון ששיירי הדם שבאצבע פסולים להזאה.

הגמרא מביאה משנה הסותרת את דברי רבי אלעזר: אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי, שנינו במסכת פרה (פ"ג מ"ט), נָמַר מִלְּהַזּוֹת מדם הפרה את שבע ההזאות, מְקַנֵּחַ את הדם שבידוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה, משום שיש לשרוף אף את דם הפרה, שנאמר (במדבר יט ה) 'וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ'. ומדייק אביי מדברי המשנה, נָמַר, אִין – כן, כלומר שרק לאחר שגמר להזות את כל ההזאות, יש לו לקנח את ידו, אבל כל עוד שלֹּא נָמַר את כל ההזאות, לֹא, אינו צריך לקנח את ידו בין הזאה להזאה, ומוכח ששיירי הדם שבאצבע הכהן כשרים להזאה.

אָמַר לֵיהּ רבא, כוונת התנא היא, שכשנָּמַר להזות כל ההזאות מְקַנֵּחַ כל יָדוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה, כדי שאף הדם שנותר בידו ישרף עם הפרה. אבל כל עוד שלֹּא נָמַר מלהזות, מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בלבד, כדי שלא ישארו שיירי הדם מההזאה הקודמת על אצבעו ויפסלו את ההזאה הבאה.

מבררת הגמרא: בְּשֶׁלָּמָא שכשנָּמַר להזות מְקַנֵּחַ יָדוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט ה) 'וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו', ולכך מקנח את הדם שבידו בפרה שישרף הדם יחד עם הפרה, אֶלָּא את אֶצְבָּעוֹ לאחר כל הזאה והזאה בְּמַאי מְקַנֵּחַ, הלא אינו יכול לקנחה בגוף הפרה, שהרי תתלכלך אצבעו מגוף הפרה וידבקו לה נימין. אָמַר אַבַּיֵי, בין כל הזאה והזאה מקנח אצבעו בְּשָׂפַת מִזְרָק – כלי שרת שממנו זורקים את הדם למזבח, וּכְדִרְכְתִיב (עזרא א ט) 'כְּפוּרִי זָהָב', שקראם כך על שם שהיה הכהן מקנח את אצבעו בהם משיירי הדם לאחר כל הזאה והזאה.

משנה

משנתינו דנה מתי עור שניתז עליו דם חטאת טעון בכיבוס: נִיתַּז דם עַל הָעוֹר, עַד שֶׁלֹּא הוּפְשַׁט מהבהמה, אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּם. משום שצריך שיהיה הבגד ראוי לקבל טומאה בלא חסרון מלאכה, וקודם שהופשט חסרה לו הפשטה. אך אם ניתז על העור מִשֶּׁהוּפְשַׁט, אף שעדיין לא נתקן להיות בגד, כיון ועדיין מחוסר מחשבה הוא, טָעוּן כִּיבּוּם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף

המשך בעמוד נב

וְכָל מִינֵי בְּגָדִים, שאינם מצמר ופשתים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ו כ) 'אֲשֶׁר
יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס', שגם דם שניתז על בגדים אלו טעונים כיבוס.
יָכוֹל, שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אף דם שניתז על עוֹר מַשֶּׁהוּפְשַׁט, שעדיין לא
נתקן להיות כלי, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בֶּגֶד', לומר שמה 'בֶּגֶד' הוא דָּבָר
הַמְקַבֵּל טוּמְאָה, אַף כׇּל דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה, ועור שהופשט שלא
נתקן להיות כלי, אינו מקבל טומאה, ולכך אם ניתז עליו דם חטאת
אינו טעון כיבוס.

הגמרא מבררת איזה בגד ראוי לקבל טומאה ואינו מקבלה: מַאי
בֵּינַיְיהוּ – במה נחלקו, כלומר, היכן מצינו בגד שהוא ראוי לקבל
טומאה ועדיין אינו מקבלה, שבזה נחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר
אם טעון כיבוס או לא. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מַטְלִית פְּחוּתָה
מִשָּׁלֹשׁ אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ – המחלוקת בינם הוא, בבגד שגודלו פחות
משלש אצבעות על שלש אצבעות, שאינו מקבל טומאה כיון
שהוא קטן, וראוי לקבל טומאה כמו שיבואר. מַאן דְּאָמַר רָאוּי –
רבי יהודה שמרבה כל שראוי לקבל טומאה אף שעדיין אינו מקבל
טומאה, הָא נַמִּי רָאוּי – אף בגד זה ראוי לקבל טומאה וטעון כיבוס,
דְּאִי בָּעֵי חָשִׁיב עֲלֵיהּ – שהרי אם ירצה, יחשוב להשתמש בבגד זה
כדי לתקן חלוקו, ואז יקבל טומאה. וּמַאן דְּאָמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל
טוּמְאָה – אבל רבי אלעזר שסובר שרק דבר שמקבל טומאה טעון
כיבוס, הָא מִיהָא לָאו בַּת קַבּוּלֵי טוּמְאָה הִיא – בגד זה, עדיין אינו
מקבל טומאה, ולכך אינו טעון כיבוס.

רבא מבאר שבבגד גדול יש אופן שראוי הוא לקבל טומאה ואינו
מקבלה: רָבָא אָמַר, בֶּגֶד שֶׁחִישֵּׁב עָלֶיהָ לְצוּרָה אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ –
המחלוקת בין רבי יהודה לרבי אלעזר הוא בבגד גדול שחשב
לרקום עליו צורות, שכל זמן שלא רקם עליו, אינו מקבל טומאה.
מַאן דְּאָמַר רָאוּי – רבי יהודה שמרבה כל בגד שראוי לקבל
טומאה, אף שאינו מקבל טומאה, הָא נַמִּי רָאוּי – בגד זה ראוי הוא
לקבל טומאה וטעון כיבוס, דְּאִי בָּעֵי מְבַטֵּיל לֵיהּ לְמַחֲשַׁבְתֵּיהּ –
שהרי יכול לבטל מחשבתו שחשב לרקום עליו צורות, ויהיה כלי
גמור לקבל טומאה. וּמַאן דְּאָמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה – ולרבי
אלעזר שסובר שרק דבר שכבר מקבל טומאה טעון כיבוס, אין בגד
זה טעון כיבוס, משום דַּהֲשְׁתָּא מִיהָא לָאו בַּת קַבּוּלֵי טוּמְאָה הִיא –
כל זמן שלא ביטל מחשבתו אינו מקבל טומאה.

הגמרא מביאה אופן נוסף בשם רבא: רָבָא אָמַר, עוּצְבָּא דְּחִשִּׁיב עָלָּהּ
לְקָצָעָה, אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ – המחלוקת בין רבי יהודה לרבי אלעזר
היא, בשטיח שעומד לשבב עליו או לאכול עליו, שחשב לעגלו
וליפותו. ושטיח זה ראוי לקבל טומאה גם בלי הקיצוע, אלא
שמחמת שחשב לקצעו אינו מקבל טומאה עד שיקצעו. ובזה
נחלקו, מַאן דְּאָמַר רָאוּי – רבי יהודה שמרבה כל בגד שראוי לקבל
טומאה, הָא נַמִּי רָאוּיָה – שטיח זו ראוי הוא לקבל טומאה, שהרי
יכול לבטל מחשבתו שחשב לקצעה, ולכך טעון כיבוס. וּמַאן דְּאָמַר
דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה – ורבי אלעזר שסובר שרק דבר שכבר מקבל
טומאה טעון כיבוס, הָא לָאו מְקַבְּלָה טוּמְאָה עַד דִּמְקַצַּע לָהּ – שטיח
זה, אינו מקבל טומאה, עד שיקציע אותו ויהיה כלי גמור, ולפני
הקיצוע אינו טעון כיבוס.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבא, שעוצבא שחשבה עליה
לקוצעה אינה מקבלת טומאה עד שיקצענה: וְהַתַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן
בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, עוּצְבָּא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ לְקָצָעָה טְהוֹרָה עַד שֶׁיְּקַצְּעֶנָּה,
ומבואר כדברי רבא, שעוצבא שחשב עליה לקצעה אינה מקבלת
טומאה, רק לאחר שיקציענה.

שנינו במשנה: אֵין טָעוּן כִּיבּוּם כו' אלא מקום הדם. הגמרא מבארת
מהיכן נלמד דין זה: מְנָא הָנֵי מִילֵּי. משיבה הגמרא: דְּתָנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל
הייתי לומר, שאם נָתַז עַל מִקְצָת בֶּגֶד, יְהֵא כָּל הַבֶּגֶד טָעוּן כִּיבּוּם,
תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ו כ) 'אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ', לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שטעון כיבוס,
אֶלָּא מָקוֹם שניתז עליו דָּם בִּלְבָד.

שנינו במשנה: וּדָבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה [וכו']. ומדייקת
הגמרא מלשון התנא, שִׁסְתָמָא כְּרַבִּי יְהוּדָה – שרבי סתם כשיטת
רבי יהודה הסובר שאף עור המחוסר מחשבה, אם אינו מחוסר
מעשה, טעון כיבוס, כיון שחובת כיבוס היא על בגד הראוי לקבל
טומאה, אף שעדיין חסרה לו מחשבה, ואינו מקבל טומאה.

שנינו במשנה: שצריך שיזה הדבר שניתז עליו הדם רָאוּי לְכִיבּוּם.
הגמרא מבארת מה בא התנא למעט: כוונת התנא לְמַעוּטֵי כְּלִי,
בגון כלי עץ וכלי מתכת, שאם ניתז עליהם דם חטאת, אינם
טעונים כיבוס, משום דְּבַר גְּרִידָה הוּא – שאפשר לגרד את הדם
מעל הכלי.

שנינו במשנה: אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הַשָּׂק כו' ואחד העור, טעונין כיבוס.
מדברי משנתינו משמע ששייך לכבס עור. תמהה הגמרא: לְמֵימְרָא
– האם ניתן לומר דְּעוֹר בַּר כִּיבּוּם הוּא, וּרְמִינְהוּ – וקשה ממה
ששנינו במסכת שבת (קמב:), הָיְתָה עָלָיו לַשְׁלֶשֶׁת – נפל על כר של
בגד גיעול של רוק או צואה, מְכַנְּחָהּ בְּפִמְרְטוּט בשבת, ואינו נותן
עליה מים לנקותה ולהעבירה, מפני שהוא מכבס. ואם הָיְתָה
לשלשת זו (עַל) על כר שֶׁל עוֹר, נוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְלֶה –
שוטפה במים עד שתתנקה. ומזה שמותר לשפוך עליה מים,
מבואר שאין כיבוס בעור. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא,
הָא רַבָּנָן הָא אֲחֵרִים – מה ששנינו במשנתינו ששייך כיבוס בעור,
זה כ'אחרים' הסוברים ששייך כיבוס בעור, והמשנה שסברה שלא
שייך כיבוס בעור, זה כשיטת רבנן הסוברים שלא שייך כיבוס
בעור. והגמרא מביאה היכן נחלקו בזה רבנן ואחרים. דְּתַנְיָא, הַבֶּגֶד
וְהַשָּׂק שניתז עליהם דם חטאת מְכַבְּסָן, וְהַכְּלִי וְהָעוֹר שניתז עליהם
דם חטאת, מְנַגְּרוֹ, ואינו מכבס את העור, כיון שלא שייך בו כיבוס.
אֲחֵרִים אוֹמְרִים, הַבֶּגֶד וְהַשָּׂק וְהָעוֹר שניתז עליהם דם חטאת,
מְכַבְּסָן, וְהַכְּלִי מְנַגְּרוֹ.

הגמרא מבארת מעשה לפי מחלוקת זו: כְּמַאן אָזְלָא – כשיטת מי
הולך, הָא דְּאָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי, זִימְנִין סַגִּיאִין הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ
דְּרַב – זמנים רבים הייתי עומד לפני רב לשמשו, וְשַׁכְשִׁיכִי לֵיהּ
מָסָאנֵיהּ בְּמַיָּא – והייתי משכשך את נעליו במים בשבת. כְּמַאן
כְּרַבָּנָן – וודאי שעשה כן משום שסובר כרבנן הסוברים שלא שייך
כיבוס בעור, ולכך שכשך את עור הנעלים במים בשבת.

רבא מקשה על תירוץ אביי לעיל ודוחה אותו: אָמַר רָבָא, וּמִי אִיבָּא
לְמַאן דְּאָמַר עוֹר לָאו בַּר כִּיבּוּם הוּא – האם יש מי שסובר שלא
שייך כיבוס בעור, וְהָכְתִיב (ויקרא יג נח), וְהַבֶּגֶד אוֹ הַשְׁתִי אוֹ הָעֵרֶב,
אוֹ כָּל כְּלִי הָעוֹר, אֲשֶׁר תִּכַּבֵּס, הרי ששייך כיבוס בעור, וחזרה
קושיית הגמרא מהמשנה בשבת ששנינו בה שלא שייך כיבוס
בעור. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, קְרָא וּמַתְנִיתִין בְּרַבִּין –
הפסוק לגבי כיבוס בגד מעור שהיה בו צרעת, ומשנתינו שמבואר
בה ששייך כיבוס בעור, מדברים בעורות רכים, שמחמת שהם
רכים שייך בהם כיבוס, כִּי פְּלִיגִי, בְּקָשִׁין – והמחלוקת של רבנן
ואחרים אם שייך כיבוס בעור או לא, הוא בעורות קשים.

מבארת הגמרא: (והאמר) [וְהָא דְּאָמַר] רַב חִיָּיא וְיִמְנִין סַגִּיאִין הֲוָה
קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב, וְשַׁכְשִׁיכִי לֵיהּ מָסָאנֵיהּ בְּמַיָּא, לדברי רבא צריך
לומר שמדובר בְּקָשִׁין – בנעלים העשויות מעורות קשים, וּכְשיטת
רַבָּנָן הסוברים שלא שייך כיבוס בעורות קשים, כיון שבעורות
רכים שייך כיבוס לדברי הכל, והיה אסור לו לנקותם בשבת.

רבא חוזר בו ממה שהעמיד את הפסוק בעורות רכים: חָדַר אָמַר
רָבָא – לאחר מכן חזר בו רבא ואמר, לָאו מִילְּתָא הִיא דְּאַמְרִי –
הדבר שאמרתי שהפסוק בפרשת נגעים מדבר בעורות רכים, אינו
כלום. משום שהאם נִיקּוּ נַיְמָא לֵיהּ לִקְרָא – נעמוד ונעמיד את
הפסוק דְּכִי כְּתִיבָן בְּרַבִּין כְּתִיבָן – שהעורות שהתזכרו בפסוק הם רק
עורות רכים, מִי לֹא עָסְקִינַן בִּכְלֵי אַכְפְלִגְיָא – והאם לא מדובר גם
בעורות קשים ושלוקים הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם, וְגַם עליהם קָאָמַר
רַחֲמָנָא נִיתְּעֵי כִּיבּוּם – שטעונים כיבוס, ומוכח שגם קשים ניתנים
לכיבוס.

רבא דוחה באופן אחר את הראיה מהפסוק של צרעת: אֶלָּא אָמַר
רָבָא, אין להוכיח מדין כיבוס הבגד לאחר שהיתה בו צרעת
שאפשר לכבס גם עור קשה, כיון שבְּצָרַעַת, כֵּיוָן דְּמִגּוּפֵיהּ קָא
פָּרְחָה – כיון שפורחת היא מתוך הערור עצמו, מֻחְלָּחְלָא לֵיהּ, וּמְשַׁוֵּי
לָהּ רַבּוּ – הרי הצרעת מחלחלת לתוך העור, ואף עור שהיה קשה
נעשה רך וניתן לכיבוס.

רבא מקשה על תירוצו: אָמַר רָבָא, אִי קַשְׁיָא לִי הָא קַשְׁיָא לִי – מה
שקשה לי כאן, הוא זה,

וכל מיני בגדים. השירים והכלך וסריקין: יכול שאני מרבה עור משהופשט. גרסינן ברבי אלעזר משהופשט מיד בלא שום תיקון: מה בגד המקבל טומאה. דרבי אלעזר גמר בגד דהכא מבגד האמור בשרצים (ויקרא יא) שהוא מקבל טומאה ואינה מחוסר מחשבה: מאי בינייהו. במאי פליגי היכן מצינו בגד הראוי לקבל טומאה ואינה מקבלה ויליף ר' יהודה מיניה: דאי [בעי] חשיב עלה. לתקן חלוקו: רבא אמר. בגד גדול נמי משכחת לה דראוי לקבל ואינו מקבל כגון שחישב עליו לציירו במעשה רוקם דכל כמה דלא ציירי' או מבטל למחשבתו לאו כלי הוא: דאי בעי מבטל ליה למחשבתו. הא דקיימא לן מחשבה אינה מוציאה מידי מחשבה לענין הוציאו מתורת טומאה תנן לה (כלים פרק כה משנה ט) דמשירדו לטומאתן במחשבה אין מחשבה חוזרת ומוציאתן אבל להורידן לטומאה קי"ל (שם) כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה: עוצבא. שטיח לאכול עליו או לשכב עליו ורובן מן העור ויש שעושין מן הבגד וקי"ל שאם חישב עליו לעוצבא אין צריך קיצוע דדוייניי"ר בלע"ז ליפותו דבלאו קיצוע חזי לעוצבא בב"ק מייתי לה בפ' מרובה (דף סו:) אבל היכא דחשיב עליה לקוצעה אינה מקבלת טומאה עד שיקצענה כדאמרינן לקמן או יבטל מחשבתו הילכך בגד שעומד לעוצבא וחישב עליה לקוצעה הרי ראוי לקבל טומאה דאי בעי מבטל למחשבתיה ואינו מקבל עדיין ובהא פליגי לרבי יהודה כל בגד במשמע ויש בגד שאינו מקבל טומאה אלא ראוי לטומאה ור' אלעזר כבגד האמור בשרצים בעינן: והתניא. בניחותא: עד שיקצענה. או יבטל מחשבתו דקי"ל (שם) כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה: דבר גרידה הוא. דאין מכבסים [אותו] אלא גורדו: היתה עליו לשלשת. במס' שבת תנן לה היתה על הכר של בגד גיעול של רוק או של צואה מקנחו בסמרטוט בשבת ואינו נותן עליה מים לכלותה להעבירה מפני שהוא מכבס וכיבוס אב מלאכה הוא היינו מלבן ואם היתה לשלשת זו על כר של עור נותן עליה מים עד שתכלה בשטיפת מים ומיהו שפשופי בידים לא ומדקתני נותן עליה מים ש"מ אין כיבוס בעור: מכבסו. גבי דם חטאת קאי: מסאניה. בשבת: קרא. גבי נגעים דכתיב (ויקרא יג) כיבוס בעור: ומתני'. דהכא דקתני העור טעון כיבוס: ברכין. ודברי הכל וכי פליגי אחרים ורבנן בקשין: לאו מילתא היא דאמרי. לאוקומי קרא ברכין דהא קרא סתמא כתיב לא שנא רך ולא שנא קשה דמי לא עסקינן דקרא אפילו אכסלגיא קאמר דקשין הן אכסלגיא עור שלוק וקשה: ומשויא ליה רך. הילכך קרא דצרעת אפילו בקשין ומתניתין ברכין ופלוגתא בקשין:

כרים

וְכָל מִינֵי בְגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר עָלֶיהָ תְּכַבֵּס'. יָכוֹל, שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה עוֹר מִשֶּׁהוּפְשַׁט, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בֶּגֶד', מַה 'בֶּגֶד' דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה, אַף כָּל דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אָמַר אַבַּיֵי, מַטְלִית פְּחוּתָה מִשָּׁלֹשׁ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. מַאן דְּאָמַר רָאוּי, הָא נַמִּי רָאוּי, דְּאִי בָּעֵי, חָשִׁיב עֲלֵיהּ. מַאן דְּאָמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה, הָא מִיהָא, לָאו בַּת קַבּוּלֵי טוּמְאָה הִיא. רָבָא אָמַר, בֶּגֶד שֶׁחִישֵּׁב עָלֶיהָ לְצוּרָה, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. מַאן דְּאָמַר רָאוּי, הָא נַמִּי רָאוּי, דְּאִי בָּעֵי, מְבַטֵּיל לֵיהּ לְמַחֲשַׁבְתֵּיהּ. מַאן דְּאָמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה, הַשְׁתָּא מִיהָא, לָאו בַּת קַבּוּלֵי טוּמְאָה הִיא. רָבָא אָמַר, עוּצְבָּא דְּחַשִּׁיב עֲלָהּ לְקָצְעָהּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. מַאן דְּאָמַר רָאוּי, הָא נַמִּי רְאוּיָה. מַאן דְּאָמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה, הָא, לָאו מְקַבְּלָה טוּמְאָה עַד דִּמְקַצַּע לָהּ. וְהָתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, עוּצְבָּא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ לְקָצְעָהּ, טְהוֹרָה עַד שֶׁיַּקְצִיעֶנָּה: אֵין טָעוּן כִּיבּוּס כו': מְנָא הָנֵי מִילֵּי. דְּתָנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל, נִתַּז עַל מִקְצָת בֶּגֶד, יְהֵא כָּל הַבֶּגֶד טָעוּן כִּיבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יִזֶּה', לֹא אָמַרְתִּי לְךָ אֶלָּא מְקוֹם דָּם בִּלְבָד: דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה [וְכו']: סְתָמָא, כְּרַבִּי יְהוּדָה. רָאוּי לְכִיבּוּס, לְמַעוּטֵי כְּלִי, דְּבַר גְּרִידָה הוּא: אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הַשַּׂק כו': לְמֵימְרָא, דְּעוֹר בַּר כִּיבּוּס הוּא, וּרְמִינְהוּ, הָיְתָה עָלָיו לַשְׁלֶשֶׁת, מְקַנְּחָהּ בַּסְּמַרְטוּט. הָיְתָה (עַל) שֶׁל עוֹר, נוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְלֶה. אָמַר אַבַּיֵי, לֹא קַשְׁיָא. הָא רַבָּנָן, הָא אֲחֵרִים. דְּתַנְיָא, הַבֶּגֶד וְהַשַּׂק, מְכַבְּסוֹ. הַכְּלִי וְהָעוֹר, מְגָרְרוֹ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, הַבֶּגֶד וְהַשַּׂק וְהָעוֹר, מְכַבְּסוֹ. וְהַכְּלִי, מְגָרְרוֹ. כְּמַאן אָזְלָא, הָא דְּאָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִּׁי, זִימְנִין סַגִּיאִין, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב, וְשַׁכְשִׁיכִי לֵיהּ מְסָאנֵיהּ בְּמַיָּא. כְּמַאן, כְּרַבָּנָן. אָמַר רָבָא, וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר, עוֹר לָאו בַּר כִּיבּוּס הוּא. וְהָכְתִיב, 'וְהַבֶּגֶד אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב, אוֹ כָל כְּלִי הָעוֹר, אֲשֶׁר תְּכַבֵּס'. אֶלָּא אָמַר רָבָא, קְרָא וּמַתְנִיתִין, בְּרַכִּין. כִּי פְּלִיגִי, בְּקָשִׁין. (והאמר) [וְהָא דְּאָמַר] רַב חִיָּיא, זִימְנִין סַגִּיאִין, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב, וְשַׁכְשִׁיכִי לֵיהּ מְסָאנֵיהּ בְּמַיָּא. בְּקָשִׁין, וּכְרַבָּנָן. הֲדַר אָמַר רָבָא, לָאו מִילְּתָא הִיא דְּאַמְרִי. נֵיקוּ, נֵימָא לֵיהּ לִקְרָא, דְּכִי כְּתִיבָן, בְּרַכִּין כְּתִיבָן. מִי לֹא עָסְקִינַן, בִּכְלֵי אַכְסָלְגִּיָּא הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם, וְקָאָמַר רַחֲמָנָא נִיבָּעֵי כִּיבּוּס. אֶלָּא אָמַר רָבָא, צָרַעַת, כֵּיוָן דְּמִגּוּפֵיהּ קָא פָּרְחָה, מְחַלְחְלָא לֵיהּ, וּמְשַׁוֵּי לָהּ רַךְ. אָמַר רָבָא, אִי קַשְׁיָא לִי, הָא קַשְׁיָא לִי.

כרים

כיבוס דהא אינו ראוי וכל שכן אי גרסינן עד שלא הופשט שיש הוכחה שלאחר הפשט מקבל טומאה בלא שום מעשה עד כאן הגה"ה ותימה בפ' במה טומנין (שבת דף מט:) משמע דאין עור מקבל טומאה עד לאחר עיבוד דתניא עורות בין עבודים בין שאינן עבודים מותר לטלטלן בשבת ולא אמרו עבודים אלא לענין טומאה בלבד ופי' שם בקונטרס דאין עור מקבל טומאה עד לאחר עיבוד ושמא יש לפרש דאחר עיבוד אפילו מחשבה לא בעי אבל קודם עיבוד בעי מחשבה וה"ר חיים מפרש בשם ריב"א דהתם מיירי באותם שעורותיהם כבשרם דתנן בפ' העור והרוטב (חולין דף קכב.) וכולן שעיבדן או שהלך בהן כדי עבודה טהורין וה"ק לא אמרו שיש חילוק בין עבודין לשאין עבודין אלא לענין טומאה ובאותם שעורותיהן כבשרם דקודם עיבוד טמאין בכזית כדין בשר המת ונבלה ודשרץ בכעדשה ולאחר עיבוד טהורין עד שיהא בו חמשה על חמשה כדין עור וא"ת דמשמע הכא דעור משהופשט אפילו לח מקבל טומאה במחשבה דהא דומיא דעור שלא הופשט קמרבי דהוי לח ומדחשיב מנא במחשבה לענין טומאה אם כן מותר לטלטלו בשבת כדאשכחן בפרק כל הכלים (שבת דף קכג.) במחט שאינה נקובה בגלמי דכיון דזימנין דמימלך עלה ומשוי לה מנא שרי לטלטלו וקשה מכאן לר"ת דמפרש בבמה טומנין (שם דף מט.) גבי טומנין בשלחין ומטלטלין אותן דמיירי ביבשין אבל לחין לא משום דקשיא ליה ההיא דכל כתבי הקדש (שם דף קטז:) גבי מפשיטין את הפסח עד החזה דקאמר לא נטלטל עור אגב בשר אבל בלא בשר לא וכן בפ"ק דביצה (דף יא:) גבי עור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחילתן קאמר מהו דתימא טעמא דב"ה משום דחזי למזגא עליה ואפילו בעי"ט קמ"ל כו' וי"ל דאע"ג דמקבל טומאה במחשבה כאן (דלא שכרה) שייחדה לישיבה בעוד שהוא לח אסור לטלטל וכן צ"ל גבי מחט שניטל חררה או עוקצה דאסרינן לטלטלה אע"ג דאם איתקנא למתוח טמאה כדתנן במס' כלים (פרק יג מ"ה) ובקונטרס פי' בפ' כל כתבי הקודש (שבת דף קכ.) דההיא דבמה טומנין דעור בהמה גסה ולפירושו צריך לאוקומה נמי ההיא דביצה בבהמה דקה כי ההיא דכל כתבי דגבי פסח וטעמא דעור בהמה דקה לא חזיא למזגא כולי האי והא דתנן בפרק כל כתבי (שם) פורסין עור של גדי כו' צריך להעמידה (כ"ש) כשייחדו לישיבה אי נמי בדליקה התירו טפי כדאמר התם ולפר"ת אתי שפיר דמיירי ביבשין כי ההיא דבמה טומנין (שבת דף מט.): מאי בינייהו. פירוש לרבי יהודה על כרחין איירי קרא בבגד דאינו מקבל טומאה אלא דראוי לקבל ולרבי אלעזר איירי קרא בבגד דמקבל טומאה אבל בבגד הראוי ואינו מקבל לא בעי כיבוס והשתא איזה בגד הוא זה הראוי ואינו מקבל ואיכא בינייהו לרבי יהודה בעי כיבוס ולרבי אלעזר לא בעי כיבוס: לשלשת פירש בערוך צואת תרנגולין:

מקנחה בסמרטוט. אבל ליתן מים אסור משום דשרייתו זהו כיבוסו והא דאמר בפ"ק דביצה (דף יח.) נדה מערמת וטובלת בבגדיה אומר ר"ת דלא חשיב כיבוס משום דהוי דרך לכלוך ויותר מתלכלכים בגדים כשנכנסה בנהר לבושה ממה שמתכבסין וכן תיכי חלילתא דבריש במה אשה (שבת דף נז.) לא אסרינן אלא שמא תטלם ותעבירם ארבע אמות בשבת

ברשות הרבים ולא משום שרייתן זהו כיבוסן דדרך טינוף הוא ומהאי טעמא נמי שרי לקנח ידיו במפה בשבת: **אי** הכי שלחים נמי. ה"ר חיים גריס שחלים: **אלא** מתרי תלת חומרי נקט. תימה מ"מ קשה זה חומר דמשמע זה חומר ותו לא בדדייקינן בפ' הזהב (ב"מ דף נז:) [גבי] אלו דברים שאין להם אונאה בשלמא הדיוט זה חומר ותו לא אלא הקדש זה חומר ותו לא ומיהו בלאו הכי קשה התם מאי קאמר בשלמא הדיוט זה חומר ותו לא אבתי איבא (בעי) תשלומי כפל דאיתיה בהדיוט וליתיה בהקדש ושומר חנם שנשבע להדיוט ואין נשבע להקדש ואית דלא גרס התם ותו לא הכי פירושא בשלמא בהדיוט שייך למיתני זה חומר לפי שמועטות חומרות של הדיוט משל הקדש וכשמוצא [חומרא] שייך למיתני זה חומר עליה אבל חומרי דהקדש משל הדיוט נפישן ואינו שום חידוש דליתני עלה זה חומר ולפירוש זה ניחא הבא וכן במסכת ערכין בפרק האומר משקלי עלי (דף יט:) דקתני זה חומר בנדרים מבערכין ובגמ' חשיב טפי מברייתא ואי גרסינן ותו לא יש לפרש משום דחומרא באונאה שכיחא אבל חומרא דחיוב ד' וה' וכפל ושבועת שומר חנם ותשלומי שומר שכר לא שכיח האי חומרא בהדיוט אלא הקדש זה חומר ותו לא אבתי איבא טובא דשכיחי ולפירוש זה לא מיתרצא הך דשמעתין וההיא דערכין: **לא** שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת אבל שייר בה כדי מעפורת חיבור. מילתיה דר"ה איתמר בהעור והרוטב (חולין דף קכג:) אההיא דטלית שהתחיל בה לקורעה כיון שנקרע בה רובה שוב אינו חיבור וטהורה ומשמע דטהורה לגמרי ותימה אמאי אינה טמאה מגע מדרס כדאמר בפ' בהמה המקשה (שם דף עב:) שלשה על שלשה שנחלק טהורה מן המדרס אבל טמא מגע מדרס דברי רבי מאיר ומסיק התם בשלש על שלש הבאות מבגד גדול לכולי עלמא בשעת פרישתן מאבידתן מקבלות טומאה מאבידתן ואפי' מירי הך דטלית בשלא נטמאה מדרס אלא מגע טומאה בעלמא מ"מ כל כמה דאשתייר בה שלש על שלש שהוא שיעור טומאת מגע לא פקעה מינה טומאת מגע ואי לאו הך דשמעתין הוה מצינן למימר דטהורה דקתני מן המדרס קאמר והא דלא קתני אבל טמא מגע מדרס דקתני בבהמה המקשה משום דלא נחת להשמיענו חידוש של טהרה אלא קמ"ל אע"ג דטלית גדולה (הרבה יותר) עדיין יותר מגג על ג' אפ"ה טהורה מן המדרס הואיל ולא חזיא למלאכתו ראשונה [להתעטף] אבל קשה מהך שמעתא דאי לא פקעה מינה טומאת מגע היאך מכניסו הא אבתי טמא הוא מ"מ

רש"י

כרים וכסתות דרכין נינהו. דאין עושין אותן אלא מעור רך שיהא נוח לישכב עליו: **בכסוי.** משפשף צדו זה על צדו זה כדרך המכבס בגדים אוחז הבגד בשתי ידיו ומשפשף: **לא שמיה כיבוס.** הילכך נותן עליו מים עד שתכלה שרי בעור ואפילו רך ולקמן פריך אי הכי בגד נמי כיבוס לא [הוי אלא] על ידי כסכוס: **בגד נמי.** יתן עליו מים ואמאי תנא מקנחה בסמרטוט: **זרע פשתן כמים חייב.** כדמפרש ואזיל: **דמיקדח.** צומח במים והויא לה זריעה: **הכי גרסינן** אי הכי חיטי ושערי נמי הנך אית להו רירא אי הכי שלחים נמי התם קעביד לישה: **הנך אית להו רירא.** זרע פשתן במים נפקא רירא מיניה ומדבקי אהדדי: **אי הכי שלחים נמי.** אי משום דמדבקי ברירייהו מחייבין להו בשלחים נמי עורות שאינן עבודין ונתנן במים רירא קנפקא מינייהו: **ומשני התם.** גבי זרע פשתן כי מדבקת ברירא דנפקי מינייהו הוי תולדות לישה אבל שלחים לא שייבא בדיבוקא דידהו ענין לישה: **אמר ליה רב פפא.** לאחר שישב לו המתורגמן: **הדר אוקי.** באותה שעה חזר ואמר למתורגמן עמוד והשמע לרבים שאני חוזר בי ממה שדרשתי: **ולכי חרם.** בתר כיבוס כתיב: **והאיכא.** אבתי חומר בחטאת שהרי יש בהן דמן נכנס לפנים מה שאין בשאר קדשים: **ומשני בחטאות החיצונות** קאמרינן: **ופרכינן בחטאות החיצונות נמי איכא שאם נכנס דמה לפנים פסולה.** כדכתיב (ויקרא ו) וכל חטאת אשר יובא: **ומשני ברבי עקיבא.** סבירא ליה לתנא דידן: **דאמר כל דמים כו'.** בכל הזובחים שנתערבו (לעיל דף פא:): **והאיכא שכן מעונה ארבע מתנות.** מפוסקות ושאר קדשים שתי מתנות שהן ארבע ואין בהן אלא פיסוק שתי מתנות: **כר' ישמעאל.** דאמר באיזהו מקומן (לעיל דף נג:) כל הדמים טעונין פיסוק ארבע מתנות לב' קרנות: **ופרכינן** לר' ישמעאל איכא חומר בחטאת שהוא טעון ארבע קרנות: **וליטעמיך טובא איבא.** שהרי חטאת טעונה קרן ושאר דמים ניתנין למטה מן החוט ואיכא שטעונה אצבע ושאר דמים נזרקין מן הכלי מרחוק למזבח וטעונה חודה של קרן מה שאין כן בשאר דמים: **מתני' בגד.** שניתז עליו דם חטאת ויצא חוץ לקלעים: **נכנס.** לעזרה ומכבסו במקום קדוש: **נטמא** חוץ לקלעים. לאחר שיצא ואי אפשר להכניס טומאה לעזרה: **קורעו.** וטהור מטומאה ומותר להכניסו ונכנס ומכבסו במקום קדוש: **נוקבו.** לטהרו מטומאתו: **פותחו.** דכלי מתכות אינו טהור בנקב כל דהו אלא בנקב גדול: **גמ' בגד אמר רחמנא.** שיהא שם בגד עליו בשעת ביבוסו: **דמשייר ביה.** שלא יבדיל את הקרע על פני כולו לחלוק את הבגד לשנים אלא משייר בו כדי רוחב סודר דמטומאתו טהור הואיל ונקרע רובו וכיון ששייר בו כדי מעפורת ראוי לחברו ושמו עליו ובגד קרינן ביה: **והאמר רב הונא.** בפרק העור והרוטב (חולין דף קכג:) לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעו כיון שנקרע רובה טהורה אלא שלא שייר באותה מיעוט כדי מעפורת: **אבל שייר בה כדי מעפורת חיבור הוי.** ועדיין הוא בטומאתו:

מדרבנן

כָּרִים וּכְסָתוֹת, דְּרָכִין נִינְהוּ, וּתְנַן, הָיְתָה שֶׁל עוֹר, נוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכָּלֶה. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל כִּיבּוּס דְּלֵית לֵיהּ כִּיסְכּוּס, לֹא שְׁמֵיהּ כִּיבּוּס. וְהָא דְּאָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁ, זִימְנִין סַגִּיאִין, הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב, וְשַׁכְשְׁכֵי לֵיהּ מָסָאנֵיהּ בְּמַיָּא. שְׁכְשׁוּךְ, אִין. אֲבָל כִּבּוּס, לֹא. אִי בְּרִפְיָן, וּכְדִבְרֵי הַכֹּל. אִי בְּקָשְׁיָן, וְכַאֲחֵרִים. אִי הָכִי, בֶּגֶד, שְׁרָיֶיתוֹ זֶהוּ כִּיבּוּסוֹ. [וְרָבָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא, זָרָק סוּדָר לַמַּיִם, חַיָּיב. בִּשְׁלָמָא סוּדָר, עָבִיד כִּיבּוּס]. אֶלָּא פִּשְׁתָּן לַמַּיִם, חַיָּיב. בִּשְׁלָמָא סוּדָר, עָבִיד כִּיבּוּס]. אֶלָּא זֶרַע פִּשְׁתָּן, מַאי טַעֲמָא. וְכִי תֵּימָא, מְשׁוּם דְּמִקַּדַּח. אִי הָכִי, חִיטֵּי וּשְׂעֹרֵי, נַמִּי. הָנָךְ, אִית לְהוּ רִירֵי. אִי הָכִי, שִׁלְחִים נַמִּי. הָתָם, קָעֲבִיד לִישָׁה. דָּרַשׁ רָבָא, מוּתָּר לְכַבֵּס מִנְעָל בְּשַׁבָּת. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, וְהָאֲמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִׁ, זִימְנִין סַגִּיאִין, הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב, וְשַׁכְשְׁכֵי לֵיהּ מָסָאנֵי בְּמַיָּא. שְׁכְשׁוּךְ, אִין. אֲבָל כִּיבּוּס, לֹא. הֲדַר אוֹקֵי רָבָא אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ, וְדָרַשׁ, דִּבְרִים שֶׁאָמַרְתִּי לִפְנֵיכֶם טָעוּת הֵם בְּיָדִי. בְּרַם הָכִי אָמְרוּ, שְׁכְשׁוּךְ מוּתָּר, כִּיבּוּס אָסוּר: הַכִּיבּוּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כו': מָנָא הָנֵי מִילֵּי. דְּתָנוּ רַבָּנָן, 'תִּכַּבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ'. 'שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּכְלִי חֶרֶס אֲשֶׁר תְּבוּשַׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר'. מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בִּכְלִי נְחֹשֶׁת, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בּוּשַּׁל וּמֹרַק וְשׁוּטַף בַּמַּיִם': זֶה חוֹמֶר בַּחַטָּאת כו': וְתוּ לֵיכָּא, וְהָאֵיכָּא, שֶׁנִּכְנַס דָּמָהּ (לִפְנֵי וְ)לִפְנִים. בַּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנוֹת. [חִיצוֹנוֹת נַמִּי], שֶׁאִם נִכְנַס דָּמָהּ (לִפְנֵי וְ)לִפְנִים פְּסוּלָה. כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר, כָּל דָּמִים שֶׁנִּכְנְסוּ לַהֵיכָל לְכַפֵּר, פְּסוּלִין, שֶׁכֵּן מְכַפְּרִין עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. בְּחַטָּאת דִּשְׁמְעַת מִקּוֹל, שֶׁכֵּן טְעוּנָה אַרְבַּע מַתָּנוֹת. כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר, כָּל דָּמִים טְעוּנִין אַרְבַּע מַתָּנוֹת, עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. וְלִיטַּעֲמִיךְ, הָאֵיכָּא קֶרֶן (בדם). הָאֵיכָּא אֶצְבַּע. הָאֵיכָּא חוּדָהּ. אֶלָּא, חַד מִתְּרֵי, תְּלָתָא חוּמְרֵי, נְקוֹט: **מִשְׁנָה** בֶּגֶד שֶׁנָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, נִכְנַס וּמְכַבְּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. נִטְמָא חוּץ לַקְּלָעִים, קוֹרְעוֹ, נִכְנַס, וּמְכַבְּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. כְּלִי חֶרֶס שֶׁיָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, נִשְׁבָּר וְנִכְנַס, וְשׁוֹבְרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. כְּלִי נְחֹשֶׁת שֶׁיָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, נִכְנַס וּמוֹרְקוֹ, וְשׁוֹטְפוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. נִטְמָא חוּץ לַקְּלָעִים, פּוֹתְחוֹ וְנִכְנַס, וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ: **גמרא** מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא, 'קוֹרְעוֹ'. 'בֶּגֶד' אָמַר רַחֲמָנָא, וְלָאו בֶּגֶד הוּא. דְּמְשַׁיֵּיר בֵּיהּ כְּדֵי מַעֲפוֹרֶת. אֵינִי, וְהָאֲמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא שִׁיֵּיר בָּהּ כְּדֵי מַעֲפוֹרֶת. אֲבָל שִׁיֵּיר בָּהּ כְּדֵי מַעֲפוֹרֶת, חִבּוּר הָוֵי.

מדרבנן

בכוחו של יהודי לפעול את בניין בית המקדש דלעתיד בפועל ממש.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

כָּרִים וּכְסָתוֹת דְּרַכִּין נִינְהוּ – שהדרך לעשותם רכים כדי שיוכלו לשכב עליהם, והדין נותן שיהא שייך בהם כיבוס. **וּתְנַן** (שבת קמב:), **הָיְתָה הלשלשת נתונה על כר שֶׁל עוֹר, נוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם לנקותה, עַד שֶׁתִּתְבַּלֶּה** – שיתנקה ויכלה הלכלוך. הרי שאף בעורות רכים לא שייך כיבוס, והותר לתת עליהם מים. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל כִּיבּוּס דְּלֵית לֵיהּ כִּיסָּבוּם** – שאינו משפשף את שני צידי הבגד זה בזה, **לֹא שְׁמֵיהּ כִּיבּוּס** – אינו נחשב כיבוס. ולכך מותר לתת מים על הכר העשוי מעור רך, כיון שאינו משפשף שני צידיו זה עם זה.

מבררת הגמרא: **וְלִפְלִי זה, הָא דְּאָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי, וְיִמְנִין סַנִּיאִין הֲווֹ קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב** – זמנים רבים הייתי עומד לפניו רב לשמשו, **וְשַׁכְּשִׁיבִי לֵיהּ מָטָאנֵיהּ בְּמַיָּא** – והייתי משכשך את נעליו במים לנקותם בשבת. ויש לדייק, **שִׁכְשׁוּפֵי אִין, אֲבָל כִּבּוּס לָא** – ששיכשוך הנעלים הותר, אך לא לשפשף. ולדברי רבא נאמר, **אִי דְּבָרִין וּכְדִבְרֵי הַכֹּל** – אם היו עשויים מעורות רכים, מה שלא הותר לו לכבס על ידי שפשוף, זה כדברי הכל, משום שגם רבנן מודים ששייך כיבוס בעורות רכים. **וְאִי בְּקָשִׁין, וְכַאֲחֵרִים** – ואם היו עשויים מעורות קשים, נאמר שמה שלא הותר לו לכבס את הנעלים, אין זה אלא כשיטת אחרים הסוברים שאף בעורות קשים שייך כיבוס, משום שלשיטת רבנן בעורות קשים לא שייך כיבוס.

הגמרא מקשה על רבא: **אִי הָכִי, בֶּגֶד נַמִּי** – גם בבגד נאמר שבלא שמשפשף את שני צידיו זה בזה, אינו נחשב כיבוס, ומדוע שנינו שלשלשת הנתונה על גבי בגד מקנחה בסמרטוט, ואינו נותן עליה מים. משיבה הגמרא: **בֶּגֶד, שְׁרִיָּיתוֹ וְהוּ כִּיבּוּסוֹ** – שריית הבגד במים אף שאינו משפשף שני צידיו נחשב כביכוס. מבארת הגמרא: [**וְרָבָא לְטַעֲמֵיהּ** – ורבא לשיטתו, **דְּאָמַר רָבָא, זָרָק סוֹדָר** [–בגד] **לַמַּיִם בשבת, אַף שלא שפשפו, חַיָּיב** חטאת משום מלבן, **וכן אם זָרָק זֵרַע פִּשְׁתָּן לַמַּיִם בשבת, חַיָּיב.**

הגמרא מבררת את טעמי הדינים שאמר רבא. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא סוֹדָר עָבִיד כִּיבּוּס** – דברי רבא שאמר שהשורה סודר במים בשבת חייב, מובנים, משום שמכבס בכך את הבגד וחייב משום מלאכת מלבן], **אֶלָּא** זרק **זֵרַע פִּשְׁתָּן מַאי טַעֲמָא. וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּמִקַּדֵּחַ** – ואם תרצה לומר, שחייב מפני שהזרע צומח במים, וחייב משום זורע. **אִי הָכִי חִיטֵּי וּשְׂעֹרֵי נַמִּי** – אף הזורק גרעיני חיטים ושעורים למים בשבת יתחייב. ומדברי רבא משמע שרק בזרע פשתן חייב. משיבה הגמרא: **הָנָךְ אִית לְהוּ רִירֵי** – מזרעי פשתן יוצא ריר שמדביקם זה לזה, ומגרעיני חטה ושעורה אין ריר יוצא מהם.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי, שְׁלָחִים נַמִּי** – אף המניח עורות שאינן מעובדים במים בשבת, יתחייב, משום שיוצא מהם ריר. משיבה הגמרא: **הָתָם קָעָבִיד לִישָׁה** – בזורק זרע פשתן למים, כיון שהרירים היוצאים מהם נדבקים זה לזה, מתחייב משום תולדת לש, אבל ברירים היוצאים מעור, לא שייך בדיבוקם ענין לישה.

הגמרא מביאה פסק ההלכה בדין כיבוס מנעל בשבת: **דְּרַשׁ רָבָא, מוּתָּר לְכַבֵּס מִנְעָל בְּשַׁבָּת.** שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִׁי, וְיִמְנִין סַנִּיאִין הֲווֹ קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב, וְשַׁכְּשִׁיבִי לֵיהּ מָטָאנֵי בְּמַיָּא.** ויש לדייק מדבריו, **שִׁכְשׁוּפֵי אִין אֲבָל כִּבּוּס לֹא** – ששכשוך הנעלים הותר בשבת, אך לא על ידי שפשוף, ולדבריך מדוע לא הותר גם לכבס את הנעלים.

הגמרא מבארת שאכן רבא חזר בו. משיבה הגמרא: **חֲדַר** – לאחר שאלתו של רב פפא, **אוֹקֵי רָבָא אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ וְדָרַשׁ** – העמיד רבא את המתורגמן שוב, ודרש, **דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתִּי לִפְנֵיכֶם טָעוּת הֵם בְּיָדַי, בְּרַם כָּךְ אָמְרוּ, שִׁכְשׁוּפֵי מוּתָּר, כִּיבּוּס אָסוּר.**

שנינו במשנה: **חֲכִיבּוּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כו'.** הגמרא מבררת מהיכן למדו דינים אלו: **מְנָא חָנֵי מִילֵּי.** משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק (ויקרא ו ב) **'תּוֹרַת הַחַטָּאת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ תִּשָּׁחֵט'**, ולמדים שכיבוס הבגד הוא במקום קדוש. **שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס** ששנינו שטעון מקום קדוש, **מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם ו כא) **'וּכְלִי חֶרֶס אֲשֶׁר תְּבוּשַׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר'**, ופסוק זה נכתב לאחר דין כיבוס, ולמדים שכשם שכיבוס הבגד הוא במקום קדוש, כך שבירת כלי חרס הוא במקום קדוש. **מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בִּכְלִי נְחשֶׁת** ששנינו שטעון מקום קדוש, **מְנַיִן.** משיבה הגמרא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'וְאִם בִּכְלִי נְחשֶׁת בּוּשָּׁלָה, וּמוֹרַק וְשׁוּטַּף בַּמַּיִם'**, ואף פסוק זה נכתב לאחר הפסוק של כיבוס, לומר שהמריקה והשטיפה במקום קדוש כביכוס של בגד.

שנינו במשנה: **זֶה חוֹמֶר בַּחַטָּאת כו'** מקדשי קדשים. שואלת הגמרא: **וְתוּ לֵיכָּא** – האם אין עוד דינים שיש בחטאת שאינם בקדשי קדשים, **וְהָאֵיכָּא, שֶׁנִּכְנָס דָּמָהּ** (**לִפְנֵי** וְ) **לִפְנִים** – והרי יש חומר בחטאת שדמה נזרק בהיכל, על הפרוכת ומזבח הזהב, ושאר הקדשים דמם נזרק על המזבח החיצון ואינו נכנס להיכל. משיבה הגמרא: משנתינו מדברת **בַּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנוֹת**, שדמם אינו נכנס לפנים. שואלת הגמרא: [**חִיצוֹנוֹת נַמִּי**] **שֶׁאִם נִכְנַס דָּמָהּ** (**לִפְנֵי** וְ) **לִפְנִים פְּסוּלָה** – הלא אף בחיצונות יש חומר מקדשי קדשים, שאם נכנס דם חטאת החיצונה להיכל פסולה, ושאר דמים שנכנסו להיכל כשרים. משיבה הגמרא: משנתינו סוברת **כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר** (לעיל פא:) **כָּל הַדָּמִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְהֵיכָל לְכַפֵּר פְּסוּלִין**, ואין בזה חומר בחטאת על שאר קדשים.

שואלת הגמרא: הלא יש חומר בחטאות, **שֶׁכֵּן מְכַפְּרִין עַל חַיָּבֵי כָּרֵיתוֹת**, ושאר קדשים אינם מכפרים על חייבי כריתות. משיבה הגמרא: משנתינו מדברת **בְּחַטַּאת דִּשְׁמִיעַ הַקּוֹל** – בקרבן חטאת שמביא אדם שנשבע שאינו יודע עדות לחבירו, והוא ידע, שחטאת זו אינה מכפרת על עון כרת.

ממשיכה הגמרא לשאול: הלא יש חומר בחטאת **שֶׁכֵּן טְעוּנָה אַרְבַּע מַתָּנוֹת** על ארבע קרנות המזבח, ושאר קרבנות אינם טעונים אלא שתי מתנות. משיבה הגמרא: משנתינו **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר** (לעיל נג:), **כָּל דָּמִים טְעוּנִין אַרְבַּע מַתָּנוֹת**, ואין בזה חומר בחטאת על שאר קרבנות. שואלת הגמרא: אף לרבי ישמעאל יש חומר שחטאת ניתן **עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת**, ושאר קרבנות ניתנים רק על שתי קרנות. דוחה הגמרא: **וְלִימְעֵמֵיךְ** – ולשיטתך ששאלת, **הָאֵיכָּא קֶרֶן** – הלא יש חומרא נוספת בחטאת, שדמו ניתן על קרנות המזבח למעלה, ושאר דמים ניתנים למטה מחוט הסיקרא (**בדם**). ועוד **הָאֵיכָּא אֶצְבַּע** – יש חומרא נוספת בחטאת, שדמה ניתן באצבע על קרן המזבח, ושאר קדשים ניתנים בזריקה. ועוד **הָאֵיכָּא חוּדָּהּ** – יש חומרא נוספת בחטאת שדמה ניתן על חודו של קרן המזבח, מה שאין כן בשאר דמים. **אֶלָּא** ודאי שאין להקשות שהיה לתנא לשנות חומרות נוספות בחטאת, כיון שחַד **מִתְּרֵי תְּלָתָא חוּמְרֵי נָקֵט** – התנא הביא רק חומרא אחת מתוך שנים שלשה חומרות שיש בחטאת.

משנה

משנתינו עוסקת בבגד שטעון כיבוס ונטמא: **בֶּגֶד** שניתז עליו דם חטאת וטעון כיבוס, **שָׁצָא** חוץ **לַקְּלָעִים** – חוץ למקום הקדוש בקדושת העזרה, **נִכְנָס** הבגד אל העזרה, **וּמְכֻבָּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ** – בעזרה. ואם **נִטְמָא** מחוץ **לַקְּלָעִים**, ואסור להכניסו בטומאה לעזרה. **קוֹרְעוֹ**, ועל ידי זה נטהר מטומאתו, **וְנִכְנָס, וּמְכֻבָּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ.** מביאה המשנה דין נוסף: **כְּלִי חֶרֶס** שבישל בו חטאת וטעון שבירה, **שָׁצָא** חוץ **לַקְּלָעִים, נִכְנָס וְשׁוֹבְרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ.** ואם **נִטְמָא** הכלי חוץ **לַקְּלָעִים**, ואסור להכניסו לעזרה. **נוֹקְבוֹ** נקב המטהרו מידי טומאתו, **וְנִכְנָס וְשׁוֹבְרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ.** וכן **כְּלִי נְחשֶׁת** שבישל בו חטאת וטעון מריקה ושטיפה, **שָׁצָא** חוץ **לַקְּלָעִים, נִכְנָס וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ**, ואם **נִטְמָא** הכלי מחוץ **לַקְּלָעִים**, ואסור להכניסו לעזרה. **פּוֹחֲתוֹ** – נוקבו נקב גדול, ונטהר מטומאתו, **וְנִכְנָס, וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ.**

גמרא

רבינא מקשה על הדין השנוי במשנה, שבגד שיצא חוץ לקלעים ונטמא, יקרענו קודם להכנסתו לעזרה: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא,** איך יתכן שבגד הטעון כיבוס, **'קוֹרְעוֹ'** ואחר כך מכבסו, והרי **'בֶּגֶד' אָמַר**

המשך בעמוד מו

מתרצת הגמרא: **מִדְּרַבָּנָן הוּא** – מה שאמר רב הונא, שאם שייר בבגד כדי מעפורת, נשאר הבגד טמא, אין זה אלא מגזירת חכמים, שחששו שאם נטהר את הבגד גם כאשר שייר בו כדי מעפורת, יבואו הבעלים שלא לקרוע רובו. אבל מדין תורה, אם קרע את רוב הבגד הרי הוא טהור. ובבגד זה, שמצוה מן התורה לכבסו במקום קדוש, בעוד שם 'בגד' עליו, לא העמידו חכמים את דבריהם, והתירו לו להכניסו לעזרה אחרי שקרע רובו, אף על פי ששייר בו כדי מעפורת.

שנינו במשנה: **כְּלִי חֶרֶס שֶׁיָּצָא בּוֹ** חוץ לקלעים ונטמא, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש. מקשה הגמרא על דין המשנה: איך אנו אומרים, שינקב מתחילה את הכלי ואחר כך ישברנו, והרי 'כְּלִי' **אָמַר רַחֲמָנָא** – התורה ציותה לשבור את מה ששמו 'כלי', כמו שנאמר (ויקרא ו כא) 'וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר'. וּכלי חרס זה שנוקב, **לֹא כְּלִי הוּא** – אינו 'כלי', ושוב אין מצוה לשוברו.

מתרצת הגמרא: כוונת המשנה היא, **שֶׁנִּינְקְבוּ** – שינקבו רק **בְּשִׁיעוּר** של **שׁוֹרֶשׁ קָטָן**, שבשיעור נקב זה הוא נטהר מטומאתו, ואפשר להכניסו לעזרה. אבל מכל מקום, לענין מצות שבירה עדיין שם 'כלי' עליו, וראוי לקיים בו מצות שבירה.

שנינו בסיפא של המשנה: **כְּלִי נִחֹשֶׁת** [**כו'**] שיצא חוץ לקלעים ונטמא, **פּוֹחֲתוֹ** [**וכו'**], ונכנס ומורקו ושוטפו במקום קדוש. מקשה הגמרא על דין המשנה: איך אנו אומרים, שינקב את הכלי נקב גדול, ואחר כך ימרקנו וישטפנו, והרי התורה ציותה למרק ולשטוף את מה ששמו 'כלי', כמו שנאמר (ויקרא ו כא) 'וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בָּשֲׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם'. **וְהָא לָאו כְּלִי הוּא** – וכלי זה שנוקב בנקב גדול, איננו כלי, אלא שבר כלי, ושוב אין מצוה למרקו ולשוטפו.

מתרצת הגמרא: **דְּרָצִיף מְרַצֵּיף** (**הוּא**) – אחרי שפחת את הכלי, מכה בפטיש על דפנות הכלי שסביבות הנקב, לרדדם, עד שיתפשטו ויסתמו את הנקב, וישוב הכלי לשלמותו, ושוב יהיה ראוי למצות מריקה ושטיפה.

הגמרא מביאה דין הקשור למשנה: **אָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **מְעִיל** הקודש של כהן גדול, שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לעזרה, ואחר כך אירע **שְׁנִיטְמָא**, אין קורעים אותו כמו שאר בגדים שנטמאו, אלא בעודו שלם **מַכְנִיסוֹ** – מכניס לעזרה את המקום אשר בו נבלע הדם בבגד, **בְּפָחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וּמְכַבְּסוֹ** – כלומר, אם נבלע הדם בבגד, במקום ששיעורו יותר משלש על שלש אצבעות, מכניס פחות משלש על שלש ממנו, ומכבסו, ומוציא את המקום שכובס, וחוזר ומכניס פחות משלש על שלש מהחלק שעדיין לא כובס, ומכבסו ומוציאו, וחוזר ומכניס ומכבס פחות משלש על שלש, עד שיכבס את כל הדם. והטעם שאינו קורעו, **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כח לב), בענין מעיל הכהן גדול, 'לֹא יִקָּרֵעַ' – שאסור לקורעו.

רב אדא בר אהבה מקשה על מה שהצריך ריש לקיש, להכניס לעזרה מעיל שנטמא, בפחות משלש על שלש: **מוֹתִיב** – הקשה **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה** על דברי ריש לקיש, וכי שיעור הטומאה במעיל, שהוא בגד עבה, שכל חוט וחוט ממנו עשוי משנים עשר חוטים, הוא שלש על שלש אצבעות, והרי שנינו (כלים פב"ח מ"ח), **הֶעֱבִין** – הבגדים שהם עבים ביותר, **וְהַרְכִּבִים** – בגדים שאינם ארוגים, **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** – אינם מקבלים טומאה בשיעור של שלש על שלש אצבעות, מפני שאינם ראויים בשיעור זה לשום תשמיש, ואם כן, גם אם יכניס שיעור של שלש על שלש, לא הכניס שיעור טומאה, ולמה אמר ריש לקיש שיכניסנו בפחות משלש על שלש.

מתרצת הגמרא: **אַגַּב אֲבִיהֶן חֲשִׁיבִי** – אמת שחתיכת בגד עבה בשיעור שלש על שלש אצבעות, כשהיא בפני עצמה, אין לה חשיבות, ואינה מקבלת טומאה. אבל כאן, שמכניס חלק מבגד שלם, מחמת החיבור לבגד הגדול, יש לו חשיבות ומקבל טומאה כשיש בה שלש על שלש, ולכן אמר ריש לקיש שיכניס בכל פעם פחות משלש על שלש.

הגמרא עוברת להקשות על עצם דין המשנה, שמקום הכיבוס הוא בתוך העזרה: **וְהָא בָּעֵי שִׁבְעַת מֲמָנִין** – והרי לצורך כיבוס דם חטאת, יש להעביר על הבגד ולשפשפו, בשבעת הסממנים שמנו חכמים (נדה סא:–סב.), בענין בדיקת דם נדה, **דְּאָמַר** – שכן אמר **רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דַּם חַטָּאת וּמַרְאוֹת נְגָעִים** – כיבוס בגד שניתז עליו דם חטאת, וכן כיבוסם של מראות נגעי בגדים, **צְרִיכִין** להיות על ידי העברת **שִׁבְעַת הַמֲּמָנִין** שבהם בודקים בגד מדם נדה, ואחד מהסממנים, הוא מי רגלים, **וְתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא בענין פיטום הקטורת, 'והלא מי רגלים יפין לה, **אֶלָּא** שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ מפני הכבוד', הרי שאסור להכניס מי רגלים לעזרה, ואיך יכובס בעזרה בגד שניתז עליו דם חטאת כהלכתו, בשבעה סממנים.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר אברהם שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו ממוצש"ק חקת, כ' כ"ו תמוז ור"ח מנ"א.

ובמה שהעיר על מה שקורין לתורת החסידות **חסידות** (אשר עוד רבינו הזקן קרא בשם זה וכידוע אגה"ק ענין וסדר העבודה בעסק החסידות נדפס בגנזי נסתרות ע' מה) ולא ע"ש הרביים וכו'.

הוא כמו שקורין לתורת ה' בכללות בשם "תורה", ע"ש פעולתה היינו לשון הוראה בחיי היום יומים לנשמה כמו שהיא מקושרת בגוף. וזהו ג"כ בחסידות שהשם מורה על התכלית, וכידוע מאמר רבינו הזקן כששאלוהו מהו חסידות, ענה, להעשות לאינו מקפיד על היזק עצמו ובלבד באווארענען יענעם, ע"פ מרז"ל בנדה (י"ז ע"א).

המשך בעמוד הבא

רש"י

מְדְּרַבָּנָן הוּא: כְּלִי חֶרֶס שֶׁיָּצָא כו': 'כְּלִי' אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא כְּלִי הוּא. שֶׁנִּיקַּב בְּשׁוּרָשׁ קָטָן: כְּלִי נְחֹשֶׁת [כו'] פּוֹחֲתוֹ [וְכו']: וְהָא, לָאו כְּלִי הוּא. דְּרָצִיף מֻרְצָיף (הוא). אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מְעִיל שֶׁנִּיטְמָא, מַכְנִיסוֹ בְּפָחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וּמְכַבְּסוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יִקָּרֵעַ'. מוֹתִיב רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה, הֶעָבִין וְהָרַפִּים, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ. אַגַּב אֲבִיזֵהּ, חֲשִׁיבִי. וְהָא בָּעֵי שִׁבְעָת סַמְמָנִין, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דַּם חַטָּאת וּמֵרְאוֹת נְגָעִים, צְרִיכִין שִׁבְעָת סַמְמָנִין. וְתַנְיָא, אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מִי רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ.

וכי

תוספות

מ"מ י"ל דטלית ובגד דשמעתין שאני שהם כלי ושם כלי עליהן וכשנקרעו כיון דאזיל שם כלי מיניהו טהרו לגמרי אבל בבהמה המקשה (חולין דף עב:) מיירי בחתיכת בגד דעלמא ואין שם כלי עליו ולא טהר ממנו מדרס אע"פ שטהור מן המדרס ובפ' העור והרוטב (שם דף קכג:) פי' בקונטרס דהכא דאבל טמא מגע מדרס בשהיה בו ב' טומאות מדרס החמורה ומגע זב ואהני החלוקה לבטל המדרס דתו לא חזו ליה ופשא ליה טומאת מגע דחזיא לשלש אצבעות אבל בהעור והרוטב (שם) מיירי דליכא אלא חדא טומאה או מגע זב בלא הכברה או מגע שרץ ונבלה וחד שמה הוי וכולה טומאה דשלשה על שלשה היא וקריעה מהניא לבטולי שמה מינה ותו לא פש עלה מידי ואין זו שום סברא לחלק בין טומאה אחת לשתי טומאות דכיון שנשאר בטלית שלש על שלש שזהו שיעור טומאת מגע היאך יהיה טהור ובתחילת הסוגיא פי' שם בקונטרס טלית שהתחיל בה לקורעה ולבטלה מתורת טלית מאחר שאין ראוי למלאכה ראשונה ואין שמה עליה מיטהרת אע"פ שיש בשירים שלש על שלש ועדיין ראויין לקבל טומאה טהרו מטומאתן ראשונה דומיא דכלי חרס דשבירתו מטהרתו ושבריו מקבלין טומאה כדאמר באלו טריפות (שם דף נד:) הן וקרקרותיהן ואין (זו) משם ראיה דהתם מיירי כשייחד השברים אח"כ אבל בלא ייחוד לא בדפרישית שם ונראה לפרש דקריעה דבגד וטלית מיירי תרוייהו בשקורע קרעים הרבה ואין בכל אחד רוחב שלשה ולהכי קאמר טהורה לגמרי אע"ג שעדיין כל הקריעות מחוברין בסופן לאו חיבור הוא כיון שכל קרע וקרע שקרע עד רובה של טלית (בפחות משלשה על שלשה) הוי כאילו גמר כל אחד ואחד עד סופן וכגון שלא שייר בטלית באותו מיעוט שלא נקרע בדי מעפורת דאם שייר הוי טמא מדרבנן כדמסקינן הכא וזהו תימה מ"ש דלענין טומאה לא מיקרי בגד מן התורה אע"ג דשייר בה כדי מעפורת ולגבי חטאת מקרי בגד וכמו כן קשה בסמוך גבי כלי חרס שניטמא [כו' נוקבו כו'] [דפריך] כלי אמר רחמנא והאי לאו כלי הוא ומשני דנקיב ליה בכדי שורש קטן והשתא א"כ לאו כלי הוא שהרי מיטהר מטומאתו ונראה לפרש כיון שמועיל לו ייחוד לאותו בגד ששייר בו כדי מעפורת שלא הבדיל הקרעים על פני כולו ולאותו כלי שניקב בשורש קטן שאם היה מיחדו לזיתים או לרימון היה מקבל טומאה מכאן ולהבא חשיב הוא כלי ובגד לענין דם חטאת כיון דאין מחוסר מעשה אלא ייחוד בעלמא והא דקאמר בסמוך גבי כלי נחשת פוחתו כלי אמר רחמנא והאי לאו כלי הוא ומשני דרציף ליה מרציף אין לפרש כמו רצפינהו מרציף דפ"ק דשבת (דף טז:) פי' שיתקן הפחיתה שמכה עליו בקונרוס ומחברו וחזר שם כלי עליו דא"כ בגד נמי לישני הכי שחזר ותפרו לאחר שקרעו אלא ע"כ הוא חשיב בגד חדש וכלי חדש ובאילו אינו ראשון ורציף ליה היינו שהופך צד פנים לצד חוץ וצד חוץ לצד פנים ונעשה תוכו גבו וגבו תוכו ומיטהר בכך מטומאתו וקצת תימה מה שייך באותו שיעור דשורש קטן לענין טהרת כלי שאותו שיעור הוא לענין הכשר זרעים בסוף המצניע (שבת דף צה:) ואם הכלי מיוחד לאוכלין שיעורו בזיתים אבל בשורש קטן לא ואם הוא מיוחד למשקין שיעורו ככגוס משקין ובקונטרס פירש דשורש קטן איכא למ"ד שזהו שיעור נקיבתו ליטהר ואי אפשר לומר כן דהא פלוגתא דאמוראי הוא בסוף המצניע (שם דף צה:) דבדי שורש קטן ובדי מרציא רימון ופי' שם בקונטרס דפליגי לענין הכשר זרעים דלענין טומאה משנה היא במסכת כלים (פ"ג) דעשוי לאוכלין שיעורו בזיתים ומשקין כבוגס משקה ומיהו גם לאותו פי' קשה דמתני' היא במס' עוקצין (פ"ב מ"י) דלהכשיר זרעים בשורש קטן ומפרש ר"ת דלענין צמיד פתיל פליגי ליחשב פתח בסתם כלים אבל לענין טומאה לא פליגי ויש לפרש בדוחק דהאי כלי חרס עשוי לאוכלין ולמשקין שהרי מבשלין בו חטאת ויש בו מרק ולכך שיעורו בשורש קטן ואין עליו לא תורת כלי העשוי למשקין ולא תורת כלי העשוי לאוכלין ולא דמי להא דגרסי' במס' כלים (פ"ג מ"א) העשוי לכך ולכך מטילין אותו לחומרא כזיתים היינו בשעה שמניחים בו משקין אין מניחין בו אוכלין ובשמניחין בו אוכלין אין מניחין בו משקין אלא שמניחין בו אוכלין בפני עצמן ומשקין בפני עצמן אבל הכא בקדירה שמבשלין בה בשר העשוי להשתמש אוכלין ומשקין על ידי תערובת והא דאין שיעורה ככגוס משקה משום דאכתי ראוי לבשל בה שיכול להניח בשר בכנגד הנקב וגם המרק שהאור מעמיד המרק שלא יצא לכך שיעורה בשורש קטן והאי דלא קאמר בסוף המצניע (שבת דף צה:) שש מדות בכלי חרס משום דמדה זו של שורש קטן קחשיב (זה) לענין הכשר זרעים ומיהו קשה דבהדיא תנן במס' כלים (בפ"ג מ"ב) האילפס והקדירה שיעורן בזיתים ואי הוה אמינא דשיעור זיתים דבעינן מדרבנן הוה ניתא דקאמר גבי בגד אבל מדאורייתא אם ניקב בשורש קטן טהור:

מעיל שנטמא מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו. בסוף כירה (שבת דף מז.) גבי בגד עניים לעניים משמע מתוך פירוש הקונטרס בשלש על שלש ביד עשיר דלא מקבל טומאה כלל והא דתנן (כלים פרק כז מ"ב) שלש על שלש לטמא מת היינו דוקא בעניים אבל בעשירים בעי שלשה על שלשה וקשה לר"ת מדהך דמעיל דפריך עלה רב אדא מההיא דעבין והרכין והשתא למה לי לאקשויי מההיא והא בגדי כהונה בגדי עשירים הם דאין עניות במקום עשירות ושיעורן בשלשה על שלשה ועוד תניא בפ' במה מדליקין (שבת דף כו:) שלש על שלש מניין ת"ל והבגד והתם לא מפליג בין עניים לעשירים לא בקרא ולא בשמעתא ואומר ר"ת דלענין טומאת מת ושרץ אין חילוק בין עניים לעשירים אלא לענין מדרס איירי התם דבעי שלשה על שלשה לעשירים והיינו טעמא דמדרס בייחוד תליא מילתא ואין דרך עשיר לייחד למדרס פחות משלשה על שלשה ואפילו ייחד בטלה דעתו ועוד הביא ר"ת ראיה דבטומאת מדרס הוא דמפלגי בין עניים לעשירים דבמס' כלים (פרק כז מ"ב) תנן דבגד מטמא משום שלשה על שלשה למדרס משום שלש על שלש לטמא מת ובעל כרחין בעשירים איירי דאי בעניים הא תנן בפ' (כח מ"ח) בגדי עניים אע"פ שאין בהם שלשה על שלשה טמאין מדרס ויש משניות שכ' בהן אע"פ שאין בהן שלש על שלש ודומה שהוא טעות סופר: **מכניסו** פחות משלש. אפילו למאן דאמר בריש כל הפטולין (לעיל דף לב:) ביאה במקצת שמה ביאה שאני בגד הואיל ויכול לחותכו לא חשיב כאילו נבנס כולו: **והא** בעי שבעה סממנין. פי' בקונטרס דאמתניתין פריך וקשה דלעיל הוה ליה לאקשויי ונראה דלריש לקיש דוקא פריך דאיירי בבגדי כהונה בהדיא אבל מתני' איכא לאוקומה בבגדי הדיוט שיכול להעביר ולכבס ע"י צפון אבל מעיל דכהן גדול אינו יכול לכבסו ע"י צפון משום דאמרינן במסכת נדה (דף סב.) דאפילו צבעא נמי מעבר מיהו אמילתא דרבה בר אבוה גופא דקאמר דם חטאת ומראות נגעים צריכין ז' סממנין [נמי] הוה מצי לאקשויי הא אין מכניסין מי רגלים למקדש:

עירה

המשך מעמוד הקודם

מצערני במאד מאד - וכמו שכתבתי כ"פ - ענין העכוב בשילוח ספרי הוצאת קה"ת לאה"ק ת"ו, ובפרט שחדשי אלול ותשרי ממשמשים ובאים וצריך הי' לסדר שעד אז כבר יהיו הספרים ובפרט ספרי החסידות, ושיוכלו להפיצם במקח הזול.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה לא כבר.

בברכת הצלחה בגו"ר.

עירה לתוכו רותח מנין ת"ל אשר תבושל בו ישבר. מכאן מדקדק ר"ת דעירוי כבלי ראשון מדחשיב כמבושל ונראה דאדרבה קשה מכאן דהא קרי ליה בסמוך בלוע בלא בישול מיהו י"ל דחשיב ליה בלוע בלא בישול לפי שאינו מתבשל מחמת הכלי דבכלי אחר נתבשל ורבינו שמואל היה מדקדק דעירוי כבלי שני מהא דתנן בפרק כירה (שבת דף מב:) האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין דמשמע הא לערות מהם על התבלין שרי ועוד היה מדקדק מהא דקי"ל כשמואל דאמר תתאה גבר דתניא כוותיה בפ' כיצד צולין (פסחים דף עו.) והיה מתיר מתוך כך לערות רותחין מכלי ראשון על התרנגולת כדי למולגה ור"ת אומר דאדרבה דוק מסיפא אבל נותן לתוך הקערה הא לערות מאילפס על התבלין אסור ועוד לדבריו קשה ההיא משנה למ"ד עילאה גבר אלא איידי דתנא רישא המיחם שפינהו לא יתן לתוכו מים אבל נותן לתוך הכוס תנא סיפא נמי האילפס והקדירה לא יתן לתוכן (מים) [תבלין] אבל נותן לתוך הקערה ובירושלמי משמע דעירוי כבלי ראשון דאמרינן עלה בגמ' מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלה רבי יונה אומר עירוי כבלי ראשון חייליה דר' יונה מן הדא וכל כלי חרס אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מניין ת"ל ואשר תבושל בו ישבר מ"מ (וכה אמר הכין) א"ר יוסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינו מבשל פירוש כלי חרס בולע טפי משאר כלים איתיב רבי יוסי בר' בון והתני אף בכלי נחשת כן אית לך למימר כלי נחשת בולע פי' וכי בלע יותר משאר כלים בתמיה השתא מדמי התם כמו שבולע על ידי עירוי כמו כן מבשל ע"י עירוי ש"מ מיתניא כוותיה דרבי יונה אלמא הילכתא כוותיה ואע"ג דקי"ל כוותיה דשמואל דאמר תתאה גבר מודה שמואל דמבשל כדי קליפה דהא ברייתא דמסייע ליה קתני חם לתוך צונן מדיח ופריך הש"ס אדמיקר ליה בלע פירוש קודם שיצטנן חום שלמעלה נבלע ממנו מקצת בתחתון ומשני אימא חם לתוך צונן קולף ועוד מייתי ר"ת ראיה מהא דקאמר בפרק כל שעה (פסחים דף לז:) המעיסה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין החליטה ב"ש מחייבין ובית הלל פוטרין איזו היא המעיסה ואיזו היא החליטה המעיסה קמח על גבי מוגלשין פריוש מוגלשין מים רותחין ופריך מ"ש המעיסה ומאי שנא החליטה ומשני תברא מי ששנה זו לא שנה זו אלמא מאן דפטר מחלה בקמח על גבי מוגלשין משום דלאו לחם הוא כיון שנילוש ברותחין פטר נמי במוגלשין ששפכן על גבי קמח אע"פ שנשפכו לכלי שני אלמא עירוי כבלי ראשון מיהו קשה היכי פטר הא אינו מבשל אלא כדי קליפה לשמואל דאמר תתאה גבר דקי"ל כוותיה וי"ל דמיירי כגון דליכא אלא כדי חיוב חלה מצומצם או מעט יותר דבתר קליפה אין נשאר כשיעור חלה ועוד מביא ר"ת ראיה מהא דאמר בשילהי ע"ז (דף עד:) נעוה ארתחו אלמא עירוי כבלי ראשון דאין יכול להכשירו אלא בעירוי ועוד יש לדקדק דמיירי בעירוי מדתניא התם רבי יוסי אומר הרוצה לטהרן מיד מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתים והחלטה אינו אלא עירוי כדמפרש בפסחים (דף לז:) מוגלשין ע"ג קמח מיהו אין ראיה משם לשאר דברים דבכמה דברים מיקל ביין נסך שאין מיקל בשאר איסורין דחולטן במי זיתים משמע אפילו צונן כמו חלטי לה בחלא דכל הבשר (חולין דף קיא.) גבי כבדא וכן עירוי שלשה ימים מעת לעת וניגוב והנחה מגת לגת שכל אלו העניינים לא מהני בשאר איסורים וטעמא משום דביין נסך אין איסור רותח כלל אלא שהחמירו בו להרתיחו ואף ר"ת התיר לשפוך רותחין לתוך החבית שהיה בה יין נסך ולהפכם מצד זה לצד זה בתוך החבית אע"פ שכבר היו בכלי שני מיד כששופכן בחבית ולא נפלו על כל צידי החבית אלא מכלי שני שהופכן מצד זה לצד זה ואפילו עירוי מכלי ראשון ליכא ומ"מ עירוי הוא כבלי ראשון לענין שאר איסורין כמה שהוכחתי ומה שכתב בסדר של פסח המתחיל אדיר דר מתוחים הכנת קערות ומיליהם בכלי שני שימושיהם כשופכין מסיר בהן כך שופכין רותחין עליהן אומר ר"ת דליתיה דכל כלים שבעולם מהניא שפיכת רותחין

וְכִי תֵּימָא, דְּמַבְלַע לְהוּ בַּהֲדֵי שִׁבְעָה סַמְּמָנִין, וּמְעַבַּר לְהוּ לְכוּלְּהוּ כְּחַד. וְהָתְּנַן, הֶעֱבִירָן שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן, אוֹ שֶׁהֶעֱבִיר שִׁבְעָתָן כְּאֶחָד, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. וְכִי תֵּימָא, דְּמִיבְלַע לְהוּ בַּהֲדֵי חַד מִסַּמְּמָנִין, וְהָא צָרִיךְ לְכַסְכֵּס שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, תְּנַן. אֶלָּא, דְּמַבְלַע לְהוּ בְּרוֹק תָּפֵל, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוֹק תָּפֵל, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד: **משנה** אֶחָד שֶׁבִּישֵּׁל בּוֹ, וְאֶחָד שֶׁעֵירָה לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ. אֶחָד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וְאֶחָד קָדָשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדָשִׁים קַלִּים, אֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה: **גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן, 'אֲשֶׁר תְּבוּשַׁל בּוֹ', אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבִּישֵּׁל בּוֹ. עֵירָה לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר '(וַ)אֲשֶׁר (תְּבוּשַׁל) בּוֹ יִשָּׁבֵר'. בָּעֵי רָמִי בַּר חָמָא, תְּלָאוֹ בַּאֲוִיר תַּנּוּר, מַהוּ. אַבִּישּׁוּל וּבִילּוּעַ, הוּא דְּקָפִיד רַחֲמָנָא. אוֹ דִּילְמָא, אַבִּישּׁוּל בְּלֹא בִּילּוּעַ. אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע, אֶחָד שֶׁבִּישֵּׁל בּוֹ, וְאֶחָד שֶׁעֵירָה לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ. בִּלּוּעַ בְּלֹא בִּישּׁוּל, לֹא קָמִיבַּעְיָא לָן. כִּי קָמִיבַּעְיָא לָן, בִּישּׁוּל בְּלֹא בִּילּוּעַ. מַאי. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, תַּנּוּר שֶׁל מִקְדָּשׁ, שֶׁל מַתֶּכֶת הָיָה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, בִּישּׁוּל בְּלֹא בִּלּוּעַ, לֹא קָפִיד. נִיעֲבִיד שֶׁל חֶרֶס. כֵּיוָן דְּאִיכָּא שְׁיָרֵי מְנָחוֹת דַּאֲפִיָּיתָן בַּתַּנּוּר, וְאִיכָּא בִּישּׁוּל וּבִילּוּעַ, עָבְדִינַן שֶׁל מַתֶּכֶת. הַהוּא תַּנּוּרָא דְּאַטְחוּ בֵּיהּ טִיחַיָּיא, אֲסָרָהּ רַבָּה בַּר אֲהִילַיי, לְמֵיכְלָהּ לְרִיפְתָּא לְעוֹלָם, וַאֲפִילּוּ בְּמִילְחָא. דִּילְמָא, אָתֵי לְמֵיכְלָהּ בְּכוּתְחָא. מֵיתִיבֵי, אֵין לָשִׁין אֶת הָעִיסָּה בֶּחָלָב, וְאִם לָשׁ, כָּל הַפַּת כּוּלָּהּ אֲסוּרָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵירָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, אֵין טָשִׁין אֶת הַתַּנּוּר בְּאַלְיָה. וְאִם טָשׁ, כָּל הַפַּת כּוּלָּהּ אֲסוּרָה, עַד שֶׁיַּסִּיק אֶת הַתַּנּוּר. תְּיוּבְתָא דְּרַבָּה בַּר אֲהִילַיי, תְּיוּבְתָא. אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִּׁי, וְכִי מֵאַחַר דְּאִיתּוֹתַב רַבָּה בַּר אֲהִילַיי, אַמַּאי אָמַר רַב, קְדֵירוֹת בַּפֶּסַח, יִשָּׁבְרוּ. אָמַר לֵיהּ, רַב מוֹקֵי לָהּ לְהַהִיא, בְּשֶׁל מַתֶּכֶת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, בְּתַנּוּר שֶׁל חֶרֶס, זֶה הֶסֵּיקוֹ מִבִּפְנִים, וְזֶה הֶסֵּיקוֹ מִבַּחוּץ. וְנַעֲבִיד הַסָּקָה מִבִּפְנִים. חָיִיס עֲלַיְיהוּ, דְּמִתַּבְרִי. הִילְכָּךְ, הַאי כּוּבְיָא, הֶסֵּיקוֹ מִבַּחוּץ הוּא, וַאֲסִיר.

אלא

הכי גרסי' וכי תימא דמיבלע להו בהדי שבעה סממנין ומעבר להו לכולהו כחד: שלא כסדרן. כסדר שהן שנויין במשנה זה אחר זה כסדר העברתן: צריך לכסכס. צריך לשפשף הכתם שלשה פעמים בכל אחד והכי אמרינן בנדה: **מתני'** ר"ש אומר קדשים קלים כו'. ובגמ' מפרש טעמא ואם תאמר הרי הבלוע נעשה נותר ופולטו בהיתר לאחר זמן מודי רבי שמעון דבעי הגעלה ברותחין ומתורת מריקה ושטיפה הוא דממעיט ליה כדמתרצינן בגמ' גבי תרומה לא נצרכה לכדאמר מר במים ולא ביין במים ולא במזוג הא אפי' ביין ואפי' במזוג: **גמ'** ה"ג בתורת כהנים עירה לתוכו רותח מניין ת"ל אשר בו ישבר. מדסמיך ישבר אצל בו ולא כתב אם בכלי חרס תבושל ישבר למידרש אם נבלע בו מ"מ ישבר: תלאו. לשפוד של חטאת לצלותו באויר תנור דנתבשל בו אבל לא נבלע בו כלום: מהו. מי הוי צריך תנור שבירה או לא: ואחד שעירה לתוכו. אלמא אחדא קפיד דהא עירה לתוכו בלוע איכא בישול ליכא: בלוע בלא בישול לא מיבעיא לן. דכיון דהוי נותר והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ובעי שבירה: של מתכת היה. קס"ד מפני שצולין בו שפודי חטאת שלא יטען שבירה: בישול ובלוע. שמן המנחה: טחו ביה טחייה. מין טיגון הוא שעושין מלחם וטשין התנור באליה ואופין את הלחם אחר שטחוהו ובמס' שבת (דף קיט.) נמי אמרינן תלתא סאוי טחיי: לעולם. ואפילו הסיקוהו ואפו בו דקסבר אינו יוצא מידי דופיו: מפני הרגל עבירה. שלא יאכל הפת עם הבשר: אמאי אמר רב כו'. הא אית להו תקנתא בהיסק: מוקים להחיא. דקתני עד שיוסק התנור בשל מתכת: כוביא. רעפים חלולין כמין שפיתת קדירה ופעמים שטחין אותו שמן ואופין בו לחם הקרוי טיחיא:

אלא

"שבת חזון" הוא באופן נעלה יותר מסתם שבת בשבתו, שכן דווקא בשבת זו מראים לכל אחד ואחד המקדש דלעתיד.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

הגמרא רוצה ליישב: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לתרץ, **דְּמַבְלַע לְהוּ בַּהֲדֵי שִׁבְעָה סַמְּמָנִין, וּמְעַבַּר לְהוּ לְכוּלְּהוּ כְּחַד** – שיבליעם בתוך שאר שבעת הסממנים, ויעבירם כולם כאחד על הבגד וכך יוכל להכניסם לעזרה. ודוחה: **וְהָתְּנַן** (נדה סב.) לענין כתמי דם נדה, **הֶעֱבִירָן** לשבעת הסממנים על הבגד, **שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן** שבו נשנו במשנה, **אוֹ שֶׁהֶעֱבִיר** את **שִׁבְעָתָן כְּאֶחָד, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם** – אין זה נחשב לכיבוס, ואם כן אי אפשר להעמיד שעירבב את מי הרגלים ביחד עם שאר שבעת הסממנין, והעבירם כולם כאחד, ונשארה השאלה במקומה, איך אפשר להכניס מי רגלים למקדש.

הגמרא שוב רוצה ליישב: **וְכִי תֵּימָא דְּמִיבְלַע לְהוּ בַּהֲדֵי חַד מִסַּמְּמָנִין** – שיבליע את מי הרגלים באחד משבעת הסממנים, וכך יכניסו לעזרה, ונאמר שרק על העברת שבעת הסממנים כאחד על הבגד, הקפידה המשנה, שאינו נחשב כיבוס. ודוחה: **וְהָא צָרִיךְ לְכַסְכֵּס שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד תְּנַן** – והרי שנינו (שם), שצריך לשפשף את הבגד בכל אחד משבעת הסממנים, שלשה פעמים, ועל כרחך שצריך להעביר כל סממן וסממן בפני עצמו, ונשארה השאלה במקומה, איך אפשר להכניס מי רגלים בעין למקדש.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, דְּמַבְלַע לְהוּ** למי רגלים **בְּרוֹק תָּפֵל**, וכך יוכל להכניסו. והבלעה זו, מדיני הכיבוס היא ואינה מפסדת, **דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוֹק תָּפֵל, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא** מעורב **עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מהסממנים.

משנה

המשנה מבררת באיזה אופן כלי מתחייב במריקה ושטיפה, ומחמת איזה קרבנות טעון הכלי מריקה ושטיפה: **אֶחָד** – בין כלי **שֶׁבִּישֵׁל בּוֹ** בשר קרבן, **וְאֶחָד שֶׁעֵירָה** [–שפך] **לְתוֹכוֹ** תבשיל **רוֹתֵחַ**, שהתבשל בכלי אחר, טעונים מריקה ושטיפה. והטעם משום שגם בעירוי נבלע הטעם בכלי. **וְאֶחָד** – ובין אם בישל קרבנות **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** כגון חטאת ואשם, **וְאֶחָד** – ובין אם בישל **קָדָשִׁים קַלִּים** כגון תודה ושלמים, **טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדָשִׁים קַלִּים, אֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה.**

גמרא

הגמרא מבארת מנין שאף בעירוי טעון הכלי מריקה ושטיפה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר (ויקרא ו כא) 'וּכְלִי חֶרֶשׂ **אֲשֶׁר תְּבוּשַׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר**', **אֵין לִי** שכלי חרס צריך שבירה **אֶלָּא שֶׁבִּישֵׁל בּוֹ** חטאת, **עֵירָה לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ מִנַּיִן** שצריך לשוברו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** '(**וַ**)**אֲשֶׁר** (**תְּבוּשָׁל**) **בּוֹ יִשָּׁבֵר**' – הכתוב סמך תיבת 'בו' ל'ישבר', ללמדנו שאף אם לא בישל בכלי אלא רק בלע צריך לשבור את הכלי.

רמי בר חמא מסתפק בתנור של חרס שבישל בו קרבן, ולא נבלע בדפנות ממנו, אם צריך לשוברו: **בָּעֵי רָמִי בַּר חָמָא, תְּלָאוֹ בַּאֲוִיר תַּנּוּר** – צלה שפוד של חטאת באויר תנור, ולא נבלע כלום בדופני התנור, **מַהוּ**, האם צריך לשבור את הכלי או לא. וצדדי הספק הם, **אַבִּישׁוּל וּבִילּוּעַ הוּא דְּקָפִיד רַחֲמָנָא** – האם התורה הקפידה בכלי חרס לשוברו רק אם בישל בו קרבן ונבלע בכלי טעם הקרבן, אבל אם לא נבלע אינו צריך שבירה, **אוֹ דִּילְמָא** גם **אַבִּישׁוּל בְּלֹא בִּילּוּעַ** הקפידה התורה לשוברו.

רבא מביא ראיה לפשוט את הספק, והגמרא דוחה את הראיה: **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה, **אֶחָד שֶׁבִּישֵׁל בּוֹ וְאֶחָד שֶׁעֵירָה לְתוֹכוֹ** תבשיל **רוֹתֵחַ** שהתבשל בכלי אחר, צריך מריקה ושטיפה. הרי שגם כלי שעירה לתוכו צריך מריקה ושטיפה, והוא הדין לבישל בו ולא נבלע טעמו בכלי. דוחה הגמרא: **בִּבְלוּעַ בְּלֹא בִּישׁוּל לֹא קָמִיבַּעְיָא לָן** – לא הסתפקנו, משום שמה שנבלע בכלי נעשה נותר ואינו יוצא מהכלי אלא בשבירה, **כִּי קָמִיבַּעְיָא לָן** – ומה שהסתפקנו בו הוא רק **בִּבִּישׁוּל בְּלֹא בִּילּוּעַ** – כשבישל בכלי ולא נבלע בו, **מַאי** – מה דינו, האם צריך לשבור את התנור או לא.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, תַּנּוּר שֶׁל בית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת הָיָה**, והגמרא סברה שהסיבה שלא עשאוהו מחרס, משום שיהיה טעון שבירה לאחר שיצלו בו שיפודי חטאות. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שִׁבִּישׁוּל בְּלֹא בִּלּוּעַ לֹא קָפִיד** – שהתורה לא הקפידה לשבור כלי חרס כשהמאכל התבשל בו ולא נבלע בכלי, יקשה, **נִיעֲבִיד שֶׁל חֶרֶס** – מדוע לא עשו בבית המקדש תנורים מחרס, שהרי לא יצטרכו לשוברם, כי כשצולים בהם שיפודי חטאות לא נבלע טעמם בדופני התנור, והתורה הצריכה שבירה רק אם נבלע טעם הקרבן בכלי. ומזה שלא עשו תנורים מחרס מוכח שאף אם התבשל בכלי ולא נבלע בו, הצריכה התורה שבירה. דוחה הגמרא: באמת מצד צליית שיפודי חטאות היה אפשר לעשות תנורי חרס, אבל **כֵּיוָן דְּאִיכָּא שְׁיָרֵי מְנָחוֹת דַּאֲפִיָּיתָן בַּתַּנּוּר** – כיון שמה שנשאר מהמנחות לאחר שקמצו מהם, היה נאפה בתנור ונאכל לכהנים, **וְאִיכָּא בִּישׁוּל וּבִילּוּעַ** – וכשאופה אותם השמן שבמנחה מתבשל ונבלע בתנור, לכך **עָבְדִינַן שֶׁל מַתֶּכֶת** – עשו את התנור דווקא ממתכת, משום שתנור מחרס שבלע טעון שבירה.

הגמרא מביאה מעשה לברר אם אפשר להכשיר תנור על ידי שיסיקו אותו: **הַהוּא תַּנּוּרָא** – מעשה היה בתנור, **דְּאַטְחוּ בֵּיהּ טִיחַיָּיא** – שמרחו שומן [בשרי] בתוך התנור, ואפו בו לחם, והשומן נתן טעם בלחם שאפו בו, **אֲסָרָהּ רַבָּה בַּר אֲהִילַיי לְמֵיכְלָהּ לְרִיפְתָּא** – אסר לאכול את הפת שנאפתה שם, **לְעוֹלָם** – אף אם קודם שאפו בו פת, הסיקו את התנור. וְלא רק במאכלי חלב אסר את הפת, אלא **אֲפִילּוּ בְּמִילְחָא** – עם מלח, והטעם משום גזירה **דִּילְמָא אָתֵי לְמֵיכְלָהּ בְּכוּתְחָא** – שמא יבוא לאכול פת זו, ביחד עם מאכל שיש בו חלב.

הגמרא מקשה על רבה בר אהיליי, ודוחה את דבריו: **מֵיתִיבֵי, אֵין לָשִׁין אֶת הָעִיסָּה בֶּחָלָב, וְאִם לָשׁ, כָּל הַפַּת כּוּלָּהּ אֲסוּרָה**, והטעם, **מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵירָה** – שלא יבוא לאכול את הפת עם בשר. **כַּיּוֹצֵא בּוֹ, אֵין טָשִׁין** [–מורחים] **אֶת הַתַּנּוּר בְּאַלְיָה** – בשומן העשוי מזנב הכבש, **וְאִם טָשׁ** את התנור ואפה בה פת, **כָּל הַפַּת כּוּלָּהּ אֲסוּרָה**, כדי שלא יבוא לאכול את הפת בחלב. אולם האיסור לאכול מהנאפה בתנור הוא רק **עַד שֶׁיַּסִּיק אֶת הַתַּנּוּר**, אבל לאחר שהסיק את התנור מותר, משום שכשם שהשומן נבלע על ידי חום התנור כך הוא יוצא בהיסק. וזה לא כשיטת רבה בר אהיליי שאסר. אומרת הגמרא: **תְּיוּבְתָא דְּרַבָּה בַּר אֲהִילַיי תְּיוּבְתָא**, ונדחו דבריו.

הגמרא מקשה לפי המסקנא שאפשר להכשיר תנור בהיסק, על שיטת רב בקדירות בפסח: **אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִּׁי, וְכִי מֵאַחַר דְּאִיתּוֹתַב** – נדחו דברי **רַבָּה בַּר אֲהִילַיי**, ואפשר להכשיר תנורים על ידי היסק, קשה, **אַמַּאי אָמַר רַב** – מדוע אמר רב **שִׁקְדֵירוֹת** שבישל בהם חמץ כל השנה, **בַּפֶּסַח, יִשָּׁבֵרוּ**, כיון שאין תקנה לחמץ הבלוע בהם, והרי יכול ללבנם ולהסיקם ולבטל האיסור הנמצא בתוכם, ויוכשרו בכך. משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אשי לרבינא, **רַב מוֹקֵי לָהּ לְהַהִיא בְּשֶׁל מַתֶּכֶת** – רב יעמיד את מה שמבואר שתנור שטחוהו בשומן לאחר הסיקו מותר לאפות בו, בתנור של מתכת שמועיל בו הגעלה, אבל בקדירות העשויות מחרס לא מועיל הגעלה, כיון שהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא ממנו לעולם. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא**, דברי הברייתא שמועיל היסק לתנור מדובר גם **בְּתַנּוּר שֶׁל חֶרֶס**, אלא **שְׁזֶה הֶסֵּיקוֹ מִבִּפְנִים** – תנור מסיקים אותו על ידי שמניחים את הגחלים בתוך התנור, **וְזֶה הֶסֵּיקוֹ מִבַּחוּץ** – אבל קדירות מסיקים אותם על ידי שהאש מחממת אותם מבחוץ, וזה אינו היסק שראוי להכשיר. שואלת הגמרא: **וְנַעֲבִיד הַסָּקָה מִבִּפְנִים** – ומדוע שלא נחמם את הקדירות מתוכם, ויועיל הסיקם כמו בתנורים ולא יצטרכו לשוברם. משיבה הגמרא: **חָיִים עֲלַיְיהוּ דְּמִתַּבְרִי** – האדם יחוס עליהם שישברו על ידי שיניח את הגחלים בתוך הקדירות, ויבוא להכשירם על ידי היסק מבחוץ.

הגמרא מבארת דין נוסף לפי חילוק זה: **הִילְכָּךְ**, מכיון שאמרנו שכל שהסיקו מבחוץ מועיל להכשירו, **הַאי כּוּבְיָא** – כלי העשוי מרעפים, שאופים ומטגנים בו כיכרות לחם, **הֶסֵּיקוֹ מִבַּחוּץ הוּא, וַאֲסִיר**, שלא מועיל לו היסק להכשירו.

הגמרא מבררת אם אפשר להכשיר כלי חרס בליבון. שואלת הגמרא: **אֶלָּא קְדֵירוֹת שֶׁל מַקֵּדֶשׁ, אַמַּאי (אמר רחמנא) יִשָּׁבְרוּ** – מדוע קדירות כלי חרס שבבית המקדש לאחר שבישלו בהם קרבנות, ישברו, והלא אפשר להכשירם על ידי שנַּהֲדִירֵינְהוּ **לַבְּשׁוֹנוֹת** – נשיבם לכבשונות שיוצרים בהם את הקדירות, ויוכשרו בכך. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָא**, הטעם שלא החזירו את הקדירות לכבשונות הוא, **לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת בִּירוּשָׁלַיִם**, משום שהיה עשן יוצא מהם, ומשחיר את החומה.

אבייי דוחה את תירוצו של רבי זירא, והגמרא מקשה על דבריו. שואלת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, והלא כמו כן יש להקשות גם על דין שבירת כלי חרס שמקומו בעזרה, **וְכִי עוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת** לשברי כלי חרס **בָּעֲזָרָה**, והלא בזיון יש בזה, ועל כרחך שמכיון שכך דינם, אין לחשוש על כך שנעשה אשפתות בעזרה משברי הכלים, וכך יש לומר שיעשו כבשונות בירושלים שילבנו תנורי חרס בהם, ומדוע דין כלי חרס בשבירה. דוחה הגמרא, **אִישְׁתְּמִיטָתֵיהּ** – נשכח מאביי,

הָא דְּתָנֵי שְׁמַעְיָה בְּקַלְנְבוֹ – את מה שרב שמעיה שנה במקום הנקרא 'קלנבו', **שֶׁשִּׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס** היו **נִבְלָעִין בְּמְקוֹמָן** ולא גרמו שיהיו אשפתות בעזרה, אבל כבשונות לא יכלו לעשות, כיון שלא היו עושים כבשונות בירושלים, ולכך לא ליבנו את הכלי חרס בכבשן.

הגמרא ממשיכה להקשות, אם אפשר ללבן גם כלי חרס, מדוע לא עשו תנורי חרס. שואלת הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, תַּנּוּר שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת הָיָה, נַעֲבִיד דְּחֶרֶס** – נעשהו מחרס, **דְּהֶסֵּיקוֹ מְבִפְנִים הוּא** – שהיסק התנור הלא הוא מבפנים, ויתלבן בכך. משיבה הגמרא: **דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא** – כיון שהיה בבית המקדש, גם **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** שהיו מקריבים בשבועות, **וְלֶחֶם הַפָּנִים** שהיו מקריבים בכל שבת ושבת, **דַּאֲפֵיְיתָן בַּתַּנּוּר וּקְדוּשָׁתָן בַּתַּנּוּר, הָוֶה לֵיהּ כְּלִי שָׁרֵת** – מכיון שדברים אלו נאפים בתנור ומתקדשים בתנור, צריך התנור להיות כלי שרת, **וְכְלִי שָׁרֵת דְּחֶרֶס לָא עָבְדִינַן** – לא היו עושים בבית המקדש כלי שרת מחרס.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר בלוד,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מיום י"ט, כ"ד, וכ"ה תמוז עם המצורפים אליהם...

בנוגע להדפסת חוברת ובה חדו"ת מהרמי"ם והעיקר מהתלמידים, הנה בכלל נהוג בחוברות כמו אלו שהם מוקדשים לחידושי תורה מהתלמידים, ורק במקרים בודדים משתתפים בה גם הרמי"ם באיזה מחידושיהם... כדאי הדבר להוי"ל חוברת ע"ד הנ"ל.

אלא שמוכרח שיודפס בכל חוברת וחוברת איזה מאמר חסידות ושיחה (מאלו המאמרים והשיחות השייכים יותר לבני ישיבות), כי סו"ס אין לשכוח מה שכותב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע ע"ד תכלית ישיבות תו"ת, ויעויין קונטרס עץ החיים פרק כב והוספה שם. שיחת כל היוצא למלחמת ב"ד. (מה שכותבים שעד עתה לא הופיעה חוברת כזו בארץ, כמדומה מופיעה ושמה הנאמן), בכ"א כדאי להכין חומר בשביל חוברת הנ"ל.

וכשיהי' קרוב יותר לפועל, אפשר יהי' להחליט אם לאחדה עם [...] ענין כזה דישיבת תורת אמת ואולי גם דהישיבה כאן, אבל עוד מ[וקדם] הזמן להחליט בזה, ובמילא - אם רצונם לעשות בזה בחשאי, מפני הטעם שכותבים, יעשו באופן כזה, כיון שאפשר גם שבתחלה תפרסם הישיבה שלהם חוברת בפ"ע ואח"כ יצרפוה לחוברות אחרות.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש

מ. שניאורסאהן

רותחין דעירוי בכלי ראשון וקשה לרבינו שמואל נהי דמדני עירוי רותחין מכלי ראשון לתוך קערות ושאר כלים שדרך לערות בהן היאך יועיל לאותן קערות וכלים שהובנסו כולן לתוך כלי ראשון ומלואן איסורין מכל צד בכל עובי הכלי לענין שיזכל לחזור ולהבניסן בתוך אילפס וקדירה מרותחין של היתר כיון דקיימא לן כשמואל דאמר תתאה גבר ואינו מבשל אלא כדי קליפה ואם היינו מפרשים דעירוי בכלי ראשון לגמרי ומבשל יותר מכדי קליפה ומאי דאמר שמואל דאינו מבשל אלא בכדי קליפה זה דוקא בשני דברים יבשים שנוגעין זה בזה ואפילו בדבר לח כגון נטף מרוטבו על הסולת שאותו רוטב אינו כמו עירוי שהרי נפסקה אבל עירוי שאין בח הכלי ראשון נפסק מבשל לגמרי לפי זה יתיישב מה שאומר ר"ת דשופכין רותחין עליהן הוא הכשר גמור אפילו לקערות שנותנן בתוך הסיר והאילפס ולא תקשי נמי מה שפירשתי לעיל דמוגלשין על גבי קמח היכי פטור מחלה והלא אינו מבשל אלא כדי קליפה דאיכא למימר דמבשל לגמרי כדפירשתי מיהו ר"ת לא היה סובר כן מדאיצטריך ליה למימר דעירוי אינו מבשל אלא כדי קליפה משום קושיא דתתאה גבר וא"ת הא דתנן בפ' חבית (שבת דף קמה:) כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין [בשבת] חוץ ממליח הישן וקולייס האיספנין ואי עירוי ככלי ראשון אמאי מדיחין וי"ל התם בכלי שני מיירי ואפ' הכי מדיחין אין שורין לא משום דמיחזי כמבשל ולא דמי לתבלין דשרי בפרק בירה (שם מב:) ליתן לתוך הקערה או לתוך התמחוי דעשויין למתק את הקדירה ולא מיחזי כמבשל אי נמי לרבותא נקט מדיחין דאפ' הדחה אסור במליח ישן וקולייס האיספנין: **ואם** טש כל הפת כולה אסורה. וא"ת מאי שנא מהא דאמרינן בפ' כל הבשר (חולין קיא:) דגים שעלו בקערה מותר לאוכלם בכותח דנותן טעם בר נותן טעם מותר ובשם רש"י פירש ה"ר יהודה חתנו דדוקא עלו שרו הא נתבשלו אסור ובא מעשה לפניו בביצים שנתבשלו בקדירה שבשלו בה חלב ואסר לעשות מולייתא על גבי בשר ואין להביא ראיה לדברי מקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנותן טעם (לקמן ע"ב) דהתם לאו נותן טעם בר נותן טעם הוא שהטעם שני באיסור אבל כאן הטעם שני בהיתר וקודם שיבא לידי איסור נתבטל הטעם בדגים לפי שהוא שני יש לדקדק מצנון שחתכו בסכין של בשר דאסור לאוכלו בכותח (חולין דף קיא:) דאגב חורפיה בלע טפי וחשיב כחד טעמא ולא גרע נתבשל מצנון מיהו לפי לשון אחר שפירש שם בקונטרס היינו טעמא שיש חילוק בין קערה לסכין דסתם קערה מקנחין אותה משומן הקרוש עליה משום מיאוס אבל סכין טעמא שהשומן קרוש עליו ואינו ניכר כשחותך הוי כצונן טעם הבא מן הממוש ולפי זה אין ראיה מצנון שחתכו בסכין והך דתנור שטשו באליה נמי מפרש ר"ת דאי אפשר לו לתנור להתקנח יפה ונדבק בו השמנונית והוי בעין עד שיוסק ומיהו יש לדקדק דאפ' נתבשלו שרי מהא דאמר לקמן (דף צז.) דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו ומותר לבשל האידנא שלמים בקדירה שבישל בה שלמים אתמול ולא אמרינן דקמעמע באבילת שלמים דהאידנא דטעם שני הוא ונתבטל קודם שיבוא לידי איסור ואפ' למ"ד דשאני התם שהוא טעם שלישי שיש מים בקדירה שמבשלים בה שלמים מטעם זה נמי יהו מותרין הביצים שנתבשלו בקדירה החולבת לעשות מהם מולייתא בבשר שבתוך המים נתבשלו ועוד דגבי שפוד ואסכלא מייתי בסוף ע"ז (דף עו.) ההיא דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו ומיהו על ברזין אין זו ראיה דלענין חטאת אין שייך לומר כן דבסוף ע"ז (שם) קשרי לבשל חטאת והדר שלמים והרי ממעט באבילתן דמיתסרי לזרים לנשים ולעבדים ואין נאבלין אלא ליום ולילה גם מיפסלי ביוצא בחטאת ואין שייך כאן להתיר מכח נותן טעם בר נותן טעם כי אם היכא שיש שני נותני טעם של היתר אבל האחד של איסור לא דהוי כמו קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב תרומה לא יבשל בה חולין ועל כרחין יש לומר שם משום דמין במינו דאורייתא ברובא בטל ובבלי המקדש ברגל אוקמיה אדאורייתא ואע"ג דאסרי לקמן (דף צז.) רקיק שנגע ברקיק וחתיכה בחתיכה גבי כלים אקילו רבנן טפי ותימה אי נתבשלו נמי מותר אמאי אמרו רבנן מזמן אבילה של ראשון טען מריקה ושטיפה לגבי שלמים דאתמול ושלמים דהאידנא דשניהם היתר דאין סברא לומר גזירת הכתוב היא בדבר שמותר גמור בחולין אפי' מדרבנן. ברו"ך:

אלא קדירות של מקדש אמאי ישברו. תימה מאי קשיא ליה הא טעמא דשבירה לאו משום בליעה הויא אלא גזירת הכתוב אי סביראה ליה דתלאו באויר תנור טען שבירה אע"ג דליכא אלא בישול בלא בולע ור"ת היה אומר דכשהוסקו נעשו ככלים חדשים תדע דאמרינן בכולה הש"ס (פסחים ל: ע"ז לג:) התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ואמאי הרי יוצא מידי דופיו ע"י החזרת כבשן אלא ודאי כשהוסקו נעשו ככלים חדשים וחשיבי כלים אחרים דפנים חדשות באו לכאן ואע"ג [דלגבי] טומאה כלי חרס טען שבירה ואמרינן (כלים פ"ה מ"ז) תנור חולקו לשלשה כדכתיב תנור וכירים יותץ ולא אמרינן אמאי יותץ והלא שמסיקו לאפות בו זו היא שהרתו דחשיב ככלי אחר וכן תנור שהסיקו בקליפי ערלה דאמרינן (פסחים דף כו:) חדש יותץ אמאי לא דמי כלי חרס לתנור דכיון דתנור תשמישו ע"י היסק לא חשיב פנים חדשות ושמא אף בתנור אם היה מסיקו בפנים ובחרץ בעין תחילת עשייתו כשהיוצר עושהו נותנו בכבשן אפשר שזה היה מועיל מיהו קשה מהא דאמרי' בסוטה פרק היה מביא (דף טו:) גבי פיילי של חרס חדשה (וגבי כלי חרס של מצורע) אמר רבא לא שנו אלא שלא נתאכמו אבל נתאכמו פסולין מ"ט דומיא דמים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנו בעי רבא נתאכמו והחזירן לכבשן ונתלבנו מהו מי אמרינן כיון דאידחו אידחו או דלמא כיון דהדור הדור ולא פשיט מינה מידי ומאי תיבעי ליה הא אמרינן פנים חדשות באו לכאן וככלי חרס [חדש] דמי ושפיר הוי האי כלי דומיא דמים שלא נשתנו ועוד קשה הא אפי' בחולין קי"ל פסחים (דף ל:) התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם מנא לן דמחטאת ליכא למילף דהתם גזירת הכתוב בדפירש אם תמצא לומר דבישול בלא בולע טען שבירה ונראה לפרש דמאחר שהתיר הכתוב כלי נחשת במריקה ושטיפה ובכלי חרס לא התיר ש"מ דטעם משום בליעה הוא דזה יוצא מידי דופיו וזה אינו יוצא מידי דופיו ובישול בלא בולע טען שבירה בזה סברא לומר לפי שהחמיר בו הכתוב לחושבו כבלוע ודוקא בהגעלה אינו יוצא מידי דופיו אבל בהחזרת כבשונות יוצא וא"ת למה הצריך הכתוב שבירה דלא שייך למימר על הכתוב דלמא חייס ולא שאין עושין כבשונות בירושלים ויש לומר חידוש הוא שהתירו הכתוב בשבירה דהוה אמינא דלא מהניא שבירה כיון דעדיין טעם חטאת בחרס דצריך שיהא הטעם כמו בכלי נחשת שעשו בו מריקה ושטיפה אבל הא פשיטא דס"ש החזרת כבשונות דמהניא טפי ולא כספרים דגרסי הכא קדירות של מקדש אמאי אמר רחמנא ישברו ליהדרו לכבשונות דמשמע דפריך אקרא מדקאמר אמאי אמר רחמנא:

הכי גרסינן כיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור וקדושתן בתנור. תימה דשבק מנחת מאפה דכתיב בה תנור בהדיא (ויקרא ב) וכי תימא משום דר"ש לא בעי הקדש בתנור כדדריש בסוף כל המנחות באות מצה (מנחות סג.) מדכתיב תנור תנור ב' פעמים אלא שיהא הקדישן לשם תנור א"כ שתי הלחם ולחם הפנים נמי ר"ש לא מפליג כדמוכח התם ודייק לה מדתנן בפרק שתי הלחם (שם צה:) ר"ש אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעזרה ובשרות אבי פאגי ויש לומר דלא נקט מנחת מאפה משום דהיא גופה לא ידעינן לרבנן דר"ש אלא משתי הלחם ולחם הפנימית שהן גמרא בדאמר בריש שתי הלחם (שם צו.) דרבי יהודה ור"ש בגמרא פליגי:

בישל

ושביה יש בו ב' פרושים, א' מלשון שיבה וחזרה . . ב' ושביה כמו ושְׁבוּיָהּ היינו השבויים שלה.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי או אינו טעון. תימה מאי קמבעיא ליה ומאי ס"ד דרב יצחק אי בשמקצת כלי על האש שמבשל בו [חם] ושאר הכלי צונן קמבעיא ליה אם כן מאי קאמר בישל מפעפע הא לא מפעפע בכוליה כלי ואי בשכל הכלי חם פשיטא דמפעפע בכוליה ובעי מריקה ושטיפה ואי קמבעיא ליה אי מפעפע בכוליה כלי או לא אם כן בשאר איסורים נמי תיבעי ליה:

חומר במריקה ושטיפה כו'. תימה אמאי לא קאמר שהמריקה ושטיפה היא לאחר זריקה מה שאין כן בהזאה וי"ל דלא חשיב חומרא אלא מה שלפני זריקה קודם כפרה שתלוי בעבודת הדם:

מדאיצטריך אותה למעוטי תרומה כר'. דמקדש קדשים הוה ממעטינא קדשים קלים וכל שכן תרומה הלכך דרשינן אותה למעוטי תרומה דוקא ודאי דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: **לא** צריכא מדאמר מר מריקה ושטיפה בצונן. אחר הגעלה הא אפי' בחמין פירוש תרומה סגי בהגעלה ולא בעיא מריקה ושטיפה בצונן ופריך הניחא למאן דאמר מריקה ושטיפה בצונן פירוש אחר הגעלה אלא למ"ד מריקה בחמין ושטיפה בצונן דמריקה היינו הגעלה מאי איכא למימר ומשני שטיפה יתירתא דצריך לעשות בקדשים שטיפה יתירתא אחר הגעלה משא"כ בתרומה ויש ללמוד מכאן דכלים האסורין בשמגעילן אין צריך לשוטפן בצונן אחרי כן אף על פי שנוהגין עתה לעשות כן: השפוד

וַאֲפִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, לֹא קָאָמַר אֶלָּא דְּעֵץ. אֲבָל דְּחֶרֶס, לֹא. רַב יִצְחָק בַּר יְהוּדָה, הֲוָה רָגִיל קַמֵּיהּ דְּרָמֵי בַּר חָמָא, שַׁבְּקֵיהּ וַאֲזִיל לְרַב שֵׁשֶׁת. יוֹמָא חַד, פְּגַע בֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ, אַלַקְפְּטָא נַקְטָן, רֵיחָא אָתֵי לָהּ לַיָּד, מִשּׁוּם דַּאֲזַלְתְּ לָךְ לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, חֲוֵית לָךְ כִּי רַב שֵׁשֶׁת. אָמַר לֵיהּ, לָאו מִשּׁוּם הָכִי. מַר, כִּי בָּעֵינָא מֵילְתָא, פָּשֵׁיט לִי מִסְּבָרָא. כִּי מַשְׁכַּחְנָא מַתְנִיתָא, פָּרְכָא לָהּ רַב שֵׁשֶׁת. כִּי בָּעֵינָא מֵילְתָא מִינֵּיהּ, פָּשֵׁיט לִי מִמַּתְנִיתָא. דְּכִי נַמֵּי מַשְׁכַּחְנָא מַתְנִיתָא וּפָרְכָא, מַתְנִיתָא וּמַתְנִיתָא הִיא. אָמַר לֵיהּ, בְּעֵי מִינַּאי מֵילְתָא, דְּאֵיפְּשֵׁיט לָךְ כִּי מַתְנִיתָא. בְּעָא מִינֵּיהּ, בִּישֵׁל בְּמִקְצָת כְּלִי, טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אוֹ אֵין טָעוּן. אָמַר לֵיהּ, אֵינוֹ טָעוּן, מִידֵּי דַּהֲוָה אַהֲזָאָה. וְהָא, לֹא תְּנָא הָכִי. אָמַר לֵיהּ, מִסְתַּבְּרָא כְּבֶגֶד. מַה בֶּגֶד, אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס אֶלָּא מְקוֹם הַדָּם. אַף כְּלִי, אֵינוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה אֶלָּא בְּמָקוֹם בִּישּׁוּל. אָמַר לֵיהּ, מִי דָּמֵי. דָּם לֹא מִפַּעְפֵּעַ, בִּישּׁוּל מְפַעְפֵּעַ. וְעוֹד, תַּנְיָא, חוֹמֶר בְּהַזָּאָה מִמְּרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְחוֹמֶר בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה מִבְּהַזָּאָה. חוֹמֶר בְּהַזָּאָה, שֶׁהַזָּאָה יֶשְׁנָהּ בַּחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנוֹת וּבַחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וְיֶשְׁנָהּ לִפְנֵי זְרִיקָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. חוֹמֶר בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, שֶׁהַמְּרִיקָה וּשְׁטִיפָה נוֹהֶגֶת בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים. בִּישֵׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי, טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַזָּאָה. אָמַר לֵיהּ, אִי תַּנְיָא, תַּנְיָא. וְטַעֲמָא מַאי. אָמַר קְרָא 'וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בּוּשָּׁלָה', וַאֲפִילּוּ בְּמִקְצַת כְּלִי: אֶחָד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, 'חַטָּאת', אֵין לִי אֶלָּא חַטָּאת. כָּל הַקָּדָשִׁים, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא'. יָכוֹל, שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַתְּרוּמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אוֹתָהּ' פְּרָט לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. קָדָשִׁים קַלִּים, אֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, דִּכְתִיב 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים'. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, אִין. קָדָשִׁים קַלִּים, לֹא. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מִדְּאִיצְטְרִיךְ 'אוֹתָהּ' לְמַעוּטֵי תְּרוּמָה, מִכְּלָל דְּקָדָשִׁים קַלִּים טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לָךְ, 'אוֹתָהּ', כְּדַאֲמְרִינַן. וּתְרוּמָה, לֹא בָּעֲיָא שְׁטִיפָה וּמְרִיקָה. וְהָתַנְיָא, קִדְּרָה שֶׁבִּישֵּׁל בָּהּ בָּשָׂר, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חָלָב. וְאִם בִּישֵּׁל, בְּנוֹתֵן טַעַם. תְּרוּמָה, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חוּלִּין. וְאִם בִּישֵּׁל, בְּנוֹתֵן טַעַם. אָמַר אַבָּיֵי, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְדְאָמַר מַר, בִּישֵּׁל בְּמִקְצַת כְּלִי, טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי. הָא תְּרוּמָה, לֹא צְרִיךְ אֶלָּא מָקוֹם בִּישּׁוּל. רָבָא אָמַר, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְדְאָמַר מַר, 'בַּמַּיִם', וְלֹא בְּיַיִן. 'בַּמַּיִם', וְלֹא בְּמָזוֹג. הָא, אֲפִילּוּ בְּיַיִן וַאֲפִילּוּ בְּמָזוֹג. רַבָּה בַּר עוּלָּא אָמַר, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְדְאָמַר מַר, מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, בְּצוֹנֶן. הָא, אֲפִילּוּ בְּחַמִּין. הָנְיָא לְמַאן דְּאָמַר, מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֶן. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, מְרִיקָה בְּחַמִּין וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֶן, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. שְׁטִיפָה יְתֵירְתָּא. **משנה** רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, בִּישֵּׁל מִתְּחִילַּת הֶרֶגֶל, יְבַשֵּׁל בּוֹ כָּל הֶרֶגֶל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַד זְמַן אֲכִילָה. 'מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה', 'מְרִיקָה' בְּמִרְיַקַת הַכּוֹס, וּ'שְׁטִיפָה' כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס. מְרִיקָה [בְּחַמִּין], וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֶן. השפוד

תַּנְיָא, חוֹמֶר בְּהַזָּאָה מִמְּרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְחוֹמֶר בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה מִבְּהַזָּאָה. חוֹמֶר בְּהַזָּאָה, שֶׁהַזָּאָה יֶשְׁנָהּ בַּחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנוֹת וּבַחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וְיֶשְׁנָהּ לִפְנֵי זְרִיקָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. חוֹמֶר בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, שֶׁהַמְּרִיקָה וּשְׁטִיפָה נוֹהֶגֶת בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים. בִּישֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי, טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַזָּאָה. אָמַר לֵיהּ, אִי תַּנְיָא, תַּנְיָא. וְטַעֲמָא מַאי. אָמַר קְרָא 'וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בּוּשָּׁלָה', וַאֲפִילּוּ בְּמִקְצַת כְּלִי: אֶחָד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, 'חַטָּאת', אֵין לִי אֶלָּא חַטָּאת. כָּל הַקָּדָשִׁים, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא'. יָכוֹל, שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַתְּרוּמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אוֹתָהּ' פְּרָט לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. קָדָשִׁים קַלִּים, אֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, דִּכְתִיב 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים'. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, אִין. קָדָשִׁים קַלִּים, לֹא. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מִדְּאִיצְטְרִיךְ 'אוֹתָהּ' לְמַעוּטֵי תְּרוּמָה, מִכְּלָל דְּקָדָשִׁים קַלִּים טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לָךְ, 'אוֹתָהּ', כְּדַאֲמְרִינַן. וּתְרוּמָה, לֹא בָּעֲיָא שְׁטִיפָה וּמְרִיקָה. וְהָתַנְיָא, קִדְּרָה שֶׁבִּישֵּׁל בָּהּ בָּשָׂר, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חָלָב. וְאִם בִּישֵּׁל, בְּנוֹתֵן טַעַם. תְּרוּמָה, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חוּלִּין. וְאִם בִּישֵּׁל, בְּנוֹתֵן טַעַם. אָמַר אַבָּיֵי, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְדְאָמַר מַר, בִּישֵּׁל בְּמִקְצַת כְּלִי, טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי. הָא תְּרוּמָה, לֹא צְרִיךְ אֶלָּא מָקוֹם בִּישּׁוּל. רָבָא אָמַר, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְדְאָמַר מַר, 'בַּמַּיִם', וְלֹא בְּיַיִן. 'בַּמַּיִם', וְלֹא בְּמָזוֹג. הָא, אֲפִילּוּ בְּיַיִן וַאֲפִילּוּ בְּמָזוֹג. רַבָּה בַּר עוּלָּא אָמַר, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְדְאָמַר מַר, מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, בְּצוֹנֶן. הָא, אֲפִילּוּ בְּחַמִּין. הָנְיָא לְמַאן דְּאָמַר, מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֶן. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, מְרִיקָה בְּחַמִּין וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֶן, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. שְׁטִיפָה יְתֵירְתָּא. **משנה** רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, בִּישֵּׁל מִתְּחִילַּת הֶרֶגֶל, יְבַשֵּׁל בּוֹ כָּל הֶרֶגֶל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַד זְמַן אֲכִילָה. 'מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה', 'מְרִיקָה' בְּמִרְיַקַת הַכּוֹס, וּ'שְׁטִיפָה' כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס. מְרִיקָה [בְּחַמִּין], וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֶן. השפוד

ומשני **שטיפה יתירתא**. בצונן איכא בקדשים בתר מריקה דהוא הגעלת חמין ותרומה לא בעי שטיפת צונן: **מתני'** יבשל בו כל הרגל. בלא מריקה ושטיפה ולבסוף הרגל ימרוק וישטוף וטעמא מפרש בגמרא: זמן **אכילה** כו'. מפרש בגמרא מאי קאמר: **מריקה כמריקת הכוס**. מבפנים בכוס של ברכה כדאמרינן בברכות (דף נא.) שטעון הדחה בפנים ושטיפה מבחוץ:

האסכלא

הדגשת זכותן מעלתן וחיבתן של ישראל זמנה בכל השנה כולה, ועל־אחת־כמה־וכמה כאשר נמצאים בזמן שצריכים לפעול בו את העניין ד"והפכתי גו' לששון", "לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

וַאֲפִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, המכשיר כלי שרת גם אם אינם עשויים ממתכת, לֹא קָאָמַר אֶלָּא דְּעִין, אֲבָל כלי שרת דְּחֶרֶס לֹא הכשיר, ולכך לא עשו תנורים מחרס.

הגמרא מביאה מעשה לבאר האם בישול במקצת כלי, מחייב מריקה ושטיפה בכל הכלי: רַב יִצְחָק בַּר יְהוּדָה הֲוָה רָגִיל – היה רגיל ללמוד קַמֵּיהּ דְּרַבִּי בַּר חָמָא, שַׁבְּקֵיהּ – עזבו, וַאֲזַיל לְרַב שֵׁשֶׁת – והלך ללמוד לפני רב ששת, יוֹמָא חַד פָּגַע בֵּיהּ – פגש רמי בר חמא את רב יצחק, אָמַר לֵיהּ, המשל אומר, אַלְקְפָטָא נָקְטָן, רֵיקָא אָתֵי לָהּ לַיָּד – הדוכוס אחז אותי בידי וריח המלוכה נקלט לתוך ידי, ומשל הוא על גסי הרוח שמשתדלים לעמוד במקום גדולים. ופירש דבריו, מְשׁוּם דַּאֲזוֹלְתְּ לָךְ לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת חֲיֵית לָךְ כִּי רַב שֵׁשֶׁת – וכי אתה סבור שמחמת שהלכת לרב ששת, תהיה גדול כמוהו. אָמַר לֵיהּ, לָאו – לא התכוונתי להתגאות, אלא מְשׁוּם הָכִי – מטעם אחר הלכתי ללמוד מרב ששת. מַר, כִּי בָּעֵינָא מִילְּתָא פָּשִׁיט לִי מִסְּבָרָא – כשהייתי שואל שאלה, היית פושט שאלתי מסברא, וּכִי מַשְׁכַּחְנָא מַתְנִיתָא פָּרְכָא לָהּ – וכשהייתי מוצא ברייתא לפרוך את דבריך היו דבריך נדחים, וְרַב שֵׁשֶׁת, כִּי בָּעֵינָא מִילְּתָא פָּשִׁיט לִי מִמַּתְנִיתָא, דְּכִי נָמֵי מַשְׁכַּחְנָא מַתְנִיתָא וּפָרְכָא – שאף אם אמצא ברייתא לפרוך את דבריו, אין דבריו נדחים, משום דַּמַתְנִיתָא וּמַתְנִיתָא הִיא – אין כאן אלא סתירה בין הברייתות, ודבריו כדברי ברייתא אחת. אָמַר לֵיהּ רמי בר חמא לרב יצחק, בָּעֵי מִינַּאי מִילְּתָא – שאל אותי שאלה, דְּאֶיפְּשִׁיט לָךְ כִּי מַתְנִיתָא – שאפשוט לך אותה מסברא, וכשתדייק בברייתא תמצא כדברי. בָּעָא מִינֵּיהּ, בִּישֵׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי ולא בכולו, וכגון שמקצת הכלי עומד מחוץ לאש, האם כל הכלי טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אוֹ אֵין טָעוּן מריקה ושטיפה אלא מקצת הכלי שבו בושל. אָמַר לֵיהּ רמי בר חמא, אֵינוֹ טָעוּן מריקה ושטיפה, והביא לו ראיה, מִידֵּי דַּהֲוָה אַהֲוָאָה – הרי זה כדין בגד שניתז עליו דם חטאת, שצריך לכבס רק את המקום שניתז עליו, ולא את כל הבגד. שאל רב יצחק, וְהָא לֹא תָּנָא הָכִי – והרי לא מצינו ברייתא כדבריך, ואתה אמרת שכשנדקדק בברייתא נמצא כדבריך. אָמַר לֵיהּ רמי בר חמא, מְסַתַּבְרָא כְּבֶגֶד – מסתבר לפשוט שאלתך מבגד שניתז עליו דם חטאת שזה משנה לעיל (צג:), ויש לומר מַה בֶּגֶד אֵינוֹ טָעוּן כִּיבּוּס אֶלָּא בְּמָקוֹם הַדָּם, אַף כְּלִי אֵינוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה אֶלָּא בְּמָקוֹם בִּישּׁוּל.

רב יצחק דוחה את ראיית רמי בר חמא: אָמַר לֵיהּ רב יצחק, מִי דָּמֵי – וכי דומה דין דם לכלי שלא בישל בכולו, והלא דָּם לֹא מִפַּעְפֵּעַ – ובִּישּׁוּל מְפַעְפֵּעַ – דם אינו מתפשט בכל הבגד, ולכך אין כולו טעון כיבוס, אך כלי שבישל במקצתו מתפשט הבישול בכל הכלי, וכולו יהא טעון מריקה ושטיפה. וְעוֹד תַּנְיָא, חוֹמֶר בְּהַוָּאָה מִמְּרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְחוֹמֶר בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה מִבְּהַוָּאָה. חוֹמֶר בְּהַוָּאָה, שֶׁהַוָּאָה יֶשְׁנָהּ בַּחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנוֹת וּבַחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת – דין כיבוס בגד שניתז עליו דם הוא בין אם ניתז עליו מדם חטאות שדמם נזרק על מזבח החיצון, ובין אם ניתז מדם חטאות שדמם נזרק בפנים, וְיֶשְׁנָהּ לִפְנֵי זְרִיקָה – ואם ניתז דם קודם שנזרק דמו טעון כיבוס. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, שאם בישל חטאת הפנימית שבשרה נשרף ולא נאכל, או שבישל מהבשר קודם שנזרק הדם שעדיין אינו ראוי לאכילה, אינו טעון מריקה ושטיפה. חוֹמֶר בִּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, שֶׁהַמְּרִיקָה וּשְׁטִיפָה נוֹהֶגֶת בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבֵין בְּקָדָשִׁים קַלִּים, ואם בִּישֵׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַוָּאָה, שאינה נוהגת בקדשים קלים, וכן אין טעון כיבוס אלא מקום שניתז הדם ולא כל הבגד. ומבואר שבבישל במקצת הכלי, טעון כל הכלי מריקה ושטיפה, ונקשה על רמי בר חמא. אָמַר לֵיהּ – רמי בר חמא, אִי תַּנְיָא בברייתא שלא כדברי, תַּנְיָא, ונלך אחריה וחוזר אני בי.

שואלת הגמרא: וְטַעֲמָא מַאי. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (ויקרא ו כא) וְאִם בִּכְלִי נְחשֶׁת בּוּשָּׁלָה, ודרשו, וַאֲפִילּוּ אם בישל בְּמִקְצָת כְּלִי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי.

שנינו במשנתינו, אֶחָד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וכו' ואחד קדשים קלים טעונין מריקה ושטיפה, רבי שמעון אומר, קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה. הגמרא מבארת את טעמיהם: תָּנוּ רַבָּנָן נאמר (ויקרא ו יח), 'זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת', אֵין לִי אֶלָּא שבשר חַטָּאת שבושל בכלי, טעון מריקה ושטיפה, כָּל הַקָּדָשִׁים מַנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא' לרבות קדשים קלים. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אף אֶת הַתְּרוּמָה – שאם בישל בכלי טעון הכלי מריקה ושטיפה, תַּלְמוּד לוֹמַר, 'כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אוֹתָהּ' (ויקרא ו כב), פָּרַט לִתְרוּמָה, שאינה טעונה מריקה ושטיפה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אך אם בישל בכלי קָדָשִׁים קַלִּים, אֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. וטעמו, משום דִּכְתִיב 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא', ולומדים, שאם בישל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֵין – הכלי טעון מריקה ושטיפה, קָדָשִׁים קַלִּים, לֹא.

הגמרא מבררת מדוע רבי יהודה אינו סובר כרבי שמעון. שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, שלא מיעט מ'קדש קדשים' שקדשים קלים אין טעונים מריקה ושטיפה. משיבה הגמרא: מִדְּאִיצְטְרִיךְ 'אוֹתָהּ' לְמַעוּטֵי תְּרוּמָה – מזה שהתורה כתבה תיבת 'אותה' למעט תרומה ממריקה ושטיפה, מִכְּלָל – משמע דְּקָדָשִׁים קַלִּים טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, כי אם קדשים קלים לא היו טעונים מריקה ושטיפה כל שכן תרומה שאינה טעונה מריקה ושטיפה, ולמה צריך 'אותה' למעט תרומה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לָךְ, לעולם מה שהתורה כתבה 'קדשי קדשים' בא למעט קדשים קלים, וכל שכן תרומה שאינה טעונה מריקה ושטיפה, ו'אוֹתָהּ', לא בא למעט תרומה, אלא לִכְדְּאָמְרִינַן – כמו שרבי שמעון דרש מפסוק זה לעיל (צג:), שאם ניתז מדם חטאת שהיתה כשרה ונפסלה, אין הבגד טעון ביבוס, ודרש כן מ'אותה', כשרה ולא פסולה.

הגמרא מבררת האם אכן תרומה אינה טעונה מריקה ושטיפה. שואלת הגמרא: וְתִרְוְמָה לֹא בָּעֵיָא – אינה טעונה שְׁטִיפָה וּמְרִיקָה, וְהָתַנְיָא, קְדֵרָה שֶׁבִּישְׁלָה בָּהּ בָּשָׂר לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חָלָב, וְאִם בִּישֵׁל בה חלב, בְּנוֹתֵן טַעַם – יש לבדוק אם יש בחלב טעם בשר, ואסור. וכן אם בישל בקדרה פירות תְּרוּמָה, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חוּלִין, וְאִם בִּישֵׁל בְּנוֹתֵן טַעַם – יטעמנו הכהן, ואם יש בו טעם מפירות התרומה, אסור לזרים. הרי שאף בבישול תרומה טעון הגעלה, להוציא את הבליעות האסורות שלא יאסרו את החולין לזרים.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי אף תרומה טעונה הגעלה, וְלֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא למעט תרומה ממריקה ושטיפה, אֶלָּא לְדְאָמַר מַר, בִּישֵׁל בְּמִקְצָת כְּלִי טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי, ודין זה הוא רק בקדשים הטעונים מריקה ושטיפה, הָא תְּרוּמָה לֹא צְרִיכָא – אבל תרומה שצריך רק להגעיל את האיסור, לא צריך להגעיל את כל הכלי, אֶלָּא את מָקוֹם הַבִּישּׁוּל בלבד.

רבא מבאר חילוק אחר בין הגעלה למריקה ושטיפה: רָבָא אָמַר, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְדְאָמַר מַר – לענין הדין ששנינו. נאמר בפסוק (ויקרא ו כב) 'וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם', ודרשו שמריקה אינה כשירה אלא 'בַּמַּיִם' וְלֹא בְּיַיִן, ורק 'בַּמַּיִם' וְלֹא בְּמָזוֹג – ולא ביין שנמזג עם מים. וזה רק בקדשים, שנאמר בו דין מריקה ושטיפה, הָא – אך בכלי שבלע מפירות תרומה, שצריך הגעלה רק כדי להכשירו מהבליעות שבו, יכול להגעילו אֲפִילּוּ בְּיַיִן וַאֲפִילּוּ בְּמָזוֹג.

רבה בר עולא מבאר חילוק אחר בין דין הגעלה למריקה ושטיפה: רַבָּה בַּר עוּלָּא אָמַר, לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא למעט תרומה ממריקה ושטיפה, אֶלָּא לְדְאָמַר מַר – לענין הדין ששנינו (צז.) בדיני מריקה ושטיפה. מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה נעשים בְּצוֹנֵן, וזה רק בכלי שטעון מריקה ושטיפה, אבל הָא – תרומה, די לה אֲפִילּוּ בְּחַמִּין להגעלה, ואינה צריכה עוד מריקה ושטיפה בצונן. שואלת הגמרא: הֵניחָא לְמַאן דְּאָמַר מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן, שדין זה לא נאמר אלא בכלים הטעונים מריקה ושטיפה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שְׁמְרִיקָה לבדה בְּחַמִּין וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מנמה נתמעטה תרומה שאינה טעונה מריקה ושטיפה, כיון שאף תרומה טעונה הגעלה בחמין. מתרצת הגמרא: שתרומה נתמעטה

המשך בעמוד נג

הַשַּׁפּוּד – ברזל שתוחבים בו בשר בשעת הצליה, וְהָאַסְכְּלָא – רשת מברזל שצולים עליה בשר, כשבא להכשירם מאיסור נותר, מַגְעִילָן בַּחֲמִין, משום שלמחרת נעשה המאכל הבלוע בהם, נותר, וכשיבא לצלות בהם בשר קודש למחרת, יפלטו את הטעם בו.

גמרא

במשנה נחלקו רבי טרפון וחכמים בזמן מריקה ושטיפה ברגל, הגמרא מבארת את טעמו של רבי טרפון. שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי טַרְפוֹן, הסובר שאם בישל בכלי בתחילת הרגל משתמש בו כל הרגל. משיבה הגמרא: דְּאָמַר קְרָא – נאמר בפסוק (דברים טז ז) 'וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶיךָ' – שלאחר אכילת קרבן הפסח, ישאר עד הבוקר בירושלים, וילך לביתו. ואי אפשר לומר שכוונת הכתוב שילך לביתו בבוקר שלאחר אכילת הפסח, שהרי אותו בוקר הוא יום טוב, ואינו רשאי לחזור לביתו שמחוץ לתחום, אלא על כרחך שהַכָּתוּב עָשָׂאָן לְכוּלָּן [–לכל ימי הרגל] כְּמַקֵּר אֶחָד – התורה החשיבה את כל ימי הרגל כיום אחד. וכשם שלגבי לינה נחשבים ימי הרגל ליום אחד, כך לענין מריקה ושטיפה נחשבים כאחד, ולכך יכול להשתמש בכלי שבישל בו בתחילת הרגל בכל ימי הרגל, ואחר כך יעשה מריקה ושטיפה.

הגמרא מקשה על ביאור זה בדעת רבי טרפון. מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אַמִּי, וְכִי נלמד מדיני לינה אף שאין דין פִּגּוּל בָּרֶגֶל, וְאֵין דין נוֹתָר בָּרֶגֶל, ומשום שכל הרגל נחשב כיום אחד, ולא יחשב שעבר על הקרבן שני ימים ולילה אחד. וְכִי תֵּימָא חָכְמֵי נַמִּי – ואם תרצה לומר, שאכן אין דין נותר ופיגול ברגל. וְהָתַנְיָא – אי אפשר לומר כן, שהלא שנינו, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לֹא אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן שימי הרגל נחשבים כיום אחד, אֶלָּא בזוֹ – בדין מריקה ושטיפה בְּלָבַד, הרי שלגבי פיגול ונותר, גם רבי טרפון מודה שאינו נחשב כיום אחד, ותחזור קושיית הגמרא מדוע לענין נותר ופיגול לא אמר רבי טרפון שיחשבו כל ימי הרגל כיום אחד, כשם שנחשבים לענין מריקה ושטיפה.

הגמרא מבארת את סברת רבי טרפון באופן אחר. משיבה הגמרא: אֶלָּא טעמו של רבי טרפון הוא כִּדְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ. דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, כָּל יוֹם וְיוֹם מימי הרגל, נַעֲשָׂה גִּיעוּל לַחֲבֵירוֹ – מתוך שהשלמים מצויים ברגל, אין בילוע שלהם נעשה נותר, כיון שכל יום שמבשלים בכלי, נעשה אותו בישול הגעלה לבישול של היום הקודם, ולפני שהבליעות נעשים 'נותר', כבר נפלטו, ולעולם לא ימצא בדפנות הכלי בליעות של נותר.

שנינו במשנה שלרבי טרפון אם בישל בכלי בתחילת הרגל, יבשל בו כל הרגל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד זְמַן אֲכִילָה כו', הגמרא מבארת את דברי חכמים: שואלת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מה כוונת חכמים לומר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מַמְתִּין לָהּ (עד) אחר זְמַן אֲכִילָה, וַהֲדַר עָבֵיד לָהּ – ואחר זמן אכילה עושה לה מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה.

מבררת הגמרא: מַנָּנִי מִילֵּי – מהיכן למדנו דברים אלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶּן אַבָּא, כְּתִיב – נאמר (ויקרא ו כא) 'וּמוֹרַק וְשׁוּטַּף בַּמָּיִם', וּכְתִיב – ונאמר (שם, ו כב) 'כָּל זָכָר בְּכֹהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ', חָא כֵּיצַד – למה סמכן הכתוב, לומר שמַּתִּין לָהּ עַד זְמַן אֲכִילָה, וַהֲדַר עָבֵיד לָהּ – ואחר זמן אכילה עושה מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה.

שנינו במשנתינו: מְרִיקָה כְּמַרִיקַת הַכּוֹס שְׁטִיפָה כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס. הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנָן, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְרִיקָה בָּחַמִּין וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנָן. שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן. משיבה הגמרא: מִידֵּי דַּהֲוָה אַגִּיעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – כשם שמצאנו בכלי שבישל בו גוי, מגעילו בחמים, כך לאחר שבישלו קדשים בכלי, מגעיל בחמים. וְרַבִּי אָמַר לָהּ, הַנָּעֲלָה לֹא קָאָמִינָא – לענין הגעלה לא אמרתי שאין צריך חמים, כִּי קָאָמִינָא – ומה שאמרתי בצונן, הכוונה לִמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה דְּבָתַר הַגְעָלָה – למריקה ושטיפה שלאחר ההגעלה בחמים, שנעשים בצונן. מברררת הגמרא: וְרַבָּנָן, מדוע אינם סוברים כך. משיבה הגמרא: אִם כֵּן, ששניהם בצונן, לִכְתּוֹב קְרָא – היה לתורה לכתוב או 'מוֹרַק מוֹרַק' או 'שׁוּטַּף שׁוּטַּף', מַאי 'וּמוֹרַק וְשׁוּטַּף' (ויקרא ו כא), אלא שָׁמַע מִינָּהּ מְרִיקָה בָּחַמִּין וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנָן. מברררת הגמרא: וְרַבִּי מה טעמו, מדוע כתבה התורה ומורק ושוטף. משיבה הגמרא: אִי כְּתִיב 'וּמוֹרַק מוֹרַק', חָזְיָה אֲמִינָא תְּרֵי וִימְנֵי מוֹרַק – שצריך שני פעמים מריקה מבפנים, או תְּרֵי וִימְנֵי שׁוּטַּף – ואם היה כתוב שוטף שוטף, היינו מפרשים שצריך שני פעמים שטיפה מבחוץ, לְכָךְ כְּתִיב 'וּמוֹרַק וְשׁוּטַּף', לוֹמַר לָךְ, שמְּרִיקָה כְּמַרִיקַת הַכּוֹס מבפנים, וּשְׁטִיפָה כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס מבחוץ.

משנה

משנתינו דנה בבישל שני מיני בשר החלוקים בדינם, מה דין הבשר: בִּישֵּׁל בּוֹ בשר קָדָשִׁים וְחוּלִּין, או קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים, אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם – אם הבשר החמור יש בו כדי ליתן טעם בבשר הקל שהתבשל עמו, חֲרֵי הַקַּלִּים נ�ֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִין (שבהן) – דין הבשר הקל להאכל כדין הבשר החמור, לפנים מן הקלעים, ואינו נאכל אלא ליום ולילה, ולזכרי כהונה, וְאֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה – והכלי שבישל בו אינו טעון מריקה ושטיפה כקדשי קדשים, אלא כקדשים קלים, וְאֵינָן פּוֹסְלִים בְּמַגָּע – ואם הקדשי קדשים פסולים, אין הקלים נפסלים מהם כדי לפסול אחרים שנגעו בהם.

המשנה מבארת דין בשר או רקיק שנגע בבשר או רקיק, כמה נאסר בו: רָקִיק פסול שֶׁנָּגַע בָּרָקִיק כשר, ובלע הכשר מהפסול, וְחָתִיכָה פסולה שנגעה בַּחֲתִיכָה כשרה, לֹא כָל הָרָקִיק(ין) וְלֹא כָּל (החתיכות) [הַחֲתִיכָה] אֲסוּרִין, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁבָּלַע.

גמרא

הגמרא מבארת את הסתירה במשנה. מקשה הגמרא: מַאי קָאָמַר, כיון ששנינו שיש בבשר החמור ליתן טעם בבשר הקל, ולכן הקלים נאכלים כחמורים, מדוע אינם טעונים מריקה ושטיפה כחמורים ואין פוסלים במגע. מתרצת הגמרא: יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם – כדי ליתן טעם בבשר הקל, חֲרֵי הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כְּחֲמוּרִין, לפנים מן הקלעים ורק ליום ולילה ולזכרי כהונה, וְטְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בסוף זמן אכילת הבשר החמור, וּפּוֹסְלִין בְּמַגָּע – אם היו החמורים פסולים והקלים כשרים, נעשו הקלים כחמורים לפסול את הבשר שיגע בהם. ואם אֵין בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם, אֵין הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים וְאֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה וְאֵין פּוֹסְלִין בְּמַגָּע.

הגמרא מברררת באופן שלא היה בחמורים לתת טעם בקלים, האם הכלי טעון מריקה ושטיפה לאחר זמן אכילת קדשים קלים. שואלת הגמרא: באופן שלא היה בבשר קדשי קדשים ליתן טעם בבשר קדשים קלים, נְהִי דְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים לֹא בָּעוּ – אף שאין הכלי טעון מריקה ושטיפה כדין קדשי קדשים, מכיון שהיו מועטים ובטלו ברוב, קָדָשִׁים קַלִּים נִיבָּעֵי – מדוע אין הכלי טעון מריקה ושטיפה כקדשים קלים. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מַאי 'אֵין טְעוּנִין' דְּקָאָמַר – מה שאמר התנא שאין טעונים מריקה ושטיפה, כוונתו לאחר זמן אכילת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, דהיינו לאחר יום ולילה, אֲבָל לאחר זמן אכילת קָדָשִׁים קַלִּים דהיינו לאחר שני ימים ולילה אחד טְעוּנִין. רָבָא אָמַר, הָא מַנִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא – משנתינו ששנינו שאם אין טעם קדשי קדשים אינו טעון מריקה ושטיפה, היא כשיטת רבי שמעון לעיל (צה:), דְּאָמַר, שקָדָשִׁים קַלִּים אֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה.

הגמרא מביאה ראיה לתירוצו של רבא. שואלת הגמרא: בְּשָׁלְמָא לְרָבָא הַיְינוּ דְּקָתָנֵי – לכך התנא שנה דין זה בשני אופנים, ואמר 'בישל בו קדשים וחולין, או קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים', כי בא ללמדנו שהלכה כרבי שמעון שקדשים קלים אינם טעונים מריקה

המשך בעמוד מו

רש"י

האכלא. גרדי"י וצולין עליו צלי ובגמ' דמסכת ע"ז פריך הא ליבון בעי: **גמ' ופנית בבקר.** על כרחך בקר של חול קאמר וקרי ליה בקר ראשון: **אין פיגול ברגל.** אם שחט ע"מ לאכול למחר אינו פיגול: **ואין נותר ברגל.** אם הותיר בשר חטאת למחר אינו נותר דחד יומא הוא לר"ש: **אלא זו בלבד.** לענין מריקה ושטיפה לחודה ולא לענין פיגול ונותר ואי טעמיה מהאי קרא הוא אפילו לענין פיגול ונותר נמי: **נעשה ניעול לחבירו.** מתוך שהשלמים מצויין ברגל אין בלוע שלה נעשה נותר שהרי זמן שלמים לב' ימים וכי מבשל ביה שלמים האידנא הדר מבשל ביה שלמים למחר ובולע משלמים שנשחטו ביום המחרת ופולט מה שבלע אתמול ובולע מן האחרונים נמצא שאינו בא לידי נותר ואם בא לבשל חטאת זהיר לבשל אחריו שלמים בו ביום ופולט את החטאת ובולע את השלמים: **הא ביצה.** כלומר למה סמכן הכתוב לומר שממתין [עד] זמן אכילה כו': **מידי דהוה אניעולי גוים.** דחמין בעינן דכתיב (במדבר לא) כל דבר אשר יבא באש: **א"כ.** דתרוייהו חדא היא ומריקה לאו היינו הגעלה לבתוב קרא לשון שוה בשניהם: **ה"נ** ומאי מורק ושוטף ש"מ מריקה בחמין שטיפה בצונן: **ורבי.** אמר לך מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס לבך שינה בלשון שוה מבחוץ ווה מבפנים: **מתני' הרי הקלים נאכלין כחמורין.** לפנים מן הקלעים ליום ולילה: **ואין טעונין מריקה ושטיפה.** לסוף זמן אכילת חמורים אלא לסוף זמן אכילת קלים ובגמ' פריך מאי קאמר הרי יש בהן בנותן טעם ואמר הרי הקלין נאכלין כחמורין: **ואין פוסלין במגע.** אם נפסלו הקלין ונגע בהן בשר ובלע מהן אין נפסלין ובגמ' מפרש לה: דקיק. פסול שהגיע ברקיק בשר ובלע ממנו: **גמ' ומעונים מריקה ושטיפה.** כדין החמורין: **ופוסלין במגע.** אם היו החמורין פסולין והקלים כשרין נעשו הקלים כחמורין לפסול את הנוגעין בהן כדכתיב (ויקרא ו) כל אשר יגע בבשרה יקדש ואומר לקמן להיות כמותו שאם פסולה תפסל: (**ואם לא** הקלין כו') **ואין טעונין מריקה.** לקמיה פריך ליטעון מיהא כדין קלין לסוף זמן אכילתן: **ואין פוסלין במגע.** אם היה החמור שנתבשל עם הקלין פסול הואיל ומועט ואין בו בנותן טעם בקלין לא נעשו הקלים כמותו לפסול את הנוגעין בהן שהרי אף הם לא נפסלו ואידי דתנא רישא פוסלין נקט סיפא אין פוסלין: **נהי דקדשי קדשים לא בעו.** כלומר נהי דלא בעו מריקה לסוף זמן אכילת חמורין דהא מועטין ובטלי ניבעי מידא משום קלים לסוף זמן אכילתן: **היינו דתנא או קדשי קדשים וקדשים קלים.** לאשמועינן דסתם לן כרבי שמעון דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה: **אלא לאבי.** דאמר מאי אין טעונין דקאמר כדין חמורין תרתי למה לי למיתנייה כיון דתנא קדשים וחולין ואשמועינן דבטל במיעוטו מה לי הני מה לי הני:

עד

השפוד והאסכלא מגעילין בחמין. אית דלא גרסי בחמין משום דבעי רבה למימר בסוף ע"ז (דף עו.) מאי הגעלה דתקני מריקה ושטיפה א"ל אביי מי דמי מריקה ושטיפה בצונן הגעלה בחמין ואי גרסינן במשנה גופה בחמין היכי טעי רבה ונראה דשפיר גרסינן ליה וקסבר רבה מריקה בחמין והא דנקט רבה שטיפה אגב מריקה נקט ושטיפה לאו דוקא והכי קאמר מאי הגעלה בחמין דקאמר היינו מריקה דאיירי בה לעיל דאיכא למ"ד בגמ' דמריקה בחמין:

ופנית בבקר. פי' בקונטרס על כרחין בקר של חול קאמר וקרי ליה בקר ראשון וקשה דלמא בי"ט וכגון שאהלו בתוך התחום ואפי' תימא לומר דבעי ראיית פנים ביום ראשון שמביא קרבנו מ"מ י"ל למחרתו שהוא חו"מ כל ז' מנא ליה ונראה לפרש דמשמע ליה כולהו בקר אחד משום דכולהו ז' תשלומין דראשון דחגיגה יש לה תשלומים כל ז' ומכאן קשה ללשון אחר שפירש בקונטרס בפסחים בפרק מי שהיה טמא (דף צה:) גבי פסח ראשון טעון לינה פסח שני אין טעון לינה דראשון טעון יום אחד והכא מוכח דבעי לינה ז' וכן בסוכה בפרק לולב וערבה (דף מז.) דקתני כשם ששבעת ימי החג טעונין קרבן שיר וברכה ולינה כך שמיני טעון קרבן שיר וברכה ולינה מאי לאו זמן לא ברכת המזון ותפלה ה"נ מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל ז' מי איכא משמע דקרבן ולינה ניחא ליה דהוה כל ז' ושמא י"ל דה"ה דהוה מצי למיפרך מלינה וליטעמיך ולשינויא דהתם אתי הכל שפיר דמשני דזמן כל ז' משכחת לה אי לא בריך ביומא קמא בריך באידך יומי וכן נמי מצי למימר מלינה דעולת ראייה יש לה תשלומין כל ז' ויום הבאת קרבנו טעון לינה ולא יותר (הג"ה) והך דשמעתין נמי מעיקרא ס"ד דהוי כל ז' מטעמא דפרישית אבל לא קאי הכי ובספרי מוכח דלא הוי אלא יום אחד דקתני אין לי אלא אלו מנין לרבות המנחות והעופות כו' ת"ל ופנית בבקר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא כאלו משמע דלא הויא לינה אלא יום אחד דומיא דשלמים של כל השנה וקשיא לי אי לינה ברגל אינו רק יום א' אמאי פסח שני אין טעון לינה מי גרע ממביא עוף או מנחה בחול דטעון לינה יום אחד אבל אי רגל טעון לינה ז' אתי שפיר דקמ"ל דפסח שני אין טעון לינה רק יום אחד. ברו"ך:

ממתין להם כל זמן אכילה והדר עביד מריקה ושטיפה. אין לפרש דמריקה ושטיפה קודם שיעשה נותר כדי שלא יבואו קדשים לבית הפסול דהא משמע הכא דלאחר זמן אכילה עביד מריקה ושטיפה ומיהו יש ספרים דגרסי ממתין להו עד זמן אכילה ועוד יש קצת לדקדק מדקאמר לעיל לרבי טרפון כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו ואם קודם שעשה נותר עביד מריקה ושטיפה ה"נ ליעביד דבי בשיל ביה שלמים אתמול כשבא היום והחזקק למריקה ושטיפה אי בשיל ביה שלמים דהאידנא קודם מריקה ושטיפה ליתסרו אלא ודאי לא חייב הכתוב עד אחר שנעשה נותר:

ניתי

הַשַּׁפּוּד וְהָאִסְכְּלָא, מַגְעִילִין בַּחַמִּין: **גמ' גמרא** מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי טַרְפוֹן, דְּאָמַר קְרָא ׳וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהֳלֶיךָ׳, הַפְתּוּב עָשָׂאוֹ לְכוֹלָּן כְּקֹר אֶחָד. מַתְקִיף לָהּ רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אַמֵּי, וְכִי אֵין פִּיגּוּל בָּרֶגֶל, וְאֵין נוֹתָר בָּרֶגֶל, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וְהָתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לֹא אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד. אֶלָּא כִּדְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, כָּל יוֹם וְיוֹם נַעֲשָׂה גִּיעוּל לַחֲבֵירוֹ: וַהֲכָמִים אוֹמְרִים עַד זְמַן אֲכִילָה כּוּ': מַאי קָאָמַר. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מַמְתִּין לָהּ (עַד) זְמַן אֲכִילָה, וְהַדַּר עָבִיד לָהּ מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. מְנָהָנֵי מִילֵּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶּן אַבָּא, כְּתִיב ׳וּמוֹרַק וְשׁוּטַף׳, וּכְתִיב ׳כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל׳. הָא כֵּיצַד, מַמְתִּין לָהּ עַד זְמַן אֲכִילָה, וַהֲדַר עָבִיד לָהּ מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה: מְרִיקָה בְּמְרִיקַת הַכּוֹס, שְׁטִיפָה כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס: תָּנוּ רַבָּנָן, מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְרִיקָה בְּחַמִּין, וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן. מִידֵּי דַּהֲוָה אַגִּיעוֹלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְרַבִּי אָמַר לָךְ, הַגְעָלָה לֹא קָאָמְרִינָא. כִּי קָאָמְרִינָא, לְמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה דְּכַתַּר הַגְעָלָה. וְרַבָּנָן, אִם כֵּן, לְכְתּוֹב קְרָא, אוֹ ׳מוֹרַק מוֹרָק׳, אוֹ ׳שׁוּטַף שׁוּטָף׳. מַאי ׳וּמוֹרַק וְשׁוּטַף׳, שְׁמַע מִינָּהּ, מְרִיקָה בְּחַמִּין וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן. וְרַבִּי, אִי כְּתִיב ׳וּמוֹרַק מוֹרָק׳, הָוָה אָמִינָא, תֵּרֵי זִימְנֵי מוֹרָק, אוֹ תֵּרֵי זִימְנֵי שׁוּטַף, לָכְךְ כְּתִיב ׳וּמוֹרַק וְשׁוּטַף׳, לוֹמַר לָךְ, מְרִיקָה כְּמְרִיקַת הַכּוֹס, שְׁטִיפָה כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס: **משנה** בֵּישֵׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחוּלִּין, אוֹ קָדָשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים. אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם, הֲרֵי הַקַּלִּים נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִין (שֶׁבָּהֶן), וְאֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְאֵינָן פּוֹסְלִים בְּמַגָּע. רָקִיק שֶׁנָּגַע בְּרָקִיק, וַחֲתִיכָה בַּחֲתִיכָה, לֹא כָּל הָרָקִיק(ין) וְלֹא כָּל (הַחתיכות) [הַחֲתִיכָה] אֲסוּרִין. אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁבָּלַע: **גמרא** מַאי קָאָמַר. אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם, הֲרֵי הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִין, וְטְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וּפוֹסְלִין בְּמַגָּע. אֵין בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם, אֵין הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים, וְאֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְאֵין פּוֹסְלִין בְּמַגָּע. נְהִי דְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, לָא בָּעוּ. קָדָשִׁים קַלִּים, נִיבְעֵי. אָמַר אַבַּיֵי, מַאי ׳אֵין טְעוּנִין׳ דְּקָאָמַר, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. אֲבָל קָדָשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין. רָבָא אָמַר, הָא מַנִּי, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּאָמַר, קָדָשִׁים קַלִּים, אֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. בִּשְׁלָמָא לְרָבָא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי ׳אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים׳. אֶלָּא לְאַבַּיֵי, תַּרְתֵּי לָמָּה לִי. צְרִיכִי, דְּאִי תָּנָא קָדָשִׁים וְחוּלִּין, הָוָה אָמִינָא, חוּלִּין הוּא דְּמִכַּבְּטֵל קָדָשִׁים, דְּלָאו מִינַּיְיהוּ. אֲבָל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים, אֵימָא לֹא. וְאִי תָּנָא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים, הָוָה אָמִינָא, קָדָשִׁים הוּא דְּאִלְּימוּ, לְבַטּוֹלֵי קָדָשִׁים. אֲבָל חוּלִּין, אֵימָא לֹא. צְרִיכָא: רָקִיק (שהגיע) [שֶׁנָּגַע] בְּרָקִיק כּוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, ׳כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע׳, יָכוֹל, אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בָּלַע, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בִּבְשָׂרָהּ׳, בְּשָׂרָהּ הוּא נוֹגֵעַ וְאֵין חֲתִיכָה נוֹגַעַת. יָכוֹל, אֲפִילּוּ בְּשָׂרָהּ שֶׁלֹּא בָּלַע, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בִּבְשָׂרָהּ׳, בְּשָׂרָהּ הוּא נוֹגֵעַ וְאֵין חֲתִיכָה נוֹגַעַת. אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳כָּל אֲשֶׁר יִגַּע׳, כָּל שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בְּכָל שֶׁהוּא. יָכוֹל, אֲפִילּוּ נָגַע בְּמִקְצָת חֲתִיכָה, אֲפִילּוּ נָגַע בְּמִקְצָת רָקִיק, אֲפִילּוּ נָגַע בְּמִקְצָת בְּשָׂרָהּ, אֲפִילּוּ נָגַע בְּמִקְצָת בְּשָׂרָהּ שֶׁלֹּא בָּלַע, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בִּבְשָׂרָהּ׳, בְּשָׂרָהּ הוּא נוֹגֵעַ וְאֵין חֲתִיכָה נוֹגַעַת. אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳כָּל אֲשֶׁר יִגַּע׳, כָּל שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בְּכָל שֶׁהוּא.

עד

ניתי עשה ולידחי את לא תעשה. לאו אתאכל כחמור שבה פריך שתיאכל בלילה ולמחר בשלמים דהאידנא דה"ל נותר ואין עשה דוחה את ל"ת שיש בו כרת (יבמות ח.) אלא אאם פסולה היא תיפסל קאי דניתי עשה דאכילת קדשים ולידחי לאו דכל שבקדשים פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו (דקאי) (אי) נמי אשאר פסולין דליכא כרת כגון דנשחטה בלילה ולן דמה וחוץ למקומו (וחוץ לזמנו) וא"ת ומאי קושיא דלמא גזירת הכתוב הוא דאמר קרא יקדש להיות כמוה ויש לומר דקרא איכא לאוקומי בכשרה שתיאכל כחומר שבה עד הלילה ומיהו קשה דכי הוי לילה ניתי עשה ונדחה ונראה דקרא איכא לאוקומי בבישול קדשים וחולין כי מתני' ועוד דאם איתא דהכא לא דחי מאי חזית דילפת מכלאים בציצית דעשה דוחה את לא תעשה אדרבה נילף מהכא דלא דחי: **ואחד** עצם שאין בו מוח ואמאי ניתי עשה כר'. בסוף כיצד צולין (פסחים פה.) דריש מדכתיב ועצם לא תשברו בו בפסח שני שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ככל חוקת הפסח יעשו אותו אבל אי לאו קרא דפסח שני ה"א ואכלו את הבשר בלילה הזה בבשר שבתוך העצם ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מוח אבל עצם שיש בו מוח שובר ואוכל דיבא עשה וידחה לא תעשה והא דפריך הכא ואמאי ניתי עשה בו' הכי פריך כלומר מהכא נגמר דאין עשה דוחה לא תעשה בעלמא כי הכא אלא ודאי במקדש שאני ונ"ל דהכי פריך ניתי עשה כר' כמו בחולין ונוקי קרא דיקדש אם כשרה תיאכל כחומר שבה דשייך בה כרת אם היא נותר וקמ"ל דהיתר מצטרף לאיסור כדאיתא פרק אלו עוברין (שם מה.) ובפרק ג' מינין (נזיר לז:) ולא נוקים קרא לאם פסולה תיפסל דליכא אלא דלאו ומשני גלי קרא גבי קדשים בעצם שיש בו מוח דלא דחי ולכך נילף קדשים מקדשים ולא נילף קדשים מחולין ברו"ך. וא"ת שאני הכא משום דאפשר לקיים דמנח גומרתא עיולייה ושקיל ליה מוח וי"ל דרבא הכא לטעמיה דמפרש בסוף כיצד צולין (פסחים פד:) גבי אין נימנין על מוח שבקולית דלא אשפר בגומרתא משום פסידא דקדשים א"כ לא מקיים עשה דואכלו את הבשר בלילה הזה דא"א שלא ישרוף הגומרתא מעט מן המוח שבפנים ואפי' אביי שמפרש התם משום פקע לאו משום דס"ל דגומרתא אפשר בלא שריפת מוח אלא קסבר דמשום הפסד קדשים מועט כזה לא חיישינן מיהא אכתי קשה היכי אתי האי עשה ודחי לא תעשה הא בעידנא דמתעקר לאו דשבירת עצם לא מיקיים עשה דאכילה: **והתם** עולה הוא דכתיב ויעלהו לעולה תחת בנו. תימה דהאי קרא דרשי' ליה לענין חולין בפ"ק דחולין (דף טז.) דאמרינן מנין לשחיטה שהיא בתולש שנאמר ויקח את המאכלת ואומר ר"ת דגמרי' נמי חולין מדכתיב לשחוט את בנו ולא כתיב לשחוט את העולה אבל כלי לא שייך למילף בחולין אלא בקדשים כשאר עבודות דבעו כלי שרת ומדכתיב ויקח דמשמע דבר תלוש ולא כתיב סכין דרשינן תלוש בחולין וכלי בקדשים מדהזכיר מאכלת דהוה מצי למכתב ויקח המחתך ואע"ג דהתם בחולין (ג"ז שם) דחי רבי חייא זריזותיה דאברהם קמ"ל הכא לא שייך לדחויי הכי דלענין מה שהביא דבר תלוש ולא סמך על מה שימצא צור וקנה מחובר שייך למימר דכתב קרא לאשמועינן זריזותיה אבל לענין מאכלת שהזכיר למה לי למכתב אי לאו לאשמועינן דעולה טעונה כלי: **מה** מנחה אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה. ופריך בחטאת ואשם נמי כתיב כל זכר אלא לשלמי ציבור פירש בקונטרס הא דלא לפיגן זכרי כהונה מחטאת ואשם כדילפינן ממנחה משום דכתיב בתרוייהו גבי אכילת זכרים הוא קדש קדשים הוא דמשמע מיעוט הוא ולא אחר וקשה דבפרק איזהו מקומן (לעיל דף נה.) איכא תנא דיליף מהיקישא דחטאת מקרא דכתיב ושעירת עזים (אחד) לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים מה חטאת לזכרי כהונה אף שלמי ציבור לזכרי כהונה הא לא קשיא מידי דהכא היקישא לא איצטריך למילתא אחריתי ועוד נראה לפרש דהיינו טעמא הכא דהיקישא דחטאת ואשם איכא לאוקומי למילתא אחריתי כדמפרש הכא לא מוקמינן לה לאכילת זכרים דכיון דאינו שוה בכל הנהו דכתיבי בקרא אבל מנחה על כרחין להכי אתיא דלא משכחת למלתא אחריתי: **אף** שלמי ציבור אין נאכלין אלא לזכרי כהונה. ושלמים דהאי קרא בכבשי עצרת קאי דקדש קדשים נינהו כל הכתובין במקרא זה ונראה דעל כרחין איירי נמי בשלמי נדבה דהא בפ"ק (לעיל דף ה:) נפקא לן מהאי קרא שלא לשמו ועוד בכולהו קרבנות דטעונין כלי מהכא נפקא לן:

בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו וגו' לימד על זבחי שלמי ציבור בו'. האי קרא בפרשת קרח כתיב ואף על גב דזבחי שלמי ציבור לא כתיב התם כיון דכתיב בהאי קרא קדש יהיה לך וגבי כבשי עצרת כתיב בפרשת אמור אל הכהנים קודש יהיו לה' לכהן מסתברא דבדידהו מיירי וכן פירש בקונטרס ועוד ילפינן משום דאיקרו קדש קדשים כדילפינן לעיל בפרק איזהו מקומן (דף נה.) ובפרק שני דערכין (דף יא:) מדכתיב על עולותיכם ועל זבחיכם מה עולה קדשי קדשים אף זבחי שלמי ציבור קדשי קדשים:

איכא

עד שיבלע. כגון המהתך שומן חטאת וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו ומכאן אנו למידים (פסחים מה.) היתר מצטרף לאיסור בקדשים ואין ללמוד מכאן טעם בעיקר שאין זה טעם אלא ממש: **תאכל בחמור שבה.** שהרי יש בה עכשיו שני מינין וכחומר שבשניהם תיאכל: **אמאי. ניתי עשה.** תיפסל משום האי פורתא: **ולידחי לא תעשה.** דלא תאכל דפסולה ואע"ג דאיכא לא תעשה באכילת פסולין כדאמרינן בפסחים בכל שעה (דף כד.) כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו: **ניתי עשה** ולידחי. ניתי עשה דאכילת מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה: **ואת התורה.** הוקשו כולן זה לזה ללמוד זה על זה לבך הוקשו כולן לעולה דמה עולה טעונה כר': **אי נימא** מזרק. לקבלת דם וילוף מעולת סיני דכתיב וישלח את נערי בני ישראל וכתיב עולה התם: **וישם באגנות.** וכיון דהדור איתקוש כולהו לשלמים דכתיב ביה בהאי קרא וילפינן מינה לקמן בשמעתין (דף צח.)

מה

עַד שֶׁיִּבָּלַע בִּבְשָׂרָהּ. יָכוֹל, נָגַע בְּמִקְצָת חֲתִיכָה, יְהֵא בּוּלּוֹ פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳יִנַּע׳, הַנּוֹגֵעַ פָּסוּל. הָא כֵּיצַד, חוֹתֵךְ אֶת מָקוֹם שֶׁבָּלַע. ׳בִּבְשָׂרָהּ׳, וְלֹא בַּגִּידִין, וְלֹא בָּעֲצָמוֹת, וְלֹא בַּקְּרָנַיִם, וְלֹא בַּטְּלָפַיִם. ׳יִקְדָּשׁ׳, לְהְיוֹת כָּמוֹהָ. הָא כֵּיצַד, אִם פְּסוּלָה הִיא, תִּפָּסֵל. [וְאִם] כְּשֵׁרָה הִיא, תֵּאָכֵל כְּחֲמוֹר שֶׁבָּהּ. אַמַּאי, וְנֵיתֵי עֲשֵׂה וְלִידְחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. אָמַר רָבָא, אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעָצֶם לֹא תְשַׁבְּרוּ בּוֹ׳. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹחַ, וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מוֹחַ. אַמַּאי, נֵיתֵי עֲשֵׂה וְלִידְחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. אֶלָּא, אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. רַב אַשִׁי אָמַר, ׳יִקְדָּשׁ׳, עֲשֵׂה הוּא, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. אַשְׁכְּחַן חַטָּאת, דִּמְתַקְּדַּשׁ בִּבְלוּעַ. שְׁאָר קָדָשִׁים, מְנָלָן. אָמַר שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר, ׳זֹאת הַתּוֹרָה, לָעוֹלָה וְלַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים׳. [׳לָעוֹלָה׳], כִּי עוֹלָה. מָה עוֹלָה טְעוּנָה כְּלִי, אַף כֹּל טְעוּנָה כְּלִי. מַאי כְּלִי. אִילֵימָא מִזְרָק, בְּשַׁלְמֵי צִיבּוּר נַמִּי, כְּתִיב בְּהוּ ׳וְנִקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת׳. אֶלָּא דַּסְכִּין. וְעוֹלָה גּוּפָהּ, מְנָלָן. דִּכְתִיב ׳וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת׳, וְהָתָם, עוֹלָה הוּא, דִּכְתִיב ׳וַיַּעֲלֵהוּ לְעוֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׳. ׳מִנְחָה׳, מַה מִּנְחָה אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא לְזִכְרֵי כְהוּנָּה, אַף כֹּל אֵינָם נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְזִכְרֵי כְהוּנָּה. מַאי הִיא. אִי חַטָּאת וְאָשָׁם, בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ, ׳כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ׳. וְאִי שַׁלְמֵי צִיבּוּר, מְרִיבּוּיָיא דִּקְרָא אָתֵי, ׳בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ, כָּל זָכָר יֹאכַל אוֹתוֹ׳, לִימַּד עַל שַׁלְמֵי צִיבּוּר, שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְזִכְרֵי כְהוּנָּה. תַּנָּאֵי הִיא.

איכא

אגרות קודש

[ר"ח מנ"א תשכ"א]

... ובהכנסנו לחודש אב, הידוע במסורתנו בתור "מנחם אב", אשר תחלתו אבל ורובו ניחומים, יהי רצון שאבינו שבשמים, אב הרחמן, ינחמנו בכפליים, בקיום היעוד אשר בימים אלו יהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, בביאת גואל צדק בקרוב ממש.

והרי פעולות הנ"ל מבטלות הסיבות שגרמו לחורבן, והן פעולות של בנין המקרבות את הגאולה.

עַד שֶׁיִּבָּלַע בִּבְשָׂרָהּ, וכגון שנבלע שומן חטאת בשלמים, אבל אם לא נבלע, אינו נעשה כמותו. יָכוֹל הייתי לומר, שאף אם נָגַע בְּמִקְצָת חֲתִיכָה, יְהֵא כּוּלּוֹ פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע' (ויקרא ו כ), הַנּוֹגֵעַ פָּסוּל. הָא כֵּיצַד – מה יעשה, חוֹתֵךְ אֶת הַמָּקוֹם שֶׁנִּבָּלַע, ושאר הבשר נאכל כדינו. נאמר בפסוק (שם), 'בְּבְשָׂרָהּ', ודורשים שרק אם נגע בבשר החטאת נעשה כמותה, וְלֹא בנגע בַּגִּידִין, וְלֹא בנגע בְּעֲצָמוֹת, וְלֹא בַּקְּרָנַיִם וְלֹא בַּטְּלָפַיִם – צפורני פרסות הבהמה. נאמר בפסוק (שם), 'יִקְדָּשׁ', והיינו שדין הבשר שנגע לְהִיוֹת קָמְחָהּ – כדין הבשר שנגע בה, הָא כֵּיצַד, אִם פְּסוּלָה הִיא – אם החטאת שנגע בה פסולה, כגון פיגול או נותר, תִּפָּסֵל החתיכה שבלעה ממנה, [וְאִם] כְּשֵׁרָה הִיא החטאת, דין החתיכה הבולעת שֶׁתֵּאָכֵל כְּחָמוּר שֶׁבָּהּ – מאחר ויש בחתיכה הנוגעת שני טעמים של קרבנות, נותנים לה את הדין החמור שבשניהם, ואם בשר שלמים נגע ובלע מן החטאת, יאכל לפנים מן הקלעים, לזכרי כהונה, וליום ולילה.

הגמרא מקשה על הדין שאם פסולה היא תפסל. מקשה הגמרא: אַמַּאי – מדוע בשר שלמים נפסל כשנגע בחטאת, וְנֵיתֵי עֲשֵׂה וְיִדָּחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה – מדוע העשה שנאמר (שמות כט לג) 'וְאָכְלוּ אֹתָם', אינו דוחה לא תעשה של אכילת קדשים פסולים שנאמר (שמות כט לד) 'לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא'.

רבא מתרץ את קושיית הגמרא: אָמַר רָבָא, אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ – לאו הנאמר בדיני הקרבנות, אין עשה דוחה אותו. רבא מביא ראיה לתירוצו. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב מו), וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ, ורַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, שאיסור שבירת עצם בקרבן פסח נאמר, אֶחָד [–בין על] עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹחַ – עצם שבתוכו בשר, וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מוֹחַ, ויש לשאול, אַמַּאי – מדוע אסור לשבור עצמות קרבן פסח, נֵיתֵי עֲשֵׂה וְיִדָּחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה – יבא העשה שנאמר (שמות יב ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וידחה את הלאו של שבירת עצמות. אֶלָּא מוכח, שאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ.

רב אשי מתרץ באופן אחר את שאלת הגמרא: רַב אַשִׁי אָמַר, הטעם שאין עשה דוחה לא תעשה, הוא משום שנאמר (ויקרא ו ב), 'כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ', ו'יִקְדָּשׁ' מצות עֲשֵׂה הוּא, שבשר שנגע בבשר חטאת פסולה, נעשה כמותה ונפסל, וְאֵין עֲשֵׂה של אכילת קדשים, דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה, שנאמר על בשר שנגע בבשר קודש שנפסל.

הגמרא לעיל דרשה שהנוגע בבשר חטאת נהיה כמוהו. הגמרא מברר מנין שאף הנוגע בשאר קרבנות נהיה כמותם. שואלת הגמרא: אַשְׁכְּחַן חַטָּאת דְּמִתְקַדֵּשׁ בְּבָלּוּעַ – מצאנו שקרבן חטאת מקדש את הנוגע בו, שְׁאָר קָדָשִׁים מְנָלַן – מנין שאף הנוגע בבשר שאר קדשים, נהיה קדוש. משיבה הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, נאמר בפסוק (ויקרא ז לז), 'זֹאת הַתּוֹרָה, לָעֹלָה וְלַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים'. הוקשו כל הקרבנות זה לזה כדי ללמד זה על זה. ולהלן (צח.) יבואר, שההקש לחטאת מלמד, שכל הקרבנות מקדשים את הנוגע בהם.

הגמרא מבארת מה למדים מכל קרבן שהוקש בפסוק. מבארת הגמרא: ממה שנאמר ['לָעֹלָה'] למדים, שדין כל הקרבנות, הוא כְּדִי עוֹלָה – כדין קרבן עולה. מָה עוֹלָה טְעוּנָה כְּלִי, אַף כֹּל טְעוּנָה כְּלִי. מבררת הגמרא: מַאי כְּלִי – איזה חובת כלי למדים מעולה. אִילֵימָא מִזְרָק – אם נאמר שלמדים שצריך מזרק לקבלת הדם, שכשם שעולה טעונה מזרק לקבלת דמה, כך שאר קרבנות טעונים מזרק. יקשה, והלא בְּשַׁלְמֵי צִיבּוּר נַמִּי כְּתִיב בָּהוּ – אף בשלמי ציבור נאמר (שם), 'וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵים שְׁלָמִים וגו', וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת', ופסוק זה נאמר בין על העולות ובין על השלמים שהקריבו שם, הרי שאף דם השלמים טעונים מזרק, וכיון שבפסוק זה הוקשו הקרבנות גם לשלמים, מדוע צריך ללמוד דין זה מעולה. אֶלָּא חובת כלי שלמדים מעולה הוא לגבי שחיטה, שצריך לשחוט את הקרבן ב'סַכִּין' דווקא ולא באבן או בקנה, משום שצריך כלי שרת. שואלת הגמרא: וְעוֹלָה גּוּפַהּ מְנָלָן – מנין שקרבן עולה טעון סכין לשחיטתו. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב 'וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת' (בראשית כב י), ו'מאכלת' היינו סכין, וְהָתָם עוֹלָה הוּא – ושם בפרשת העקידה היה קרבן עולה, דִּכְתִיב 'וַיַּעֲלֵהוּ לְעוֹלָה תַּחַת בְּנוֹ' (שם כב יג). ולמדים שכשם שעולה טעונה סכין אף שאר קרבנות טעונים סכין.

הגמרא מבארת מה מלמדינו ההקיש למנחה: נאמר בפסוק 'מִנְחָה', ולמדים ממנה, מַה מִּנְחָה אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא לִזְכְרֵי כְהוּנָּה ולא לנקבות, אַף כֹּל אֵינָם נֶאֱכָלִין אֶלָּא לִזְכְרֵי כְהוּנָּה. מבררת הגמרא: מַאי הִיא – איזה קרבנות למדים מ'מנחה' שיהיו נאכלים לזכרי כהונה, אִי חַטָּאת וְאָשָׁם – אם נאמר שבאה ללמד שקרבן חטאת ואשם יאכלו לזכרי כהונה, אִי אפשר לומר כן, משום שבְּהֶדְיָא כְּתִיב בָּהוּ – במפורש כתוב בהם שנאכלים לזכרי כהונה, שבאשם נאמר (ויקרא ז ו) 'כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ', ובחטאת נאמר (שם ו כב) 'כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ'. וְאִי – ואם נאמר שלמדים ממנחה ששלמי ציבור יאכלו לזכרי כהונה, יקשה שגם לשלמי ציבור לא צריך הלימוד ממנחה, כִּי מֵרִיבּוּיָא דִּיקְרָא אָתֵי – הלכה זו למדנו מריבוי הכתוב, שנאמר (במדבר יח ט) 'כָּל קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ, כָּל זָכָר יֹאכַל אוֹתוֹ', והריבוי שנאמר 'יאכל אותו' לִימֵּד עַל שַׁלְמֵי צִיבּוּר שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לִזְכְרֵי כְהוּנָּה. ואם כן קשה אלו קרבנות למדים ממנחה, שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה. מתרצת הגמרא: לעולם נלמד ממנחה ששלמי ציבור אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ומה ששאלנו שנלמד כן מהריבוי שנאמר 'יאכל אותו', תַּנָּאֵי הִיא – אכן נחלקו תנאים מהיכן למדים דין זה בשלמי ציבור,

---

אגרות קודש

[ר"ח מנ"א תשכ"א]

להערתו באגה"ת רפ"א 1) בהסגנון **אבל** לענין תשובה כו' - ההמשך הוא: עבר על מ"ע ושב מוחלין לו, במל"ת - תולין. ואף שעשה דוחה ל"ת - זהו מצד הענין דעולמות והנפש אבל בענין המצות (אורם) מל"ת גבוהים יותר (עיין לקו"ת פקודי ו, ד) אבל לענין תשובה - (תשובת) מ"ע גדולה יותר כי אף כו' (ראה לקו"ת ד"ה מה טובו פ"ב).

2) איך יתאים מש"כ כאן עם הידוע דיוהכ"פ **ממלא** כל הפגמים כו' ויש להוסיף עם מרז"ל דאין דבר העומד בפני התשובה.

אבל כאן מדבר בתשובה **סתם**, ויוהכ"פ - מצד עיצומו של יום, מבלי עבודת האדם בזה, כדמוכח גם בש"ס. ועיין ד"ה מה טובו הנ"ל.

אִיכָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵהָכָא וְאִיכָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵהָכָא – יש תנא שלומד ששלמי ציבור אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, מההיקש למנחה, ויש תנא שלומד זאת מהריבוי בפסוק.

הגמרא מבארת מה נלמד מההיקש לחטאת: נאמר בפסוק 'חַטָּאת', ונלמד ממנו שמַה חַטָּאת (מתקדשת) [מְקַדֶּשֶׁת] בְּבָלוּעַ – כשם שחטאת מקדשת את הנוגע בה, אַף כֹּל (מתקדשת) [מְקַדֶּשֶׁת] בְּבָלוּעַ – כך כל הקרבנות מקדשים את הבשר שבלע מהם שיהא דינו כמותם.

הגמרא מבארת מה נלמד מההיקש לאשם: עוד נאמר בפסוק 'אָשָׁם', ולמדים ממנו, שמָה אָשָׁם אֵין שָׁפִיר [–העור של הולד] וְשִׁלְיָא [–הכיס שהעובר מונח בתוכו] קָדוֹשׁ בּוֹ – כשם שאשם כיון שאינו בא אלא זכר, לא שייך לומר שהשפיר והשליא שבמעיו קדושים, והחלב ושתי הכליות של הולד קריבין, אַף כֹּל אֵין שָׁפִיר וְשִׁלְיָא קָדוֹשׁ בּוֹ – אף קרבנות חטאת ושלמים שבאים נקבות, אין חלב ושתי הכליות שבמעיהן קריבין. מבארת הגמרא: קָסָבַר – ומבואר שהתנא סובר, שוְולָדוֹת קָדָשִׁים בַּהֲוָוְיָיתָן הֵן קְדוֹשִׁים – שולדות הנולדים מהקרבנות אינם קדושים במעי אמם אלא בלידתם. וְעוד יש ללמוד שהתנא סובר, שדָנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר – שלמדים בהיקש דינים השייכים אצל הלמד אף שאינם שייכים אצל המלמד, שהרי כאן למדנו מאשם שלא שייך בו שפיר ושליא כי זכר הוא, לקרבנות הבאים נקבות שאפשר שיהיו להם ולדות, שאין קדושה בשפיר ושליא שלהן.

הגמרא מבארת מה נלמד מההיקש למילואים: עוד נאמר בפסוק 'מִלּוּאִים' – הקרבנות שהקריבו בשבעת ימי המילואים. ולמדים שמַה מִלּוּאִים מוֹתְרֵיהֶן בִּשְׂרֵיפָה – כשם שבקרבנות המילואים, כל מה שנותר מבשר הזבח נשרף באש, שנאמר (שמות כט לד) 'וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא'. וְאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים בְּמוֹתְרֵיהֶן – ואין בעלי חיים בכלל דין שריפת מותר, כי לא היו בעלי חיים במותר המילואים, שקרבנות ציבור היו ולא הפרישו בהמות לאחריות, וגם לא אבד אחד מהם והופרש אחר תחתיו ונמצא הראשון. אַף כָּל מוֹתְרֵיהֶן בִּשְׂרֵיפָה – הנותר מבשרם, דינו בשריפה, וְאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים בְּמוֹתְרֵיהֶן – ואם נותרו בעלי חיים, כגון יחיד שהפריש שני קרבנות לאחריות, שאם יאבד האחד יתכפר בשני, או אם הפריש קרבן ואבד, והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון, והקריב אחד מהם והשני נותר, אין דינם בשריפה.

הגמרא מבארת מה נלמד מההיקש לשלמים: עוד נאמר 'שְׁלָמִים', ונלמד בהיקש כך, מַה שְּׁלָמִים מְפַגְּלִין – כשם שקרבן שלמים אם חשב באחד מעבודתיו על מנת לאכול את הבשר לאחר זמנו, נעשה הקרבן פיגול ונפסל, וּמִתְפַּגְּלִין – ואף הנסכים הבאים עמו מפוגלין, אַף כֹּל מְפַגְּלִין וּמִתְפַּגְּלִין – אף כל הקרבנות אם חשב בעבודתם על מנת לאכלם לאחר זמנם מתפגלים ונפסלים, ופוסלים את הנסכים הבאים עמהם.

הגמרא מביאה לימוד אחר הנלמד מההיקש למנחה: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא, נאמר בפסוק 'מִנְחָה', ונלמד כך, מַה מִּנְחָה (מתקדשת) [מְקַדֶּשֶׁת] בְּבָלוּעַ, אַף כֹּל (מתקדשת) [מְקַדֶּשֶׁת] בְּבָלוּעַ – כשם שהמנחה מקדשת את כל הנוגע בה להיות כמותה, כמו שנאמר (ויקרא ו יא) 'כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ', כך גם כל קרבן שבלע ממנו בשר אחר, מקדש את הבשר להיות כמוהו.

הגמרא מבארת מדוע התורה צריכה לכתוב את הדין ש'כל הנוגע יקדש', גם בקרבן חטאת וגם בקרבן מנחה: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב מִנְחָה – והתורה היתה צריכה לכתוב את הדין שכל הנוגע בהם יקדש, גם בקרבן מנחה (ויקרא ו יא), וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב חַטָּאת – ואף בקרבן חטאת צריך לכתוב את הדין שכל הנוגע בהם יקדש (שם ו כ), דְּאִי אַשְׁמְעִינַן מִנְחָה – שאם התורה היתה משמיעה לנו דין זה רק לגבי קרבן מנחה, היינו אומרים שרק בקרבן מנחה נאמר דין זה, ומשום דְּאַיְידֵי דְּרַכִּיכָא מִיבַּלְעָא – מכיון שהמנחה רכה, נבלעת היטב בבשר שנגע בה, אֲבָל בשר שנגע בחַטָּאת, אֵימָא לֹא – הייתי אומר שאין טעם החטאת נבלע בבשר, ולא יהיה הבשר כדין החטאת. וְאִי אַשְׁמְעִינַן חַטָּאת – ואם התורה היתה משמיעה לנו דין זה רק לגבי קרבן חטאת, הייתי אומר שרק בחטאת נאמר דין זה מִשּׁוּם דְּקָרִיר – מתוך שהבשר עבה מחלחל השומן בעומקו, אֲבָל מִנְחָה אֵימָא לֹא צְרִיכָא.

הגמרא מביאה לימוד נוסף הנלמד מההיקש לחטאת: נאמר בפסוק 'חַטָּאת', ולמדים ממנו שמַה חַטָּאת אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין ולא ממעות מעשר שני, וכמו שהגמרא תבאר להלן, וּבַיּוֹם – ואינה קריבה אלא ביום ולא בלילה, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית – ואינו עובד אלא ביד ימין ולא בשמאל, אַף כֹּל אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין ולא משל מעשר, וְאינו קרב אלא בַיּוֹם, וְאינו עובד אלא בְיָדוֹ הַיְמָנִית. מבררת הגמרא: וְחַטָּאת מְנָלָן – ובקרבן חטאת מנין שאינו קרב אלא משלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר קְרָא – נאמר בפסוק בפרשת קרבנות יום הכיפורים (ויקרא טז ו), 'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ', ונדרש שאינו מקריב אלא מִשֶּׁלּוֹ, וְלֹא מִשֶּׁל מעות צִיבּוּר, וְלֹא מִשֶּׁל מעות מַעֲשֵׂר שני.

הגמרא תמהה על מה שמבואר בברייתא שמה שמקריבים רק ביום, ושהעבודה נעשית ביד ימין, נלמד מההיקש של כל הקרבנות לחטאת. שואלת הגמרא: וכי דין הקרבה 'בַּיּוֹם', למדנו מההיקש של כל הקרבנות לחטאת, והלא מִהפסוק הנאמר בסוף פרשת הקרבנות (ויקרא ז לח) 'בְּיוֹם צַוּוֹתוֹ' נָפְקָא – נלמד. משיבה הגמרא: כְּדִי נַסְבָּהּ – אכן התנא נקט דין זה ללא צורך, ובאמת אינו נלמד מחטאת אלא מ'ביום צותו'.

ממשיכה הגמרא לשאול, וכי דין בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, למדנו מהיקש של כל הקרבנות לחטאת, והלא מִדְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה נָפְקָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֶצְבַּע', כגון 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ' (ויקרא ד ל), וּ'כְהוּנָּה', כגון 'הכהן' או 'הכהנים', אֵינוֹ אֶלָּא ביד יָמִין, והגמרא סברה שאם בתורה נכתב או 'אצבע' או 'כהן', דין העבודה להעשות ביד ימין. ומכיון שבכל הקרבנות נאמר 'כהן', נלמד מזה שהעבודה נעשית ביד ימין, ומדוע צריך ללמוד מההיקש לחטאת. משיבה הגמרא: אף דין זה, כְּדִי נַסְבָּהּ – אכן התנא נקט דין זה ללא צורך, ובאמת אינו נלמד מחטאת. וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, שהתנא ששנה את הברייתא, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר (לעיל כד:) שכשכתוב בתורה 'אֶצְבַּע', לֹא בָּעֲיָא 'כְּהוּנָּה' – כל מקום שכתבה התורה 'אצבע', גם אם לא נכתב עמו 'כהן' טעון ימין. אבל מקום שנכתב בו רק 'כְּהוּנָּה', בָּעֲיָא 'אֶצְבַּע' – ואם לא נכתב בו אלא כהונה ללא אצבע, אינו טעון ימין. ובכל הקרבנות נאמר 'כהונה' ללא 'אצבע', ולכן הוצרכנו ללמוד שטעונים ימין מההיקש לחטאת שבה נכתב גם אצבע וגם כהונה, 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ' (ויקרא ד כה).

הגמרא מביאה לימוד נוסף הנלמד מההיקש לאשם: נאמר בפסוק 'אָשָׁם', ונלמד מזה, שמָה אָשָׁם עַצְמוֹתָיו מוּתָּרִין, אַף כֹּל עַצְמוֹתָיו מוּתָּרִין – כשם שעצמות קרבן האשם לאחר שהקריבוהו, מותר לעשות מהם כלים, אף עולה אף שכולו קרב על המזבח, עצמותיו מותרים.

רבא מסתפק בענין דם חטאת שניתז על הבגד, וניתז גם דם שאינו טעון כיבוס: אָמַר רָבָא, פְּשִׁיטָא לִי – דין פשוט וברור הוא לי,

---

עשיית מעשה המצוות היא על־ידי הקדמת לימוד הלכות הצריכות ב'שולחן ערוך'.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

רש"י

מה שלמים מפגלין ומתפגלין הא נמי שלמים דהתם נמי שלמים בסיני הוו: **אלא סבין.** לשחיטה לאפוקי צור וקנה דכלי שרת בעינן: **מאי היא.** הי מיניהו ליף לאכול לזכרי כהונה ממנחה: **בקדש הקדשים תאכלנו.** בויקס קרח כתיב וקדש יהיה לך דכתיב בסיפיה דקרא יתירא הוא למילף שלמי ציבור וכבשי עצרת דכתיב בהו קדש יהיו לה׳ לכהן: **מה חטאת מקדש בבלוע בו׳.** ואף על גב דבמנחה נמי כתיב (ויקרא ו) כל אשר יגע בה יקדש דמקדשת בבלוע אצטריך לאקושינהו לחטאת דממנחה לא מצי ילפי דאיכא למימר לא איתקיש למנחה אלא לענין זכרי כהונה אבל לענין בלוע דמנחה דוקא דרכיבא למיבלע אבל שאר קדשים לא: **מה אשם אין שפיר ושליא** קדוש. דהא זכר הוא ואין לך לומר בחלב ושתי כליות שלו שאף של שליא שבמעיו משמע אף הבאים נקבות כגון חטאת ושלמים אין שפיר ושליא קדוש בהן ואין חלב ושתי הכליות של שליל שבמעיהן קריבין ומעולה לא ה״ל למילף דכליל היא ואף כל שאין שפיר ושליא קדוש בו לא מצי למימר דלאו לעולה מדמית להו שהרי אף שאר הבשר אינו קרב ואכילת זכרי כהונה לא יליף מחטאת ואשם כדיליף ממנחה דתקשה לך אמאי אקשינהו למנחה לילפו זבחי שלמי ציבור מאשם וחטאת משום דכתיב בתרוייהו גבי אכילת זכרים הוא קדשי קדשים הוא הלכך מהתם לא מצי ילפי אי לא מהיקשא דמנחה: **וולדות בחמות קדשים בהוייתן הן קדושים.** כשנולדים הן קדושים ולא במעי אמן וגמרי מאשם: **ודנין אפשר משאי אפשר.** נקבות מזכרים ולגמרי לא מצי למעוטינהו מקדשים להקריבם דכתיב רק קדשיך אשר יהיו לך ואמר מר בכורות (דף יד:) רק קדשיך אלו התמורות אשר יהיו לך אלו הוולדות ומאשם גמרינן דבמעי אמן מיהא לא קדשי אלא בהוייתן כדכתיב אשר יהיו: **מה מלואים מותריהן בשריפה.** ולא היו בעלי חיים במותריהן דמלואים שהרי קרבן צבור היו ולא הופרשו שנים לאחריות וגם לא אבד אחד מהם והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון: **אף כל הקדשים** מותריהן **בשריפה ואין בעלי חיים במותריהן.** שאם היו בעלי חיים במותריהן כגון יחיד שהפריש שני קרבנות לאחריות חובתו שאם יאבד האחד יתכפר בשני או אם הפריש קרבן ואבד והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון והקריב את האחד מהן ואת השני נותר אין נותר זה בשריפה כדין נותר של מילואים: **מפגלים.** את הנסכים שאם חישב בזבח אף הנסכים מפוגלין ומש״ה יליף משלמים דעיקר פיגול כתיב בהו: **דקריר.** טרישטרי״ט בלע״ז מתוך שהבשר עב נבנס בתוכו השומן בעומקו: **חטאת.** באה ביום דכתיב (ביום) בפר יוה״כ (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם: **ובידו הימנית.** דכתיב אצבע וכהונה ואמר מר לעיל (דף כד:) כ״מ שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין: **מדרבה בר בר חנה נפקא בו׳.** וקס״ד או אצבע או כהונה ואין לך בכל אלו שלא נאמר כהן בהקרבתן: **כר״ש.** בפ״ב (שם) כהונה בעי אצבע ובחטאת תרוייהו כתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו: **מה אשם עצמותיו מותרין.** לעשות מהן כלים אני שמעתי שהרי נאכל לכהנים ונותר בעצמות לא שייך אלא בדבר הנאכל: **אף כל.** ואפי׳ עולה ומיבעי לי הא נמי מחטאת הוה מצי יליף ונראה בעיני דמלו יהיה יתירא נפקא ליה באשם דכתיב ביה (שם ז) לכהן לו יהיה:

דם

איכא דנפקא ליה מהכא כו׳. עוד יש תנא שלישי בפרק איזהו מקומן (לעיל דף נה.) דאמר אלא היקישא למאי אתא מה חטאת לזכרי כהונה אף זבחי שלמי ציבור לזכרי כהונה והא דלא מייתי לה הכא משום דסוגיא דשמעתא היא ולא משכח לה ברייתא בהדיא: **מה** חטאת מקדשת בבלוע כו׳. הא דאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין דף צח:) לא נצרכה [אלא] לטעם כעיקר דבקדשים אסור והכא שרי [ופריך] ולימא מינה גלי רחמנא גבי חטאת כל אשר יגע בבשרה יקדש משמע דפשיטא ליה דשאר קדשים ילפינן מחטאת היינו מהיקשא דהכא:

אף כל אין שפיר ושליא קדוש בו. פירש בקונטרס ואין חלב ושתי כליות של שליל שבמעיה קריבין וקשה דהוה ליה לתנא לפרושי חלב וכליות של שפיר ושליא כמו שילהי בהמה המקשה (חולין דף עה.): הג״ה ועוד דמשמע מתוך פירושו דדוקא חלב ושתי כליות הוא דאין קדושין ליקרב אבל הוולדות גופן קדושין הן וא״א לומר כן דתניא תמורה (דף יא.) השוחט את החטאת ומצא בה בן ד׳ נאכל לכל אדם ובכל מקום ולעולם ומוקי לה למאן דאית ליה בהוייתן הן קדושין ברישׁ ביצד מערימין (שם דף כה:) דהן עצמן חולין במעי אמן ונראה לפרש דלענין חולין גמורין קא יליף דשפיר ושליא הנמצא בבטן חטאת לאחר שחיטה אינן קדושין כלל ומהכא אית ליה ולדות קדשים בהוייתן הן קדושין והא דתניא ברייתא בהמה המקשה (חולין דף עה.) מה חלב ושתי כליות האמורין באשם מוצא מכלל שליל אף כל מוצא מכלל שליל ההוא תנא סבר במעי אמן קדושין ולכך איצטריך קרא למעוטי חלב ושתי כליות מהקרבה ולפי מה שפירשתי לא אתי שפיר הא דלא יליף מעולה כמו לפי׳ הקונטרס: **מה** שלמים מפגלין כו׳. לעיל בסוף פרק ב׳ (דף כה:) איכא תנא דדריש לה מדכתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו מה שלמים מפגלים ומתפגלין כו׳ וכן בפרק ב״ש (לעיל דף מד.) דדריש לה נמי מההוא קרא מה שלמים מיוחדין שיש להם מתירין בין לאדם בין למזבח מפגלין ומתפגלין פ׳ בקונטרס מפגלין את הנסכים אם חישב בזבח ובחנם דחק דהוה מצי למימר שהדם מפגל את הבשר והבשר עצמו מתפגל: **מה** חטאת אינה באה אלא מן החולין כו׳. תרתי דריש מחטאת דכבר דרש נמי מה חטאת מקדשת בבלוע: **כדי** נסבה ואי בעית אימא סבר לה כר״ש כו׳. הכא מסיק להני תרי שינויי אבל בסוף התודה (מנחות דף פג.) משני כדי נסבה לחודיה ובפ״ק דחולין (דף כב.) משני כהונה בעיא אצבע כו׳ ותו לא ונראה דלמאן דאמר לעיל (דף נ.) דבר הלמד בג״ש אינו חוזר ומלמד בהיקש צ״ל הכא (ובפ״ק דחולין) כדי נסבה דאצבע דחטאת גופיה ילפינן בג״ש דמצורע דהיינו ימין לעיל בפ׳ ב׳ (דף כד:) ובפ״ק דמנחות (דף י.) ואם כן לא מצינו למילף בהיקש שאר קרבנות מחטאת: **מה** אשם עצמותיו מותרין כו׳. פי׳ בקונטרס לעשות מהם כלים אני שמעתי באשם פשוט לו שעצמותיו מותרין שהרי נאכל לכהנים ונותר בעצמות לא שייך אלא בדבר הנאכל אף כל ואפילו עולה ומיבעי לי הא נמי מחטאת הוה מצי יליף ונראה בעיני דמלו יהיה יתירא נפקא ליה באשם דכתיב ביה לכהן אשר יכפר בו לו יהיה כך פי׳ בקונטרס והשתא לפירוש רבותיו דמסברא ידע דעצמות מותרין בכל קדשים הנאכלין ולא אצטריך היקישא אלא להתיר עצמות עולה קשה משלמים או משאר קדשים הנאכלין נילף ולמה איכתוב אשם ועוד דבפרק המזבח מקדש (לעיל דף פו.) דריש מג״ש נאמר באשם לו יהיה ונאמר בעולה לו יהיה וקאמר דמופני מה אשם עצמותיו מותרין אף עולה כו׳ והשתא תיפוק ליה מהיקישא דהכא ול״ל ג״ש כיון דלא איצטריכא היקישא דהכא אלא לאגמורי בעולה ויש לומר כיון דשאר קרבנות צריכי כל חד למלתיה כדמפרש הכא לא נילף מיניה דבר אחר שאינו צ״ל בכל הקדשים רק בעולה וכי האי גוונא פירשנו לעיל (דף צז:) גבי מנחה דילפינן מיניה זכרי כהונה ולא ילפינן מחטאתו אשם ולפי׳ זה האי תנא ליה דרשא דשפיר ושליא

עניין השבייה שתוכנו הוא שנמצאת שלא במקומה, אינו שייך לומר כן על הנפש־אלוקית עצמה

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

תוספות

ושליא דלעיל ומאן דדריש עצמות מותרין מלו יהיה פרק המזבח מקדש (לעיל דף פו.) אית ליה היקישא דאשם לגבי שפיר ושליא ולפרש"י דאמר דבכל הקדשים מן הדין אסורין העצמות דלא התיר הכתוב אלא בשר הראוי לאכילה וגילה לנו באשם לו יהיה דמשמע שריותא נילף כמו כן היתר בכל הקדשים ע"פ זה: הגהה. קשה דבהוא קרא כתיבי חטאת ואשם בפרשת צו את אהרן כחטאת כאשם תורה אחת להם הכהן אשר יכפר בו לו יהיה ולמה נקט אשם וי"ל דעיקר פרשה באשם ועוד דלו יהיה נכתב ל' יחיד שמא לא קאי רק על האשם דסליק מיניה ולא תקשי (הכי גרסינן) הא דדרשינן לעיל בפרק המזבח מקדש (שם) נאמר לו יהיה בעולה עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה ונאמר לו יהיה באשם מה אשם עצמותיו מותרין אף עולה עצמותיה מותרין וקאמר התם מופני והשתא למה לי בעולה לו יהיה תיפוק לי מהיקישא דאשם דשמעתין וי"ל דלא גמרינן מהיקישא אלא קרבנות הנאכלין ומ"מ קשה אי ממשמעותא דלו יהיה דאשם דרשינן עצמותיו מותרין וילפינן מיניה שאר קרבנות שלמים חטאת ותודה הלא בעולה נמי כתיב לו יהיה ול"ל גזירה שוה פרק המזבח מקדש (שם) למיגמר מאשם וי"ל דלו יהיה דעולה קאי על העור ולא להתיר עצמות דהכי כתיב קרא עור העולה לו יהיה: הגהה. לו יהיה לא דריש אלא מייתורא ושם פירש בקונטרס דפשיט ליה באשם יותר מעולה משום דאף בשרו מותר ואי משום נותר דבשריפה לא שייך נותר אלא במידי דבר אכילה כדכתיב והנותר מבשר הזבח וא"ב לא צריכנא למגמר אלא עולה דכליל וזהו כמו שפירש בשמעתין בשם רבותיו: הגה"ה. ובפרק כיצד צולין (פסחים דף פג.) מוכח בהדיא כדבריו דאין נותר בעצמות ובמנחות בסוף התודה (דף פג.) פירש בקונטרס דהא דפשיטא ליה באשם יותר משאר קרבנות הנאכלין משום דכתיב באשם הוא לאחר הקטרת אימורין דמשמע הוא אשם ואין עצמותיו אשם וצריך לדקדק ל"ל תרי קראי לעצמות היקישא דהכא דאתי מהוא וגזירה שוה דלו יהיה בפרק המזבח מקדש (לעיל דף פו.) ותו קשה לי דהוא דאשם דרשינן פ"ק (לעיל דף ה:) לאשם שניתק לרעייה מידהו תרי הוא כתיבי באשם בפרשת ויקרא. ברו"ך:

רש"י

דם חטאת למטה ודם עולה למעלה. נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתז דם עולה על אותו כתם: **מעון כיבום.** דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו: **והא נוגע.** שדם עולה נבלע בבגד וכשנפל דם חטאת עליו נוגע הוא בבגד אבל אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה: **חוצץ.** לענין טבילה בבגד שנטמא: **ואם טבח הוא.** שאינו מקפיד בדם שעל בגדו: **אינו חוצץ.** דחציצה בקפידא תליא: **רבב.** כל דבר הנתון כגון שומן וחלב ושעוה: **ותיפוק ליה משום רבב.** שאינו רגיל בו ומקפיד עליו והוי חציצה: **אתרתי קפיד.** [ואף על גב] דרגיל בתרוייהו גנאי הוא לו שיראו שניהם על בגדו: **או דלמא לא קפיד.** הואיל ובשניהם רגיל:

דַּם חַטָּאת לְמַטָּה, וְדַם עוֹלָה לְמַעְלָה, טָעוּן כִּיבּוּם. בָּעֵי רָבָא, דַּם עוֹלָה לְמַטָּה, וְדַם חַטָּאת לְמַעְלָה, מַהוּ. מִשּׁוּם נוֹגֵעַ הוּא, וְהָא נוֹגֵעַ. אוֹ דִלְמָא, מִשּׁוּם בָּלוּעַ הוּא, וְהָא לֹא בָּלַע. הֲדַר פַּשְׁטָהּ, דְּאֵין טָעוּנִין כִּיבּוּם. אָמַר רָבָא, פְּשִׁיטָא לִי, דָּם עַל בִּגְדוֹ, חוֹצֵץ. וְאִם טָבַח הוּא, אֵינוֹ חוֹצֵץ. רָבָב עַל בִּגְדוֹ, חוֹצֵץ. וְאִם מוֹכֵר רָבָב הוּא, אֵינוֹ חוֹצֵץ. בָּעֵי רָבָא, דָּם וּרְבָב עַל בִּגְדוֹ, מַהוּ. אִם טָבַח הוּא, תֵּיפּוֹק לִי מִשּׁוּם רָבָב. וְאִי מוֹכֵר רָבָב הוּא, תֵּיפּוֹק לִי מִשּׁוּם דָּם. לֹא צְרִיכָא, דְּעָבִיד הָא וְהָא. אַחֲדָא לֹא קָפִיד, אַתַּרְתֵּי קָפִיד. אוֹ דִלְמָא, אַתַּרְתֵּי נַמֵּי לֹא קָפִיד. תֵּיקוּ:

הדרן עלך דם חטאת

משנה טְבוּל יוֹם וּמְחוּסַּר כִּיפּוּרִים, אֵינָן חוֹלְקִין בַּקָּדָשִׁים לֶאֱכוֹל לָעֶרֶב. אוֹנֵן, נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ מַקְרִיב, וְאֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכוֹל לָעֶרֶב. בַּעֲלֵי מוּמִין, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין, חוֹלְקִין וְאוֹכְלִין, אֲבָל לֹא מַקְרִיבִין. כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲבוֹדָה, אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר. וְכָל שֶׁאֵין לוֹ בַּבָּשָׂר, אֵין לוֹ בָּעוֹרוֹת. אֲפִילּוּ טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים, וְטָהוֹר בִּשְׁעַת הַקְטָר חֲלָבִים, אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר 'הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים [וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן], לוֹ (יִהְיֶה) [תִּהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה']:

גמרא

זה שהתורה היא למטה, הוא מחמת שיש בה פעולה תמידית של המשכה מלמעלה למטה.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

הדרן עלך דם חטאת

טבול יום ומחוסר כיפורים אינם חולקים בקדשים לאכול לערב. משמע הכא דמחסורי כיפורים שהביאו בפרתן בעו עדיין טבילה והערב שמש וכן משמע פרק בכל מערבין (עירובין דף לב.) דמייתי הא מתניתא האשה שיש עליה לידה או זיבה מביאה מעות ונותנת בשופר וטובלת ואוכלת בקדשים לערב וברישׁ תמיד נשחט (פסחים דף נט.) נמי אמרינן אף מחוסר כפרה בשאר ימות השנה שטובל ואוכל לערב ותימה דתנא פרק חומר בקודש (חגיגה דף כא.) ובשמעתין מייתי לה האונן והמחוסר כיפורים צריכין טבילה לקדש ובשמעתין נמי בגמ' משמע דטבילה דוקא בעי למייתי ההיא דמחוסר כפרה דחגיגה ופריך בתר הכי טמא שרץ טמא מעליא הוא והערב שמש בעי משמע דעד השתא לא איירי כלל בהערב שמש ועוד אמרינן בפסחים בפ' האשה (דף צ:) שוחטין וזורקין על טבול יום ועל מחוסר כיפורים ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ופריך מאי שנא טבול יום דחזי לאורתא טמא שרץ נמי חזי לאורתא ומשני מחוסר טבילה וחיישינן דלמא פשע אבל במחוסר כיפורים לא חיישינן כשמסר קינו לב"ד וכדרב שמעיה דאין ב"ד של כהנים מתעצלין והשתא מחוסר כיפורים הא בעי טבילה ניחוש דלמא פשע אלא ודאי בטמא שרץ דבעי הערב שמש איכא למיחש דלמא פשע ולא טבל עד לאורתא אבל הא דלא בעי הערב שמש למאי ניחוש ליה אפילו בלילה יכול לטבול ויאכל ועוד אמרינן בפרק שני דביבעה (דף יח.) כלי שנטמא באב הטומאה אין מטבילין אותו ביום טוב בולד הטומאה מטבילין אותו בי"ט ואי בטבילה דרבנן בעי הערב שמש אם כן לא יוכל להשתמש בו ביום עד הלילה ולצורך חול הוא מטביל ליה ועוד תנן במס' פרה (פי"א מ"ה) כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקדש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמעשר לאחר ביאתו הותר בכולן ובהדיא אמרינן בירושלמי במס' תרומות פ' שני נפל דלי לתוך הבור נפלו כליו לתוך הבור מערים עליהן ומטבילן תרין אמוראין חד אמר באב הטומאה וחד אמר בולד הטומאה מתיב מ"ד בולד הטומאה למ"ד באב בטומאה אף בחול והא צריך הערב שמש ומשני ברוצה להשתמש בהן חולין בטהרה משמע בהדיא דלמ"ד בולד הטומאה ניחא דלא בעי הערב שמש ובירושלמי פ' שני דביצה איכא איפכא מתיב מ"ד באב הטומאה למ"ד בולד הטומאה ואותה גירסא משובשת והדיא דמס' תרומות עיקר ונראה לפרש דהא דקתני הכא במתניתין לערב לאו משום מחוסר כיפורים אלא משום טבול יום ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לב.) דנקט לערב לאו משום הערב שמש דאי ידעה שהוקרב קינה ודאי טובלת ואוכלת לאלתר אלא התם הוא מטעם חזקה שאין ב"ד של כהנים מתעצלין עד שיכלו כל מעות שבשופר ומטעם זה לא תובל לאכול כל היום וכי תימא משעה שמתחילין להקריב את התמיד של בין הערבים תהא טובלת ואוכלת הא אפשר להקריב את הקינים לאחר תמיד כיון שאין למזבח אלא דמה כדאמר בריש תמיד נשחט (פסחים דף נט.) ובהמה נמי אמרינן התם מעלה ומלינה וההיא דתמיד נשחט (שם) דמחוסר כיפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב איידי דנקט התם גבי פסח שטובל ואוכל פסחו לערב דפסח אינו נאכל אלא בלילה נקט נמי בההיא לערב והא דאמרינן בפסחים

טבול יום ומחוסר כיפורים אינן חולקין בקדשים לאכול לערב. משמע הכא דמחסורי כיפורים שהביאו בפרתן בעו עדיין טבילה והערב שמש וכן משמע פרק בכל מערבין (עירובין דף לב.) דמייתי הא מתניתא האשה שיש עליה לידה או זיבה מביאה מעות ונותנת בשופר וטובלת ואוכלת בקדשים לערב וברישׁ תמיד נשחט (פסחים דף נט.) נמי אמרינן אף מחוסר כפרה בשאר ימות השנה שטובל ואוכל לערב ותימה דתנא פרק חומר בקודש (חגיגה דף כא.) ובשמעתין מייתי לה האונן והמחוסר כיפורים צריכין טבילה לקדש ובשמעתין נמי בגמ' משמע דטבילה דוקא בעי למייתי ההיא דמחוסר כפרה דחגיגה ופריך בתר הכי טמא שרץ טמא מעליא הוא והערב שמש בעי משמע דעד השתא לא איירי כלל בהערב שמש ועוד אמרינן בפסחים בפ' האשה (דף צ:) שוחטין וזורקין על טבול יום ועל מחוסר כיפורים ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ופריך מאי שנא טבול יום דחזי לאורתא טמא שרץ נמי חזי לאורתא ומשני מחוסר טבילה וחיישינן דלמא פשע אבל במחוסר כיפורים לא חיישינן כשמסר קינו לב"ד וכדרב שמעיה דאין ב"ד של כהנים מתעצלין והשתא מחוסר כיפורים הא בעי טבילה ניחוש דלמא פשע אלא ודאי בטמא שרץ דבעי הערב שמש איכא למיחש דלמא פשע ולא טבל עד לאורתא אבל הא דלא בעי הערב שמש למאי ניחוש ליה אפילו בלילה יכול לטבול ויאכל ועוד אמרינן בפרק שני דביבעה (דף יח.) כלי שנטמא באב הטומאה אין מטבילין אותו ביום טוב בולד הטומאה מטבילין אותו בי"ט ואי בטבילה דרבנן בעי הערב שמש אם כן לא יוכל להשתמש בו ביום עד הלילה ולצורך חול הוא מטביל ליה ועוד תנן במס' פרה (פי"א מ"ה) כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקדש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמעשר לאחר ביאתו הותר בכולן ובהדיא אמרינן בירושלמי במס' תרומות פ' שני נפל דלי לתוך הבור נפלו כליו לתוך הבור מערים עליהן ומטבילן תרין אמוראין חד אמר באב הטומאה וחד אמר בולד הטומאה מתיב מ"ד בולד הטומאה למ"ד באב בטומאה אף בחול והא צריך הערב שמש ומשני ברוצה להשתמש בהן חולין בטהרה משמע בהדיא דלמ"ד בולד הטומאה ניחא דלא בעי הערב שמש ובירושלמי פ' שני דביצה איכא איפכא מתיב מ"ד באב הטומאה למ"ד בולד הטומאה ואותה גירסא משובשת והדיא דמס' תרומות עיקר ונראה לפרש דהא דקתני הכא במתניתין לערב לאו משום מחוסר כיפורים אלא משום טבול יום ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לב.) דנקט לערב לאו משום הערב שמש דאי ידעה שהוקרב קינה ודאי טובלת ואוכלת לאלתר אלא התם הוא מטעם חזקה שאין ב"ד של כהנים מתעצלין עד שיכלו כל מעות שבשופר ומטעם זה לא תובל לאכול כל היום וכי תימא משעה שמתחילין להקריב את התמיד של בין הערבים תהא טובלת ואוכלת הא אפשר להקריב את הקינים לאחר תמיד כיון שאין למזבח אלא דמה כדאמר בריש תמיד נשחט (פסחים דף נט.) ובהמה נמי אמרינן התם מעלה ומלינה וההיא דתמיד נשחט (שם) דמחוסר כיפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב איידי דנקט התם גבי פסח שטובל ואוכל פסחו לערב דפסח אינו נאכל אלא בלילה נקט נמי בההיא לערב והא דאמרינן בפסחים

דַּם חַטָּאת לְמַטָּה וְדַם עוֹלָה לְמַעְלָה – נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתז דם עולה על אותו הכתם, אף שרק דם חטאת מחייב כיבוס, ולא דם עולה. טָעוּן הבגד כִּיבּוּס, שהרי דם חטאת נוגע בבגד, ובלוע בו.

רבא מסתפק באופן אחר: בָּעֵי רָבָא, דַּם עוֹלָה לְמַטָּה וְדַם חַטָּאת לְמַעְלָה – אם נפל דם עולה תחילה על הבגד וחזר וניתז עליו דם חטאת על אותו כתם, מַהוּ – האם טעון הבגד כיבוס או לא. וצדדי הספק הם, האם נאמר שהטעם שהתורה הצריכה לכבס בגד שניתז עליו דם חטאת הוא מִשּׁוּם שהדם נוֹגֵעַ הוּא בבגד, וְהָא נוֹגֵעַ – ובאופן זה דם החטאת שניתז על דם העולה, נוגע בבגד, וחייב בכיבוס. אוֹ דִלְמָא – או שנאמר שהטעם שבגד שניתז עליו דם חטאת טעון כיבוס הוא מִשּׁוּם שהדם בָּלוּעַ הוּא בבגד, וְבגד זה הָא לֹא בָּלַע – הלא לא בלע מדם החטאת, שהרי בלוע הוא כבר מדם העולה, ואינו חייב בכיבוס. לאחר שרבא הסתפק בספק זה, הֲדַר פַּשְׁטַהּ – חזר ופשט דְּאֵין מַעֲווִין כִּיבּוּס. וטעמו, משום שחובת כיבוס לבגד שניתז עליו דם חטאת הוא משום שהדם נוגע בלוע בבגד, ובגד זה כיון שכבר בלוע בו מדם העולה, לא נבלע בו מדם החטאת.

הגמרא מברר דין בגד שנטמא וטעון טבילה, ונמצא עליו לכלוך אם חוצץ או לא: הדין הוא, שכל דבר הטעון טבילה, אם יש חציצה על רובו ומקפיד על החציצה להסירה, חוצץ מדאורייתא. ואם אינו מקפיד עליה להסירה חוצץ מדרבנן, ואם יש חציצה על מיעוטו, אם מקפיד על החציצה להסירה, חוצץ, ואם אינו מקפיד עליה, אינו חוצץ.

אָמַר רָבָא, פְּשִׁיטָא לִי, דָּם עַל בִּגְדוֹ – בגד שנטמא וטעון טבילה, ונמצא עליו דם, הרי זה חוֹצֵץ, וצריך לנקותו קודם שבא להטבילו. וְאִם טָבַח הוּא, שמתעסק בדמים ואינו מקפיד בדם שעל בגדו, אֵינוֹ חוֹצֵץ, משום שאין קפידה בחציצה אלא אם מקפיד עליה להסירה, וטבח אינו מקפיד על הדם שעל בגדו.

הגמרא מברר אופן נוסף של חציצה: נמצא רָבָב [–שומן] עַל בִּגְדוֹ שנטמא, חוֹצֵץ, וְאִם מוֹכֵר רָבָב הוּא, ואינו מקפיד על כתמי שומן שעל בגדו, אֵינוֹ חוֹצֵץ.

רבא מסתפק באופן שיש על הבגד שני מיני חציצה: בָּעֵי רָבָא, נמצא דָּם וגם רָבָב עַל בִּגְדוֹ, מַהוּ, האם שניהם יחד חוצצים, או לא. מברר הגמרא: באיזה אדם מדובר כאן, אִם טַבָּח הוּא, שאינו מקפיד על דם שעל בגדו, מכל מקום, תִּיפּוֹק לִי מִשּׁוּם רָבָב – יש כאן חציצה משום השומן שעל בגדו, כיון שאינו רגיל בו ומקפיד עליו. וְאִי מוֹכֵר רָבָב הוּא שאינו מקפיד על רבב שעל בגדו, מכל מקום, תִּיפּוֹק לִי מִשּׁוּם דָּם – יש כאן חציצה משום הדם שעל בגדו, כיון שאינו רגיל בו ומקפיד עליו. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הסתפק רבא, אלא באדם דְּעָבִיד הָא וְהָא – שעושה את שני הדברים, שהוא גם טבח שאינו מקפיד על דם שעל בגדו, והוא גם מוכר רבב שאינו מקפיד על שומן שעל בגדו, וצדדי הספק הם, האם נאמר שאף אדם זה, אַחֲדָא לֹא קָפִיד, אַתַּרְתֵּי קָפִיד – רק על דבר אחד הנמצא על בגדו אינו מקפיד, אך על שני דברים שעל בגדו מקפיד, ויהיו חציצה. אוֹ דִלְמָא, שאַתַּרְתֵּי נַמֵּי לֹא קָפִיד – שאף כשעל בגדו יש שני דברים, אינו מקפיד, כיון שרגיל בשניהם, ולא יחצצו. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

הדרן עלך דם חטאת

פרק שנים עשר - טבול יום

משנה

פרק זה עוסק בחלקם של הכהנים בבשר הקדשים ובעורות של קדשי הקדשים, וכן בדיני פרים ושעירים הנשרפים. הנידון במשנתינו הוא איזה כהן זכאי ליטול חלק בבשר הקדשים ואיזה אינו זכאי. כהן טְבוּל יוֹם – שטבל ונטהר היום מטומאה דאורייתא שהיתה בו ועדיין לא העריב שמשו, וְכהן שהוא מְחוּסַּר כִּיפּוּרִים – שהיה זב או מצורע ונטהר אך עדיין לא הביא קרבנותיו, מכיון שאסורים באכילת קדשים, גם אֵינָן חוֹלְקִין – אינם מקבלים חלק בַּקָּדָשִׁים כדי לֶאֱכוֹל אותו לָעֶרֶב, כלומר כאשר יטהרו וידיהו ראויים לאכילה.

כהן אוֹנֵן – מי שמת לו אחד הקרובים שחייב להתאבל עליהם, נוֹגֵעַ – מותר לנגוע בקדשים, ואינו מטמא בנגיעתו, וְאולם אֵינוֹ נוֹגֵעַ – מותר לנגוע בקדשים, ואינו מטמא בנגיעתו, וְאולם אֵינוֹ מַקְרִיב – אינו משמש במקדש, וכן אסור באכילת קדשים ולפיכך גם אֵינוֹ חוֹלֵק – אינו מקבל חלק בקדשים כדי לֶאֱכוֹל ממנו לָעֶרֶב, אף באופן שבערב תהיה אכילת קדשים מותרת לו.

כהנים בַּעֲלֵי מוּמִין, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין – שעשויים להתרפא, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין – שאינם עשויים להתרפא, חוֹלְקִין וְאוֹכְלִין, אֲבָל לֹא מַקְרִיבִין.

כֹּל כהן שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲבוֹדָה בשעת הקרבת הקרבן אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר, מלבד בעלי מומים, שחולקים אף על פי שאינם ראוים לעבודה, וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ חלק בַּבָּשָׂר אֵין לוֹ חלק בָּעוֹרוֹת של הקרבנות. אֲפִילּוּ כהן שהיה טָמֵא בְּשָׁעַת זְרִיקַת הַדָּמִים של הקרבן, וְהיה טָהוֹר בְּשָׁעַת הַקְטָר הַחֲלָבִים שלו, כגון שטבל אחרי שנזרק הדם, ונטהר בהגיע הערב, וחלבי הקרבן הוקטרו בלילה, אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר, כיון שלא היה טהור בשעת זריקת הדם, ודין זה נלמד ממה שֶּׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז לג) 'הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים [וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן] לוֹ (יִהְיֶה) [תִּהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה'], הרי הוזכרה בפסוק גם זריקת הדם, ומי שלא היה טהור אז, איננו בכלל 'הַמַּקְרִיב'.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנחם אב, תשכ"א

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ צנמ"ס הרא"י שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א מנ"א, ואמת נכון הדבר שבעתו נתקבלו ספריו. ואת כת"ר רוב הסליחה, שעוד לא נשלח האישור, כי כדרכי במילי דחביבותא - ספרים וחדו"ת, קורא הנני בהם עכ"פ בחפזה, וכרגיל בכגון דא ברצוני לצרף להאישור איזו הערות, וע"פ מאמר חז"ל בזה, מעכב הנני שילוחם עד שתהי' הזדמנות שני' לעבור עליהם עכ"פ פעם שני'. ולפעמים מתעכב הדבר ומתקיים דבר המשנה, אל תאמר לכשאפנה אשנה וכו'. וככל הדברים האלה קרה בנוגע להנ"ל, וכנ"ל אתו רוב הסליחה...

גמרא

הגמרא מבררת את מקור דיני המשנה, איזה כהן חולק בקדשים ואיזה לא. שואלת הגמרא: **מִנָּא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שמי שאינו ראוי לעבודה אינו חולק בבשר. משיבה הגמרא: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר קְרָא בענין אכילת בשר החטאת, 'הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה'** (ויקרא ו יט), **ומכאן שֶׁכֹּהֵן הַמְחַטֵּא** – הזורק את הדם **אוֹכֵל, וְשֶׁאֵינוֹ מְחַטֵּא אֵינוֹ אוֹכֵל**. ממשיך ריש לקיש לבאר, ומקשה: **וְכוּלָּא הוּא** – וכי כלל הוא זה שרק הכהן שזרק את דם הקרבן אוכל מבשרו, **וַהֲרֵי מְשַׁמֶּרֶת בּוּלָּהּ** – כל שאר משמר הכהנים של זמן ההקרבה, **דְּאֵין מְחַטְּאִין וְאוֹכְלִין** – שאף שרק אחד מהם זרק את דם הקרבן, כולם חולקים ואוכלים מבשרו, מוכח שלא רק הזורק אוכל. משיב ריש לקיש: **רָאוּי לְחִיתּוּי קָאָמְרִינַן** – הכוונה ב'כהן המחטא' שאמרנו היא שראוי לחיתוי, והכלל הוא שכהן הראוי לעבודה במקדש אוכל, ושאינו ראוי לעבודה אינו אוכל. חוזר ריש לקיש ומקשה: **וַהֲרֵי כהן קָטָן, דְּאֵינוֹ רָאוּי לְחִיתּוּי, וְאוֹכֵל** קדשים, מוכח שהאכילה אינה תלויה בכשרות להקריב. מתרץ ריש לקיש: **אֶלָּא** ודאי צריך לומר, **מַאי** – מה כוונת הכתוב **'אֹכְלֶנָּה'**, **יְחֻלְּקֶנָּה**, שאין הכוונה לאכילה עצמה, אלא לחלוקה כדי לאכול, והכלל שהכתוב בא ללמד הוא שרק כהן **הָרָאוּי לְחִיתּוּי חוֹלֵק** בקדשים, **וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְחִיתּוּי אֵינוֹ חוֹלֵק**, ולכן קטן אינו חולק, ודרשה זו היא המקור לדין האמור במשנה שטבול יום אונן ומחוסר כפורים אינם חולקים בקדשים, כיון שפסולים הם להקרבה.

הגמרא מקשה על הכלל שאמר ריש לקיש, מדין בעלי מום המוזכר במשנתינו: **וַהֲרֵי כהן בַּעַל מוּם, דְּאֵינוֹ רָאוּי לְחִיתּוּי, וְחוֹלֵק**, והלא אמרת שרק כהן הראוי לחיתוי חולק.

מתרצת הגמרא: **בַּעַל מוּם** הוא יוצא מן הכלל, הואיל **וְרַחֲמָנָא רַבֵּייהּ** – התורה ריבתה אותו, שנאמר בקרבן חטאת (שם כב) **'כָּל זָכָר** בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ' **לְרַבּוֹת בַּעַל מוּם**, שגם הוא חולק בקדשים כשאר הכהנים.

מקשה הגמרא על הדרשה הזו: **וְאִימָא** – ושמא נאמר שיש לדרוש מ**'כָּל זָכָר' לְרַבּוֹת** כהן **טְבוּל יוֹם** שיחלוק בקדשים, ולא לרבות בעל מום. מתרצת הגמרא: **מְסַתַּבְּרָא** – מסתבר, שאת **בַּעַל מוּם הָוֶה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי** – היה עליו לרבות, לפי שהוא שייך יותר לקדשים, **שֶׁכֵּן אוֹכֵל** בקדשים, ואילו טבול יום אסור באכילתם. מקשה הגמרא: **אַדְרַבָּה**, את **טְבוּל יוֹם הָוֶה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי**, כיון **דְּלָאוּרְתָּא מִיחְזָא חֲזִי** – שלכשיגיע הערב יהיה טהור וראוי אף לעבודה, ואילו בעל מום אינו ראוי לעבודה כל עוד מומו בו. מתרצת הגמרא: **הַשְׁתָּא מִיהָא הָא לָא חֲזִי** – מכל מקום עתה הוא אינו ראוי לעבודה, ובעל מום עדיף עליו.

הגמרא מביאה את דברי רב יוסף בביאור דרשת 'הכהן המחטא אותה יאכלנה', על פיהם הוא מתרץ תירוץ נוסף מדוע אין לרבות טבול יום: **רַב יוֹסֵף אָמַר, מִכְּדֵי** – הרי פירשנו, **מַאי** – מה היא כוונת הכתוב **'אֹכְלֶנָּה', יְחֻלְּקֶנָּה**, ויש לשאול, **לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא** – שיהיה כתוב במפורש **'יְחֻלְּקֶנָּה', מַאי** – מה באה התורה ללמד באמרה לשון **'אֹכְלֶנָּה', שֶׁמַּע מִינָּהּ** – יש ללמוד ממה שהתורה כינתה את החלוקה בלשון אכילה, שהכלל שהכתוב מלמדנו הוא שרק כהן שהיה **רָאוּי לַאֲכִילָה** בזמן ההקרבה **חוֹלֵק, וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה, אֵינוֹ חוֹלֵק**. ועל כן **מִכָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים** אי אפשר לרבות את טבול יום שיחלוק בקדשים, מאחר שאינו ראוי לאכילתם, אלא רק את בעל מום, שראוי לאכילה.

ריש לקיש מסתפק מה דין בעל מום שנאסר באכילת קדשים: **בָּעֵי** – הסתפק **רֵישׁ לָקִישׁ, בַּעַל מוּם וְהוּא טָמֵא**, ולכן אסור באכילת קדשים, **מַהוּ שֶׁיְּחַלְּקוּ לוֹ** – מה דינו, האם כאשר בערב לאחר שיטהר, או לא. האם אנו אומרים, **כֵּיוָן דְּלָא חֲזִי** – שהוא לא היה ראוי לעבודה גם לפני שנטמא, מחמת היותו בעל מום, **וְאַף על פי כן רַחֲמָנָא רַבֵּייהּ** – התורה ריבתה אותו לחלוק בקדשים, לפיכך יש לנו לומר, **לָא שָׁנָא** – אין דינו שונה מבעל מום אחר, כי **מַה לִּי** כשהוא בעל מום **טָמֵא וּמַה לִּי** כשהוא **בַּעַל מוּם** בלבד, ולכן בעל מום טמא יחלוק, **אוֹ דִלְמָא** – או שמא יש לומר כדרשת רב יוסף, שרק **הָרָאוּי לַאֲכִילָה חוֹלֵק, וְשֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה אֵינוֹ חוֹלֵק**, וטמא, שמחמת טומאתו אינו ראוי לאכילה אף בקרבנות ציבור, אינו חולק אף בהם.

הגמרא פושטת גם ספק זה מאותה ברייתא: **אָמַר רַבִּינָא, תָּא שְׁמַע** מברייתא, ששנינו, **כֹּהֵן גָּדוֹל מְקָרֵיב** אף כשהוא **אוֹנֵן**, ואולם **אֵינוֹ אוֹכֵל** בקדשים אז, **וְאַף אֵינוֹ חוֹלֵק** בהם כדי **לֶאֱכוֹל** את חלקו **לָעֶרֶב**, שאז יהיה מותר באכילתם. הרי, אף שכהן גדול ראוי לעבודה באנינותו, מכל מקום אינו חולק, **שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח מכאן כרב יוסף, **שֶׁרָאוּי לַאֲכִילָה בָּעֵינַן** – כדי שהכהן יחלוק צריך שיהיה ראוי לאכילה ואין די בכך שהוא ראוי לעבודה, ומכאן שטמא אינו חולק בקרבנות ציבור. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

שנינו במשנה: **אוֹנֵן נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ מַקְרִיב כו'**. הגמרא מבררת את דין האונן, ומקשה ממשנה שבה הוא נידון בטמא מדרבנן. שנינו במשנה **שאוֹנֵן נוֹגֵעַ** בקדשים, ואינו מטמא בנגיעתו, מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי** – וקשה, ממה ששנינו במשנה (חגיגה כא.), **אוֹנֵן וּמְחוּסַּר כִּיפּוּרִים צְרִיכִין טְבִילָה לַקֹּדֶשׁ**, כלומר, אף לאחר שעבר זמן האנינות ולאחר שמחוסר הכפורים הביא את קרבנותיו אסורים הם מדרבנן בקדשים כל עוד לא טבלו. והטעם, שמאחר שהיו אסורים מדאורייתא באכילת קדשים, יש לחשוש שמא הסיחו דעתם מלהישמר מטומאה ונטמאו בלי ידיעתם, לפיכך הצריכום חכמים טבילה. ואם האונן טמא מדרבנן, איך אמרה משנתינו שנוגע בקדשים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנתינו מדובר **בְּשֶׁטָּבַל** בעודו אונן, ומשקיים את תקנת חכמים לטבול הרי הוא טהור ואין נגיעתו מטמאת, **וְכָאן** – במשנה בחגיגה, מדובר **בְּשֶׁלֹּא טָבַל**, וכל זמן שלא טבל הרי הוא טמא מדרבנן.

מקשה הגמרא: **וְכִי טָבַל מַאי חֲזִי** – מה בכך שטבל, **הָא הֲדָרָא עֲלַיְיהּ אֲנִינוּת** – הרי טומאת האנינות תחזור עליו אחרי טבילתו, **דְּאָמַר** [–שהרי אמר] **רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אוֹנֵן שֶׁטָּבַל** בעודו אונן **אֲנִינוּתוֹ חוֹזֶרֶת עָלָיו**, שכיון שאחר הטבילה הוא עדיין אונן, גם תקנת חכמים לחייב טבילה לאונן עדיין מחייבת אותו לטבול, ולא תועיל לו טבילה אלא אחר שהסתיימה אנינותו.

הגמרא חוזרת בה ומתרצת בדרך אחרת: אלא **לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאַסַּח דַּעְתֵּיהּ** – הדין האמור במשנה בחגיגה, שאונן צריך טבילה ובלי טבילה הוא נידון כטמא, הוא רק באופן שהסיח דעתו מלשמור את גופו מטומאה מפני שהיה אסור בקדשים באותו יום, **וְהָא דְּלָא אַסַּח דַּעְתֵּיהּ** – במשנתינו מדובר שאף על פי שנאסר בקדשים לא הסיח דעתו, ולכן מותר לו ליגוע בקדשים ואין נגיעתו מטמאת.

המשך בעמוד צ

רש"י

משמרה בולה. לא זרקו את הדם אלא אחד זרק ע"י כולן וכולן חולקין ואוכלין: **קמן.** פסול לעבודה דנפקא לן מאיש מזרעך לדורותם בהכל שוחטין (חולין דף כד:) בסיפא ובקדשים אוכל דאמרינן במנחות (דף עג.) איש כאחיו איש חולק ואין קטן חולק ומדמעיט ליה מחלוקה מכלל דאציל ועוד כל זכר כתיב: **יחלקנה.** ומהכא נפקא לן מתני' דקתני טבול יום אינו חולק: **כל זכר בכהנים יאכל לרבות בעל מום.** ולקמן מוקמינן לה בפרקין (ד' קב.) דלחלוקה רבייה דאי לאכילה לא אצטריך דהא בהדיא כתיב ביה (ויקרא כא) ומן הקדשים יאכל: **שכן אוכל.** כדכתיב ומן הקדשים יאכל: **דלאורתא חזי.** לעבודה בלילה: **רב יוסף אמר.** לרבות טבול יום לחלוקה לא מצית אמרת הא אוקימנא מאי יאכלנה יחלקנה כו': **ראוי לאכילה.** בעל מום: **ביון דלא חזי.** לעבודה לחיטוי ואפילו מקמי טומאה ורחמנא רבייה לחלוקה הלכך מה לי כשהוא בעל מום לחודיה מה לי כשהוא טמא ובעל מום דהא לא קרינא ביה המחטא מעיקרא ופליג השתא נמי ניפלוג: **מקריב אונן.** דכתיב ביה (שם כא) לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא אינו צריך לצאת מן המקדש ביום מיתת אביו ואמו שעבודתו אינה מחוללת הא אחר הדיוט שלא יצא חילל: **ואינו חולק לאכול בערב.** לכשיפטר מאנינותו אלמא אע"ג דקרינן המחטא אותה לא פליג דעיקר חלוקה באכילה תלי מדאפקה רחמנא בלשון אכילה הלכך מאן דמייתי ראיה מבעל מום קודם טומאה דפליג אע"ג דאין ראוי לחיטוי ומהדהיא טעמא בעית לרבויי אף לאחר טומאה לאו ראיה היא דבראוי לאכילה תלוי ולא בראוי לחיטוי ובעל מום בלא טומאה ראוי לאכילה הוא: **מהו שיחלקו לו.** מקרבן ציבור לאכול לערב ובקרבן ציבור שהקריבוהו טהורים קא מיבעיא ליה אי פלגי מיניה להאי טמא הואיל וראוי לחיטוי דקרבן צבור דוחה טומאה: **או דלמא ראוי לאכילה בעינן.** אבל בהקריבוהו טמאין לא מיבעי לן שהרי אינו נאכל דקי"ל בכיצד צולין (פסחים דף עו:) קרבנות ציבור באין בטומאה אבל אין נאכלין: **מתני' דקתני אונן נוגע בשאבל לאנינותו בו ביום.** והך טבילה לא בעיא הערב שמש דמעלה דרבנן בעלמא היא: **אונן שאבל.** בו ביום דאנינות בציר מחד יומא ליתיה כדכתיב ואחריתה כיום מר במ"ק (דף כא.): **ה"ג אלא לא קשיא הא דאסח דעתיה כו'.** ההיא דחומר בקדש דמצריך ליה טבילה: **בראסח דעתיה.** משמירת גופו מפני שהוא אסור בקדשים לבו ביום: **ממא ממא.** מטומאת מת: **ממא שרץ.** מטומאת שרץ: **ועוד לתרומה נמי.** ליבעי טבילה אלמה תנן התם צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה: **ח"נ** באומר נשמרתי מדבר המטמאני ולא מדבר הפוסלני ומדבר המטמאני טומאה דאורייתא דבעיא הערב שמש: **הפוסלני.** לאכילת קדשים מדרבנן דלא בעי הערב שמש וכן לגבי תרומה באומר [לא] נשמרתי מדבר הפוסלני בתרומה ושינויא דחזקא הוא ולא מיתוקם במסקנא הכי:

מגריפה

תוספות

בפסחים בפ' אלו דברים (דף ע.) סכין שנמצא בי"ד שוחט בה מיד בי"ג שונה ומטביל פ' בנמצא חוץ לירושלים דלא גזרו על ספק כלים הנמצאים בירושלים כדאמר בפ"ק דפסחים (דף יט:) ובי"ד שוחט בה מיד דמסתמא הטבילוהו מאתמול כדי שיהא לו הערב שמש ולא חיישינן שמא נטמא בטומאה דרבנן דלא בעי הערב שמש ולא חש להטביל עד י"ד ועדיין לא הטביל היינו משום דבין דהחזק להטביל בי"ג משום טומאה דאורייתא לא חיישינן שמא נטמא אחר כך בשום טומאה ועוד כשגזרו על ספק כלים הנמצאים משום חשש טומאה דאורייתא גזרו ולא משום טומאה דרבנן ומיהו יש טומאה דרבנן דבעיא הערב שמש כדאשכחן בפסחים בסוף האשה (דף צב.) כל הפורש מן הערלה בפורש מן הקבר דבעי הזאה שלישי ושביעי וכ"ש הערב שמש וההיא דרבי ישמעאל בן קמחית בפרק הרואין לו (יומא דף מז.) שנתזה צינורא דהגמון על בגדו (צנורא דערבי) ונכנסו אחיו ושימשו תחתיו אע"ג דטומאת גוי דרבנן בעיא הערב שמש וכי ההיא דחומר בקודש (חגיגה דף כג.) דשפופרת שחתכה לחטאת ר' יהושע אומר טימא ויטבול ופריך דחתכה מאן אי דחתכה חבר ל"ל טבילה ואי דחתכה עם הארץ בהא נימא רבי יהושע טימא ויטבול משמע בהדיא דטומאת עם הארץ בעיא הערב שמש וההיא דכהן השורף את הפרה שהיו אחיו הכהנים סומכין ידיהן עליו כדי לטמאותו לעשות להכעיס לצדוקים שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית ובגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת ומשמע דבעי הערב שמש: **אינו** חולק בבשר שנאמר המקריב את דם השלמים ואת החלב. ר"ת ל"ג ליה משום דבגמ' (לקמן דף קב:) בדינא דר"א בר"ש דריש ליה מקרא אחרינא מדכתיב הזורק את דם השלמים והאי קרא דמקריב אתא לכהן שאינו מודה בעבודה כדדרשינן בחולין בפ' הזורע (דף קלב:) כדפירש בקונטרס בגמ' לת"ק דאבא שאול ומיהו י"ל דכולה מילתא דרשינן מקרא דהמקריב דמואת החלב דרשינן כהן שאינו מודה בעבודה והמקריב דרשינן שיהא טהור בשעת זריקה ושמא הנך תרי קראי צריכי חד לזריקה וחד לקבלה דהמקריב משמע קבלה כדדרשינן בפ"ק (לעיל יג.) והקריבו זו קבלת הדם ומיהו מדקאמר התם בחולין ובהקומץ רבה (מנחות דף יח:) לרבות הקבלות וההזאות משמע דאבתי לא ידעינן קבלה:

והרי קטן דאין ראוי לחיטוי ואוכל. וא"ת אמאי לא משני קטן רחמנא רבייה כדמשני בתר הכי גבי בעל מום לבתר דמסיק מאי יאכלנה יחלקנה וי"ל בין דקטן ובעל מום אוכל מאי אתא קרא לאשמועינן אי נדרש שאינו מחטא אינו אוכל אי למעוטי טבול יום ומחוסר כיפורים הא נפקא לן בפ' הערל (יבמות דף עד:) מקרא אחרינא דהביא כפרתו אוכל בקדשים הילכך נדרש אינו חולק א"נ אי הוה משני רבייה קרא תיקשי ליה אבתי מבעל מום ד)כדפריך בסמוך: **ה"ג** ראוי לחיטוי חולק. ותימה הרי בה"ג אונן וטמא בקרבנות ציבור דראויין לחיטוי ואינם חולקין כדבסמוך י"ל דעיקר קרא אצטריך לדיוק שאינו ראוי לחטוי אינו חולק: **ה"ג** הא דאסח דעתיה כו'. היסח הדעת פוסל בקדשים והא דנקט אונן משום דרגיל לאסוחי דעתיה לפי שאינו

גמרא מְנָא הָנֵי מִילֵּי. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר קְרָא 'הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה'. כֹּהֵן הַמְחַטֵּא, אוֹכֵל. שֶׁאֵינוֹ מְחַטֵּא, אֵינוֹ אוֹכֵל. וּכְלָלָא הוּא. וַהֲרֵי מִשְׁמָרָה בּוּלָּה דְּאֵין מְחַטְּאִין, וְאוֹכְלִין. רָאוּי לְחִיטּוּי, קָאָמְרִינַן. הֲרֵי קָטָן, דְּאִינוֹ רָאוּי לְחִיטּוּי, וְאוֹכֵל. אֶלָּא, מַאי 'יֹאכְלֶנָּה', יַחְלְקֶנָּה. רָאוּי לְחִיטּוּי, חוֹלֵק. שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְחִיטּוּי, אֵינוֹ חוֹלֵק. הֲרֵי בַּעַל מוּם, דְּאִינוֹ רָאוּי לְחִיטּוּי, וְחוֹלֵק. בַּעַל מוּם, רַחֲמָנָא רַבְּיֵיהּ, 'כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים' לְרַבּוֹת בַּעַל מוּם. וְאֵימָא, 'כָּל זָכָר' לְרַבּוֹת טָבוּל יוֹם. מִסְתַּבְּרָא, בַּעַל מוּם הָוֶה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן אוֹכֵל. אַדְרַבָּה, טָבוּל יוֹם הָוֶה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, דְּלְאוֹרְתָא מִיחֲזֵי. הַשְׁתָּא מִיהָא, הָא לֹא חֲזֵי. רַב יוֹסֵף אָמַר, מִכְּדֵי מַאי 'יֹאכְלֶנָּה', 'יַחְלְקֶנָּה', לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'יַחְלֹקֶנָּה'. מַאי 'יֹאכְלֶנָּה', שְׁמַע מִינָּהּ, רָאוּי לַאֲכִילָה, חוֹלֵק. שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה, אֵינוֹ חוֹלֵק. בָּעֵי רֵישׁ לָקִישׁ, בַּעַל מוּם וְהוּא טָמֵא, מַהוּ שֶׁיְּחַלְּקוּ לוֹ. כֵּיוָן דְּלֹא חֲזֵי, וְרַחֲמָנָא רַבְּיֵיהּ, לֹא שְׁנָא, מַה לִּי טָמֵא, מַה לִּי בַּעַל מוּם. אוֹ דִלְמָא, רָאוּי לַאֲכִילָה חוֹלֵק, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה אֵינוֹ חוֹלֵק. אָמַר רַבָּה, תָּא שְׁמַע, כֹּהֵן גָּדוֹל, מַקְרִיב אוֹנֵן, וְאֵינוֹ אוֹכֵל. וְאֵינוֹ חוֹלֵק לָאֲכוֹל לָעֲרֶב. שְׁמַע מִינָּהּ, רָאוּי לַאֲכִילָה בָּעֵינַן, שְׁמַע מִינָּהּ. בָּעֵי רַב אוֹשַׁעְיָא, טָמֵא, בְּקָרְבָּנוֹת צִיבּוּר, מַהוּ שֶׁיְּחַלְּקוּ לוֹ. מִי אָמְרִינַן, 'הַמְחַטֵּא' אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי נַמֵּי 'מְחַטֵּא' הוּא. אוֹ דִלְמָא, רָאוּי לַאֲכִילָה חוֹלֵק, שֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה אֵינוֹ חוֹלֵק. אָמַר רַבִּינָא, תָּא שְׁמַע, כֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן, וְאֵינוֹ אוֹכֵל. וְאֵינוֹ חוֹלֵק לָאֲכוֹל לָעֲרֶב. שְׁמַע מִינָּהּ, רָאוּי לַאֲכִילָה בָּעֵינַן, שְׁמַע מִינָּהּ: אוֹנֵן נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ מַקְרִיב כו': אוֹנֵן נוֹגֵעַ, וּרְמִינְהִי, אוֹנֵן וּמְחוּסַּר כִּיפּוּרִים, צְרִיכִין טְבִילָה לַקּוֹדֶשׁ. אָמַר רַבִּי אַמֵּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא. כָּאן בְּשֶׁטָּבַל, כָּאן בְּשֶׁלֹּא טָבַל. וְכִי טָבַל, מַאי הָוֵי. הָא הָדְרָא עֲלֵיהּ אֲנִינוּת, דְּאָמַר רָבָה בַּר רַב הוּנָא, אוֹנֵן שֶׁטָּבַל, אֲנִינוּתוֹ חוֹזֶרֶת עָלָיו. לֹא קַשְׁיָא. הָא דְּאַסַּח דַּעְתֵּיהּ, הָא דְּלֹא אַסַּח דַּעְתֵּיהּ. הֵיסַּח הַדַּעַת, 'שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי' בָּעֵי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מָתוֹן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֵיסַּח הַדַּעַת, צָרִיךְ הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. לֹא קַשְׁיָא. הָא דְּאַסַּח דַּעְתֵּיהּ מִטְּמֵא מֵת, הָא דְּאַסַּח דַּעְתֵּיהּ מִטְּמֵא שֶׁרֶץ. טָמֵא מֵת מְעַלְיָא הוּא. הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ בָּעֵי. וְעוֹד, אֲפִילּוּ תְּרוּמָה נַמִּי. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, בְּאוֹמֵר 'נִשְׁמַרְתִּי מִדָּבָר הַמְטַמְּאֵנִי, וְלֹא נִשְׁמַרְתִּי מִדָּבָר הַפּוֹסְלֵנִי'. וּמִי אִיכָּא נְטִירוּתָא לְפַלְגָּא. אִין. וְהָתַנְיָא, עוֹדֵהוּ הַפֶּלַח עַל רֹאשׁוֹ

ומגריפה

יכול לאבול: **מדבר** המטמאני. טומאה דאורייתא דבעיא הערב שמש ולא מדבר הפוסלני לאכילת קדשים מדרבנן דלא בעיא הערב שמש [ה"ג רש"י ונראה דה"ג באומר לא נשמרתי מדבר הפוסלני לקודש אבל נשמרתי מדבר הפוסלני מתרומה] דאונן אסור לאבול קודש ולכך לא שמר עצמו מדבר הפוסלו לקודש ולא נתן לבו שיהא מותר לערב אבל לתרומה מותר אפילו [בו] ביום כדאמרינן זרות אמרתי לך ולא אנינות ולכך שמר עצמו מדבר הפוסלו לתרומה וא"ת מאי ניהו אותה טומאה דקאמר דטמא בה לקודש אבל לא לתרומה דקתני מתני' דחגיגה (דף כ:) צריכין טבילה לקודש אבל לא לתרומה ומפרש ה"ר חיים כגון דאכל כבר שלישי של תרומה שגופו שני לקדש אבל לא לתרומה כדאמר בפרק שני דחולין (דף לג:) ובסמוך ליכא לפרושי הכי גבי (כלי) [לבי] על הסל ולא על המגריפה טמאה לפסול קודש ואינה פוסלת פירות תרומה שבסל דכבר אינו פוסל כלי

ואי משקין דמטמו כלי גזירה משום משקה זב וחבה א"כ אפילו לתרומה נמי ואי משקין שנגעו לטבול יום דאינו תחלה אלא לקדש כדתנן (פרה מ"ח מ"ז) כל הפוסל התרומה מטמא משקין להיות תחילה חוץ מטבול יום א"כ אפילו קדש נמי לא מטמא רק לפסול כדאיתא במעילה ריש פ' חטאת העוף (דף ח.) וא"כ לא יטמאו המגריפה לפסול קדש דטמאה משמע לעשות פסול אחרי כן מדלא קאמר מגריפה פסולה דכי אמרינן פ"ק דפסחים (דף כ.) גבי הבשר טמא למאי אי למנות ראשון ושני בחיבת הקדש תפשוט דבעי ר"ל צריך של מנחות כר' לכך נראה לפרש דמשכחת לה במעת לעת שבנדה דאמרינן פ"ק דנדה (דף ו.) לקודש אבל לא לתרומה א"נ בבגדי תרומה דמדרש לקודש והא דאמר ולא שמרתיה מדבר הפוסלה אע"פ שמטמאה לקדש כל דבר שאינו (עושה שלישי ועושה) אחרי כן לקדש קרי פוסלה כמו שלישי של חולין: **ה"ג** ה"נ באכילה עבוד רבנן מעלה. פירש בקונטרס והא דתנן אונן צריך טבילה אאכילה תנן אבל נוגע א"צ לטבול והשתא לא קאי שינוייא דרבי יוחנן ונראה דאפשר לקיימו דלעולם מתני' בשטבל והזיה דחגיגה בדלא טבל אבל הא דאמר אונן שטבל דאנינותו חזרת עליו היינו באכילה ופ"ה עיקר:

אונן טובל ואוכל פחסו לערב אבל לא בקדשים. משנה היא בפסחים בפרק האשה (דף צא:) ול"ג מדחזר כיפורים דאונן דוקא הוא דלא אביל בקדשים לערב משום אנינות לילה אבל מחוסר כיפורים כיון שהביא כפרתו וטבל למה לא יאכל:

אמר רב חסדא פסח כדי נסביה. במסקנא משני כאן קודם ששחטו וזרקו עליו כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו דהזיה לא יביא פסחו בשמת קודם ששחטו וזרקו עליו והזיה דטובל ואוכל לערב בשמת לאחר ששחטו וזרקו עליו אבל הנך אמוראי לא בעו לשנויי הכי משום דקסברי אכילה לא מעכבא וכיון דלא מעכבא אמאי דחיא אכילתה אנינות לילה דרבנן טפי משאר קדשים אבל היכא דמת קודם ששחטו אף על גב דאכילה לא מעכבא אי לא שרית לאוכלו לא מייתי ויש לתמוה דמשמע דשרי ר"ש לשחוט ולזרוק אחר שמת לו מת משום דאנינות לילה דרבנן והלא אנינות יום דאורייתא ודל אכילה מהכא מ"מ הקרבה ביום אסור בחטאת עולה ואשם דאסור להביא כשהוא אונן מדכתיב קרבנו כל ששמו קרבן וכי תימא משום דאתי עשה דפסח ודחי עשה דאנינות דכשהוא שלם מביא א"כ היכי דייק מינה אנינות לילה מדרבנן אפילו היא דאורייתא דחיא ומתוך פי' הקונטרס משמע דסבר השתא דכולה אסמכתא בעלמא ונראה לפרש כיון דעיקר פסח לא בא אלא לאכילה כדתנן (פסחים דף עו:) פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה שעיקרו לא בא אלא לאכילה הלכך לא חיישינן ביה לאנינות בזמן הקרבה אלא בזמן אכילה ואף על גב דאכילה לא מעכבא:

הרי

מגריפה. כלי ברזל הוא וראשו רחב ומבדילים בו גרוגרות הנדבקות זו בזו: **לבי על הסל.** לשומרו מדבר המטמא אב הטומאה שמטמא כלי וכן מטומאות דרבנן המטמאות אותה לטמא חולין ותרומה מדרבנן ולא מדבר הפוסלה לחולין ולתרומה ומיהו טמאה היא להשתמש בה קדשים: **אינגלגל מילתא.** הא דרמינהו לעיל מתני' דאונן דאיבעי לך לשנויי עלה הנך שינויי דחיקי: **של תרומה.** עצמה וכ"ש שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה: **מותר ליגע.** בתרומה דאינו נעשה גופו אלא שלישי כמו המאכל שאבל ואסור לאכול תרומה אבל מותר ליגע אלמא מעלות עבוד רבנן באכילה דליתנהו בנגיעה וגבי אונן נמי הא דתנן אונן צריך טבילה באכילה תנן אבל נוגע אין צריך לטבול: **כי מזמני ליה.** אם זימנו חבירו כהן לאבול עמו לערב בחלקו בקדשים אוכל: ורמינהו **אונן טובל ואוכל פסחו.** משנה היא בפסחים (דף צא:) ולא גרסינן בה מחוסר כיפורים דאינו צריך להמתין לערב אלא מביא כפרתו וטובל ואוכל בקדשים: **מובל.** כדתנן אונן צריך טבילה לקדש: **ואוכל פסחו לערב.** אבל לא בקדשים מפרש לה בפסחים (דף צב.) קסבר אנינות לילה דרבנן ואנינות דאורייתא חד יומא הוא כדכתיב ואחריתה ביום מר (עמוס ח) וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת גבי קדשים העמידו דבריהם במקום עשה דאכילת קדשים כדאמרינן: **כאן בפסחו.** מתני' דקתני אינו חולק ואי מזמנו ליה לאכילת קדשים אוכל בלילי פסחים קאי דמגו דשרו רבנן אכילת פסחים שרו ליה נמי שאר קדשים: **והא דקתני אבל לא בקדשים אשאר ימות השנה קאי.** והאי אבל לא בקדשים לאו אלילי פסחים קמהדר ואע"ג דעליה קאי אלא אבל לא בקדשים של כל השנה וה"ק טובל ואוכל פסחו בערב וה"ה לכל הקדשים באותו לילה אבל לא בקדשים של שאר ימות השנה: **רב אבי אמר.** אידי ואידי בלילי פסחים ולא קשיא הניא דפסחים שמת בי"ד וקברו בי"ד הלכך בפסח אוכל אבל לא בקדשים דאנינות לילה דיום מיתה דרבנן: **ומתני' כשמת בי"ג וקברו בי"ד.** דיום קבורה גופיה דרבנן ולילו לא תפיס אפילו מדרבנן: **מאן תנא.** דתנא להך דפסחים דאית ליה אנינות ליל יום מיתה דרבנן: **מדרבי תורה.** לקמן יליף לה רבי יהודה בשמעתין מאנינות דאהרן ובניו: **תדע שהרי אונן כו'.** ואי דאורייתא פסח נמי לא ליכול: **נאכלת בשמחה.** יוצא בה ידי חובת שמחה דכתיב בה שמחה וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת (דברים כו) ותודה שלמים איקרי: **שאינן באין על חטא.** הלכך כשלמים דמי: **ת"ל זבח.** אם זבח שלמים קרבנו: **והעצים.** המתנדב עצים מביא קרבן עמהן: **קתני מיהת פסח.** דבשלמא כולהו איכא למימר מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אלא פסח קשיא אדלעיל דתנא טובל ואוכל פסחו: **שלמי פסח.** חגיגת י"ד כשהחבורה מרובה:

וּמְגָרִיפָה בְּתוֹכוֹ, וְאָמַר, לִבִּי עַל הַסַּל, וְאֵין לִבּוֹ עַל הַמְּגָרִיפָה, הַסַּל טָהוֹר, וְהַמְּגָרִיפָה טְמֵאָה. וְתִטַּמֵּא מְגָרִיפָה, לַסַּל. אֵין כְּלִי מְטַמֵּא כְּלִי. וְתִטַּמֵּא מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. אָמַר רָבָא, בְּאוֹמֵר ״שְׁמַרְתִּיהָ מִדָּבָר הַמְטַמְּאָהּ, וְלֹא שְׁמַרְתִּיהָ מִדָּבָר הַפּוֹסְלָהּ״. אִינְגַּלְגַּל מִילְתָא, וּמְטַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל. אָמַר לְהוּ, לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ, הָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַבִּי, הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁל תְּרוּמָה, אָסוּר לֶאֱכוֹל וּמוּתָּר לִינַּע. אֶלְמָא, בַּאֲכִילָה עָבוּד רַבָּנָן מַעֲלָה. בִּנְגִיעָה, לֹא עָבוּד רַבָּנָן מַעֲלָה: וְאֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכוֹל כו': מֵיפְּלָג הוּא דְּלָא פְּלִיג, וְכִי מְזַמְּנֵי לֵיהּ, אָכִיל. וּרְמִינְהִי, אוֹנֵן (וּמְחוּסַּר כִּיפּוּרִים), טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב, אֲבָל לֹא בְּקָדָשִׁים. אָמַר רַב יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי, לֹא קַשְׁיָא. כָּאן בְּפֶסַח, כָּאן בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. בְּפֶסַח, אַיְידֵי דְּאָכִיל פֶּסַח, אָכִיל נַמֵּי קָדָשִׁים. בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, דְּלֹא חֲזִי, לֹא חֲזִי. וּמַאי ״אֲבָל לֹא בְּקָדָשִׁים״, אֲבָל לֹא בְּקָדָשִׁים שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה. רַב אַסִי אָמַר, לֹא קַשְׁיָא. כָּאן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וּקְבָרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. כָּאן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וּקְבָרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. יוֹם קְבוּרָה, לֹא תָּפִיס לֵילוֹ, מִדְּרַבָּנָן. מַאן תָּנָא, אֲנִינוּת לַיְלָה מִדְּרַבָּנָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא, אֲנִינוּת לַיְלָה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אוֹנֵן אֵינוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ, אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב, אֲבָל לֹא בְּקָדָשִׁים. וְסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲנִינוּת לַיְלָה מִדְּרַבָּנָן, וְהָתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אוֹנֵן אֵינוֹ מְשֻׁלַּחַ קָרְבְּנוֹתָיו. מַאי לָאו, אֲפִילּוּ בְּפֶסַח. לֹא, לְבַר מִפֶּסַח. וְהָתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, ״שְׁלָמִים״, שֶׁהוּא שָׁלֵם, מֵבִיא. וְאֵינוֹ מֵבִיא כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַתּוֹדָה. מִרַבֶּה אֲנִי אֶת הַתּוֹדָה, שֶׁכֵּן נֶאֱכֶלֶת בְּשִׂמְחָה, כְּשֶׁלְּמִים. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹלָה. מִרַבֶּה אֲנִי אֶת הָעוֹלָה, שֶׁכֵּן בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, כְּשֶׁלְּמִים. מִנַּיִן לְרַבּוֹת [בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח. מִרַבֶּה אֲנִי] בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח, שֶׁכֵּן אֵינָן בָּאִין עַל חַטָּא. מִנַּיִן לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר ״זֶבַח״. מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת, וְהַמְּנָחוֹת, וְהַיַּיִן, וְהָעֵצִים, וְהַלְּבוֹנָה. תַּלְמוּד לוֹמַר ״שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ״, כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁהוּא מֵבִיא, בְּשֶׁהוּא שָׁלֵם מֵבִיא, וְאֵינוֹ מֵבִיא בְּשֶׁהוּא אוֹנֵן.

קָתָנֵי מִיהָא, פֶּסַח. אָמַר רַב חִסְדָּא, פֶּסַח, כְּדֵי נַסְבֵיהּ. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, מַאי ״פֶּסַח״, שַׁלְמֵי פֶּסַח. אִי הָכִי, הַיְינוּ שְׁלָמִים. תְּנָא שְׁלָמִים הַבָּאִין מֵחֲמַת פֶּסַח, וְתָנָא שְׁלָמִים הַבָּאִין מֵחֲמַת עַצְמָן, דְּאִי לֹא תָּנָא שְׁלָמִים הַבָּאִין מֵחֲמַת פֶּסַח, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּמֵחֲמַת פֶּסַח אָתוּ, בְּגוּפֵיהּ דְּפֶסַח דָּמוּ. קָא מַשְׁמַע לָן. רַב מָרִי אָמַר,

וְהֵיתֵה הַמַּגְרֵיפָה בְּתוֹכוֹ, וְאָמַר, לִבְּי הֵיה עַל הַסַּל לשמרו מטומאה, וְאוּלם אֵין לִבִּי עַל הַמַּגְרֵיפָה לשמרה מטומאה, הַסַּל טָהוֹר, וְהַמַּגְרֵיפָה טְמֵאָה. שואלת הגמרא: איך יתכן שהמגריפה טמאה והסל טהור, וְתִטַּמֵּא הַמַּגְרֵיפָה לַסַּל. משיבה הגמרא: אֵין כְּלִי מְטַמֵּא כְּלִי אחר, אפילו מדרבנן. מקשה הגמרא: וְתִטַּמֵּא המגריפה את מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ – את התאנים שבסל, שמזה שנאמר שהמגריפה טמאה ולא נאמר סתם שהסל טהור ומה שבתוכו טמא, משמע שרק היא טמאה, אבל התאנים טהורות. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, מדובר בְּאופן שהמחזיק בסל אוֹמֵר, שְׁמִרִיתִיהָ למגריפה מִדָּבָר הַמְטַמֵּאָה, כלומר שלא יגע בה דבר שיטמאנה בדרגת טומאה שבה היא תוכל לטמא חולין או תרומה, וְלֹא שְׁמִרִיתִיהָ מִדָּבָר הַפּוֹסְלָהּ, דהיינו מדבר שיפסול רק אותה עצמה מלהשתמש בה לחולין ותרומה, אך לא יטמא אותה בכדי לטמא אחרים. לפיכך לענין תרומה היא פסולה, ואינה מטמאה את התאנים שבסל, אולם לענין קדשים היא טמאה אף לטמא אחרים. הרי ששמירה לחצאין מועילה, כגון אדם זה ששמר רק על הסל ועל מה שבתוכו, ולא על המגריפה.

הגמרא חוזרת לקושיית הסתירה בין משנתינו למשנה בחגיגה, שתורצה בדוחק, ומסיקה כיצד יש לתרצה: אִינַלְגֵּל מִילְּתָא וּמְטַאי לְקַמֵּיהּ – התגלגל דבר הקושיא הזו ובא לפני דְּרַבִּי אַבָּא בַּר מַתָּל, אָמַר לְהוּ – לאלו שהביאוהו לפניו, לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ הָא – החכמים שדנו בשאלה זו ונדחקו בתירוצה, לא שמעו הלכה זו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַבִּי, הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי לטומאה' של תְּרוּמָה, נעשה בעצמו 'שלישי לטומאה', וְאָסוּר לו לֶאֱכוֹל תרומה, וְאולם מוּתָּר לִינַּע בה, ואינו מטמאה, כי אין זו אלא מעלה שעשו חכמים בתרומה, להחשיב את האוכל 'שלישי' כ'שלישי' בעצמו ולאסור עליו תרומה, ולא תיקנוה אלא לענין לאסרו באכילתה, ולא לענין נגיעה בה. אַלְמָא – מוכח מזה, שבַּאֲכִילָה עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה, בְּנִגְיעָה לֹא עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה, כלומר, יש מעלות שחכמים תיקנו אותן רק באכילה ולא בנגיעה, וכמו כן יש לפרש באונן, שהתקנה שתיקנו להצריכו טבילה מחשש שהסיח דעתו מטומאה, היא רק לענין אכילתו בקדשים, ולא לענין נגיעתו בהם. ונמצא שאין סתירה בין המשניות, כיון שמה שאמרת המשנה בחגיגה שאונן צריך לטבול הוא רק כדי להתיר לו אכילת קדשים, ואילו משנתינו מדברת לענין נגיעה בהם, שמותרת לו גם בלי טבילה.

שנינו במשנה: אונן נוגע ואינו מקריב, וְאֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכוֹל לערב כו'. הגמרא מבררת את דין האונן בהבאת קרבנות ובאכילתם. מן התורה האנינות אינה אלא יום אחד, ביום המיתה, אולם מדרבנן היא נמשכת עוד, כפי שיתבאר בסוגייתנו. הגמרא מקשה על משנתינו ממשנה אחרת. מדייקת הגמרא: ממשנתינו שאמרה שאונן אינו חולק לאכול לערב משמע שרק מִיפְּלָג הוּא דְּלָא פָּלִיג – אין הוא מעוכב ביום אנינותו אלא מלחלוק בקדשים בשביל לאכלם בערב, וְכִי מְזוּמָּנִי לֵיהּ אָכִיל – ואולם אם חברו הכהן הזמין אותו לאכול בערב מחלקו, האכילה מותרת לו, וּרְמִינְהִי ממשנה (פסחים צא:), מִי שֶׁהִיה אוֹנֵן (וּמְחוּסַּר כִּיפּוּרִים) בערב פסח, טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב – בליל פסח, אֲבָל לֹא אוכל בְּקָדָשִׁים אחרים מלבד קרבן פסח. והטעם, משום שהתנא ששנה משנה זו סובר שרק אנינות יום המיתה היא מן התורה, אך האנינות בלילה שאחריו היא מדרבנן, והואיל והמבטל את מצות הקרבת הפסח חייב כרת, לא העמידו בו חכמים את דבריהם, והתירו לאונן לאכול ממנו בערב, אולם בשאר הקדשים העמידו דבריהם ואסרו על אונן את אכילתם, על אף שאכילה זו היא מצות 'עשה'. הרי מפורש במשנה זו שאכילת קדשים אסורה לאונן גם בערב.

מתרצת הגמרא תירוץ ראשון: אָמַר רַב יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – במשנתינו מדובר באכילת קדשים בְּלֵיל פֶּסַח, שמותרת, וְכָאן – במשנה בפסחים מדובר באכילת קדשים בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. והחילוק הוא, שבְּלֵיל פֶּסַח, אֵירֵי דְּאָכִיל פֶּסַח אָכִיל נְמֵי קָדָשִׁים – מתוך שהתירו חכמים לאונן את אכילת הפסח משום הכרת שיש בו, התירו לו גם את שאר הקדשים, אולם בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה כיון דְּלָא חֲזִי – שהוא אינו ראוי לאכילת קדשים מחמת איסור חכמים, לֹא חֲזִי – אינו רשאי לאכול. מבארת הגמרא: וּמַאי – ומה הפירוש לפי זה בדברי המשנה שם 'אֲבָל לֹא בַּקָּדָשִׁים', היינו, שאמנם הוא אוכל בליל פסח את פסחו וכן קדשים אחרים, אֲבָל הוא לֹא אוכל בשאר ימות השנה בְּקָדָשִׁים שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה.

רב אסי חולק על החילוק בין אכילת קדשים בליל פסח לאכילתם כל השנה, ומתרץ תירוץ אחר: רַב אַסִי אָמַר, לֹא קַשְׁיָא, כי גם במשנתינו וגם במשנה בפסחים מדובר בליל פסח, אלא שכָּאן – במשנה בפסחים מדובר שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן [–ערב פסח], וּקְבָרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וכיון שהיה זה יום המיתה הוא היה אונן מדאורייתא, ובליל פסח הוא אונן מדרבנן, והתירו לו בו רק את אכילת הפסח משום הכרת שבו, ולא שאר קדשים, ואילו כָּאן – במשנתינו, מדובר כגון שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר, וּקְבָרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, נמצא שערב פסח היה רק יום הקבורה, שהאנינות בו היא מדרבנן, וְיוֹם קְבוּרָה לֹא תָּפִיס – אינו תופס את לֵילוֹ שתימשך האנינות גם בו אפילו מִדְּרַבָּנָן, ולכן בלילה הוא אינו אונן, ומותר בכל הקדשים, ואמרה המשנה שאונן ביום הקבורה אינו מקריב ואינו חולק, אולם בערב הוא מותר באכילת קדשים.

הגמרא מבררת בשיטת מי נאמרה המשנה בפסחים: מַאן תָּנָא – מי הוא התנא ששנה משנה זו, הסובר שאֲנִינוּת הַלַּיְלָה היא מִדְּרַבָּנָן, משיבה הגמרא: רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתָנְיָא בברייתא, אֲנִינוּת לַיְלָה מִדִּבְרֵי תוֹרָה היא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אוֹנֵן – אנינות לילה אֵינוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, ומוסיף רבי שמעון: תַּדַּע ראיה לדבר, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חכמים במשנה בפסחים (שם), אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב, אֲבָל לֹא בְּקָדָשִׁים, ואם אנינות לילה היתה מן התורה, היה אסור לו לאכול גם את קרבן הפסח.

הגמרא מקשה מדברי רבי שמעון בברייתא אחרת, בענין איסורו של אונן להביא קרבן: וְכַבַר – וכי סובר רַבִּי שִׁמְעוֹן שאֲנִינוּת לַיְלָה מִדִּבְרֵיהֶן, וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אוֹנֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ קָרְבָּנוֹתָיו, כלומר אינו מקריב קרבן באנינותו אפילו על ידי אחרים. מַאי לָאו – האם אין כוונתו להורות את הדין בכל הקרבנות, אֲפִילּוּ בְּקָרְבַּן פֶּסַח, שגם אותו אסרו חכמים לאונן להביא או לשלח על ידי אחר. ובודאי טעמו של רבי שמעון שאינו משלחו הוא משום שסובר שאסור לו לאכלו בלילה מדאורייתא משום אנינותו, שהרי אם אנינות לילה היתה מדרבנן אך מן התורה היה מותר בקדשים בלילה, ודאי לא היו חכמים מעמידים את דבריהם לאסור לאונן לשלח קרבנות גם בהקרבת הפסח שהמבטלה חייב כרת.

הגמרא מתרצת שאין להוכיח מברייתא זו מה דעת רבי שמעון. דוחה הגמרא: לֹא, דברי רבי שמעון אלה נאמרו על כל הקרבנות לְגַבֵּי – לבד מִקרבן פֶּסַח, אבל את הפסח מקריבים עבורו ואוכל ממנו בלילה, ובאמת רבי שמעון סובר שאנינות לילה דרבנן.

הגמרא מקשה מברייתא שבה רבי שמעון אומר במפורש שאונן אינו מביא קרבן פסח: וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מדוע נקרא קרבן 'שְׁלָמִים' כך, ללמד שכְּשֶׁהוּא שָׁלֵם מֵבִיא אותו, וְאֵינוֹ מֵבִיא אותו כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן. שואלת הברייתא: מַנַּיִן לְרַבּוֹת אף אֶת קרבן הַתּוֹדָה לדין זה, משיבה הברייתא: מֻרְבֶּה אֲנִי אֶת הַתּוֹדָה שֶׁכֵּן נֶאֱכֶלֶת בְּשִׂמְחָה כְּשְׁלָמִים. שואלת הברייתא: מַנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹלָה, משיבה הברייתא: מֻרְבֶּה אֲנִי אֶת הָעוֹלָה שֶׁכֵּן דומה היא לשלמים שבָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה כְּשְׁלָמִים. שואלת הברייתא: מַנַּיִן לְרַבּוֹת [בְּכוֹר בהמה טהורה, וּמַעֲשֵׂר בהמה, וְקרבן פֶּסַח, משיבה הברייתא: מֻרְבֶּה אֲנִי בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וְפֶסַח שֶׁכֵּן כמו קרבן שלמים גם הם אֵינָן בָּאִין עַל חֲטָאת, על כן יש לרבות שגם בזה דינם כשלמים. מַנַּיִן לְרַבּוֹת חֲטָאת וְאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב (ויקרא ג א) 'וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ', לרבות חטאת ואשם. מַנַּיִן לְרַבּוֹת את קרבנות הָעוּפוֹת, וְאת הַמְּנָחוֹת, וְהַיַּיִן לנסכים, וְקרבן הָעֲצִים, וְהַלְּבוֹנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ' ומתיבת 'קָרְבָּנוֹ' דורשים שֶׁכָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁהוּא מֵבִיא, כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם מֵבִיא, וְאֵינוֹ מֵבִיא כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן. אומרת הגמרא: קָתָנֵי מִיהָא – הרי מכל מקום שנינו שאונן אינו מביא קרבן פֶּסַח, והרי זו סתירה למשנה

המשך בעמוד מו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

לג. מֻתָּר לָצֵאת בְּבִיצַת הֶחָגָב קיג שֶׁשָּׁמוּ חַרְגּוֹל שֶׁתּוֹלִין אוֹתוֹ בְּאָזְנוֹ לִכְאֵב הָאֹזֶן, וּבְשֵׁן שֶׁל שׁוּעָל חַי קיד שֶׁתּוֹלִין לְמִי שֶׁיֶּשֶׁן לְמִי שֶׁיֶּשֶׁן, וּבְשֵׁן שֶׁל שׁוּעָל מֵת קטו שֶׁתּוֹלִין לְמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֵׁן שֶׁיִּישַׁן, וּבְמַסְמֵר מֵעֵץ שֶׁצָּלְבוּ עָלָיו קטז שֶׁמַּרְפִּאִים בּוֹ נֶפַח שֶׁל מַכַּת בַּרְזֶל (אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל אֵלּוּ רְפוּאָתָן בִּסְגוּלָה קיז) מֻתָּר לָצֵאת בָּהֶן בֵּין בְּחוֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת[271] וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, כֵּיוָן שֶׁנִּכָּר הַדָּבָר שֶׁמִּתְכַּוֵּין לִרְפוּאָה. וְכֵן בְּכָל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְנִכָּר בּוֹ שֶׁמִּתְכַּוֵּין לִרְפוּאָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ לָנוּ הֵיאַךְ בָּאָה הָרְפוּאָה עַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת דָּבָר זֶה. אֲבָל אִם עוֹשֶׂה אֵיזֶה מַעֲשֶׂה וְאֵין נִכָּר בּוֹ שֶׁהוּא מִשּׁוּם רְפוּאָה, אָסוּר מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, שֶׁהַזְּהִירָה הַתּוֹרָה עֲלֵיהֶן וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹי וְגוֹ'[272].

אֲבָל כָּל לַחַשׁ מֻתָּר לִרְפוּאָה[273] אוֹ לְהָגֵן שֶׁלֹּא יָבֹא עָלָיו חֹלִי[274] אוֹ נֶזֶק[275] אֲפִלּוּ אִם אֵין יָדוּעַ אִם יֵשׁ לַחַשׁ זֶה

ביאורי הלכה

קיג] **בביצת החגב** - יוצאים בביצת החגב (ובשאר הדברים דלהלן) אפילו לא ריפאו אף חולה עדיין, ואף שלא ניתנו על ידי רופא מומחה[269].

קיד] **שועל חי** - שנתלשה מהשועל כשהיה חי.

קטו] **שועל מת** - נתלשה מהשועל כשכבר היה מת.

קטז] **שצלבו עליו** - אדם שנגזר דינו לתלייה (צליבה), היו תוקעים מסמר בעץ התלייה כדי שגופתו לא תפול במהרה, ונושאים את המסמרים כסגולה.

קיז] **רפואתן בסגולה** - כלומר, אין אנו מבינים על פי חכמת הטבע את התכונה שבדבר זה שעושה אותו ל"סגולה", אלא, שהחוש מעיד - מהתוצאה (פעולת הדבר) - שזוהי "סגולה"[270].

ציונים והוספות

269) שלא כקמיע שיוצאים בו דווקא כשהוא מומחה, והטעם הוא מפני שאלו דברים בדוקים וידועים בכך שמרפאים בדרך סגולה, אמנם דבר שלא נתפרסם שמרפא בדרך סגולה - אין לצאת בו, אלא אם כן התמחה ואז יוצאים בו מדין קמיע מומחה.

וכן כתב בשו"ת צמח־צדק סי' לח (הובא גם במנחת שבת סי' פד ס"ק כט) שגם לדעת החולקים על הרמב"ם (הובא להלן) בענין שתהיה הרפואה (שע"י הסגולה) ידוע ובדוקה בודאי.

270) תורת מנחם ח"ו, י"ג תמוז ה'תשי"ב אות יא (עמוד 60), וכן משמע בהמשך הסעיף,

ובפירוט יותר בלקוטי־תורה שיר השירים (יב, ד): יש ענינים מרפאים בדרך רפואה וטבע ויש שהם מרפאים בדרך סגולה, שעפ"י דרך הטבע אין דרך להיות רפואה עי"ז אליו, ומ"מ יש איזה סגולה בדרך רחוקה ונפלאה במה שאינה מושגת בהשגת והשכלת הרופאים הטבעים להיות על ידי זה רפואה זו.

ובספר המאמרים תר"ס ד"ה ועתה אם שמוע גו' (ע' קלט): שזהו ההפרש בין סגולה לרפואה, דרפואה הוא שיש בזה ענין טבעי מה שמרפא, אבל סגולה הוא שלא יש בזה טעם ע"פ חכמה הרפואה מפני מה הוא מרפאה, אלא שהוא בדרך רחוקה ונפלאה כו'.

ובתורת מנחם (שם) ביאר שברפואה הכרוכה עם חילול שבת סומכים על דעת החולה או הרופא, משא"כ סגולה צריך שתהיה בדוקה ושכבר ריפאה אחרים אם עשייתה כרוכה בחילול שבת.

271) במ"מ וציונים הביא סברא שעניין הסגולה הובא במוסגר לחוש לאומרים (הרמב"ם פיהמ"ש פ"ו משנה י, מו"נ ח"ג פל"ז) שרפואה בדרך סגולה לעולם אינה מועילה - וממילא אסורה אף בחול, או לחוש לאומרים (תו"ש סי' שי"ב סק"י מהבכור שור פב, א) שאף שישנם סגולות המועילות לרפואה, אך מצד השתנות הטבעיים - אין לדעת מה מועיל, ודומה לקמיע שאינו מומחה שאין לצאת בו בשבת (סי' שח סע"א).

ולביאור הב' מותר לצאת עם סגולה בחול, ולביאור הא' אם גורסים את הבא במוסגר שיש כאן גדר של סגולה - אין לצאת בזה אף בחול.

וביאור זה צ"ע, שהרי גם ללא המוסגר, ברי לן שדברים אלו רפואתם בדרך סגולה, ובפשטות הוספה זו באה במוסגר משום שנוגעת לימות החול בלבד.

272) ויקרא כ, כג: וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת כָּל אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֻץ בָּם.

אמנם להלן **סי' תרה ס"ב** (לעניין דרכי האמורי בעשיית כפרות על תרנגול לבן דווקא) הביא פסוק אחר: שזהו כעין דרכי האמורי שדרכם לחזר אחר תרנגולים לבנים להקריבן לעבודה־זרה וכתיב ובחקותיהם לא תלכו.

273) וראה גם לקמן **סי' שו סי"ח**, שאין איסור בלחש שנוהגות הנשים במי שכואב לו ראשו. **ובסי' שז סל"ב**, שכל מיני לחשים שיש בהם רפואה מותר ללוחשם בשבת כמו בחול ואין בהם משום ודבר דבר.

וראה אג"ק חי"ג ע' עט (אגרת ד'שמט): ידוע בהנוגע להרפואות שבש"ס, ושנשתנו הטבעים. ולא עוד אלא שאסור לנסות בזה וכמובא ממהרי"ל (רע"ק ליו"ד סי' שלו, ושוב מצאתי כן גם במהרי"ל - בסופו בליקוטים). וראה שם (בשם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ) שזהו לבד הלחש למי שנתחב לו עצם וכו' (שבת סז, א) שהיו למדים אותו אפילו לתינוקות של בית הרב, ובעת הצורך, ל"ע ול"ע, היו אומרים אותו בהקדמת העמדת קערה על הראש.

274) כדלעיל ס"ל גבי קמיע.

275) ראה לקמן **סי' שכח ס"נ**: לוחשין על נחשים ועקרבים בשביל שלא יזיקו.

מוֹעִיל אוֹ לָאו. אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁלַּחַשׁ זֶה אֵינוֹ מוֹעִיל, אָסוּר מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. וְיֵשׁ מִי שֶׁחוֹשֵׁשׁ בְּכָל לַחַשׁ שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק וּבְכָל קֶמֵיעַ שֶׁאֵינָהּ מֻמְחֶה, מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. וְכָל בַּעַל נֶפֶשׁ יָחוּשׁ לִדְבָרָיו (בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם צוֹרֶךְ כָּל־כָּךְ קיח):

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף לג

ביאורי הלכה

קיח] **כל כך** - גם כשאין בזה משום דרכי האמורי[277], כן הדברים בקמיעות וסגולות שיסודותם בהררי קודש[280], ובפרט אלו שנתקבלו כמנהג ישראל[281] או יש להמנע מסגולות וקמיעות שאין מקורם ברור[278], ופעמים שנעשו עבור זמן או אנשים מסויימים[279], לא הקשורות עם ענייני תורה ומצוות[282].

ציונים והוספות

276) וראה לקמן **סי' שח סע"א**: קמיע שאינו מומחה... אין יוצאין בו מחשש שמא אין מועיל כלום ואין תורת תכשיט עליו וא"כ אין עליו תורת כלי כלל שהרי אינו ראוי לכלום אף בחול.

277) בא' היחידויות אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע לגבי סגולת חוט אדום כנגד עין הרע, שיש בזה משום דרכי האמורי (קובץ 'התקשרות' גליון תתנז).

278) אגרות קודש חי"ב עמ' קפד: במענה על מכתבו, בו כותב, אשר ראה ספק סגולות ובו כותב על דבר חכמת היד כו'. הנה כלך מדרך זו, ואם רצונו דווקא בספר סגולות, הרי ישנה סגולה בדוקה ומנוסה, והיא תורתנו הקדושה, וישנה גם כן חכמה בדוקה ומנוסה, והיא חכמתו יתברך, אשר יכולים להתאחד עמה על־ידי לימוד התורה, וביחוד נפלא וכמבואר בתניא פרק ה', עיין שם. וכבר נאמר תמים תהיה עם ה' אלוקיך, ויש אומרים (רמב"ן) שהוא גם כן ממספר תרי"ג מצות התורה.

279) אגרות קודש חי"ד עמ' שצד: במה שכותב שראה באיזה ספר עניין סגולה וכיוצא בזה, הנה כלך מדרך זה של סגולות שלא כל האישים שווים בזה, ולא כל המקרים שווים זה לזה, ולא ביד כל אחד לכוון ולדעת ברור איך ומה, ובה בשעה הסגולה בדוקה ומנוסה היא ענייני תורה ומצוות.

280) מצינו **עניין הקמיע אצל רבותינו נשיאינו**: אירע שכמה מתלמידי התמימים שחלו במחלת החלירע, ותלמיד אחד מפולין, אמר שיש בספרים קמיע שהיא סגולה נגד מחלה זו, אם החולה בולע אותה ינצל. ומאחר **שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב** (שאחז באמצע תפילתו) רמז על פיו, פסקו שמותר לכתוב קמיע זה, ויכתוב את הסגולה על ניר של עישון "טאבאק", דק ביותר, ונתנו להחולים לבלוע את הסגולה. (רשימות דברים ((חיטריק) ע' 407, וראה גם קובץ אהלי ליובאוויטש ב' עמוד 64).

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ העניק פעמים רבות מטבע ליהודים שגויסו לצבא ארצות הברית, והורה להם לתופרו בשולי הטלית־קטן (ראה אגרות קודש כרך כא ע' מ).

כ"ק אדמו"ר זי"ע כתב: בכלל אין מדרכי להעניק סגולות (אגרות־קודש ח"ד ע' רמז), וכן שלל השימוש בקמיעות וסגולות שונות, אך מאידך הורה פעמים רבות שהסגולות הטובות ביותר הן ענייני תורה ומצוות (כדלהלן), וכן עודד בכל הזדמנות בדיקת תפילין ומזוזות לימוד התורה, נתינת צדקה ועוד - כסגולה לענינים שונים.

וראה בס' מגדל עז (ע' רלו) מובא בשם ר"י הענקין שהרה"ח **ר' הלל מפאריטש** נתן קמיע לאדם שביקש ממנו להיוושע בבנים, וציווהו לפתוח הקמיע קודם הברית. כעבור כמה ימים נסתלק ר' הלל, ויהי לתקופת הימים נולד להם בן זכר, ובפתחם הקמיע קודם הברית ראו כי נכתב שם "ויקרא שמו בישראל הלל".

281) כמנהגם של ישראל מקדמת דנא, לתלות בבית היולדת פתקאות (או קמיעות) עם שמות ופסוקים, כסגולה לשמירה כו' ליולדת וליוולד - הן בנוגע ללידה עצמה.. והן בנוגע לימים שלאחרי הלידה לאורך ימים ושנים טובות (תורת מנחם ה'תשמ"ז ח"ב עמ' 37). וכן כתיבת צוואה כסגולה לאריכות ימים (תורת מנחם ה'תשמ"ח ח"ד עמ' 204, ועד"ז באגרות קודש ח"ד עמ' שעג).

וכן רבים לובשים כסגולה בגדי צדיקים בעת החופה (ראה לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמ' רז).

282) אף שנעשות בכוונה לשם הסגולה, וראה תורת מנחם ה'תשמ"ג (ח"א ע' 382) שאף שנאמר על הסגולות שבש"ס שאינן תקפות בימינו, היינו בסגולות הקשורות לדברים גשמיים כאכילה ושתיה גשמית, אך סגולות של ענינים רוחניים כלימוד התורה וקיום המצות, וודאי שכל הסגולות מועילות גם כיום.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ריבית – לפי לוח "רב יומי"

מו ...(ואין צריך לומר אם הלוה אינו יודע כלל ענין היתר כסף הכתוב בשטר חוב. ואף שבדיני ממונות כשהלוה חותם את עצמו בשטר מתחייב בכל הכתוב בו אף שאינו יודע כלום מכל מקום להתיר איסור רבית אי אפשר אלא על ידי קנס במקח וממכר וזה לא נתכוין למכור כלל אלא ללוות הלואה גמורה והאיך יקנה המלוה אם הלוה אינו

מקנה לו. ואין צריך לומר אם המלוה אינו יודע ענין ההיתר שאינו מתכוין לקנות כסף כלל וליטול קנס בעבורו אלא להלואה גמורה.

אלא כיצד יעשו המלוה יתנה בפירוש עם הלוה שנותן לו המעות הללו עכשיו שימכור לו בעדם כסף צרוף ויתננו לו בו ביום כפי שויו אשר ישוה הכסף בעת שיתננה לו היום ולא בזול כלל שבזה אין שום חשש איסור אף אם אין שער כלל לכסף צרוף בעיר זו מפני שאינו מצוי בה תדיר לקנותו וגם הלוה אין לו כסף כלל אף על פי כן יכול הוא להקדים ליקח מעות להתחייב להעמיד בעדם כסף היום כיון שאינו מוזיל כלל בשביל הקדמת המעות. ויקנה המלוה ממנו בקנין סודר שאם לא יתן לו כל הכסף היום יתחייב מעכשיו לזמן פלוני סך פלוני כפי הקרן עם הריוח שמתפשר עמו.

ואם רוצה להלוותו לכמה שנים יתנה עמו עוד שאם לא יפרע לו כל הסך לזמן פלוני כל מה שיהיה נשאר חייב לו יהיה לו להלוה שיתן לו בעד זה כסף צרוף בו ביום כפי שויו אשר ישוה בעת נתינתו אותו ובאם שלא יתן לו הכסף בו ביום בעד סך שיהיה נשאר חייב לו בו ביום יתחייב בקנין סודר זה מעכשיו לפרוע לו לזמן פלוני שהוא סוף שנה סך פלוני כפי הקרן עם הריוח שמתפשר עמו. וכן יוכל להתנות לשנים רבות רק שיקנה ממנו בקנין סודר על כל חיובים אלו ויתנה בפירוש כל הדברים האלה ויכתבם בשטר חוב או בשטר אחר ויכתוב שם גם כן שקנו ממנו בבית דין חשוב).

*

ויש חולקין על היתר זה שבדרך קנס ואומרים שאינו מועיל אם קובע לו זמן פרעון המעות בדרך קנס אחר זמן נתינת הסחורה אלא אם כן המלוה שהוא הלוקח אינו מחויב להמתין כלל הקרן שהן המעות שנתן על הסחורה אחר שעבר זמן נתינתה אלא יכול לתבען מיד שעבר זמן נתינת הסחורה וכשיפרענו המוכר מעותיו מיד אף על פי כן לא יפטר מהקנס לזמן שקבע לו לפרעו לו שנמצא הלוקח אין לו ריוח כלל במה שממתין לו מעותיו לזמן פרעון הקנס. אבל אם הוא מחוייב להמתין הקרן לזמן פרעון הקנס שעל מנת כן נתחייב בקנס זה ואם לא ימתין לו הקרן לזמן ההוא יפטור מהקנס הרי זו רבית גמורה שנוטל שכר בעד המתנת המעות ואף שנוטלו בדרך קנס הרי היה נפטר המוכר ממנו אם לא היה ממתין לו הקרן. וכל ירא שמים יחוש לדבריהם להחמיר באיסור רבית החמורה אף שנהגו במקצת מקומות להקל כסברא הראשונה.

ומכל מקום אם הוא בענין שאם ירצה הלוה שהוא המוכר לפרעו קודם שיגיע זמן פרעון הקנס עם הקרן שקבע לו לא יתחייב לפרעו כל הקנס בשלימות והלוקח מחוייב לקבל ממנו הפרעון אסור לדברי הכל שכיון שיש ריוח למלוה בהמתנת הקרן והפסד ללוה שעל ידי כן ירבה בקנס הרי זו רבית גמורה:

*

מז וכל היתר זה שבדרך קנס אינו אלא כשהקנס הוא על הסחורה שמכר לו ולא נתנה לו בזמנה אבל אם הוא על מעות שחייב לו מחוב של הלוואה וקנה ממנו בקנין אגב סודר שאם לא יפרענו מעותיו לזמן פלוני יתחייב לפרוע לו כך וכך קנס אפילו אמר לו הריני חייב לך מעכשיו כך וכך אם לא אפרעך מעותך לזמן פלוני אסור משום הערמת רבית שכיון שפרעו מעות יותר ממה שהלוהו נראה כמלוה ברבית מה שאין כן כשפורע לו מעות בעד סחורה.

וכן בחוב של הלואה אם אמר לו לפרעו בסחורה יותר מחובו בדרך קנס אם לא יפרענו לזמן פרעון מותר שכיון שהלוהו מעות ומקבל סחורה אין הרבית נכרת כל כך.

ומכל מקום ללוות על המשכון ששוה יותר מחובו ולומר לו אם לא אפרעך לזמן פלוני יהיה המשכון קנוי לך יש מי שאוסר ואפילו מקנהו לו מעכשיו שכיון שנותן לו יותר מחובו בשעת הלואה ממש נראה כמלוהו ברבית וטוב לחוש לדבריו. אבל שלא בשעת הלואה ממש מותר לומר לו כן. ואם המשכון הוא בית או שאר קרקע מותר לומר כן אפילו בשעת הלואה ממש. אבל אסור להתנות עמו שאם יבא למכור הבית לא ימכרנו לאחר אלא לו בדמים הללו שהן פחות משויה מפני שהיא רבית גמורה שמתחייב לו להוזיל לו בשכר הלואתו. מה שאין כן כשמקנהו לו מעכשיו הרי זה כמכר וגם אינו מתחייב לו להוזיל לו בשכר הלואתו שהרי בידו למכרו לאחר ולפרעו בזמנו נמצא שאינו משתכר שכר ידוע בהלואה זו:

*

מח וכל היתר שבדרך קנס אינו אלא כשחיוב כל הקנס כולו חל ברגע אחד מיד שעבר זמן פרעון המעות שחייב לו או מיד שעבר זמן נתינת הסחורה אבל אם חיובו חל מעט מעט בהמשך הזמן כגון שאמר אם לא אפרעך חובך לזמן פלוני הריני חייב ליתן לך כך וכך קנס בכל שבוע ושבוע או בכל חודש וחודש שלא אפרעך הרי זו רבית גמורה של תורה אף שהיא בדרך קנס הואיל וקנס זה מתרבה והולך בהמשך הזמן שממתין לו מעותיו. וכן במקדים מעות על סחורה אם אמר לו אם לא אתן לך הסחורה לזמן פרעון הריני חייב לפרוע לך מעותך עם קנס כך וכך או אפילו בלא קנס וכל זמן שלא אפרעך הריני חייב ליתן לך קנס כך וכך בכל שבוע או בכל חודש הרי זו רבית גמורה של תורה שמיד שעבר זמן נתינת הסחורה נעשו המעות חוב עליו ובכל חוב אסורה הרבית גמורה מן התורה כמו בחוב של הלואה כמו שנתבאר למעלה.

ואפילו אם אמר לו הריני מתחייב לפרוע לך לזמן פלוני ואם לא אפרעך שבוע אחר זמן ההוא הריני חייב לך מעכשיו בקנין אגב סודר כך וכך קנס לפרוע הקנס עם הקרן מיד אחר שבוע ההוא ואם לא אפרע עד אחר שיעבור עוד שבוע אחד הריני חייב מעכשיו בקנין אגב סודר זה כך וכך קנס לפרעו עם הקרן מיד אחר שבוע ההוא וכן מתחייב לכל שבוע ושבוע שנמצא הקנס של כל שבוע חל ברגע אחת שבסוף כל השבוע וכל השבוע ממתין בחנם שאף אם יפרענו ביום שביעי לא יתחייב בקנס של שבוע זה אין זה מועיל כלום שכיון שמתחייב ליתן דבר קצוב בכל שבוע או חודש הדבר מוכיח שהיא רבית גמורה והקנס אינו אלא הערמה.

*

וכן בכל דרך היתר שעושין בהלואה כגון בעיסקא וכיוצא בה צריך ליזהר שלא להזכיר בשטר שום חיוב איזה דבר קצוב מדי שבת בשבתו או מדי חדש בחדשו כמו שנתבאר למעלה לפי שאם יזכיר קצבה לשבועות או חדשים הדבר מוכיח שהיא רבית גמורה ודרך ההיתר אינה אלא הערמה וכל היתר שאינה אלא בדרך ערמה אינו מועיל כלום מן התורה.

ואינו דומה למחייב את עצמו קנס אם לא יפרענו לזמן פלוני שאינו אסור משום הערמת רבית אלא מדברי סופרים ולא מן התורה וכשפרעו מעות בעד סחורה או להיפוך מותר לגמרי לפי שכיון שאין הקנס מתרבה בשבועות ובחדשים אלא חיובו חל בבת אחת אין כאן הוכחה לומר שאינו קנס באמת אלא שחכמים אסרו מפני שנראה כהערמת רבית כשפורעו מעות בעד מעות ונותן לו יתרון:

מט וכן האומר לחבירו הלויני מנה ואמר לו מנה אין לי חטים במנה יש לי ונתן לו חטים במנה כשער שבשוק ואחר כך חזר וקנה אותן החטים ממנו בפחות ממנה מעות שנתן לו בין שקנאן ממנו מיד בין לאחר זמן כשהחטין היו עדיין שוות מנה בשער שבשוק הרי זה אסור לפרוע חובו בעד החטים במעות משום הערמת רבית שכיון שחזר ומכר לו החטים וקיבל ממנו מעות פחות ממנה אם יפרענו מנה הרי זה נראה כהערמת רבית הואיל וגם מתחלה לא ביקש ממנו להלותו חטים אלא מעות אבל אם מתחלה ביקש ממנו להלותו חטים או שאינו פורעו במעות אלא בחטים או בפירות אחרות מותר. והוא שלא התנה עמו המלוה כשהלוהו החטים שיחזור וימכרן לו בפחות משווין אבל אם התנה עמו כן הרי זה כמין רבית גמורה ואסור בכל ענין לפורעו יותר ממה שקיבל ממנו כשהחזיר לו חטיו:

*

נ ויש דרך ישר לפני איש ירא ה׳ לצאת מידי רבית לכל הדעות וליטול ריוח קצוב ממעותיו מדי שנה בשנה או מדי חדש בחדשו וגם הקרן יהיה בטוח. והוא שיתן למי שיש לו בית או חנות שלא בתורת הלואה על המשכון אלא בתורת שכירות שישכור ממנו ביתו לעשרים שנה או יותר כל שנה בדבר מועט אף על פי שהוא שוה הרבה אלא שמוזיל לו בשביל שמקדים לו פרעון השכירות מיד שזהו דבר המותר כמו שנתבאר למעלה ויתן לו המעות בתורת פרעון השכירות לעשרים שנה או יותר כפי ערך המעות שנותן לו והריוח שרוצה ליטול מהן. כגון אם נותן לו עשרים דינרי זהב ושכירות הבית לשנה שוה חמשה דינרי זהב ישכור ממנו לעשרים שנה כל שנה בעד דינר אחד ויחזור וישכירנו לאחר בעד חמשה דינרים ויטול ממנו השכירות לעצמו מדי שנה בשנה או מדי חדש בחדשו. ובאם שירצה בעל הבית להחזיר לו העשרים דינרים אחר שנה או שתים אזי ינכה לו מהן דינר אחד או שנים כפי מה שמגיע בעד השכירות מהשנים שעברו והמותר ישלם לו וישוב לביתו. וכן אם יפול הבית או ישרף חייב להחזיר לו מעותיו רק שינכה מהן דינר לשנה לשנים שעברו כי כל אחריות הבית מאונסין אינן על השוכר אלא על בעל הבית.

ואם בעל הבית רוצה להיות נשאר בביתו ולפרוע השכירות בעצמו יבקש אחד מאוהביו שישכרנו לעצמו מהשוכר ויחזור וישכרנו לבעל הבית ובעל הבית יפרע השכירות לאוהבו והוא יפרע להשוכר שאם השוכר יחזור וישכיר בעצמו לבעל הבית יהיה נראה כמערים ליטול ממנו שכר מעותיו שנתן לו בהלואה ולא בשכירות כיון שחוזר ומשכירו לו מה שאין כן כשמשכירו לאחר ניכר הדבר שהיתה שכירות גמורה ולא הלואה. ובלבד שיחזיק השוכר תחלה בבית ויקנהו באחד מדרכי ההקנאה ששכירות קרקע נקנה בו קודם שישכירנו לאחר שקודם שקנאו באחד מדרכי ההקנאה הרי הוא בחזקת בעל הבית והמעות הן הלואה אצלו:

נא וכל זה כשבעל המעות אינו יכול לכוף את בעל הבית שיפדה ביתו עד תשלום השנים ששכר ממנו שאז ישוב לביתו חנם שנמצא אין כאן שום הלואה כלל כיון שאין בעל הבית חייב להחזיר לו מעות כלל אלא אם ירצה מדעתו לפדות ביתו. אבל אם מתנה עמו שיוכל לכופו לפדות ביתו לסוף שנה או לסוף כמה שנים ולנכות לו בעד השנים שעברו והמותר יחזיר לו הרי זו הלואה גמורה ויש בה משום רבית במה שמנכה לו השכירות פחות משויה שכל המלוה לחבירו אסור לשכור דבר ממנו פחות משויו משום רבית:

*

נב ואפילו המלוה לחבירו על ביתו והמלוה דר בו בעצמו צריך לנכות לו השכירות בשלימות כפי שויו ואינו רשאי להוזיל לו כלום. אלא אם כן הוא בענין שאם יפול הבית או ישרף יגיע הפסד להמלוה בנכוי זה שצריך לנכות לו בעד כל השנה אף אם לא ידור בה אלא יום אחד ולא יצטרך הלוה ליתן לו בית אחר לדור בו עד תשלום השנה שנמצא המלוה מוריד עצמו לספק הפסד במה שמתחייב לנכות לו דבר קצוב לכל שנה כי שמא ידור בו מעט שלא תשוה השכירות כל כך לפיכך אין זה ריוח ברור למלוה ולא חששו בו משום רבית בממשכן את ביתו שהוא כעין מכר קצת.

מה שאין כן במלוה לחבירו סתם אסור לשכור ממנו ביתו או דבר אחר בפחות משויו בכל ענין. וכן הממשכן שאינו לוה מעות על המשכון אלא ממשכנו בעד חוב קדום שאין זה דומה למכר כלל הואיל ואינו נוטל מעות על חפץ זה כשמוסרו לו.

ויש אומרים שאפילו הממשכן בית וכיוצא בו לחבירו שליוהו עליו מעות אסור להשכירו לו בפחות משויו אלא אם כן אין לו רשות לפדותו בתוך הזמן בעל כרחו של המלוה שאז היא כמכירה כל משך הזמן שאין לו רשות בעל כרחו ויש לחוש לדבריהם ויתנה עם הלוה שלא יוכל לפדות בעל כרחו ואז מותר אף על פי שהוא יכול לכוף את הלוה שיפדנו מתי שירצה. ויש מחמירין גם בזה. אבל כבר פשט המנהג להקל כי בדברי סופרים הלך אחר המיקל.

ואין חילוק בין משכן בית או שאר קרקע או מטלטלין שבכולן נהגו להקל על ידי נכוי דבר מועט לשנה אף שהמטלטלין נפחתין הרבה בתשמישן כגון להלוות על

ספרים ללמוד בהם בניכוי דבר מועט לשנה רק שיהא בענין
שאם יארע אונס למשכון יגיע הפסד למלוה בנכוי זה
שיתחייב לנכות לו בעד כל השנה אף שלא ישתמש בו אלא
יום אחד ולא יצטרך הלוה ליתן לו משכון אחר להשתמש
בו עד תשלום השנה כמו שנתבאר. אבל אין צריך שיגיע לו
הפסד בקרן שהלוה לו להפסיד חובו באבידת המשכון
באונס אלא יהיה כשאר כל מלוה על המשכון שאינו מפסיד
חובו כשנאנס ממנו המשכון:

הלכות רבית והלכות עיסקא

לקוטי תורה׳ פרשת דברים – הפרשה החסידית

בְּרַבּוֹת עֵקֶב: דָּבָר אַחֵר "וְשָׁמַר לְךָ"

בְּרַבּוֹת[1] פָּרְשָׁה עֵקֶב:

דָּבָר אַחֵר "וְשָׁמַר [..] לְךָ כו׳ (עֵקֶב ז, יב): אַבְרָהָם נָתַן
לְבָנָיו **שְׁנֵי אֲרִיסִין**, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיֵּרָא יח, יט): ׳**כִּי** יְדַעְתִּיו כו׳,
וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ הַוָיָ"ה לַעֲשׂוֹת **צְדָקָה וּמִשְׁפָּט**׳;
אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא זָקַף לָהּ שְׁנֵי אֲרִיסִין בְּגֶנֶּדֶן –
חֶסֶד וְרַחֲמִים כו׳.

עָמְדוּ יִשְׂרָאֵל וְכִשְׁרוּ אֶת עַצְמָן כו׳, שֶׁכָּךְ כְּתִיב (יְשַׁעְיָה
א, כז): ׳**צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט** תִּפָּדֶה, וְשָׁבֶיהָ **בִּצְדָקָה**״׳;
אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא הֵבִיא אֶת שֶׁלּוֹ, שֶׁכָּךְ כְּתִיב
(יְשַׁעְיָה נד, י): ׳כִּי הֶהָרִים כו׳, וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ כו׳, אָמַר **מְרַחֲמֵךְ**
הַוָיָ"ה׳.

וְהָעִנְיָן עַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים
קמז, יב) "**שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם** אֶת הַוָיָ"ה, הַלְלִי **אֱלֹקַיִךְ צִיּוֹן**".
דִּלְכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי צִיּוֹן הוּא פְּנִימִיּוּת דִּירוּשָׁלַיִם, וְלָמָּה
נִזְכַּר גַּבֵּי יְרוּשָׁלַיִם שֵׁם הַוָיָ"ה, וְגַבֵּי צִיּוֹן שֵׁם **אֱלֹקִים**?

אַף הָעִנְיָן:

דִּהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קמט, ב): "**יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל** בְּעוֹשָׂיו, בְּנֵי
צִיּוֹן יָגִילוּ בְּמַלְכָּם", וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (לִקּוּטֵי נִצָּבִים מז א
וְאֵילָךְ), בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוֹשׁ אָשִׂישׂ בַּהַוָיָ"ה", וְ**תָגֵל**
נַפְשִׁי בֵּאלקַי", דִּבְחִינַת **גִּילָה** הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים ב,
יא): "**וְגִילוּ בִּרְעָדָה**" כו׳, וְהֵיא בְּחִינָה גְּבוֹהָּ יוֹתֵר
מֵהַשִּׂמְחָה[2]. כִּי הִתְכַּלְלוּת הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה – מֵחֲמַת
הַגִּילוּי מִבְּחִינַת "**וְהַנּוֹרָא** אֵל עֶלְיוֹן כו׳". וְגַם הַגִּילָה הִיא
הַשִּׂמְחָה שֶׁבִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת־הַלֵּב, וְעָלְמָא־דְאִתְכַּסְיָא.
וּכְעִנְיָן לוּחוֹת־אַחֲרוֹנוֹת שֶׁנִּיתְּנוּ בַּחֲשָׁאי.

וְהִנֵּה כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ הַגִּילוּי מִבְּחִינַת "וְהַנּוֹרָא אֶל עֶלְיוֹן"
בִּבְחִינָה פְּנִימִית, עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ מִזֶּה בְּחִינַת "וְגִילוּ בִּרְעָדָה",
זֶהוּ עַל יְדֵי גִּבּוֹרוֹת וְצִמְצוּמִים דַּוְקָא[3]. וְזֶהוּ "תָּגֵל נַפְשִׁי
בֵּאלקַי", שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם **אֱלֹקִים**, בְּחִינַת צִמְצוּם
וּגְבוּרָה. וּבֶאֱמֶת, בְּחִינַת "אֱלֹקִים" זֶה, הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
(וַיֵּצֵא כח, כא): "וְהָיָה הַוָיָ"ה לִי **לֵאלקִים**"[4]. וְזֶהוּ "הַלְלִי
אֱלֹקַיִךְ צִיּוֹן".

וּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ, זֶהוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת "**מִשְׁפָּט**".
הַיְינוּ לִהְיוֹת בִּיטּוּל־רָצוֹן וְ׳צִמְצוּם׳ – שֶׁיְּצַמְצֵם אֶת עַצְמוֹ
לִהְיוֹת "קַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ בַּמּוּתָר לָךְ"[5] (רְאֵה יְבָמוֹת ב, א). וְזֶהוּ
בְּחִינַת "מִשְׁפָּט" שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּנַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לִימְשֵׁךְ אַחַר
הַמּוֹתָרוֹת. וּכְמַאֲמַר רַז"ל (בְּרָכוֹת סא, ב): "צַדִּיקִים יֵצֶר־טוֹב
שׁוֹפְטָן". וְהַיְינוּ גַּם כֵּן עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא
"מִשְׁפָּט".

וְזֶהוּ "צִיּוֹן **בְּמִשְׁפָּט** תִּפָּדֶה" (יְשַׁעְיָה א, כז):

שֶׁלְּהִיוֹת בְּחִינַת "בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ", "וְגִילוּ בִּרְעָדָה", זֶהוּ
עַל יְדֵי בְּחִינַת מִשְׁפָּט הַנַ"ל, וְעֵסֶק הַתּוֹרָה – כִּי "אִם אֵין
חָכְמָה אֵין יִרְאָה"[6] (אָבוֹת ג, יז). וְגַם, "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלקִים
הוּא" (דְּבָרִים א, יז), לִהְיוֹת "הַלְלִי אֱלֹקַיִךְ צִיּוֹן", וְכַנַ"ל[7].

---

1. (הֶמְשֵׁךְ לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה" – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כ"ט עמוד 10 הֶעָרָה 14).

2. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם" (לִקּוּטֵי וְאֶתְחַנַּן ח, א).

3. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּקַּח קֹרַח", בְּעִנְיַן חוּטֵי הַצִּיצִית (לְעֵיל קֹרַח, נה, א).

4. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" (לִקּוּטֵי שִׁבְתִּי שׁוּבָה סה, ג), גַּבֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים.

5. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְלֹא אָבָה הַוָיָ"ה אֱלֹקֵיךְ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם" (לִקּוּטֵי תֵּצֵא לח, ד).

6. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים כו׳ אָנֹכִי כו׳" (לְעֵיל בְּמִדְבַּר טו, ד וְאֵילָךְ. לִקּוּטֵי רְאֵה כא, ד).

7. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמֶר ה׳ לִי בְּעוֹזְרִי" (לִקּוּטֵי שִׁמְינִי עֲצֶרֶת פח, ג: "וְעַל זֶה נֶאֱמַר ׳לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ׳, כִּי ׳עַמֵּי הָאָרֶץ׳ הֵם הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית . . שֶׁיִּהְיוּ עַמֵּי הָאָרֶץ נִשְׁבָּרִים וּבְטֵלִים" עַיֵּין שָׁם.) **שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת הַקְלִיטָה בְּנֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית, הוּא עַל יְדֵי "לְמַעַן דַּעַת עַמֵּי הָאָרֶץ", לִשְׁבּוֹר תַּאֲוֹת נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית וְהַגּוּף הַמְסָתִּירִים וּמוֹנְעִים הַקְלִיטָה בְּנֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית שֶׁהִיא בְּחִינַת "צִיּוֹן".**

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת צַו, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיַן שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים" (לְעֵיל צַו יא, ב), בְּעִנְיַן פֵּירוּשׁ "אִמָּלְאָה הֶחָרְבָה".

וְזֶהוּ עִנְיַן "צִיּוֹן **בְּמִשְׁפָּט**" דַּוְקָא "תִּפָּדֶה". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיֵּשֶׁב מ, יג): "**בַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן**", וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "בְּהִלְכְתָא קַדְמָיְיתָא", דְּהַיְינוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט הוּא לְהִיוֹת כָּל דָּבָר עַל **מְכוֹנוֹ**[8] – כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת. וְהַיְינוּ, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹלָמוֹת עַל מְכוֹנָן קוֹדֶם חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת כוּ'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּיִרְמְיָה (סִימָן ל', י"ח): "וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב"[9].

וּבְחִינַת "**וְשָׁבְיָהּ בִּצְדָקָה**" הַיְינוּ בְּלִלּוֹת הַמְּצוֹת, שֶׁנִּקְרְאוּ צְדָקָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (וָאֶתְחַנַּן ו, כה): "וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָּנוּ כִּי נִשְׁמוֹר כוּ'". וְגַם, כִּי מִבְּחִינַת מִשְׁפָּט נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "עוֹשֶׂה צְדָקָה"[10] (תְּהִלִּים קו, ג). וְזֶהוּ "וַיְהִי דָוִד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה" (שְׁמוּאֵל ב' ח, טו), שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "שׁוֹשׁ אָשִׂישׂ בַּה' תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹקַי"[11]. :

וְהִנֵּה, עִנְיַן "זָקֵף לָהּ **שְׁנֵי אֲרִיסִין** כְּנֶגְדָּן":

בְּחִינַת **רַחֲמִים**, "אָמַר מְרַחֵם הֲוָיָ"ה" (יְשַׁעְיָה נד, י), הַיְינוּ גִּילּוּי "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים" הַמִּתְגַּלִּים בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים[12]. וְהוּא נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי בְּחִינַת מִשְׁפָּט הַנַּ"ל שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים (אַחֲרֵי טז, לא): "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם"[13].

וְגַם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא "מִשְׁפָּט" מַמְשִׁיכִים "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים"[14].

אַךְ עִנְיַן בְּחִינַת **הַחֶסֶד** – דְּמַשְׁמַע שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת הָרַחֲמִים, וְכֵיוָן שֶׁהָרַחֲמִים הֵם בְּחִינַת רַחֲמֵי־**גְּדוֹלִים** – "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים", אִם כֵּן מַהוּ עוֹד עִנְיַן הַחֶסֶד?

אַךְ הָעִנְיָן:

דְּהִנֵּה לְעֵיל מִינֵּיהּ דְּהַאי קְרָא "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה" – כְּתִיב (יְשַׁעְיָה א, יח): "לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר ה', אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים – **כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ**, אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע – **כַּצֶּמֶר יִהְיוּ**".

וְהִנֵּה עִנְיַן "כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ" הוּא עִנְיַן "לְשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית" שֶׁהָיָה מַלְבִּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[15]. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (דָּנִיֵּאל ז, ט): "וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִיב, לְבוּשֵׁיהּ **כִּתְלַג חִיוָּר**"[16].

אַךְ בְּחִינַת "כַּצֶּמֶר יִהְיוּ" הוּא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר. וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב (דָּנִיֵּאל שָׁם): "וּשְׂעַר רֵישֵׁיהּ **כַּעֲמַר** נְקֵא", שֶׁבְּחִינַת "שְׂעַר רֵישֵׁיהּ" הוּא מִבְּחִינַת עַצְמִיּוּת עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת "לְבוּשֵׁיהּ". וְזֶהוּ עִנְיַן הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים".

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" (פֶּרֶק ה' וְרֵישׁ פֶּרֶק ז'), שֶׁבְּחִינַת "שְׂעַר רֵישֵׁיהּ" עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הֵן הַמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת 'פְּנִימִית חֶסֶד־עֶלְיוֹן' שֶׁבִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבוֹת דִּין כְּלָל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת "כִּתְלַג חִיוָּר" יֵשׁ עֲדַיִן קְצָת תַּעֲרוֹבוֹת דִּין גַּם כֵּן, שֶׁהֲרֵי יוֹם־הַכִּפּוּרִים נִקְרָא "יוֹם הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט".

וְגַם אָמְרוּ רַז"ל בְּעִנְיַן הָרַחֲמִים (בְּרָכוֹת לג, א): "כָּל מִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו" – הֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה בְּחִינַת דִּין. בְּשָׁגַם, כִּי הָרַחֲמִים אֵינוֹ אֶלָּא עַל מִי שֶׁצַּר לוֹ, וְעַל הָעֲנִיִּים, אֲבָל הַחֶסֶד הוּא בֵּין לָעֲנִיִּים בֵּין לָעֲשִׁירִים. וְזֶהוּ עִנְיַן "**כַּצֶּמֶר יִהְיוּ**".

וְעִיקַּר הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת חֶסֶד־עֶלְיוֹן הַזֶּה הוּא בְּחַג־הַסּוּכּוֹת אַחַר קְדִימַת עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמַר הַשָּׁבָח (תְּהִלִּים קמז, טז): "הַנּוֹתֵן **שֶׁלֶג כַּצָּמֶר**", דְּהַיְינוּ שֶׁגַּם בִּבְחִינַת "שֶׁלֶג", בְּחִינַת "לְבוּשֵׁיהּ", יוּמְשָׁךְ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת "כַּצֶּמֶר" – שֶׁהוּא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, כַּנַּ"ל[17].

וְהִנֵּה ב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ נִמְשָׁכִים עַל יְדֵי מִשְׁפָּט וּצְדָקָה:

---

8. ("עַל מְכוֹנוֹ" עֶזְרָא ב, סח).

9. ("רוֹצֶה לוֹמַר: בְּדֶרֶךְ וּבְעִנְיַן שֶׁהָיָה מֵאָז". מְצוּדַת דָּוִד).

10. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה" (תּוֹרָה אוֹר בִּשַׁלַּח סג, ב).

11. וְעַיֵּין שָׁם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ".

12. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְקַמָּן, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הָהָרִים יָמוּשׁוּ" (לְקַמָּן תַּצָּא מא, א).

13. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב" (לְעֵיל בְּהַעֲלוֹתְךָ לה, א), בְּעִנְיַן הַכְתִּיתָה וְהַבִּיטוּשׁ שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ גִּילּוּי בְּחִינַת "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים", "כִּשֶׁמֶן הַטּוֹב כוּ' יוֹרֵד עַל הַזָּקָן כוּ'". עַיֵּין שָׁם.

14. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אַחֲרֵי הֲוָיָ"ה אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ" (לְקַמָּן רְאֵה ב, ב). וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי לְדוֹדִי"

(לְקַמָּן רְאֵה לג, ג), בְּעִנְיַן "הָרוֹעָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים" – "שֶׁשּׁוֹנִים הֲלָכוֹת".

15. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמִּשְׁנָה: סוֹף פֶּרֶק ו' דְּיוֹמָא (סז, א). וּבְפֶרֶק ט' דְּשַׁבָּת (פט, ב).

16. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר" (רְאֵה לְעֵיל אַחֲרֵי כח, א).

17. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם" (לְקַמָּן יוֹם הַכִּפּוּרִים עא, ב).

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" (לְקַמָּן הַאֲזִינוּ עג, א וְאֵילָךְ), בְּעִנְיַן סוּכּוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת "אֲהֵיכָה כַּטַּל לְיִשְׂרָאֵל" (הוֹשֵׁעַ יד, ו), אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן בְּחִינַת הַחֶסֶד "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא" (מִיכָה ז, יח).

כִּי עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה – בְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט"[18], וְכַנַּ"ל. וְסוּכּוֹת – בְּחִינַת צְדָקָה[19].

וּבְעִנְיָן **"צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה"**, יֵשׁ לוֹמַר עוֹד, עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "תּוֹרָה צִוָּה"[20], בְּעִנְיָן שֶׁלֶּעָתִיד יֹאמְרוּ **לְיִצְחָק** "כִּי אַתָּה אָבִינוּ" (יְשַׁעְיָה סג, טז).

וּבְמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן "הַנּוֹתֵן שֶׁלֶג"[21], שֶׁבַּשֶּׁלֶג יֵשׁ תּוֹקֶף הַלַּבְנוּנִית כו'.

וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּעִנְיָן בִּגְדֵי־בַד דְּכֹהֵן־גָּדוֹל בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים[22].

וְ"שָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה" – כַּנַּ"ל. :

18. (טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים רֵישׁ סִימָן תקפ"ב).

19. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ"פְרִי עֵץ חַיִּים", סוֹף שַׁעַר הַסּוּכּוֹת, בְּשֵׁם הָרַחַ"ו. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְכָל בָּנַיִךְ" (לְקַמָּן רְאֵה ל, ד), בְּעִנְיָן "בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי" (לְקַמָּן ל, ג וָאֵילַךְ).

20. (לְקַמָּן בְּרָכָה צו, ג. פֶּרֶק ה).

21. (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ז עַמּוּד קמו)

22. (לְעֵיל אַחֲרֵי כג, וָאֵילַךְ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(לג) **ובכל** זה יובן הטעם דרך כלל מה שהשבת נקרא אות לעולם כמה שכתוב אות היא לעולם כו'. דהנה מכל הנ"ל יובן איך שמצות השבת הוא בחי' פנימיות של כל המצות הכלולים בששת ימי המעשה להיות מצותה הוא בהעדר המעשה דוקא הרי מזה יובן איך שהשבת הוא בחי' אות לעולם שהן ששת ימי המעשה וכמה שכתוב כי ששת ימים עשה ה' וכו' בהיות ידוע שבחי' ו' (ימי) המעשה בשרשם הן בחי' ו' מדות עליונות דז"א דאצי' שנקרא ו' יומין עילאין כנ"ל ושורש ענין השבת הוא בחי' פנימיות המוחין דאבא שמאיר במדות דז"א ועל כן נקרא קדש מלה בגרמיה כנ"ל וזה שאמר ביני כו' אות היא לעולם עולם הוא ו"ק דז"א ואות היא הוא בחי' פנימיות יסוד אבא כו' להיות בחי' מוחין חדשים לז"א וזה שאמר כי ששת ימים עשה שהן ו"ק דז"א וביום הז' כו'. וביאור הדברים הנה תחלה יש להבין שורש ענין ביני ובין בנ"י דקאי אדסמוך ליה ברית עולם וגם על מה שאמר אות היא כנ"ל. ויש להבין מה שאמר ביני דוקא שזהו ענין ובחי' העצמות ממש דוקא ופשט הדברים משמע שהשבת אות ברית בין העצמות ובין בנ"י וגם היא אות ביני ובין בנ"י כו' וא"כ מהו אות היא לעולם ולא ישראל כו'. אך הנה מבואר בע"ח בשער השבת ששורש השבת הוא בבחי' פנימיות מוחין דאבא והוא הנקרא בזוהר קודש מלה בגרמיה כנ"ל וזהו הנקרא אות לעולם להיות בחי' מוחין חדשים שנקרא עולם כנ"ל וביאור ענין פנימיות אבא הנה ידוע דאור החכמה נקרא אבא והנה ידוע שיש בבחי' מוח החכמה ב' מדריגות הא' בחי' אור וכח חכמתו והבנתו העצמית כאשר משכיל ומתחכם באיזה השכלה לעצמו ולא בשביל השפעה כלל לזולתו וזה בחי' ג"ר דאבא או נקרא מוחין דאבא בחי' חכמה שבחכמה שהוא עצם אור השכלתו לעצמו בכח חכמתו העצמי והב' בחי' יסוד אבא והוא בחי' כח השפעת אור זה בגילוי לזולתו שהוא בא בצמצום כפי הצורך להשפעה ונבדל ומרוחק מעצם השכלתו לעצמו ולא נמשך מעצם השכלתו לבחי' כח התגלות אור זה רק ע"י בחי' מדות שבחכמה חו"ג דאבא כו' (והיינו ענין ציור אות האלף יו"ד שע"ג הקו האמצעי האלכסוני הוא בחי' חכמה שבחכמה והקו הוא בחי' המדות שבחכמה ויו"ד הקטן שתחתיו הוא בחי' יסוד אבא כמה שכתוב במ"א בענין פלא ואל"ף אאלפך חכמה מהעלם לגילוי כו') והנה אנו רואים כשאדם טרוד מאוד בכח שכלו להשכיל איזה מושכל עמוק מאוד הרי כל כוחות נפשו וגם כל חושי גופו המה אז בבחי' עליות והתכללות למעלה באותו ענין שכלי שהוא טרוד בעמקות עד אשר לא ירגיש בכל חושי גופו ומכ"ש בחי' כלי מדותיו שבטלים ונכללים בלתי נכרים באיזה מהות לפעול פעולתן כלל שהרי מחמת גודל הטרדה בעיון העמקה זו לא יוכל לפנות לבבו לשום דבר לאהוב כו' מצד עליית כח האהבה והחשק למעלה בכח השכלי הטרוד כו' וכך כל תנועות והרגש כל איברי הגוף כולן עולין ומופשטים מבחי' עצמותם ולא נשאר מהם למטה במקומן רק הארת רשומן מעט מזעיר רק כפי החיות בחיצוניות החכמה שבמוח הנמשך במדות וגוף כו'. אך הנה כ"ז דוקא בהיותו נטרד בכל כח שכלו בפנימיות ועמקות המוחין וזהו הנקרא פנימיות מוחין דאבא בחי'

ג"ר שבו וכמו והחכמה מאין כו' בחי' אין דחכמה העצמית כו' אבל אחר גמר העיון בעומק הזה שהוא בעילוי אחר עילוי בבחי' הסתלקות אז חוזר ויורד כח השכל בירידה והתפשטות למטה וזהו היפך בחי' העליה למעלה שהרי ענין זאת הירידה היינו שבא לכלל בחי' גילוי אור שכל המושג ונתפס למטה מן העומק הנעלם הבלתי מושג בגילוי כ"כ ובודאי זה הגילוי אור שכל המושג הבא ונמשך מבחי' העלמות בכח המשכילו בעומקו הוא נתצמצם קצת אף כאשר כל זה עדיין הוא בכח השכלת עצמותו ולא בבחי' השפעה לזולתו כלל והנה אחר שירד מן העמקות לידי גילוי המושג המצומצם אז יורדים גם כל כחות נפשו ומדותיו והרגשת חושי גופו ג"כ למטה להאיר במקומם כבתחלה ויוכל להאיר אור מדותיו להתפשט למטה לפעול פעולתן כמו לחשוק ולאהוב או לשנוא כו' וכן להשיב לשואל כו' ולהרגיש בקול המדבר וכל חושי גופו כמו בעקיצת הזבוב בבשרו או ש"ד שבגופו בצער וכן להיפוך בתענוג הכל ירגיש משא"כ בעצם הטרדה בעמקות נפלאה לא הרגיש א"ע בכלל ובפרט עד שלא ירגיש הכאב בהכאה או עקיצת זבוב כידוע ובזה ידוע עיקר ההפרש בין בחי' פנימיות המוחין לחיצוניות המוחין כי בחי' פנימיות המוחין הרי הוא בבחי' העלאה והסתלקות למעלה מעלה ובחי' חיצוניות המוחין הרי הוא כאשר יורד מן העומק שאז הוא בכל תנועותיו בנפשו וגופו בבחי' ותנועות הירידה וההמשכ' וההתפשטות למטה כו' וד"ל:

שנער התשובה. איתא בר"מ. לד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ולהבין הענין הנה בחי' יוסף הוא תוס' אורות, כי מ"ש עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו זהו חלק הקצוב שלא ישנה את תפקידם, וזהו מ"ש ובטובו מחדש בכל יום מע"ב לחדש את הישנות, וזהו כח המהוה מאין ליש ועולם כמנהגו ואפי' טבע עולם כמנהגו נוהג, אבל יוסף הוא בחי' תוס' אורות חידוש מעיקרו, וכמארז"ל תוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר, וכמו תוס' כתובה שהכתובה היא מנה או מאתים והתוס' הוא כמה אלפים, וכך הוא למעלה תוס' מרובה על העיקר באין ערוך, כי בהבראם בה"א בראם שזהו רק אות א' ואות א' אין ערוך לגבי מקור הדיבור שיכול לדבר דיבורים עד אין שיעור ומכש"כ לגבי כח הנפש שהוא בטל, וכמו"כ למעלה בה"א בראם אתא קלילא דלית בי' משא שזהו אין ערוך לעצמו' אא"ס כי אפי' טפה בים אוקינוס יש לה ערך אבל זה אין ערוך כלל כי זהו רק אות א' ואתא קלילא דלית בי' ממשא, נמצא כשיאיר בחי' שלמעלה מהשתלשלות זהו תוס' מרובה על העיקר באין שיעור שיכולים נבראים לקבל הגילוי מעצמו' אא"ס, וזהו בחי' יהודה בחי' הודאה כי באמת לית מח' תפיסא בי' ואין שום השגה תופס בו אפי' בעולמות עליונים ובג"ע רק בחי' הודאה בחי' ביטול שלמעלה מן השגה שם שורה אוא"ס, וזהו ענין יחוד יהודה ויוסף, כי יהודה הוא בחי' הודאה מודים אנחנו לך וכמו בסידור התפלה הודו לה' קראו בשמו וזהו ענין יחו"ת, ויהודה מקבל מבחי' יוסף תוס' אורות שזהו ענין יחו"ע, וזהו אחד באחד יגשו שזהו למהוי אחד באחד יחו"ע ביחו"ת, וכמו ברכנו [אבינו] כולנו כאחד, שזהו יחוד יהודה ויוסף. וזהו ענין בהמ"ק, כי במשכן כתי' ואהי' מתהלך שלא הי' בבחי' קביעות אבל במקדש הי' בחי' קביעות שיהי' יחו"ע מאיר ביחו"ת, וזהו שראה שלמה כשנחלק המלוכה ויהי' יהודה בפ"ע ויוסף שהוא עשרת השבטים בפ"ע ויחרב בהמ"ק.

וראיתי [אני]

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועפכ"ז יובן הטעם למה שאנו רואי' שבארץ הגשמי' נמצא כח ההתחדשות קרוב לענין יש מאין יותר מבשמי', שהגם שהשמי' גבוהי' מן הארץ, וכמ"ש כגבוה שמי' מעל הארץ, וכתי' שמים לרום, מ"מ לא

ימצא בשמי' ענין ההתחדשות כלל וכלל, אבל בארץ הנה אנו רואי' שהארץ תוציא צמחה ותגדל מדי שנה בשנה בתוס' מרובה פירות ותבואות רבים לאין שיעור, שיש מהם שהם כדוגמת יש מיש והם כל דברי' הנזרעי' שזורעי' תחלה איזה תבואה ואח"כ צומח מין זה עצמו, שלכאו' ה"ז יש מיש שהרי לא יצמח מדגן עד"מ חיטי', אמנם מ"מ באמת א"ז כ"א רק העלאת מ"ן לכח הצומח אשר בארץ, שהרי מהגרעין כמו שהוא בשלימות לא יצמח ממנו מאומה, כ"א לאחר שנרקב ונתבטל לגמרי לכח הצומח אשר בארץ ואז תוציא צמחה, והן אמת שלפי ערך העלאת מ"ן של הגרעין כן תצמח, היינו שאם הגרעין הנרקב הוא דגן יצמח דגן, מ"מ זהו לאחר שנרקב ונתבטל ישותו, ובלתי הארץ לא יצמח ממנו תבואה, ומה גם התוס' וריבוי שברצות ה' שולח ברכה שנצמח תוס' וריבוי, כמ"ש גבי יצחק וימצא שם מאה שערי', וגם רוב זרעוני גינה אינם נאכלי' כלל ומ"מ צומח מהם אילן עם פירות רבי', וגם בלתי זריעה כלל תוציא הארץ ג"כ צמיחה גם אחר שקוצרי' התבואה צומחי' ספיחי', ומכ"ש דשאי' ואילנות שאינם נזרעי' כלל הנה הם צומחי' מאין ליש לגמרי ע"י הכח הצומח אשר בארץ. משא"כ השמי' הנה מאז נתהוו בששת ימי בראשית השמי' וכל צבאם לא ניתוסף ונתחדש אפי' כוכב אחד, ולא נשתנה שום דבר מאז הבראם, כ"א עומדי' משי"ב בלתי תוספת ומגרעת כלל, ולכאו' הלא השמי' גבוהי' במדריגה כנ"ל ולמה בארץ דוקא ימצא כח חידוש יש מאין ולא בשמי'. אך הענין הוא כנ"ל שנעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן דוקא, ולכן בארץ הלזו הגשמי' להיותה סוף המדריגות ימצא בה הכח כמו בארץ העליונה היא בחי' מל' דאצי' סופא דכל דרגין דאצי', שנמצא בה כח התחילה יותר גם מבחי' ראש האצי' והוא כח האין המהוה הראש דאצי', וכן נמצא כח זה גם בסוף וסיום העשי' שהוא בחי' דומם הארץ ג"כ כח החידוש מאין ליש להיות כי נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן.

בס"ד. (ש"פ ויקרא פ' זכור, ל"ב. על התנאים של בתו דבורה לאה).

ויקרא, פ' זכור, על התנאים של בתו דבורה לאה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

פג.

תוכן הפרק: פירוש הא' בספירה - לשון מספר, והוא בספירות דאצילות המגלות את ההעלם והגבול הקיים בספירות הגנוזות לפני הצמצום.

בפרק זה מתחיל לבאר הרבי נ"ע ענין חדש הנמשך על פני כמה מאמרים, ענין הספירות.

ומעתה צריך לחבין מה שכתוב בעץ חיים דגם בעיגולים - כלומר, האור המקיף - **יש עשר ספירות עיגול הכתר ועיגול החכמה כו', ולכאורה זהו בחינת התחלקות מאחר ששייך בהם השמות דכתר חכמה בינה** וכל שם מבטא לכאורה מהות אחרת, **הרי זה לכאורה התחלקות בעצם מדריגתן כו', ובאשר** נבוא ונאמר, **שבעיגולים באמת לא יש** (אין) **התחלקות** אמיתית - כמתבאר בארוכה במאמר הקודם, - **איך שייך שם** חלוקה של **עשר ספירות כו'.**

שאלה כדוגמת זו שאל כבר הרבי נ"ע במאמר הקודם, אלא שכאן עיקר השאלה היא, כיצד ניתן לומר שהמהות שווה בשעה שמשתמשים במושג 'ספירות'.

מתוך שאלה זו, מתחיל הרבי נ"ע לבאר את עניינם של הספירות.

אך הענין הוא דהנה נתבאר לעיל (דבור המתחיל נשא) דבאור אין סוף שלפני הצמצום שלמעלה מהעשר ספירות הגנוזות שהם שורש אור הגבול לפני הצמצום, **והיינו באור אין סוף הכלי גבול** - אור הסובב - **שייך גם כן ספירות, לפי שהוא בחינת אור וגילוי על כל פנים** ולא רק עצם, **וכל גילוי הוא על ידי ספירות**, - המושג 'ספירות' לא שייך בעצמות ומהות, כיון שספירה ענינה אופן וגדר מסוים של גילוי והעצמות הוא למעלה מכל גדר של גילוי, רק כאשר מדברים על הגילוי של הבורא - בחינת האור - שייך המושג 'ספירות'.

רק ששם - באור אין סוף (שלמעלה מבחינת 'עשר ספירות הגנוזות' ששם יש כבר התחלקות לעשר ספירות דווקא) - אף ששייך המושג 'ספירה', זה באופן **שאין מספר לספירות** - כלומר, יש אין ספור אופני גילוי כביכול באור אין סוף ואינו מתחלק דווקא לעשרה אופני גילוי.

ונתבאר שם דהיינו שלא רק שאין מספר לספירות מצד הכמות שלהם, אלא **שגם הספירות** - כל אחת בפני עצמה, כפי שהיא בדרגת ה"ספירות אין קץ" - הן מתפשטות **בבחינת בלי גבול,**

דמאחר דהפשיטות של העצמות, שהאור הוא הארה מן העצמות, **הוא סיבת הספירות אין קץ, וכמאמר הזוהר**[68]: **אנת הוא חד ולא בחושבן** (אתה הוא אחד ולא בחשבון) - היינו, שאין הקדוש ברוך הוא אחד שיש אחריו שני, ושלישי וכן הלאה, אלא אחד שלא בגדר של מספר כלל, **דלפי שהוא חד בעצם על כן הספירות** הנמשכות ממנו הן **לא בחושבן כו'**, וכיון שהפשיטות וחוסר ההגדרה היא סיבת הספירות, **ממילא הספירות גופא** (עצמם) הן **גם כן בבחינת פשיטות כו'**.

נמצא, כי הבלי גבול של הספירות מתבטא בשני דברים: א. שיש אין ספור אופנים של ספירות שונות, ללא מספר וגבול. ב. כל ספירה בפני עצמה היא פשוטה בתכלית ואין לה גדר והתחלקות כלל. והיינו, שהבלי גבול הוא לא רק בכמות הספירות אלא גם באיכותם. ולמרות זאת, המושג ספירה שייך בזה, כי יש כאן כבר ענין של גילוי וספירה היא הגדרה של גילוי.

על המושג 'ספירות אין קץ' - ספירות מתוך פשיטות מוחלטת - מקשה הרבי נ"ע: **ולכאורה אינו מובן איך הוא ספירות בבחינת פשיטות והלא** לכאורה, 'ספירות' ו'פשיטות' הם שני מושגים סותרים, **הספירות הן בחינת הגבלה** - היינו, גילוי באופן מסוים דווקא שזה עצמו כבר גדר כל שהוא, והפשיטות היא להיפך מזה, **ואיך הוא ספירות בבחינת פשיטות כו'** שהרי אם הספירות הם פשיטות מוחלטת אי אפשר לקרוא להם בלשון רבים - 'ספירות', ומזה גופא שיש אופנים אין קץ בגילוי מוכח שבכל גילוי יש גדר כל שהוא.

כלומר, ניתן להבין שיש בחינה של גילוי מופשט ואין סופי שאין בו כלל ענין של ספירות, וכן ניתן להבין לאידך שיש דרגה של עשר ספירות גנוזות - שורש אור הממלא - שבה יש כבר גדר של התחלקות לעשר. אך מהו ההסבר במושג 'ספירות אין קץ', שפירושו הוא אין ספור אופנים של מהויות שונות, מוכרחים לומר, שיש אופן מסוים של גילוי בכל ספירה, ואם כן, אין בה פשיטות מוחלטת בזה גופא שהיא שונה מהספירה האחרת, וכיצד ניתן להגדיר את הספירות כפשיטות מוחלטת?

ולהבין זה - פירוש המושג "ספירות אין קץ" כנזכר לעיל, **צריך להקדים תחלה מהו שם ספירה**, ועל ידי זה יובן הענין.

והנה בפרד"ס שער ח פרק ב הביא כמה פירושים בשם ספירה, - א. לשון מספר ב. לשון סיפור ג. לשון אבן ספיר ד. לשון ספר. כל אחד מפירושים אלו יבואר בהרחבה במאמרים הבאים.

הא' לשון מספר וזה לשונו של הרמ"ק בפרד"ס שם: **ויש שפירשו** את השם 'ספירה' **בלשון מספר כי המספר מבעלי הגבול** – המושג מספר הוא מושג של גבול, **ואף על פי שהספירות אינם בעלי גבול** שהרי הספירה היא גילוי אלוקי שהוא במהותו בלתי מוגבל, בכל זאת, **בערך שרשם הפשוט** - כאשר משווים את הספירות לעומת שורשם ומקורם - **בעלי גבול הם** - יש בהם גדר והגבלה, למרות שבמהותם הם מהות אלוקית בלתי מוגבלת. ונוסף לזה, גם **בערך פעולתם אלינו** - היינו, ביחס פעולת הספירות בעולמות, ניתן לקרוא בשם "מספר" וגבול לספירות, **עד כאן לשונו** בפירוש הראשון.

והיינו, שלפי הפירוש הראשון של הרמ"ק, אף שהספירה היא פשוטה במהותה ולא מוגבלת, בערך לשורשה ומקורה ובערך לפעולות הנפעלות בעולמות על ידי הספירות, ניתן לקרוא גם לגילוי בשם מספר וגבול.

בסוכות תשבר

68. תיקוני זוהר בהקדמה (פתח אליהו).

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

[מנחם־אב ה'תש"ה]

"**זכור ה' מה** היה לנו הביטה וראה את חרפתנו"[1]. הנביא ירמיהו שמוכיח את בני ישראל ומבכה את צרות הגלות היהודית פונה אל ה' ברוך־הוא, בשם כלל ישראל: זכור ה' מה נהיה מאתנו, הבט וראה את הבושה שלנו.

ר' יוסי אומר[2] שה' ברוך־הוא אומר לבני ישראל

1) איכה ה, א.

2) בזוהר, חלק ג קיב ע"א־ב.

הבוכים ומתלוננים ביללה מעומק הלב "זכור ה' גו'": "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור"[3] – עמי, זכור איזו תוכנית השמדה רצה בלק מלך מואב לבצע בכם, ומה ענה לו בלעם בן בעור.

לזעקה הנואשת עד לב השמים, על הגלות היהודית, "זכור ה' מה היה לנו גו'" – עונה ה' ברוך־הוא: אילו אתם, עמי בני ישראל, הייתם מקיימים את ה"עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור" – אזי אתם, עמי בני ישראל, הייתם חוסכים את הזעקה, היללה והקריאה "זכור ה' מה היה לנו וגו'", כפי שהזוהר אומר.

בני ישראל, עליכם לזכור שכל הזמן, כאשר הייתם מאוחדים עם ה', אזי ה' שמר אתכם כפי שאב מאוחד עם בנו ושומר ומגן עליו, אבל כאשר מתרחקים מה' ומתורה ומצוות, אזי נענשים קשה מאוד חס ושלום ומתלוננים על המצב היהודי בזעקה קורעת־לב, עד לב השמים, "זכור ה' מה היה לנו הביטה וראה את חרפתנו".

בין התורות שאדמו"ר הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך, הביא בבואו בפעם הראשונה ממעזריטש, היו שני פירושי תורה שונים על הפסוק "זכור ה' מה היה לנו הביטה וראה את חרפתנו".

מורנו הבעל־שם־טוב נשמתו־עדן אמר את שתי התורות השונות על אותו פסוק, "זכור ה' וגו'", בשתי מסיבות שונות בזמנים שונים בהקדמה אחת שווה.

בהקדמה הכללית עמד הבעל־שם־טוב על הקדושה שבלידת גוף יהודי, ללא חילוק אם זכר או נקבה. הבעל־שם־טוב ביאר בהרחבה רבה והסביר בבהירות ובמדויק את האהבה האלקית הקדושה של ה' ברוך־הוא לבני ישראל.

אהבתו של ה' ברוך־הוא לבני ישראל, אינה רק לנשמה היהודית, אלא גם לגוף היהודי, והאהבה האלקית היא לכל היהודים מלידה ללא חילוק, מגאון הגאונים עד הפשוט שבפשוטים. את גאון הגאונים אין ה' ברוך־הוא אוהב יותר מאשר את הפשוט שבפשוטים, ואת היהודי הפשוט שבפשוטים, אין ה' ברוך הוא אוהב פחות, חס ושלום, מאשר את גאון הגאונים.

בשיחה נרחבת מבאר הבעל־שם־טוב את טענתו, שהאהבה האלקית היא לעצם המהות של היהודי והיהדות. גאון ופשוט הם שני שמות מושגים של תארים, ידען ולא ידען. ידען ולא ידען הם מושגים השייכים רק לכוחות הגלויים, אבל בעצם מהות היהודי והיהדות, כולם שוים. כל בני ישראל הם משם מ"ה דאצילות, כמו שכתוב במאמר "פתח אליהו"[4] ששם מ"ה "איהו אורח אצילות".

הבעל־שם־טוב מוכיח בהוכחות[5] חזקות של טהרת המשפחה, מילה ופיקוח נפשות שכל בני ישראל אהובים בהשוואה אצל הקב"ה.

בהיות הבעל־שם־טוב במסיבה של גאונים גדולים שהתפלפלו הרבה באמירת חידושי תורה, והבעל־שם־טוב ראה שהם, בפנימיותם, מאוד מצאו חן בעיני עצמם, מתוך סיפוק רב מחדושי התורה שלהם, אמר הבעל־שם־טוב לאחר ההקדמה דלעיל, את התורה "זכור ה' מה היה לנו" – זכור ה' מה נהיה מה"מ"ה" שבנשמה, "הביטה וראה את חרפתנו" – התבונן וגרום לנו לראות את הבושה הפרטית שלנו.

בהזדמנות אחרת, בישוב של יהודים פשוטים שהיתה להם מסירות־נפש לפדיון שבויים מצד אהבת ישראל, אמר הבעל־שם־טוב לתלמידיו – "זכור ה' מה היה לנו" – זכור ה' מה נהיה על־ידי ה"מ"ה" שבנשמה שלהם, "הביטה וגו'" – התבונן איך הם מחרפים את נפשם למען אהבת ישראל.

קיצור. מבאר את מאמר הזוהר שה' אומר לבני ישראל, שכאשר מסורים לתורה ומצוות וזוכרים שה' הציל את בני ישראל מבלק ובלעם, אזי חוסכים את זעקת "זכור ה' מה היה לנו". הקדמת הבעל־שם־טוב לשני הפירושים השונים, בשני זמנים שונים ובשתי הזדמנויות שונות, של הפסוק "זכור ה' מה היה לנו, הביטה וראה את חרפתנו".

ב.

הבעל־שם־טוב בהקדמתו לביאור הפסוק "זכור ה' מה היה לנו וגו'", מסביר את האהבה האלקית הקדושה, הגדולה, לגוף היהודי הכשר הנולד על־פי דיני וטהרת התורה הקדושה ומתחנך בחינוך הכשר, שגוף כשר שכזה ראוי להיות כלי לנשמה שהיא "חלק אלקה ממעל". ובגלל הקדושה הגדולה של הנשמה היא נקראת בשם "מ"ה", שמשמעו ביטול, התמסרות לאלקות.

3) מיכה ו, ה.
4) הקדמת הזוהר.
5) ראה לקוטי שיחות חלק יז ע' 473 ביאור נקיטת שלוש דוגמאות אלו.

משה רבינו אומר[6] על אחיו אהרן הכהן "ואהרן מה הוא כי תלינו עליו". אהרן הוא מ"ה, ואיזו אחיזה יש לכם, קורח ועדתו, במחלוקת עליו?

אהרן הכהן היה אדם הבטל במסירות למידות טובות. כידוע על־פי חז"ל[7], אהרן הכהן היה רודף השלום במסירת־נפש הגדולה ביותר. הוא התמסר לחלוטין לעבודה של עשיית אחדות ושלום בישראל. גם על עצמו ועל אחיו אהרן הכהן אומר משה רבינו[8] "ונחנו מ"ה" — אנחנו מ"ה, ביטול, מסורים. משה רבינו מסר את נפשו על התורה, על בני ישראל ועל יהדות.

הנשמה היהודית והמסירת־נפש האלקית על התורה ועל היהדות נקראים בשם מ"ה. מ"ה זה ישנו בכל ישראל ללא חילוק בין גאון שבגאונים לפשוט שבפשוטים. כל העבודות, הן בלימוד התורה, הן בקיום המצוות ומעשים טובים, מחזקות ומגלות את המ"ה, שהמ"ה מאיר את הגוף היהודי, כך ש"חכמת אדם" — בתורה ומצוות ועבודת אדם במעשים טובים — "תאיר פניו"[9]. ולהיפך — העדר העבודה גורם כיסוי והסתר גדול על המ"ה שבנשמה.

זהו התוכן של שני הפירושים השונים שפירש הבעל־שם־טוב את הפסוק "זכור ה' מה היה לנו וגו'": במסיבה של גדולי התורה, שבגלל חדושי התורה הגדולים והעמוקים שהם מחדשים, היה המ"ה שבנשמתם צריך להאיר לא רק את פניהם, אלא באמת להאיר גם את העולם, אבל בגלל גסות הרוח הפנימית שהיתה להם מחדושי התורה שלהם,

— כפי שחז"ל אומרים[10] על אחד מגדולי התורה הגדולים ביותר, שתלמידי החכמים הגדולים ביותר נחשבו לעומת גדולתו בתורה כעשבי השדה בלבד, על התלמיד־חכם הגדול הזה אומרים חז"ל[11] "גסות הרוח שבו טרדתו מן העולם" —

זהו שהבעל־שם־טוב מפרש "זכור ה' מה היה לנו" — זכור ה' מה נהיה מהמ"ה, שבמקום שהמ"ה שבנשמתם של מחדשי חידושי התורה היה צריך להיות מואר ולהאיר, נוסף לכך שחידושי התורה אינם מאירים בזהירות והידור של יראת שמים ובהנהגה של מידות טובות, הם גם עיוורים כלפי עצמם, כמאמר[12] "כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו":

את הנגעים האישיים — לא זו בלבד שעושים את עצמם כלא רואים אותם, אלא אכן לא רואים אותם, כי האהבה העצמית והיוקר העצמי שהאדם אוהב את עצמו ויקר בעיני עצמו, מכשירים ומטהרים את כל הנגעים. כפי שאנו שומעים לעיתים קרובות מאנשים גדולי התורה המהפכים בזכות עצמם בדברי שטות של אהבת ויוקר עצמם, כך שזו חרפה אפילו לפשוט שבפשוטים, והם כה עיוורים מלראות את החסרונות האישיים.

על הזולת הם מקפידים מאוד, כך שחסרון קטן ביותר, הן בידיעת התורה והן במידות הוא גדול מאוד אצלם, אך את החסרונות האישיים הם אינם רואים.

באמת, החסרון הקטן ביותר אצל בן־תורה בכלל, ואצל גדול בתורה בפרט, הוא הרבה יותר גרוע מהחסרון הגדול ביותר אצל אדם רגיל ופשוט[13]. כמו, למשל, כתם על בגד משי הוא נזק יותר גדול מאשר כתם על בגד רגיל.

אמת, החסרון הקטן ביותר אצל בן תורה בכלל ואצל גדול בתורה בפרט[14], מלבד הנזק האישי של בעל החסרון עצמו, זהו גרם־נזק לרבים והוא, חס־ושלום, בכלל המחטיא את הרבים. בן־תורה בכלל וגדול בתורה בפרט נושאים אחריות גדולה לא רק לעצמם, אלא גם לרבים הצריכים ללמוד מבן תורה בכלל ומגדול בתורה בפרט.

זהו שהבעל־שם־טוב מפרש:

"הביטה" — הסתכל — "וראה" — ועשה אותנו רואים, הסר מאיתנו את העיוורון, שנראה בעצמנו — "את חרפתנו", את הבושה שהחסרונות גורמים לבני וגדולי התורה שאינם עוסקים בעבודה של יראת־שמים ותיקון המידות על־ידי דרכי החסידות.

בפירוש השני של הפסוק "זכור ה' מה היה לנו", מבאר הבעל־שם־טוב את ההתעלות הגדולה של המ"ה שבנשמה שנעשית אצל היהודי הפשוט שבפשוטים, על־ידי מסירות נפש על המידה הטובה של אהבת ישראל.

באחת התורות אומר הבעל־שם־טוב לחבריא קדישא, שעל־ידי העבודה של מסירות־נפש על אהבת ישראל זוכים לגילוי המ"ה שבנשמה, יותר מאשר על־ידי העבודה של ההשגה העמוקה ביותר באלקות.

הבעל־שם־טוב מוביל את החבריא קדישא לישוב

---

6) קורח טז, יא.
7) פרקי אבות פרק א, משנה יב.
8) בשלח טז, ז-ח.
9) קהלת ח, א.
10) סנהדרין קב, ע"א.
11) שם קא, ע"ב.
12) נגעים פרק ב משנה ה. מאירי על פרקי אבות, פרק א משנה ז. לקוטי שיחות חלק כח, ע' 25 הערה 13.
13) לקוטי תורה, בלק עד, ע"ב.
14) יומא פו ע"א.

יהודי קטן ועני, שהיהודים העניים שבו נתנו את כל מה שהיה להם לפדיון־שבויים של עובר־אורח שלא ידעו מיהו, רק מכוח המידה הטובה של אהבת ישראל.

קיצור. מבאר שרק גוף כשר על־פי תורה הוא כלי ראוי ל"חלק אלקה ממעל", מ"ה שבנשמה. מ"ה הוא ביטול, התמסרות לאלקות, תורה ויהדות. תולעת הגאווה גוזלת את אור חדושי התורה של גדולי התורה, האהבה והיוקר שלהם לעצמם מעוורת, כך שלא רואים את החסרונות האישיים. מבאר שהחסרון הקטן ביותר של בן תורה הוא גדול ונושא אחריות. הבעל־שם־טוב מראה לחבריא קדישא במוחש את אור המ"ה שבנשמה אצל אנשים פשוטים הזוכים לכך על־ידי מסירות־נפש על המידה הטובה של אהבת ישראל.

זכור ד' מה היה לנו

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

א. ישנו מאמר מהבעל שם טוב:

נשמה לומדת תורה מפי הקב"ה במתיבתא דרקיע, והקב"ה שולח את הנשמה לעולם הזה לא רק כדי ללמוד תורה, אלא גם כדי לעשות מה"אני" – "אין". גם מי שהוא באמת "אני" של תורה ומצוות, גם כן צריך לעשות מה"אני" – "אין", איך שהאדם הוא באמת כלום לגבי הפשטות התמימותית של היהודי הפשוט.

ב. בעל ה"הפלאה" לא היה קורא למגיד – הרב המגיד ממזרטיש – "רבי", ואילו שאר התלמידים וכן הרה"ק ר' שמעלקא, כן היו קוראין לו כך.

ג. כ"ק אדמו"ר הזקן אמר: שבע פעמים היו אצלי התגברות הלב על המוח, והפעם – כשהתפלפלנו בחידושי תורה והרה"ק ר' זוסיא מאניפאלי ניגש כו' – היתה אחת מהן, כל כך להטו בענין.

ד. היום, י"ד מנחם אב, מלאו חמשים שנה מהיום בו הורה לי אבי להתחיל לרשום הסיפורים שאני שומע.

באותו זמן היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומד אתי מזמן לזמן ענין מענינים שונים, כמו: פירוש רמב"ן על התורה, חומש עם פירוש הראב"ע, משנה, תניא וכדומה. פעם אירע שלמד אתי ה'זוהר אדמוני' או ה'יפה עינים' משער התפילין שבסידור. הטעם ללימוד ענין זה או אחר – לא ידעתי.

למדתי אז אצל מורי ר' ניסן, שהיה חתנו של לייב מלמד, מחסידי הרבי האמצעי, שחותנו היה ר' בנימין מלמד, מחסידי רבנו הזקן. בדיוק אז נסע מורי ר' ניסן לדוברובנה לחתונת בנו, ולי היה זמן פנוי.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק למד אתי אז המשנה[1]: עשה לך רב וקנה לך חבר, ואמר לי, שבעלי המסורה – שאלה: האם הכוונה לאלה שיודעים מה שבא בקבלה ומסורה? תשובה: כך נראה –

אומרים שאמיתת המעלה של "עשה לך רב" הוא "וקנה לך חבר", "וקנה" – קולמוס – "לך חבר". כך אמר כ"ק אדמו"ר הזקן לנכדו כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כשהיה בן שמונה שנים כשהתחיל לרשום ענינים בנגלה וחסידות. כשמלאו לו תשע שנים כבר כתב הנחות על הדרושים ששמע מסבו כ"ק אדמו"ר הזקן. כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר, שהכתב מאותו זמן הוא כבר כשל זקן ורגיל בכתיבה.

פעם שמענו מכ"ק אאמו"ר הרה"ק בשם כ"ק אדמו"ר הזקן, וקנה – קולמוס – לך חבר. וכ"ק אאמו"ר הרה"ק הסביר שהכוונה היא לקולמוס הלב, והפירוש הוא, שכל דבר שלומדים – יחוו אותו.

ה. כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אהב לתת חשבון ומספר על כל דבר –

– פעם אמר מספר הפעמים שמכים על החזה כשאומרים "על חטא" ביום כיפור, ומכך התברר אם גם כשאומרים סלח לנו, מחל לנו וכו' צריכים להכות על החזה –.

ואמר פעם כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, בחישוב מספר גליונות הנייר שאביו אדמו"ר ה"צמח צדק" כתב במשך כל ימי חייו, יוצא שבכל יום מכל משך ימי חייו מאז היותו בן שמונה שנים עד ליום הסתלקותו – כולל ימי שבתות וחגים – היה צריך לכתוב שלשה וחצי גליונות.

ו. הרה"ק ר' לוי יצחק חתנו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" היה מהיר בחשבון, והיה אומר שאין זה בערך כלל לגבי מהירות החשבון של חותנו ה"צמח צדק", ובקשר לכך סיפר:

---

1) אבות א, ו. אדר"נ ח, א. כב, א.

ר' יאסעלע בן המגיד היה שוד"ר ל"מעמד". כפי המנהג באותם זמנים, היה השוד"ר מביא אותן מטבעות עצמן שהתורמים היו נותנים עבור "מעמד", השוד"ר היה מנכה מהן להוצאות הדרך. אצל ר' יאסעלע השוד"ר היתה תיבה, בה הונחו המטבעות, של נייר, של כסף ושל נחושת, ולידה היתה מונחת רשימת הנותנים, פלוני נתן כך וכך וכו'.

פעם אחת כשבא ר' יאסעלע בן המגיד לליובאוויטש והביא כספי ה"מעמד" עם הרשימות, מסר ה"צמח צדק" את הרשימות לחתנו הר' לוי יצחק לעשות את החשבון. הר' לוי יצחק רצה להראות ל"צמח צדק" כיצד עורך ר' יאסעלע את החשבונות, נכנס לחדרו של ה"צמח צדק" והחל לקרוא מהרשימות, פלוני נתן פיאטאק[2], פלוני נתן חצי פיאטאק וכו'. כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" ניגב אז את ידיו במגבת באמרו ברכת אשר יצר, ובשעת מעשה רמז לחתנו הר' לוי יצחק: נו, נו – בכוונו שימשיך בקריאת הרשימות – כשסיים ה"צמח צדק" ברכת אשר יצר ונגיבת הידים כאשר בינתיים הספיק הר' לוי יצחק לקרוא כחמשה עמודים מהרשימות, אמר ה"צמח צדק", שהסך־הכל הוא סכום זה וזה.

ז. אביו של הרה"ק ר' אהרן מקארלין היה ר' יעקב שמש, חסיד של הבעל שם טוב. הוא היה מהנסתרים. פרנסתו היתה שהיה מסיק את התנורים בבתי יולדות ומכין ונותן אוכל לילדי הבית.

האימרה ב"תורה אור"[3] "אהרן אותיות נראה" היא ממאמר הבעל שם טוב אל ר' יעקב שמש. הבעל שם טוב אמר על ר' יעקב שמש, שהוא רואה אלקות במוחש. מ"נראה" כזה צומח "אהרן". היה זה זמן רב לפני לידת ר' אהרן מקארלין.

ר"ד מנחם אב

2) שם מטבע רוסית.

3) פב, סע"ב. וראה לקוטי תורה במדבר ל, א. זהר ח"ג קג, א. ובמק"מ ובהרמ"ז שם. ראה ספר המאמרים תש"א ע' 152. ובספר הערכים־חב"ד ב. ע' ע הערה 168 ובמילואים שם ע' תרכט.

אגרות קודש

[כ"ה אייר תרצ"ג]

מאז בואי הביתה צלחה הנני מושפע מאותם הרגשות הנעימים אשר השפיע עלי ההתועדות עם כבוד ידידי בברלין ובפאריז. ומזמן לזמן הנני מהרהר באותם הדברים, - דברי נועם תורת ודרכי החסידות - ארום חסידות כסגנון ש"ב ידידי - אשר דברנו בכל פעם התראותינו, ומפעם לפעם מתגבר אצלי אותו הרעיון דבר פרסום רעיונות החסידות - אוצרות הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - בין אנשי מדע.

העבודה היום־יומית - קריאת מכתבי מרי־נפש השופכים שיחם לפני והפונים אלי בבקשת עזרה חמרית ורוחנית, וחבילות של שאלות שונות הדורשות מח וכח לפתרונן - מפריעה אותי להמסר כולי אל העבודה הנעימה לי ביותר, היא עבודת הכרם באילנא דחיי תורת החסידות אשר הנחילונו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בכל בוקר הנני חושב אשר בזה היום אקח לי מועד להעריך דברי לידידי ש"ב מתוך הרחבה, וכה עברו כמה שבועות ולא יכולתי למלאות תשוקתי עד היום.

תורת החסידות - כתורת הנגלה יש בה מקרא משנה הלכה ואגדה, אשר כל אחד מהם הוא תורה שלמה מלאה אור וזיו שכל אלקי ומחי' נפשות רבות.

הנני שומע ת"ל פ"ש מאתו ע"י בנותי וחתני יחיו, ונעימה לי במאד ההתקרבות, וזה לא כבר כתבו לי ברגשי שמחה והתפעלות מנועם הנאום אשר נאם לזכר החכם הנודע המנוח מר קאהן ז"ל, ואשר עשה רושם נעלה על כל השומעים, ושמחתי על זה ואברכהו כי יצליח לו השי"ת בגו"ר.

אתענין במאד לדעת האם קבל מענה על מכתבו אשר כתב, כפי אשר דברנו בברלין, ומה מצב הענין ותוצאותיו, ואם כבר בא לידי החלטה טובה ע"ד ההצעות השונות אשר הציעו לו, והשי"ת ימלא משאלות לבבו לטובה ולברכה.

ואשובה לנושא דבורי עם כבוד ידידי פעמים ושלש על אודות חובת כל חסיד לעשות בעד החסידות, ומה גם למי שהוא מגזע משפחת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק', אשר היא חובה כפולה ומשולשת המביאה ברכת כל טוב לעצמו ולזולתו.

טרם נסעי לברלין (בחורף העבר) ערכתי מאמר נקוב בשם "החובה והיכולת לעשות בעד החסידות", בו מבואר 1) חובתם של החסידים לעשות בעד החסידות, 2) ואשר רגש החסידות בא בירושה 3) מעלת הרגש על ההבנה, ובא בירושה, ואשר על כן הנה גם אלו שמגזע החסידים מוצאם, יכולים המה לעשות בעד החסידות.

ברירא מילתא אשר בלא קיום מצות מעשיות א"א להבין דברי חסידות, ז.א. אשר החסידות אינה נקלטת אלא בכלי של שומרי תורה ומצוה, ואלו אשר ר"ל אינם מניחים תפילין, אינם שומרים את השבת ואינם נזהרים באכילתן כו', אינם כלים אל החסידות.

אמרז"ל המאור שבה - בתורה - מחזירו למוטב, ובזה יש יתרון לפנימי' התורה על גליא שבתורה, דגליא שבתורה היא הלכה פסוקה הבאה מנועם שכל מופלא, שכל אלקי, וחסידות היא אור מבהיק, הדברים דברי אלקים חיים כשיוצאים מלב ער, בוקעים את לב השומע כאשר יבקע הגרזן את העץ לרסיסים, ומעוררו ברגשי תשובה, חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא.

המבוא לחסידות - דער ארום פון חסידות - הוא שכל צח ומצוחצח משובץ במשבצות רגש, המביא לידי כוסף ותשוקה להחלץ מן המועקה של החיים החולניים, כמאמר העולם אַרויס רייסען זיך פון די ערדיגע האָליאַבליעס און פון דעם וואָכענדיגען לעבען.

ועוד יותר כי היא - תורת החסידות - מביאה את האדם לאכול חולין על טהרת הקדש, כל חיי האדם מכונה בשם אכילה: לימוד התורה והמדע נקרא אכילה כמאמר לכו לחמו בלחמי, חיי המשפחה נקרא אכילה כי אם הלחם כו' וכל עמל האדם בפרנסה ורכישת רכוש נק' אכילה כאמור כל עמל האדם לפיהו.

ז. א. כי החסידות מאירה אור בחיי האדם, אשר גם חייו היומיים יהיו טהורים, זכים ובהירים, ומארחות חיים היומיים הוא בא לידי הכרה בהשגחה פרטית, ובכל פנות שהוא פונה הנה הוי' נצב עליו ורואה אלקות במוחש, עד שרואה בעיני בשר ממש כי הטבע עצמה היא למעלה מהטבע, כלומר אותו הסגנון המורגל בפי בעלי חומר "שזהו טבע", "דאס איז נאטור" הוא מהות בדוי, הנברא בסיבת העדר ההבנה, כי ההבנה מביאה לידי הכרה גמורה אשר טבע זו עצמה היא למעלה מהטבע.

שכל האנושי דנפש הטבעי מסכים ומחליט כי הבריאה היא יש מאין, וכל התעסקותו הוא בידיעת טבע כל דבר, לדעת ענינו הפרטיים בהרכבה והפרדה בתועלת והפסד וכדומה, אשר כ"ז הוא ההכנה והחקירה בגוף היש אחרי המצאו, אבל בעצם ענין המצאת הדבר מאין ליש אינו חוקר כלל.

והשכל האמיתי דנפש המשכלת, שהוא נפש האלקי', הנה עיקר התעסקותו הוא בהאין האלקי המהוה את היש והמקיימו בהוי' תמידית, אשר מהות מושכל זה הוא נטוע ומושרש בנפש בהנחה עצמית, אָפּ געלייגט און אָפּגיפּרעסט אין נפש. דהנחה זו יסודה בראיית מהות אלקות שבנשמה להיותה חלק אלקה ממעל, ובהתלבשותה בגוף, הנה הנחה זו מתבארת בלבושי השכל דנפש האלקית שהיא תורת החסידות מחקר אלקי המלובש בהבנות מוחשיים הנראים גם לעיני בשר.

והבכן היוצא מזה הוא: ההנחה היא שאלקות הוא הכל, אלקות איז אלץ, וההסבר הבא מכל עניני מוחש הוא שהכל הוא אלקות, אז אלץ איז אלקות, ועם כי הא בהא תליא דכשאלקות הוא הכל, הרי הכל הוא אלקות. אך ההפרש הוא דזה מה שהאלקות הוא הכל, הנה זהו אמת הגמור מה שהנשמה רואה בראי' מוחשית בהיותה למעלה קודם ירידתה למטה להתלבש בגוף, וזה שהכל הוא אלקות הוא הבנת שכל האנושי הבא ע"פ מופתים מוחשים גם לעיני בשר.

עומק תוכן ההבדל בין הא דאלקות הוא הכל להא דהכל הוא אלקות, הוא בהתוצאות, כי ההנחה שבנשמה עם כי פועלת השפעתה על מהלך רוח האדם אבל באה בתנועה של אור מקיף, דאור מקיף אף שהוא משפיע ופועל, ומ"מ יכול להיות בו דבר והיפוכו.

וכמו ענין האמונה דכל ישראל מאמינים בני מאמינים בהוי', כי הוא ית' בורא יחיד משגיח בהשגחה פרטי' ומהוה מאין ליש כו' וכו', ומ"מ הנה בשעה זו עצמה יכול לעשות דבר מנגד לגמרי, ועוד יותר כי לפעמים מבקש האדם מאת השי"ת כי יעזרהו באיזה דבר והדבר ההוא הוא נגד רצון הוי', וכמארז"ל גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא, הגנב מאמין בה' שהוא זן ומפרנס אותו, ומבקש שיצליח לו השי"ת בגניבתו.

ונת' ענין זה במאמר דעו כי הוי' הוא האלקים, בקונט' כ"ב תרצ"ג, בביאור מארז"ל, סנהדרין ד"ו ע"ב, גזל סאה של חטים וטחנה אפאה והפריש ממנה חלה כו'.

וטעם הדבר להיות אמונה היא אור מקיף, ובאור מקיף יכול להיות דבר והיפוכו, אבל לא כן הוא באור פנימי דתורת החסידות הבנוי' על שכל אלקי, ומראה לדעת בביאורים והסברים שכלים כי הכל הוא אלקות, הנה השפעתו הוא בענין של פועל טוב.

והנה הנחה זו שאלקות הוא הכל, ישנה בכל אדם, רק

שמתכסית באבק הטרדות היום יומיים, והטרדות הללו הנה לבד זאת שמביאים את האדם לידי הגברת צרכי החומר על צרכי הצורה, הנה עוד זאת משפילים ומקטינים את כללות מהות האדם וכאילו מגרשים אותו מלהסתפח בנחלת השכל והמדע, ולהסתפק בשכלים פעוטים.

כל דבר שכל ומדע יש לו המבוא הוא הבית־יד, אף שהבית־יד אינו מעצמו ומהותו של הכלי, אבל מ״מ הנה בו ועל ידו אוחזים הכלי ההוא. המבוא של החסידות - דער ארום פון חסידות - הוא המטהר את האויר ומכשיר את האדם לצאת ממסגרות הברזל של חיי חול ולהתבונן במצבו. ואז מתעורר רוח החיים שבקרבו, היא נשמת קל שדי בחלק אלקה ממעל אשר תחייהו והולך ומתקרב לאור כי טוב. ולזאת היא תעודתינו בחיים להחיות את עצמינו ולגמול חסד עם כל אשר נוכל, לקרבו בטל תחי׳ טלא דבדולחא היא תורת החסידות.

והנה זה שנה שני׳, אשר בעזרת תמיכתו של ידידי הגביר היקר באנשים, ענף עץ אבות חסידים בעל מדות תרומיות ר׳ אלי׳ שי׳ מערקין, שלחתי את אחד מתלמידי ישיבת תו״ת דליובאוויטש הרב וו״ח אי״א מוה״ר שמעון ארי׳ שי׳ גרינבערג לפאריז, בתור משפיע דא״ח, כנהוג במדינתנו בתוככי אנ״ש שי׳ בימי קדם.

הופעתו של התלמיד הרב גרינבערג שי׳ השפיעה ת״ל לטוב על קהל עדת אנ״ש שי׳ שבפאריז יע״א, וקבעו זמני לימוד חסידות ברבים בהבתי כנסיות של אנ״ש שי׳, ולרגלי ביאתו התעוררו בהתעוררות טובה גם כמה מבעלי מדע אשר חפצו לדעת איכותה ומהותה של החסידות, ונהנו מנאומיו וביאוריו של הרב גרינבערג שי׳.

אמנם באשר חסר להם המבוא של חסידות, הנה בעת הראשונה לא מצאו עוד אותו המבוקש שאלי׳ קיוו, ואז התעורר המשכיל הנודע, בר אבוהן ובר אוריין, ענף אילנא רברבי בכרם החסידות, המנוח ר׳ הלל בהחסיד הנודע לשם תהלה ר׳ ש״ז ז״ל זלאטאפאלסקי להגביל זמני נאומים אשר נאם על דבר החסידות, אשר נאומיו אלה היו כמבוא אל מאמרי החסידות אשר חזר הרב גרינבערג בקרב הבעלי מדע העולמים - די ועלטליכע ויסענשטפטליכע - ויהי הדבר לענג נפש לכולם יחדיו.

והנה כאשר קרה האסון הנורא עם המנוח ר׳ הלל ז״ל, הנה מלבד אשר נאבד מצביא בעל כח אדיר, הנה חסר אותו החלק בהמבוא של החסידות שהי׳ מאפשר להם הכניסה לטרקלין.

וכאשר ההשגחה העליונה הביאה את כבוד ש״ב ידידי להצלחה בפאריז, אמרתי כי עתה עת לעשות להחזיר עטרת תפארת ועידת בעלי מדע המשתוקקים לדעת תורתה של חסידות.

והנני בזה לבקש את כבוד ש״ב היקר והחביב אשר יואיל נא לעמוד בראש אגודה זו, ולהשתמש בכשרונותיו המצויינים אשר חוננו השי״ת - יברכהו השם - למלאות את תעודתו בתור גזע משפחתנו אשר זכות אבות מסייעים, ולא אפונה כי לרגלי עדינת לבבו ימצא ענג רב למלאות תשוקת הכוספים לדבר ד׳, ואני תפלה כי יקוים היעוד ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים.

בימים אלו הזדמן לי להשיג אחד מספריו ״דרכים חדשות לחינוך הסוציאלי״ (דפוס ציון), ואני מחכה להבטחת כבוד ש״ב ידידי לשלוח לי כל ספריו אשר נדפסו.

ומדי דברי הנני לבקש את כבוד ש״ב ידידי להשתדל אצל מכיריו ומיודעיו הסופרים המפורסמים אשר יואילו לשלוח לי ספריהם, כמו מר האראדעצקי דובנאוו - לשלם כבד לפני.

ואשאר לחכות לשמוע מנועם שלומו הטוב, ובטח לא ימשוך תשובתו כי אתענין לדעת משלומו הטוב.

והנני ידידו ש״ב.

אג״ק מוהריי״צ כרך יז

הפדייה דבחינת ציון היא על־ידי המשפט.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

הפדייה דבחינת ושביה היא על־ידי הצדקה.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

ב״ה, מוצאי ת״ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון
ולשמחה ולמועדים טובים,
יום רביעי פ׳ פנים בפנים דבר הוי׳ עמכם,
שנת ה׳תשד״מ. ברוקלין, נ.י.
תלמידים השלוחים-ישיבה גדולה קזבלנקה
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

המכ׳ והמצו״ב והערות התמימים ואנ״ש נתקבלו ות״ח.

ע״פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה **דוקא** במוצאי ט״ב,

ומפורש הטעם בכ״מ, כי בשו״ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש כמותה, וגם כי במנחת ט״ב נולד המשיח,

הרי הזמ״ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל ענייני תשובה והתומ״צ, שהן המבטלות סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל המסובב – הגלות ו) הן נגאלין.

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצותי׳,

התועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט״ב ועכ״פ: בחמשה עשר באב, ובשבת ״שלו״ שלאחריו, ובשבת שלאחרי׳ שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.

ובשלש פעמים הוי חזקה – חזקת תורה ומצוותי׳ ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהנ״ל,

והרי כ״ז גם ימהר ויחיש שבקרוב ממש יקויימו
היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלינן מינייהו
לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו
(אהבת ישראל) וידעו כי אתה שמך הוי׳ לבדך עליון
על כל הארץ,
בגאולה האמתית והשלימה ע״י משיח צדקנו

מ. שניאורסאהן.

נ.ב. הש״ק שלאחרי ט״ו במנ״א – הוא כ״ף במנ״א, יום היא״צ וההילולא של אאמו״ר לוי יצחק בן הרב אא״ז ברוך שניאור ז״ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש **וכו׳** – ללמוד בההתועדות מתורתו, ולנדב ביומא דין לז״נ,

שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בנ״י ״מאחורי מסך הברזל״, ועי״ז הי׳ חבוש בבית האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ״כ,

זכותו יגן עלינו ועכ״י – שליט״א.

פרק ד הלכה א

אֲבָל הָיְתָה בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בְּמַעֲרָבוֹ, וְעָלֶיהָ הָיָה הָאָרוֹן מֻנָּח, וּלְפָנָיו צִנְצֶנֶת הַמָּן וּמַטֵּה אַהֲרֹן. וּבְעֵת שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת, וְיָדַע שֶׁסּוֹפוֹ לֵחָרֵב, בָּנָה מָקוֹם לְגֻנְזוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמַטָּה, בְּמַטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וַעֲקַלְקַלּוֹת; וְיֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ צִוָּה, וְגָנְזוּ אוֹתָן בַּמָּקוֹם שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה': תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף. עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְגוֹ'. וְנִגְנַז עִמּוֹ מַטֵּה אַהֲרֹן וְצִנְצֶנֶת הַמָּן וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; וְכָל אֵלּוּ לֹא חָזְרוּ בְּבַיִת שֵׁנִי. וְאַף אוּרִים וְתֻמִּים שֶׁהָיוּ בְּבַיִת שֵׁנִי - לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּ[לְ]תֻמִּים"; וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁלִים בָּהֶן שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיה מְחַסֵּר בְּגָדִים.

נקודות משיחות קודש

בנוגע לדברי הרמב"ם על גניזת ארון הברית צריך להבין: למאי נפקא־מינה להלכה כל אריכות וסיפור הדברים, היכן ועל־ידי מי נגנז הארון? והרי דברי הרמב"ם בספרו "יד החזקה" אמורים רק לענינים הנוגעים להלכה. יתירה מזו: עניין זה (איך והיכן נגנז הארון) "במחלוקת שנוי" (יומא נג, ע"ב), ואם כן לשם מה מכריע הרמב"ם כדברי האחד, מאחר שלכאורה אין עניין זה נוגע לדינא?

גם צריך להבין: מפשטות לשון הרמב"ם משמע ששלמה בנה את ה"מקום" בבית המקדש מדעת עצמו (לפי "שידע שסופו ליחרב"). ותמוה: הרי כל חלקי ופרטי הבית ניבנו על־פי ציווי ד' - "הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל" - ואם כן איך בנה שלמה "מקום" בבית המקדש מדעת עצמו?

יש להקדים דיוק בדברי הרמב"ם: הרי הרמב"ם מפרט בפרקים ב' וג' של הל' בית הבחירה את צורת כלי המקדש, ואילו בפרק ד' את צורת הבית. לפי זה צריך ביאור: הרי הארון שייך לכאורה לכלי המקדש, ומדוע עניין גניזת הארון מופיע בפרק העוסק בצורת הבית? מזה משמע שהארון העומד בקדש הקדשים הוא (לדעת הרמב"ם) פרט בצורת הבית, והוא אינו רק כלי שמצוי בקדש הקדשים, אלא הוא חלק מבנין קדש הקדשים עצמו. זאת כיוון שהארון עושה את בית המקדש לבית לד', כמו שנאמר "ונועדתי לך שם".

אלא שעל פי זה מתעוררת תמיהה גדולה: בבית שני, בו לא היה הארון במקומו, לא היה קודש הקדשים בשלימותו שהרי היה חסר אחד הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"?! כדי להסיר תמיהה זו מביא הרמב"ם את כל האריכות לגבי גניזת הארון, שלפי זה יובן שאף בבית שני לא היה חסר בבניין הבית.

ביאור העניין: מלכתחילה נקבע בבנין הבית שלארון יהיו שני מקומות בבית המקדש: א) מקום גלוי, על אבן השתיה. ב) מקום לגונזו "למטה" מקודש הקדשים - ואף מקום זה הוא לכתחילה חלק ממבנה הבית. וזהו פירוש דברי הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה ... וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום": לא ששלמה בנה את המקום מדעת עצמו ח"ו, אלא שבעת בניינו היה צריך לדעת שיחרב ונצטווה ובנה בו את מקום הגניזה. ממילא הוא קידשו בתור מקום לארון, וממילא הוא חלק מקודש הקדשים.

גניזת הארון לא היתה בזמן החורבן, אלא בשעה שבית המקדש לא היה בסכנה כלל - כידוע תוקף ישראל בזמן יאשיהו. יתירה מזו: ההכנסה היתה מעין הכנסת הארון לקדש הקדשים על־ידי שלמה. לכן מדייק הכתוב "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה וגו'", שאין זו פעולה של סילוק ונטילת הארון ממקומו, אלא אדרבא זהו עניין של נתינה בבית.

על־פי זה יתווסף עומק בהקישור בין ג' בתי המקדש: אין זה שישנם ג' בתי מקדש נפרדים, אלא בעיקר הם בית אחד. כבר בבניינו של הבית הראשון נקבע עניין שהוא לשעתו ולעתיד לבא. מקום הארון הוא ה"עצם" של בית המקדש, שבו לא שייך שום חורבן והפסד, וממנו נבנה המקדש השני והשלישי.

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ב לפר' תרומה)

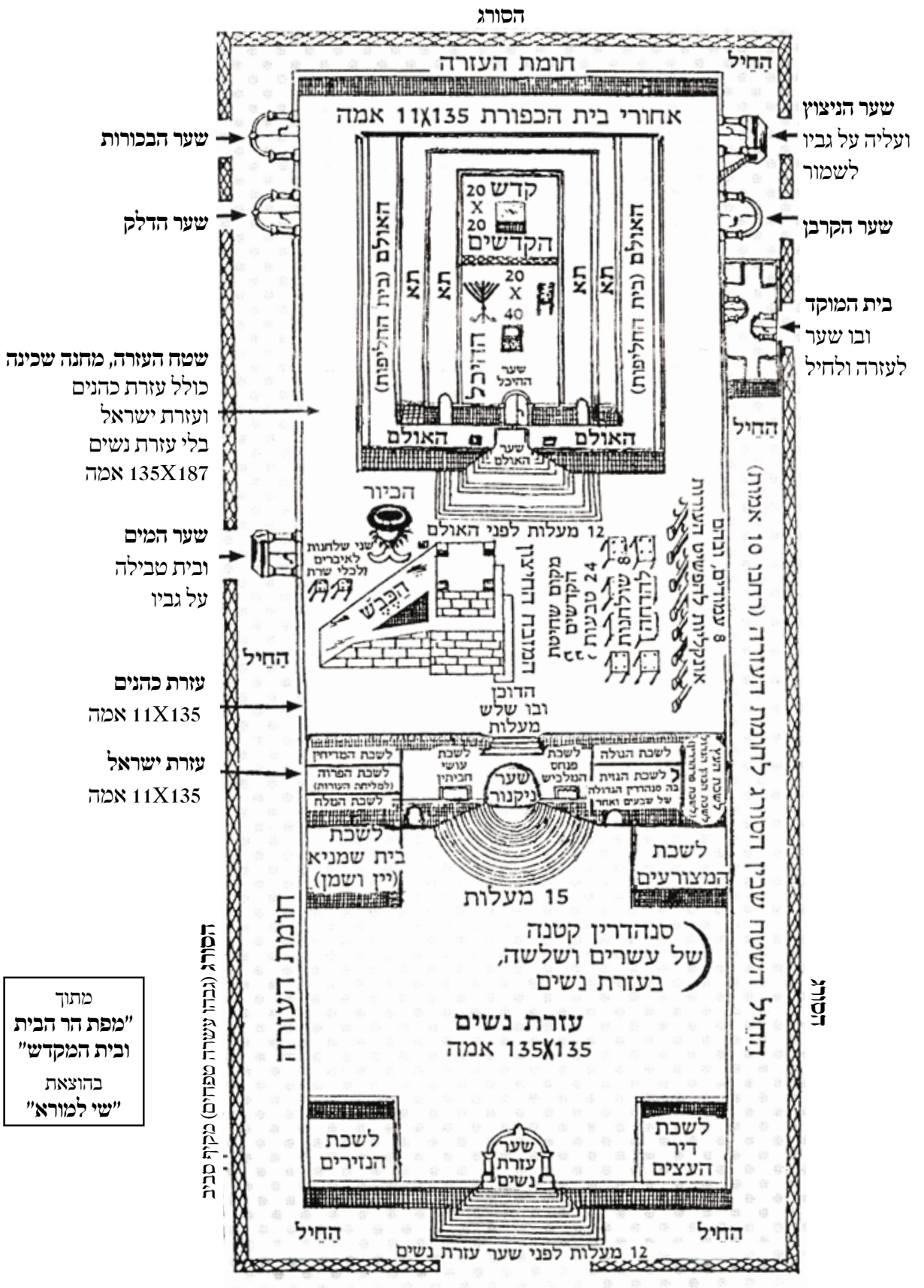

מתוך
"מפת הר הבית ובית המקדש"
בהוצאת
"שי למורא"

פרשת דברים

א א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מ֣וֹל סוּף
בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב:
ב אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ
בַּרְנֵעַ: ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: (לו) ד אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ
אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת
עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי:
ה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר
אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר
אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה:
ז פְּנוּ | וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־
שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם
אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־
פְּרָת: (ישראל) ח רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ
וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם
אַחֲרֵיהֶם: ט וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר
לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם: י יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
לָרֹב: * יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 42)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

רַז"ל אָמְרוּ שֶׁאֵת הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי הַגְּבוּרָה", וְסֵפֶר דְּבָרִים "מִפִּי עַצְמוֹ". פֵּרוּשׁ: מִפִּי הַגְּבוּרָה – ה' שָׂם אֶת דְּבָרָיו בְּפִיו וְהוּא הֶעְתִּיק אוֹתָן בִּכְתָב, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הִתְעָרְבָה דַּעְתּוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּמִסִּירַת הַדְּבָרִים. מִפִּי עַצְמוֹ – דִּבְרֵי ה' נִתְלַבְּשׁוּ בְּדַעְתּוֹ, הוּא דִּבֵּר מֵעַצְמוֹ אֶת דִּבְרֵי ה' שֶׁהִשִּׂיג בְּדַעְתּוֹ, וְלָכֵן מְסָרָם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ "מִפִּי עַצְמוֹ".

שני יב אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם
וְרִיבְכֶם: יג הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים
וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם: יד וַתַּעֲנוּ
אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:
טו וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים
וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים
וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים
לְשִׁבְטֵיכֶם: טז וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא
לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־
אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: יז לֹא־תַכִּירוּ פָנִים
בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־
אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר
יִקָּשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: יח וָאֲצַוֶּה
אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תַּעֲשׂוּן: יט וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר
הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר
הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא
עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ: כ וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: כא רְאֵה
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא
וְאַל־תֵּחָת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 209)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הַיְינוּ שֶׁדִּבֵּר ה' נִתְלַבֵּשׁ בִּשְׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַדּוּעַ תָּלָה מֹשֶׁה בְּפָרָשָׁתֵנוּ אֶת מְנוּי הַשּׁוֹפְטִים בְּעַצְמוֹ, לֹא בְּיִתְרוֹ, שֶׁכֵּן גַּם מִצַּד בְּחִינַת מֹשֶׁה נִרְגָּשׁ שֶׁצְּרִיכִים שׁוֹפְטִים.

שלישי כב וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה
אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ
אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת
הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן: כג וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר
וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד
לַשָּׁבֶט: כד וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל
אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ: כה וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה

---

* יש המפסיקים לראשון כאן, כדי שלא להתחיל לשני בפסוק "איכה" (ספר המנהגים ע' 31).

הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: כו וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כו וַתֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: כח אָנָה | אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם: כט וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם: ל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: לא וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: לב וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לג הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ | לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם: לד וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר: לה אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם: לו זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה: לז גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְלֵכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם: לח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 250)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הַיְינוּ שֶׁדִּבֵּר ה' נִתְלַבֵּשׁ בְּשִׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל שֶׁ"אֲפִילּוּ מַאן דְּלָא דָּרִישׁ סְמוּכִים, בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה דָּרִישׁ", וְכָתְבוּ רִאשׁוֹנִים, "דְּכָל הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה נֶאֶמְרָה וְאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁסִּדֵּר מִשְׁנֶה תּוֹרָה פָּרָשָׁה אַחַר פָּרָשָׁה, לֹא סִדֵּר אֶלָּא לְהִדָּרֵשׁ". כִּי בְּסֵפֶר דְּבָרִים הִשִּׂיג מֹשֶׁה אֶת סֵדֶר הַדְּבָרִים בְּשִׂכְלוֹ, וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁסִּדֵּר הַפָּרָשִׁיּוֹת מוּבָן וּמֻשָּׂג.

רביעי לט וְעַתָּה דְּעוּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד: מ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וְלִבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים: מא אָז הִבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ: מב לָנוּס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי: מג אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרֻאוּבֵנִי וְאֶת־רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי: מד וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מה אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם: מו בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַכֹּתָם מִמִּצְרָיִם: מז וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ: מח מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת נַחַל אַרְנֹן וְעַד הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן: מט וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יָם הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה: א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם: ב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב: ג לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹּה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים: ד פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יְרֵאתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא עֲלִיתֶם בָּהָר לֵאמֹר: ו אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ז לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ח לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: ט לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: י וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: יא לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: יב שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יג שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: יד וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ: טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת: טז כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יז לֹא תִרְצָח וְלֹא תִנְאָף וְלֹא תִגְנֹב וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא: יח וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: יט אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהָלְכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי: כ וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם: כא וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבֹדוֹ וְאֶת־גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי יְדַבֵּר יְהוָה אֶת־הָאָדָם וָחָי: כב וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יֹסְפִים אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ: כג כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי: כד קְרַב אַתָּה וּשְׁמַע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ: כה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ: כו מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם: כז לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם: כח וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֶת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָהֶם לִירָשָׁהּ: כט וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תָסוּרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל: ל בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם תֵּלֵכוּן לְמַעַן תִּחְיוּן וְטוֹב לָכֶם וְהַאֲרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן: א וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ב לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אָנֹכִי מְצַוְּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ: ג וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד: ה וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: ו וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: ז וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: ח וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: ט וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: י וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לְךָ עָרִים גְּדֹלוֹת וְטֹבוֹת אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ: יא וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב אֲשֶׁר לֹא מִלֵּאתָ וּבֹרוֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: יג אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ: יד לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם: טו כִּי אֵל קַנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ פֶּן־יֶחֱרֶה אַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: טז לֹא תְנַסּוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֻהוּ בְּמַסָּה: יז שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ: יח וְהַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ: יט לְהַדֹּף כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: כ כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם: כא וְאָמַרְתָּ לִבְנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה: כב וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתֹת וּמֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: כג וְאֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ: כד וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה: כה וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ: א כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפָּנֶיךָ הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמְּךָ: ב וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים אוֹתָם לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם: ג וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ: ד כִּי יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר: ה כִּי אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּן וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וַאֲשֵׁרָיו תְּגַדָּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ: ו כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ז לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים: ח כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם: ט וְיָדַעְתָּ כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר: י וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יְאַחֵר אֶל־שֹׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יְשַׁלֶּם־לוֹ: יא וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: יב וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת־הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: יג וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: יד בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: טו וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ: טז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא־תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: יז כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם: יח לֹא תִירָא מֵהֶם זָכוֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם: יט הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרוֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם: כ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד אֹבַד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ: כא לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: כב וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה: כג וְנָתַן אֹתָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם: כד וְנָתַן מְלָכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם: כה פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן־תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: כו וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא: א כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם: ב וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: ג וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה הָאָדָם: ד שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ה וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ: ו וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר: ח אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ: ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: י וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: יא הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם: יב פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טוֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ: יג וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה: יד וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה | אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר: ח וַנַּעֲבֹר מֵאֶת אַחֵינוּ בְנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַנִּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר יְרֻשָּׁה: י הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים: יא רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כָּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים: יב וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָהֶם: יג עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זֶרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד: יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ | מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: טו וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם: טז וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם: ס יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יח אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר: יט וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה: כ אֶרֶץ־ רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים: כא עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כב כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: כג וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֵם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כד קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה: כה הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ: כו וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר: כז אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול: כח אָכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי: כט כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־ אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: ל וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 18)

שַׁבָּת חֲזוֹן

הרה"ק מִבֶּרְדִּיטְשׁוֹב אָמַר, שֶׁבְּ"שַׁבָּת חֲזוֹן מַרְאִין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הַמַּקְדֵּשׁ דִּלְעָתִיד מֵרָחוֹק" ('חֲזוֹן' מִלְּשׁוֹן מַחֲזֶה). וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַכָּרוּזִים הַשּׁוֹנִים שֶׁמַּכְרִיזִים לְמַעְלָה, שֶׁהַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה שׁוֹמַעַת אוֹתָם, וְזֶה מַשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּגוּף, כְּמַאֲמָר "מַזָּלֵייהוּ חָזֵי". וְאַף כֵּן: ה'מַּזָּל' שֶׁל הַנְּשָׁמָה רוֹאֶה אֶת הַמַּקְדֵּשׁ, וּרְאִיָּה זוֹ פּוֹעֶלֶת עַל הָאָדָם לְמַטָּה.

שישי לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ: לב וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה: לג וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ כתיב ואת־בנו קרי וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ: לד וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד: לה רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ:

מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר
אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:
רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל
יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
ג א וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־
הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה
אֶדְרֶעִי: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי
בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ
וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן: ג וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ
גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ
עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד: ד וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־
עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב
מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן: ה כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת
חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי
הַרְבֵּה מְאֹד: ו וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ
לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים
וְהַטָּף: ז וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ:
ח וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר
חֶרְמוֹן: ט צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי
יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר: י כָּל | עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד
וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג
בַּבָּשָׁן: יא כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר
הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא
בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע
אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ: יב וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן
וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי:
יג וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי

לַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה כֹּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־
הַבָּשָׁן הַהִוא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים: יד יָאִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־גְּבוּל
הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־
הַבָּשָׁן חַוֹּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 612)

שַׁבָּת חֲזוֹן

הרה"ק מִבֶּרְדִּיטְשׁוֹב אָמַר, שֶׁבְּשַׁבָּת חֲזוֹן׳ מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּה נִתְגַּלָּה עַל יָדוֹ דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה לִפְעֹל אֶת הַגְּאֻלָּה, וּכְפִי שֶׁנִּרְמָז גַּם בִּשְׁמוֹ: לֵוִי יִצְחָק – שְׁנֵי הַשֵּׁמוֹת הֵם בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הַגָּלוּת. אֲבָל בִּגְבוּרָה מִתְלַבֵּשׁ חֶסֶד נִסְתָּר, שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶסֶד גָּלוּי, וְכָךְ נַעֲשֶׂה לֵוִי – הִתְחַבְּרוּת עִם הַקָּבָ"ה, וְיִצְחָק – צְחוֹק וְשִׂמְחָה הַבָּאָה מֵ׳אִתְהַפְּכָא חֶשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא׳.

שביעי טו וְלָמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד: טז וְלָרְאוּבֵנִי
וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ
הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:
יז וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה
יָם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה:
יח וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ
חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
בְּנֵי־חָיִל: יט רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי
כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָכֶם: כ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם
וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כא וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת
הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה
יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:
כב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם
לָכֶם: סמס

ק"ה פסוקים, מלכי"ה סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 17)

שַׁבָּת חֲזוֹן

שַׁבָּת זוֹ נִקְרֵאת ״שַׁבָּת חֲזוֹן״ עַל שֵׁם הַתְּחָלַת הַהַפְטָרָה, ״חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ״, שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּמִלֵּי דְּפוּרְעָנוּתָא. לְאִידָךְ, בְּשַׁבָּת זוֹ מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין כָּאן שְׁנֵי דְּבָרִים הֲפָכִיִּים, שֶׁכֵּן בַּחֻרְבָּן עַצְמוֹ ״רוֹאִים״ כְּבָר אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהֲרֵי הַחֻרְבָּן הוּא ״עַל מְנָת לְתַקֵּן״, לַעֲבוֹר מִ״בְּנֵינָא דְּבַר נָשׁ״ לְ״בְּנֵינָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא״; וְנִמְצָא אֲפוֹא, שֶׁהוּא עַצְמוֹ בְּגֶדֶר בִּנְיָן.

מפטיר כִּי עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כא וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 30)

שַׁבָּת חֲזוֹן

בְּשַׁבָּת חֲזוֹן מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְהִנֵּה הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁכְּנֶגֶד יַעֲקֹב, בָּא אַחֲרֵי הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי, שֶׁכְּנֶגֶד אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְאַף שַׁבָּת חֲזוֹן קְשׁוּרָה לְפֶסַח, שֶׁכְּנֶגֶד אַבְרָהָם, וּלְשָׁבוּעוֹת, שֶׁכְּנֶגֶד יִצְחָק. פֶּסַח - הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁלְּפָנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁחָל תָּמִיד בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁבּוֹ חָל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. שָׁבוּעוֹת – הַחַג שֶׁלְּפָנֶיהָ הוּא שָׁבוּעוֹת, וַהֲרֵי הַשְּׁפָעַת כָּל חַג נִמְשֶׁכֶת עַד לַחַג הַבָּא.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת דברים לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ישעיה פרק א

א א חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ͏ִם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה בִּימֵי אַרְבַּעַת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה

עטרת מרים

א חֲזוֹן מַרְאִית הַנְּבוּאָה שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ (אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הָיוּ) אֲשֶׁר חָזָה אוֹ עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה בִּימֵי אַרְבַּעַת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה

שי למורא

א) חֲזוֹן, עִנְיַן רְאִיָּה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **בֶּן אָמוֹץ,** אָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה מְלֹךְ יְהוּדָה אַחִים הָיוּ. **אֲשֶׁר חָזָה,** אֲשֶׁר רָאָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **מַלְכֵי יְהוּדָה,** בִּימֵי הַמְּלָכִים הָאֵלּוּ הָיָה

שי למורא

מִתְנַבֵּא. (וּמְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה הֲרָגוֹ). ב) **שִׁמְעוּ שָׁמַיִם,** שִׁמְעוּ מַה שֶּׁאֲנִי מִתְרַעֵם עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר "שִׁמְעוּ" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, עַל שֵׁם שֶׁשִּׁבְעָה רְקִיעִים הֵם. **וְהַאֲזִינִי,** וְהַטִּי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ. (וְאָמַר יְשַׁעְיָהוּ לְשׁוֹנוֹ בְּהֵפֶךְ מִמַּה שֶּׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם... וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" (דברים לב.א). וְאָמְרוּ רז"ל בָּזֶה כַּמָּה דְּרָשׁוֹת, וְאַחַת מֵהֶן לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה קָרוֹב לַשָּׁמַיִם, לְפִיכָךְ אָמַר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", וּלְפִי שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הָאָרֶץ לְפִיכָךְ אָמַר "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ". אֲבָל יְשַׁעְיָהוּ אָמַר "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם" לְפִי שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הַשָּׁמַיִם, וְאָמַר "וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" לְפִי שֶׁהָיָה קָרוֹב לָאָרֶץ. **כִּי ה' דִּבֵּר,** כְּלוֹמַר, לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר, אֶלָּא דְּבַר ה' בְּפִי וְהוּא שְׁלָחַנִי לוֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁאֹמַר לְהַלָּן. **בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי,** גִּדַּלְתִּי אוֹתָם וְרוֹמַמְתִּים מֵעַל כָּל עַם. (גִּדַּלְתִּים בְּמַתַּן תּוֹרָתִי לָהֶם, וְרוֹמַמְתִּים בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתִי בְּתוֹכָם). **פָּשְׁעוּ בִי,** מָרְדוּ בִּי. ג) **יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ וגו',** הַשּׁוֹר יוֹדֵעַ וּמַכִּיר אֶת בְּעָלָיו אֲשֶׁר קָנָהוּ וּמְתַקְּנוֹ בַּחֲרִישָׁה בַּיּוֹם, וּמֵאַחַר שֶׁהִרְגִּילוֹ בְּכָךְ, הֲרֵי הוּא כְּבָר יוֹדֵעַ בּוֹ וּמַכִּירוֹ וְנִשְׁמָע אֵלָיו. אֲבָל חֲמוֹר אָטוּם הוּא, וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת בְּעָלָיו אֶלָּא אֶת הָאֵבוּס שֶׁהוּא הַמָּקוֹם הַמְיֻחָד לְמַאֲכָלוֹ וְהוֹלֵךְ שָׁמָּה לַהֲנָאָתוֹ. **יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע,** לֹא רָצוּ לָדַעַת אוֹתִי לִהְיוֹת נִשְׁמָעִים לִי. **עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן,** אַף עַל פִּי שֶׁהֵם עַמִּי וַאֲנִי בְּעֶזְרָתָם, עִם כָּל זֶה אֵינָם נוֹתְנִים לֵב לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה. ד) **הוֹי גּוֹי חוֹטֵא,** יֵשׁ לִזְעֹק עַל עַם קָדוֹשׁ שֶׁנֶּהְפַּךְ לִהְיוֹת חוֹטֵא. **עַם כֶּבֶד עָוֹן,** וְעַם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה" (דברים ז.ו), נֶהְפַּךְ לִהְיוֹת עַם כֶּבֶד עָוֹן, שֶׁעֲוֹנוֹתָיו רַבִּים וּכְבֵדִים. **זֶרַע מְרֵעִים,** הֵם הָיוּ "זֶרַע בֵּרֵךְ ה'" (ישעיה סא.ט), וְנֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת רְשָׁעִים. **בָּנִים מַשְׁחִיתִים,** הֵם הָיוּ נִקְרָאִים "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד.א), וְנֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת מַשְׁחִיתִים אֶת דַּרְכָּם. **נִאֲצוּ,** הִרְגִּיזוּ. **נָזֹרוּ אָחוֹר,** פָּרְשׁוּ מֵה' לָלֶכֶת לְאָחוֹר, כְּאָדָם שֶׁמְּמָאֵן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי הַמְדַבֵּר אֵלָיו. ה) **עַל מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה,** עַל אוֹתָהּ עֲבֵרָה בְּעַצְמָהּ שֶׁלְּקִיתֶם עָלֶיהָ, עַל הָעֲבֵרָה הַהִיא בְּעַצְמָהּ תּוֹסִיפוּ עוֹד לַעֲשׂוֹת סָרָה לָסוּר מֵאַחֲרֵי הקב"ה וּבְתוֹסֶפֶת אִסּוּר. וְאֵינְכֶם מִתְבּוֹנְנִים לַחֲשֹׁב הֲלֹא בִּשְׁבִילָהּ לָקִינוּ. **כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל לֵבָב דַּוָּי,** הֲלֹא עַל יְדֵי הַהַכָּאָה נִהְיֶה כָּל הָרֹאשׁ חוֹלֶה, וְכָל הַלֵּב בְּמַכְאוֹב. ו) **אֵין בּוֹ מְתֹם,** אֵין בּוֹ תְּמִימוּת וּשְׁלֵמוּת. **פֶּצַע וגו',** בְּמָקוֹם אֶחָד יֵשׁ פֶּצַע שֶׁהוּא מִמַּכַּת חֶרֶב, וּבְמָקוֹם אַחֵר חַבּוּרָה וכו'. **וּמַכָּה טְרִיָּה,** מַכָּה שֶׁהִיא לַחָה תָּמִיד. **לֹא זֹרוּ,** לֹא יוֹעִיל לָהֶם שׁוּם פִּזּוּר שֶׁל אֲבָקוֹת מְרַפְּאוֹת. כְּלוֹמַר, לֹא נִרְפְּאוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה. **וְלֹא חֻבָּשׁוּ,** וְלֹא שׁוּם תַּחְבּוֹשׁוֹת. **וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן,** וְלֹא רִכּוּךְ עַל יְדֵי שְׁמָנִים. כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ צַד הִרְהוּר תְּשׁוּבָה אֵין בָּהֶם. ז) **אַרְצְכֶם שְׁמָמָה,** לָכֵן תִּהְיֶה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה. **אַדְמַתְכֶם,** פְּרִי אַדְמַתְכֶם. **כְּמַהְפֵּכַת זָרִים,** כְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יָבוֹאוּ אֵלֶיהָ אוֹיְבִים זָרִים וּרְחוֹקִים, שֶׁהֵם מְהַפְּכִים וּמַחֲרִיבִים אֶת הַכֹּל. ח) **כְּסֻכָּה בְכָרֶם,** כְּמוֹ סֻכָּה שֶׁעוֹשִׂים בְּכֶרֶם לְשָׁמְרוֹ עַד עֵת הַבָּצִיר, וְאַחַר הַבָּצִיר מַנִּיחִים אוֹתָהּ רֵיקָנִית. **כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה,** כְּמוֹ מַחֲסֶה שֶׁעוֹשִׂים לְלִינַת הַשּׁוֹמֵר בִּשְׂדֵה הַקִּשּׁוּאִים, כִּי אֶת הַקִּשּׁוּאִים שׁוֹמְרִים בְּעִקָּר בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים וְלֹא מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת כִּי קָשִׁים הֵם לַאֲכִילַת הָעוֹפוֹת. אֲבָל הַכֶּרֶם שׁוֹמְרִים גַּם בַּיּוֹם מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת. **כְּעִיר נְצוּרָה,**

עטרת מרים

אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ב שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי: ג יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן: ד הוֹי | גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר: ה עַל־מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָּי: ו מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן: ז אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים: ח וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה

נִיבָּא עַד שֶׁעָמַד מְנַשֶּׁה וַהֲרָגוֹ: ב **שִׁמְעוּ שָׁמַיִם** מַה שֶּׁאֲנִי מִתְרַעֵם עַל יִשְׂרָאֵל **וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר** וְלֹא מֵאֵלַי אֲנִי אוֹמֵר **בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי** עַל כָּל הָאוּמּוֹת הַקַּדְמוֹנִים **וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי** וְלֹא הֵשִׁיבוּ כִּגְמוּלִי: ג הֲלֹא **יָדַע** מַכִּיר **שׁוֹר קֹנֵהוּ** אֶת בְּעָלָיו **וַחֲמוֹר** הַסָּכָל בְּיוֹתֵר יוֹדֵעַ מְקוֹם **אֵבוּס** שֶׁל **בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע** לֹא אָבוּ לָדַעַת אוֹתִי, אַף שֶׁהֵמָּה **עַמִּי** וַאֲנִי בְּעֶזְרָתָם, עִם כָּל זֶה **לֹא הִתְבּוֹנָן** לֹא יִתְבּוֹנְנוּ לָדַעַת מַה טּוֹב לָהֶם: ד **הוֹי** | הַנָּבִיא מִתְאַנֵּחַ וְקוֹבֵל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מֵאָז גּוֹי קָדוֹשׁ אֵיךְ נֶהֶפְכוּ לִהְיוֹת **גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים** אֶת דַּרְכָּם אֲשֶׁר **עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ** הִרְגִּיזוּ **אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ** פָּרְשׁוּ לָלֶכֶת **אָחוֹר** לַאֲחוֹרֵיהֶם מֵאֵצֶל הַמָּקוֹם: ה **עַל־מֶה תֻכּוּ עוֹד** מֵאַחַר שֶׁעֲדַיִן **תּוֹסִיפוּ** מוֹסִיפִים **סָרָה** לָסוּר מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, הֲלֹא כְּבָר **כָּל־רֹאשׁ** מְזוּמָּן **לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָּי** וְלָמָּה לֹא תָּבִינוּ: ו **מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם** מָקוֹם שָׁלֵם מֵאֵין מַכָּה, אֶלָּא יֵשׁ **פֶּצַע** מַכָּה פְּתוּחָה בְּמָקוֹם אֶחָד **וְחַבּוּרָה** חַבָּלָה בְּמָקוֹם אַחֵר **וּמַכָּה טְרִיָּה** לַחָה וּרְטוּבָה תָּמִיד עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, הַנְּגָעִים הָאֵלֶּה **לֹא־זֹרוּ** לֹא פֻזַּר עֲלֵיהֶם סַמְמָנִים הַמְרַפְּאִים **וְלֹא חֻבָּשׁוּ** בְּמַטְלִית **וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן** לְרַכְּכָהּ: ז לָכֵן תִּהְיֶה **אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ** פְּרִי **אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם** בְּעֵינֵיכֶם תִּרְאוּ אֵיךְ **זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה** תִּהְיֶה הָאָרֶץ **כְּמַהְפֵּכַת** אוֹיְבִים **זָרִים** שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁים לְהַחֲרִיב הָאָרֶץ: ח **וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן** רֵקָנִית מִיּוֹשְׁבֶיהָ **כְּסֻכָּה בְכָרֶם** שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ יוֹשֵׁב בָּהּ בְּעֵת הַבָּצִיר **כִּמְלוּנָה** סֻכָּה לְלַיְלָה **בְמִקְשָׁה** בִּשְׂדֵה קִשֻּׁאִים לְשָׁמְרָם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים, **כְּעִיר נְצוּרָה** מֵאוֹיְבִים וּכְשֶׁמִּסְתַּלְּקִים מֵעָלֶיהָ

עטרת מרים

נִשְׁאָרִים הַסּוּכּוֹת רֵיקָן: ט לוּלֵי אִם לֹא הָיָה יְהֹוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר מַשְׁאִיר לָנוּ שָׂרִיד שְׁאֵרִית כִּמְעָט מְעַט, כִּסְדֹם הָיִינוּ כֻּלָּנוּ כָּלִים לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ מִבְּלִי שְׁאֵרִית מָה: (בָּזֶה הִשְׁלִים הָעִנְיָן, וּמַתְחִיל עִנְיָן חָדָשׁ, תּוֹכַחַת מְגוּלָּה אוֹדוֹת הַקָּרְבָּנוֹת וְהַמַּעֲשִׂים הַנִּרְצִים אֵצֶל ה', אֵיכוּת הַתְּשׁוּבָה וַעֲזִיבַת הַחֵטְא, וְיִמָּשֵׁךְ עַד פָּסוּק כ"א) י שִׁמְעוּ דְבַר־יְהֹוָה קְצִינֵי שָׂרִים הַדּוֹמִים לְשָׂרֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: יא הוֹאִיל וְאֵינְכֶם שָׁבִים לָמָּה לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהֹוָה שָׂבַעְתִּי אֲנִי קָץ בָּהֶם עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים צֹאן פְּטוּמוֹת וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים הַזְּכָרִים מִן הָעִזִּים לֹא חָפָצְתִּי הוֹאִיל וְאֵינְכֶם שָׁבִים: יב כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי בָּרֶגֶל, אָז אוֹמַר לָכֶם מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס לִדְרוֹךְ חֲצֵרָי: יג מַתְרֶה אֲנִי בָּכֶם לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא שֶׁאֵין בָּהּ תּוֹעֶלֶת כִּי קְטֹרֶת הַעֲלָאַת עָשָׁן עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוֹעֵבָה הִיא לִי בֵּין בְּחֹדֶשׁ וְשַׁבָּת בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר קְרֹא מִקְרָא אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ מִקְרָא קֹדֶשׁ, וְאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי בַּהֲבָאַת קָרְבָּנוֹת לֹא־אוּכַל לִסְבּוֹל הָאָוֶן וַעֲצָרָה עַכָּבָה שֶׁאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי: יד זִבְחֵי חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח לִיגִיעָה נִלְאֵיתִי אֲנִי עָיֵף נְשֹׂא לִסְבּוֹל אוֹתָם: טו וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם בְּעֵת הַתְּפִלָּה אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ לְפִי שֶׁיְּדֵיכֶם דָּמִים נְקִיִּים מָלֵאוּ: טז רַחֲצוּ הָסִירוּ כִּתְמֵי הֶעָוֹן בִּתְשׁוּבָה הִזַּכּוּ הַרְבּוּ זְכוּת הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי לְפִי שֶׁרוֹעַ מַעַלְלֵי גֶבֶר עוֹמְדִים מוּל ה' לְקַטְרֵג עָלָיו חִדְלוּ מִנְּעוּ הָרֵעַ מִלְּהָרַע אִישׁ לְאָחִיו: יז לִמְדוּ הֵיטֵב לְהֵטִיב מַעֲשֵׂיכֶם דִּרְשׁוּ חִקְרוּ הַמִּשְׁפָּט לָדַעַת הַדִּין עִם מִי, אַשְּׁרוּ יַשְּׁרוּ חָמוֹץ אֶת הַגָּזוּל, שִׁפְטוּ מִשְׁפַּט יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה כִּי הֵם הָעֲשׁוּקִים בְּרוֹב: מַדּוּעַ אֵינְכֶם שָׁבִים אֶל ה' כַּאֲשֶׁר הוֹרֵיתִיכֶם? יח לְכוּ זָרְזוּ נָא אֶתְכֶם וְנִוָּכְחָה לָדַעַת מִי סָרַח עַל מִי וּמַדּוּעַ תִּדְאֲגוּ וְתִירְאוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה יֹאמַר יְהֹוָה, הֲלֹא גַּם אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כְּחוּטִים בְּצֶבַע אָדוֹם כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אוֹתָם, גַּם אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע הַשָּׁנִי, שֶׁבּוֹ צוֹבְעִים צֶבַע אָדוֹם חָזָק כַּצֶּמֶר יִהְיוּ:

שי למורא

כְּעִיר נְצוּרָה: ט לוּלֵי יְהֹוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ: י שִׁמְעוּ דְבַר־יְהֹוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: יא לָמָּה לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהֹוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי: יב כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָי: יג לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה: יד חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא: טו וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ: טז רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ: יז לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה: יח לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהֹוָה אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג

כְּעִיר שֶׁצָּרוּ עָלֶיהָ וְעָשׂוּ סֻכּוֹת סָבִיב לָהּ בִּשְׁבִיל הַחַיָּלִים שֶׁמִּסְתַּתְּרִים בָּהֶם, וּכְשֶׁמִּסְתַּלְּקִים מִשָּׁם הֲרֵי הֵם מַנִּיחִים אֶת הַסֻּכּוֹת וְהוֹלְכִים. ט) לוּלֵי ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט, אִם לֹא הָיָה הקב"ה מַשְׁאִיר לָנוּ בְּחַסְדּוֹ שְׁאֵרִית כְּחֶשְׁבּוֹן הַמְּעַט. כִּסְדֹם הָיִינוּ וגו', הָיִינוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת כָּלִים כִּסְדֹם וַעֲמוֹרָה מִבְּלִי שְׁאֵרִית. י) קְצִינֵי סְדוֹם, שָׂרִים שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כִּסְדֹם. יא) לָמָּה לִּי רֹב זִבְחֵיכֶם, כִּי לֹא צִוִּיתִי אֶתְכֶם עֲלֵיהֶם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתַּזְכִּירוּנִי וְתַעֲלוּנִי עַל לְבַבְכֶם תָּמִיד וְלֹא תֶּחֶטְאוּ. מְרִיאִים, בְּהֵמוֹת פְּטוּמוֹת וּשְׁמֵנוֹת. וְעַתּוּדִים, עִזִּים זְכָרִים. לֹא חָפָצְתִּי, הוֹאִיל וְאֵינְכֶם שָׁבִים אֵלַי. יב) לֵרָאוֹת פָּנָי, בַּעֲלִיַּתְכֶם לָרֶגֶל. רְמֹס חֲצֵרָי, לִדְרֹךְ בְּרַגְלֵיכֶם כְּאִלּוּ בִּרְמִיסָה. יג) מִנְחַת שָׁוְא, כִּי הוֹאִיל וְאֵינָהּ לִי לְרָצוֹן, הֲרֵי הִיא מִנְחַת שָׁוְא, כִּי אֵין בָּהּ תּוֹעֶלֶת. קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה, הַקְטָרַת קֹמֶץ מִן הַמִּנְחָה נֶחֱשֶׁבֶת לִי כְּתוֹעֵבָה. חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא, בֵּין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ מִקְרָא קֹדֶשׁ וְאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי בַּהֲבָאַת קָרְבָּנוֹת. לֹא אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה, לֹא אוּכַל לִסְבֹּל הָאָוֶן שֶׁבִּלְבַבְכֶם לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַחַד עִם הָעֲצָרָה שֶׁאַתֶּם מִתְאַסְּפִים לְפָנַי. יד) חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם, כְּלוֹמַר, זִבְחֵי חָדְשֵׁיכֶם וְזִבְחֵי מוֹעֲדֵיכֶם. לָטֹרַח, כְּאִלּוּ הָיוּ מַשָּׂא כָּבֵד וְטִרְחָה לָשֵׂאת אוֹתָם. נִלְאֵיתִי, כְּמוֹ "יָגַעְתִּי". טו) וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם, לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא, כְּמוֹ "אֶפְרֹשׂ אֶת כַּפַּי אֶל ה'" (שמות ט,כט). דָּמִים, רְצִיחָה. טז) רַחֲצוּ וגו', עֶשֶׂר אַזְהָרוֹת שֶׁל לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה יֵשׁ כָּאן (רַחֲצוּ, הִזַּכּוּ, הָסִירוּ, חִדְלוּ, לִמְדוּ, דִּרְשׁוּ, אַשְּׁרוּ, שִׁפְטוּ, רִיבוּ, לְכוּ), כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת יְמֵי הַתְּשׁוּבָה, וּכְנֶגֶד עֲשָׂרָה פְּסוּקֵי מַלְכֻיּוֹת, וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת, וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת. רַחֲצוּ, כְּלוֹמַר, הָסִירוּ כִּתְמֵי הֶעָוֹן בִּתְשׁוּבָה. יז) לִמְדוּ הֵיטֵב, לִמְדוּ לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיכֶם. דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט, לִדְרֹשׁ עַד שֶׁיֵּצֵא מִשְׁפַּט אֱמֶת. אַשְּׁרוּ חָמוֹץ, יַשְּׁרוּ גָּזוּל, כְּלוֹמַר, לְהָשִׁיב הַגְּזֵלָה. שִׁפְטוּ יָתוֹם, דִּינוּ מִשְׁפַּט יָתוֹם, שֶׁאֵין לוֹ עוֹזֵר. רִיבוּ אַלְמָנָה, שֶׁאִם בָּא לְפָנֶיךָ מִשְׁפַּט אַלְמָנָה וְהוֹצֵאתוֹ לַאֲמִתּוֹ, עֲדַיִן לֹא יָצָאתָ יְדֵי חוֹבְךָ עַד שֶׁתָּרִיב בַּעֲדָהּ לְבַעַל הַדִּין שֶׁכְּנֶגְדָּהּ וְתוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ אֶת שֶׁהוּא חַיָּב לָהּ. יח) לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה, בּוֹאוּ בִּזְרִיזוּת לָשׁוּב אֶל ה'

שי למורא

וַיִּתְבָּרֵר לָנוּ בְּמָה תִּקָּוֶה גְּדוֹלָה נָתַן לָנוּ. **כַּשָּׁנִים,** כְּאָדָם חוּט הַשָּׁנִי. **כְּתוֹלָע,** מִן גַּרְעִינִים שֶׁצּוֹבְעִים בָּהֶם צֶבַע אָדֹם, וְיֵשׁ תּוֹלַעַת בְּכָל גַּרְעִין. **כַּצֶּמֶר,** כְּמוֹ צֶמֶר לָבָן וְנָקִי. יט) **אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם,** אִם תִּרְצוּ לִהְיוֹת נִכְנָעִים לִי לִשְׁמֹעַ בְּקוֹלִי. **תֹּאכְלוּ,** כְּלוֹמַר, וְלֹא הַזָּרִים הָאוֹיְבִים. כ) **חֶרֶב תְּאָכְלוּ,** תִּהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל יְדֵי הַחֶרֶב. כא) **לְזוֹנָה,** תּוֹעָה מֵעַל אֱלֹהֶיהָ. **קְרִיָּה נֶאֱמָנָה וגו',** יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיְתָה קְרִיָּה נֶאֱמָנָה לַה' אֱלֹהֶיהָ, וְהָיְתָה מְלֵאָה מִשְׁפַּט צֶדֶק, **וְעַתָּה** נֶהְפְּכוּ אֲנָשֶׁיהָ לִהְיוֹת מְרַצְּחִים. כב) **לְסִיגִים,** פְּסֹלֶת שֶׁל כֶּסֶף נָתְנוּ בְּמָקוֹם כֶּסֶף. **סָבְאֵךְ,** יֵינֵךְ וּמַשְׁקֶה מְשֻׁבָּרִים שָׁלָּךְ. **מָהוּל בַּמָּיִם,** מְעֹרָב בְּמַיִם לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת. כג) **סוֹרְרִים,** סָרִים מֵהַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה. **וְחַבְרֵי גַּנָּבִים,** וּמִתְחַבְּרִים עִם גַּנָּבִים. **כֻּלּוֹ,** כֻּלָּם כְּאֶחָד. **וְרוֹדֵף שַׁלְמֹנִים,** הָאֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, הַצְדִּיקֵנִי הַיּוֹם בְּדִינִי, וּלְמָחָר אַצְדִּיקְךָ בְּדִינְךָ. חֲבֵרִי שֶׁכֻּלָּם רוֹדְפִים תַּשְׁלוּם גְּמוּלִים. **יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ,** לֹא יִשְׁפְּטוּ לְהַצִּילוֹ מִן הָעוֹשְׁקִים אוֹתוֹ. **וְרִיב אַלְמָנָה לֹא יָבוֹא אֲלֵיהֶם,** כְּשֶׁאַלְמָנָה פּוֹנָשֶׁת יָתוֹם שֶׁיּוֹצֵא מֵהַשִּׁפּוּט וְלֹא הוֹעִיל כְּלוּם, חֲבֵרִי הִיא חוֹזֶרֶת לַאֲחוֹרֶיהָ, וְאוֹמֶרֶת, וּמַה זֶּה שֶׁהוּא אִישׁ לֹא הוֹעִיל כְּלוּם, אֲנִי לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. כד) **אֲבִיר יִשְׂרָאֵל,** תֻּקְפּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **הוֹי,** לְשׁוֹן קְרִיאָה וְהַכְרָזָה. כה) **וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ,** אָשִׁיב לְהַכּוֹת מַכָּה אַחַר מַכָּה עַד כְּלוֹת הַפּוֹשְׁעִים. **וְאֶצְרְפָה כַּבֹּר סִיגָיִךְ,** אָסִיר מִמֵּךְ אֶת הַסִּיגִים כְּמוֹ שֶׁמְּסִירִים כִּתְמֵי הַכֶּסֶף עַל יְדֵי בּוֹרִית. **וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ,** וְאַפְרִיד אֶת הַבְּדִיל הַמְעֹרָב בַּכֶּסֶף, כְּלוֹמַר, הָרְשָׁעִים שֶׁבָּךְ. כו) **כְּמִשְׁפָּט תְּפָדֶה,** עַל יְדֵי שֶׁיִּהְיוּ בָּהּ עוֹשֵׂי מִשְׁפַּט צֶדֶק, תִּפָּדֶה מֵעֲוֹנוֹתֶיהָ. **וְשָׁבֶיהָ בְּצְדָקָה,** הַשָּׁבִים שֶׁיָּשׁוּבוּ אֶל צִיּוֹן מִן הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר נָפוֹצוּ שָׁמָּה, יִהְיֶה בִּזְכוּת שֶׁיָּשׁוּבוּ לִהְיוֹת אַנְשֵׁי אֱמֶת וּצְדָקָה.

עטרת מרים

יט **אִם־תֹּאבוּ** תִּרְצוּ **וּשְׁמַעְתֶּם** בְּקוֹלִי, אָז **טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ:** כ **וְאִם־תְּמָאֲנוּ** אִם תִּהְיוּ מְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֲמָרַי **וּמְרִיתֶם** פִּי, **חֶרֶב תְּאָכְלוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר:** כא הַנָּבִיא מִתְאוֹנֵן לוֹמַר **אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה** הַמְּשֻׁשֶּׁרֶת בְּבַעְלָהּ **קִרְיָה נֶאֱמָנָה** יְרוּשָׁלַיִם עִיר אֱמוּנָה **מָלְאָתִי** מֵעוֹלָם **הָיְתָה מִלְאָה מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה** נֶהְפְּכוּ אֲנָשֶׁיהָ לִהְיוֹת **מְרַצְּחִים:** כב **כַּסְפֵּךְ** שֶׁל כֶּסֶף **הָיָה לְסִיגִים** לְהַעֲרוֹבֶת נִחְשֶׁת בְּכֶסֶף לְהוֹנוֹת בָּהֶם, **סָבְאֵךְ** הַמְּשֻׁקֶּה שֶׁעִקַּר הֲנָאָתוֹ לְשִׁכָּרוֹן **מָהוּל** מָזוּג **בַּמָּיִם:** כג **שָׂרַיִךְ** סוֹרְרִים וּמְעוּתִים הַיָּשָׁר **וְחַבְרֵי** וּמִתְחַבְּרִים עִם **גַּנָּבִים** כִּי הַגַּנָּבִים חוֹלְקִים עִמָּהֶם לְפִיכָךְ לֹא יֵיטִיבוּ אוֹתָם, **כֻּלּוֹ** כְּלַל הַשָּׂרִים **אֹהֵב** לְקַבֵּל **שֹׁחַד** וּמַטִּים הַמִּשְׁפָּט **וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים** תַּשְׁלוּמִים, כְּגוֹן תְּזַכֵּנִי בְּדִינִי וַאֲשַׁלֵּם לְךָ בְּדִינְךָ **יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ** מִן הָעוֹשְׁקִים אוֹתוֹ **וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם** כִּי יוֹדַעַת שֶׁלֹּא תּוֹעִיל: כד **לָכֵן נְאֻם** הָאָדוֹן **יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר** חוֹזֵק שֶׁל **יִשְׂרָאֵל** הוֹי שֵׁם קְרִיאָה אֶנָּחֵם מִצָּרַי עַל הַדָּעַת שֶׁהִכְעַסְתִּנִי בְּמַעֲשֵׂיהֶם **וְאִנָּקְמָה** מֵאוֹיְבָי: כה **וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ** לְהַכּוֹתֵךְ פַּעַם אַחַר פַּעַם עַד **וְאֶצְרֹף** אֶסִיר **וַאֲכַלֶּה** מִמֵּךְ **כַּבַּר** כְּבוֹרִית הַמְּנַקֶּה הַבֶּדֶל מִתּוֹכוֹ **סִיגֵךְ** הַפּוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הַסִּיג מִתַּעֲרוֹבֶת עִם הַכְּשָׁרִים **וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ** בְּדִיל הַמְעֹרָב בְּכֶסֶף, כְּלוֹמַר הָרְשָׁעִים שֶׁבָּךְ: כו **וְאָשִׁיבָה** אֲעַמִּיד עָלַיִךְ **שֹׁפְטַיִךְ** כְּשָׁרִים בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ **כְּבָרִאשֹׁנָה** כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵאָז **וְיֹעֲצַיִךְ** בְּדָבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם **כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה** כז **צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה:** כח **וְשֶׁבֶר** וְהַכְלָיָה **פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְהוָה יִכָּלּוּ:** כט **כִּי יֵבֹשׁוּ מֵאֵילִים** שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים **אֲשֶׁר חִמַּדְתֶּם** בָּהֶם **וְהַחְפַּרְתֶּם** מֵהֶם בּוּשָׁה **מֵגַּנּוֹת** שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים **אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בָּהֶם:** ל **כִּי תִהְיוּ כְּאֵלָה נֹבֶלֶת עָלֶהָ** שֶׁנִּשְׁרוּ **וּכְגַנָּה אֲשֶׁר מַיִם אֵין לָהּ:** לא **וְהָיָה הֶחָסֹן** הָאִישׁ **לְנִעֹרֶת** שֶׁל פִּשְׁתָּן **וּפֹעֲלוֹ לְנִיצוֹץ** שֶׁל אֵשׁ **וּבָעֲרוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וְאֵין מְכַבֶּה:**

יְלִבֵּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַּתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ:
יט אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ
תֹּאכֵלוּ: כ וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב
תְּאָכֵלוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר: כא אֵיכָה
הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי
מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים:
כב כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל
בַּמָּיִם: כג שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים
כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם
לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא
אֲלֵיהֶם: כד לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה
צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֲמָה מִצָּרָי
וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: כה וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ
וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל־
בְּדִילָיִךְ: כו וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ
כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן
יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה:
כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כג וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: כד אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ: כה אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן: (לוי) כו וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לְךָ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה: כז עֲלֵה | רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: כח וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: כט וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר: פ

ד א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם: ב לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם: ג עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָּ: ד וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: (ישראל) ה רְאֵה | לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ו וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר

יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה: כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו: וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

תחילת זמן קידוש לבנה מוצאי שבת קודש, אך "מנהג ישראל לקדש דווקא במוצאי תשעה באב" (השנה, תשע"ח, ביום ראשון בערב, י' מנחם־אב)

(ממכתב מוצאי ת"ב ה'תשד"מ. נדפס לעיל עמ' רמ)

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ מוה"ר אברהם יעקב שי'

שלום וברכה!

בטח קבל מכתבי - מענה על מכתבו, וכיון שזה זמן רב שלא קבלתי ממנו כל ידיעות, אף שבכלל חזקה היא שכשאין כותבים מכתבים ה"ז סימן שהכל כשורה, אבל הלא ידוע פסק השו"ע (יו"ד בתחלתו) שבמקום שאפשר לברר אין סומכין על החזקה הרי בטח יודיע בפירוש ג"כ.

מצו"פ קונטרס המדבר ג"כ בענין זכרון הן זה שהקב"ה מבקש מישראל והן שישראל מבקשים מהקב"ה וכמבואר בפנים ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה, כשהאחד זוכר את רעהו לטובה ולברכה בכל עת הרי שכרו כפול מן השמים, שהקב"ה זוכר ע"ז את הזוכר והנזכר למלאות לכל אחד המצטרך לו, ויש להמשיך זה לענין שאל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו, שגם בזה ישנם שלשה הנ"ל שזהו סגולה שהאחד יזכור את חבירו והזכרון יהי' תלוי בדבר הלכה, הליכה של הקב"ה, אשר הליכות עולם (גם) לו, היינו ע"פ מאמר המדרש, **שהלך** הקב"ה מהלך ת"ק שנה לקנות לו שם (קה"ר רפ"ז) ובא זה ע"י התורה, והאריכות לדכותי' אך למותר.

בברכה שיהפוך השי"ת ימים אלו לששון ולשמחה בעגלא דידן ובכבוד.

ב"ה, ח' מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...נהניתי ממה שמביט בעין יפה על המוסדות באה"ק ת"ו ומודיע ע"ד המעלות שבהם והלואי שבמשך הזמן יהיו מעלות עצמיות ולא רק מפני שמשווה לחסרונות המוסדות אשר בחו"ל. וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע עד כמה שיש להזהר בהרגש דשביעת רצון כי ע"פ רוב משתמש בזה היצה"ר ליישן ולעורר רגש של מציאות וישות כו' שבמילא מקלקל עוד, וגם במה שנעשה עד עתה, ובאמת גם ע"ז החשש הנני מוותר ובלבד שיהי' ממה להיות בשביעת רצון במדה המתאימה לרצון כ"ק מו"ח אדמו"ר מייסד המוסדות ומנהלם...

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה ובטח יזכה בתוכנו את הרבים והשי"ת יהפוך ימים אלו לששון ולשמחה בעגלא דידן.

בברכה - המח' לבשו"ט.

פרק ג משנה יז

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חָכְמָה. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין קֶמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קֶמַח. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין וְשָׁרָשָׁיו מֻעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוּ וְהוֹפְכַתּוּ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֻעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, שֶׁאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם, וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי:

נקודות משיחות קודש

בלשון המשנה קיים לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו אם אין תורה אין דרך ארץ, נראה שאי אפשר לקנות הדרך ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר אם אין דרך ארץ אין תורה, שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך ארץ[1]?

יש שתירצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה[2]. ומה שבחרה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך ארץ אין תורה.

אלא שלפי זה לא מובן סוף המשנה "אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמח לתורה, שהרי על פי פירוש הנ"ל צריך לפרש כך:

מכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמח - אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמח" שאם אין תורה אין קמח. והרי לדאבוננו אי אפשר לומר שהרוב הם בעלי תורה שצריך להזהיר אותם שאם אין קמח אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה אין שום דבר ולכן "אם אין תורה, אין דרך ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומיוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א - פרשת אחו"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק - שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים?!

להבנת הענין יש להביא את דברי הגמרא[3], "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחוברו יחדיו)?

ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורד ו"מתלבש" בתוך הגוף[4]. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע[5] אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל־כן גם השפעתו על הגוף מוגבלת. לעומת זאת אותו חלק בנשמה שאיננו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו - בדרך של "מקיף" - היא בלתי מוגבלת.

על־דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על־פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של "קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה - לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם - "חכמתו" - מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת עבודת המעשה = קבלת עול - מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

---

1) מדרש שמואל. 2) עיין תוספות יו"ט. 3) סנהדרין קי, ב. 4) "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז). 5) לקוטי-תורה שלח מ, ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:47	5:51	8:35	8:38	9:15	9:17	10:27	10:28	19:46	19:44	20:15	20:12	19:24	20:24
חיפה (ק)	5:43	5:46	8:31	8:34	9:12	9:14	10:25	10:26	19:52	19:49	20:19	20:16	19:20	20:28
ירושלים (ק)	5:44	5:48	8:32	8:35	9:13	9:15	10:25	10:26	19:51	19:48	20:15	20:12	19:09	20:24
תל אביב (ק)	5:45	5:49	8:33	8:36	9:14	9:16	10:26	10:28	19:48	19:46	20:18	20:15	19:26	20:26
אוסטריה, וינה (ק)	5:10	5:16	7:55	8:02	9:03	9:06	10:23	10:26	20:51	20:45	21:33	21:26	20:28	21:44
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:33	7:29	9:18	9:17	9:58	9:56	10:48	10:48	17:21	17:25	17:50	17:54	17:06	18:06
אוקראינה, אודסה (ק)	5:19	5:25	8:07	8:13	9:09	9:12	10:28	10:31	20:47	20:41	21:27	21:20	20:24	21:37
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:45	4:51	7:31	7:37	8:38	8:41	9:58	10:00	20:24	20:19	21:06	21:00	20:02	21:17
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:54	5:00	7:39	7:46	8:48	8:51	10:08	10:11	20:37	20:31	21:20	21:13	20:14	21:31
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:11	5:19	7:51	8:01	9:09	9:13	10:31	10:34	21:11	21:04	21:56	21:48	20:47	22:07
אוקראינה, קייב (ק)	5:03	5:10	7:42	7:52	9:01	9:05	10:23	10:26	21:04	20:58	21:50	21:42	20:41	22:01
איטליה, מילאנו (ק)	5:49	5:55	8:38	8:43	9:37	9:40	10:56	10:58	21:12	21:06	21:48	21:42	20:49	21:58
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:46	8:46	9:16	9:17	10:19	10:19	18:23	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:58	7:55	9:50	9:49	10:27	10:26	11:19	11:19	18:02	18:06	18:31	18:34	17:48	18:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:07	9:03	10:46	10:44	11:27	11:25	12:16	12:15	18:36	18:41	19:09	19:13	18:22	19:25
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:52	5:57	8:43	8:46	9:30	9:33	10:46	10:47	20:32	20:28	21:06	21:01	20:11	21:15
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:38	5:43	8:28	8:32	9:18	9:20	10:34	10:35	20:25	20:21	21:00	20:55	20:04	21:09
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:38	5:43	8:28	8:32	9:18	9:21	10:34	10:36	20:26	20:22	21:01	20:56	20:05	21:10
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:09	6:14	8:59	9:03	9:51	9:54	11:08	11:10	21:07	21:03	21:43	21:38	20:45	21:52
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:31	6:34	9:18	9:21	9:57	9:59	11:08	11:10	20:25	20:22	20:52	20:49	20:05	21:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:52	5:56	8:41	8:44	9:23	9:25	10:36	10:38	20:03	20:00	20:34	20:30	19:43	20:42
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:39	6:42	9:24	9:26	10:01	10:02	11:11	11:12	20:15	20:13	20:42	20:39	19:55	20:50
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:32	5:37	8:22	8:26	9:12	9:15	10:29	10:31	20:23	20:19	20:58	20:53	20:02	21:08
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:02	6:07	8:53	8:57	9:42	9:45	10:58	11:00	20:49	20:45	21:23	21:19	20:28	21:32
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:29	5:34	8:19	8:23	9:10	9:13	10:27	10:29	20:24	20:20	20:59	20:54	20:02	21:09
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:01	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	18:16	18:18	18:40	18:42	17:59	18:52
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:44	5:51	8:19	8:30	9:44	9:48	11:07	11:09	21:52	21:45	22:39	22:31	21:28	22:51
בלגיה, בריסל (ק)	5:46	5:53	8:23	8:33	9:45	9:49	11:07	11:10	21:50	21:44	22:37	22:29	21:27	22:48
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:48	6:47	8:55	8:55	9:28	9:28	10:25	10:24	17:42	17:44	18:03	18:05	17:26	18:15
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:33	8:43	8:42	9:16	9:15	10:12	10:12	17:27	17:29	17:52	17:55	17:11	18:05
בריטניה, לונדון (ק)	5:01	5:08	7:33	7:46	9:01	9:05	10:24	10:27	21:13	21:06	21:59	21:51	20:53	22:11
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:59	5:07	7:15	7:12	9:05	9:09	10:29	10:32	21:30	21:23	22:22	22:13	21:09	22:35
גרמניה, ברלין (ק)	5:02	5:10	7:12	7:40	9:05	9:09	10:29	10:32	21:24	21:17	22:12	22:03	21:00	22:25
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:32	5:39	8:13	8:22	9:30	9:33	10:51	10:54	21:30	21:24	22:15	22:07	21:07	22:26
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:54	6:52	8:58	8:57	9:32	9:31	10:27	10:27	17:39	17:42	17:59	18:02	17:24	18:12
הודו, מומבאי (ח)	6:09	6:11	8:51	8:53	9:25	9:26	10:33	10:34	19:20	19:18	19:45	19:44	19:01	19:54
הודו, פונה (ח)	6:06	6:08	8:48	8:49	9:21	9:23	10:29	10:30	19:15	19:13	19:40	19:39	18:56	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	5:02	5:08	7:49	7:55	8:53	8:57	10:13	10:16	20:37	20:32	21:18	21:12	20:15	21:29
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:41	4:46	7:31	7:35	8:22	8:24	9:38	9:40	19:31	19:27	20:06	20:01	19:10	20:15
יוון, אתונה (ק)	6:14	6:19	9:05	9:08	9:51	9:53	11:05	11:07	20:47	20:44	21:20	21:16	20:26	21:29
מולדובה, קישינב (ק)	5:24	5:31	8:12	8:18	9:15	9:19	10:35	10:37	20:56	20:51	21:37	21:30	20:34	21:47

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:06	6:08	8:48	8:50	9:22	9:23	10:30	10:31	19:17	19:16	19:43	19:41	18:58	19:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:05	8:00	9:33	9:31	10:18	10:16	11:05	11:04	17:06	17:12	17:42	17:47	16:53	18:00
נפאל, קטמנדו (ח)	5:18	5:21	8:04	8:06	8:42	8:43	9:52	9:54	19:01	18:59	19:29	19:27	18:42	19:38
סין, בייג'ין (ח)	4:58	5:03	7:48	7:52	8:37	8:39	9:53	9:54	19:42	19:38	20:16	20:12	19:19	20:25
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:06	9:35	9:36	10:06	10:06	11:09	11:09	19:16	19:16	19:40	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:32	4:40	6:54	7:13	8:35	8:39	9:59	10:01	20:51	20:44	21:40	21:31	20:27	21:52
פרו, לימה (ח)	6:30	6:29	8:49	8:49	9:20	9:20	10:19	10:20	17:59	18:00	18:23	18:24	17:42	18:34
צרפת, ליאון (ק)	6:05	6:11	8:54	9:00	9:54	9:57	11:13	11:15	21:27	21:22	22:07	22:01	21:05	22:17
צרפת, פריז (ק)	6:03	6:10	8:47	8:55	9:58	10:01	11:19	11:21	21:52	21:46	22:33	22:26	21:29	22:44
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:51	5:52	8:24	8:25	8:55	8:55	9:59	9:59	18:14	18:13	18:37	18:37	17:56	18:46
קנדה, טורונטו (ק)	5:50	5:55	8:40	8:45	9:35	9:38	10:52	10:54	21:00	20:55	21:34	21:28	20:38	21:43
קנדה, מונטריאול (ק)	5:20	5:26	8:09	8:14	9:08	9:11	10:27	10:29	20:41	20:36	21:19	21:13	20:19	21:29
קפריסין, לרנקה (ק)	5:43	5:47	8:32	8:35	9:15	9:17	10:28	10:30	20:00	19:57	20:31	20:27	19:39	20:39
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:38	4:47	7:02	7:03	8:48	8:53	10:14	10:17	21:25	21:17	22:21	22:11	21:01	22:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:06	4:15	6:36	6:36	8:18	8:23	9:45	9:49	21:09	21:00	22:03	21:52	20:43	22:18
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:40	4:46	7:28	7:34	8:31	8:35	9:51	9:54	20:14	20:08	20:54	20:48	19:51	21:05
שוויץ, ציריך (ק)	5:44	5:51	8:32	8:38	9:36	9:39	10:56	10:58	21:24	21:18	22:00	21:53	21:01	22:10
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:58	6:00	8:37	8:38	9:09	9:10	10:15	10:16	18:50	18:49	19:15	19:14	18:31	19:23

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00637
15/07/2018

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים